

КОЛИЙН МАККЪЛОУ

Епичен разказ за Древен Рим от авторката на
бестселъра "Птиците умират сами"

ИЗДАТЕЛСКА КЪЩА БАРД

АНТОНИЙ И КЛЕОПАТРА

КОЛИЙН МАККЪЛОУ АНТОНИЙ И КЛЕОПАТРА

Превод: Венцислав Божилов

chitanka.info

Макар че политиката и войната са безспорна територия на мъжете, жените използват своя ум и чар, за да установят влиянието си извън своята традиционна сфера. Безскрупулната златоока царица Клеопатра приема Антоний в двора и леглото си, но не и в сърцето си. Първо владетел и едва след това жена, тя има едно-единствено желание — да качи сина си на опразнения трон на неговия баща — Юлий Цезар. Октавиан също има силна жена до себе си — прекрасната му съпруга, гарванокосата Ливия Друзила, която се научава да държи тихомълком властта и да помага на мъжа си в борбата му за надмощие. И докато интригата се развива към неизбежната си развръзка — със сражения по суша и море, — заговорите и убийствата, любовта и политиката се свързват неразривно помежду си.

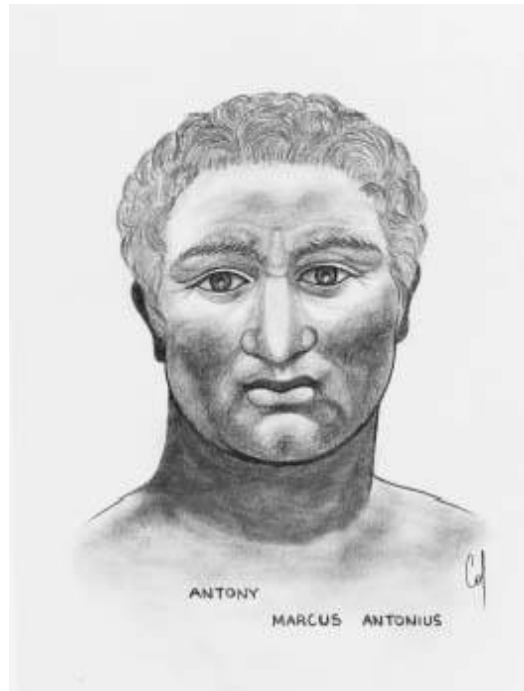
Мащабна и завладяваща сага, изпълнена с живот и внимание към римските обичаи и ежедневиe, както и с религиозните, сексуални и обществени порядки на епохата. Маккълou успява да улови неспокойния, изпълнен със страсти дух на Древен Рим.

Пъблишърс Уикли

На вечния Антъни Чийтам с обич и огромно уважение.

I
АНТОНИЙ НА ИЗТОК
41–40 Г. ПР.ХР.

1.

5

Квинт Делий не беше войнолюбив, нито пък се проявяваше като герой по време на битка. Съсредоточаваше се върху това, в което го биваше най-много — да съветва тъй ловко силните на деня, че да ги накара да приемат идеите му като техни собствени.

Затова след Филипи, където нито се бе отличил, нито бе предизвикал недоволството на командирите си, Делий реши да присламчи незначителната си личност към Марк Антоний и да замине на изток.

Абсолютно невъзможно беше да избере Рим. Там всичко неизменно се свеждаше до вземане на страна в свирепите и разтърсващи битки между мъже, твърдо решени да контролират — не, Квинте, бъди честен! — твърдо решени да управляват Рим. След убийството на Цезар от Брут, Касий и останалите всички очакваха, че най-близкият му племенник Марк Антоний ще наследи неговото име, богатството му и буквално милионите му клиенти. А какво бе сторил Цезар? Беше написал завещание, с което оставяше всичко на осемнадесетгодишния си праплеменник Гай Октавий! Документът дори не споменавахе Антоний и той така и не успя да се оправи от този удар — толкова сигурен беше, че ще нахлузи високите червени ботуши на Цезар. Но както можеше да се очаква, Антоний нямаше никакво намерение да се задоволи с второто място. Отначало младокът, както всички наричаха Октавиан, не го безпокоеше. Антоний бе мъж в разцвета на силите си, прочут пълководец и водач на голяма сенатска фракция, докато Октавиан имаше вид на болнав юноша, когото можеш да смачкаш със същата лекота, с която стъпкваш бръмбар. Само че нещата не се развиха по този начин и Антоний не бе намерил начин да се справи с коварното момче със сладниково личице, зад което се криеше интелект и мъдрост на седемдесетгодишен старец. Повечето римляни бяха уверени, че Антоний, който бе прочут прахосник и отчаяно се нуждаеше от богатствата на вуйчо си, за да погаси дълговете си, е участвал в заговора срещу Цезар. Поведението му след покушението само подкрепяше това виждане. Той не направи опит да накаже убийците — тъкмо обратното, на практика ги постави под защитата на закона. Но Октавиан, който бе страстно привързан към Цезар, постепенно подкопа авторитета на Антоний и го принуди да започне да ги преследва. Как успя да постигне това? Като подкупи значителна част от легионите на Антоний, спечели римската тълпа и

отмъкна трийсетте хиляди таланта от военната каса на Цезар — при това тъй ловко, че дори Антоний не успя да докаже, че той е крадецът. След като се сдоби с войници и средства, Октавиан остави Антоний без избор и той бе принуден да го приеме като равен. След това Брут и Касий направиха опит да заграбят властта. Несигурни съюзници, Антоний и Октавиан прехвърлиха легионите си в Македония и посрещнаха силите на Брут и Касий при Филипи. Голямата победа за Антоний и Октавиан не бе решила спорния въпрос кой в крайна сметка ще стане Първенецът на Рим, некоронованият цар, който само привидно поддържа илюзията, че Рим е република, управлявана от върховната камара — Сената — и няколкото народни събрания. Заедно, Сенатът и римският народ. *Senatus populusque Romanus*, SPQR.

Мислите на Делий продължиха да лъкатушат нататък. Както можеше да се очаква, победата при Филипи бе заварила Марк Антоний без ясна стратегия как да отстрани Октавиан от уравнението на властта. Антоний бе като природна стихия — страстен, импулсивен, избухлив и не особено предвидлив. Имаше огромно лично обаяние и привличаше хората с типично мъжките си качества — смелост, Херкулесово телосложение, заслужена репутация на голям любовник и достатъчно ум, за да се прояви като силен оратор в Сената. Слабостите му обикновено се прощаваха, защото бяха също тъй мъжки — търсене на плътски удоволствия и необмислена щедрост.

Той реши проблема с Октавиан като раздели римския свят помежду им, с изключение на един незначителен дял за Марк Лепид, първожрец и водач на голяма сенаторска партия. Шейсетте години на ту засилваща се, ту затихваща гражданска война бяха довели Рим до разорение. Жителите му — както и останалите италийци — изнемогваха от ниските доходи, недостига на зърно и растящото убеждение, че управляващите ги първенци са колкото продажни, толкова и некадърни. Тъй като нямаше намерение да се прости с положението си на народен герой, Антоний реши да вземе лъвския пай и да остави разлагащите се останки на чакала Октавиан.

И тъй, след Филипи победителите си бяха разделили провинциите в полза по-скоро на Антоний, отколкото на Октавиан, който получи най-неапетитните части — Рим, Италия и големите острови Сицилия, Сардиния и Корсика. Там се отглеждаше зърното за отдавна изгубилите способността да се изхранват самостоятелно италийци. Тактиката

подхождаше напълно на характера на Антоний — така той се погрижи Рим и Италия да виждат единствено физиономията на Октавиан, докато вестите за собствените му славни деяния прилежно обикаляха из града и полуострова. Така Октавиан обираше омразата, а самият той се оказваше неустрашим герой далеч от централната власт. Колкото до Лепид, той получи другата житница — затънтената провинция Африка.

О, Марк Антоний наистина бе получил лъвския пай! И то не само от провинциите, но и от легионите. Липсваха му единствено пари, но очакваше да ги изцеди от Изтока, тази неуморима златна кокошка. Естествено, беше си осигурил и трите Галии. Макар да се намираха на запад, те бяха напълно усмирени от Цезар и осигуряваха достатъчно средства за бъдещите му кампании. Многобройните галски легиони се командваха от доверените му генерали и Галия можеше да мине и без личното му присъствие.

Цезар бе убит три дни преди да потегли на изток, за да завоюва приказно богатото и могъщо Партско царство. Смяташе с награбеното отново да изправи Рим на крака. Възнамеряваше да отсъства за пет години и бе планирал кампанията с целия си легендарен гений. А сега, след смъртта му, Марк Антоний щеше да бъде този, който щеше да покори партите и отново да изправи Рим на крака. Той беше разучил внимателно плановете на Цезар и бе решил, че те напълно разкриват таланта на старото момче, но това не му пречеше да ги усъвършенства. Една от причините да стигне до това заключение бе природата на хората, които тръгваха на изток с него. Всички до един бяха угодници и ласкатели и много добре знаеха как да се заиграват с едрата риба в лицето на Марк Антоний, толкова податлив на хвалби и подмазване.

За жалост Квинт Делий все още не бе спечелил неговото внимание, макар че съветите му можеха да бъдат не по-малко ласкателни и да действат като балсам за егото на Антоний. Така че докато яздеше окаяното конче по Виа Игнация, с насинен задник и схванати крака, Квинт Делий все още очакваше шанса си. Той още не го бе споходил, когато Антоний се прехвърли в Азия и спря в Никомедия, столицата на провинция Витиния.

Всички дребни владетели и царе, клиенти на Рим^[1] на изток бяха усетили по някакъв начин, че великият Марк Антоний ще се насочи към Никомедия, и се тълпяха в най-добрите странноприемници или на лагер в околностите на града. А той бе прекрасен в своя сънен залив.

Повечето хора бяха забравили колко го обичаше мъртвият Цезар. Но именно затова Никомедия все още изглеждаше преуспяваща — Цезар я бе освободил от данъци, а бързащите на запад към Македония Брут и Касий не бяха стигнали толкова далеч на север, за да я разграбят, както бяха сторили със стотици градове от Юдея до Тракия. Така че дворецът от розов и пурпурен мрамор, в който се бе настанил Антоний, можеше да предложи на легат като Делий мъничка стая, в която да прибере багажа и главния си прислужник, освободения роб Икар. След като приключи с това, Делий се зае да разучи какво става и да си осигури място, достатъчно близо до Антоний, за да може да участва в разговора по време на вечеря.

Царете пълнеха залите с пепеляви лица и прескачащи от страх сърца, защото бяха подкрепили Брут и Касий. Дори царят на Галатия, Дейотар, който бе най-възрастен от всички и бе прекарал най-дълго време на престола, си бе направил труда да пристигне, съпровождан от двамата от синовете си — по всяка вероятност любимците му, реши Делий. Попликола, близкият приятел на Антоний, му го посочи, но скоро си призна, че се предава — лицата бяха прекалено много, а той не бе прекарал достатъчно дълго на изток, за да разпознае всички.

Със сдържана усмивка Делий тръгна сред групичките хора в чуждоземни облекла. Очите му проблясваха при вида на големите изумруди и тежките златни накити по фризираните им глави. Разбира се, гръцкият му бе на висота, така че можеше да разговаря с тези абсолютни владетели на страни и народи и усмивката му ставаше все по-широка при мисълта, че въпреки изумрудите и златото всеки от тях бе дошъл тук да засвидетелства раболепно почитта си към своя върховен господар — Рим. Рим, който нямаше цар, който обличаше висшите си магистрати в проста, поръбена с пурпур бяла тога и ценеше железния пръстен на някои от сенаторите повече от цял куп златни пръстени. Железният пръстен означаваше, че родът на този, който го носи, е участвал във властта в продължение на петстотин години — мисъл, която накара бедния Делий машинално да скрие своя златен сенаторски пръстен в гънките на тогата си. Досега никой от неговия род не бе ставал консул, никой не бе заемал високо положение не преди петстотин, а дори и преди сто години. Цезар бе носил железен пръстен, но не и Антоний. Родът на Антониите не беше достатъчно древен. И железният пръстен на Цезар бе преминал у Октавиан.

Въздух, въздух! Трябва му глътка чист въздух!

Дворецът бе построен около огромна градина с перистил и фонтан в средата на дълъг, плитък басейн. Фонтанът, изграден от чисто бял пароски мрамор, бе украсен с русалки, тритони и делфини и се отличаваеше с това, че не е бил боядисан така, че да имитира действителните цветове. Ваятелят на величествените създания определено е бил истински майстор. Като изтънчен познавач, Делий бе силно привлечен от фонтана и не забеляза, че някой го е изпреварил и се е настанил в обезсърчена купчина върху широкия му ръб. Когато Делий приближи, човекът вдигна глава. Вече беше прекалено късно да избегне срещата.

Другият бе чужденец, при това знатен — носеше скъпа роба от пурпурен тирски брокат, изкусно обшита със златни нишки, а върху черните му лъскави къдрици, извиващи се като змии, се мъдреше малка златотъкана шапчица. Делий бе виждал достатъчно азиатци и знаеше, че лъскавината на къдриците не се дължи на мръсотия, хората от Изтока имаха обичай да ги покриват с благоуханни мазила. Повечето от царствените молители вътре бяха гърци, чиито родове живееха от векове на Изток, докато този бе местен — Делий беше сигурен в това, тъй като в Рим живееха мнозина като него. Естествено, далеч не всички се обличаха в тирски пурпур и злато! Те бяха сдържани люде, предпочитащи домашнотъкани платове в тъмни цветове. Въпреки това не можеха да се сбъркат. Мъжът на ръба на фонтана беше юдей.

— Мога ли да се присъединя? — попита Делий на гръцки и се усмихна очарователно.

На изсеченото лице на непознатия също се появи очарователна усмивка, а покритата му с блестящи пръстени и с безукорен маникюр ръка се протегна.

— Разбира се. Аз съм Ирод Юдейски.

— А аз — Квинт Делий, римски легат.

— Шумотевицата вътре не ми понесе — каза Ирод и ъгълчетата на дебелиите му устни увиснаха надолу. — Пфу! Някои от онези неблагодарници не са се къпали, откакто акушерките им са ги избърсали с мръсни парцали.

— Нарече се Ирод. Без „цар“ или „принц“ пред името?

— А би трябвало да има! Баща ми се казваше Антипатър, принц на Идумея и дясна ръка на царя на юдеите Хиркан. Убиха го

блюдолизците на съперника му за трона. Прекалено много се харесваше на римляните, в това число и на Цезар. Но аз се погрижих за убиеца — с нескрито задоволство каза Ирод. — Гледах го как умира, въргаляйки се в купчина разлагащи се миди в Тир.

— Ужасна смърт за юдей — отбеляза познавачът Делий. Заразглежда Ирод по-подробно, завладян от неговата грозота. Макар да нямаха нищо общо помежду си, Ирод страшно приличаше на близкия приятел на Октавиан, Меценат — и двамата напомняха на жаби. Изпъкналите очи на Ирод обаче не бяха сини като на Меценат, а черни и със стъкления блясък на обсидиан. — Доколкото си спомням — продължи Делий, — цяла Южна Сирия подкрепи Касий.

— В това число и юдеите. А аз съм му лично задължен, макар че Рим на Антоний го нарича предател. Той ми позволи да се разправа с убиеца на баща си.

— Касий бе воин — замислено рече Делий. — Ако и Брут беше такъв, битката при Филипи можеше да приключи и по друг начин.

— Птичките казват, че Антоний също е бил спъван от нескопосан партньор.

— Ама че гръмогласни птички имало — отбеляза Делий и се ухили. — А какво чуруликат за Марк Антоний, Ироде?

— Може би си забелязал петте рошави врабчета сред пауните вътре?

— Не, не бих казал. Всички ми приличаха на пауни.

— О, но те са вътре, моите пет врабци от Синедриона^[2]! Пазят своята изключителност, като стоят колкото се може по-настрана от останалите.

— В такъв случай са се заврели в някой ъгъл зад по-дебела колона.

— Така е — призна Ирод. — Но щом се появи Антоний, ще се хвърлят напред с вопли и ще се заудрят по гърдите.

— Още не си ми казал защо си тук.

— Всъщност тук има повече от пет врабчета. Наблюдавам ги като ястреб. Искат да се видят с триумвира Марк Антоний и да изложат каузата си пред него.

— А каква е тя?

— Че плета интриги против законния наследник и че аз, гоят, съм успял да се присламча достатъчно близо до цар Хиркан и семейството

му, за да бъде разглеждан като кандидат-зет на царица Александра. Това е съкратената версия, за излагането на пълната ще са нужни години.

Делий го зяпна и проницателните му лешникови очи примигнаха.

— Гой? Стори ми се, каза, че си юдей.

— Не и според Мойсеевия закон. Баща ми се оженил за набатейската принцеса Кипрос. Арабка. И понеже юдеите броят произхода по майчина линия, децата на баща ми са гои.

— Тогава... какво се надяваш да постигнеш тук?

— Всичко, ако ми се позволи да направя, каквото трябва да се направи. Юдеите се нуждаят от тежък крак върху шиите си — питай, който си поискаш губернатор на Сирия, откакто Помпей Велики я направи провинция. Искам да бъда цар на юдеите, независимо дали им се харесва или не. И мога да стана. Ако се ожения за хасмонейска принцеса, която да е пряка потомка на Юда Макавей. Децата ни ще бъдат юдеи, а аз смятам да имам много деца.

— Значи си дошъл да говориш в своя защита? — поинтересува се Делий.

— Да. Пратеничеството на Синедриона ще твърди, че аз и цялото ми семейство трябва да бъдем прогонени под страх от смъртно наказание. Но няма да се осмелят да го направят без позволението на Рим.

— Е, това едва ли има особено значение, щом сте подкрепили изгубилия Касий — жизнерадостно отвърна Делий. — Антоний ще трябва да избира между две партии, застанали на неподходящата страна.

— Но пък баща ми подкрепяше Юлий Цезар — отвърна Ирод. — Значи трябва да убедя Марк Антоний, че ако ми позволи да живея в Юдея и да заема престола, винаги ще подкрепям Рим. Той беше в Сирия преди години, по времето на губернатора Габиний, така че трябва да е наясно колко непокорни са юдеите. Но дали ще си спомни, че баща ми е помогнал на Цезар?

— Хмм — измърка Делий и примижа към искрящите струи вода, бликащи от устата на един делфин. — И защо да си спомня тъкмо това, щом доскоро ти самият си бил човек на Касий? А доколкото разбирам, такъв е бил и баща ти преди смъртта си.

— Бива ме за защитник, мога да отстоявам каузата си.

— Стига да ти бъде дадена тази възможност — Делий стана и топло се ръкува с Ирод. — Желая ти успех, Ирод Юдейски. Ако имам възможност да ти помогна, ще го направя.

— И ще видиш, че мога да бъда много благодарен.

— Глупости! — разсмя се Делий, докато се отдалечаваше. — Всичките ти пари са на гърба ти.

Марк Антоний беше забележително въздържан, откакто потегли към Изтока, но шейсетте души от обкръжението му очакваха, че Никомедия ще види как изригва един истински сибарит. Това мнение се споделяше от трупата музиканти и танцьорки, които набързо пристигнаха от Бизанциум при новината за гостите у съседите. Всеки Дионисиев веселяк от Испания до Вавилония беше чувал името Марк Антоний. А ето че за всеобщо изумление Антоний бе отпратил трупата с торба злато и бе останал трезвен, макар и с тъжна, излъчваща копнеж физиономия на грозното си и същевременно красиво лице.

— Това не може да стане, Попликола — с въздишка се обърна той към най-добрия си приятел. — Видя ли колко много владетели и владетелчета се бяха наредили край пътя, докато идвахме? Как изпълниха залите в мига, когато икономът отвори вратите? И всички са тук, за да изпреварят Рим — и мен. Е, нямам намерение да им позволя да го сторят. Не съм избрал Изтока, за да остана измамен и всички тези богатства да ми се изплъзнат. Затова ще раздавам правосъдие от името на Рим със свежа глава и спокоен стомах. — Захили се. — Луций, помниш ли физиономията на Цицерон, когато повърнах върху тогата ти на трибуната? — Нов смях, последван от свиване на рамене. — Работа, Антоний, работа! — апострофира той сам себе си. — Приветстват ме като новия Дионис, но скоро ще разберат, че от време на време мога да бъда и кисел като дъртия Сатурн. — Червено-кафявите очи, прекалено малки и близко разположени, за да се харесат на скулптор портретист, проблеснаха. — Новият Дионис! Богът на виното и удоволствията! Да си призная, сравнението доста ми харесва. А най-доброто, което можеха да измислят за Цезар, бе просто да го обявят за бог.

Попликола познаваше Антоний, откакто бяха момчета, и предпочете да замълчи, вместо да каже, че според него бог означава нещо повече от бог на това или онова, основната му грижа бе Антоний

да продължава да управлява, така че посрещна речта му с облекчение. Това беше типично за Антоний. Можеше да спре с гуляите — понякога за месеци наред, особено когато се събудеше чувството му за самосъхранение. Явно сега бе станало точно това. И беше прав — нашествието на дребни владетели означаваше беди и здрава работа, така че Антоний трябваше да ги опознае лично и да прецени кои от тях трябва да запазят тронове си, а кои — да ги изгубят, с други думи, кои управници бяха най-добри за Рим.

Всичко това означаваше, че за Делий имаше смътна надежда да постигне целта си, като се доближи повече до Антоний в Никомедия. Тогава на сцената се появи Фортуна с решението, че угощението се отлага от следобеда за по-късно. И докато блуждаеше сред шейсетте римляни в трапезарията, незначайно защо погледът на Антоний се спря върху Квинт Делий. У него имаше нещо, което му се харесваше, макар да не можеше да определи какво точно, може би успокояващият факт, че Делий бе способен да се размаже като балсам и по най-неприятния въпрос.

— Хей, Делий! — изрева той. — Ела при нас с Попликола!

Братята Децидий Сакса се наежиха наред с Барбацій и неколцина други, но никой не каза нито дума, докато поласканият Делий пусна тогата си на пода и се настани на средната кушетка на п-образния триклиний. Докато един слуга вдигаше тогата и я сгъваше (трудна задача), друг свали сандалите и изми краката му. Делий не допусна грешката да узурпира *locus consularis*^[3], то се полагаше на Антоний, а Попликола щеше да се настани в средата. Мястото на Делий бе в самия край на кушетката — най-непривлекателното от всички, но пък каква привилегия за него! Усещаше погледите на другите върху себе си и опитите им да проумеят какво точно бе сторил, за да спечели подобно внимание.

Храната беше добра, но недостатъчно римска — прекалено много агнешко, безвкусна риба, подозрителни подправки, непознати сосове. Имаше обаче и роб с хаван, а щом един римлянин можеше да добави щипка прясно смлян чер пипер, всичко ставаше за ядене, дори германското варено говеждо. Лееше се самоско вино, макар и доста разрежено. Веднага щом забеляза, че Антоний пие повече вода, отколкото вино, Делий започна да прави същото.

Отначало не говореше нищо, но след като основните блюда бяха вдигнати и дойде ред на десертите, Антоний се оригна шумно, потупа плоския си корем и въздъхна със задоволство.

— Е, Делий, какво мислиш за цялата тази тълпа царе и принцове? — дружелюбно попита той.

— Много странни хора, Марк Антоний. Особено за човек, който никога не е стъпвал на Изток.

— Странни? Такива са, и още как! Коварни като канални плъхове, по-многолики от Янус и криещи толкова остри ками, че няма и да усетиш как са се забили между ребрата ти. Странно, че подкрепиха Брут и Касий против мен.

— Всъщност не е чак толкова странно — обади се Попликола, който си падаше по сладкото и сега шумно поглъщаше порция сусамени семена с мед. — Същата грешка направиха и по времето на Цезар — подкрепиха Помпей Велики. Ти действаше на Запад, също като Цезар. Не те познаваха що за човек си. Брут беше нищожество, но определено са намерили някаква магия у Гай Касий. Успя да избегне гибелта с Крас при Кара, после управлява Сирия невероятно добре на зряла трийсетгодишна възраст. Касий си беше от добро тесто.

— Така е — съгласи се Делий. — Светът им е ограничен до източния край на Нашето море^[4]. Нямаат представа какво правят испанците и галите в западната му част.

— Вярно — Антоний се намръщи към сладникавите блюда на ниската маса пред кушетката. — Попликола, измий си лицето! Направо се чудя как ти понася тази медена каша.

Попликола се загърчи към края на кушетката, а Антоний погледна към Делий. Изражението му казваше, че разбира много от онова, което легатът се мъчеше да скрие — немотията, положението на новоиздигнал се, болезнената амбиция.

— Някой от каналните плъхове привлече ли вниманието ти, Делий?

— Един, Марк Антоний. Юдей на име Ирод.

— А! Розата сред петте бурена.

— Неговата метафора беше птича — ястребът сред петте врабци. Антоний се разсмя дълбоко и гръмогласно.

— Е, при наличието на Дейотар, Ариобарзан и Фарнак май няма да ми остане много време за половин дузина свадливи юдеи. Все пак

нищо чудно, че петте бурена мразят нашата роза Ирод.

— Защо? — попита Делий и на лицето му се изписа благоговееен интерес.

— На първо място, регалиите. Юдеите не се кичат със злато и тирски пурпур — това е срещу законите им. Никакви царски одежди, никакви изображения, цялото злато отива в техния Храм в името на целия народ. Крас заграби две хиляди таланта злато от Храма, преди да тръгне да покорява Партското царство. Юдеите го проклеха и той умря по най-позорен начин. После дойде Помпей Велики да иска злато, а след него и Цезар. Сега те се надяват, че аз няма да сторя същото, но много добре знаят, че ще го направя. Подобно на Цезар, ще им поискам същата сума, която поиска и Касий.

Делий сбърчи чело.

— Аз не... ъъ...

— Цезар поиска същата сума, която поискал Помпей Велики.

— Аха, ясно! Моля да извиниш невежеството ми.

— Всички сме тук, за да се учим, Квинт Делий, а ти ми се виждаш доста бърз в ученето. Е, разкажи ми за онези юдеи. Какво искат бурените и какво — розичката Ирод?

— Бурените искат Ирод да бъде прогонен под страх от смъртно наказание — отвърна Делий, изоставяйки птичите метафори. Щом Антоний предпочиташе своята, тъй да бъде. — Ирод пък иска Рим да му позволи с декрет да живее свободно в Юдея.

— И от кого ще има по-голяма полза за Рим?

— От Ирод — без колебание каза Делий. — Може и да не е юдей според техните закони, но иска да ги управлява, като се ожени за някаква принцеса с подходяща кръв. Успее ли, според мен Рим ще се сдобие с верен съюзник.

— Делий, Делий! Нима наистина си мислиш, че Ирод може да бъде верен?

Сатирската физиономия на Делий се изкриви в пакостлива усмивка:

— И още как, щом е за негов интерес. Тъй като знае, че народът, който иска да управлява, го мрази достатъчно, за да го убие при най-малката възможност, Рим винаги ще служи на интересите му по-добре от собствените му поданици. Докато сме негови съюзници, той ще бъде в безопасност от всичко, с изключение на отровата или засадата, а не си

го представям да хапне нещо, което не е било проверено най-щателно, нито пък да тръгне да се разхожда без изключително добре платени телохранители чужденци.

— Благодаря ти, Делий!

Попликола отново цъфна помежду им.

— Един проблем по-малко, така ли, Антоний?

— Да, с известна помощ от страна на Делий. Слуга, разчисти стаята! — викна Антоний. — Къде е Луцилий? Трябва ми Луцилий!

На следващия ден петимата членове на еврейския Синедрион се озоваха на първо място в списъка молители, прочетен от вестителя на Марк Антоний. Самият Антоний бе облякъл своята поръбена с пурпур тога и носеше неукрасен жезъл от слонова кост, символ на военната му власт, изглеждаше наистина внушително. До него беше любимият му секретар Луцилий, принадлежал преди на Брут. Дванадесет ликтори^[5] в алени дрехи стояха наредени от двете страни на курулното му кресло^[6] от слонова кост и придържаха снопове пръчки с втъкната в тях брадва между краката си. Подиумът ги издигаше над тълпата.

Водачът започна да държи реч на добър гръцки, но с толкова витиеват и превзет стил, че му отне цяла вечност да обясни кои са те и защо са изминали целия дълъг път, за да се срещнат с триумвира Марк Антоний.

— Ох, я млъквайте! — най-неочаквано излая Антоний. — Млъквайте и се прибирайте у дома си! — Грабна един свитък от Луцилий, разви го и го размаха свирепо. — Този документ бе намерен сред книгата на Гай Касий след Филипи. В него се казва, че единствено първият съветник на цар Хиркан по онова време, Антипатър, и синовете му Фазаил и Ирод са успели да съберат известно количество злато за каузата на Касий. Юдеите не предложили нищо друго, освен чаша отрова за Антипатър. Като оставим настрана факта, че златото е отишло за погрешна кауза, за мен е ясно, че юдеите хранят далеч по-голяма любов към златото, отколкото към Рим. Когато аз стигна до Юдея, ще се промени ли нещо? Не, разбира се! В този Ирод виждам човек, готов да плаща на Рим дължимите данъци и такси, които, следва да припомня на всички ви, отиват за запазването на мира и добруването на собствените ви земи! Когато сте давали на Касий, вие просто сте

финансирали неговата войска и флот! Касий беше богохулен предател, заграбил онова, което по право принадлежи на Рим! Какво, Дейотарс, разтрепери ли се вече? Така и трябва!

Бях забравил колко умел оратор е, помисли си Делий. Използва юдеите, за да съобщи на всички останали, че няма да прояви никаква милост.

Антоний се върна на темата:

— В името на Сената и римския народ постановявам, че Ирод, брат му Фазаил и цялото му семейство са свободни да живеят в която си пожелаят римска земя, в това число и в Юдея. Не мога да забраня на Хиркан да се нарича цар на своя народ, но в очите на Рим той е чисто и просто етна^[7]рх. Юдея вече не е една земя, а пет малки окръга в южната част на Сирия и ще си остане такава и занапред. Хиркан може да задържи Йерусалим, Газара и Йерихон. Синът на Антипатър Фазаил ще бъде тетрарх на Сепфора. Синът на Антипатър Ирод ще бъде тетрарх на Абат. И му мислете! Ако в Южна Сирия започнат каквито и да било неприятности, ще смажа юдеите като мидени черупки!

„Успях, успех! — мислено изкрещя Делий, като преливаше от щастие. — Антоний послуша мен!“

Ирод стоеше до фонтана, но лицето му бе изопнато и побеляло, без нито следа от радостта, която очакваше да види Делий. Какъв беше проблемът? Бе дошъл тук като просяк без родина, а щеше да си тръгне като тетрарх.

— Не си ли доволен? — попита го Делий. — Та ти спечели без дори да ти се наложи да защитиш позицията си!

— Защо му трябваше на Антоний да издига и брат ми? — сприхаво отвърна Ирод, сякаш говореше на някого, който не беше тук. — Поставете ни на равна нога! Как мога да се ожения за Мариамне, щом Фазаил не само ми е равен, но е и по-голям от мен? Сега той ще се ожени за нея!

— Хайде, хайде — помъчи се да го успокои Делий. — Всичко това тепърва предстои, Ирод. Засега приеми решението на Антоний като нещо повече от онова, на което си се надявал. Той застана на твоя страна. На врабците току-що им подрязаха крилата.

— Да, Делий, разбирам това, но този Марк Антоний е хитроумен мъж! Иска онова, което искат всички далновидни римляни — равновесие. Да ме постави сам на равна нога с Хиркан не е достатъчно. Двамата с Фазаил ще сме на едното блюдо, а Хиркан — на другото. Колко умен си само, Марк Антоний! Цезар беше гениален, а от теб се очакваше да си дръвник. Но ето че попадам на друг Цезар!

Делий гледаше как Ирод се отдалечава, а умът му работеше трескаво. Между онзи кратък разговор по време на вечерята и днешната аудиенция Марк Антоний беше проучил това-онова. Именно затова бе повикал Луцилий! „Ама че измамници бяха тези двамата, той и Октавиан! Изгориха всички книжа на Брут и Касий! И аз като Ирод бях сметнал Антоний за образован дръвник. А той не е такъв, в никакъв случай не е.“ — помисли си Делий и рязко пое дъх. Тъкмо обратното — оказа се хитър и умен. Ще сложи ръка на целия Изток, ще издига един и ще сваля друг, докато царствата клиенти и сатрапиите не станат изцяло негови. Не на Рим. Негови. Беше пратил Октавиан обратно в Италия с такава голяма задача, че да пречупи младия и болнав младок. А ако случайно това не станеше, Антоний щеше да бъде готов.

[1] Закрияни от Рим царе, царства и народности. — Б.ред. ↑

[2] Съвет от 70 еврейски старейшини, който решавал най-важните обществени въпроси. — Б.ред. ↑

[3] Почетно място (отдясно) на централната кушетка (lectus medius). — Б.пр. ↑

[4] Mare Nustrum (лат.). Така римляните са наричали Средиземно море. — Б.пр. ↑

[5] Ликтор — една от нисшите длъжности в древен Рим. — Б.ред. ↑

[6] Sella curulis (лат.) — сгъваем стол, на който имали право да седят само висши длъжностни лица в древния Рим. — Б.пр. ↑

[7] Етнарх (гр. — водач на народа) — титла, давана от Рим на първосвещеници и светски водачи, но с по-ограничени права от царете. — Б.ред. ↑

2.

Когато Антоний напусна столицата на Витиния, всички дребни владетели, с изключение на Ирод и петимата членове на Синедриона тръгнаха с него. Те все така декларираха верността си към новите управници на Рим, все така твърдяха, че Брут и Касий са ги измамили, излъгали, принудили — ай, ай, ай, насилили! Тъй като не притежаваше особен афинитет към източните вопли и резове, Антоний не направи онова, което бяха сторили Помпей Велики, Цезар и останалите — да покани най-важните от молителите да вечерят с него и да пътуват в свитата му. Не, през целия път от Никомедия до Анкира — единственото подобие на град в Галатия, Марк Антоний се преструваше, че царствените особи, тътреци се след лагера му, не съществуват.

Тук, сред тревистите равнини на страната с най-добри пасища след Галия, той бе принуден да отседне в двореца на Дейотар и да се мъчи да се държи приятелски. Четирите дни на такива усилия му дойдоха в повече, но през това време Антоний информира домакина, че ще задържи царството си — поне за момента. Неговият втори любим син, Дейотар Филадельф, бе дарен с дивата планинска Пафлагония (никому непотребна), а най-любимият му син Кастор не получи нищо. Изводът, който старият цар трябваше да си направи от това, вече бе непосилен за гаснещите му умствени способности. За всички римляни около Антоний това означаваше, че в крайна сметка в Галатия ще има драстични промени, които няма да бъдат от полза за никого от Дейотаридите. За информацията относно царството Антоний се обръщаше към секретаря на стария цар — знатен галатянин на име Аминт, който бе млад, добре образован, експедитивен и с бистър ум.

— Най-сетне се отървахме от част от хрантутниците! — със задоволство отбеляза Антоний, след като римската колона потегли за Кападокия. — Онзи излиятелен идиот Кастор дори си бе довел приятел, който да реже ноктите на краката му. Да не повярваш, че от воин като Дейотар може да се пръкне такъв завършен педераст.

Говореше на Делий. Той вече яздеше дореста кобила със спокоен, равен ход и бе отстъпил киселото конче на Икар, на когото доскоро бе писано да върви пеш.

— Фарнак и свитата му също ги няма — рече Делий.

— Ха! Изобщо не трябваше и да идва — извиха се презрително устните на Антоний. — Баща му беше по-голям мъж, а дядо му — още по-голям.

— Великият Митридат ли имаш предвид?

— Че да не би да има някой друг? Той беше мъж, който едва не победи Рим. Страховита работа.

— Но Помпей Велики го надви с лекота.

— Дрън-дрън! Лукул го победи. Помпей Велики само обра плодовете. Имаше навик да прави така. А накрая стана жертва на собственото си тщеславие. Започна да вярва на собствения си образ за пред тълпата. Да се перчи пред всички, римляни и чужденци, и да си мисли, че може да победи Цезар!

— Ти би могъл да победиш Цезар без проблеми, Антоний — каза Делий без капка угодничество в гласа си.

— Аз ли? Само ако всички богове се сражаваха на моя страна! Цезар беше единствен по рода си и няма нищо позорно да се признае това. Той командва повече от петдесет сражения и не изгуби нито едно. Бих победил Помпей Велики, ако беше още жив... или Лукул, че дори и Гай Марий. Но Цезар? Александър Велики би си счупил врата с него.

В гласа му — лек тенор, доста изненадващ за такъв едър мъж — не се долавяше негодувание. Нито пък чувство за вина, помисли си Делий. Антоний приемаше нещата по типичния за римляните начин — понеже не бе вдигнал и пръст срещу Цезар, можеше да спи спокойно нощем. Заговорничеството и машинациите не бяха престъпление дори когато благодарение на тях се извършваше такова.

Пеейки енергично походните си песни, двата легиона и многобройната кавалерия на Антоний навлязоха в издълбания от клисури район на голямата червена река Халис. Нейната красота надхвърляше въображението на римляните с наситено червените скали и изтерзаните отвесни стени и скални корнизи. От двете страни на широкия поток, който все още течеше мудро, имаше достатъчно равна

земя — снеговете по високите върхове все още не се бяха разтопили. Именно това бе причината Антоний да пътува по суша към Сирия. През зимата морето бе прекалено опасно за плаване, а и той предпочиташе да остане с хората си, докато не се увери, че го харесват повече, отколкото предишния си командир Касий. Бе мразовито, но хапеше само когато задухаше вятър, а в дъното на клисурите обикновено беше спокойно. Въпреки цвета си водата бе годна за пиене и за хора, и за коне. Централна Анатолия не беше гъсто заселен район.

Евсебия Мазака се намираше в основата на огромния вулкан Аргей, побелял от сняг и безмълвен от незапомнени времена. Мрачно, малко и бедно градче, всички го ограбваха открай време, защото царете му бяха слаби и твърде стиснати, за да поддържат войска.

Именно тук Антоний започна да осъзнава колко трудно ще бъде да изстиска още злато и съкровища от Изтока. Брут и Касий бяха разграбили всичко, което Митридат Велики бе пропуснал. Това здравата го вкисна и го накара да прегледа заедно с Попликола, братята Децидий Сакса и Делий жреческото царство Ма при Комана, недалеч от Евсебия Мазака. Нека оглупелият цар на Кападокия и умопомрачително некадърният му син да треперят в опразнения си дворец! Може би в Комана щеше да намери куп злато под някоя невинно изглеждаща каменна настилка — жреци, предали царете си на смърт, щом станало въпрос да запазят имането си.

Ма бе инкарнация на Кубаба Кибела, Великата майка Земя, управлявала всички богове и богини, когато човечеството тепърва се учело да разказва историята си край лагерните огньове. През неизброимите години тя бе изгубила силата си навсякъде, с изключение на двете Комани — едната в Кападокия, а другата на север в Понт и в Песин, недалеч от мястото, където Александър разсякъл Гордиевия възел с меч си. И двете се управляваха като независими владения, царете им бяха и първожреци, и двете бяха оградени от планини като понтийски череши в купа.

Отказвайки с презрение охраната, Антоний с четиримата си приятели и множество прислужници влезе в примамливото селце Кападокийска Комана и с одобрение огледа хубавите домове, градините, обещаващи изобилие на цветя през пролетта, и величествения храм на Ма. Той се издигаше върху невисок хълм, беше заобиколен от брезова горичка, а от двете страни на павираната улица,

водеща право към земния дом на Ма, растяха тополи. От едната страна се намираше дворецът. Подобно на храма, дорийските му колони бяха боядисани в синьо с алени основи и капители, стените зад тях бяха в много по-тъмни нюанси на синьото, а дървените плочки, покриващи покрива — с позлатени ръбове.

Пред двореца ги очакваше някакъв младеж, който тъкмо излизаше от юношеската възраст. Беше облечен в зелени одежди, а бръснатата му глава бе покрита от кръгла златна шапка.

— Марк Антоний — представи се Антоний, след като слезе от сивия си жребец на петна и метна поводите на един от тримата слуги, които бе взел със себе си.

— Добре дошъл, повелителю Антоний — с нисък поклон отвърна младежът.

— Достатъчно е да ме наричаш просто Антоний. В Рим нямаме повелители. Как ти е името, момко?

— Архелай Сисен. Аз съм царят — жрец на Ма.

— Не си ли малко млад за цар?

— По-добре прекалено млад, отколкото прекалено стар, Марк Антоний. Заповядай в дома ми.

Посещението започна с изкусна словесна фехтовка, в която помладият и от Октавиан Архелай Сисен се оказа достоен противник на Антоний и той искрено се възхити на майсторството му. Сигурно с радост би се съгласил да толерира и Октавиан, ако той не беше наследник на Цезар.

Но макар сградите и пейзажът да бяха твърде приятни за римското сърце, един час според водния часовник бе достатъчен да открият, че каквото и богатство да бе притежавала Ма от Комана, от него вече не бе останала и следа. Намираха се само на петдесет мили от столицата на Кападокия и приятелите на Антоний бяха готови да потеглят по изгрев-слънце на следващия ден, за да се върнат при легионите и да продължат похода.

— Ще бъде ли обида за вас, ако майка ми също присъства на вечерята? — почтително попита царят — жрец. — Заедно с по-малките ми братя?

— Колкото повече бъдем, толкова ще е по-весело — отвърна Антоний. Добрите обноски преди всичко. Вече бе намерил отговорите

на някои важни въпроси, но нямаше да е зле да види що за семейство бе създадо този интелигентен, самостоятелен и безстрашен момък.

Архелай Сисен и братята му представляваха прекрасно трио, остроумни, изтънчени познавачи на гръцката литература и философия и дори с известни познания по математика.

Всичко това обаче бе забравено в мига, в който в помещението влезе Глафира. Подобно на всички посветили се на Великата Майка момичета, тя бе встъпила в служба на тринадесетгодишна възраст, но не за да разстеле постелката си в храма и да предложи девствеността си на първия хвърлил ѝ око мъж, както всяка година правеха девойките на нейната възраст. Глафира беше от царско потекло и можеше да избира партньора си. Очите ѝ бяха грейнали при вида на един гостуващ римски сенатор, който зачена Архелай Сисен, без изобщо да подозира какво е направил. Тя беше едва на четиринадесет, когато роди момчето. Следващият ѝ син бе от царя на Олба, потомък на стрелеца Тевкър, сражавал се заедно с брат си Аякс в Троянската война. А бащата на третия беше красив никой, превозващ стадо говеда с един керван от Мидия. След това Глафира запаса колана си и посвети цялата си енергия на отглеждането на момчетата. Сега беше на тридесет и четири и изглеждаше с десет години по-млада.

Макар Попликола да се чудеше какво я е накарало да присъства на вечеря, почетният гост на която е прочут любовчия, Глафира си даваше много добре сметка какво прави. Похотта не влизаше в плановете ѝ, посветилата се на Великата майка отдавна бе отхвърлила похотта като нещо долно. Не, тя искаше за синовете си нещо повече от едно миниатюрно жреческо царство! Бе решила да сложи ръка на колкото се може по-голяма част от Анатолия и ако Марк Антоний бе такъв, какъвто го представяха слуховете, сега бе нейният шанс.

Антоний шумно пое дъх — каква красавица само! Висока и гъвкава, с дълги крака, умопомрачителни гърди и лице, на което би завидяла и Елена — чувствени червени устни, кожа, нежна като листче на роза, сияйни сини очи под дълги тъмни вежди и абсолютно права коса като от лен, спускаща се по гърба ѝ като лист ковано злато. Не носеше никакви накити, може би защото не притежаваше нито един. Синята ѝ гръцка дреха беше от проста вълна.

Попликола и Делий бяха изхвърлени от кушетката тъй бързо, че едва успяха да се задържат на крака. Огромната длан вече потупваше

мястото, където те се бяха излягали преди миг.

— Ела при мен, прелестно създание! Как ти е името?

— Глафира — каза тя, изу филцовите си чехли и изчака слугата да обуе краката ѝ в топли чорапи. После се опъна върху кушетката, но достатъчно далеч от Антоний, за да не му позволи да я прегърне — а по всичко личеше, че той копнееше тъкмо за това. Явно слуховете бяха верни, като го описваха като неособено изискан любовник — поне доколкото можеше да се съди по поздрава му. „Прелестно създание, как пък не! Той приема жените като приятно удобство, но аз, твърдо реши Глафира, трябва да се постарая и да стана по-приятно удобство от коня му, от секретаря, дори от нощното му гърне. А ако зачена от него, ще принесе жертва на Богинята да е момиче. Момичето на Антоний ще може да се омъжи за царя на партите — какъв съюз само! Какво щастие, че сме научени да смучем с вагините си по-добре, отколкото блудницата с устата си! Ще го превърна в свой роб“.

И така Антоний остана в Комана до края на зимата и когато в началото на март най-сетне потегли към Киликия и Тарс, той взе Глафира със себе си. Неговите десет хиляди пехотинци нямаха нищо против неочаквания отпуск. Кападокия бе пълна с жени, чиито мъже бяха изклани по бойните полета или отведени в робство. И тъй като легионерите можеха да обработват земята толкова добре, колкото и да воюват, почивката им хареса. Навремето Цезар ги бе наел по поречието на река Пад в Отсамна Галия^[1] и Кападокия не се различаваше много от родината им, освен с по-високия си релеф. Оставиха след себе си добре обработена и засята земя, няколко хиляди заченати полуримлянчета и още толкова благодарни жени.

Спуснаха се по един добре поддържан римски път между два високи планински рида и се потопиха в огромни ароматни гори от бор, лиственица и ела. В ушите им непрекъснато звучеше грохот на вода, а при прохода Киликийски порти пътят стана толкова стръмен, че на всеки пет крачки бяха направени стъпала. Слизането беше същинска наслада, ако обаче се бяха катерили нагоре, уханият въздух несъмнено щеше да бъде изпълнен с цветисти латински сквернословия. Снегът вече се топеше бързо и притоците на Киднус вряха и кипяха като огромен котел, но след като преминаха

Киликийските порти, пътят стана по-лек, а нощите — по-топли. Вече бързо се спускаха към брега на Нашето море.

Тарс, който се намиреше на брега на Киднус на около двайсет мили във вътрешността, им дойде като удар. Подобно на Атина, Ефес, Пергам и Антиохия, градът беше познат на повечето римски благородници, пък било и от съвсем кратки посещения. Невероятно богат, същински скъпоценен камък. Но в минало време. Касий бе наложил такъв налог на града, че след като бяха претопили всеки златен и сребърен предмет, жителите бяха принудени постепенно да продават в робство самите себе си, като започнаха от най-бедните и продължиха неотклонно нагоре. Когато Касий най-сетне се бе уморил да чака и бе отплавал с петстотинте таланта злато, които бе успял да събере Тарс, от някогашните половин милион свободни граждани бяха останали само няколко хиляди. Но не за да се наслаждават на богатството си — то бе изчезнало безвъзвратно.

— Богове, как само мразя Касий! — извика безкрайно разочарованият Антоний. — Щом е сторил това на Тарс, какво ли е станало със Сирия?

— Горе главата, Антоний — отвърна Делий. — Не всичко е изгубено.

Той вече бе постигнал целта си и се бе утвърдил като основен източник на информация за военачалника. Нека Попликола се радва на позицията си на най-близък приятел! Той, Квинт Делий, напълно се задоволяваше да бъде човекът, чието мнение се цени най-много, и точно в този мрачен момент разполагаше с полезен съвет.

— Тарс е важно средище и търговски център на цяла Киликия, но при появата на Касий Киликия Педия останала колкото се може по-настрана от града. Тя е богата и плодородна, а досега нито един римски губернатор не е успял да я обложи с данъци. Областта се управлява от разбойници и арабски ренегати, които отмъкват далеч повече, отколкото е наградил Касий. Защо не пратиш войските си там и не видиш какво ще намерят? Ти самият можеш да останеш тук. Постави Барбаций за командир.

Съветът беше добър и Антоний го знаеше. За предпочитане бе теглото по изхранването на войниците да се поеме от киликийците, отколкото от бедния Тарс, особено щом там има разбойнически крепости за разграбване.

— Разумен съвет, който смятам да послушам — отвърна Антоний. — Но това далеч не е достатъчно. Сега разбирам защо Цезар бе така твърдо решен да покори партите — от тази страна на Месопотамия няма истински богатства. Ох, проклет да е Октавиан! Опразни военната каса на Цезар, червеят му с червей! Докато бях във Витиния, във всички писма от Италия се твърдеше, че умираше в Брундизиум и че нямало да изкара и десет мили по Апиевия път. А какво казват сега тук? Че кашлял и се давил по целия път до Рим, а там се заел да се подмазва на представителите на легионите. Реквизирал обществената земя навсякъде, където поддържали Брут и Касий, когато не върти задника си пред сбирщината маймуни като Агрипа пред педераст!

„По-добре да го отклоня от темата за Октавиан, че ще забрави трезвеността и ще започне да вика за неразредено вино“, помисли си Делий. Лукавата кучка Глафира не помагаше особено — бе прекалено заета да урежда синовете си. Затова Делий цъкна съчувствено с език и умело върна Антоний обратно към въпроса как да се намерят пари в разорения Изток.

— Има една алтернатива на партите, Антоний.

— Антиохия? Или пък Тир и Сидон? Касий е докопал най-напред тъкмо тях.

— Да, но не е успял да стигне до Египет. — Делий остави думата „Египет“ да се отрони от устните му като капка сироп. — Египет може да купи и продаде Рим. Всеки, който е чувал някога Марк Крас, знае това. Касий тъкмо се канел да нахлуе в страната, когато Брут го повикал към Сарди. Вярно, за жалост, взе четирите легиона на Алиен в Сирия. Царица Клеопатра не може да бъде обвинявана заради това, но пък и не помогна нито на теб, нито на Октавиан. Мисля, че бездействието ѝ може да се оцени на десет хиляди таланта глоба.

— Как ли пък не! — изсумтя Антоний. — Това са напразни мечти, Делий.

— Определено не са! Египет е приказно богат.

Антоний слушаше с половин ухо, докато преглеждаше писмото от войнствената си съпруга Фулвия. Жена му се оплакваше от коварството на Октавиан и описваше несигурното му положение с безцеремонни и цветисти изрази. Сега, беше надраскала тя със собствения си почерк, бил моментът да се насъскат Италия и Рим

срещу него! Луций бил на същото мнение и дори започвал да събира войска. Дрън-дрън, помисли си Антоний, който познаваше брат си прекалено добре, за да повярва, че е способен дори да смята със сметало. Луций начело на бунт? Не, той просто събира хора за големия си брат Марк. Вярно, беше избран за консул тази година, но негов колега бе Вация, който щеше да движи нещата на практика. Жени! Защо Фулвия просто не се посвети на възпитанието на децата си? Отрочето й Клодий вече беше пораснало и поело по своя път, но все още оставаше синът й от Курион, както и собствените му две момчета.

Естествено, Антоний вече знаеше, че трябва да отложи експедицията срещу партите най-малко за още една година. Кампанията бе невъзможна не само поради недостига на средства, но и от необходимостта да държи под око Октавиан. Най-добрите му генерали — Полион, Гален и верният стар Вентидий, трябваше да останат на запад с основната част от войските му, само за да следят младока. Той пък му беше писал с молба да използва влиянието си и да отзове Секст Помпей, който кръстосваше морските пътища и крадеше житото на Рим като обикновен пират. Толерирането му не било част от споразумението им, недоволстваше Октавиан. Нима Марк Антоний бе забравил как двамата бяха седнали след Филипи и бяха разпределили задълженията между триумвирите?

„Спомням си, естествено — мрачно си помисли Антоний. — Именно след победата ми при Филипи видях сякаш в кристално кълбо, че Западът не може да ми предложи достатъчно слава, за да засенча Цезар. Затова трябва да смажа партите“.

Свитъкът от Фулвия падна на писалището и се нави.

— Сериозно ли смяташ, че Египет може да осигури толкова пари? — попита Антоний и погледна съветника си.

— Разбира се! — охотно отвърна Делий. — Само си помисли, Антоний! Злато от Нубия, океански перли от Тапробан^[2], скъпоценни камъни от Арабския залив^[3], слонова кост от Африканския рог, подправки от Индия и Етиопия, монопол върху папируса в цял свят и повече зърно, отколкото могат да изядат жителите му. Приходите на Египет са шест хиляди златни таланта годишно, а личните доходи на владетеля — още толкова!

— Явно добре си се подготвил — отбеляза Антоний и се ухили.

— И то с повече готовност, отколкото когато бях ученик.

Антоний стана и отиде до прозореца, от който се откриваше изглед над агората към пристанището, където корабните мачти пронизваха безоблачното небе. Не че забелязваше нещо, беше потънал в спомени за дребното мършаво създание, което Цезар бе настанил в една мраморна вила от погрешната страна на Татко Тибър. Как само беснееше Клеопатра, че са я оставили извън града! Естествено, не пред Цезар, той не би търпял женски избухвания. Зад гърба му обаче картината бе съвсем друга. Всичките му приятели се редуваха да ѝ обясняват, че като помазана царица има религиозна забрана да влиза в Рим. Това обаче далеч не сложи край на оплакванията ѝ! Беше хилава като пръчка и нямаше никакви причини да се предполага, че се е позакръглила при завръщането си у дома след смъртта на Цезар. Как само се бе зарадвал Цицерон на вестта, че корабът ѝ е потънал! И как посърна, когато се разбра, че слухът е неверен! „Както се оказа, това бе най-малката му грижа — никога не трябваше да си позволява да говори в Сената срещу мен! Все едно сам си бе подписал смъртната присъда. След екзекуцията му Фулвия бе пробила с писец езика му, преди да изложи главата му на трибуната. Фулвия! Ето това е жена! Никога не съм се интересувал от Клеопатра, нито веднъж не си направих труда да посетя прочутите ѝ вечерни пиршества — на тях се събираха прекалено много умници и всякакви учени, поети и историци. И всички онези богове с животински глави в стаята ѝ за молитва! Вярно, никога не съм разбирал напълно Цезар, но страстта му по Клеопатра е най-голямата загадка от всички“.

— Добре тогава, Квинт Делий — рече на глас Антоний. — Ще заповядам на египетската царица да се яви пред мен в Тарс и да отговори на обвинението, че е помагала на Касий. Ти лично ще ѝ го кажеш.

„Колко хубаво!“ — мислеше си Делий, докато на следващия ден поемаше към Антиохия, откъдето щеше да продължи покрай брега на юг към Пелузиум. Беше поискал да му се осигури нужната тържественост и Антоний бе отстъпил и му беше дал една малка армия придружители и два конни ескадрона като лична охрана. Жалко, но място за носилки нямаше! Пътуването щеше да се проточи прекалено дълго за нетърпеливия Антоний, който му бе дал един месец да стигне до намиращата се на хиляда мили от Тарс Александрия. Това означаваше, че Делий трябва да бърза. В края на краищата, нямаше

представа колко време ще му е необходимо, за да убеди царицата да се подчини на призива на Антоний и да се яви пред трибунала му в Тарс.

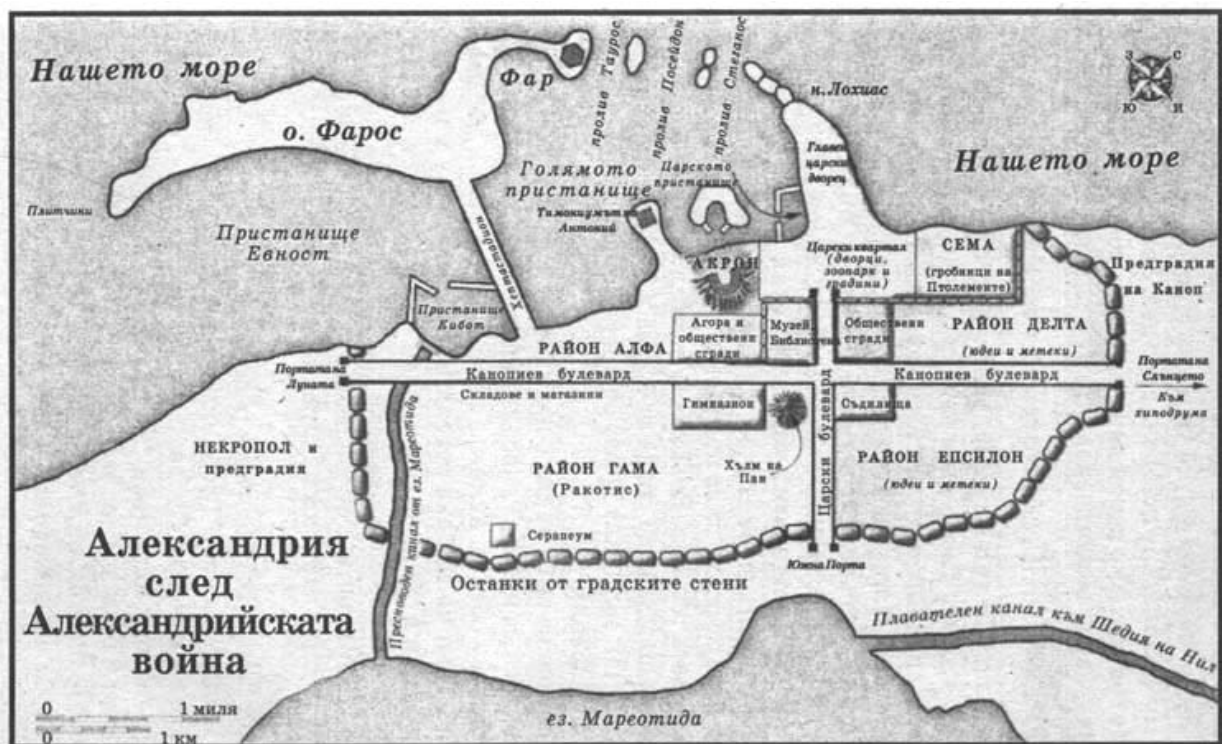
[1] Италийска Галия, или Gallia Cisalpina (лат. — Галия отсам Алпите) — римска провинция на територията на днешна Северна Италия. Оттатъшна Галия (Gallia Transalpina) е провинцията на територията на днешен Прованс във Франция — Б.ред. ↑

[2] О-в Цейлон. — Б.пр. ↑

[3] Червено море. — Б.пр. ↑

3.

Подпряла брадичка на ръката си, Клеопатра следеше наведения над табличките Цезарион и надзираващия го Созиген. Не че синът ѝ се нуждаеше от него — Цезарион рядко се объркваше и никога не допускаше правописни грешки. Оловната тежест на мъката се премести в гърдите ѝ и я принуди да преглътне болезнено. Да гледа сина на Цезар бе като да гледа самия Цезар, който на тази възраст сигурно е бил двойник на момчето — висок, изящен, златокос, с дълъг гърбав нос и пълни весели устни с деликатни гънки в ъгълчетата. Цезар, Цезар! Как успявам да живея без теб? Че и онези варвари римляните са те изгорили! Когато дойде моето време, до мен в гробницата няма да има Цезар, който да ме вдигне и да ме поведе в Царството на Смъртта. Събрали пепелта ти във ваза и изградили някаква мраморна уродливост, в която да я държат. Приятелят ти Гай Маций избрал епитафа, който да бъде гравирен със злато върху полирания черен камък — VENI-VIDI-VICI. Но аз така и не видях гроба ти, нито пък искам да го видя. Остана ми единствено огромната буца мъка, която никога не се разсейва. Дори когато успявам да заспя, тя си остава в мен и ме преследва в сънищата ми. Дори когато погледна сина ни, тя е тук и се надсмива над очакванията ми. Защо никога не си мисля за щастливите времена? Нима е присъщо на загубата да се оставиш на празнотата на днешния ден? Откакто убедените в собствената си правда римляни те убиха, светът ми се превърна в пепел, която никога не ще се смеси с твоята. Мисли затова, Клеопатра. И плачи.

Мъките бяха много. Първо — и най-лошо — Нил не се разля. Три години поред животворната вода не заливаше нивите, не размекваше пръстта и семената. Народът гладуваше. После чумата бавно плъзна по дължината на реката от Праговете към Мемфис и началото на Делтата, откъдето се разклони по ръкавите и каналите, за да стигне и до Александрия.

„А аз винаги вземах неправилни решения — помисли си тя. — Досуц като цар Мидас в женски образ на златния си трон, разбрах прекалено късно, че хората не могат да ядат злато. За никакво количество злато не успях да убедя сирийците и арабите да тръгнат по Нил и да съберат делвите със зърно, очакващи на всеки пристан. Остана да стои там, докато не изгни. Освен това нямаше достатъчно хора за ръчно напояване на нивите и реколтата се провали. Замислих се за трите милиона жители на Александрия и реших, че само една трета от тях могат да бъдат нахранени, така че издадох указ, лишаваш юдеите и метеките от граждански права. Измряха гърци и македонци — хората, заради които загърбих останалите. Накрая остана предостатъчно зърно за оцелелите — юдеи и метеки, а също и гърци и македонци. Върнах им гражданството, но те вече ме мразят. Взех погрешни решения. Показах се лош владетел без напътствията на Цезар.

След по-малко от два месеца синът ми ще стане на шест години, а вече съм бездетна и безплодна. Няма си сестра, за която да се ожени, нито брат, който да заеме мястото му, ако го сполети нещо. Толкова много нощи се любихме с Цезар в Рим, а ето че не заченах. Изида ме е проклела“.

Забързано влезе Аполодор. Златната верижка, показваща сана му, подрънкваше тихо.

— Господарке, пристигна спешно писмо от Питодор Тралски.

Ръката ѝ се отпусна надолу, брадичката се вирна.

— Питодор? — намръщи се Клеопатра. — Какво иска?

— Във всеки случай, не и злато — обади се Цезарион и се ухили над табличките си. — Той е най-богатият човек в провинция Азия.

— Гледай си смятането, момче! — сгълча го Созиген.

Клеопатра стана от стола си и отиде до откритата част в стената, където имаше повече светлина. При по-внимателно взирание в зеления въздух се виждаше малък храм и думите ΡΥΤΗΟ ΤΡΑΛΛΕΣ по края. Да, печатът приличаше на истински. Счупи го и разви свитъка. Личеше си, че никой писар не се е запознал със съдържанието му — почеркът беше прекалено неравен.

Фараоне и царице, дъще на Амон-Ра,

Пиша като човек, който обичаше Божествения Юлий Цезар дълги години и уважаваше привързаността му към теб. Макар да знам, че имаш съгледвачи, които да те държат в течение със ставащото в Рим и римския свят, едва ли някой от тях е близък довереник на Марк Антоний. Разбира се, ще научиш, че миналия ноември Антоний отиде от Филипи в Никомедия и че се срещна там с много царе, принцове и етнарси. На практика той не стори нищо, за да промени положението в Изтока, но въпреки това заповяда незабавно да му бъдат изплатени дваисет хиляди таланта сребро. Размерът на данъка потресе всички ни.

След като посети Галатия и Кападокия, той пристигна в Тарс. Последвах го с двете хиляди сребърни таланта, събрани с общи усилия от етнарсите на провинция Азия. Антоний ни попита къде са останалите осемнадесет хиляди. Мисля, успях да го убедя, че подобна сума е изключено да

се събере, но отговорът му бе същият, с който вече започвахме да свикваме — да му платим данъка за девет години напред и да си вървим по живо, по здраво. Сякаш сме скътали за черни дни данъци за десет години! Тези римски губернатори просто не могат да слушат.

Моля да ми простиш, велика царице, че те товаря с нашите несгоди, но те не са причината да пиша тайно това писмо. Искам да те предупредя, че само след няколко дни ще бъдеш посетена от някой си Квинт Делий, схватливо и коварно човече, успяло да се намърда сред фаворитите на Марк Антоний. Съветите, които шепне в ухото му, целят напълването на военната каса на военачалника, тъй като Антоний жадува да постигне онова, което Цезар не доживя да направи — да покори партите. Киликия Педия се прочиства от край до край, разбойниците са изгонени от бърлогите им, а арабите са преследвани из цял Аман. Доходно занимание, но недостатъчно. Затова Делий предложи на Антоний да те призове в Тарс и да те глоби десет хиляди златни таланта като поддръжница на Гай Касий.

С нищо не мога да ти помогна, скъпа царице, освен да те предупредя, че в този момент Делий пътува на юг. Може би това предупреждение ще ти даде време да измислиш как да се справиш с него и с господаря му.

Тя върна свитъка на Аполодор, затвори очи и прехапа устна. Квинт Делий? Името не ѝ звучеше познато, следователно нямаше достатъчно тежест в Рим, за да привлече поне мъничко вниманието ѝ — Клеопатра никога не забравяше имена и лица. Сигурно е поредният Ветий — издънка от низините с умения в ласкателствата и подмазването, точно от типа, който би се харесал на простак като Марк Антоний. О, него го помнеше! Грамаден и як, с мускули като на Херкулес, плещи като планини, противно лице, нос, мъчещ се да докосне щръкналата нагоре брадичка през малката уста с дебели устни. Жените припадаха по него, защото се предполагаше, че има гигантски пенис — ама че причина за припадъци! Мъжете го харесваха заради откритото му искрено държане и самоувереността му. Но Цезар, с

когото бяха близки роднини, постепенно бе започнал да се разочарова от него. Тя беше сигурна, че това бе основната причина Антоний да посещава дома ѝ рядко. Оставен да управлява Италия, беше изклял осемстотин граждани на Форума — престъпление, което Цезар така и не му прости. Тогава Марк Антоний се опита да спечели войниците му и стигна до подстрекаване за бунт, което разби сърцето на Цезар.

Естествено, агентите ѝ я бяха уведомили, че според мнозина Антоний е участвал в заговора за убийство на Цезар, макар тя самата да не бе сигурна в това. В едно извънредно писмо до нея Антоний обясняваше, че нямал друг избор, освен да игнорира убийството и се кълнеше, че ще отмъсти на извършителите, макар и да разбира подбудите им. В същото писмо той я уверяваше, че веднага след като Рим се успокои, ще представи Цезарион на Сената като един от главните наследници на Цезар. За една съсипана от мъка жена подобни думи бяха като балсам. Тя искаше да му повярва! Не, разбира се, той не казваше, че Цезарион трябва да бъде признат според римския закон като римски наследник на Цезар! А само това, че правото му върху трона на Египет ще бъде утвърдено от Сената. Така или иначе, синът ѝ щеше да се изправи пред същите проблеми, от които се бе измъквал баща ѝ, и никога нямаше да бъде сигурен за трона си, защото според римляните Египет всъщност принадлежеше на Рим. Тя самата беше сигурна в това, докато Цезар не влезе в живота ѝ. А сега него го нямаше и племенникът му Гай Октавий бе узурпирал повече власт, отколкото бе получавал който и да било осемнадесетгодишен хлапак в историята на света. Спокойно, лукаво, бързо. Отначало мислеше за младия Октавиан като за евентуален баща на още деца, но той я беше отблъснал с едно кратко писмо, което Клеопатра и до днес помнеше наизуст.

Марк Антоний, онзи с червеникавите очи и чупливата червеникава коса, приличаше на Цезар толкова, колкото Херкулес приличаше на Аполон. И ето че сега бе обърнал очите си към Египет — но не за да спечели владетелката му. Единственото му желание бе да напълни военната си каса с богатствата на страната. Е, това нямаше да се случи. Никога!

— Цезарионе, иди да подишаш малко чист въздух — каза енергично тя. — Созигене, трябваш ми. Аполодоре, намери Ха'ем и го доведи. Време е за съвещание.

Когато говореше с такъв тон, никой не си позволяваше да възразява — най-малко синът ѝ, който веднага стана и подсвирна на кученцето си — малко животинче на име Фидон.

След като всички се събраха, Клеопатра връчи свитъка на Ха'ем.

— Прочети го — отсечено рече тя. — Всички го прочетете.

— Ако Антоний докара легионите си, ще разграби Александрия и Мемфис — каза Созиген и подаде писмото на Аполодор. Никой няма дух да се съпротивлява срещу чумата. Нито пък разполагаме с достатъчно войска. Златни статуи за претопяване — колкото искаш.

Ха'ем бе върховен жрец на бога — създател Птах и любимец на Клеопатра от десетгодишна. Жилавото му кафяво тяло бе увито от зърната на гърдите до средата на прасците в ослепително бяла ленена дреха, а на врата си носеше сложна плетеница от верижки, кръстове, медальони и нагръдник, символи на високия му пост.

— Антоний няма да претопи нищо — твърдо рече той. — Ще идеш в Тарс, Клеопатра, и там ще се срещнеш с него.

— Като слугиня? Като боязлива мижитурка? Като бито псе?

— Не, като могъща владетелка. Като царица Хатшепсут, тъй велика, че наследникът ѝ унищожил картушите^[1] ѝ. Въръжена с цялата хитрина и коварство на предшествениците си. Тъй като Птолемей Сотер е бил брат на Александър Велики, във вените ти тече кръвта на много богове. Не само на Изида, Хатор и Мут, но и на Амон-Ра по две линии — от страна на фараоните и от Александър Велики, негов син, и самият той — бог.

— Разбирам накъде бие Ха'ем — замислено рече Созиген. — Този Марк Антоний не е Цезар, така че може да бъде измамен. Трябва да го впечатлиш и да го накараш да ти прости. Когато пристигне, Квинт Делий ще се опита да те сплаши. Но ти си царица на Египет и никой простосмъртен няма силата да те накара да изпиташ страх.

— Ох, станалото — станало! — нетърпеливо рече Клеопатра. Седна отново на мястото си, внезапно обхваната от тъга. — Никой не може да сплаши фараона, но... Ха'ем, кажи на Тах'а да погледне листенцата на лотоса в нейната купа. От Антоний може и да има някаква полза.

Созиген я погледна стреснато.

— Царице!

— Стига, Созигене, Египет е по-важен от всяко отделно същество! Проявих се като лоша владетелка, Озирис ме наказва неведнъж и дважд! Да не мислиш, че ме е грижа що за човек е онзи Марк Антоний? Ни най-малко! Антоний е от рода на Юлиите. Ако купата на Изида каже, че в него има достатъчно юлианска кръв, то може би ще успее да взема от него повече, отколкото той е в състояние да вземе от мен.

— Ще го сторя — рече Ха'ем и се изправи на крака.

— Аполодоре, речната баржа на Филопатър ще издържи ли плаване до Тарс по това време на годината?

Главният дворецов управител се намръщи.

— Не съм сигурен, царице.

— Тогава я извади от пристана и я пусни в морето.

— Дъще на Амон-Ра, та ти имаш много кораби!

— Но Филопатър е построил само два, а океанският изгни преди сто години. Ако искам да впечатля Антоний, трябва да пристигна в Тарс с величие, каквото не е виждал нито един римлянин. Дори и Цезар.

За Квинт Делий Александрия бе най-чудният град на света. Дните, в които Цезар едва не го разруши, бяха седем години назад в миналото и досега Клеопатра никога не бе жънала подобна слава. Всички сгради покрай Царския булевард бяха възстановени, потъналият в пищна зеленина Хълм на Пан се издигаше над проснатия в полите му град, свещеният участък на Серапис бе възстановен в коринтски стил, а изумителните храмове и обществените сгради по Канопиския булевард, където навремето с грохот бяха пълзели обсадните кули, омаловажаваха чумата и глада. Всъщност, помисли си погрешно Делий, докато наблюдаваше града от върха на Хълма на Пан, поне в този случай великият Цезар бе преувеличил нанесените от него опустошения.

Все още не се бе видял с царицата, която била на обиколка из Делтата да нагледа работилниците за папирус, както високопарно му обясни някакъв надменен чиновник на име Аполодор. Така че го бяха отвели в отредените му покои (доста луксозни) и в общи линии го бяха оставили да се оправя сам. За Делий това не означаваше просто обикаляне и зяпане на забележителности, той неизменно вземаше със

себе си писар, който водеше записки с широкия си стилус^[2] върху восъчни таблички.

При Сема Делий се засмя радостно.

— Пиши, Ластене! Гробницата на Александър Велики и на тридесет и няколко Птолемеи се намира в район, облицован с изключително качествен син мрамор с тъмнозелени шарки... Двадесет и осем златни статуи в естествен размер... Един Аполон на Праксител, оцветен мрамор... Четири оцветени мраморни творби на неназован майстор в цял ръст... Картина на Зевксис на Александър Велики при Иса... Портрет на Птолемей Сотер от Никий... Това е достатъчно. Останалите не са чак толкова добри.

При Серапеума Делий заскимтя от удоволствие.

— Пиши, Ластене! Статуя на Серапис, висока около трийсет стъпки, изработена от Бриаксис и изрисувана от Никий... Скулптурна група от слонова кост на деветте музи от Фидий... Четиридесет и две златни статуи в цял ръст... — Спря, подраска с нокът една златна Афродита и се намръщи: — Някои, ако не и всички, са позлатени, а не... тъъ... от чисто злато... Бронзов колесничар и коне от Мирон... Достатъчно! Не, просто добави „и тъй нататък, и тъй нататък...“ Посредствените работи са прекалено много, за да се изброяват.

Спря на агората пред огромната композиция от четири коня, изправили се на задните си крака, които теглеха колесница. Колесничарят беше жена — и то каква жена само!

— Пиши, Ластене! Бронзова квадрига, според надписа водена от жена на име Билистиха... Достатъчно! Всичко останало тук е съвременно — прекрасно изработено, но не представлява интерес за ценителите. Хайде, Ластене, върви!

И продължи да обикаля из града, а следващият го по петите писар ръсеше след себе си восъчни стърготини като курешки. Прекрасно, прекрасно! Египет е невъобразимо богат, ако видяното в Александрия можеше да се смята за мерило. „Но как да убедя Марк Антоний, че ще получим повече, ако продадем всички тези неща като произведения на изкуството, вместо да ги претопим? Вземи само гробницата на Александър Велики — един-единствен кристален блок, прозрачен като изворна вода! Как само ще изглежда в храма на Диана в Рим! Ама че смешен дребосък е бил този Александър! С длани и стъпала като на дете, а на главата му — нещо като жълта вълна. Разбира се, това е

восъчна кукла, а не истинско тяло — но пък нали е бог, би трябвало да го направят голям поне колкото Антоний! В Сема плочите са достатъчно, за да покрият пода на богат дом в Рим — сигурно на стойност сто таланта, ако не и повече. А композицията от слонова кост на Фидий с лекота би се продала и за хиляда таланта“.

Царският квартал представляваше такава плетеница от дворци, че Делий се отказа да ги разграничава един от друг, а градините сякаш нямаха край. Изящни малки заливчета разнообразяваха брега извън пристанището, а в далечината се виждаше белият мраморен вълнолом, свързващ остров Фарос със сушата. О, а фарът! Най-високата постройка на света, по-висока дори от Родоския колос. „А аз смятах Рим за хубав — рече си Делий. — После видях Пергам и реших, че е по-хубав, а при вида на Александрия съм потресен. Просто потресен. Антоний е идвал тук преди двайсет години, но никога не съм го чувал да говори за това място. Сигурно е бил прекалено зает да лудува, за да му обърне внимание.“

Повикаха го на аудиенция при царица Клеопатра на следващия ден, което също бе чудесно. Той вече бе приключил пресмятанията си на стойността на града и Ластен бе записал всичко на папирус, в два екземпляра.

Най-напред усети въздуха, изпълнен с опияняващи благоухания, каквито не бе срещал досега. После зрението надделя над обонянието и Делий зяпна към златните стени, златния под, златните статуи, златните столове и маси. При повторно вглеждане установи, че златото е всъщност тънко като лист покритие, но въпреки това помещението сияеше като обедно слънце. Двете стени бяха покрити със странни двуизмерни изображения на хора и растения, изпълнени в пищни цветове. Липсваше единствено тирското пурпурно. От него не се забелязваше и следа.

— Всички да поздравят двамата фараони, Повелители на Двете господарки — Горен и Долен Египет, Властелини на острицата и пчелата, Деца на Амон-Ра, Изида и Птах! — с цяло гърло извика главният дворецов управител и удари пода с тоягата си. Разнесе се глух звук, който накара Делий да преразгледа мнението си за тънкото покритие. Подът звучеше солидно.

Седяха на два богато украсени трона — жената на върха на златния подиум и момчето едно стъпало по-долу. Бяха облечени в странни одеяния от фино плисиран бял лен, а на главите си носеха огромни украшения от червен емайл върху конус от бял емайл. На шиите им имаше широки огърлици с великолепни скъпоценни камъни в златен обков, гривни на ръцете, широки пояси от скъпоценни камъни около кръста, златни сандали на краката. Лицата им бяха покрити с дебел слой грим — нейният бял, на момчето — ръждивочервен, а очите им бяха така тежко очертани с черни линии и цветни фигури, че се плъзгаха като зъбати риби, нямащи нищо общо с човешкото око.

— Квинт Делий — рече царицата (Делий нямаше представа какво означава думата „фараон“), — приветстваме те с добре дошъл в Египет.

Делий бързо се окопити.

— Тук съм като официален посланик на император Марк Антоний с приветствия и поздравии към двата трона на Египет — отвърна той.

— Колко впечатляващо — каза царицата и очите ѝ зловещо се раздвижиха.

— Това ли е всичко? — попита момчето, чиито очи проблясваха още по-ярко.

— Ъъ... за съжаление, не, твое величество. Триумвирът Марк Антоний желае да се явиш в Тарс, за да отговориш на обвиненията срещу теб.

— Обвинения ли? — попита момчето.

— Твърди се, че Египет е помагал на Гай Касий, с което е сложил край на статута си на приятел и съюзник на римския народ.

— И това е обвинение, така ли? — попита Клеопатра.

— При това много сериозно, твое величество.

— Тогава ще идем в Тарс и ще отговорим лично. Можеш да ни оставиш, Квинт Делий. Ще бъдеш уведомен, когато сме готови да потеглим.

И това беше всичко! Никакви покани за вечеря, никакво представяне пред двора — разбира се, че би трябвало да има двор! Никой източен владетел не би могъл да оцелее без неколкостотин подлизурковци, които да му (или ѝ) повтарят колко е великолепен (или великолепна). А ето че Аполодор твърдо го изпращаше към изхода, явно за да бъде оставен да се оправя, както знае!

— Фараонът ще плава до Тарс, така че имаш две възможности, Квинт Делий — рече главният дворецов управител. — Можеш да пратиш хората си по суша и да пътуваш с тях, или да ги пратиш по суша и да се качиш на някой от царските кораби.

„Аха! — помисли си Делий. — Явно някой ги е предупредил, че идвам. В Тарс има шпионин. Аудиенцията е била просто постановка, замислена да ме постави на място — както и самия Антоний.“

— Ще пътувам по море — надменно отвърна той.

— Мъдро решение. — Аполодор се поклони и се отдалечи, оставяйки Делий да си тръгне забързано и да успокои нервите и нараненото си самочувствие. Как смееха? Не му беше дадена никаква възможност да прецени женските прелести на царицата, нито дори да се убеди лично дали момчето е наистина син на Цезар. Бяха като две изрисувани кукли, по-странни и от дървената играчка, която дъщеря му разнасяше из къщата, сякаш бе истинско бебе.

Навън припичаше. Делий реши, че няма да е зле да се топне в очарователното заливче до двореца, в който бе настанен. Не можеше да плува (странно за римлянин), но водата му стигаше до глезените и беше безопасно. Спусна се по няколкото варовикови стъпала и се настани на един камък, за да развърже сенаторските си сандали.

— Искаш да поплуваш ли? Аз също — разнесе се бодър глас, детски и същевременно плътен. — Най-приятният начин да се отървеш от цялата тази гадост.

Стреснатият Делий се обърна и видя момчето — цар, останало само с препаска около кръста. Лицето му бе все още покрито с боя.

— Ти плувай, аз само ще пошляпам на плиткото — рече Делий.

Цезарион влезе навътре, докато водата стигна до кръста му, след което се хвърли напред и смело заплува към дълбокото. Гмурна се и когато се появи, лицето му представляваше странна смес от черно и ръждивочервено. После отново се потопи и изскочи.

— Боята се разтваря дори и в солена вода. — Сега момчето бе нагазило до хълбоците и търкаше усилено лицето си.

И ето че пред него се появи Цезар. Никой не можеше да се усъмни в бащата, след като види сина. Нима затова Антоний искаше да го представи на Сената и да настоява момчето да бъде признато за цар на Египет? Ако всеки римлянин, който беше познавал Цезар, видеше това момче, то щеше да събере клиенти по-бързо, отколкото корабният

корпус — раковини. Марк Антоний искаше да извади от равновесие Октавиан, който можеше само да подражава като маймуна на Цезар с дебелите си ботуши и заучени жестове. Цезарион беше истински. А Октавиан — пародия. Ама че умно от страна на Марк Антоний! Да свали Октавиан, като покаже на Рим Цезар. Ветераните направо щяха да се разтопят при вида му, а всеки знаеше колко силни са те.

Клеопатра, която се бе освободила от владетелския грим по по-консервативен начин с купа топла вода, избухна в смях.

— Аполодоре, това е невероятно! — възкликна тя, подавайки листата на Созиген. — Как успя да се сдобиеш с това? — попита тя, докато учителят на сина ѝ преглеждаше текста и се подсмиваше.

— Писарят му предпочита парите пред статуите, дъще на Амон-Ра. Изработи едно допълнително копие и ми го продаде.

— Чудя се дали Делий е инструктиран? Или просто се опитва да покаже на господаря си, че си заслужава хляба?

— Второто, твое величество — отвърна Созиген, като бършеше очите си. — Що за безумие! Статуя на Серапис, изрисувана от Никий? Та той е бил мъртъв много преди Бриаксис да излее бронза в калъпа. Освен това е пропуснал един Аполон на Праксител в гимназиона — „скулптура без особена артистична стойност“, представете си само! Квинт Делий, ама че си глупак!

— Хайде да не го подценяваме само защото не може да направи разлика между Фидий и неаполитанско гипсово копие — каза Клеопатра. — От списъка ми става ясно, че Антоний отчаяно се нуждае от пари. Пари, които нямам абсолютно никакво намерение да му дам.

Влезе Ха'ем, съпроводен от жена си.

— Тах'а, най-сетне! Какво казва купата за Антоний?

Прекрасното гладко лице си остана безизразно, Тах'а бе жрица на Птах и едва ли не от раждането си бе обучавана да не издава емоциите си.

— Лотосовите цветчета образуваха фигура, каквато не съм виждала досега, дъще на Ра. Колкото и пъти да ги пусках във водата, фигурата винаги си оставаше същата. Да, Изида одобрява Марк Антоний като баща на децата си, но това няма да бъде лесно и няма да се случи в Тарс. А в Египет, единствено в Египет. Семето му е

разхвърляно твърде тънко, трябва да бъде хранен със соковете и плодовете, които подсилват мъжкото семе.

— Ако фигурата е тъй необичайна, майко Тах'а, защо си сигурна какво казват цветчетата?

— Защото отидох в свещения архив, фараоне. Моите тълкувания са едва последните за три хиляди години.

— Трябва ли да откажа пътуването до Тарс? — обърна се Клеопатра към Ха'ем.

— Не, фараоне. Виденията ми казват, че то е необходимо. Антоний не е Богът на Запада, но във вените му тече донякъде същата кръв. А това е достатъчно за нашите цели — да не допускаме съперник на Цезарион! Той се нуждае от сестра, за която да се ожени, и от неколцина братя, които да му бъдат верни поддръжници.

Влезе Цезарион, оставяйки след себе си мокра диря.

— Мамо, току-що разговарях с Квинт Делий — рече той и седна на една кушетка, докато неодобрително мърморещата Хармия забърза навън да намери кърпи.

— Наистина ли? Сега? Къде? — с усмивка попита Клеопатра.

Големите очи, по-зелени от Цезаровите и не така пронизващи, се присвиха весело.

— Когато отидох да поплувам. Шляпаше във водата. Представяш ли си? Шляпаше! Сподели, че не можел да плува и от признанието му разбрах, че никога не е бил *contubernalis* в някоя по-важна армия. Той е войник само на думи.

— Интересен разговор ли проведохте, синко?

— Баламосах го, ако това имаш предвид. Подозираше, че някой ни е предупредил за идването му, но когато го оставих, вече беше сигурен, че ни е сварил неподготвени. Започнал да се съмнява заради вестта, че отплаваме. Затова споменах, че през април изваждаме всички кораби от пристанищата, ремонтираме ги и упражняваме екипажите. Какво щастливо съвпадение само! Така му казах. По-добре да пътуваме, вместо да кърпим течащи кораби.

А още няма навършени шест години, помисли си Созиген. Това дете бе благословено от всички богове на Египет.

— Не ми харесва това „ние“ — намръщи се майката.

Грейналото лице посърна.

— Мамо! Не говориш сериозно! Ще дойда с теб... та аз трябва да дойда с теб!

— Някой трябва да управлява докато ме няма, Цезарионе.

— Не и аз! Прекалено съм малък!

— Достатъчно си голям. Точка. Никакъв Тарс за теб.

Решителната присъда жестоко нарани петгодишното момче. Неутешима мъка заля Цезарион с болка, каквато може да изпитва единствено дете, лишено от някакво ново и жадувано приключение. Избухна в сълзи, а когато майка му понечи да го успокои, се изтръгна от ръцете ѝ толкова яростно, че тя залитна. После момчето излезе тичешком от стаята.

— Ще му мине — уверено рече Клеопатра. — Колко е силен само, нали?

Дали наистина ще му мине? — питаше се Тах'а, която бе видяла един различен Цезарион — подгонен, раздвоен, болезнено самотен. Той е Цезар, а не Клеопатра, и тя не го разбира. Не шансът да се перчи като дете-цар го бе накарал да желае така страстно пътуването до Тарс, а възможността да види нови места, да се освободи от напрежението, натрупано в малкия свят, в който живееше.

Два дни по-късно царският флот се събра в Голямото пристанище. Гигантският съд на Филопатър бе завързан на кея в малкото прилежащо заливче, наричано Царското пристанище.

— Богове! — зяпна към него Делий. — Нима всичко в Египет е най-голямото в целия свят?

— Харесва ни да си мислим така — отвърна Цезарион, който поради известни само на него причини вече си бе развил навик да следва неотстъпно римлянина.

— Но това е баржа! Ще се преобърне и ще потъне!

— Не е баржа, а кораб — каза Цезарион. — Корабите имат килове, а баржите нямат — продължи той като училищен наставник. — А килът на „Филопатър“ е изработен от огромен кедър, отсечен в Ливан — по онова време Сирия е била наша. „Филопатър“ е построен по всички правила, с килсон^[3] и плоскодънен корпус. Под палубата има помещения. А виждаш ли там? И двата реда гребла са изнесени на външни рамки. Не е от най-тежките кораби, дори с рамките. Мачтата му

е висока сто стъпки, а капитан Агатокул реши да остави триъгълното платно на борда в случай, че се вдигне наистина добър вятър. Виждаш ли главата на носа? Това е самият Филопатър, който се движи пред нас.

— Много неща знаеш — промълви Делий, който не разбираше кой знае колко от кораби. Лекцията не промени особено положението.

— Корабите ни стигат чак до Индия и Тапробан. Мама ми обеща, че като порасна, ще ме заведе до Арабския залив да гледаме как отплават. Как ми се иска да замина с тях! — Внезапно момчето се напрегна и се приготви за бягство. — Бавачката ми! Пълна гадост е да имаш бавачка!

И побягна, твърдо решено да се изплъзне на нещастното създание, което нямаше никакъв шанс да го стигне.

Малко след това при Делий дойде един слуга. Време беше и той да се качи на кораб, но не на „Филопатър“. Делий не знаеше дали да се радва, или да съжалява, корабът на царицата несъмнено щеше да изостане далеч зад другите, независимо от луксозната обстановка.

Делий не знаеше, но корабостроителите на Клеопатра бяха направили промени в съда, който се държа изненадващо добре в морето. От носа до кърмата бе дълъг повече от триста и петдесет стъпки, а най-голямата му ширина беше четиридесет стъпки. Преместването на двете редици гребци във външните рамки бе увеличило пространството под палубата, но фараонът не можеше да се намира в съседство с работниците. Ето защо в помещенията бяха настанени над сто и петдесетте души, които плаваха с „Филопатър“. Повечето от тях бяха обезумели от ужас само при мисълта за морско пътешествие.

Старата каюта на кърмата беше превърната в пълновластно владение на фараона, помещението бе достатъчно голямо за една просторна спалня, втора за Хармия и Ирас и трапезария с двадесет и една кушетки. Аркадата от колони с капители във формата на лотос си остана на място и свършваше пред мачтата на издигнат подиум, покрит с фаянсови плочки и поддържан от по една нова колона във всеки ъгъл. Пред него беше приемната, сега по-малка, за да се освободи място за покоите на Созиген и Ха'ем. А пред всичко това, хитроумно скрит в предната част на кораба, се намираше откритият готварски район. При

плаванията по реката храната се приготвяше в повечето случаи на брега, огънят винаги представляваше риск за дървен кораб. Но в морето подобни удобства не съществуваха.

Клеопатра бе взела със себе си Хармия и Ирас — две светлокоси жени с несъмнено македонско потекло, нейни спътнички още от детството. Тяхно задължение бе да подберат трийсетте момичета, които да съпроводят царицата до Тарс. Те трябваше да бъдат с красиви лица и съблазнителни тела, но не биваше да са блудници. Заплащането им бе десет златни драхми — малко състояние, но не парите ги убедиха да се изправят пред неизвестното, а дрехите, които трябваше да облекат в Тарс — ефирни златни и сребърни тъкани, брокат с проблясващи в него метални нишки, прозрачен лен във всички цветове на дъгата и толкова фина вълна, че залепваше за краката, сякаш беше мокра. От робските пазари в Пелузиум^[4] бяха закупени дузина фини и красиви момчета и петнадесет много високи варвари с божествени тела. Всеки мъж бе облечен във фустанела с бродерии, приличащи на опашката на паун. Клеопатра беше решила, че паунът ще бъде основната тема на „Филопатър“ и похарченото за паунски пера злато бе повече от достатъчно да разплаче Антоний.

Флотът отплава в първия ден на май и щом вдигнаха платна, „Филопатър“ надменно показва високата си кърма на останалите. Северозападният вятър, който бе характерен за тази част на морето и би могъл да попречи на пътуването им на север, не духаше по това време на годината. Свеж югоизточен бриз издуваше платната и неимоверно облекчаваше труда на гребците. Нито една буря не ги принуди да потърсят убежище в някое пристанище и лоцманът на борда на „Филопатър“ разпозна без колебание сирийския бряг. Щом стигнаха нос Хераклея срещу върха на опашката на Кипър, той се яви пред Клеопатра.

— Твое величество, имаме два избора — рече лоцманът, застанал на колене.

— И какви са те, Паламеде?

— Да продължим покрай сирийския бряг до нос Розик и оттам да пресечем Исикския залив^[5] до устията на големите реки на Киликия Педия. Това означава пясъчни наноси, плитчини и забавяне.

— А каква е алтернативата?

— Да продължим оттук през открито море почти на северозапад, евентуално с попътен вятър, докато не стигнем брега на Киликия някъде при устието на река Киднус.

— Колко време ще прекараме в открито море, Паламеде?

— Трудно е да се каже, твое величество, но вероятно около десетина дни. Реките на Киликия Педия са се разлели, което ще бъде допълнителна пречка, ако се придържаме към брега. Но трябва да кажа, че вторият избор е рискован. Една буря или промяна на вятъра може да ни запрати навсякъде от Либия до Гърция.

— Ще рискуваме и ще продължим през открито море.

И неочаквани от татко Нептун в широките простори на неговото царство, речните богове на Египет се оказаха достатъчно силни, за да отведат безпогрешно флота до устието на Киднус. А може пък татко Нептун, който бе римски бог, да бе сключил някаква сделка с египетските си събратя. Каквато и да беше причината, на десетия ден на май флотът се събра при наносната ивица на реката. Времето не бе подходящо да продължат, тъй като течението на придошлата река се беше засилило. Сега дойде време гребците да заслужат надниците си! Проходът беше отбелязан ясно с оцветени колове, между които неуморно работеха баржи и разчистваха пясъка и тинята. Никой от корабите не газеше прекалено дълбоко, най-вече дундестият „Филопатър“, който бе проектиран за речно плаване. Въпреки това Клеопатра заповяда другите да минат пред нея. Искаше Делий да има време да предупреди Антоний за пристигането ѝ.

Делий намери Антоний отегчен и нетърпелив, но все още трезвен.

— Е? — настоятелно попита той и го изгледа настойчиво. Едрата му ръка посочи затрупаното със свитъци и листа писалище. — Виж това там! Само сметки и лоши новини! Успя ли? Клеопатра идва ли?

— Клеопатра е тук, Антоний. Пристигнах с флота ѝ, който в момента акостира надолу по реката. Двайсет триреми, всички военни — боя се, че няма да се стигне до търговия.

Столтът изскърца по пода, Антоний стана и отиде до прозореца. Движенията му накараха Делий за пореден път да си даде сметка колко

грациозен може да бъде едрият мъж.

— Къде е? Надявам се да си казал на началника на пристанището да й осигури най-добрия кей.

— Да, но ще отнеме известно време. Корабът ѝ е дълъг колкото три гръцки бойни галери от миналото, така че не може да се намести между два вече акостирали кораба. Началникът на пристанището трябва да премести седем съда. Не подскача от радост, но ще го стори. Наредих му от твое име.

— Кораб като за титан, така значи? Кога ще го видя? — намръщено попита Антоний.

— Утре сутринта, около един час след изгрев — Делий въздъхна доволно. — Тя дойде, без да роптае, и с огромна свита. Мисля, че иска да те впечатли.

— Значи ще се постарая да не успее. Самонадеяна свиня!

Именно затова на следващия ден, докато слънцето се подаваше плахо над дърветата на Тарс, Антоний препусна на един кафяв кон към отсрещния бряг на Киднус, загърнат в кафяво наметало и без нито един спътник. Винаги е преимущество пръв да видиш врага, на това го бяха научили дългите войнишки години редом с Цезар. Как сладко ухаеше въздухът! „Какво правя в този съсипан град, когато има походи за предприемане и битки за печелене? — запита се Антоний, макар че много добре знаеше отговора. — Тук съм, за да видя дали царицата на Египет ще отговори на призива ми. И дали другата самонадеяна свиня, Глафира, ще започне да ми досажда по начина, доведен до съвършенство от източните жени — сладникаво, сълзливо, обилно подправено с въздишки и хленч. Ех, какво ли не бих дал за Фулвия! Когато тя досажда, човек знае, че му се досажда — с ръмжене, със зъбене, с крясъци! Тя няма нищо против да получи и шамар през ухото — стига мъжът да няма нищо против да получи драскотини от ноктите ѝ за отмъщение“.

А, ето едно добро място! Обърна се настрани, скочи от коня и тръгна към плоската скала, която се издигаше на няколко стъпки над брега. Седнал на нея, щеше да вижда идеално как корабът на Клеопатра акостира на кея. Намираше се на по-малко от петдесет крачки от речното корито. Беше толкова близо до ръба, че можеше да различи

гнездото на някаква малка пъстра птичка под стряхата на един склад край пристанището.

„Филопатър“ изпълзя нагоре по реката със скоростта на бързо крачещ пешеходец и накара Антоний да зяпне много преди да се изравни с него. Той успя да види фигурата на носа сред мъглив златен ореол — тъмнокож мъж с бяла пола, нагръдник и пояс от злато и скъпоценни камъни и огромно украшение на главата в червено и бяло. Босите му крака пореха вълните, а с дясната си ръка размахваше златно копие. Изображенията на човешки фигури на носа на кораб не бяха рядкост, но Антоний никога не беше виждал толкова масивни и така неразривно свързани с корпуса. Този мъж — може би някакъв цар от миналото? — сякаш беше *самият* кораб и го теглеше след себе си като развяващо се наметало.

Всичко изглеждаше златно. Корабът беше позлатен от ватерлинията до самия връх на мачтата, а всичко, което не беше в злато, бе боядисано в сини и зелени тонове и посипано със златен прах като паунски пера. Покривите на кабините бяха покрити с фаянсови плочки в ярки сини и зелени цветове и цяла аркада от колони с капители във вид на лотос се простираше по палубата. Дори греблата бяха златни! И навсякъде блестяха скъпоценни камъни! Само корабът струваше най-малко десет хиляди златни таланта!

Лъхнаха благовония, зазвучаха лири и флейти, запя невидим хор, прелестни момичета в прозрачни одежди хвърляха цветя от златни кошници, красиви момчета в поли от паунски пера увиснаха със смях на белоснежни завеси. Издутото платно, което помагаше на гребците в борбата с течението, бе по-бяло от бялото, а върху него бяха избродирани две преплетени глави — на кобра и лешояд — и странно око, от което капеше издължена черна сълза.

Навсякъде се виждаха паунски пера, но най-пищните бяха около високия златен подиум пред мачтата. Там на трон седеше жена облечена в паунски пера, а на главата ѝ се мъдреше същата червено-бяла корона като на мъжката статуя на носа. От скъпоценните камъни на широката огърлица раменете ѝ проблясваха, също толкова широк златен пояс обхващаше и кръста ѝ. На гърдите си държеше кръстосана овчарска гега и боздуган от злато и син лазулит. Лицето ѝ беше покрито с толкова тежък грим, че бе напълно невъзможно да се различат чертите му, които впрочем бяха абсолютно безизразни.

Корабът мина достатъчно близо покрай Антоний, за да забележи колко широк беше той и колко майсторски изработен. Палубата беше покрита със зелени и сини фаянсови плочки в тон с тези на покривите. Кораб — паун и царица — паун. Е, помисли си внезапно обхванат от гняв Антоний, ще видим кой ще се дуе повече в Тарс!

Препусна в галоп към моста, скочи от коня пред вратата на губернаторския дворец и влезе енергично вътре, крещейки на слугите си.

— Тога и ликтори, веднага!

И когато царицата изпрати управителя на покоите си да съобщи на римския военачалник за пристигането ѝ, на евнуха Филон бе отговорено, че Марк Антоний се занимава с държавни дела на агората и ще може да види Нейно величество едва на следващия ден.

Всъщност Антоний бе взел това решение преди дни. Трибуналят на агората бе оповестен официално, така че когато зае мястото си, той видя точно онова, което очакваше — стотина тъжители, най-малко още толкова адвокати, неколкостотин зрители и няколко десетки продавачи на напитки, закуски, лакомства, слънчобрани и ветрила. Дори през май в Тарс беше горещо. Това бе причината съдът да бъде разположен под ален навес с надписи SPQR на всеки няколко стъпки по украсените с пискюли краища. Самият Антоний седеше на курулното си кресло от слонова кост на върха на каменния трибунал, с дванадесет облечени в алено ликтори от двете му страни и Луцилий пред една затрупана със свитъци маса. Най-необичайният актьор в представлението беше един посивял центурион, който стоеше в единия ъгъл на трибунала. Той носеше ризница от златни люспи, златни наколенници, ковчеже с *phalerae*, *armillae* и торкви, а главата му бе увенчана със златен шлем, чийто ален гребен от конски косъм се развяваше настрани като ветрило. Вниманието на публиката обаче бе привлечено не от пълното с награди за достойни постъпки сандъче, а от дългия галски меч, който центурионът държеше между краката си с опрян в земята връх. Оръжието напомняше на гражданите на Тарс, че Марк Антоний има *imperium maius* и може да екзекутира всекиго по всякакъв повод. Хрумнеше ли му да издаде заповед за екзекутиране, центурионът щеше да я изпълни на място. И, разбира се, Антоний не възнамеряваше да

екзекутира мухи или паяци — азиатците бяха свикнали да ги управляват хора, колеши и бесеши най-редовно според прищевките си, така че имаше ли смисъл да ги разочарова?

Някои от делата бяха интересни, а други дори и забавни. Антоний ги разглеждаше с онази ефективност и безпристрастност, които сякаш бяха присъщи на всички римляни, независимо дали са от простолюдието или от аристокрацията. Те бяха хора, които разбират закона, метода, рутината и дисциплината, макар Антоний да не бе чак толкова надарен с тези изконни римски качества. Въпреки това той се заемаше със задачата с жар, а понякога и със злост. Внезапно вълнение сред публиката разсея тъжителя точно когато се канеше да прехвърли случая на скъпо платения си адвокат. Марк Антоний завъртя глава и се намръщи.

Тълпата се бе разделила с благоговейни въздишки, за да стори път на малка процесия, водена от кафяв като орех мъж с бръсната глава, бяла дреха и цяло състояние от златни верижки на шията. Зад него вървеше Филон в сини и зелени одежди и деликатно гримирано лице, тялото му проблясваше от скъпоценни накити. Двамата обаче бледнееха пред следващото зад тях — просторна златна носилка с покрив от фаянсови плочки и паунски пера върху четирите стълба в ъглите, в ръцете на осем огромни здравеняци, черни като грозде и с пурпурен грим. Те носеха поли в цветовете на паунски пера, златни огърлици и гривни, и ослепителни златни немеси^[6] на главите.

Царица Клеопатра изчака да поставят внимателно носилката на земята и без чужда помощ пъргаво се измъкна навън и приближи стъпалата на римския трибунал.

— Марк Антоний, извика ме в Тарс и ето ме тук — изрече тя с ясен висок глас.

— Името ти не фигурира в списъка на делата за днес, госпожо! Ще трябва да се обърнеш към секретаря ми, но бъди сигурна, че ще се погрижа да си на първо място утре сутринта — отвърна Антоний с дължимата на един монарх любезност, но без капка уважение.

Вътрешно Клеопатра кипеше. Как смее някакъв си римски селянин да я третира като всеки друг! Беше дошла на агората да му покаже какъв простак е, да демонстрира огромното си влияние и авторитет на жителите на Тарс, които щяха да оценят положението ѝ и нямаше да погледнат с много добро око на Антоний, задето на практика

се беше изплюл върху нея. Не се намираше на Форума, а стоящите пред него не бяха римски търговци (всички те бяха напуснали района като безперспективен). Тези хора се родееха с александрийците, бяха чувствителни към прерогативите и правата на монарсите. Да имат нещо против да бъдат разблъсквани, за да сторят път на царицата на Египет? Та те щяха да се гордеят с тази чест! Всички се бяха изсипали на кея да се възхитят на „Филопатър“ и дойдоха на агората, очаквайки делата им да бъдат отложени. Несъмнено Антоний си мисли, че те ще оценят по достойнство демократичните му принципи и намерението му първо да се заеме с тях, но начинът на мислене на Изток бе доста по-различен. Хората бяха шокирани, объркани и не погледнаха с добро око на военачалника. Като стоеше така смирено в подножието на трибунала му, Клеопатра ясно показва на жителите на Тарс колко арогантни са римляните.

— Благодаря ти, Марк Антоний — рече тя. — Ако нямаш планове за вечеря, може би ще ми направиш компания на кораба? Да кажем, по здрач? По-приятно е да се вечеря, след като отmine жегата.

Той впери поглед надолу към нея, в очите му проблясваха гневни искри. Тя някак си бе успяла да го злепостави — той виждаше това в лицата на хората от тълпата, които се кланяха уважително и стояха на разстояние от царската особа. В Рим щяха да се струпат около нея, а тук? Такова нещо явно беше немислимо. Проклетата жена!

— Нямам планове за вечеря — рязко отвърна той. — Можеш да ме очакваш по залез.

— Ще пратя носилката си, император Антоний. Ако желаш, вземи със себе си Квинт Делий, Луций Попликола, братята Сакса, Марк Барбаций и още петдесет и пет от приятелите си.

Клеопатра скочи пъргаво на носилката, носачите вдигнаха прътите и я обърнаха — тя не беше просто кушетка, а имаше пиедестал и балдахин, за да може намиращият се в нея да се вижда.

— Продължавай, Меланте — каза Антоний на тъжителя, когото пристигането на царицата бе сварило насред изречението.

Обърканият Мелант се обърна безпомощно към скъпо платения си адвокат и разпери объркано ръце. Онзи показва високия си професионализъм, като продължи със случая, сякаш не бе имало никакво прекъсване.

На слугите им трябваше известно време да намерят достатъчно чиста туника за вечеря, тогите бяха прекалено тежки и трябваше да се свалят. Ботушите — любимите му обувки — също не бяха подходящи заради многото връзки. О, и венецът за храброст! Цезар беше носил дъбовите си листа при всички публични събития, но единствено изключителната доблест по време на битка на младини му бе спечелила тази привилегия. Подобно на Помпей Велики, Антоний никога не беше носил венец, колкото и храброст да беше показал.

Носилката го очакваше. Като се преструваше, че всичко е една голяма забава, Антоний се качи в нея и нареди на свитата си от смеещи се и шегуващи се приятели да го съпровожда. Носилката беше обект на възхищение, но не колкото носачите, които бяха истинска рядкост, дори и най-големите и разнообразни робски пазари не предлагаха чернокожи мъже. В Италия те бяха толкова малко, че скулпторите буквално се нахвърляха върху тях, пък и бяха главно жени и деца, не така чистокръвни като носачите на Клеопатра. Красотата на кожата им, прекрасните лица и изпълнената им с достойнство осанка бяха завладяващи. Каква сензация щяха да бъдат в Рим! Макар че, помисли си Антоний, тя несъмнено ги беше взела със себе си, докато живееше там. Просто не съм ги виждал.

Забеляза, че подвижният мост е златен, с изключение на перилата от най-рядко цитрусово дърво, а фаянсовата палуба бе обсипана с розови листенца, от които се разнасяше едва доловимо ухание. Всеки пиедестал, върху който се мъдреше пълна с паунски пера златна ваза или безценно произведение на изкуството, бе от хризоелефантин — изящно обработена слонова кост, инкрустирана със злато. Прекрасни момичета, чиито гъвкави крака се виждаха през прозрачните роби, ги поведоха по палубата между колоните към голяма златна порта, украсена с барелеф от изкусен майстор. Зад нея имаше огромно помещение с широко отворени прозорци, за да уловят всеки полъх на вятъра. Стените му бяха от цитрусово дърво с невероятно сложна и великолепна инкрустирана украса, а подът бе целият покрит с розови листенца.

„Подиграва ми се! — помисли си Антоний. — Подиграва се на мен!“

Клеопатра го очакваше, облечена в ефирни одежди, чиито цветове варираха от тъмнокехлибарено отдолу до бледожълто отгоре. Стилът не беше гръцки, нито пък римски или азиатски, а нещо нейно — дрехите ѝ бяха пристегнати в кръста и се разширяваха надолу, а горната част прилепваше към тялото ѝ и подчертаваше малките ѝ гърди. Тънките ѝ ръце се губеха под пищните ръкави, стигащи до лактите, за да се виждат многобройните ѝ гривни. Около шията ѝ имаше златна верижка с окачена клетка от фина златна нишка, в която се виждаше една-единствена перла с големината и цвета на ягода. Погледът на Антоний моментално се закова върху нея, той ахна и изумените му очи се вдигнаха нагоре към лицето ѝ.

— Познавам тази дрънкулка — рече той.

— Да, със сигурност я познаваш. Преди години Цезар я даде на Сервилия, за да я подкупи, когато развали годежа на Брут с дъщеря си. Но Юлия умря, а след нея и Брут, а Сервилия остана без пари по време на гражданската война. Старият Фаберий Маргарита я оцени на шест милиона сестерции, но когато отиде да я продава, тя поиска десет милиона. Глупава жена! Трябваше да платя двадесет милиона, за да стане моя. Но както разбрах, десетте милиона не са ѝ стигнали, за да погаси дълговете си. Брут и Касий изгубиха войната и това я лиши от част от състоянието ѝ, а Вация и Лепид измъкнали останалото. — Гласът на Клеопатра звучеше леко развеселено.

— Вярно е, че в момента тя е затворничка на Атик.

— Чух също, че жената на Цезар се е самоубила.

— Калпурния ли? Баща ѝ Пизон искаше да я омъжи за някакво парвеню, склонно да плати цяло състояние за привилегията да чука вдовицата на Цезар, но тя не би го допуснала. Пизон и новата му жена направиха живота ѝ кошмарен, а и на нея не ѝ се искаше да се изнесе от *Domus Publica*^[7]. Преряза вените си.

— Горката жена. Винаги съм я харесвала. Всъщност харесвах и Сервилия. Не можех да понасям съпругите на парвенютата.

— Теренция на Цицерон, Валерия Месала на Педий и Фабия на Хирций. Напълно те разбирам — ухили се Антоний.

Докато разговаряха, момичетата настаняваха сащисаните му спътници на отредените им кушетки, а самата Клеопатра хвана Антоний за ръка, отведе го до централната кушетка и го настани на *locus consularis*.

— Имаш ли нещо против да се лишим от третия сътрапезник? — попита тя.

— Ни най-малко.

Веднага след като заеха местата си, пристигнаха първите ястия — такъв набор от лакомства, че някои видни чревоугодници в свитата му изръкопляскаха от удоволствие. Малки птички, които се ядяха заедно с костите, яйца, пълнени с невероятни пастети, скариди на скара, скариди на пара, скариди на шиш с гигантски мариновани гъби, стриди и миди, събрани набързо по брега, и стотина други също толкова възхитителни блюда, приготвени да се ядат с пръсти. После дойде ред на основното ястие — цели агнета на шиш, петли, фазани, месо от крокодилчета (великолепно е, ентусиазирано обясняваха чревоугодниците), яхнии и задушени меса с непознати подправки и цели печени пауни, наредени в златни подноси с всичките им пера, поставени точно по местата им, и с разперени опашки.

— Първият печен паун в Рим бе сервиран от Хортензий на един пир — отбеляза Антоний и се разсмя. — Цезар каза, че имал вкус на стар войнишки ботуш, само дето ботушът не бил така жилав.

Клеопатра се засмя.

— Не се съмнявам! Дай на Цезар грах, леблебия или леща, сготвена с буца солено свинско, и ще го направиш щастлив. Определено не беше добър познавач!

— Веднъж натопи хляба си в гранясало масло и въобще не забеляза.

— Но ти, Марк Антоний, оценяваш добрата храна.

— Да, понякога.

— Виното е от Хиос. Не бива да се пие разрежено.

— Смятам да остана трезвен, госпожо.

— Това пък защо?

— Защото човек трябва да е с ума си, когато си има вземане-даване с теб.

— Приемам това като комплимент.

— Възрастта не те е разхубавила — каза той, докато пристигаха десертите. Явно изобщо не го вълнуваше как една жена ще приеме подобна забележка.

— Моят чар никога не е бил във външния ми вид — невъзмутимо отвърна тя. — За Цезар най-привлекателни бяха гласът ми, умът и

царствената ми особа. Особено харесваше това, че схващам чуждите езици със същата лекота като него. Той ме научи на латински, а аз него — на разговорен и класически египетски.

— Латинският ти е безупречен.

— На Цезар също. Затова и моят е такъв.

— Не водиш сина му.

— Цезарион е фараон. Оставих го да управлява.

— Петгодишно дете?

— Почти на шест, запътил се е към шейсетте. Чудесно момче. Предполагам, че смяташ да спазиш обещанието си и да го представиш на Сената като наследник на Цезар в Египет? Трябва да има безусловно право върху трона. Това означава, че на Октавиан трябва да бъде показано ясно, че той не представлява заплаха, а е просто добър цар клиент с наполовина римска кръв, която не може да му послужи особено в Рим. Бъдещето на Цезарион е в Египет и Октавиан трябва да бъде накаран да осъзнае това.

— Съгласен съм, но моментът не е подходящ Цезарион да бъде воден в Рим за ратифицирането на договорите ни с Египет. В Италия има размирици и не мога да се меся на Октавиан в потушаването им. Той наследи Италия като част от споразумението ни при Филипи. Единственото, което искам от полуострова, са войските.

— Като римлянин, не се ли чувстваш донякъде отговорен за това, което се случва там? — леко се намръщи тя. — Нима е благоразумно и политически обосновано да се остави Италия да страда толкова много от глада и икономическите разногласия между търговци, земевладелци и ветерани? Нима не трябваше ти, Октавиан и Лепид да останете в Италия и да решите проблемите ѝ на първо място? Октавиан е просто момче и няма мъдростта и опита, за да се справи успешно. Защо не му помогнете, вместо да го спъвате? — Клеопатра се разсмя рязко и тупна възглавничката си. — Всъщност това не ме интересува, но продължавам да мисля за хаоса, в който Цезар остави Александрия, та трябваше да накарам всички жители да работят заедно, вместо да враждуват помежду си. Не успях, защото не разбихах колко опустошителни са вътрешните борби. Цезар ме предупреждаваше, но аз не бях достатъчно умна, за да послушам съвета му. Но ако подобно нещо се случи отново, вече ще знам как да действам. Сега виждам, че

това което става в Италия е подобно на събитията в моята страна. Забрави разликите си с Октавиан и Лепид, действайте заедно!

— По-скоро бих предпочел да умира, отколкото да си мръдна пръста, за да помогна на момчето! — отвърна през зъби Антоний.

— Народът е по-важен от някакво си надутото хлапе.

— Не, не е! Надявам се Италия да гладува и ще направя всичко по силите си, за да допринеса за това. Именно затова толерирам Секст Помпей и адмиралите му. Благодарение на тях Октавиан не може да нахрани Италия, а колкото по-малко данъци плащат търговците, толкова по-малко пари има Октавиан, за да купува земи за ветераните. Щом земевладелците въртят нещата, Октавиан да му мисли.

— Но Рим изгради империя благодарение на народа на Италия от река Пад на север чак до върха на Брутиум. Нима не си даваш сметка, че като настояваш да събираш войници от Италия, всъщност признаваш, че никъде другаде не могат да се намерят по-добри от тях? А ако страната гладува, те също ще гладуват.

— Не, няма — моментално отвърна Антоний. — Гладът само ще ги накара отново да постъпят в армията. Той ще им помогне.

— Но не и на жените, които раждат момчета и бъдещи отлични войници.

— Плаща им се, а те пращат парите у дома. Гладуват безполезните — освободените гръцки роби и стариците.

Изтощена, Клеопатра се отметна назад и затвори очи. Познаваше много добре емоциите, които можеха да доведат човек до убийство. Баща ѝ беше удушил собствената си голяма дъщеря, за да се закрепил на трона, а щеше да убие и нея, ако Ха'ем и Тах'а не я бяха скрили в Мемфис, докато порасне. Но самата идея преднамерено да стовариш глад и болести на народа си ѝ беше абсолютно чужда. Тези страстни враждуващи мъже притежаваха безпощадност, която сякаш не знаеше граници — нищо чудно, че Цезар бе умрял от техните ръце. Личният им престиж и престижът на фамилията им означаваше за тях повече от цели народи. В това отношение те бяха по-близки с Митридат Велики, отколкото биха искали да си признаят. Бяха готови да нагазят в море от кръв, ако това означаваше гибел за врага на фамилията. Все още упражняваха политиката на миниатюрен град държава и явно нямаха представа, че някогашният полис се е превърнал в най-могъщата военна и търговска машина в историята. Александър Велики бе завладял

повече земи, но след смъртта му неговата държава изчезна като дим в небето. Римляните покоряваха мъничко тук и мъничко там, но отдаваха придобитото на Рим за още по-голяма слава на идеята за Рим. И в същото време не разбираха, че Италия е по-важна от личните им вражди. През цялото време Цезар ѝ беше повтарял едно и също — че Италия и Рим са едно цяло. Марк Антоний явно не би се съгласил с подобно твърдение.

Все пак тя вече разбираше малко по-добре що за човек е военачалникът до нея. Но беше прекалено уморена, за да продължи вечерта! Щеше да има още вечери и ако на готвачите им е писано да полудеят от опити да измислят нови ястия, тъй да бъде.

— Моля да ме извиниш, Антоний. Ще си лягам. Остани колкото пожелаеш. Филон ще се погрижи за теб.

Миг по-късно беше изчезнала. Намръщен, Антоний се зачуди дали да не остане, но накрая реши да си тръгне. Утре вечерта той щеше да даде банкет в нейна чест. Странен дребосък! Също като онези момичета, които се докарваха до кожа и кости точно на възрастта, когато трябва да ядат. Но докато онези бяха анемични и слаби създания, Клеопатра беше много силна. Как ли се справя Октавиан с дъщерята на Фулвия от Клодий? — запита се той, внезапно развеселен. Това се казва кльошаво момиче! Сигурно и по един комар имаше повече месо, отколкото по нея.

Поканата на Клеопатра за втората вечеря дойде на следващия ден. Антоний тъкмо тръгваше към агората, уверен, че царицата този път няма да се представи пред съда. Приятелите му бяха преяли с чудесата на снощното пиршество и след кратка закуска от хляб и мед, той пристигна на площада по-рано, изненадвайки тъжители. Част от него все още протестираше яростно срещу посоката, в която тя бе повела сериозния им разговор, а още не бяха стигнали до въпроса защо бе взела страната на Касий. Предполагаше, че нещата ще останат така още ден-два, но фактът, че Клеопатра явно не беше уплашена, не вещаеше нищо добро.

Когато се върна в губернаторския дворец да се изкъпе и обръсне за вечерното пиршество на борда на „Филопатър“, Антоний завари полегнала на една кушетка Глафира, която го очакваше.

— Не бях ли поканена снощи? — поинтересува се тя с тъничък глас.

— Не беше.

— А тази вечер?

— И тази.

— Може би трябва да пратя на царицата кратка вест и да ѝ съобщя, че имам царска кръв и съм твоя гостенка в Тарс? Ако го сторя, поканата ѝ със сигурност ще се отнася и за мен.

— Би могла, Глафира, но и така няма да стигнеш доникъде — отвърна внезапно развеселеният Антоний. — Събирай си багажа. Утре по изгрев-слънце те пращам обратно в Комана.

Сълзите ѝ рукоаха като безмълвен дъжд.

— Ох, стига си циврила, жено! — Извика Антоний. — Ще получиш каквото искаш, но не сега. А ако продължиш да подмокряш кушетката, ще останеш с празни ръце.

Едва на третата вечер и третата вечеря на борда на „Филопатър“ Антоний спомена Касий. Така и не можеше да си обясни как готвачите ѝ успяваха да представят все нови и нови ястия, но приятелите му бяха изпаднали в такъв екстаз от вкуснотиите, че не им оставаше много време да следят какво прави двойката на *lectus medius*^[8]. Помежду им определено не прехвърчаха любовни искри и при липсата на този дразнител прекрасните момичета бяха далеч по-вълнуващи — макар някои от гостите да се захласваха повече по момченцата.

— Няма да е зле утре ти да дойдеш в двореца за вечеря — рече Антоний, който се бе нахранил добре и трите пъти, но не се беше показал като ненаситник. — Готвачите ти заслужават почивка.

— Щом искаш — безразлично отвърна тя, огледа придиричливо ястията и си избра порция врабчета.

— Но преди да почетеш квартирата ми с царското си присъствие, твое величество, най-добре ще е да изясним въпроса с помощта, която си оказала на Гай Касий.

— Помощ ли? Каква помощ?

— Нима не смяташ четирите римски легиона за помощ?

— Скъпи мой Марк Антоний — провлечено и уморено рече тя, — тези четири легиона заминаха на север под командата на Аул Алиен, за

когото ми казаха, че е легат на Публий Долабела, по онова време законен губернатор на Сирия. Александрия се намираше под заплахата на глада и чумата, така че с радост предадох останените от Цезар легиони на Алиен. Ако той е решил да премине на другата страна, след като е прекосил границата със Сирия, вината за това не може да бъде стоварена върху мен. Флотът, който пратих на теб и Октавиан, претърпя крушение при буря. Няма да откриеш никакви записи, че съм оказала такава помощ и на Гай Касий, нито, че е получил пари, зърно или други войски от мен. Признавам, че наместникът ми в Кипър Серапион е пратил помощ на Брут и Касий, но ще се радвам да го видя екзекутиран. Действал е на своя глава и това го прави предател. Ако не го екзекутираш ти, ще го направя аз на път към дома.

— Хм — намръщено изсумтя Антоний. Знаеше, че всичко, казано от нея, е истина, но това не беше негов проблем. Проблемът му бе как да извърти думите ѝ така, че да приличат на лъжи. — Мога да намеря роби, които с готовност ще свидетелстват, че Серапион е действал по твоя заповед.

— По собствена воля или след изтезания? — хладнокръвно попита тя.

— По собствена воля.

— Срещу една мъничка част от златото, за което ламтиш повече и от Мидас. Стига, Антоний, да говорим открито! Аз съм тук, защото твойт приказен Изток е разорен благодарение на римска гражданска война и изведнъж Египет ти е заприличал на огромна гъска, способна да снася още по-огромни златни яйца. Е, отвори си очите най-сетне! — озъби му се тя. — Египетското злато принадлежи на Египет, който се радва на статута на приятел и съюзник на римския народ и винаги е оправдавал оказаното му доверие. Ако искаш златото на Египет, ще трябва да го изтръгнеш от мен със сила, начело на войската си. И дори тогава ще останеш разочарован. Жалкото списъче на Делий на съкровищата в Александрия е само едно златно яйце от цялата купчина. Но тя е толкова добре скрита, че никога не ще я намериш. Нито пък ще успееш да изтръгнеш тайната с мъчения от мен или от жреците, които единствени знаят къде се намира.

Това определено не бяха думи на човек, който може да бъде сплашен!

Антоний се вслушваше и за най-малък трепет в гласа на Клеопатра, следеше за напрежение в ръцете ѝ, но не откри и следа от нервност. И по-лошо — от няколкото споменавания на Цезар знаеше, че съкровището на Птолемиите наистина е скрито така хитроумно, че никой не би могъл да го открие, освен ако не знае къде точно да търси. Несъмнено нещата от списъка на Делий можеха да докарат десетина хиляди таланта, но на него му беше нужно много повече. А само походът по суша или море до Александрия щеше да струва няколко хиляди таланта. Проклетата жена! Не мога дори да я напердаша, за да я накарам да се огъне. Значи трябва да намеря друг начин. Клеопатра не е Глафира.

Рано на следващата сутрин на „Филопатър“ бе изпратена вест, че празненството, което дава Антоний вечерта, ще бъде карнавал. „Ще ти подсказа — пишеше в бележката. — Ако дойдеш като Афродита, ще те посрещна като новия Дионис, твоят естествен партньор в празнуването на живота“.

Така че Клеопатра се облече по гръцка мода — свободно падаща одежда в розово и кармин. Тъмнокафявата ѝ коса бе прибрана по обичайния начин — разделена на множество плитки от челото до тила, събрани отзад на малък кок. Хората се шегуваха, че прилича на кората на пъпеш — което не бе много далеч от истината. Жена като Глафира би могла да каже на Антоний (стига да е виждала Клеопатра във фараонските ѝ регалии), че тази семпла прическа ѝ позволява да носи с лекота двойната червено-бяла корона на Египет. Тази вечер обаче царицата бе облечена в лъскав къс воал от сплетени цветя и беше избрала да украси с цветя шията, тялото и кръста си. В едната си ръка държеше златна ябълка. Костюмът ѝ не беше особено привлекателен, но това не притесняваше Марк Антоний — той не се славеше като ценител на женското облекло. Всъщност основната цел на дадения от него „карнавал“ бе да покаже себе си от най-добрата си страна.

В ролята си на новия Дионис Антоний беше гол от кръста нагоре и от средата на бедрата надолу. Слабините му бяха скрити под неубедително парче тънка пурпурна тъкан, под която внимателно ушитата превръзка подчертаваше огромната кесия, побрала прочутите му гениталии. На четиридесет и три той все още беше в разцвета на силите

си и херкулесовата му фигура си оставаше непокътната от ексцесиите, които не си позволяваха дори и мъже на два пъти по-малко години. Прасците и бедрата му бяха масивни, но глезените оставаха тънки, а гърдите му изпъкваха над плоския мускулест корем. Само главата му изглеждаше странно, защото вратът му бе дебел като на бик и я правеше да изглежда съвсем малка. Момичетата, които царицата беше взела със себе си, го погледнаха, ахнаха и едва не припаднаха от желание.

— Виж ти, гардеробът ти не е от най-богатите — отбеляза равнодушно Клеопатра.

— Дионис не се е нуждаел от много. Заповядай, вземи си грозде — отвърна той и ѝ подаде чепка.

— А ти си вземи ябълка — рече тя и протегна своята ръка.

— Аз съм Дионис, а не Парис. „Парис, хубавецо, съблазнителю на женски сърца“ — изрецитира той. — Виждаш ли? Чел съм Омир.

— Направо съм без думи от възхищение — Клеопатра се настани на кушетката, той ѝ бе предложил *locus consularis* — жест, който не се хареса особено на педантите в свитата му. Жените са си жени.

Беше се пробвал, но разголеното му тяло изобщо не бе впечатлило Клеопатра. Каквото и да ценеше тя, явно не беше плътската страна на любовта, това поне бе ясно. Всъщност царицата прекара по-голямата част от вечерта в игра със златната си ябълка. Сложи я в бокал с розово вино и се наслаждаваше как синьото стъкло придаваше на златото неуловим пурпурен оттенък, особено когато разбъркваше съдържанието с лакирания си пръст.

Накрая отчаяният Антоний реши да заложи всичко — та нали тя беше Венера!

— Влюбвам се в теб — рече той и погали ръката ѝ.

Клеопатра се отдръпна, сякаш за да прогони досадно насекомо.

— *Gerrae*^[9] — изръмжа тя.

— Не са глупости! — обидено възрази той и се изправи. — Ти си ме омагьосала, Клеопатра.

— Богатството ми те е омагьосало.

— Не, не! Нямах да ме е грижа, дори да беше просякиня!

— *Gerrae*! Ще се да ме прегатиш, сякаш не съществувам.

— Ще ти докажа любовта си! Заръчай ми нещо!

Отговорът ѝ дойде моментално.

— Сестра ми Арсиное потърси убежище в храма на Артемида в Ефес. В Александрия официално ѝ е произнесена смъртна присъда. Екзекутирай я, Антоний. Мъртва ли е, ще спя по-спокойно и ще те харесвам повече.

— Имам по-добро предложение — отвърна той и усети как по челото му избива пот. — Позволи ми да те любя — тук и сега!

Главата ѝ се наклони и разлюля воала от цъфнали цветя. На внимателно наблюдаващия от мястото си Делий тя заприлича на подпийнала цветарка, твърдо решила да продаде стоката си. Едното ѝ златисто око се затвори, докато другото продължаваше да гледа изпитателно Антоний.

— Не в Тарс — отвърна накрая тя. — И не докато сестра ми е жива. Ела в Египет с главата на Арсиное и ще си помисля.

— Не мога! — възкликна той. — Затрупан съм със задачи! Защо мислиш, че стоя трезвен? В Италия назрява война, проклетото момче се справя по-добре, отколкото можеше да се очаква... Не мога! Пък и как е възможно да искаш главата на собствената си сестра?

— С удоволствие. Тя самата от години се домогва до моята. Ако плановете ѝ успеят, ще се омъжи за сина ми, след което тутакси ще ми я отсече. Кръвта ѝ е чиста Птолемеева и е достатъчно млада, за да роди деца, щом Цезарион порасне достатъчно. Аз пък съм внучка на Митридат Велики — мелез. А синът ми е още по-голям мелез. За мнозина в Александрия Арсиное означава завръщане на истинската владетелска кръв. Ако искам аз да остана жива, тя трябва да умре.

Клеопатра се плъзна от кушетката, захвърли воала и изскубна венците с туберози от кръста си.

— Благодаря за прекрасното празненство и за посещенията ти на борда. „Филопатър“ не е бил свидетел на подобни забавления през последните сто години. Утре двамата с него ще отплаваме обратно към Египет. Ела да ме видиш там. Иди да видиш и сестра ми в Ефес. Голяма веселба ще бъде. Ако харесваш харпии и горгони, направо ще се влюбиш в нея.

— Може би си я уплашил, Антоний — рече Делий, който бе посветен в част от разговора на следващия ден, след като „Филопатър“ спусна златните си гребла във водата и потегли към дома.

— Да съм уплашил *нея*? Тази студенокръвна пепелянка? Как ли пък не!

— Тя тежи най-много един талант, а ти — най-малко четири^[10]. Може пък да си е помислила, че ще я смажеш — Делий захихика. — Или пък че ще я чукаш до смърт! А и нищо чудно да има основания.

— Мътните да го вземат! И през ум не ми мина!

— Ухажвай я с писма, Антоний, и изпълнявай задълженията си като триумвир на изток от Италия.

— Да не би да се опитваш да ме притискаш, Делий?

— Не, разбира се, че не! — побърза да отговори той. — Просто ти напомням, че царицата на Египет вече не е на хоризонта ти, докато други хора и събития са.

Антоний помете свитъците от масата с рязко движение и Луцилий моментално се спусна на четири крака и започна да ги събира.

— До гуша ми дойде от този живот, Делий! Нека Изтокът да си гние. Време е за вино и жени.

Делий погледна надолу, Луцилий погледна нагоре и говорещите им погледи се срещнаха.

— Имам по-добра идея — рече Делий. — Защо през лятото не отхвърлиш всичката си работа и не прекараш зимата в двора на царица Клеопатра в Александрия?

[1] Елипсовидни фигури, в които са вписани имената и титлите на египетските фараони. — Б.ред. ↑

[2] Острие за писане. — Б.ред. ↑

[3] Вътрешна греда, застопорена върху горната част на кила и служеща за подсилване. — Б.пр. ↑

[4] Древен град крепост в североизточен Египет. — Б.ред. ↑

[5] Заливът Александрета. — Б.пр. ↑

[6] Покривало за главата на фараона, върху което се слага двойната корона на Горен и Долен Египет. — Б.ред. ↑

[7] Официалната резиденция на гех сасрогум (върховния жрец) на Виа Сакра в древния Рим. — Б.ред. ↑

[8] Мястото до *locus consularis*. — Б.ред. ↑

[9] От гр. *געגון*, заето в лат. възклицание, предизвикано от глупаво или несъстоятелно изявление. — Б.ред. ↑

[\[10\]](#) Атическият (и Птолемеевият) талант се равнява на около 27,5 кг., а римският — на около 32,5 кг. (или 100 либри). — Б.пр. [↑](#)

4.

Нил не се разливаше вече четвърта поред година. Единствената радостна новина бе, че преживелите чумата покрай реката изглежда вече бяха неуязвими за нея, както и тези по Делтата и в Александрия. Тези хора бяха по-издръжливи и здрави.

Созиген бе осенен от идея и издаде указ от името на фараона, с който заповядваше най-ниските части на бреговете на реката да бъдат прокопани с още пет стъпки. Ако от горното течение дойдеше вода, тя щеше да се събере в предварително подготвените огромни езера. Навсякъде около тях бяха разположени задвижвани с крака водни колела, готови да насочат водата към плитките канали, извиващи се из пресъхналите ниви. И когато настъпи средата на юли и водата при разливането достигна Лактите на смъртта, реката се надигна точно колкото да изпълни езерата. Това беше далеч по-лесно в сравнение с ръчното напояване при традиционния шадуф^[1], при който единствената кофа трябваше да се потапя в самата река.

А хората си оставаха хора и пред лицето на смъртта, раждаха се бебета, населението се увеличаваше. Но Египет нямаше да гладува.

Заплахата от страна на Рим засега отмина. Агентите докладваха, че от Тарс Антоний продължил към Антиохия, посетил Тир и Сидон и се отправил по море към Ефес. Там пищящата Арсиное била измъкната от светилището, за да бъде предадена на меча. Първожрецът на Артемида за малко да я последва, но Антоний, който се отвращаваше от кървавите разправи на азиатците, се намеси по молба на етнарха и го пусна да се върне невредим в светилището. Главата на Арсиное нямаше да бъде част от багажа на Антоний, ако той посетеше Египет, тя трябваше да бъде изгорена цяла. Тя беше последната истинска наследничка на Птолемиите и със смъртта ѝ заплахите за Клеопатра ставаха с една по-малко.

— Антоний ще дойде през зимата — каза с усмивка Тах'а.

— Антоний! Майко, та той не е Цезар! Как ще понеса ръцете му върху мен?

— Цезар беше единствен. Не можеш да го забравиш и аз те разбирам, но трябва да престанеш да го оплакваш и да се погрижиш за Египет. Какво значение имат ръцете му, щом той притежава кръвта, за да даде на Цезарион сестра, за която да се ожени? Монарсите не сключват брак за собствено удоволствие, а заради държавите си и за запазване на династията. Ще свикнеш с Антоний.

Всъщност най-голямото безпокойство на Клеопатра през лятото и есента беше Цезарион, който още не ѝ бе простил, че го изостави в Александрия. Той беше безупречно учтив, учеше усърдно, четеше доброволно в свободното си време, ходеше на уроци по езда и се упражняваше във военно дело и атлетика, като се изключат юмручният бой и борбата.

— *Татко* казва, че онова, с което мислим, се намира в главата и че никога не трябва да се занимаваме със спортове, които я излагат на опасност. Затова ще се науча да използвам гладиуса^[2] и дългия меч, ще стрелям с лък и прашка, ще се упражнявам в мятане на пилум^[3] и хаста^[4], ще тичам, ще прескачам препятствия и ще плувам. Но няма да се бия с юмруци и няма да се боря. *Татко* не би го одобрил, каквото и да казват инструкторите. Казах им да се въздържат и да не бързат да ти се оплакват. Нима моите заповеди са по-маловажни от твоите?

Тя беше прекалено заета да се възхищава на това колко добре е запомнил Цезар, за да чуе посланието в последните му думи. Баща му беше умрял преди Цезарион да навърши четири.

Но не споровете около спорта и другите подобни грижи я тормозеха отвътре. Това, което не ѝ даваше мира, беше неговата отчужденост. Тя не можеше да го укори, че не ѝ обръща внимание, когато му говори и особено когато му нарежда нещо, но синът ѝ я бе изключил от личния си свят. Явно беше, че изпитва постоянно негодувание срещу нея и тя не можеше да подмине това като нещо маловажно.

„Ох — извика мислено Клеопатра, — защо винаги вземам погрешни решения? Ако знаех до какво ще доведе оставането му тук, щях да го взема със себе си в Тарс. Но едно морско пътуване щеше да означава да изложи на опасност династията. Невъзможно!“

После агентите ѝ съобщиха, че положението в Италия се е изострило и е на път да стигне до открита война. Основните подбудители били свадливата жена на Антоний Фулвия и брат му,

консулт Луций Антоний. Фулвия успяла да оплете прочутия с изчакването и непостоянството си Луций Мунаций Планк и го омагьосала да прехвърли ветераните си, които бил настанил около Беневентум (два пълни легиона), към нейната армия. След това убедила онзи аристократичен дръвник Тиберий Клавдий Нерон, когото Цезар тъй презираше, да вдигне робски бунт в Кампания — доста неподходяща задача за човек, който никога през живота си не бе разговарял с роб. Не че не се опитал — просто не знаел как точно да започне.

Тъй като нямал друга официална позиция, освен тази на триумвир, Октавиан започнал предпазливо да кръжи около Луций Антоний, докато двата легиона, които консулт успял да събере, се придвижвали през полуострова към Рим. Третият триумвир, Марк Емилий Лепид, също повел два легиона към града, за да накара Луций да се оттегли. Но в мига, в който видял проблясването на доспехи по Виа Латина, Лепид зарязал Рим и войските си и ги предал на ликуващата Фулвия (и на Луций, когото народът имал склонността да забравя).

Изходът всъщност зависел от пръстена големи армии около Италия, командвани от най-добрите генерали на Антоний, негови близки приятели и политически поддръжници. Гней Азиний Полион държеше Отсамна Галия със седемте си легиона. Оттатък Алпите чакаше Квинт Фуфий Гален с единадесет легиона, а Публий Вентидий бе разположил седемте си легиона при крайбрежна Лигурия.

Есента беше настъпила. Антоний се намираше в недалечната Атина и се наслаждаваше на забавленията, които можеше да предложи този най-изтънчен от градовете. Полион му писа, Вентидий му писа, Гален му писа, Планк му писа, Фулвия му писа, Луций му писа, Секст Помпей му писа, а Октавиан му пишеше буквално всеки ден. Антоний не отговори на нито едно от писмата — беше се отдал на далеч по-приятни занимания. Така — както се досети Октавиан — той изпусна големия си шанс веднъж завинаги да смаже наследника на Цезар. Ветераните бяха размирни, никой не плащаше данъци и Октавиан успя пряко сили да събере едва осем легиона. Всеки главен път от Бонония на север до Брундизиум на юг кънтеше от ритмичните стъпки на

подкованите легионерски *caligae*, повечето от които принадлежаха на закleti врагове на Октавиан. Флотилиите на Секст Помпей контролираха Тусканско море западно от Италия и Адриатическо на изток от полуострова, като прекъсваха доставките на зърно от Сицилия и Африка. Ако беше надигнал туловището си от плюшената атинска кушетка и бе повел открито всички тези стихийни сили срещу Октавиан, Антоний щеше да го премаже с лекота. Но той предпочете да не отговаря на писмата и да не предприема нищо. Октавиан си пое дъх с облекчение, а враговете му приеха, че Антоний е прекалено зает с удоволствията, за да се занимава с други неща.

А в Александрия Клеопатра четеше многобройните доклади, палеше се, не я свърташе на едно място и обмисляше дали да не пише на Антоний и да го подбуди да се включи в Италийската война. Това определено щеше да премахне заплахата за Египет! В крайна сметка не му писа, а и да беше го направила, усилията ѝ щяха да бъдат напразни.

Луций Антоний се придвижваше на север по Виа Фламиния към Перузия — великолепно градче, кацнало високо на едно плато наред Апенините. Натъпка се с шестте си легиона зад градските стени и зачака следващите стъпки не само на Октавиан, но и на Полион, Вентидий и Планк. Изобщо не му хрумна, че последните трима няма да му се притекат на помощ — а би трябвало да го сторят като хора на Антоний!

Октавиан бе проявил проникателност, поставяйки начело на войските си своя духовен брат Агрипа. Когато решиха, че нито Полион и Вентидий, нито Планк възнамеряват да спасяват Луций, двамата младежи издигнаха масивни обсадни съоръжения и по цялото плато на Перузия. Градът бе откъснат от всякакви продоволствия, а с приближаването на зимата нивото на водата започна да намалява и тя ставаше все по-малко и по-малко.

Фулвия се намираше в лагера на Планк и ругаеше с пълна сила вероломството на Полион и Вентидий, които се бяха събрали на много мили оттук. Ругаеше и самия Планк, но той я търпеше, тъй като бе влюбен в нея. Емоционалното ѝ състояние бе тревожно и нестабилно — в един момент фучеше и сипеше проклетия, а в следващия се втурваше да събира още войски. Но онова, което я ядеше най-много, бе

разразилата се с нова сила омраза към Октавиан. Надменното кутре бе върнало жена си, дъщеря ѝ Клодия, обратно при Фулвия като *virgo intacta*^[5]. Какво щеше да прави с това мършаво момиче, което само ревеше и отказваше да яде? Във военен лагер? А най-лошото беше, че Клодия е лудо влюбена в Октавиан и обвиняваше майка си, че съпругът ѝ я е изоставил.

Към края на октомври Антоний беше заприличал на Етна пред изригване. Колегите му усетиха издайническите трусове и се опитваха да го избягват, но това бе невъзможно.

— Делий, ще прекарам зимата в Александрия — обяви той. — Марк Сакса и Канидий да останат с войската в Ефес. Луций Сакса, можеш да дойдеш с мен до Антиохия — правя те губернатор на Сирия. Там има два легиона войници на Касий, които ще ти бъдат достатъчни. Като начало се постарай сирийските градове да разберат, че искам данъци. И то сега, а не по-нататък! Щом са плащали на Касий, ще плащат и на мен. Засега няма да правя други размествания — провинция Азия е спокойна, Цензорин се справя добре в Македония и не виждам нужда от нов губернатор на Витиния. — Антоний тържествуващо разпери ръце над главата си. — Почивка! Новият Дионис ще си даде подобаваща почивка! И какво по-добро място за целта от двора на Афродита в Египет?

Не писа и на Клеопатра. Тя узна за пристигането му единствено благодарение на агентите си, които успяха да я предупредят две *nundinae*^[6] по-рано. За тези шестнадесет дни изпрати кораби да търсят храни, каквито не се намираха в Египет — от сочната шунка на Пиренеите до огромни пити сирене. Макар обикновено да не фигурираше в менюто, дворцовите кухни можеха да приготвят *garum* за пикантните сосове, а неколцината свинари, отглеждащи сукалчета за римските жители на града, изведнъж успяха да продадат цялата си стока. Купуваха се пилета, гъски, патици, пъдпъдъци и фазани, макар че по това време на годината не можеше да се намери агнешко. Виното също трябваше да бъде и хубаво, и в изобилие. В двора на Клеопатра то почти не се употребяваше, а и самата царица предпочиташе египетската ечемична бира. За римляните обаче трябваше да има вино, вино и пак вино.

Из Пелузиум и Делтата се носеше слух, че в Сирия е неспокойно, макар че никой нямаше конкретни сведения за какво точно става въпрос. Разбира се, при юдеите всичко вреше и кипеше. Когато Ирод се върна от Витиния като тетрарх, и двете фракции на Синедриона — фарисеите и садукееите — нададоха вой до небето. Фактът, че брат му Фасаел също бе тетрарх, като че ли нямаше особено значение. Ирод бе мразен, а Фасаел — толериран. Някои юдеи крояха планове да свалят Хиркан от трона и да сложат на негово място племенника му, един хасмонеиски принц на име Антигон. При неуспех пък щяха най-малкото да лишат Хиркан от първосвещенически сан и да дадат поне това на Антигон.

Но Марк Антоний можеше да пристигне всеки момент и Сирия не получи от Клеопатра вниманието, което заслужаваше. Събитията там будеха известна тревога просто защото бе съседна страна.

Най-силно я вълнуваше кризата със сина й. На Ха'ем и Тах'а бе заръчано да отведат Цезарион в Мемфис и да го държат там, докато Антоний не си тръгне.

— Няма да ида — много спокойно рече Цезарион с вдигната брадичка.

Не бяха сами и това я раздразни.

— Фараонът го заповядва! — отвърна му грубо. — Затова ще заминеш.

— Аз също съм фараон. Най-великият жив римлянин след убийството на баща ми ще ни посети и ще го приемем както подобава. Това означава, че фараонът трябва да присъства в двете си възплъщения, мъжко и женско.

— Недей да спориш, Цезарионе. Ако се наложи, ще наредя да те отведат в Мемфис под стража.

— Хубаво зрелище ще бъде за поданиците ни!

— Как смееш да се държиш така нахално с мен!

— Аз съм фараон, помазан и коронован. Аз съм син на Амон-Ра и на Изида. Аз съм Хор. Аз съм Повелител на Двете господарки и Властелин на острицата и пчелата. Моят картуш е над твоя. Не можеш да ми отречеш правото да седя на трона си, освен ако не тръгнеш на

война срещу мен. И ще седя на трона си, когато посрещнем Марк Антоний.

Помещението беше толкова тихо, че всяка дума, разменена между майка и син, отекваше звънко в позлатените греди. В ъглите дискретно стояха слуги, Хармия и Ирас бяха тук, Аполодор стоеше на мястото си, а Созиген се бе надвесил над масата и четеше нещо. Липсваха единствено Ха'ем и Тах'а, които с радост планираха заниманията на любимия им Цезарион в светилището на Птах.

На лицето на момчето се четеше инат, синьо-зелените му очи гледаха твърдо като полирани камъни. Приликата му с Цезар никога не се бе проявявала толкова очевидно. Позата му беше спокойна, без стиснати юмруци или забити в пода крака. Той беше казал своето, сега на ход бе Клеопатра.

Тя седеше на мястото си и мислите ѝ трескаво препускаха. Как да обясни на този упорит непознат, че постъпва така за собственото му добро? Ако останеше в Царския квартал, щеше да се сблъска с куп непознати неща — богохулства и простацини, жестокост и грубост, повръщащи лакомници и обсебени от страст хора, сношаващи се направо върху кушетките или подпрени на стената — все неща, които носеха семената на покварата и ярките илюстрации на един свят, за който синът ѝ беше все още твърде млад. Клеопатра помнеше много добре детските си години в същия този дворец. Как развратният ѝ баща опипваше своите катамити и оголваше гениталиите си, за да ги целуват и смучат, как танцува пиянски и свири с глупавата си флейта начело на поредната процесия голи момчета и момичета. А в същото време тя се криеше някъде и се молеше да не я открие и изнасили за удоволствие. Или пък да я убие като Береника. Баща ѝ имаше ново семейство с младата си полусестра, спокойно можеше да мине без момичето от сродницата на Митридат. Затова и годините в Мемфис с Ха'ем и Тах'а оставаха в паметта ѝ като най-прекрасните през целия ѝ живот — безопасни, сигурни, щастливи.

Пиршествата в Тарс бяха доста добър пример за начина на живот на Марк Антоний. Вярно, той самият оставаше сдържан, но само защото имаше насреща си жена, която освен другото беше и монарх. Иначе беше напълно безразличен към поведението на приятелите си, а някои от тях се бяха забавлявали по най-безсрамен начин.

Но как да каже на Цезарион, че не може — не бива — да остава тук? Инстинктът ѝ казваше, че Антоний ще забрави всякакви задръжки и съвсем ще се vyplъти в ролята на новия Дионис. Освен това се падаше и братовчед на сина ѝ. Ако Цезарион се намираше в Александрия, двамата не можеха да бъдат държани отделно един от друг. А беше повече от очевидно, че Цезарион мечтае да се срещне с великия воин, без изобщо да разбира, че въпросният воин може да се представи и като велик гуляйджия.

Затова тишината се проточи, докато накрая Созиген прочисти гърлото си и отмести стола си назад, за да стане.

— Ваши величества, мога ли да говоря? — попита той.

— Говори — заповеднически отвърна Цезарион.

— Младият фараон вече е шестгодишен, но въпреки това все още се намира в пълен с жени дворец. Единствено в гимназиона и на хиподрума той влиза в света на мъжете, при това на свои поданици. Преди да го заговорят, те са длъжни да се проснат по очи пред него. Той не вижда нищо странно в това — той е фараон. Но при посещението на Марк Антоний младият фараон ще има възможност да се срещне с мъже, които не са негови поданици и няма да паднат по очи пред него. Които ще разрошат косата му, ще го пернат закачливо, ще се шегуват с него. Като мъж с мъж. Фараоне Клеопатра, зная защо желаш да изпратиш младия фараон в Мемфис, разбирам...

— Достатъчно, Созигене! — рязко го прекъсна Клеопатра. — Забравяш се! Ще довършим разговора, след като младият фараон напусне помещението — а това ще стане веднага!

— Няма да изляза — отвърна Цезарион.

Созиген продължи, като видимо трепереше от ужас. Работата му — както и главата му — беше изложена на опасност, но все пак някой трябваше да го каже.

— Твое величество, не можеш да отпратиш младия фараон — нито сега, за да завършим разговора, нито по-късно, за да го защитиш от римляните. Синът ти е коронован и помазан фараон и цар. На години може и да е дете, но ще стане мъж. Време е да се среща свободно с мъже, които не падат по очи пред него. Баща му беше римлянин. Време е той да научи повече за Рим и римляните, защото по времето, когато живееше в Рим, е бил бебе.

Клеопатра усети как лицето ѝ пламва и се запита дали емоциите ѝ са се изписали върху него. Ох, мътните го взели ужасното хлапе! Защо му трябваше да се сопва пред всички! Хем много добре знаеше какви клюкари бяха слугите — след час целият дворец щеше да знае за разправията, а до утре новината щеше да е плъзнала из града.

Беше изгубила. Всички присъстващи го знаеха.

— Благодаря ти, Созигене — каза тя след много дълго мълчание. — Оценявам съвета ти. Той е напълно уместен. Младият фараон трябва да остане в Александрия и да се срещне с римляните.

Момчето не започна да вика или да подскача от радост. Само кимна царствено и погледна майка си с безизразни очи.

— Благодаря ти, мамо, че реши да не започваш война.

Аполодор побърза да изведе всички от помещението, в това число и младия фараон. Щом остана насаме с Хармия и Ирас, Клеопатра избухна в сълзи.

— Това трябваше да се случи — каза винаги практичната Ирас.

— Беше много жесток — обади се сантименталната Хармия.

— Да, жесток беше — отвърна през сълзи Клеопатра. — Всички мъже са жестоки, такава им е природата. Не желаят да се поставят наравно с жените. — Избърса лицето си. — Изгубих мъничка част от властта си — той я изтръгна насила от мен. Когато стане на двадесет, цялата власт ще бъде негова.

— Да се надяваме, че Марк Антоний е мил — каза Ирас.

— Видя го в Тарс. Там видя ли ти се мил?

— Да, когато ти му позволяваше. Беше несигурен и затова фучеше така.

— Изида трябва да го вземе за свой съпруг — с премрежен поглед въздъхна Хармия. — Кой мъж би могъл да бъде груб с Изида?

— Вземането за съпруг не означава отказване от властта. Изида ще разбере това — рече Клеопатра. — Но какво ще каже синът ми, когато разбере, че майка му се кани да го дари с пастрок?

— Бързо ще свикне — каза Ирас.

Флагманският кораб на Антоний — огромна квинкверема^[7] с висока кърма и заплашително стърчащи на всички страни катапулти — бе насочен да акостира на Царското пристанище. На кея, застанали под

официален златен балдахин, го очакваха двете възплъщения на фараона, но без да са накичени с фараонските регалии. Клеопатра носеше проста роба от розова вълна, а Цезарион бе облечен в гръцка туника с цвят на овесена каша, поръбена с пурпур. Беше искал да облече тога, но Клеопатра му бе казала, че никой в Александрия не може да покаже на дворецовите шивачки как да ушийт подобна дреха. Реши, че това е най-добрият начин да му спести новината, че няма право да носи тога, тъй като не е римски гражданин.

Ако целта на Цезарион бе да открадне предназначенията за майка си овации, той определено беше успял. Когато Антоний слезе по подвижния мост на кея, погледът му си остана прикован в момчето.

— Богове! — възкликна той, когато стигна до тях. — Цезар от главата до петите! Момче, та ти си негово живо изображение!

Макар да знаеше, че е висок за възрастта си, Цезарион внезапно се почувства съвсем дребен, Антоний беше грамаден! Това обаче изгуби значение веднага щом гигантът се наведе, вдигна го без всякакво усилие и го настани на лявото си рамо, а мускулите му се издуха под многобройните гънки на тогата. Вървящият зад него Делий сияеше. На него бе оставена задачата да поздрави Клеопатра и да върви редом с нея по кея, загледан в избързалата напред двойка. Златокосата глава на момчето се отметна назад и то се разсмя на някаква шега на военачалника.

— Май се харесаха — отбеляза Делий.

— Май да — с безизразен тон отвърна тя. След малко изпъна рамене. — Марк Антоний е довел по-малко приятели, отколкото очаквах.

— Има много за вършене, твое величество. Зная, че Антоний се надява да се срещне с някои александрийци.

— Тълкувателят, Писарят, Главният съдия, Счетоводителят и Командирът на нощната стража го очакват с нетърпение.

— Счетоводителят ли?

— Това са само названия, Квинт Делий. Да бъдеш един от тези петима означава да си с чисто македонско потекло, което може да се проследи до приближените на Птолемей Сотер. Това са александрийските аристократи. — Гласът на Клеопатра звучеше развеселено. В края на краищата, какво е Атик, ако не счетоводител, и от къде на къде някакъв си римлянин от патрицианска фамилия ще

гледа презрително на него? — За тази вечер не сме предвидили прием — продължи тя. — А само скромна вечеря единствено за Марк Антоний.

— Не се съмнявам, че това ще му хареса — любезно отвърна Делий.

Когато Цезарион вече не можеше да държи очите си отворени, майка му решително го изпрати в леглото и нареди на слугите да я оставят насаме с Антоний.

В Александрия нямаше истинска зима — за нея напомняше единствено лекото захлаждане след залез. Антоний го намери за възхитително след по-суровия климат на Атина. Чувстваше как се отпуска истински за първи път от месеци насам. А и господарката на дома бе интересен събеседник за вечеря — когато успееше да се вреди с някоя дума. Цезарион бе засипал Антоний със зашеметяващо разнообразни въпроси. Как изглежда Галия? Какво всъщност представляваше битката при Филипи? Какво е да командваш армия? И тъй нататък, и тъй нататък.

— Изтощи те — рече сега тя и се усмихна.

— По-любопитен е от врачка, преди да ти предскаже бъдещето. Но е много умен, Клеопатра. — На лицето му се изписа отвращение. — И той е преждевременно развит като другия наследник на Цезар.

— Когато не можеш да понасяш.

— Меко казано. По-скоро го ненавиждам.

— Надявам се, че ще намериш сили у себе си да харесаш сина ми.

— Много по-добър е, отколкото очаквах. — Присви очи и погледът му обходи светилниците из помещението. — Тук е твърде светло — рече той.

В отговор Клеопатра се надигна от кушетката, взе щипците и изгаси всички лампи, с изключение на онези, които не светеха право в лицето на Антоний.

— Главата ли те боли? — попита тя, докато се връщаше на мястото си.

— Всъщност, да.

— Искаш ли да си легнеш?

— Не, стига да мога да полежа тук и да разговаряме.

— Разбира се, че можеш.

— Не ми повярва, когато ти казах, че се влюбвам в теб, но говорех истината.

— Имам сребърни огледала, Антоний, и те ми казват, че не съм от типа жени, в които се влюбваш. Като Фулвия например.

Той се ухили и малките му бели зъби проблеснаха.

— И Глафира, макар че така и не я видя. Възхитително творение.

— Кое то явно не си обичал, щом говориш така за нея. Към Фулвия обаче изпитваш любов.

— По-скоро съм свикнал с нея. В момента ми създава неприятности с войната й срещу Октавиан. Напразно начинание, а и зле ръководено.

— Много красива жена.

— Вече отмина разцвета на силите си, на четиридесет и три е. Доста годинки й се натрупаха.

— Родила ти е синове.

— Да, но са още прекалено малки, за да знаят от какво тесто са замесени. Дядо й е Гай Гракх — велик мъж, така че се надявам да имам добри момчета. Антил е на пет, а Юл е все още бебе. Добра кобила е Фулвия. Четири деца от Клодий — две момичета и две момчета, едно момче от Курион, че и моите.

— Птолемиите също се множат добре.

— Как можеш да кажеш това, като си единственото пиле в гнездото?

— Аз съм фараон, Марк Антоний, което означава, че не мога да се сношавам със смъртни. Цезар беше бог и затова ми подхождаше. Заченахме бързо Цезарион, но... — тя въздъхна — само него. И то не поради липса на желание и опити, бъди сигурен.

Антоний се разсмя.

— Не разбирам защо не ти го е казал.

Тя се напрегна и вдигна глава да го погледне. Големите й златни очи отразяваха пламъка на лампата зад него.

— Какво не ми е казал?

— Че не искаше да зачеваш още деца от него.

— Лъжеш!

Изненадан, Антоний също вдигна глава.

— Лъжа ли? Защо да го правя?

— Откъде да знам какви са причините? Просто съм сигурна, че лъжеш!

— Говоря истината. Погледни в себе си, Клеопатра, и ще разбереш, че е така. Как би могъл Цезар да стане баща на момиче, на което да се ожени синът му? Той беше римлянин до мозъка на костите си, а римляните не одобряват инцеста. Те не допускат брак между племенници и чичовци или лели, а какво остана за братя и сестри. Дори връзката между първи братовчеди се смята за рискована.

Рухването на илюзиите ѝ я блъсна като огромна вълна — Цезар, в чиято любов бе така уверена, я беше мамил през цялото време! Всички месеци в Рим, изпълнени с надежди и молитви за нова бременност, която така и не се състоя — и той е знаел, знаел е! Богът на Запада я беше лъгал, при това заради някакъв глупав римски предразсъдък! Тя стисна зъби и дълбоко в гърлото ѝ се надигна ниско ръмжене.

— Лъгал ме е — глухо изрече тя.

— Защото смяташе, че няма да го разбереш. Сега виждам, че е бил прав — отвърна Антоний.

— Ако ти беше на негово място, щеше ли да постъпиш така с мен?

— Ами... — започна Антоний и се претърколи, за да се доближи по-плътено до нея, — моите чувства не са така изтънчени.

— Съсипана съм! Той ме е мамел, а аз го обичах толкова много!

— Станалото — станало. Цезар е мъртъв.

— А аз трябва да водя с теб същия разговор, който навремето водих с него — рече Клеопатра и крадешком избърса очите си.

— Какъв разговор? — попита той, докато пръстът му се плъзгаше по ръката ѝ.

Този път тя не се дръпна.

— Нил не се разлива вече четири години, защото фараонът е безплоден. За да излекува народа си, фараонът трябва да зачене дете с божествена кръв във вените си. Твоята кръв е кръвта на Цезар — по майчина линия си от рода на Юлиите. Молих се на Амон-Ра и Изида и те ми казаха, че ще погледнат благосклонно на едно дете от твоето семе.

Подобни думи едва ли можеха да се нарекат обяснение в любов! Как се очакваше да отговори един мъж на такова лишено от страст обяснение? И дали той, Марк Антоний, искаше да се забърка в афера с тази студенокръвна дребна жена? Жена, която наистина вярваше в това, което бе казала. Все пак, помисли си той, да заченеш богове на земята ще бъде ново изживяване — особено в очите на стария Цезар, фамилията педант на тема дисциплина!

Хвана ръката ѝ, поднесе я до устните си и я целуна.

— За мен ще бъде чест, царице. И при все че не мога да говоря от името на Цезар, аз наистина те обичам.

„Лъжец, лъжец! — изкрещя сърцето ѝ. — Ти си римлянин и не обичаш нищо извън Рим. Но аз ще те използвам, както Цезар използва мен.“

— Ще споделиш ли ложето ми, докато си в Александрия?

— С удоволствие — отвърна той и я целуна.

Беше приятно, не бе изпитание, както си беше представляла. Устните му бяха прохладни и гладки и при това първо колебливо докосване той не пъхна език в устата ѝ. Беше просто допир на устни в устни, нежен и чувствен.

— Ела — каза тя и взе една лампа.

Спалнята ѝ беше наблизко, намираха се в личните покои на фараона. Той смъкна туниката си (нямаше превръзка отдолу) и развърза фльонгите, които задържаха дрехата ѝ на раменете. Тя се свлече подобно на локва в краката ѝ и Клеопатра седна на ръба на леглото.

— Кожата е добра — промърмори той, докато се излягаше до нея. — Няма да ти причиня болка, царице моя. Антоний е добър любовник и знае как да дари любов на крехки малки създания като теб.

И наистина знаеше. Съвкупяването им беше бавно и изумително приятно, тъй като той милваше тялото ѝ с умели ръце и обръщаше възхитително внимание на гърдите ѝ. Противно на уверенията си, той определено щеше да ѝ причини болка, ако не беше раждала, макар че я възбуди до полудяване, преди да проникне в нея, и знаеше как да използва огромния си член по какви ли не начини. Остави я да достигне върха преди него и силата на оргазма ѝ я изуми. Приличаше ѝ на предателство спрямо Цезар, но пък и Цезар беше предал нея, така че какво значение имаше? А най-хубавото от всичко беше, че Антоний

по абсолютно никакъв начин не ѝ напомняше за Цезар. Каквото имаше с Антоний, си беше само с него. Различно бе и откритието, че малко след като свършиха, той беше отново готов за нея. Тя започна да се смущава да брой оргазмите си. Нима беше толкова зажадняла? Отговорът бе очевиден. Сега монархът Клеопатра бе отново жена.

Цезарион се развълнува от факта, че тя бе приела великия Марк Антоний за свой любовник. В това отношение далеч не беше наивен.

— Ще се омъжиш ли за него? — ликуващо попита той.

— След време може би — отвърна тя с облекчение.

— Защо не още сега? Та той е най-могъщият човек на света.

— Защото е прекалено рано, синко. Нека първо разберем дали любовта ни ще издържи на отговорностите на брака.

Що се отнася до Антоний, той сияеше от гордост. Клеопатра не беше първата владетелка, с която бе лягал, но бе най-важната до този момент. Освен това бе открил, че сексуалните ѝ умения са някъде между тези на професионалната блудница и съвестната римска съпруга. Това му допаднаше. Когато е на път да започне връзка, продължаваща повече от една нощ, мъжът не се нуждае нито от едната, нито от другата крайност, така че Клеопатра беше идеална.

Всичко това вероятно обясняваше настроението му първата вечер, когато възлюбената му го забавляваше така щедро. Виното бе превъзходно, водата — доста горчива, така че защо да се добавя вода и да се разваля чудесната реколта? Антоний изостави добрите си намерения, без дори да осъзнае, че е успял да се напие по най-щастливия и безпомощен начин.

Александрийските гости, всички до един македонци от най-знатно потекло, отначало го гледаха объркано, но после внезапно решиха, че могат да си позволят малко разпуснатост. Писарят — огромен мъж със също толкова огромно самомнение — започна да вика и да се киска след първата гарафа, после награби една минаваща слугиня и започна да я люби. Не след дълго примерът му беше последван от останалите александрийци, които доказаха, че ни най-малко не отстъпват на римляните, щом става дума за участие в оргия.

За изумената (и трезвена) Клеопатра това беше неочакван урок. За щастие Антоний изглежда не забеляза, че тя не се включва във

веселието — беше прекалено зает да пие. Може би поради огромното количество погълната храна виното не успя да го превърне в безпомощен глупак. Созиген, който бе донякъде по-вещ в тези въпроси от царицата, се беше погрижил в един по-уединен ъгъл да бъдат поставени нощни гърнета и купи, за да могат гостите да се облекчават през всяко отвърстие. Освен това бе приготвил и стъкленици с настойки, които да облекчат страданията им на другия ден.

— Ах, как се забавлявах само! — изрева Антоний на следващата сутрин, здравето му беше невиджано. — Хайде да го повторим следобед!

И тъй за Клеопатра започнаха два месеца на безкрайни гуляи. И колкото по-диви ставаха пиршествата, толкова повече им се радваше Антоний и толкова по-добре се чувстваше. Созиген имаше задачата да измисля новости, с които да разнообразява буйните веселия. В резултат на това пристигащите в Александрия кораби стоварваха на брега музиканти, танцьори, акробати, мимове, джуджета, изроди и фокусници от цялата източна част на Нашето море.

Антоний обожаваше номерата, които понякога граничеха с жестокост. Обожаваше да лови риба, обожаваше да плува сред голи момичета, обожаваше да кара колесници — нещо, което в Рим бе забранено за благородник, обожаваше да ловува крокодили и хипопотами, обожаваше лудориите, обожаваше мръсните стихове, обожаваше карнавалите. Апетитът му беше огромен — десетки пъти на ден ревеше с пълно гърло, че умира от глад, Созиген бе споходен от блестящата идея винаги да разполагат с готови за сервиране ястия и огромни количества най-добро вино. Хрумването му имаше незабавен успех и Антоний, след като целуна шумно дребния философ, го нарече първенец сред добрите другари.

Александрия не можеше да протестира срещу петдесетината пияни мъже, които търчаха нагоре-надолу из улиците и танцуваха под светлината на факлите, блъскаха шумно по вратите и се препъваха с шумни кръсъци и смях. Някои от тези досадници бяха сред висшите управници в града, а съпругите им стояха по домовете си, плачеха и се питаха защо царицата позволява подобни неща.

А царицата позволяваше, защото нямаше друг избор, макар самата тя да не участваше от сърце във веселбите. Веднъж Антоний я предизвика да пусне перлата на Сервилия, която струпахе шест милиона сестерции, в чаша оцет и да я изпие — вярването, че перлите се разтварят в оцет бе широко разпространено. Клеопатра знаеше как стоят всъщност нещата и изпълни желанието му, макар че изпиването на оцета не беше по силите ѝ. На следващия ден перлата украсяваше цяла-целеничка шията ѝ. Номерата с риболова също нямаха край. Тъй като нямаше късмет като рибар, Антоний плащаше на гмуркачи да закачат жива риба на кукичката му. После изваждаше мятащите се създания и се перчеше с постиженията си, докато един ден уморената от евтините му номера Клеопатра не заръча на един гмуркач да закачи на кукичката разложена риба. Той обаче прие номера добросърдечно — такъв си беше по природа.

Цезарион наблюдаваше развеселен лудориите, но не поиска да участва в тях. Когато Антоний бе в настроение, двамата яхваха един кон и изчезваха на лов за крокодили или хипопотами, като оставяха Клеопатра да се измъчва от страх, че ще види сина си смазан от огромни лапи или разкъсан от дълги жълти зъби. Но на Антоний трябваше да се отдаде дължимото — той пазеше момчето от опасности и му осигуряваше чудесни изживявания.

— Харесваш Антоний — каза тя на сина си към края на януари.

— Да, мамо. Много. Нарича се новият Дионис, но всъщност е Херакъл. Може да ме държи с една ръка, представяш ли си? И хвърля диска на половин стадий^[8]!

— Не съм изненадана — сухо отвърна тя.

— Утре ще идем на хиподрума. Ще се возя с него в колесницата му — с четири коня, най-трудната за управление.

— Надбягванията с колесници не са подобаващо развлечение.

— Знам, но е толкова забавно!

Какво можеше да се отговори на подобно нещо?

Синът ѝ растеше неудържимо през последните два месеца. Созиген беше прав. Мъжката компания го бе освободила от леката префиненост, която не беше забелязвала у него, докато той не я изгуби. Сега Цезарион вървеше наперено из двореца и се мъчеше да реве като Антоний, правеше страшно смешни имитации на пийналия си Счетоводител и очакваше всеки следващ ден с увлечение и жар,

каквито не бе показвал досега. Освен това беше силен и подвижен, а военните игри му идваха отвътре — хвърляше копие със смъртоносна точност, пращаше стрелите право в центъра на мишената, въртеше гладиуса с вещината и енергията на легионер ветеран. Също като баща си можеше да препуска в галоп на гърба на неоседлан кон с ръце зад гърба.

Самата Клеопатра се питаше колко още може да издържа Антоний в ролята си на гуляйджия. Тя беше постоянно уморена, имаше пристъпи на гадене и гледаше да не се отдалечава от нощното гърне — всички признаци на бременност, макар и прекалено ранна, за да я изтощава или да се забелязва. Ако Антоний не престанеше в най-скоро време с лудориите си, трябваше да му каже да продължи самичък. Макар и да беше силна за дребното си женско тяло, бременността ѝ вземаше своето.

Дилемата ѝ се разреши в началото на февруари, когато царят на партите нахлу в Сирия.

Ород беше стар, годините му на военачалник бяха отдавна отминали и интригите, които предизвикваше огромното му наследство, не му даваха покой. Един от начините да се справи с амбициозните си синове и различните фракции беше да осигури война на най-агресивните от тях. А каква по-добра война от тази срещу римляните в Сирия? Най-силният му син беше Пакор, следователно именно той трябваше да поведе войската. И този път цар Ород се изхитри — заедно с Пакор потегли и Квинт Лабиен, който си бе закичил прякора Партски. Той беше син на най-великия маршал на Цезар, Тит Лабиен, ѝ бе предпочел да избяга в двора на Ород, вместо да се подчини на победителя на баща си. Размириците в Селевкида на Тигър предизвикаха и спорове за това как могат да бъдат победени римляните. При предишните сблъсъци, включително и при унищожаването на армията на Марк Крас при Кара, партите бяха разчитали основно на конните стрелци — селяни без доспехи, обучени да се оттеглят в галоп, сипейки след себе си убийствен дъжд от стрели — похват, станал прочут като „партски изстрел“. Когато Крас падна при Кара, командващият партската войска генерал бе един женствен и гримиран принц на име Сурен, който бе измислил начин конните му

стрелци да не останат без стрели — беше приготвил цели кервани със стрели и ги бе пратил на хората си. За съжаление успехът му беше тъй бляскав, че Ород го заподозря в аспирации към трона и нареди да го екзекутират.

От онзи ден бяха минали повече от десет години, но още се водеха разгорещени спорове кой всъщност бе спечелил битката при Кара — лековъоръжените стрелци или катафрактите^[9]. Облечени в броня от главата до петите, катафрактите яздеха огромни коне, които също бяха покрити с плетени ризници. В основата си спорът беше социален — конните стрелци бяха обикновени селяни, докато катафрактите произлизаха от знатни семейства.

Затова когато Пакор и Лабиен поведоха армията към Сирия в началото на февруари в годината на консулите Гней Домиций Калвин и Гней Азиний Полион, партските отряди в нея бяха единствено катафракти. Благородниците бяха спечелили борбата.

Пакор и Лабиен пресякоха Ефрат при Зеугма и там се разделиха. Лабиен и наемниците му се насочиха на запад през Аман към Киликия Педия, а Пакор поведе катафрактите на юг към Сирия. Двете войски пометоха всичко по пътя си, макар че агентите на Клеопатра в северната част на Сирия обръщаха повече внимание на Пакор, отколкото на Лабиен. Вестите бързо стигнаха до Александрия.

Антоний изчезна веднага щом научи това. Нямах дълги сбогувания и тържествени клетви във вечна любов.

— Той знае ли? — попита Тах'а.

Нямах нужда да уточнява, Клеопатра знаеше много добре какво искаше да каже жрицата.

— Не. Нямах възможност — той просто изрева за доспехите си и подгони хората си. — Тя въздъхна. — Корабите му трябва да отплават за Берит, но той не беше сигурен във ветровете и реши да не рискува да тръгва по море. Надява се да стигне до Антиохия преди флота.

— Какво не знае Антоний? — попита Цезарион, който беше страшно разстроен и раздразнен от заминаването на своя герой.

— Че през секстилий ще си имаш братче или сестриче.

Лицето на сина й грейна и той заскача радостно.

— Братче или сестриче! Мамо, мамо, това е страхотно!

— Е, това поне ще разсее ума му от Антоний — промърмори Ирас на Хармия.

— Но не и нейният — отвърна Хармия.

Антоний тръгна в бърз изтощителен марш към Антиохия, привикваше местните владетели, докато преминаваше през земите им в Южна Сирия, и понякога им раздаваше заповеди направо от коня.

С тревога научи от Ирод, че юдеите са разделени, една голяма група недоволни дори предпочитаха да се подчинят на партите. Водач им бе хасмонеят принц Антигон, племенник на Хиркан, но не симпатизираше на царя и римляните. Ирод не уведоми Марк Антоний, че Антигон вече се пазари с партските пратеници за придобивките, които желаше — трона и първосвещеническият пост. Той не се интересува особено от тези тайни сделки или от настроенията в Синедриона. Така Антоний продължи на север, без да подозира колко сериозно бе положението в Юдея. Този път Ирод бе хванат неподготвен — беше прекалено зает да пресече домогванията на брат си Фазаил към ръката на Мариамне, за да забележи каквото и да било друго.

Тир бе непревземаем и можеше да падне само отвътре. Вонящият му провлак, задръстен от цели планини разлагащи се ракообразни, защитаваха това средище на производството на пурпурна боя като че ли беше остров. Зад стените не се намериха предатели, нито един жител на града не пожела да праща пурпурна боя на партския цар на цена, определена от самия него.

В Антиохия Антоний завари Луций Децидий Сакса да крачи нервно нагоре-надолу. По наблюдателните кули върху масивните градски стени се бяха покатерили хора, които се мъчеха да разгледат какво става на север. Пакор следваше коритото на Оронтес и не беше много далеч. Братът на Сакса дойде от Ефес, в града се стичаха и много бежанци. Прогонен от Аман, царят — разбойник Таркондимот разказа на Антоний, че Лабиен се справял блестящо и сигурно вече е стигнал Тарс и Кападокия. Антиох от Комагене, владетелят на клиентското царство северно от Аман, бил на път да се отчетне от верността си към Рим. Докато го слушаше, Антоний започна да харесва Таркондимот — макар и разбойник, мъжът беше умен и доста способен.

Прегледа двата легиона на Сакса и малко се успокои. Някогашни войници на Гай Касий, легионерите бяха способни и много опитни на бойното поле.

Далеч по-тревожни бяха новините от Италия. Брат му Луций бе заклещен и обсаден в Перузия, а Полион се беше оттеглил към блатата при устието на Пад! Пълно безумие! Силите на Полион и Вентидий неколkokратно превишаваха тези на Октавиан! Защо не помагаша на Луций, питаше се Антоний, напълно забравил, че не бе отговорил на молбите им за напътствия — беше ли войната на Луций част от политиката на Антоний, или не?

Е, колкото и сериозна да бе ситуацията на Изток, Италия беше много по-важна. Антоний отплава за Ефес с намерение колкото се може по-скоро да продължи към Атина. Трябваше да научи още подробности.

Монотонността на първия етап от пътуването му даде време да помисли за Клеопатра и фантастичната зима в Египет. Богове, как само се нуждаеше от подобна почивка! А и царицата угаждаше на всяка негова прищявка! Наистина я обичаше, както обичаше всички жени, с които бе прекарвал повече от един ден. И щеше да продължи да я обича, докато тя не направеше нещо, което да го вкисне. Макар че Фулвия бе сторила далеч повече от това, ако в откъслечните новини за Италия имаше нещо вярно. Единствената жена, любовта към която можеше да преживее и хиляди прегрешения, бе майка му — несъмнено най-глупавата жена в историята на света.

Както бе характерно при повечето благородни фамилии, бащата на Антоний не прекарваше много време в Рим, така че Юлия Антония бе — или се очакваше да бъде — тази, която скрепява семейството в едно цяло. Трите момчета и двете момичета не я бяха направили позряла, тя си оставаше ужасяващо тъпа. Парите според Юлия растяха по лозите, дори слугите бяха далеч по-умни от нея. Не беше щастлива и в любовта. Първият ѝ съпруг и баща на децата ѝ бе предпочел да се самоубие, вместо да се върне в Рим и да отговаря на обвиненията в предателство заради некадърното командване в една война срещу критските пирати. Вторият пък бе екзекутиран на Форума заради участието си в бунта на Каталина. Всички тези събития се случиха по

времето, когато Марк, най-големият от децата ѝ, навърши двадесет. Двете момичета бяха толкова едри и грозни като типични Антонии, че бяха омъжени за богати парвенюта, за да вкарат пари във фамилията и да финансират кариерите на момчетата, които растяха без всякакъв контрол. После Марк натрупа огромни дългове и трябваше да се ожени за една богата провинциалистка на име Фадия, чийто баща ѝ бе осигурил зестра от две хиляди таланта. Богиня Фортуна като че ли се усмихна на Антоний — Фадия и децата, които му беше родила, умряха при една лятна чума и го оставиха свободен да се ожени за друга наследница — първата си братовчедка Антония Хибрида. От брака им се роди едно дете — момиче, което не бе нито умно, нито красиво. Когато Курион бе убит и Фулвия остана свободна, Антоний се разведе с братовчедка си и се ожени за нея. Това беше поредният доходоносен съюз — Фулвия бе най-богатата жена в Рим.

Детството и младежките му години трудно можеха да се нарекат нещастни, още повече че Антоний никога не бе наказван. Единственият, който можеше да контролира Юлия Антония и момчетата ѝ, беше Цезар, който реално не бе глава на Юлиите, а просто най-силният член на фамилията. През годините Цезар ясно бе показал, че ги харесва, но той не беше лесен човек, а и момчетата не го разбираха. Фаталната липса на дисциплина, съчетана с нечуваната му страст към разврата, в крайна сметка отдалечиха Цезар от Марк Антоний. Той на два пъти се показва като човек, на когото не можеше да се вярва, а за Цезар и един път бе твърде много. И той изплющя с камшика си — болезнено.

Чак до този момент, когато стоеше облегат на борда и гледаше играта на слънчевите зайчета по излизащите от водата мокри гребла, Антоний не бе сигурен дали е възнамерявал да участва в заговора за убийството на Цезар. Поглеждайки назад, той бе склонен да мисли, че не е вярвал наистина, че хора като Гай Требоний и Децим Юний Брут притежават нужната предприемчивост или достатъчно натрупана омраза, че да се решат на подобна постъпка. Марк Брут и Касий нямаха чак такова значение — те бяха просто фигурантите на преден план, а не истинските подбудители. Да, заговорът категорично бе дело на Требоний и Децим Брут. И двамата мъртъвци. Долабела бе измъчвал Требоний до смърт, а един галски вожд лиши Децим Брут от главата му срещу торба злато, осигурена от самия Антоний. Разбира се, това

доказваше, че той самият не беше наистина заговорничил да убие Цезар! Въпреки това отдавна беше решил, че лично за него един Рим без Цезар ще бъде далеч по-приятно място за живеене. И най-голямата трагедия беше, че това наистина щеше да е така, ако не се бе появил Гай Октавий, наследникът на Цезар. Който, едва на осемнадесет, се зае веднага да прибере наследството си — рисковано начинание, което го накара на два пъти да поема срещу града преди двадесетия си рожден ден. Вторият поход му осигури избирането за старши консул, след което имаше нахалството да принуди противниците си Антоний и Лепид да се срещнат с него. В резултат на това се постави началото на Втория триумвират — тримата мъже, заели се да възстановят републиката. Трима диктатори вместо един, с (поне на теория) равна власт. Изолирани на един остров на река в Отсамна Галия, Антоний и Лепид постепенно осъзнаха, че този младок, който бе едва наполовина на техните години, можеше да ги направи на нищо със своето коварство и безпощадност.

Антоний не можеше да признае пред себе си дори и в най-мрачните моменти, че дотук Октавиан беше демонстрирал колко проницателно бе предпочитанието на Цезар към него. Болнав, млад, прекалено хубавичък, същинско мамино дете, Октавиан бе успял да задържи главата си над водата, която би трябвало да го удави. Може би това се дължеше отчасти на името на Цезар (което използваше до последно) и отчасти — на сляпата вяроност на млади мъже като Марк Випсаний Агрипа, но не можеше да се отрече, че основните заслуги за оцеляването и успехите на Октавиан принадлежаха само и единствено на него самия. Антоний често се шегуваше с братята си, че Цезар е загадка. В сравнение с Октавиан обаче той бе прозрачен като водата на Марциевия акведукт.

[1] Араб. — примитивно приспособление за ръчно черпене на вода от реки за напояване. — Б.ред. ↑

[2] Къс римски меч. — Б.пр. ↑

[3] Метателно копие. — Б.пр. ↑

[4] Ударно копие. — Б.пр. ↑

[5] Лат. — непорочна девица. — Б.ред. ↑

[6] Римската „седмица“ се е състояла от девет дни, като деветия (nundinus, nundinum) бил пазарен ден. — Б.пр. ↑

- [7] Римска галера с 5 реда весла. — Б.ред. [↑](#)
- [8] Римска мярка за разстояние, равна на 185 метра. — Б.ред. [↑](#)
- [9] Тежковъоръжени бронирани конници. — Б.ред. [↑](#)

5.

Когато през май Антоний пристигна в Атина, губернаторът Цензорин бе зает да отблъсква варварските нашествия в Северна Македония и не можеше лично да посрещне повелителя си. Антоний не бе в добро настроение — оказа се, че приятелят му Барбаций всъщност не е никакъв приятел. Още щом бе научил, че Антоний си прекарва чудесно в Египет, Барбаций бе изоставил поста си в Ефес и бе повел легионите си към Италия. Там пък успял още повече да размъти водите, които Антоний не си бе направил труда да разчисти. Споделените пред Полион и Вентидий новини бяха накарали единия да се оттегли в блатата на Пад, а другия — да се тутка нерешително в непосредствена близост с Октавиан, Агрипа и Салвидиен.

Източник на повечето от тези изключително неприятни новини от Италия бе Луций Мунаций Планк, Антоний го свари настанен в апартамента на главния легат в атинската резиденция.

— Цялото начинание на Луций Антоний е катастрофа — рече Планк, като внимателно подбираше думите си. Трябваше някак да предаде точни сведения, без да се постави в лоша светлина, тъй като за момента не виждаше начин да премине на страната на Октавиан, което бе единствената друга възможност. — В навечерието на Нова година перузианците се опитаха да пробият обсадните стени на Агрипа, но без успех. Нито Полион, нито Вентидий се решиха да атакуват армиите на Октавиан, макар да го превъзхождаха многократно. Полион твърдеше, че... ъъ... не бил сигурен какво точно искаш да стори, а Вентидий не желаете да следва ничии заповеди, освен тези на Полион. След като Барбаций отвори дума за твоите... ъъ... пиански оргии — това са негови думи, не мои! — Полион така се отврати, че отказа да рискува живота и легионите си, за да измъкне брат ти от Перузия. Градът падна малко след Нова година.

— А къде беше ти с легионите си, Планк? — попита Антоний и в очите му заиграха застрашителни искри.

— По-близо до Перузия от Полион и Вентидий! Насочих се към Сполещий да оформя южната челюст на клещите, но стратегията така и

не се осъществи. — Той въздъхна и сви рамене. — Освен това Фулвия беше в лагера ми, а тя е страшно трудна. — Вярно, обичаше я, но повече обичаше собствената си кожа. В края на краищата, Антоний нямаше да екзекутира Фулвия за предателство. — Агрипа има нахалството да открадне двата ми най-добри легиона, можеш ли да си представиш? Бях ги изпратил да помогнат на Клавдий Нерон в Кампания, когато онзи ги пресрещнал и им предложил по-добри условия. Да, Агрипа победи Нерон с моите два легиона! Нерон бе принуден да избяга при Секст Помпей в Сицилия. Изглежда в Рим някои започнали да кроят убийства на съпруги и деца, защото жената на Нерон Ливия Друзила взела невръстния си син и избягала при съпруга си.

Тук Планк се намръщи, явно несигурен как да продължи.

— Давай, Планк, давай нататък!

— Тъъ... твоята почитаема майка Юлия избяга с Ливия Друзила при Секст Помпей.

— Ако бях спрял да мисля за нея, а не спирам, защото полагам усилия, точно такова нещо можеше да се очаква от нея. Ама че в чудесен свят живеем! — Антоний сви юмруци. — Жени и майки живеят във военни лагери и се държат така, сякаш знаят кой край на меч за какво служи... пфу! — Положи видимо усилие, за да се овладее. — Брат ми... предполагам, че е мъртъв, но все още не си намерил кураж да ми го кажеш, нали, Планк?

Най-сетне можеше да съобщи добра новина!

— Не, не, скъпи ми Марк! В никакъв случай! Когато Перузия отвори порти, един местен големец прояви прекален ентусиазъм относно големината и великолепието на погребалната сиклада и целият град изгоря до основи. По-лоша катастрофа и от обсадата. Октавиан екзекутира двадесет видни граждани, но не наложи наказание на войниците на Луций. Включиха ги в легионите на Агрипа. Луций помоли за прошка и я получи. Октавиан го направи губернатор на Оттатъшна Испания^[1] и той замина на часа. Мисля, че беше щастлив.

— Назначаването му беше ли утвърдено от Сената и римския народ? — попита Антоний, който почувства облекчение, но в същото време гореше от ярост. Проклетият Луций! Винаги се опитваше да надскочи големия си брат Марк и все не успяваше.

— Беше — отвърна Планк. — Някои възразиха.

— Любимата трактовка на плешивия форумен демагог?

— Тъъ... ами, да, тази фраза беше използвана. Мога да ти съобща и от кого. Луций обаче беше консул миналата година, а чичо ти Хибрида е цензор, тъй че повечето присъстващи решиха, че Луций заслужава прошката и назначението. Би могъл да проведе една хубава малка война с лузитаните и да триумфира, когато се прибере.

Антоний изсумтя.

— Значи се е измъкнал от кашата по-леко, отколкото заслужава. Пълна идиотия от началото до края. Макар да съм склонен да се обзаложа, че Луций просто е изпълнявал заповеди. Това беше война на Фулвия. Тя къде е?

Кафявите очи на Планк се ококориха.

— Тук, в Атина. Избягахме заедно. Отначало не смятахме, че Брундизиум ще ни позволи — както винаги, жителите му са страстни привърженици на Октавиан — но предполагам, че са получили инструкция да ни позволят да напуснем Италия, стига да не вземаме войски със себе си.

— И тъй, установихме, че Фулвия е в Атина, но къде точно?

— Атик ѝ предостави своя дом тук.

— Колко великодушно от негова страна! Такъв си е нашият Атик, винаги е харесвал да има позиции и в двата лагера. Но какво го кара да си мисли, че ще се радвам да видя Фулвия?

Планк остана безмълвен, несигурен какъв точно отговор иска да чуе Антоний.

— Какво друго се случи?

— Не смяташ ли, че това е достатъчно?

— Не, освен ако не е всичко.

— Ами, след Перузия Октавиан остана без пари за финансиране на действията си, макар че някак успява да плаща на войниците достатъчно, за да ги задържи на своя страна.

— Явно военната каса на Цезар се изпразва бързо.

— Наистина ли смяташ, че я е присвоил?

— Разбира се, че я е присвоил! Какво прави Секст Помпей?

— Блокира морските пътища и ограбва цялото зърно от Африка. Адмиралът му Менодор нападна Сардиния и изхвърли Лурий. Това означава, че Октавиан няма друг източник на зърно, освен онова, което

може да купи от Секст на силно завишени цени — по двадесет и пет до тридесет сестерции на модий. — Планк тихо изсумтя от завист. — Точно там са всички пари — в ковчежетата на Секст Помпей. Какво смята да прави с тях? Да превземе Рим и Италия ли? Мечти! Легионите обичат големите награди, но няма да се бият за човек, който държи хамбарите им празни и ги обрича на гладна смърт. Поради това, смея да заявя — продължи Планк със замислен тон, — на Секст му се налага да набира избягали роби и да назначава за капитани свои либертини. Въпреки това един ден ще се наложи да му вземеш със сила парите, Антоний. Не го ли сториш ти, ще го направи Октавиан. А ти повече се нуждаеш от средства.

Антоний се изсмя презрително.

— Октавиан да спечели морска битка срещу човек с опита на Секст Помпей? Със съюзници като Мурк и Ахенобарб? Ще се разправя със Секст Помпей, когато му дойде времето, но засега няма да предприемам нищо. Той ще е провалът на Октавиан.

Фулвия очакваше с нетърпение съпруга си. Знаеше, че изглежда чудесно. Макар няколкото сиви косъма да не се забелязваха в гъстата ѝ, лъскава кестенява коса, тя беше накарала слугинята да ги изскубне, преди да се облече по последната мода. Тъмночервената ѝ одежда обгръщаше заоблеността на гърдите ѝ и падаше право надолу, напълно скривайки изпъкващия корем и обезформения кръст. Да, доста добре се справям с възрастта си — помисли си Фулвия, докато се гласеше. Все още съм една от най-красивите жени в Рим.

Естествено, знаеше за веселата зимна ваканция на Антоний в Александрия, Барбаций се беше раздрънкарал наляво и надясно. Но това беше мъжка работа и не я засягаше. Ако се беше заиграл с някоя високопоставена римлянка, нещата щяха да стоят по друг начин. Фулвия щеше да покаже ноктите си моментално. Но когато мъжът отсъства с месеци, а понякога и с години, нито една здравомислеща римска съпруга няма да си помисли лошо за него, ако е решил да се освободи от напрежението. А скъпият Антоний имаше слабост към царици, принцеси и всякакви чужденки с благороден произход. Спането с тях го караше да се чувства като цар дотолкова, доколкото беше допустимо за един римски републиканец. Фулвия бе срещала

Клеопатра в Рим преди убийството на Цезар и разбираше, че именно титлата и властта ѝ са привлекли Антоний. Физически египтянката дори не напомняше знойните и здрави жени, които той предпочиташе. Освен това Клеопатра беше невероятно богата, а Фулвия познаваше мъжа си — той щеше да се домогва до парите ѝ.

Затова когато икономът на Атик се появи да ѝ каже, че Марк Антоний е в атриума, Фулвия се тръсна, за да оправи диплите си, и забърза по дългия аскетичен коридор от покоите си към мястото, където я чакаше съпругът ѝ.

— Антоний! Ох, сладък мой, как се радвам да те видя! — извика тя от прага.

Той изучаваше една великолепна картина с начумерения Ахил край корабите му и се обърна, когато чу гласа ѝ.

Фулвия не разбра какво точно се случи — движенията му бяха прекалено бързи. Усети оглушителна плесница по бузата, от която се просна на пода. После той се надвеси над нея, вплел пръсти в косата ѝ, и я затегли да се изправи. Плесниците се сипеха по лицето ѝ, болезнени поне колкото юмручните удари на нормален мъж. Зъбите ѝ се разклатиха, един се счупи.

— Ах ти, тъпа женска! — изрева той, без да престава да я удря. — Тъпа, тъпа женска! За кого се мислиш, за Гай Цезар ли?

Кръв се лееше от устата и носа ѝ и Фулвия, която винаги бе посрещала с ярост и хъс всяко предизвикателство на пълния със събития живот, сега беше безпомощна и потресена. Някой пищеше, явно беше тя, защото слугите дотичаха от всички посоки, хвърлиха по един поглед и изчезнаха.

— Идиотка! Курва! Какво целиш с тази война срещу Октавиан от мое име? С прахосването на парите, които бях оставил в Рим, Бонония и Мутина? С това, че купи легиони, само за да бъдат изгубени от такива като Планк? Че живея във военен лагер? За коя се мислиш, та смяташ, че хора като Полион са длъжни да ти се подчиняват? Жена? Да тормози и баламосва брат ми от мое име? Той е малоумник! Винаги е бил малоумник! Ако се нуждаех от още доказателства за това, фактът, че го замести жена щеше да е достатъчен! Не заслужаваш дори презрение!

Изплю се яростно и я запрати грубо на земята. Без да престава да пищии, тя запълзя настрани като наранено животно. Сега сълзите ѝ се

лееха по-бързо от кръвта.

— Антоний, Антоний! Мислех, че ще ти доставя удоволствие! Маний каза, че ще останеш доволен! — пресипнало извика тя. — Продължавах борбата ти в Италия, докато ти беше зает на Изток. Маний така каза!

Фулвия изрече думите на пресекулки. Щом чу „Маний“, яростта му внезапно утихна. Неговият освободен роб грък. Същинска змия. Всъщност не знаеше колко е гневен. Докато не я видя, нямаше представа как яростта се бе трупала в него през целия път от Ефес. Може би ако беше постъпил, както възнамеряваше първоначално, и бе потеглил към Атина направо от Антиохия, нямаше да бъде толкова вбесен.

В Ефес злословеше не само Барбаций, при това не единствено за зимата с Клеопатра. Носеше се дори злостната шега, че вкъщи Антоний обличал женски дрехи, а Фулвия се разхождала в доспехи. Други пък хихикаха, че поне един от Антониите води война, пък бил той и жена. Той трябваше да се преструва, че не чува всички тези подхвърляния, но гневът му растеше. Цялата история, разказана от Планк, не помогна, мъката, която го бе разяждала, докато не научи, че Луций е добре и в безопасност — също. Брат им Гай бе убит в Македония и само екзекутирането на убиеца донякъде бе уталожило болката. Той, най-големият брат, ги обичаше.

А любовта към Фулвия си бе отишла завинаги, помисли си Антоний, докато гледаше надолу към нея. Тъпа, тъпа женска! Да носи доспехи и публично да го кастрира!

— До утре да си се махнала от тази къща — рече той, сграбчи китката ѝ, повлече я по пода и я остави седнала под Ахил. — Атик да запази милосърдието си за заслужилите. Още днес ще му пиша. Не може да си позволи да ме обиди, без значение колко е богат. Ти си позор като съпруга и жена, Фулвия! Вече не искам да имам нищо общо с теб. Незабавно ще те уведомя за развода.

— Но... — захлипа тя, — но аз избягах без никакви пари и имущество, Марк! Трябват ми пари, за да живея!

— Обърни се към банкерите си. Ти си богата и *sui iuris* жена. — Извика прислугата. — Почистете я и я изритайте оттук! — заповяда на иконома, който едва не припадна от страх. После се обърна на пети и излезе.

Фулвия седя облегната на стената дълго време, като почти не си даваше сметка за ужасените момичета, които миеха лицето ѝ и се опитваха да избършат кръвта и сълзите. Доскоро се бе присмивала на новините за различни жени е разбити сърца, сигурна беше, че ничие сърце не може да бъде разбито. А ето че нещата се бяха променили. Марк Антоний бе разбил нейното така, че нищо не можеше да го възстанови.

Новината за отношението на Антоний към съпругата му бързо обходи Атина, но малцина изпитаха особено съчувствие към Фулвия, която бе извършила непростимото — бе узурпирала мъжки прерогативи. Отново започнаха да се разправят историите за делата ѝ на Форума, когато се бе омъжила за Публий Клодий, наред със сцените, които бе устройвала пред вратите на Сената и вероятното ѝ съучастничество с Клодий, когато той оскверни ритуалите на Бона Деа.

Антоний не го беше грижа какво се говори в Атина. Като римлянин, той знаеше, че живеещите в града римляни няма да си помислят нищо лошо за него.

Освен това бе зает с мъчителната задача да пише писма. Първото, адресирано до Тит Помпоний Атик, беше рязко и кратко. В него се съобщаваше, че император Марк Антоний, триумвир, би бил благодарен, ако получателят не си пъха носа в делата на Марк Антоний и престане да има каквото и да било общо с Фулвия. Второто беше до Фулвия и я информираше, че бракът им е прекратен заради нейното неприсъщо за жена поведение и че ѝ се забранява да вижда двамата си сина от него. Третото беше до Гней Азиний Полион. Антоний питаше какви са тези истории в Италия и ще бъде ли така добър да поддържа легионите си готови за поход на юг в случай, че населението на Брундизиум, което обича Октавиан, откаже на него, Марк Антоний, влизането в страната? Четвъртото писмо беше до етнарха на Атина, с което му благодареше за гостоприемството и верността на града към подходящите (подчертано) римляни, ето защо за император Марк Антоний, триумвир, е удоволствие да дари Атина с остров Егина и някои прилежащи по-малки острови. Реши, че това сигурно ще направи атиняните щастливи.

Сигурно щеше да напише още писма, ако не беше пристигнал Тиберий Клавдий Нерон, който му се представи официално веднага след като настани жена си и едва проходилия си син в една добра квартира наблизо.

— Пфу! — възкликна Нерон с яростно разширени ноздри. — Секст Помпей е същински варварин! Макар че какво друго може да се очаква от член на парвенюшки род от Пиценум? Нямах представа какво представлява щабът му — плъхове, мишки, гниещи боклуци. Не посмях да изложя семейството си на вонята и болестите, макар че това не беше най-лошото, което можеше да предложи Помпей. Още не се бяхме настанили, а някои от така наречените му „адмирали“ започнаха да душат около жена ми — наложи се да отрежа парче от ръката на един дребосък! И представяш ли си, Помпей дори защити мръсника? Казах му какво мисля за него и качих Ливия Друзила и сина си на следващия кораб за Атина.

Антоний слушаше и разсеяно си припомни мнението на Цезар за Нерон — най-милата дума, която използваше по негов адрес, беше *ineptus*^[2]. От премълчаното Антоний реши, че Нерон е пристигнал в леговището на Секст Помпей, надувал се е като петел, заяждал се е за щяло и нещяло и накрая е станал толкова нетърпим, че Секст просто го е изхвърлил. Трудно можеше да се намери по-непоносим сноб от Нерон, а Помпеите бяха много чувствителни относно произхода си.

— И сега какво смяташ да правиш, Нероне? — попита той.

— Да живея с наличните ми средства, които не са безгранични — сурово отвърна онзи и мрачното му сатурново изражение като че ли се изпълни с още повече гордост.

— А жена ти? — лукаво подпита Антоний.

— Ливия Друзила е добра съпруга. Прави каквото ѝ се каже, а това е повече, отколкото можеш да кажеш за твоята жена!

Типично Нероново изпълнение. Сякаш беше напълно лишен от вътрешния наставник, който да го предупреждава, че е по-добре да остави някои неща неизказани. „Трябваше да я прелъстя! — яростно си помисли Антоний. — Какъв ли живот живее, омъжена за този малоумник!“

— Доведи я на вечеря, Нероне — радостно рече той. — Приеми това като икономия — ще пратиш готвача си на пазара чак утре.

— Благодаря ти — отвърна Нерон и изправи дългото си върлинещо тяло. Отдалечи се, придържайки тогата си с лявата си ръка, като остави Антоний да се подсмихва тихо.

Появи се Планк. На лицето му беше изписан ужас.

— Ох, мътните го взели! Какво прави Нерон тук?

— Освен да обижда всеки срещнат ли? Подозирам, че е станал нежелан в щаба на Секст Помпей и му е било казано да се махне. Можеш да дойдеш на вечеря и да споделиш с мен радостта от компанията му. Ще доведе жена си, която явно е ужасно отегчителна, щом го търпи. Коя всъщност е тя?

— Негова братовчедка... всъщност доста близка роднина. Баща ѝ е Клавдий Нерон, осиновен от прочутия народен трибун Ливий Друз, откъдето е и името ѝ. Нерон е син на брата на Друз, Тиберий Нерон. Разбира се, тя е наследница — фамилията на Ливий Друз има доста пари. Навремето Цицерон се надяваше, че Нерон ще се ожени за неговата Тулия, но тя предпочете Долабела. Лош съпруг в много отношения, но поне беше весел тип. Ти не се ли движеше в същите кръгове, когато Клодий бе жив?

— Да. Прав си, Долабела беше много добра компания. Но не Нерон е причината за това твоё изражение, Планк. Какво има?

— Пратка от Ефес. Аз също получих, но твоята е от братовчед ти Каниний, така че сигурно казва повече — рече Планк, седна на клиентския стол и го загледа със светнали очи.

Антоний счупи печата, разви писмото на братовчед си и дълго чете, като се мръщеше и ругаеше под нос.

— Искат ми се повече хора да се бяха вслушали в предложението на Цезар и да слагат точка над началото на нова дума — оплака се той. — Аз вече го правя, Полион, Вентидий и дори Октавиан също, колкото и да не ми се иска да го призная. Така непрекъснатите драсканици се превръщат в нещо, което може да се разчете почти от пръв поглед.

Продължи нататък с четенето, накрая въздъхна и остави свитъка.

— Има ли начин да бъда едновременно на две места? — попита той Планк. — По принцип би трябвало да съм в провинция Азия и да се готвя да отвърна на атаката на Лабиев, а вместо това съм принуден да стоя в близост до Италия и да държа легионите си на бойна нога. Пакор е нахлул в Сирия и всички дребни владетелчета са заложили на партите, дори и Амблих. Каниний казва, че легионите на Сакса

преминали на страната на Пакор и Сакса бил принуден да избяга в Апамея, а оттам продължил с кораб към Киликия. Оттогава никой не е чувал за него, но се носят слухове, че брат му бил убит в Сирия. Лабиев пък е зает да опустошава Киликия Педия и Източна Кападокия.

— И, естествено, не разполагаме с легиони на изток от Ефес.

— Боя се, че няма да има легиони и в Ефес. Провинция Азия ще трябва сама да се погрижи за себе си, докато не успее да оправя бъркотиите в Италия. Вече пратих заръка на Каниний да прехвърли легионите в Македония — мрачно рече Антоний.

— Това ли е единственият ти начин на действие? — попита внезапно пребледнелият Планк.

— Определено. Решил съм до края на годината да се справя с Рим, Италия и Октавиан, така че легионите ще се разположат на лагер около Аполония. Появят ли се в Адриатика, това ще бъде знак за Октавиан, че смятам да го смажа като буболечка.

— Марк — изплака Планк, — на всички им е дошло до гуша от граждански войни, а ти започваш нова! Легионите няма да се сражават!

— Моите легиони ще се сражават за мен — отвърна Антоний.

Ливия Друзила влезе в губернаторската резиденция с обичайното си спокойствие, свела кадифени клепачи над очите си — знаеше, че те са най-красивата ѝ черта. Крий ги тогава! Естествено, вървеше малко зад Нерон, както подобава на една добра съпруга — а Ливия Друзила се бе зарекла да бъде такава. След като чу какво е сторил Антоний на Фулвия, реши никога да не допуска да попадне в подобно положение. За да надене доспехи и да размахва меч, една жена трябваше да бъде Хортензия, а тя го бе сторила само за да покаже на управниците в държавата, че римските жени, от най-видните до най-незначителните, никога няма да се съгласят да плащат данъци, щом нямат право да гласуват. Хортензия спечели сблъсъка — безкръвна победа, за най-голямо смущение на триумвирите Антоний, Октавиан и Лепид.

Това не означаваше, че Ливия Друзила смята да си мълчи плахо. Тя просто се преструваше на дребна, смирена и свенлива. В нея гореше огромна амбиция, която обаче си оставаше неразвита — тя нямаше представа как да я овладее и да я превърне в оръжие.

Естествено, бе възпитана по типично римски тертип, което означаваше никакви неписъци за жените волности, никакво самоизтъкване и никакви явни манипулации. Нямаше желанието да бъде като майката на Гракхите Корнелия, почитана от някои жени като истинска римска богиня, защото бе страдала, беше родила и отгледала децата си, бе преживяла смъртта им и при това не беше се оплаквала много. Не, Ливия Друзила усещаше, че трябва да има и друг път към върха.

Бедата беше, че трите години брак ѝ показаха повече от ясно, че този път изключва Тиберий Клавдий Нерон. Подобно на повечето момичета с високо положение, тя не познаваше много добре бъдещия си съпруг, знаеше само, че е неин близък роднина. При няколкото им срещи нищо в него не бе предизвикало у нея каквито и да било емоции, като се изключи презрението заради глупостта му и инстинктивното отвращение от него. Самата тя беше мургава и се възхищаваше на мъже със златиста коса и светли очи. Беше интелигентна и се възхищаваше на мъже с голям ум. Нерон не можеше да се похвали нито с едното, нито с другото. Ливия бе на петнадесет, когато баща ѝ Друз я омъжи за първия ѝ братовчед Нерон, а в дома, в който израсна, нямаше приапски стенописи или оформени като фалос лампи, от които едно момиче да научи това-онова за плътската любов. Затова бракът ѝ с Нерон я разтърси. Той също предпочиташе златокоси и светлооки любовници. Онова, което го привличаше у жена му, бе благородният ѝ произход и богатството.

Как обаче да се отърве от Тиберий Клавдий Нерон, когато бе твърдо решена да бъде добра съпруга? Изглеждаше невъзможно, освен ако някоя друга не му предложеше по-изгоден брак, а това беше много малко вероятно. Будният ум ѝ показва още в самото начало на брака им, че хората не обичат Нерон, търпят го единствено заради патрицианския произход и вървящото с него право да заема всички постове, които Рим можеше да предложи на благородниците си. А как само я отегчаваше! Бе слушала много истории за най-големия враг на Цезар Катон Утикенски и неговата безтактност и бърбивост, но той ѝ се струваше възвишено божество в сравнение с Нерон. Така и не заобича и сина, който му бе родила на десетия месец след сватбата. Малкият Тиберий бе смугъл, кльощав, висок, сериозен и лицемерно морален още на двегодишна възраст. Беше си създал навика да критикува майка си, защото бе чул баща си да прави същото, и за

разлика от повечето деца, бе прекарал живота си в компанията на баща си. Ливия Друзила подозираше, че Нерон предпочита да държи нея и малкия Тиберий близо до себе си в случай, че някой красавец с цезаров чар реши да постави на изпитание добродетелността на съпругата му. Ама че досада! Нима глупакът не проумяваше, че тя никога няма да се унизи по подобен начин?

Ограниченият в рамките на дома живот, който бе водила, докато Нерон не се захвана с катастрофалната кампанийска афера на страната на Луций Антоний, едва й позволяваше да зърне някой от прочутите мъже, за които говореше цял Рим. Не беше виждала с очите си Марк Антоний, Лепид, Сервилий Вация, Гней Домиций Калвин, Октавиан и дори Цезар, който умря, когато тя бе на петнадесет. Затова днешният ден бе вълнуващ за нея, макар да не го издаваше по никакъв начин. Щеше да вечеря със самия Марк Антоний, най-силния човек в целия свят!

Това удоволствие едва не я подмина, когато Нерон откри, че Антоний е един от онези безобразни типове, които позволяват на жените да се излягат на мъжките кушетки.

— Ако на жена ми не бъде даден стол, ще си тръгна! — с обичайната си тактичност заяви Нерон.

Ако Антоний вече не бе намерил дребното овално лице на Нероновата съпруга за омагьосващо, това изказване щеше да предизвика мощен рев и изригване. Антоний обаче само се ухили и заповяда да донесат стол за Ливия Друзила. Когато го донесоха, той нареди да го поставят срещу неговото място на кушетката. Тъй като вечерящите мъже бяха само трима, Нерон нямаше как да възрази — все пак не беше скрита някъде зад ъгъла. Мнението му за просташката природа на Антоний обаче се затвърди от факта, че го бе забутал в края на кушетката, а бе поставил един надут никаквец като Планк по средата.

Свалянето на наметалото разкри, че Ливия Друзила носи светлобежова рокля с дълги ръкави и висока яка, но нищо не можеше да скрие прелестите на фигурата ѝ или безупречната ѝ, подобна на слонова кост кожа. Дълга и черна като нощта, със същия индигов нюанс в блясъка си, косата ѝ бе вчесана скромно, прибрана назад, за да прикрие ушите, и завързана на тила. А лицето ѝ бе възхитително! Малка, сочна червена уста, огромни очи с дълги черни мигли като

ветрила, розови бузи, малък, но орлов нос — и всичко това съчетано в едно истинско съвършенство. Тъкмо когато Антоний започна да се дразни, че не може да различи какъв цвят са очите ѝ, тя премести стола си и върху тях падна тънък лъч светлина от следобедното слънце. Изумително! Бяха много тъмносини, но по един вълшебен начин набраздени с тънки белезникави нишки. Никога преди не бе виждал такива прекрасни — и малко плашещи — очи. Ливия Друзила, направо ще те изям! — рече си той и се зае да я накара да се влюби в него.

Непосилна задача. Тя не беше свенлива, отговаряше на всичките му въпроси открито и същевременно въздържано, не се боеше да пуска лек коментар, когато такъв се налагаше. Обаче така и не повдигна сама тема за разговор и не каза или стори нищо, което да даде на подозрителния Нерон повод да я обвини в своеволие. Не че това щеше да има някакво значение за Антоний, стига да видеше в очите ѝ поне мъничка искрица интерес към него. Но искрица нямаше. Ако беше по-схватлив, щеше да разбере, че едва забележимата сянка, пробягваща от време на време през лицето ѝ, бе израз на отвращение.

Да, той може да набие здравата една сгрешила жена, реши Ливия Друзила, но не както би го сторил Нерон — хладнокръвно и напълно пресметливо. Антоний щеше да го направи с голяма ярост, а после, дори и когато гневът му е преминал, нямаше да съжалява, защото простъпката е била наистина непростима. Повечето мъже биха го харесали, повечето жени биха го пожелали. Животът през онези няколко дни в леговището на Секст Помпей в Агригентум бе срещнал Ливия Друзила с пропаднали жени и тя бе научила много за любовта, мъжете и секса. Изглежда жените предпочитаха мъже с големи пениси, защото с тях можеха по-лесно да достигнат върха, каквото и да означаваше това (така и не беше разбрала — боеше се да попита, защото рискуваше да ѝ се присмеят). Беше наясно обаче, че Марк Антоний е прочут с огромните размери на детеродния си комплект. Е, може пък и така да беше, но тя не можеше да открие у него нищо, което да ѝ хареса или за което да му се възхищава. Особено след като си даде сметка, че той се опитва с всички сили да предизвика отклик от нейна страна. Доставяше ѝ огромно удоволствие да му отказва това получи малък урок как една жена може да се сдобие с власт. Без интриги с някой Антоний, чиито страсти бяха мимолетни и всъщност не така важни.

— Какво мислиш за големеца? — попита я Нерон, докато се прибираха у дома под огненото зарево на залеза.

Ливия Друзила примигна, обикновено съпругът ѝ не я питаше какво мисли за когото и каквото и да било.

— Благороден произход, плебейски характер — отвърна тя. — Вулгарен нерез.

— Доста категорично изказване — отвърна той със задоволство в гласа.

За първи път от началото на връзката им тя се осмели да му зададе политически въпрос:

— Съпруже, защо си се захванал с вулгарен нерез като Марк Антоний? Защо не избра Цезар Октавиан, който според всички описания не е нито нерез, нито вулгарен?

За момент той замръзна, после се обърна и я изгледа повече с изненада, отколкото с раздражение.

— Произходът е по-важен и от едното, и от другото. Антоний е от по-добър род. Рим принадлежи на мъже с достойни предци. Те и само те трябва да имат право да заемат високите длъжности, да управляват провинции и да водят войни.

— Но Октавиан е племенник на Цезар! Нима произходът на Цезар е съмнителен?

— А, Цезар имаше всичко — произход, блестящ ум, красота. Най-възвишеният от възвишените патриции. Дори плебейската му кръв бе най-добрата — майка от Аврелиите, баба от Марциите, прабаба от Попилиите. А Октавиан е самозванец! Има капка кръв на Юлиите, но всичко останало е боклук. Кой са Октавиите или Велитриите? Абсолютно никои! Някои Октавии може и да бъдат уважение, но не и Велитриите. Един от прадедите на Октавиан е бил майстор на въжета, а друг — пекар. Дядо му пък бил лихвар. Ниско, ниско! Баща му изкара късмет с втория си брак за племенницата на Цезар. Макар че тя бе опетнена — баща ѝ беше богат никой, който си купи сестрата на Цезар. По онова време Юлиите нямали пари и трябвало да продават дъщерите си.

— Един племенник не е ли една четвърт Юлий? — дръзко попита тя.

— Дребният позър е праплеменник! Една осма Юлий. Останалото е бълвоч! — излая Нерон, който вече започваше да се сгорещява. — Така и не мога да разбера какво е обсебило великия Цезар, за да избере за свой наследник момче без потекло. Но можеш да бъдеш сигурна в едно, Ливия Друзила — аз самият никога не ще се свържа с такива като Октавиан!

„Виж ти — помисли си Ливия Друзила, без да се обажда повече. — Затова значи толкова много римски аристократи ненавиждат Октавиан! Като патрицианка с най-чиста кръв, аз също би трябвало да се отвърждавам от него, а ето че той ме интригува. Издигнал се е много високо. Възхищавам му се за това, защото го разбирам. Може би от време на време Рим трябва да създава нови благородници. Възможно е дори великият Цезар да е осъзнавал същото, когато е подготвял завещанието си“.

Заклученията ѝ за причините Нерон да подкрепя Марк Антоний бяха доста опростени — но пък такива бяха разсъжденията и на самия Нерон. Ограниченият му интелект не се развиваше изобщо. Натрупаните години не му помогнаха да стане нещо повече от онова, което е бил като младеж, служил под командването на Цезар. Всъщност Нерон беше толкова отчайващо тъп, че си нямаше никаква представа защо Цезар не го харесваше. Голяма работа, от едното влиза, от другото излиза, както казваха галите. Когато си от най-добра порода, какви недостатъци биха могли да ти намерят другите благородници?

Марк Антоний имаше чувството, че първият му месец в Атина е изпълнен с жени, нито една от които не бе достойна за безценното му време. Но беше ли времето му наистина толкова скъпо, щом не носеше плодове? Единствената добра новина дойде от Аполония по Квинт Делий, който му съобщи, че легионите са пристигнали на западното крайбрежие на Македония и са радостни, че са се разположили в по-поносим климат.

Веднага след Делий пристигна Луций Скрибоний Либон и доведе една жена, която със сигурност бе в състояние да съсипе настроението на Антоний — майка му.

Тя се втурна в кабинета му, ръсейки фиби, семена за птицата, която слугинята ѝ носеше в кафез след нея, и нишки от дългите пискюли, пришити от някаква полудяла шивачка към ръбовете на дългия ѝ шал. Сивите кичури на косата ѝ вече бяха повече от златистите, а очите ѝ — абсолютно същите, каквито ги помнеше открай време — непрекъснато пълни със сълзи.

— Марк, Марк! — изкрещя тя и се хвърли насреща му. — Ах, скъпо мое момче, мислех си, че никога вече не ще те видя! Какъв ужасен период преживях! Мизерна стаичка във вила, в която денем и нощем ехтяха звуците от невъобразими постъпки, хлъзгави от храчки и съдържание на нощни гърнета улици, пълно с буболечки легло, без нормална баня...

С много увещания и успокояващо шъткане Антоний успя да я настани на един стол и да я усмири — доколкото изобщо някой бе в състояние да усмири Юлия Антония. Едва когато потокът сълзи намаля горе-долу до обичайния си дебит, той успя да види кой е влязъл в помещението след майка му. А! Най-мазният от всички мазници, Луций Скрибоний Либон. Не прилепнал за Секст Помпей — беше закрепен за него, за да накара киселата лоза да ражда сладко грозде.

Дребен и мършав, Либон имаше лице, което подчертаваше неадекватния му ръст и издаваше природата на звяра в него — алчен, страхлив, амбициозен, неуверен, егоистичен. Мигът му настъпи, когато големият син на Помпей Велики се влюби в дъщеря му, разведе се с Клавдия Пулхра, за да се ожени за нея и принуди Помпей Велики да го издигне на подходящ пост, както подхожда на тъст на сина му. След като Гней Помпей последва баща си в смъртта, по-малкият син, Секст, се ожени за вдовицата. В резултат на това Либон командваше флоти, а сега играеше ролята на неофициален пратеник на господаря си Секст. Жените от фамилията на Скрибониите се справяха доста добре. Сестрата на Либон се бе омъжвала за двама богати и влиятелни мъже, единият от тях бе патрицийт Корнелий, от когото имаше дъщеря. Макар сега да встъпваше в трийсетте и да се ползваше с лоша слава (два пъти вдовица не беше шега работа), Либон не се отчайваше и продължаваше да ѝ търси трети съпруг. С миловидната си външност, доказана плодовитост и зестра от двеста таланта сестра му Скрибония като нищо можеше да се омъжи отново.

Антоний обаче не се интересуваше от жените на Либон, неговите собствени не му даваха мира.

— Защо ми я домъкна? — попита той.

Либон ококори светлобежовите си очи и разпери ръце.

— Скъпи ми Антоний, че къде да я дяна?

— Можеше да я пратиш в собствения ѝ дом в Рим.

— Отказа и изпадна в такава истерия, че бях принуден да избутам Секст Помпей от стаята — иначе щеше да я убие. Повярвай ми, отказа да тръгне за Рим и все врецеше, че Октавиан ще я екзекутира за предателство.

— Да екзекутира братовчедка на Цезар? — не повярва на ушите си Антоний.

— Че защо не? — най-невинно запита Либон. — Та той обяви извън закона цезаровия братовчед Луций, брата на майка ти.

— С Октавиан заедно обявихме Луций извън закона! — озъби се Антоний. — Обаче не го екзекутирахме! Трябваха ни парите му, това беше всичко. Майка ми няма нищичко, така че не е в опасност.

— Тогава ти ѝ го кажи! — изръмжа в отговор Либон. В края на краищата, именно на него се бе наложило да търпи Юлия Антония през продължителното плаване.

Ако някой от двамата беше погледнал към нея — а те не го сториха, — щеше да види, че в пресъхналите сини очи се таи коварство и че украсените с пищни обеци уши се напрягат, за да не пропуснат нито дума. Макар да беше пословично глупава, Юлия Антония много добре знаеше как да се грижи за себе си и бе убедена, че ще бъде много по-добре при големия си син, отколкото затворена в Рим без никакви средства.

Междувременно бяха пристигнали икономът и прислужницата, на лицата им бе изписано известно безпокойство. Без ни най-малко да се трогне от страха им, че ще ги натоварят с поредния проблем, Антоний с благодарност им предаде майка си, като през цялото време я уверяваше, че няма намерение да я праща в Рим. Накрая всичко приключи и в кабинета отново се възцари мир. Антоний се отпусна в стола си и въздъхна с облекчение.

— Вино! Имам нужда от вино! — викна той и рязко скочи на крака. — Червено или бяло, Либоне?

— Добро и силно червено, благодаря. Без вода. Нагледах се на достатъчно вода през последните три нундина. Мисля, че ще ми стигне за половин живот.

Антоний се ухили.

— Напълно те разбирам. Придружаването на майка ми трудно може да се нарече излет. — Напълни един голям бокал почти до ръба. — Ето, това би трябвало да притъпи болката. Десетгодишно хиоско.

Известно време цареше тишина, докато двамата заровиха муцуни в чашите си и премлясваха доволно.

— Е, Либоне, какво те води в Атина? — наруши мълчанието Антоний. — Само не казвай, че е майка ми.

— Прав си. Майка ти беше удобно извинение.

— Не и за мен — изръмжа Антоний.

— Иска ми се да знам как го правиш — с приповдигнат тон рече Либон. — Гласът ти е лек и висок, а само за миг може да се превърне в дълбоко гърлено ръмжение и бучене.

— Че и по-лошо. Забравяш рева. Не ме питай как го правя. Не знам. Просто се получава. Ако искаш да чуеш рева ми, продължавай да шикалкавиш и да избягваш въпроса.

— Ъъъ, не, не е нужно. Макар че ако позволиш да продължа още малко по темата за майка ти, съветвам те да ѝ дадеш достатъчно пари и да я пуснеш на обиколка из най-добрите магазини в града. Направиш ли го, нито ще я видиш, нито ще чуеш за нея. — Либон се усмихна към мехурчетата по ръба на чашата. — Откакто научи, че брат ти Луций е получил прошка и е пратен в Испания с проконсулски правомощия, стана по-лесна за издържане.

— Защо си тук? — отново попита Антоний.

— Секст Помпей реши, че няма да е зле да се видим.

— Така ли? И с каква точно цел?

— Сключване на съюз срещу Октавиан. Обедините ли се, можете да го смажете на кайма.

Малката пълна уста се нацупи, Антоний извърна поглед.

— Съюз срещу Октавиан... Имай милост, Либоне, кажи ми защо аз, един от тримата, натоварени от Сената и римския народ с възстановяването на републиката, трябва да се съюзявам с човек, който с нищо не е по-добър от пират?

Либон трепна.

— Секст Помпей е губернатор на Сицилия в пълно съгласие с *mos maiorum*! За него триумvirатът не е нито законен, нито подобаващ, той осъжда проскрипциите, които го поставиха извън закона, да не говорим за лишаването му от собственост и наследство! С действията си в морето цели единствено да убеди Сената и римския народ, че е заклеймен несправедливо. Анулирай обявяването му за *hostis*, отмени всички възбрани, наказателни мерки и запрещения, и Секст Помпей ще престане да бъде... тъъ... пират.

— И си мисли, че ако ми помогне да отърва Рим от Октавиан, ще ходатайствам пред Сената да свали всички наложени му присъди и забрани?

— Точно така.

— Да смятам ли, че предлага да започнем открита война? Ако може, още утре?

— Хайде, стига, Марк Антоний, цял свят вижда, че рано или късно между теб и Октавиан ще се стигне до размяна на удари! И тъй като от двама ви (изключвам Лепид) ти имаш *imperium maius* над девет десети от римския свят и контролираш легионите и приходите му, какво друго може да се получи от сблъсъка ви, освен открита война? Вече повече от петдесет години историята на републиката е история на непрекъснати граждански войни. Нима наистина вярваш, че Филипи сложи край на всичко това? — Гласът на Либон беше мек, изражението му — спокойно. — Секст Помпей се умори да бъде извън закона. Искана онова, което му се полага — възстановяване на гражданските му права, позволение да наследи имуществото на баща си, възстановяването на въпросното имущество, консулска длъжност и доживотни проконсулски правомощия в Сицилия. — Либон сви рамене. — Има и още, но мисля, че това ще бъде достатъчно.

— А какво предлага в замяна на всичко това?

— Ще контролира и прочисти морето като твой съюзник. А опростиш ли Мурк, ще разполагаш и с неговите кораби. Ахенобарб казва, че е независим, макар и да се надува като... пират. Секст Помпей ще ти гарантира също и зърно за легионите ти.

— Това си е направо искане на подкуп.

— Това да или не означава?

— Няма да се занимавам с пирати — рече Антоний с обичайния си лек тон. — Можеш обаче да кажеш на господаря си, че ако двамата

с него се срещнем на вода, очаквам да ме остави да продължа, накъдето съм се запътил. Стори ли го, ще видим.

— По-скоро да, отколкото не.

— По-скоро нищо — засега. Не се *нуждая* от Секст Помпей, за да смажа Октавиан, Либоне. Ако Секст си мисли друго, определено греши.

— Но ако решиш да прехвърлиш войските си от Македония в Италия през Адриатика, няма да ти хареса да ти се пречат чужди кораби.

— Адриатика е територия на Ахенобарб, а той няма да ми пречи. Не съм впечатлен.

— Значи Секст Помпей не може да се нарече твой съюзник? И не се наемаш да се застъпиш за него в Сената?

— Категорично не, Либоне. В най-добрия случай може да очаква от мен да не го преследвам. А заема ли се, той ще бъде направеният на кайма. Кажи му, че може да си задържи зърното, но че очаквам да ми го продава на обичайната цена на едро — пет сестерции на модий и нито ас повече.

— Доста тежко предложение.

— Мога да си го позволя. В изгодна позиция съм. За разлика от Секст Помпей.

„Доколко тази коравосърдечност се дължеше на увисналата на врата му майка? — запита се Либон. — *Казах* на Секст, че идеята не е добра. Но той не искаше и да чуе.“

В кабинета влезе Квинт Делий, хванал подръка друг мазник — Сенций Сатурнин.

— Виж кой пристигна току-що от Агригентум с Либон — радостно изчурулика Делий. — Антоний, да ти е останало още от хиоското?

— Пфу! — отвърна Антоний и изруга. — Къде е Планк?

— Тук съм, Антоний! — рече Планк и тръгна да прегърне Либон и Сенций Сатурнин. — Не е ли чудесно?

И още как, кисело си помисли Антоний. Четирима сладникави бърборковци.

Прехвърлянето на армията на адриатическото крайбрежие на Македония бе започнало просто като ход, целящ да сплаши Октавиан. Антоний бе зарязал всякакви идеи за война с партите преди стабилизирането на доходите от провинциите. Отначало смяташе да остави легионите си в Ефес, но посещението му там го накара да промени решението си. Каниний бе прекалено слаб, за да контролира толкова много старши легати в отсъствието на братовчеда Антоний. Освен това идеята да подплаши Октавиан беше прекалено примамлива, за да ѝ устои. Обаче изведнъж всички решиха, че войната, която се очакваше да избухне между двамата триумвири, най-сетне започва. Антоний неочаквано се озова пред сериозна дилема. Не беше ли по-добре да смаже Октавиан още сега? В сравнение с обичайните кампании тази щеше да бъде доста евтина. А и той разполагаше с достатъчно транспортни кораби, за да прехвърли легионите си през тясното море до дома, където можеше да привлече на своя страна и войските на Октавиан и да освободи Полион и Вентидий — а само от тях щеше да получи още четиринадесет легиона. И още десет след разгрома на Октавиан. А онова, което бе останало от хазната, щеше да влезе във военната му каса.

Въпреки това не беше сигурен... Когато съветът на Либон за майка му се оказа верен и Антоний така и не я видя повече, той се отпусна малко. Атинската му кушетка беше удобна, войската бе доволна в Аполония, така че времето щеше да му подсказва как да постъпи. Изобщо не му мина през ума, че е отлагането на решението си показваше на света, че не знае как да действа оттук нататък.

[1] Или Hispania Ulterior, и Отсамна Испания, или Hispania Citerior, са двете римски провинции на мястото на днешна Испания и Португалия. — Б.ред. ↑

[2] Глупав, малоумен. — Б.пр. ↑

II
ОКТАВИАН НА ЗАПАД
40–39 Г. ПР.ХР.

6.

Любимият му Рим изглеждаше тъй стар и уморен... От Велия Октавиан виждаше Форума и хълма Капитолий зад него. Обърнеше ли се на другата страна, погледът му щеше да се плъзне през Церолийското мочурище по Свещения път чак до Сервиевата стена.

Той обичаше Рим със страст, която бе чужда на иначе хладнокръвния му и безстрастен характер. Вярваше, че божественият град няма достоен съперник на този свят. Изпитваше ярост при мисълта, че блясъкът му бледнее пред Атина, както светлината на луната се губи в лъчите на слънцето, че в най-добрите си години Пергам е бил далеч по-красив, че в сравнение с Александрия Рим приличал на галски *опидум*! Нима бе вина на града, че храмовете му се рушат, че обществените сгради тънат в мръсотия, че площадите и градините са занемарени? Не, виновни бяха хората, които управляваха от негово име, защото те се интересуваха повече за собствената си репутация, отколкото за славата на града, който ги беше създал. Рим заслужаваше много повече и ако зависеше от Октавиан, щеше да го получи. Разбира се, имаше и изключения — издигнатата от Цезар величествена базилика на Юлиите, шедьовърът на неговия форум, базиликата на Емилиите, архивът на Сула. Но дори на Капитолия величествени храмове като този на Юнона Монета отчаяно се нуждаеха от ремонт. От яйцата и делфините на Големия цирк до светилищата и фонтаните на кръстовищата си, бедният Рим приличаше на западащ дрипав старец, виждал и по-добри времена.

Ако разполагаме с поне една десета от парите, които прахосахме във войни помежду си, Рим нямаше да има равен по красота, помисли си Октавиан. А къде отидоха всички тези пари? Често си задаваше този въпрос и имаше само един повече или по-малко основателен отговор — в кесиите на войниците, за да бъдат прахосани или спестени, в зависимост от човека, в кесиите на производителите и търговците, които печелеха от подстрекаване към войни, в кесиите на чужденците и в кесиите на онези, които воюваха помежду си. Но ако последното беше вярно, помисли си той, тогава защо аз нямам никаква печалба?

„Виж например Марк Антоний — продължиха в същия курс мислите му. — Беше откраднал стотици милиони, и то повече, за да поддържа хедонистичния си начин на живот, отколкото за да плаща на легионите си. А колко милиона беше дал на така наречените си приятели, за да заприлича на голяма клечка? Добре де, и аз откраднах

— сложих ръка на военната каса на Цезар. Ако не го бях сторил, сега нямаше да съм жив. Но за разлика от Антоний не съм пропилял нито един ас. Всяка сума, която вадя от тайната си съкровищница, отива за нещо смислено — като за заплащането на армията ми от агенти. Не бих могъл да оцелея без тях. Трагедията е, че не мога да похарча нищо за самия Рим. По-голямата част от парите отиват за огромните допълнителни награди за легионите. Същинска бездънна яма с може би едно-единствено предимство — тя разпределя личното богатство по-равномерно в сравнение с миналите времена, когато плутократите са се брояли на пръсти, а войниците нямали достатъчно доходи, за да попаднат дори в петата класа. Това вече не е така“.

Очите му се напълниха със сълзи и форумът се замъгли. „Цезар, ах, Цезар! Какво ли още щях да науча от теб, ако беше все още жив? Антоний им даде възможност да те убият — бил е съучастник в заговора, знам го в душата си. Уверен, че ще бъде твой наследник, отчаяно нуждаещ се от огромното ти състояние, той се е поддал на ласкателствата на Требоний и Децим Брут. Другият Брут и Касий бяха никои, просто обикновени фигуранти. Както мнозина преди него, Антоний жадува да бъде Първенецът в Рим. И щеше да стане, ако ме нямаше мен. Но аз съм тук и той се страхува, че ще узурпирам титлата, както името и парите на Цезар. Прав е да се страхува. Богът Цезар — Divus Julius — е на моя страна. Ако искам Рим да благоденства, аз *трябва* да спечеля тази борба! А същевременно се заклетх никога да не воювам срещу Антоний. И ще спазя клетвата си“.

Лекият южен ветрец на ранното лято разроши буйната му златна коса. Хората забелязаха най-напред нея, после и самоличността на притежателя ѝ. Зяпнаха го, повечето намръщени. Като единственият останал в Рим триумвир, той обираше повечето обвинения за трудните времена — за скъпия хляб, еднообразната храна, високите наеми, празните кесии. Но на всяка намръщена физиономия той отвърщаше с цезарова усмивка — тъй въздействаща, че мръщенето също се превръщаше в усмивка.

Антоний обичаше да се разхожда с броня дори и в Рим. Октавиан пък винаги носеше своята поръбена с пурпур тога, в която изглеждаше дребен, крехък и грациозен. Дните на ботушите с високи подметки бяха отминали. Рим вече го знаеше като несъмнен наследник на Цезар и мнозина го наричаха така, както сам се наричаше — Divi Filius, или

Синът на Божествения. Това си оставаше най-голямото му преимущество въпреки неговата непопулярност. Хората можеха да се мръщят и мърморят, но майките и бабите им гугукаха и изпадаха във възторг. Октавиан бе прекалено хитър политик, за да не обръща внимание на влиянието на майките и бабите.

Мина от Велия през покритите с лишеи стари колони на Порта Мугония и се спусна от Палатин в не толкова модерната му част. Навремето домът му бе принадлежал на прочутия адвокат Квинт Хортензий Хортал, постоянен противник на Цицерон в съдилищата. Антоний бе обвинил сина му за смъртта на брата си Гай и го бе включил в проскрипциите. Това не разтревожи особено Хортензий, който беше умрял в Македония, но тялото му все пак бе хвърлено пред паметника на Гай Антоний. Подобно на повечето римляни, Октавиан много добре си даваше сметка, че гибелта на отчайващо бездарния Гай Антоний бе благословия за всички.

Domus Hortensia представляваше много голяма и луксозна къща, горе-долу с размерите на двореца на Помпей Велики в Карини, на който сложи ръка Антоний. Когато научи за постъпката му, Цезар накара братовчед си да го плати. След смъртта му обаче Антоний спря да плаща. Октавиан пък не искаше толкова показна къща, че да я наричат дворец, а просто нещо достатъчно голямо, за да може да изпълнява едновременно ролята на жилище и на работно място. На търговете след проскрипциите домът на Хортензий му се падна за два милиона сестерции — малка част от реалната му стойност. Подобни неща често се случваха на такива търгове, когато едновременно се продаваха много първокласни имоти.

И докато наблъсканите къщи от модната страна на Палатин се състезаваха за изглед към Форума, Хортензий не бе проявявал интерес към градския пейзаж. Далеч по-важно му е било пространството. Като виден любител на рибите, той имаше огромни басейни със златни и сребърни рибки и дворове и градини, характерни по-скоро за вилите оттатък Сервиевата стена — като двореца, който Цезар бе построил за Клеопатра в подножието на Яникул. Неговите дворове и градини бяха легендарни.

Domus Hortensia се издигаше върху високата петдесет стъпки скала, надвиснала над Големия цирк. Там в дни на паради или на състезания с колесници над сто и петдесет хиляди римляни се блъскаха

по скамейките, за да се наслаждават на зрелището и да крещят с пълно гърло. Без изобщо да погледне цирка, Октавиан влезе в дома си през градината и басейните зад нея и продължи към огромната приемна, която Хортензий така и не беше използвал — толкова немощен е бил, когато е била пристроена.

Октавиан харесваше подредбата на дома си — кухните и помещенията за слугите бяха в отделна постройка, където се намираха и отходните места с банята за робите. Тоалетната и банята за собственика, семейството му и гостите бяха в основната сграда и бяха облицовани със скъп мрамор. Подобно на повечето подобни съоръжения на Палатин, те бяха разположени над подземен поток, който се вливаше в огромната Клоака Максима. За Октавиан това бе основна причина да купи този *domus*. Той беше изключително потаен човек, особено що се отнася до изпразването на червата и пикочния си мехур. Никой не биваше да види, никой не биваше да чуе! Същото важеше и когато се къпеше, а това се случваше най-малко веднъж на ден. Затова военните кампании бяха мъчителни изпитания за него, поносими единствено благодарение на Агрипа, който успяваше да му осигури уединение при всеки възможен случай. Самият Октавиан не знаеше защо е толкова чувствителен на тази тема, тъй като по принцип беше добре сложен, може би защото без подходящо натъкмени дрехи всички мъже бяха уязвими.

Посрещна го прислужникът му, който излъчваше безпокойство. Октавиан мразеше и най-малките петънца по туниката или тогата си и това правеше тежък живота на човека, който бе зает непрекъснато с тебешира и оцета за почистване.

— Да, можеш да вземеш тогата — каза отсъстващо Октавиан, освободи се от нея и влезе във вътрешната градина с перистил, в която се намираше най-красивият фонтан в Рим — Амфитрион яздеше колесница във формата на раковина, теглена от изправени коне с рибешки опашки. Оцветяването му беше тъй живо, че подобните на бурени коси на водния бог проблясваха и искряха в зеленикаво, а кожата му бе като мрежа от мънички сребристи люспи. Скулптурата се намираше в средата на кръгъл басейн. Само бледозеленият мрамор от новите каменоломни в Карара беше струвал на Хортензий десет таланта.

Мина през двойната бронзова порта е барелефни сцени с лапити и кентаври и влезе в залата, която вместяше кабинета му в едната половина и трапезарията — в другата. Оттам мина в огромния атриум, чийто имплувиум под комплувиума^[1] в покрива проблясваше като огледало под лъчите на високото слънце. Накрая, след още една двойна бронзова врата, излезе на лоджията — огромната открита тераса. Хортензий беше харесал идеята за навес срещу палещите лъчи на слънцето, бе издигнал серия подпори над част от терасата и бе засадил лози, които да пълзят по тях. С годините те се бяха провесили по рамката като пъстро убежище, от което по това време на годината висяха чепки светлозелени мъниста.

Четирима мъже седяха в големи столове около една ниска маса. Кръгът се затваряше от пети стол, който бе празен. На масата имаше две кани и няколко чаши от най-проста апулийска керамика — никакви златни бокали и александрийски стъклени гарафи за Октавиан! Каната с вода беше по-голяма от другата, в която бе сипано много леко искрящо бяло вино от Алба Фуцентия. Никой познавач не би погледнал презрително на това питие — Октавиан обичаше да поднася най-доброто от всичко. Но не понасяше разточителството и вносните стоки. Твърдеше, че произведеното в Италия е превъзходно и не е нужно да се парадирва снобски с вина от Хиос, килими от Милет, боядисана вълна от Хиераполис и гоблени от Кордуба.

Октавиан приближи незабелязано с котешка стъпка и спря за момент на прага, за да огледа своя „съвет на старейшините“, както го бе нарекъл Меценат. — Шегата се състоеше в това, че най-старият от групата — Квинт Салвидиен — беше едва на тридесет и една. Пред тези четирима мъже — и единствено пред тях — Октавиан изричаше гласно мислите си, всъщност не всички. Тази привилегия бе запазена за Агрипа, негов връстник и духовен брат.

Двадесет и три годишният Марк Випсаний Агрипа бе надарен с външност — мечта за всеки римски благородник. Висок колкото Цезар, много мускулест и същевременно строен, с необикновено и същевременно красиво лице, чиито вежди изпъкваха под широкото чело, и с волева брадичка, поставена решително под строгата уста. От гъстите вежди и миглите трудно можеше да се забележи, че дълбоко поставените му очи имат цвят на лешник. Но произходът на Агрипа беше тъй невзрачен, че един Тиберий Клавдий Нерон би се изсмял

презрително — кой изобщо е чувал за фамилия *Випсаний*? Най-вероятно беше самнитска, ако не апулийска или калабрийска. Във всеки случай — италиански боклук. Единствено Октавиан напълно оценяваше дълбочината и широтата на ума му, който се справяше с какво ли не — командване на армии, строеж на мостове и акведукти, измисляне на всякакви приспособления и инструменти, които правеха живота по-лек. Тази година Агрипа беше градски претор, отговаряше за всички граждански съдебни процеси и възлагаше криминалните дела на различните съдилища. Тежка работа, но не достатъчно, за да го удовлетвори — той пое също така част от задълженията и на едилите. От въпросните персони се очакваше да се грижат за сградите и различните услуги в града. След като ги нарече тайфа жалки мързеливци, Агрипа лично се зае с въпросите на водоснабдяването и канализацията за голям ужас на концесионерите, с които градът обикновено сключваше сделки. Говореше сериозно за мерките, които трябва да се вземат, за да не се допусне каналите да прелеят при прииждането на Тибър, но се боеше, че няма да успее да се погрижи за това тази година — за целите на това начинание трябваше да се направи подробна карта на много мили канали и тръби. Той все пак успя да свърши известна работа по Аква Марция, най-добрия от съществуващите акведукти в Рим, и в момента издигаше нов — Аква Юлия. Рим можеше да се похвали с най-добрата вода в света, но населението на града се увеличаваше и времето ги притискаше.

Агрипа бе предан до смърт на Октавиан, но не сляпо, а напълно съзнателно. Познаваше слабите и силните му страни и страдаше за него, както самият Октавиан не бе страдал себе си. Не ставаше въпрос за амбиция. За разлика от почти всички „нови римляни“ Агрипа наистина разбираше с цялото си същество, че именно Октавиан по правото на произхода си трябва да остане на преден план. Негова бе ролята на *fides Achates*^[2] и той винаги щеше да бъде на разположение на Октавиан, който можеше да го издигне далеч отвъд истинския му социален статус. — А каква по-добра съдба от тази да бъде вторият в Рим? За Агрипа това беше повече, отколкото заслужаваше който и да било „нов римлянин“.

Тридесетгодишният Гай Цилний Меценат беше етруск, който можеше да проследи родословието си до дълбока древност. Предците му били господари на Арециум — оживено речно пристанище на завоя

на Арн, където се срещат Аниевият, Касиевият и Клодиевият път, свързващи Рим с Отсамна Галия. Поради известни само на него причини той се бе отказал от фамилното си име Цилний и се наричаше просто Гай Меценат. Любовта му към изтънчения живот личеше в леко закръглената му фигура, но при нужда той бе в състояние да предприеме изтощителни пътувания заради Октавиан. Лицето му приличаше малко на жабешко, тъй като светлосините му очи бяха леко изпъкнали — екзофталмия, както го наричаха гърците.

Той беше прочут с остроумието и уменията си на разказвач. Умът му беше задълбочен като на Агрипа, но устроен по различен начин — Меценат обичаше литературата, изкуството, философията, риториката и колекционираше не стари грънци, а нови поети. Както шеговито бе отбелязал Агрипа, той не би могъл да ръководи и бой с възглавници в бордей, но пък знаеше как да го прекрати. Досега никой не бе намерил по-сладкодумен и убедителен говорител, нито по-способен да интригантства и заговорничи в сенките зад курулното кресло от Меценат. Той също се беше примирил с първенството на Октавиан, макар мотивите му да не бяха тъй чисти като тези на Агрипа. Меценат беше сив кардинал, дипломат, търговец на човешки съдби. Можеше да забележи и най-мъничката цепнатина, безболезнено да пъхне на слабото място сладки думи и да предизвика рани, по-тежки от раните на всеки кинжал. Опасен човек беше Меценат.

Квинт Салвидиен, най-възрастният от всички, беше от Пиценум — онова гнездо на демагози и политически нищожества, създадо светила като Помпей Велики и Тит Лабиен. Той обаче не беше спечелил лаврите си на Форума, а на бойното поле, където се представяше по-добре от всички. Беше безупречен в лице и тяло, а главата му бе увенчана с рошава яркочервена коса, спечелила му прякора Руфус, и проникателни сини очи. Таеше в себе си големи амбиции и бе привързал кариерата си към опашката на Октавиановата комета като най-бърз начин да достигне върха. От време на време родната жилка се размърдваше в него и го караше да се чуди дали да не премине на другата страна, ако подобен ход му изглеждаше благоразумен. Салвидиен нямаше намерение накрая да се окаже сред изгубилите и понякога се питаше дали Октавиан наистина има необходимите качества за победа в приближаващия сблъсък. Благодарността му бе малка, а лоялността — никаква, но беше успял да прикрие това тъй

умело, че Октавиан, а и не само той, нямаше ни най-малка представа за истинските му мотиви. Пазеше се добре, но понякога се чудеше дали Агрипа не го подозира. Затова в негово присъствие винаги много внимаваше какво говори и как постъпва. Що се отнасяше до Меценат, който можеше да знае какво усеща този мазен аристократ?

Тит Статилий Таурус, на двадесет и седем, беше най-маловажният от всички и съответно знаеше най-малко за идеите и плановете на Октавиан. Също военен, той и изглеждаше точно такъв — висок, здрав и с доста белези по лицето — подуто ляво ухо, следа от острие по лявата вежда и бузата, счупен нос. Въпреки това си оставаше красив мъж с коса като пшеница, сиви очи и непринудена усмивка, която силно контрастираше с репутацията му на педантичен по отношение на дисциплината командир на легиони. Той изпитваше ужас от хомосексуализма и не би общувал с никого с подобни наклонности, независимо колко благороден е произходът му. Като войник отстъпваше на Агрипа и Салвидиен, но не много. Липсваше му техният гений и способност за импровизиране. Относно лоялността му място за съмнение нямаше, преди всичко, защото Октавиан го омайваше. Безспорните таланти и блестящите качества на Агрипа, Салвидиен и Меценат бяха нищо в сравнение с необикновения ум на наследника на Цезар.

— Здравейте — рече Октавиан и тръгна към празния стол.

Агрипа се усмихна.

— Къде беше? Да гледаш влюбено Рим ли? Към Форума или на Авентин?

— Към Форума. — Октавиан си сипа вода, пи жадно и въздъхна.

— Мислех си какво ще правя, когато имам парите да дам на Рим онова, което заслужава.

— Гледай да не си останеш само с мисленето — иронично подхвърли Меценат.

— Така е. Все пак, Гай, не размишлявам напразно. Това, което намисля сега, няма да е нужно да измислям по-нататък. Знаем ли с какво се е захванал нашият консул Полион? А Вентидий?

— Спотайват се в източната част на Отсамна Галия — отвърна Меценат. — Говори се, че скоро ще тръгнат на юг по Адриатическото крайбрежие, за да помогнат на Антоний да стовари легионите си, които

сега са се разположили около Аполония. Полион има седем, Вентидий още толкова, а Антоний — десет. Здрав пердах ни очаква.

— Аз няма да воювам срещу Антоний! — извика Октавиан.

— Не ще се наложи — ухили се Агрипа. — Техните войници няма да се бият срещу нашите, залагам живота си.

— Съгласен съм — обади се Салвидиен. — Дошло им е до гуша от войни, които не разбират. Каква е разликата за тях между племенника на Цезар и братовчеда на Цезар? Навремето са били войници на Цезар — това помнят. Благодарение на навика му да премества войниците както му падне, за да закърпи една или друга част, сега те се идентифицират с Цезар, а не с легиона си.

— Те се бунтуваха — с твърд тон рече Меценат.

— Само за Девети може да се каже, че се разбунтува директно срещу Цезар, и то благодарение на десетина корумпирани центуриони на заплата при приятелчетата на Помпей Велики. За останалите вината е на Антоний. Той ги подбуди към това, не друг! Той държеше центурионите пияни и купуваше говорителите им. Той ги обработваше! — с презрение каза Агрипа. — Антоний е пакостник, а не политически гений. У него няма и помен от изтънченост. Как иначе би му дошло на ум да стовари войските си в Италия? Та това е просто безсмислено! Да си му обявявал война? Или Лепид да го е сторил? Прави го, защото се бои от теб.

— Антоний не е по-голям пакостник от Секст Помпей Велики Благочестиви, да го наречем с цялото му име — отвърна Меценат и се разсмя. — Чух, че изпратил татко Либон в Атина да моли Антоний да се съюзят и да те смажат.

— Откъде научи това? — рязко попита Октавиан и се изправи на мястото си.

— Подобно на Одисей, имам шпиони навсякъде.

— Аз също, но това е нещо ново за мен. Какво е отговорил Антоний?

— Нещо като не. Няма официален съюз, но няма да пречи на действията на Секст, стига да са насочени против теб.

— Колко мило от негова страна. — Необичайно красивото лице се намръщи, погледът му стана напрегнат. — Както е от моя да дам на Лепид шест легиона и да го пратя да управлява Африка. Антоний знае ли вече за това? Моите агенти твърдят, че не е научил.

— Моите също — рече Меценат. — Но няма да се зарадва на новината, Цезаре, това е сигурно. След убийството на Фангон Антоний си мисли, че Африка му е в кърпа вързана. В края на краищата, кой брои Лепид? А ето че след смъртта на новия губернатор Лепид се появява на сцената. С четирите легиона в провинцията и шестте, които взе със себе си, той изведнъж става силен участник в играта.

— Знам това! — рязко отвърна хванатия натясно Октавиан. — Лепид обаче мрази Антоний много повече, отколкото мен. Тази есен ще прати жито в Италия.

— След загубата на Сардиния ще имаме нужда от него — обади се Таурус.

Октавиан погледна към Агрипа.

— Нямаме кораби, така че трябва да си построим. Агрипа, искам да оставиш задълженията си в града и да тръгнеш на обиколка из полуострова, от Тергесте до Лигурия. Поръчай хубави и здрави бойни галери. Ще ни трябва флот, за да победим Секст.

— С какво ще им платим, Цезаре? — попита Агрипа.

— С последните талпи.

Таен отговор, който не означаваше нищо за останалите трима, но бе кристално ясен за Агрипа. Той кимна. „Талпа“ бе кодовата дума, която двамата използваша, когато имаха предвид военната каса на Цезар.

— Либон се върна с празни ръце и Секст се... ъъ... засегна. Не достатъчно, за да нападне Антоний, но все пак е обиден — рече Меценат. — Либон не хареса Антоний в Атина повече, отколкото би го харесал където и да било другаде, така че сега той е врагът, който сипва отрова за Антоний в ушите на Секст.

— И какво толкова го е обидило? — полюбопитства Октавиан.

— Мисля, че след отстраняването на Фулвия се е надявал да намери трети съпруг за сестра си. Какъв по-хитър начин за спояване на един съюз от брака? Горкият Либон! Шпионите ми казват, че е налапал въдицата със страшна сила и премислял какви ли не варианти. Но до тази тема така и не се стигнало и той потеглил обратно към Агригентум силно разочарован.

— Хммм — Златните вежди се сключиха, дългите мигли се спуснаха над забележителните очи на Октавиан. Внезапно той плесна с

длани коленете си и погледна решително. — Меценате, приготвяй се! Заминаваме за Агригентум на среща със Секст и Либон.

— С каква цел? — поинтересува се Меценат, на когото мисията никак не му се хареса.

— Твоята цел е да сключиш примирие със Секст, което да осигури на Италия зърно през есента, при това на разумна цена. Ще направиш всичко необходимо, за да успееш. Ясно ли е?

— Дори ако се опре до брак?

— Дори и това.

— Тя е прехвърлила трийсетте, Цезаре. Дъщеря ѝ Корнелия е почти на възраст за омъжване.

— Хич не ме интересува колко стара е сестрата на Либон! Всички жени са устроени по един и същи начин, така че какво значение има възрастта? Поне, за разлика от Фулвия няма да има клеймото на проститутка.

Никой не коментира факта, че след две години дъщерята на Фулвия ѝ бе върната като девственица. Октавиан се беше оженил за момичето, за да успокои Антоний, но така и не бе спал с него. Това обаче не можеше да се случи със сестрата на Либон. Щеше да му се *наложи* да спи с нея, желателно с резултат. По отношение на всичко, свързано с плътта, Октавиан бе благочестив като Катон Цензора, така че му оставаше само да се моли Скрибония да не е грозна или разпусната. Всички впериха погледи в мозаечните плочки на пода, преструвайки се на глухи, неми и слепи.

— Ами ако Антоний опита да се прехвърли в Брундизиум? — попита Салвидиен, колкото да смени темата.

— Брундизиум е здраво укрепен и той няма да успее да прекара и един кораб през веригата на пристанището — рече Агрипа. — Лично огледах укрепленията на града, Салвидиене. Знаеш го много добре.

— Но може да акостира някъде другаде.

— Кое то несъмнено ще стори, но дали с всичките си войски? — Октавиан изглеждаше напълно спокоен. — Все пак, Меценате, искам да се върнеш от Агригентум със скоростта на мълнията.

— Ветровете са насрещни — рече Меценат с мрачен глас. Кой би поискал да прекара част от лятото в помийна яма като онова сицилианско леговище на Секст Помпей?

— Още по-добре, ще се върнеш по-бързо. Колкото до отиването дотам — *гребете!* Вземи кола до Путеоли и наеми най-бързия кораб и най-добрите гребци, които успееш да намериш. Плати им двойно. Тръгвай, Меценате, тръгвай!

И така групата се раздели. Остана само Агрипа.

— Според последните ти проверки колко легиона можем да изправим срещу Антоний?

— Десет, Цезаре. Макар че нямаше да има значение, дори да бяха три или четири. Нито една от страните няма да се бие. Непрекъснато го повтарям, но всички са глухи, с изключение на теб и Салвидиен.

— Аз те чух, защото в това се съдържа спасението ни. Отказвам да повярвам, че съм победен. — Октавиан въздъхна и се усмихна печално. — Ох, Агрипа, дано онази сестра на Либон да е поносима! Досега не съм имал особен късмет със съпругите.

— Защото са били подбрани от друг и са представлявали просто политически ход. Един ден, Цезаре, ще си избереш сам съпруга и тя няма да бъде Сервилия Вация или Клодия. Или пък Скрибония, ако сделката със Секст излезе успешна. — Агрипа прочисти гърлото си и го погледна неспокойно. — Меценат знаеше, но ме остави аз да ти кажа новините от Атина.

— Новини ли? Какви новини?

— Фулвия си е прерязала вените.

Дълго време Октавиан не каза нищо и остана неподвижно, забил поглед в Големия цирк, докато Агрипа не си помисли, че се е пренесъл на някакво място отвъд този свят. Цезар беше същински взел от противоречия. Дори вътрешно Агрипа никога не мислеше за него като за Октавиан, макар че бе първият, който започна да го нарича с новоприетото му име. Никой не можеше да бъде по-студен, по-твърд или по-безжалостен от него, а ето че сега бе повече от очевидно, че тъгува за Фулвия — жената, която ненавиждаше.

— Тя беше част от римската история и заслужаваше по-добър край — рече най-сетне Октавиан. — Прахта ѝ пристигнала ли е вече? Има ли гробница?

— Доколкото знам, и двата отговора са не.

Октавиан стана.

— Ще говоря с Атик. Между нас да си остане, но той никога не би я погребал както подобава на положението ѝ. Децата ѝ от Антоний

не са ли съвсем малки?

— Антил е на пет, а Юл — на две.

— Значи ще помоля сестра си да ги наглежда. Трите й собствени не са достатъчни за Октавия, тя винаги се е грижела и за нечийи чужди.

„В това число и за децата на собствената ти полусестра Марция — мрачно си помисли Агрипа. — Никога няма да забравя онзи ден на височините на Петра, когато се канехме да се срещнем с Брут и Касий — Цезар седи и по лицето му се стичат сълзи, оплаква смъртта на майка си. А тя не е мъртва! Тя е съпруга на доведения му брат Луций Марций Филип. Още едно от неговите противоречия — може да тъгува за Фулвия и в същото време да се преструва, че майка му не съществува. О, знам защо. Тя остана в траур само един месец, преди да започне връзка с доведения си син. Нещата можеха и да се потулят, ако не беше забременяла. През онзи ден в Петра Октавиан бе получил писмо от сестра си, която го умоляваше да разбере годеща на майка им. Но той не можа. За него Атия беше курва, неморална жена, която не заслужаваше да бъде майка на добрия си син. Затова принуди нея и съпруга ѝ да се оттеглят във вилата на Филип в Мизенум и им забрани да стъпват в Рим — заповед, която така и не отмени, макар че сега Атия е болна, а момиченцето ѝ е постоянно под грижите на Октавия. Един ден всичко това ще го преследва, макар сега да не го вижда, както не поглежда и полусестра си. Прекрасно дете, красиво като всеки Юлий, въпреки че баща ѝ е толкова тъмен“.

После от Оттатъшна Галия дойде писмо, което прогони всички мисли за Антоний и мъртвата му жена от главата на Октавиан и отложи датата на сватбата, която Меценат му уреждаше в Агригентум.

Почитаеми Цезаре, пиша, за да те уведомя, че моят обичан баща Квинт Фуфий Гален умря в Нарбон. Зная, беше на петдесет й девет години, но се намираше в добро здраве. Изведнъж падна мъртъв. Всичко стана за миг. Като главен легат, сега командвам единадесетте легиона, разположени в Оттатъшна Галия — четири в Агендикум, четири в Нарбон и три в Гланум. В момента Галия е спокойна, след като миналата година баща ми потуши един бунт на аквитаните, но не ми се мисли какво може да се случи, ако галите надушат колко съм неопитен в

командването. Сметнах за по-правилно да съобщя на теб вместо на Марк Антоний, макар че двете Галии са негови. Той е прекалено далеч. Моля те да изпратиш нов губернатор с нужния военен опит, който да поддържа мира тук. Колкото по-бързо, толкова по-добре, тъй като бих желал лично да върна праха на баща си в Рим.

Октавиан четеше и препрочиташе простото съобщение, а сърцето му трептеше в гърдите му. Поне този път трепетът беше радостен. Най-после съдбата да погледне благосклонно на него! Кой можеше да си помисли, че Гален ще умре?

Изпрати да повикат Агрипа, който се бе заел да приключи задълженията си на градски претор, за да може да пътува за по-дълго време. Градският претор нямаше право да отсъства от Рим за повече от десет дни.

— Забрави дреболиите! — викна Октавиан и му подаде писмото. — Чети и се радвай!

— Единадесет легиона ветерани! — ахна Агрипа, който моментално разбра важността на новината. — Трябва да стигнеш Нарбон преди Полион и Вентидий да са те изпреварили. Те са по-близко, така че се моли новината да не стигне бързо до тях. Младият Гален далеч не е от соя на баща си. — Агрипа размаха писмото. — Само си представи! Оттатъшна Галия е на път да падне в скута ти, без да е вдигнато и едно копие!

— Вземаме Салвидиен с нас — каза Октавиан.

— Мъдро ли е това?

Сивите очи го изгледаха изненадано.

— Какво те кара да подлагаш на съмнение мъдростта ми в това решение?

— Нищо конкретно, с изключение на това, че губернатор на Оттатъшна Галия е много силна позиция. На Салвидиен може да му се завърти главата. Предполагам, че смяташ да му дадеш командването?

— Да не го предпочиташ ти? Твое е, ако искаш.

— Не, Цезаре, не го искам. Твърде далеч е от Италия и от теб. — Агрипа въздъхна и сви обезкуражено рамене. — Не мога да измисля нищо друго. Таурус е прекалено млад, а на останалите не можеш да се довериш, че ще се справят с беловаките и свебите.

— Салвидиен ще се справи — уверено каза Октавиан и потупа най-добрия си приятел по ръката. — Тръгваме утре по зазоряване и ще пътуваме, както е пътувал божественият ми баща — с двуколка с четири мулета и непрекъснато в галоп. Това означава, че ще се движим по Емилиевия и Домициевия път. За да сме сигурни, че няма да имаме проблем с честата смяна на мулетата, ще вземем и ескадрон германски конници.

— Трябва да си вземеш постоянни телохранители, Цезаре.

— Не сега, зает съм. А освен това нямам и достатъчно пари.

Агрипа си тръгна и Октавиан прекоси Палатин до уличката Кливус Виктория и дома на Гай Клавдий Марцел Млади, който му беше довер. Доста неадекватен и нерешителен консул в годината, в която Цезар прекоси Рубикон, Марцел беше брат и първи братовчед на двама мъже, чиято омраза към Цезар не се поддаваше на разумно обяснение. Беше се спотайвал в Италия, докато Цезар воюваше с Помпей Велики, и бе награден с ръката на Октавия, след като Цезар излезе победител. За Марцел съюзът бе смесица от любов и целесъобразност, брак с фамилията на Цезар означаваше закрила за самия него и за значителното богатство на Клавдий Марцел, което сега беше изцяло негово. И той наистина обичаше жена си като безценно бижу. Октавия му беше родила момиче — Марцела Старша, момче, което всички наричаха Марцел, и второ момиче — Марцела Младша, известна също и като Селина.

Къщата бе неестествено смълчана. Марцел беше много болен — толкова, че иначе любезната му съпруга бе издала железни заповеди относно реда и тишината в къщата.

— Как е той? — попита Октавиан и целуна сестра си по бузата.

— Лекарите казват, че е въпрос на дни. Ракът е много голям и буквално изяжда вътрешностите му.

Големите изумрудени очи се напълниха със сълзи, които по-късно щяха да напоят възглавницата ѝ. Наистина обичаше мъжа, който ѝ бе избрал вторият ѝ баща с пълното одобрение на брат ѝ. Родът му не бе патрициански, а от много стар и почтен плебейски произход, което правеше Марцел Млади подходящ съпруг за жена от Юлиите. Цезар бе онзи, който не го харесваше и не одобряваше двойката.

Станала е още по-красива, помисли си брат ѝ и му се прииска да можеше да сподели мъката ѝ. Макар да бе дал съгласието си за този брак, той никога не бе приел истински мъжа, който притежаваше любимата му Октавия. Освен това си имаше планове, а смъртта на Марцел Млади можеше да ги подпомогне. Октавия щеше да превъзмогне загубата. Четири години по-възрастна от него, тя бе типичен представител на Юлиите — златна коса, очи със сини оттенъци в тях, високи скули, красива уста и изражение на сияйно спокойствие, което привличаше хората. А най-важното беше, че бе щедро одарена с дар, присъщ за повечето жени от рода — правеше мъжете си щастливи.

Селина беше новородена и Октавия се грижеше сама за нея — радост, която не можеше да остави на някоя дойка. Това обаче означаваше, че почти нямаше възможност да излиза и често се налагаше да остави посетителите. Подобно на брат си, Октавия беше скромна едва ли не до крайност и не би допуснала да оголи гърдта си и да накърми детето си пред друг мъж, освен съпруга си. Още една причина, поради която Октавиан я обичаше. За него тя бе възплъщение на богинята Рим и той си бе дал дума, когато стане безспорен господар на града, да издигне нейни статуи на обществени места — чест, която по принцип не се полагаше на жени.

— Мога ли да видя Марцел? — попита Октавиан.

— Каза — никакви посетители, в това число и ти. — Лицето ѝ се изкриви. — От гордостта е, Цезаре. Гордостта на изрядния човек. Стаята му мирише, независимо колко я чистят слугите и колко благовония изгарям. Лекарите я наричат миризма на смърт и казват, че не може да се премахне.

Той я прегърна и целуна косата ѝ.

— Мила моя сестро, какво мога да направя за теб?

— Нищо, Цезаре. Ти утешаваш мен, но нищо не може да утешава теб.

Нямаше резултат, налагаше се да бъде брутален.

— Трябва да замина надалеч най-малко за един месец — рече той.

— А! — възкликна тя. — Наложително ли е? Той няма да издържи и половин месец!

— Да, наложително е.

— Кой ще уреди погребението? Кой ще намери гробар? Кой ще намери подходящ човек за прощална реч? Родът ни е вече толкова малък! Войни, убийства... Може би Меценат?

— Той е в Агригентум.

— Тогава кой е останал тук? Домиций Калвин? Сервилий Вация?

Октавиан повдигна брадичката ѝ и я погледна право в очите. Устата му беше стисната, на лицето му се четеше прикрита болка.

— Мисля, че трябва да бъде Луций Марций Филип — отмерено рече той. — Не ми е любимец, но е единственият, който няма да накара хората да говорят. Тъй като никой не вярва, че майка ни е мъртва, какво значение може да има? Ще му пиша, че може да се върне в Рим и да се настани в дома на баща си.

— Ще се изкуши да завре заповедта в гърлото ти.

— Ха! Не и той! Ще си затрае. Та той прелъсти майката на триумвира Цезар, Сина на Божествения! Благодарение на нея спаси кожата си. Как само ми се иска да му скалъпя обвинение в предателство и да го използвам като заплаха за епикурейския му дворец! Дори моето търпение си има граници и той много добре го знае. Ще си затрае — повтори Октавиан.

— Искаш ли да видиш малката Марция? — попита Октавия с треперещ глас. — Толкова е сладка, наистина!

— Не, не искам! — рязко отвърна Октавиан.

— Но тя ни е сестра! Кръвта ни свързва, Цезаре, дори от страната на Марциите. Бабата на Божествения Юлий бе Марция.

— Не ме интересува, ако ще да е била и самата Юнона! — грубо отвърна Октавиан и излезе.

Горката, горката! Беше си тръгнал, преди да му каже, че двете момчета на Фулвия от Антоний засега са приети в домакинството ѝ. Когато отиде да ги види, беше открила с ужас, че двамата дребосъци са оставени без никакъв надзор и че десетгодишният Курион съвсем е подивял. Е, тя нямаше властта да го вземе под крилото си и да го укроти, но пък можеше да вземе Антил и Юл като проста проява на доброта. Горката Фулвия! Дух на форумен демагог, затворен в женска обвивка. Приятелката на Октавия Филия твърдеше, че Антоний е пребил жена си в Атина и дори я е ритал, но Октавия просто не можеше

да повярва. В края на краищата, познаваше добре Антоний и го харесваше много. Симпатиите ѝ донякъде се дължаха на факта, че той много се различаваше от останалите мъже в живота ѝ, да имаш вземане-даване само с блестящи, ловки и коварни мъже можеше да бъде изтощително. Животът с Антоний несъмнено е истинско приключение, но пък да бие жена си! Не, никога не би направил това! Никога.

Върна се в детската стая, за да поплаче тихичко, като се погрижи Марцела, Марцел и Антил, които бяха достатъчно големи, да не забележат сълзите ѝ. Все пак, помисли си тя и донякъде се развесели, ще бъде чудесно мама отново да се върне в живота ѝ! Тя страдаше от някаква болест на костите и бе принудена да прати малката Марция в Рим при Октавия, но скоро щеше да е съвсем наблизо и ще може да види дъщерите ѝ. Кога ли брат ѝ Цезар ще я разбере? И ще я разбере ли изобщо? Някак не ѝ се вярваше. В неговите очи мама бе сторила непростимото.

Мислите ѝ се насочиха отново към Марцел и тя незабавно отиде в стаята му. На четиридесет и пет, когато се бе оженил за Октавия, той беше мъж в разцвета на силите си, строен, добре поддържан, много образован и хубав по цезарски начин. Безсърдечието на Юлиите му беше напълно чуждо, но притежаваше известно коварство, благодарение на което бе успял да избегне залавянето, когато Италия полудя по Божествения Юлий, и си бе осигурил прекрасен брак, който го приобщи чист и неопетнен към лагера на Цезар. За това трябваше да благодари на Антоний — нещо, което не забрави нито за миг. Затова и Октавия го познаваше добре — Антоний бе чест гост в дома им.

А сега прекрасната двадесет и седем годишна съпруга виждаше един болен мъж, разяждан от нещо, което го дъвчеше и унищожаваше отвътре. Любимият му роб Адмет седеше край леглото му и държеше приличната на кука ръка на Марцел, но при влизането на Октавия стана бързо и ѝ отстъпи мястото.

— Как е той? — прошепна тя.

— Заспа от маковия сироп, господарке. Нищо друго не помага за болката, за съжаление. А сиропът страшно замъглява ума му.

— Знам — рече Октавия, докато се настаняваше. — Хайде, иди да се нахраниш и да поспиш. Няма да усетиш как отново ще настъпи

твоята смяна. Иска ми се да позволяваше и други да се редуват, но е непреклонен.

— Ако аз умирах така бавно и болезнено, господарке, бих искал да видя подходящо лице, когато отворя очите си.

— Точно така, Адмет. Хайде, върви, моля те. Яж и поспи. Каза ми, че те освобождава в завещанието си. Ще бъдеш Гай Клавдий Адмет, но се надявам да останеш при мен.

Твърде развълнуван, за да може да отговори, младият грък само целуна ръката на Октавия.

Минаха часове. Тишината бе нарушена само когато бавачката донесе Селина, за да бъде накърмена. За щастие тя беше кротко бебе и не плачеше много силно дори когато бе гладна. Марцел продължаваше да спи в забвение.

После се размърда и отвори тъмните си замаяни очи. Погледът му се изясни, когато видя жена си.

— Октавия, любов моя! — изграчи той.

— Марцел, любов моя — отвърна тя със сияйна усмивка и стана, за да вземе чаша сладко разредено вино. Той отпи малко от тръстиковата сламка. После Октавия донесе купа вода и кърпа. Свали лененото покритие от кожата и костите му, махна изцапаната пелена и започна да го мие с лека като перце ръка, като му говореше нежно. Където и да се намираше в стаята, очите му я следваха неотлъчно, светнали от любов.

— Не бива старци да се женят за млади момичета — каза той.

— Не съм съгласна. Ако младите момичета се омъжват за млади мъже, те никога няма да пораснат и да поумнеят, защото и двамата са еднакво зелени — отвърна тя и взе купата. — Готово! По-добре ли се чувстваш?

— Да — излъга той и в следващия момент се загърчи от болка. — Юпитер, Юпитер! Боли, как боли само! Сиропът, къде ми е сиропът?

Тя му даде сироп от мак, седна и го загледа как спи, докато Адмет не дойде да я смени.

Меценат установи, че задачата му е твърде лесна, тъй като Секст Помпей бе страшно обиден от реакцията на Марк Антоний на предложението му. „Пират“, и още как! Склонен на мимолетен заговор

против Октавиан, но не и публично да обяви съюз, самият Секст Помпей никога не се бе възприемал и нямаше да се възприема като „пират“. След като откри, че му харесва да е в морето и да командва триста-четиристотин бойни кораба, той започна да гледа на себе си като на един морски Цезар, който просто не можеше да изгуби сражение. Да, непобедим на вода и голям претендент за титлата Първенец на Рим. В това отношение се страхуваше и от Антоний, и от Октавиан, които бяха още по-силни претенденти. Затова се нуждаеше от съюз с един от тях срещу другия, за да намали броя на съперниците. От трима да ги направи двама. Всъщност той никога не бе срещал Антоний. Не бе успял да се смеси дори с тълпата пред вратите на Сената, когато Антоний мятеше гръм и мълнии срещу републиканците в качеството си на верен на Цезар народен трибун. Шестнайсетгодишните имат по-интересни занимания, а пък и Секст нямаше политически интереси нито тогава, нито сега. А когато се срещна с Октавиан в едно малко пристанище в извивката на Италианския ботуш, откри, че могъщият му противник е всъщност двадесетгодишно хлапе с миловидна физиономия, докато той самият бе на двадесет и пет. Първото, което му хрумна за Октавиан, беше, че вижда роден престъпник, който винаги ще избягва ситуации, в които биха могли да го поставят извън закона. Бяха се споразумели за това-онова, после Октавиан бе продължил по суша към Брундизиум, а Секст бе отплавал. Оттогава съюзите се бяха променили, Брут и Касий бяха победени и мъртви, а светът принадлежеше на триумвирите.

Не можеше да се възхищава на късогледството на Антоний в решението му да се установи на изток. Всеки с поне мъничко ум щеше да види, че Изтокът е капан, че златото е стръвта, закачена на ужасната му кука. Господството над света щеше да попадне у този, който контролира Италия и Запада, а това беше Октавиан. Разбира се, това бе най-тежката и най-непопулярна задача. Именно затова Лепид бе взел шестте легиона на Луций Антоний и се бе скатал в Африка, откъдето можеше да следи развоя на събитията и да събира още войски. Поредният глупак. Да, Октавиан беше най-опасният от всички, защото не се бе уплашил да поеме най-тежкия товар върху себе си.

Ако се бе съгласил на официален съюз, Антоний щеше да улесни Секст в борбата му за Първенец на Рим. Но не, той бе отказал да се свърже с някакъв си пират!

— Тъй да бъде — рече Секст на Либон и го погледна с каменните си тъмносини очи. — Просто ще ни отнеме повече време да изтощим Октавиан.

— Скъпи ми Секст, никога няма да успееш да изтощиш Октавиан — каза Меценат няколко дни по-късно, когато пристигна в Агригентум. — Той няма слаби места, към които да се насочиш.

— Как ли пък не! — озъби се Секст. — Като начало, той няма кораби и адмирали, които да си заслужават това име. Страшна работа — да праща беззъби гръцки роби като Хелен да ми отнемат Сардиния! Между другото, той е при мен. В безопасност и непокътнат. Кораби и адмирали — две слабости. Няма пари — станаха три. Врагове на всяка крачка — четири. Да продължавам ли?

— Това не са слабости, а недостатъци — отвърна Меценат и лапна лъжица мънички скариди. — Ах, превъзходни са! Защо са много по-вкусни от онези, които ям в Рим?

— По-мътни води, повече храна.

— Знаеш много неща за морето.

— Достатъчно, за да ми е ясно, че Октавиан не може да ме победи в него, дори и да намери кораби. Организирането на морска битка само по себе си е изкуство, а по една случайност аз съм най-добрият в тази област в цялата римска история. Брат ми Гней беше изключителен, но не можеше да се мери с моята класа. — Секст се облегна назад и го погледна самодоволно.

„Какво е особеното на това поколение младежи? — запита се очарованият Меценат. — В училище учим, че никога няма да има друг Сципион Африкански, друг Сципион Емилиан, но двамата бяха отделени с поколения един от друг, всеки уникален за своето време. А днес не е така. На младежите им се дава възможност да покажат на какво са способни, толкова много мъже на по четиридесет-петдесет години загинаха или отидоха в доживотно изгнание. Та този тип тук няма и тридесет“.

Секст излезе от самодоволното си съзерцание.

— Трябва да кажа, Меценате, че съм разочарован, задето господарят ти не дойде лично да се види с мен. За прекалено важен ли се мисли?

— Не, бъди сигурен — отвърна Меценат с най-мазния си тон. — Праща ти искрените си извинения, но в Оттатъшна Галия стана нещо, заради което присъствието му там е задължително.

— Да, чух. Сигурно съм научил преди него. Оттатъшна Галия! Какъв рог на изобилието ще стане негов! Най-добрите легиони от ветерани, зърно, шунка, солено свинско, захарно цвекло... Без да броим сухоземния път до двете Испании, макар че той все още не държи Отсамна Галия. Но ще я получи със сигурност, когато Полион реши да поеме консулските си регалии, макар да се носи слух, че това няма да стане скоро. Говори се, че Полион е повел седемте си легиона надолу по Адриатическото крайбрежие, за да помогне на Антоний при дебаркирането му в Брундизиум.

Меценат го погледна изненадан.

— Че защо му е на Антоний военна помощ, за да се прехвърли в Италия? Като старши триумвир, той има правото да идва и да си тръгва когато си пожелае.

— Не и ако Брундизиум е замесен. Защо жителите на града мразят толкова много Антоний? Биха плюли върху гроба му, ако можеха.

— Той беше много суров с тях, когато Божественият Юлий го остави да преведе останалите легиони през Адриатика в годината преди Фарсала — отвърна Меценат, без да обръща внимание на помръкналото лице на Секст при споменаването на битката, в която баща му бе смазан, а светът — променен завинаги. — Антоний е неразумен, а най-неразумен беше именно по онова време, когато Божественият Юлий му дишаше във врата. Освен това дисциплината му не беше особено стегната. Беше оставил легионерите да правят каквото си искат — и те изнасилваха и грабеха. А когато Божественият Юлий го направи началник на конницата, той изля голяма част от злобата си към Брундизиум върху Брундизиум.

— Това обяснява нещата — рече Секст и се ухили. — Все пак ми прилича малко на нападение, когато един триумвир пристига заедно с цялата си армия.

— Демонстрация на сила, знак за император Цезар...

— За кого?

— За император Цезар. Не го наричаме Октавиан. И Рим не го нарича така. — Меценат го погледна сдържано. — Може би затова

Полион не дойде в Рим, дори след като бе избран за младши консул.

— А ето и една още по-неприятна новина за император Цезар, отколкото Оттатъшна Галия — сприхаво рече Секст. — Полион е спечелил Ахенобарб на страната на Антоний. Как ли ще му се хареса това!

— Ах, на една страна, на друга страна — възкликна Меценат, но без да влага много чувства. — Единствената страна е страната на Рим. Ахенобарб е луда глава, Секст, и ти много добре го знаеш. Той не е на ничия страна, освен на своята. Дай му да вилнее нагоре-надолу из мъничкото си моренце и да се прави на Татко Нептун. Това несъмнено означава, че ще имаш повече вземане-даване с него в бъдеще, нали?

— Не знам — отвърна Секст с непроницаема физиономия.

— По-конкретно, онзи многоок и многоуст лешояд Слухът твърди, че в последно време не сте в много любовни отношения с Луций Стаций Мурк — рече Меценат, насочвайки своята ерудиция към една неспособна да го оцени по достойнство публика.

— Мурк иска да командва наравно с мен — изтърси Секст, преди да успее да задържи езика си зад зъбите. Това бе проблемът с Меценат — примамваше слушателите си с приказки и по някакъв неясен начин се превръщаше от Октавианов човек в най-доверен приятел. Раздразнен от себе си, Секст се опита да излезе от положението със свиване на рамене. — Естествено, няма да стане, нямам му вяра. Аз успявам, защото винаги сам вземам всички решения. Мурк е козар от Апулия, който си въобразява, че е римски благородник.

„И кой само го казва — помисли си Меценат. — Значи сбогом, Мурк, така ли? Догодина по това време ще е мъртъв, обвинен в едно или друго прегрешение. Този надменен млад негодник не търпи равни. Затова и предпочита да назначава за адмирали освободени роби. Романът му с Ахенобарб няма да продължи много време след като онзи го нарече парвеню“.

Все полезна информация, но не заради нея беше дошъл тук. Меценат зарязва скаридите, и лова на новини и се захвана с истинската си задача — да обясни недвусмислено на Секст Помпей, че трябва да даде на Октавиан и Италия шанс да оцелеят. За Италия това означаваше пълни стомаси, за Октавиан — да се задоволи с онова, с което разполага.

— Секст Помпей, не е моя работа да съдя теб, пък и когото и да било друго — най-искрено рече Меценат два дни по-късно. — Не можеш да отречеш обаче, че в Сицилия и плъховете се хранят по-добре от хората в родната ти Италия, от Пиценум, Умбрия и Етрурия до Брутиум и Калабрия. За шестте години след Мунда си натрупал милиарди сестерции от препродажба на зърно, така че не парите са ти целта. Но ако искаш, както сам твърдиш, да накараш Сената и римския народ да възстановят гражданството ти и всички свързани с него права, то определено ще ти трябват силни съюзници вътре в Рим. Всъщност само двама души имат необходимото влияние, за да ти помогнат — Марк Антоний и император Цезар. Защо така твърдо си заложил на Антоний, който е по-неразумен и, ако смея да кажа, по-ненадежден от император Цезар? Антоний те нарече пират и не изслуша предложенията на Луций Либон. А ето че сега император Цезар ти отправя предложение. Нима това не показва неговата откритост към теб, желанието му да ти помогне? Никога няма да чуеш от устата на император Цезар определения като пират и други подобни! Заложил на него! Антоний не се интересува, от теб, тук спор няма. Ако трябва да избираш между две страни, по-добре избири правилната.

— Добре — раздразнено отвърна Секст. — Ще заложа на Октавиан. Искам обаче конкретни гаранции, че ще действа в моя полза в Сената и пред събранията.

— Император Цезар ще го направи. Какво доказателство за добрата му воля би те задоволило?

— Какво ще каже за сродяване с моето семейство?

— Ще го приеме с огромна радост.

— Да разбирам ли, че няма съпруга?

— Няма. Нито един от браковете му не бе консумиран. Беше на мнение, че дъщерите на проститутките сами ще станат такива.

— Надявам се, че ще приеме тази, която му предлагам. Тъстът ми Луций Либон има сестра, многоуважаема вдовица. Можеш да я вземеш с правото да се върне обратно.

Изпъкналите очи се разшириха още повече, сякаш новината за дамата го бе заинтригувала до дъното на душата.

— Секст Помпей, за император Цезар това ще бъде огромна чест! Чувал съм за нея — тя е във висша степен подходяща.

— Ако бракът се състои, ще оставя свободен пътя на африканските кораби. И ще продавам моето зърно на всички кандидати от Октавиан до най-дребния търговец за тринадесет сестерции на модий.

— Нещастно число.

Секст се ухили.

— За Октавиан — може би, но не и за мен.

— Никога не можеш да си сигурен — тихо рече Меценат.

Когато видя Скрибония, Октавиан тайно остана доволен, но никой от малцината присъстващи на сватбата не го забеляза — лицето му беше сериозно, а зорките очи с нищо не издаваха чувствата му. Да, наистина беше доволен. Скрибония не изглеждаше на тридесет и три, а колкото него — на следващия си рожден ден той щеше да стане на двадесет и три. Косата и очите ѝ бяха тъмнокафяви, гладката ѝ кожа — чиста и бяла като мляко, лицето — красиво, фигурата — безупречна. Не носеше огненото и шафраненото на девствената невеста, а бе избрала полупрозрачни розови материи върху вишневочервена фуста. Малкото думи, които размениха по време на церемонията, показаха, че не е стеснителна, но не е и от приказливите, а от по-нататъшния им разговор стана ясно, че е образована, доста начетена и че владее гръцки далеч по-добре от него. Може би единственото качество, което будеше опасения у него, беше чувството ѝ за хумор. Самият Октавиан не можеше да се похвали с такова и се боеше от онези, които го имат, особено ако бяха жени — откъде можеше да е сигурен, че не му се надсмиват? Все пак Скрибония едва ли щеше да сметне съпруга си — син на бог и с такова високо положение — за особено забавен и смешен.

— Съжалявам, че те отделям от баща ти — рече той.

Очите ѝ затанцуваха.

— Аз пък не, Цезаре, Той е един стар досадник.

— Така ли? — стреснато попита той. — Винаги съм смятал, че отделянето от бащата е тежък удар за една жена.

— Този удар ме е улучвал два пъти преди теб, Цезаре. И всеки следващ път е по-поносим от предишния. Вече е по-скоро потупване, отколкото плесница. Освен това никога не съм си представяла, че

третият ми съпруг ще бъде прекрасен млад мъж като теб. — Тя захихика. — Мислех си, че в най-добрия случай мога да се надявам на някой осемдесетгодишен момък.

— О! — едва успя да произнесе той, напълно объркан.

Тя реши да се смили над него и да продължи разговора.

— Чух, че деверът ти Гай Марцел Млади е умрял. Кога ще мога да изразя съболезнованията си на сестра ти?

— Да, Октавия съжалява, че не може да присъства на сватбата, но е погълната от скръбта. Честно казано, и аз не знам защо точно. Мисля, че емоционалните крайности са непристойни.

— О, не са непристойни — меко каза тя. Наученото за него я смая. Беше си представяла Цезар донякъде като Секст Помпей — нагъл, самонадеян, незрял, типичен мъжкар, смрадлив. Вместо това бе открила хладнокръвието на достопочтен консул с красива външност, която много ѝ се хареса. Блестящите му сребристи очи го правеха още по-поразителен, но я гледаха без никаква страст. За него това също беше трети брак и ако фактът, че бе пратил предишните си съпруги недокоснати обратно на майките им имаше някакво значение, то явно политическите му невести бяха приети по необходимост и оставени в склада, за да бъдат върнати в същия вид, в който ги беше получил. Баща ѝ не ѝ беше казал, че се е обзаложил със Секст Помпей — Секст смяташе, че Октавиан няма да консумира брака, докато Либон вярваше, че ще го направи заради народа на Италия. Така че ако съюзът дадеше резултат, Либон щеше да спечели огромна сума. Новината за облога я накара да избухне в смях, но вече познаваше достатъчно Октавиан и не посмя да му разкаже. Ама че странен тип. Чичо му, Божественият Юлий, би споделил веселбата, ако научеше. А у племенника му нямаше и искрица от нея.

— Можеш да видиш Октавия по всяко време — каза ѝ той, — но бъди готова за много сълзи и много деца.

Това бе всичко, което успяха да си кажат, преди новите ѝ прислужници да я сложат в леглото.

Къщата беше много голяма, облицована бе със скъп разноцветен мрамор, но новият ѝ собственик не си бе направил труда да я обзаведе подобаващо и да окачи картини на местата, които очевидно бяха

предназначени за целта. Леглото беше твърде малко за такава огромна спалня. Тя нямаше представа, че Хортензий бе ненавиждал мъничките кабинки, в които спяха римляните, поради което собствената му спалня беше с размерите на работен кабинет.

— Утре слугите ще те настанят в личните ти покои — каза той, докато лягаше до нея в пълна тъмнина. Беше угасил свещта на прага.

Това бе първият признак за присъщата му скромност, която щеше да се окаже тъй трудна за преодоляване. Скрибония вече на два пъти бе споделяла брачното ложе и очакваше опипване, побутване и пощипване — напъни, които имаха за цел да я възбудят, но така и не успяваха.

Това обаче не важеше за Цезар (трябва, трябва, *трябва* да запомни да го нарича Цезар!). Леглото беше прекалено тясно, за да не усети голото му тяло до нейното, но въпреки това той не направи никакъв опит да я докосне по друг начин. После най-неочаквано се покатери върху нея, разтвори краката ѝ с помощта на коленете си и пъкна пениса си в съвсем сухото ѝ влагилище, което бе абсолютно неподготвено за ставащото. Това обаче не го отказа. Той продължи, докато не достигна тихомълком до края. После се махна от нея и от леглото, промърмори, че трябва да се измие, и напусна стаята. Дълго време не се върна и тя остана да лежи объркана, след което извика на прислугата да донесе светлина.

Намери го в кабинета му, седнал зад очукано старо бюро, затрупано със свитъци и отделни листа под дясната му ръка, която държеше просто тръстиково перо. Писецът на баща ѝ Либон беше със златно покритие и перла на върха. А ето че Октавиан... Цезар... явно не се интересувахе от подобни показни дреболии.

— Съпруже, добре ли си? — попита тя.

Той бе вдигнал поглед към приближаващата светлина. Сега я дари с най-милата усмивка, която бе виждала някога.

— Да — отвърна.

— Отвратих ли те?

— В никакъв случай. Беше много мила.

— Често ли правиш това?

— Кое?

— Ами... въъ... често ли работиш, вместо да спиш?

— Непрекъснато. Обичам спокойствието и тишината.

— А аз те обезпокоих. Съжалявам. Повече няма да се повтори.

Той отсъстващо наведе глава.

— Лека нощ, Скрибония.

Едва часове по-късно вдигна отново глава и си спомни кратката среща. И с огромно облекчение си помисли, че харесва новата си съпруга. Тя разбираше границите и ако заченеше от него, съюзът със Секст Помпей щеше да се задържи.

Октавия далеч не бе онова, което бе очаквала — това установи Скрибония, когато отиде да изрази съболезнованията си. За своя изненада откри снаха си радостна и без никакви сълзи. Учудването ѝ явно се бе изписало в очите, защото Октавия се разсмя и я настани в един удобен стол.

— Малкият Гай ти е казал, че съм смазана от мъката.

— Малкият Гай?

— Цезар. Все не мога да се отърва от навика да го наричам Малкия Гай, защото така го виждам — като скъпо малко момченце, което все се тътри по петите ми и не спира да ми досажда.

— Много го обичаш.

— До полуда. Но в последно време е станал толкова велик и важен, че големите сестри и техните галени обръщения някак не са на мястото си. Ти обаче имаш вид на разумна жена, така че се надявам да не издаваш какво говоря за него.

— Няма и сляпа съм. Че и глуха.

— Жалкото е, че той така и нямаше истинско детство. Астмата го мъчеше толкова ужасно, че не можеше да дружи с другите момчета или да участва във военните упражнения на Марсово поле.

Скрибония я погледна объркано.

— Астма ли? Какво е това?

— Задушава се, докато лицето му не почернее. Едва не умира. Ах, ужасна гледка е! — Погледът на Октавия сякаш се бе вперил в някакъв стар и познат ужас. — Най-зле е, когато въздухът е пращен или конете вдигат пушилка. Затова Марк Антоний може да каже, че Малкият Гай се е крил в блатата при Филипи и не е допринесъл с нищо за победата. Истината е, че е била страхотна суша. Бойното поле се губело в облак прах и суха трева — същинска смърт. Единственото място, където Малкият Гай можел да намери облекчение, били мочурищата в

равнината и морето. Той преживява твърденията, че е избягал от битката, по-тежко, отколкото аз — загубата на Марцел. Повярвай ми, никак не ми е леко да го кажа.

— Но хората биха го разбрали, ако знаеха! — възкликна Скрибония. — Аз също съм чувала тази измислица и просто приех, че е истина. Защо не е издал брошура или нещо подобно?

— Гордостта не му позволява. Благоразумието също. Хората не искат висши магистрати, които могат да умрат рано. Освен това Антоний атакува пръв. — Октавия погледна отчаяно. — Не е лош човек, но самият той е толкова здрав, че не може да търпи онези, които са болнави или по-крехки. За Антоний астмата е постановка, удобно извинение за страхливостта. Всички сме роднини, но сме различни, а Малкият Гай е най-различният. Напрегнат е до краен предел. Астмата е симптом за това, така твърди египетският лекар, който се грижеше за Божествения Юлий.

Скрибония потрепери.

— Какво да правя, ако започне да се задушава?

— Сигурно никога няма да го видиш — отвърна Октавия, която съвсем ясно забелязваше, че снаха ѝ се влюбва в Малкия Гай. Не можеше да го избегне, макар да бе ясно, че в крайна сметка ще ѝ причини мъка. Скрибония беше мила жена, но неспособна да омае нито Малкия Гай, нито император Цезар. — В Рим дишането му обикновено е нормално, освен ако няма суша. Тази година беше спокойна. Не се тревожа за него, когато е тук. Ти също не бива да се тревожиш. Той знае какво да прави при пристъп, а освен това Агрипа е винаги до него.

— Строгийт млад мъж, който стоеше до него на сватбата.

— Да. Не приличат на близнаци — рече Октавия с тона на човек, който е успял да разгадае някаква главоблъсканица. — Помежду им няма никакво съперничество. По-скоро Агрипа сякаш се побира в Малкия Гай. Понякога, когато децата са особено немирни, ми се иска да можех да се разделя на две. Е, Малкият Гай е успял в това отношение. Марк Агрипа е другата му половина.

Преди да напусне дома на Октавия, Скрибония видя децата ѝ — цяло племе, към което Октавия се отнасяше, сякаш всички бяха родени от собствената ѝ утроба. Научи също, че следващия път, когато дойде, ще види и Атия — свекърва си. Освен това задълба по-дълбоко в тайните на необикновената фамилия. Как беше възможно Цезар да се

преструва, че майка му е мъртва? Колко голяма бе гордостта и надменността му, че не можеше да извини разбираемата грешка на една иначе безупречна жена? Според Октавия майката на император Цезар, Син на Божествения, беше самото съвършенство. Постъпката му говореше много за това какво очаква той от една съпруга. Горките Сервилия Вация и Клодия — и двете девственици, но недостойни заради морално недостойните си майки.

И все пак, докато се връщаше към дома, съпроводжана от двама гигантски и свирепи на вид германски телохранители, тя се отдаде на размисли. Можеше ли да го накара да я заобича? Ох, дано да успее! „Утре — твърдо реши тя — ще принесе жертва на Юнона Спасителката за бременност, на Венера Еруцина, за да му доставям удоволствие в леглото, на Добрата богиня за здрав плод и за всеки случай на Вейовис^[3], ако случайно се случи нещо. А също и на Спес, или на Надеждата“.

[1] Имплувиум (impluvium) — правоъгълен басейн в центъра на помещението (атриума), разположен директно под отвор в покрива (compluvium). — Б.пр. ↑

[2] Верен приятел (лат.), по името на Енеевия приятел от „Енеида“ на Вергилий. — Б.ред. ↑

[3] Бог на отмъщението в подземното царство. — Б.пр. ↑

7.

Октавиан се намираше в Рим, когато от Брундизиум дойде вестта, че Марк Антоний с два легиона се е опитал да влезе в пристанището, но бил отблъснат. Веригата била вдигната, войници заели укрепленията. Брундизиум не го е грижа какви титли има чудовището Антоний, казваше се в писмото, нито пък дали Сенатът е наредил да му бъде позволено да слезе на сушата. Тъй като единственото друго пристанище, способно да поеме двата легиона, бе Тарент в другия край на Петата, забавен, яростният Антоний трябваше да стовари хората си в много по-малките пристанища около Брундизиум и по този начин да пръсне силите си.

— Трябвало е да продължи към Анкона — каза Октавиан на Агрипа. — Там би могъл да се срещне с Полион и Вентидий и вече щеше да е поел към Рим.

— Би го направил, ако беше сигурен в Полион — отвърна Агрипа. — А той не е.

— Значи вярваш в писмото на Планк и дрънканиците за съмнения и недоволства? — попита Октавиан и размаха един лист.

— Да.

— Аз също — рече Октавиан и се ухили. — Планк е поставен натясно — би предпочел Антоний, но иска да си остави пътека и до мен, ако случайно се наложи да прескочи оградата и да мине на другата страна.

— Разполагаш с твърде много легиони около Брундизиум, за да може Антоний да събере хората си преди пристигането на Полион. А съгледвачите ми казват, че това няма да се случи поне още един нундин.

— Достатъчно време, за да стигнем до Брундизиум, Агрипа. Нашите легиони около Минуциевия път ли са разположени?

— По възможно най-добрия начин. Ако иска да избегне сражението, Полион ще трябва да се насочи към Беневентум и по Апиевия път.

Октавиан остави писеца и събра книжата си в спретнати купчинки — кореспонденция с групи и отделни хора, чернови на закони и подробни карти на Италия. Стана.

— Е, тогава да тръгваме към Брундизиум. Готови ли са Меценат и *моят* Нерва? Как стои въпросът с неутралния?

— Ако не се беше заровил в бумагите, щеше да знаеш — отвърна Агрипа с тон, с какъвто само той се осмеляваше да му говори. — Готови са от дни. И Меценат успя да уговори неутралния Нерва да се присъедини.

— Отлично!

— Но защо той е толкова важен, Цезаре?

— Защото когато единият брат избра Антоний, а другият мен, неутралитетът остана единственият начин за фракцията на Кокцей Нерва да продължи да съществува, ако между Антоний и мен се стигне до размяна на удари. Антониевият Нерва умря в Сирия и от неговата страна се получи празнина. Празнина, която кара Луций Нерва да плувне в пот — стиска ли му да я запълни? Накрая се отказа, макар че не избра и мен. — Октавиан се подсмихна. — Тъй като жена му размахва камшика, той си остава вързан за Рим и съответно — за неутралитета.

— Всичко това ми е известно, но тъкмо то поражда въпроса.

— Ще получиш отговор, ако замисълът ми успее.

Онова, което накара Марк Антоний да скочи от удобната си атинска кушетка, бе едно писмо от Октавиан.

Скъпи мой Антоний, за мен е голяма мъка да ти предам новината, която току-що получих от Оттатъшна Испания. Брат ти Луций умрял в Кордоба малко след като заел поста си губернатор. Според всички многобройни доклади, които прочетох по въпроса, просто паднал и умрял. Без да се мъчи, без да изпитва болка. Лекарите твърдят, че причината за нещастieto била в мозъка — аутопсията показала голям кръвоизлив в основата му. Бил е кремиран в Кордоба, а прахът му ми бе изпратен заедно с

множество документи, които подробно обясняват обстоятелствата около края му. Пазя всичко това за теб. Моля, приеми искрените ми съболезнования.

Писмото бе подпечатано с пръстена на Божествения Юлий.

Естествено, Антоний не повярва на нито една дума, с изключение на факта, че Луций е мъртъв. Още на следващия ден бързаше към Патра, а на север бе пратена заповед два легиона незабавно да потеглят от Аполония. Останалите осем бяха в пълна готовност да бъдат натоварени към Брундизиум при първо повикване.

Ама че наглост, Октавиан пръв да научи новината! И защо не бе чул нито дума за това преди да получи писмото? Четеше посланието като хвърлено в лицето му предизвикателство — прахът на брат ти е в Рим, ела да го вземеш, ако ти стиска! Стиска ли му! Юпитер Най-добър и Всемогъщи, и още как!

Едно уведомително писмо от Планк до Октавиан полетя от Патра, където разяреният Антоний се принуди да чака потвърждение, че двата му легиона са потеглили. Писмото замина (ако Антоний знаеше съдържанието му, щеше да си остане в Гърция) заедно с рязката заповед на Антоний към Полион да потегли с легионите си надолу по Адриатическия път. В момента те се намираха във Фанум Фортуне, откъдето Полион можеше да тръгне към Рим по Фламиниевия път или покрай Адриатическото крайбрежие към Брундизиум. Треперещ от страх, Планк умоляваше Антоний да тръгне с неговия кораб — смяташе, че шансовете му да се промъкне покрай позициите на Октавиан са по-големи на италианска земя. Вече отчаяно му се искаше да не беше пращал онова писмо — откъде можеше да е сигурен, че Октавиан няма да разкрие съдържанието му на Антоний?

Чувството за вина го превърна в докачлив и неспокоен спътник и когато наред Адриатика се появи флотът на Гней Домиций Ахенобарб, Планк напълни гащите и едва не припадна.

— Антоний, с нас е свършено! — изплака той.

— От ръцете на Ахенобарб? Как ли пък не! — отвърна Антоний и ноздрите му се разшириха. — Планк, май си се насрал!

Планк се омете, а Антоний изчака пристигането на лодката, която се бе насочила към кораба му. Знамето му продължаваше да се

вее на мачтата, макар че Ахенобарб бе свалил своето.

Дундест, тъмен и плешив, Ахенобарб се покатери пъргаво по въжената стълба и тръгна към Антоний, ухилен до уши.

— Най-сетне! — сприхаво извика той и го прегърна. — Тръгнал си към онази противна дребна буболечка Октавиан, нали! Моля те, кажи, че си тръгнал!

— Тръгнал съм — отвърна Антоний. — Да се задави в собствените си лайна дано! Планк току-що се насра при вида на корабите ти, а аз го смятам за по-голям куражлия от Октавиан. Знаеш ли какво е направил онзи? Убил е Луций в Оттатъшна Испания, след което има нахалството да ми съобщи, че е горд притежател на праха му! Предизвиква ме да ида и да го взема! Да не е полудял?

— С теб съм в студ и в пек — с дрезгав глас рече Ахенобарб. — Корабите ми са твои.

— Добре — отвърна Антоний и се освободи от продължителната прегръдка. — Може да ми потрѣбва голям кораб със здрав бронзов клюн, който да разбие веригата на пристанището на Брундизиум.

Дори кораб с шестнадесет реда гребла и тежащ двадесет таланта бронзов клюн не би могъл да скъса веригата, опъната на входа на пристанището. Всъщност Ахенобарб нямаше съдове и наполовина на тези размери. Веригата бе опъната между два бетонни вълнолома с желязна арматура, а всяка бронзова брънка беше дебела длан и половина. Нито Антоний, нито Ахенобарб бяха виждали такава чудовищна преграда, нито пък тъй радостно население, надаващо тържествуващи викове при вида на безплодните им опити да скъсат бариерата. Докато жените и децата крещяха и дюдюкаха, мъжете подлагаха квинкверемата на Ахенобарб на убийствен дъжд от стрели и копия и в крайна сметка я принудиха да се отдалечи.

— Не мога! — викна Ахенобарб и се разрида от ярост. — Ох, само да ми паднат! Откъде се е появило това? Старата верига беше десет пъти по-слаба!

— Онзи апулийски селянин Агрипа я е подменил — успя да каже Планк, който вече бе сигурен, че гащите му не миришат. — Когато тръгнах да търся убежище при теб, жителите на града побързаха да се похвалят. Агрипа е укрепил това място по-добре от Илион. В това число и стените, които гледат към сушата.

— Чака ги бавна смърт — изръмжа Антоний. — Ще набуча магистратите на колове през задниците и ще ги вкарвам навътре по един пръст на ден.

— Ох! — възкликна Планк и трепна при мисълта за подобна разправа. — Сега какво ще правим?

— Ще чакаме легионите и ще ги стоварим където можем на север и на юг — отвърна Антоний. — Щом Полион се натутка и дойде, ще пометем това окаяно място от лицето на земята, ако ще и десет пъти по-дебели стени да е издигнал Агрипа. След обсада, предполагам. Знаят, че няма да бъде милостив с тях. И ще се съпротивляват до последно.

Така Антоний се оттегли на острова срещу входа на пристанището, за да изчака Полион и да се опита да разбере какво е станало с Вентидий, от когото нямаше ни вест, ни кост.

Секстилий^[1] свърши, минаха и септемврийските нони^[2], но времето си оставаше достатъчно горещо, за да превърне престоя на острова в мъчително изпитание. Антоний крачеше напред-назад, Планк го гледаше как крачи. Антоний ръмжеше, Планк размишляваше. Мислите на Антоний нито за миг не се отделяха от брат му Луций, Планк също се спираше надълго и нашироко на една тема, макар и по-завладяваща — Марк Антоний. Защото сега виждаше у него нови черти и гледката не му харесваше. Прекрасната, великолепна Фулвия навестяваше и напускаше мислите му — тъй храбра и свирепа, тъй... тъй *интересна*. Как можеше Антоний да удари жена, при това собствената си съпруга? Внучката не на друг, а на самия *Гай Гракх*!

Прилича на малко дете с майка си, помисли си Планк, докато бършеше сълзи. Трябваше да е на изток и да воюва с партите — това беше задължението му. А вместо това е в Италия, сякаш не му стига смелост да я напусне. Октавиан ли не му дава покой? Или чувството за несигурност? Дали дълбоко в себе си Антоний вярва, че може да спечели лавровия венец? Вярно, храбър е, но командването на армии не изисква задължително храброст. Това е по-скоро интелектуално упражнение, изкуство, талант. Божественият Юлий беше гений в това отношение, а Антоний бе негов братовчед. „Но подозирам, че за него командването е по-скоро бреме, отколкото удоволствие. Подобно на

Помпей Велики, той така се ужасява от провал, че не би предприел нищо, ако няма числено превъзходство. А то е налице в Италия с войските на Полион, Вентидий и собствените му легиони от другата страна на тясното море. Достатъчно, за да смажат Октавиан, въпреки че сега той притежава единадесетте легиона на Гален в Оттатъшна Галия. Доколкото знам, те все още са там под командването на Салвидиен, който пише редовно на Антоний и се опитва да мине на негова страна. Дреболия, която спестих на Октавиан.

Онова у Октавиан, което така плаши Антоний, е геният на Божествения Юлий. Не, не като военачалник! А като човек с безкраен кураж — същият онзи кураж, който Антоний започва да губи. Да, страхът му от провал расте, а в същото време Октавиан става все по-предизвикателен, рискува, залага на непредвидими резултати. Антоний е в неизгодно положение спрямо него, а щеше бъде в още по-неизгодно, ако беше останал да се занимава с партите. Дали изобщо някога ще започне онази война? Оплаква се от липса на пари, но дали това е причината за нежеланието му да се заеме с това, което би трябвало да прави? Ако не воюва, ще изгуби доверието на Рим и римляните — и той много добре знае това. Затова Октавиан е неговото извинение да остане на Запад. Премахне ли Октавиан, ще разполага с толкова легиони, че би могъл да разбие четвъртмилионна войска. А пък Божественият Юлий с шестдесет хиляди бе успял да победи повече от триста хиляди. Заради гениалността му. Антоний иска да бъде господар на света и Първенец в Рим, но не може да измисли как да стигне дотам.

И сега крачи — напред-назад, напред-назад. Несигурен е. Трябва да вземе неотложни решения, а е несигурен. Не може да намери и отдушник в прочутите си «несравними веселби» — ама че нелепа шега, да нарече приятелчетата си в Александрия Обществото на несравнимите веселяци! А сега ето го тук в положение, в което не може да се отдаде на гуляи и да забрави всичко. Дали и останалите са разбрали като мен, че запойте на Антоний са просто проява на вътрешната му слабост?

Да — реши Планк, — време е за смяна на страните. Но мога ли да го сторя сега? Съмнявам се — по същия начин, по който се съмнявам в Антоний. Подобно на Антоний, и на мен не ми стиска“.

Октавиан знаеше всичко това с много по-голяма увереност от Планк, но все пак не можеше да предвиди как ще се завърти жребият сега, когато Антоний се намираше при Брундизиум. Беше заложил всичко на легионерите. После представителите им дойдоха да му кажат, че няма да се сражават срещу войските на Антоний, били те неговите собствени, на Полион или на Вентидий. Новина, която го остави премалаял от облекчение. Оставаше само да разбере дали войниците на Антоний ще се сражават за него.

Отговорът дойде два нундина по-късно. Войниците под командването на Полион и Вентидий нямаше да се изправят срещу събратята си по оръжие.

Седна да напише писмо на Антоний.

Мой скъпи Антоний, намираме се в безизходно положение. Легионерите ми отказват да участват в междуособици, твоите също. Казват, че са войници на Рим, а не на един човек, бил той и триумвир. Казват, че дните на големите премии са минало. Съгласен съм с тях. Още след Филипи разбрах, че вече не можем да уредим различията си на бойното поле. Може и да притежаваме върховна власт, но за да я упражняваме, трябва да имаме верни войници. А ги нямаме.

Ето защо предлагам, Марк Антоний, всеки от нас да избере един човек за свой представител, който да се опита да намери решение от това положение. Като неутрален участник, честен и безстрастен и според двамата ни, бих посочил Луций Кокцей Нерва. Можеш спокойно да оспориш избора ми и да посочиш друг. Мой представител ще бъде Гай Меценат. Нито ти, нито аз няма да участваме в срещата. Присъствието ни там би означавало само разпалване на духовете.

— Коварен плъх! — изрева Антоний, смачка писмото и го запрати на земята.

Планк го вдигна, изглади го и го прочете.

— Марк, това е логическото решение на затрудненото ти положение — заекна той. — Моля те, помисли само за момент къде си и срещу какво си се изправил. Предложението на Октавиан може да се окаже мехлем, който да излекува наранените чувства и на двете страни. Повярвай ми, това е най-добрата алтернатива.

Същите думи повтори няколко часа по-късно и Гней Азиний Полион, който пристигна с едно бързо корабче от Бариум:

— Хората ми няма да се бият, твоите също — с равен тон рече той. — Аз не мога да променя решението им, ти също не можеш, а според всички доклади, които получавам, Октавиан е в същото положение. Легионите са взели своето решение, така че от нас зависи да намерим достоен изход от положението. Казах на хората си, че ще уредя сключване на примирие. И Вентидий е постъпил така. Хайде, Марк, съгласи се! Това не е поражение.

— Всичко, което позволява на Октавиан да се измъкне от ноктите на смъртта, е поражение — упорито рече Антоний.

— Глупости! Неговите войници са толкова непокорни, колкото и нашите.

— Той дори не е готов да се изправи срещу мен! Иска всичко да направят посредници като Меценат! Разпалване на духовете ли? Ще му дам аз едно разпалване! Изобщо не ми пука какви ги говори, ще ида на малката му среща и ще отговоря лично!

— Той няма да присъства, Антоний — рече Полион, без да откъсва поглед от Планк, който завъртя очи към небето. — Имам далеч по-добро предложение. Приеми го. Нека ида като твой представител.

— Ти ли? — не повярва на ушите си Антоний. — Ти?

— Да, аз! Антоний, консул съм от осем месеца и половина, а не съм имал възможност да ида в Рим и да си взема консулските регалии — отвърна Полион, който започна да губи търпение. — В качеството си на консул аз съм по-високопоставен от Гай Меценат и нищожния Нерва, взети заедно! Наистина ли мислиш, че ще позволя на невестулка като Меценат да ме измами? Наистина ли?

— Предполагам, че не — рече Антоний, който започна да се предава. — Добре, съгласен съм. Но при някои условия.

— Кажи ги.

— Да съм свободен да вляза в Италия през Брундизиум и да ти бъде позволено безпрепятствено да идеш в Рим и да поемеш консулските си задължения. Да запазя правото си да набирам войски в Италия. И пратените в изгнание да могат незабавно да се върнат по домовете си.

— Не ми се вярва да има проблеми — рече Полион. — А сега сядай и пиши, Антоний.

Странно, помисли си Полион, докато яздеше по Мунициевия път към Брундизиум. Винаги успявам да бъда там, където се вземат важни решения. Бях с Цезар — със самия Божествен Юлий! — когато прекоси Рубикон, после и на онова речно островче в Отсамна Галия, когато Антоний, Октавиан и Лепид се съгласиха да си поделят света. А сега ще председателствам поредното паметно събитие — Меценат не е глупак и няма да възрази аз да ръководя нещата. Какъв късмет за един съвременен историк!

Макар сабинският му род да бе неизвестен преди неговото издигане, Полион имаше достатъчно голям интелект, за да стане един от любимците на Цезар. Добър войник и още по-добър командир, той се бе издигнал покрай Цезар, когато той стана диктатор, и до убийството му неговата лоялност никога не бе поставяна под въпрос. Твърде прагматичен и лишен от романтика, за да застане на страната на наследника на Цезар, на него му остана един-единствен човек — Марк Антоний. Подобно на мнозина като него, той беше сметнал осемнадесетгодишния Гай Октавий за пълно недоразумение и изобщо не можеше да разбере какво толкова би могъл да види човек като Цезар в такова хубавичко момче. Освен това бе сигурен, че Цезар не беше очаквал да умре толкова скоро — беше здрав като войнишки ботуш — и че Октавиан бе посочен само временно за наследник, просто като средство да отстрани Антоний, докато реши окончателно дали да остави всичко на него. И да види какво ще излезе от едно мамино синче, което отричаше съществуването на майка си. А ето че Съдбата и Фортуна произнесоха тежката си присъда върху Цезар и позволиха на групичка огорчени, завистливи и късогледни мъже да го убият. Сега Полион скърбеше за това въпреки способността му да записва настоящите събития безпристрастно и обективно. Проблемът

бе, че по онова време Полион нямаше идея какво ще направи Цезар Октавиан с неочакваното си издигане. Че кой би могъл да предвиди стоманения характер и дързостта на неопитния младеж? Полион отдавна си беше дал сметка, че Цезар е бил единственият, който бе видял от какво тесто е замесен Гай Октавий. Но дори когато започна да разбира какво се крие у Октавиан, за Полион, като човек на честта, бе твърде късно да застане на негова страна. Антоний не беше по-добър, а просто алтернативата, която гордостта допускаше. Въпреки недостатъците му — а те не бяха малко — Антоний поне беше мъж.

Знаеше съвсем малко за Октавиан, а същото се отнасяше и за главния му представител Гай Меценат. Във всяко едно физическо отношение Полион бе среден човек — на ръст, телосложение, цвят на кожата, привлекателност. Подобно на повечето такива хора, особено когато външността върви редом със силен интелект, той не се доверяваше на онези, които определено не бяха средни в един или друг аспект. Ако не беше толкова суетен (ботуши с високи подметки, представете си само!) и хубав, Октавиан щеше да се радва на далеч по-добри позиции в очите на Полион непосредствено след убийството на Цезар. Същото се отнасяше и за Меценат — закръглен, с безлично лице и изпъкнали очи, богат и разглезен. Усмиваше се превзето, преплиташе пръсти, цупеше устни, изглеждаше развеселен, когато нямаше нищо смешно. Позъор. Все дразнещи, отвращаващи качества. А ето че сам бе предложил да преговаря с този позъор, защото знаеше, че след като се успокои, Антоний щеше да избере за свой представител Квинт Делий. А това не биваше да се случва. Делий бе прекалено продажен и алчен за подобни деликатни преговори. Възможно бе Меценат да е също тъй продажен и алчен, но доколкото можеше да се разбере, Октавиан не беше допуснал много грешки при подбора на приближените си. Салвидиен беше грешка, но дните му бяха преброени. Алчността винаги е била противна на Антоний и той без абсолютно никакви угризения щеше да се отърве от него, след като престане да му бъде от полза. Меценат обаче не беше направил никакви предложения, а и притежаваше едно качество, на което Полион се възхищаваше — обичаше литературата и бе енергичен патрон на неколцина обещаващи поети, сред които Хораций и Вергилий — най-добрите стихоплетци от Катул насам. Единствено това подхранваше у Полион надеждата, че може да се стигне до

приемливо и за двете страни споразумение. Но как един прост войник като него можеше да издържи на храната и питиетата, които щеше да му предложи познавач като Меценат?

— Предполагам, нямаш нищо против проста храна и силно разрежено вино? — попита Меценат в мига, когато Полион пристигна в изненадващо скромната къща в покрайнините на Брундизиум.

— Благодаря, тъкмо това предпочитам — отвърна той.

— Не, аз ти благодаря, Полионе. Мога ли преди да пристъпим към работа да споделя, че се възхищавам на прозата ти? Казвам го не за да те лаская — не ми се вярва да си податлив на изкуството на блюдолизците, — а защото е самата истина.

Смутен, Полион тактично, но леко пропусна комплимента и се обърна да поздрави третия от групата, Луций Кокцей Нерва. Неутрален ли? Че как е възможно човек като него да бъде нещо друго, освен неутрален? Нищо чудно, че жена му го биеше.

Докато вечеряха яйца, салата, пиле и прясно опечен хрускав хляб, Полион откри, че харесва Меценат, който като че ли бе изчел всичко от Омир до латински светила като Цезар и Фабий Пиктор. Хрумна му, че ако имаше нещо, което да липсва във всеки военен лагер, това бяха задълбочените разговори на литературни теми.

— Разбира се, стилът на Вергилий е елинистически, но пък същото важи и за Катул — ах, какъв поет само! — с въздишка рече Меценат. — Знаеш ли, имам си една теория.

— И каква е тя?

— Че най-лиричните представители на поезията и прозата имат галска кръв. Или те, или предците им са от Отсамна Галия. Келтите са лирични хора. А също и музикални.

— Съгласен съм — рече Полион, радостен, че в менюто няма сладкиши. — Като не броим *Iter* — забележителна поема! — у Цезар по принцип не може да се намери поезия. Изящен латински, но в същото време прост и пестелив. Авъл Хирций беше достатъчно дълго с него, за да направи чудесни имитации на стила му в коментариите, които Цезар така и не доживя да напише, но пък му липсва сръчността на истинския майстор. У Хирций обаче има неща, които не могат да се намерят у Цезар. Като например какво накара Тит Лабиен да премине на страната на Помпей Велики след Рубикон.

— Е, не може да се нарече отегчителен автор — рече Меценат и се разсмя. — Богове, а що за напаст е Катон Цензора! Сякаш съм принуден да слушам приказките на някоя девица за многообещаващ млад политик на трибуната.

Разсмяха се непринудено, докато Нерва Неутралния, както го кръсти Меценат, тихо подремваше.

На сутринта се заеха за работа в една гола стая, обзаведена само с голяма маса, два дървени стола с облегалки за гърба, но не и за ръцете, и курулно кресло от слонова кост. При вида му Полион примигна.

— Твое е — рече Меценат, настани се на един от дървените столове и направи знак на Нерва да седне на другия срещу него. — Знам, че все още не си го заел официално, но ти си младши консул тази година и това означава, че трябва да водиш срещата и да седиш на почетното място.

Хубав и много дипломатичен ход, помисли си Полион, докато се настаняваше начело на масата.

— Ако искаш секретар, който да води бележки, разполагам с човек — продължи Меценат.

— Не, не, ще го направим сами — рече Полион. — Нерва ще бъде секретар и ще води бележки. Владееш ли бързопис, Нерва?

— Да, благодарение на Цицерон. — Доволен, че има какво да прави, Нерва взе лист фанийски папирус, избра си писец и установи, че някой вече се бе погрижил да приготви мастило.

— Ще започна с обобщаване на положението — стегнато започна Полион. — На първо място, Марк Антоний не е доволен от начина, по който Цезар Октавиан изпълнява задълженията си на триумвир. Първо, не се е погрижил за изхранването на народа на Италия. Второ, не е сложил край на пиратските действия на Секст Помпей. Трето, не е оземлил голяма част от ветераните, както им се полага. Четвърто, за италианските търговци са настъпили тежки времена. Пето, италианските земевладелци са разгневени от драконовските мерки, към които е прибегнал, за да осигури земя на ветераните. Шесто, повече от дузина градове из цяла Италия са лишени незаконно от общинските им земи, отново за да се оземлят

ветераните. Седмо, вдигнал е данъците до непоносими нива. И Осмо, напълнил е Сената със свои доверени лица.

На второ място, Марк Антоний не е доволен от начина, по който Цезар Октавиан узурпира властта и легионите на една от неговите провинции — Оттатъшна Галия. И управлението, и войските там са прерогатив на Марк Антоний, който трябваше да бъде уведомен за смъртта на Квинт Фуфий Гален и да назначи нов губернатор, а също така да разполага с единадесетте легиона както намери за добре.

На трето място, Марк Антоний не е съгласен да се води гражданска война на територията на Италия. Защо, пита той, Цезар Октавиан не изясни различията си с покойния Луций Антоний по мирен начин?

На четвърто място, Марк Антоний не е доволен, че му бе отказан достъп до Италия през Брундизиум, главното адриатическо пристанище, и се съмнява, че градът не се подчинява и на намиращия се в Италия триумвир — Цезар Октавиан. Марк Антоний смята, че Цезар Октавиан е наредил градът да не го приеме, въпреки че не само има право да влиза в Италия, но и да води легиони със себе си. От къде на къде Цезар Октавиан смята, че тези легиони са тук, за да се води война? Може Антоний да ги води на полуострова, за да ги разпусне.

На пето място, Марк Антоний не е доволен, че Цезар Октавиан не желае да му позволи да набира нови войски в Италия и Отсамна Галия, както му се полага по закон.

Това е всичко — завърши Полион. Бе произнесъл всичко това, без нито веднъж да направи справка с бележките си.

Меценат бе слушал невъзмутимо, докато Нерва драскаше — явно се справяше добре, тъй като нито веднъж не помоли Полион да повтори казаното.

— Цезар Октавиан беше изправен пред невъобразими трудности в Италия — каза Меценат с тих и приятен тон. — Прости ми, ако не ги подреждам по номера в твоя стегнат стил, Гней Полион. Не притежавам подобна безмилостна логика — моят стил ме кара да бъда повече разказвач.

Когато Цезар Октавиан стана триумвир на Италия, на островите и на двете Испании, той откри една празна хазна. Беше принуден да конфискува или да купи със собствени средства достатъчно земя, на която да засели над сто хиляди ветерани. Два милиона югера! Именно

затова той конфискува земите на осемнадесетте муниципии^[3], които подкрепиха убийците на Божествения Юлий — едно добро и справедливо решение. А когато събра достатъчно пари, той купи земя от собствениците на латифундии под предлог, че се държат експлоататорски, като оставят за пасища огромни площи, които навремето са се обработвали с рало. Не бе засегнат нито един отглеждащ зърно земеделец, тъй като Цезар Октавиан се надяваше да види голям подем в местното производство след разделянето на латифундиите на парцели за ветераните.

Непрекъснатите набези на Секст Помпей лишиха Италия от зърното, отглеждано в Африка, Сицилия и Сардиния. Сенатът и римският народ са започнали да нехаят за производството на зърно, тъй като смятат, че винаги ще могат да си го набавят от задморските владения. Но Секст Помпей показва, че една зависеща от вноса на зърно страна е уязвима и може да бъде изнудвана. Цезар Октавиан няма пари и кораби да се справи със Секст Помпей, нито пък да нападне Сицилия, неговата база. Затова той сключи договор с него и дори се принуди да се ожени за сестрата на Либон. Ако е вдигнал данъците, това е, защото нямаше друга възможност. Тази година Секст Помпей продаваше зърното за тридесет сестерции на модий — зърно, което вече бе купено и платено от Рим! Цезар Октавиан трябваше да намери отнякъде по четиридесет милиона сестерции на месец, представи си само! Почти петстотин милиона на година! За да плаща на Секст Помпей, един обикновен пират! — извика така разпалено Меценат, че на лицето му се изписа страст — нещо наистина рядко за него.

— Повече от осемнадесет хиляди таланта — замислено рече Полион. — Естествено, сега ще кажеш, че сребърните мини в Испания тъкмо са започнали да работят, когато цар Бокх е нахлул с войските си, така че мините са били отново затворени и хазната е стигнала до просешка тояга.

— Именно — каза Меценат.

— Да приемем, че сме прочели това. Как върви историята ти нататък?

— От времето на Тиберий Гракх Рим разделя земи, на които настанява първо бедните, а след това ветераните.

— Винаги съм смятал — прекъсна го Полион, — че най-голямата грешка на Сената и народните събрания беше отказът да се изплащат на ветераните пенсии към онова, което са спестили от заплатите си. Когато консули като Катул и Скавър отказали на Гай Марий пенсии за безимотните войници, той ги дарил със земя от свое име. Това е станало преди шейсет години и оттогава ветераните винаги очакват награда от командирите си, а не от самия Рим. Ужасна грешка. Именно тя осигури на генералите сила, която никога не би трябвало да им се дава.

Меценат се усмихна.

— Ти разказваш историята ми вместо мен, Полионе.

— Моля за извинение, Меценате. Моля, продължи.

— Цезар Октавиан не може да освободи Италия от Секст без помощ. Многократно се обръщаше с молби към Марк Антоний, но той явно е или глух, или неграмотен, тъй като не отговори на нито едно негово писмо. После дойде ред на междуособиците — война, която не е провокирана по никакъв начин от Цезар Октавиан! Той смята, че истинският подбудител на бунта на Луций Антоний — защото на нас в Рим това ни прилича именно на бунт — е някой си освободен роб на име Маний, от клиентите на Фулвия. Маний успял да убеди Фулвия, че Цезар Октавиан е... тъъ... откраднал онова, което по право принадлежи на Марк Антоний. Много странно обвинение, на което тя повярвала и на свой ред убедила Луций Антоний да вдигне легионите, които бе събрал от името на Марк Антоний, и да поеме с тях към Рим. Мисля, че няма нужда да казвам нещо повече по тази тема, освен да уверя Марк Антоний, че брат му не е бил преследван, а му бе позволено да приеме проконсулските си правомощия и да стане губернатор на Оттатъшна Испания.

Меценат се зарови из свитъците пред себе си, намери един и го размахна.

— Това е писмото, написано от сина на Квинт Фуфий Гален и адресирано не до Марк Антоний, както би трябвало, а до Цезар Октавиан. — Подаде го на Полион, който го прочете с лекотата на високообразован човек. — Цезар Октавиан го сметна за тревожно, тъй като то издаваше слабостта и нерешителността на Гален Младши. Полионе, ти си ветеран от Оттатъшна Галия и съм сигурен, че не е нужно да ти казвам колко опасни могат да бъдат дългокосите гали и

колко бързо могат да надушат един неуверен губернатор. Именно затова и единствено затова Цезар Октавиан реши да действа бързо. Просто се налагаше да постъпи така. Знаейки, че Марк Антоний е отдалечен на хиляда мили, той сам се нагърби незабавно да замине за Нарбон и да назначи за *временен* губернатор Квинт Салвидиен. Единадесетте легиона на Гален са точно там, където бяха и преди — четири в Нарбон, четири в Агендикум и три в Гланум. Какво лошо има в тези действия на Цезар Октавиан? Той постъпи като приятел, като колега триумвир, като човек на място.

Меценат въздъхна и погледна опечалено.

— Смея да твърдя, че най-правдивото обвинение, което може да се отправи към Цезар Октавиан, е че се оказа неспособен да контролира Брундизиум. На града бе наредено да допусне Марк Антоний да слезе на брега с колкото легиона пожелае, било то за една приятна отпуска или за кратко разпускане. Брундизиум просто отказа да се подчини на Сената и римския народ. Цезар Октавиан се надява, че ще успее да убеди жителите му да прекратят с непокорството си. И това е всичко — завърши със сладка усмивка Меценат.

Сега дойде ред на споровете, но без страсти и враждебност. И двамата знаеха истината за всеки повдигнат въпрос, но също така бяха наясно, че трябва да бъдат верни на господарите си, поради което решиха, че е най-добре да спорят колкото се може по-убедително. Октавиан определено щеше да прочете внимателно бележките на Нерва, а ако Марк Антоний не го стореше, можеше най-малкото да разпита подробно Нерва за срещата.

Накрая, точно преди октомврийските нони, Полион реши, че им стига толкова.

— Виж какво — рече той, — ясно е, че начинът, по който се уредиха нещата след Филипи, е неефективен. Марк Антоний се изпълни с огромно самомнение и започна да презира Октавиан заради поведението му на бойното поле. — Обърна се към Нерва, който тъкмо започваше да пише. — Нерва, да не си посмял да записваш това! Време е да бъдем честни, а тъй като великите мъже не обичат честността, най-добре е да не научават това. Не трябва да позволиш на Антоний да те изнуди, ясно ли е? Изпортиш ли и една дума, с теб е свършено. Лично ще ти видя сметката. Разбра ли ме?

— Да! — изписука Нерва и бързо остави писеца.

— Страхотно! — рече Меценат и се ухили. — Продължавай, Полионе.

— В сегашния си вид триумвиратът е нелеп. Как Антоний изобщо може да допусне, че е в състояние да бъде на няколко места едновременно? А точно това се случи след Филипи. Той искаше лъвския пай от всичко, като започнеш от провинциите и стигнеш до легионите. И какво се получи? Октавиан наследи доставянето на зърно и Секст Помпей, но без да разполага с флот, за да усмири Секст, а още по-малко да прехвърли войски, способни да овладеят Сицилия. Ако беше военен — а той не е, нито пък се опитва да бъде, — Октавиан щеше да знае, че освободеният му роб Хелен — явно доста убедителен тип — не би могъл да завоюва Сардиния. И то най-вече защото не разполага с достатъчно транспортни кораби. Всъщност не разполага с никакви кораби. Провинциите бяха разделени по възможно най-безумния начин. Октавиан получи Италия, Сицилия, Сардиния, Корсика, Оттатъшна и Отсамна Испания. Антоний получи целия Изток, но това не му е достатъчно. Затова сложи ръка и на двете Галии, а също и на Илирик. Защо? Защото в Галиите има много легиони на бойна нога, които нямат желание да се разпуснат. Познавам много добре Марк Антоний, добър другар е, храбър и щедър. Когато е във върховата си форма, никой не може да се мери с него по способности и ум. Но в същото време е лакомник, неспособен да усмири апетита си, каквито и екзотични неща да поглъща. Партите и Квинт Лабиев си развяват конете из цяла Азия и из голяма част от Анатолия, а ние седим тук, в покрайнините на Брундизиум.

Полион се протегна, после отпусна рамене.

— Меценате, наш дълг е да оправим нещата. Но как? Като теглим черта между Запада и Изтока и поставим Октавиан от едната страна, а Антоний — от другата. Лепид може да си задържи Африка, това няма смисъл да се коментира. Разполага с десет легиона там и е в пълна безопасност. Не отричам, че за Октавиан остава далеч по-тежката задача, защото му остава Италия — обедняла, обезсилена и гладна. Нито моят господар има пари, нито твоят. Рим е на крачка от разорението, а Изтокът е толкова изтощен, че не може да плаща достатъчно данъци. Антоний обаче не вижда нещата по този начин, значи трябва да бъде убеден. Предлагам Октавиан да получи по-добри доходи, като му се даде властта над целия Запад — Оттатъшна и

Отсамна Испания, цяла Оттатъшна Галия, Отсамна Галия и Илирик. Река Дрина е естествена граница между Македония и Илирик, така че може да стане и граница между Запада и Изтока. Ясно е, че Антоний ще си запази правото да набира войски в Италия и Отсамна Галия наравно с Октавиан. Във връзка с това Отсамна Галия трябва да стане неразделна част от Италия във всяко едно отношение.

— Браво на теб, Полионе! — възкликна Меценат, като се усмихваше широко. — Не бих могъл да го кажа по-добре от теб. — Той шеговито потръпна. — Най-малкото защото не бих посмял да говоря по такъв начин за Антоний. Да, приятелю, наистина много добре казано! Сега ни остава единствено да убедим Антоний да се съгласи. Не предвиждам никакви възражения от страна на Цезар Октавиан. Той преживя ужасни дни напоследък, а и пътуването извън Рим отново влоши астмата му.

— Астма ли? — объркано го погледна Полион.

— Да. Едва преживява пристъпите. Именно затова се кри в блатата при Филипи. Заради прахта и пушека във въздуха!

— Разбирам — бавно рече Полион. — Разбирам.

— Това е неговата тайна, Полионе.

— Антоний знае ли?

— Разбира се. Нали са братовчеди, винаги е знаел.

— Какво ще каже Октавиан за позволенията изгнаниците да се върнат по домовете си?

— Няма да възрази. — Меценат като че ли се замисли за нещо, после продължи: — Трябва да знаеш, че Октавиан никога не ще тръгне срещу Антоний, макар да не съм сигурен дали ще успееш да убедиш Антоний в това. Край на гражданските войни. Той ще се съобрази с това, Полионе. Нали точно затова сме тук. Каквито и да са провокациите, Октавиан няма да вдигне ръка срещу друг римлянин. Неговият път е пътят на дипломатията, на масата за срещи, на преговорите.

— Не съм предполагал, че гледа по такъв начин на нещата.

— Точно по такъв начин гледа, Полионе. Точно по такъв.

Убеждаването на Антоний да приеме условията, които Полион бе очертал пред Меценат, отне цял нундин. През цялото време имаше

гневни тиради, блъскане по стената, сълзи и викове. После той започна да се успокоява. Яростните му пристъпи бяха тъй опустошителни, че дори човек със силата на Антоний не можеше да издържи на подобно темпо повече от нундин. След яростта той изпадна в депресия, а накрая и в отчаяние. И точно когато достигна дъното, Полион нанесе удара си — или сега, или никога. Някой от типа на Меценат не би могъл да се справи с Антоний, но войник като Полион — човек, когото Антоний уважаваше и обичаше — знаеше точно какво да прави. Освен това се ползваше и с доверието на някои твърди привърженици в Рим, които при нужда щяха да застанат решително на негова страна.

— Добре, добре! — извика обезсърченият Антоний, без да престава да скубе косите си. — Ще го сторя! Сигурен ли си за изгнаниците?

— Абсолютно.

— Настоявам за някои неща, които не си споменал.

— Кажу ги сега.

— Искам да ми бъдат пратени пет от единадесетте легиона на Гален.

— Мисля, че няма да има проблем.

— И няма да се съглася да обединя силите си с Октавиан за прочистване на морето от Секст Помпей.

— Това не е много мъдро, Антоний.

— Ще ме попита ли дали ме е грижа? Ни най-малко! — грубо отвърна Антоний. — Трябваше да назнача Ахенобарб за губернатор на Витиния. Бесен е заради условията на съглашението, а това означава, че нямам достатъчно кораби, за да се справя без Секст. Така че той остава в случай, че ми потрябва. Искам това да е ясно.

— Октавиан ще се съгласи, но няма да е особено радостен.

— Всяко нещо, което го прави нещастен, е добре дошло за мен!

— Защо не споменава за астмата на Октавиан!

— Пфу! — плю Антоний. — Той е момиче! Само момичетата се разболяват, без значение от какво. Астмата му не е извинение.

— Неотстъпчивостта ти по отношение на Секст Помпей може и да ти струва нещо.

— Какво да ми струва?

— Не знам — намръщи се Полион. — Просто ще ти струва.

Октавиановата реакция на условията беше коренно различна. „Интересно колко много се промени лицето му през последните дванадесет месеца — помисли си Меценат. — Надраснал е предишната си детска хубост, макар че си остава красив. Немирната му коса е по-къса, стърчащите уши вече не го вълнуват особено. Най-голяма обаче е промяната в очите му, най-чудните очи, които съм виждал някога — толкова огромни, блестящи, сребристосиви. Винаги са били абсолютно непроницаеми, никога не са издавали мислите или чувствата му, а ето че зад съвършенството им вече може да се види и твърдостта на камък. И устата, която мечтая да целуна, макар да знам, че никога не ще ми бъде позволено, е станала по-твърда, по-напрегната. Вероятно това означава, че е пораснал. Пораснал? Та той никога не е бил момче! Девет дни преди октомврийските календи^[4] навърши двадесет и три. А Марк Антоний е на четиридесет и четири. Наистина чудо.“

— Щом Антоний отказва да ми помогне срещу Секст Помпей, ще трябва да си плати — рече Октавиан.

— Но как? Няма начин да го принудиш.

— Напротив, има. И тъкмо Секст Помпей ми го осигури.

— По-точно?

— Брак — рече Октавиан с напълно спокойно лице.

— Октавия! — ахна Меценат. — Октавия...

— Да, сестра ми. Вдовица е, така че няма пречки.

— Но десетте месеца траур още не са минали.

— Шест вече минаха и цял Рим знае, че не е бременна — смъртта на Марцел беше дълга и мъчителна. Няма да е трудно да получи опрощение от жреческите колегии и седемнайсетте племена, които гласуват в религиозните комиции. — Октавиан се усмихна самодоволно. — Всички те са готови на какво ли не, само и само да предотвратят една война между Антоний и мен. Всъщност май в анализите на Рим няма да се намери брак, който да се радва на по-голяма популярност.

— Той няма да се съгласи.

— Антоний ли? Та той би си легнал и с крава.

— Чуваш ли се какво говориш, Цезаре? Знам колко много обичаш сестра си, а в същото време си готов да й натресеш Антоний?

Та той е пияница и бие съпругите си! Октавия е най-милата, най-сладката, най-добрата жена в Рим. Дори народът я обожава, както обожаваше дъщерята на Божествения Юлий.

— Оставам с впечатлението, че ти искаш да се ожениш за нея, Меценате — лукаво рече Октавиан.

Меценат се наежи.

— Как можеш да се шегуваш с нещо толкова... толкова *сериозно*? Харесвам жените, но в същото време ги съжалявам. Водят толкова еднообразен живот, единствената им стойност е в брака — най-доброто, което можеш да кажеш за римското правосъдие, е, че позволява на повечето от тях да контролират собствените си средства. Изхвърлянето им в периферията на обществения живот може да тежи на Хортензии и Фулвии, но не и на Октавия. Ако ѝ тежеше, сега нямаше да седиш така самодоволен и сигурен в послушанието ѝ. Не е ли време да бъде оставена да се омъжи за онзи, за когото наистина желае?

— Няма да я принуждавам, ако това намекваш — отвърна непреклонно Октавиан. — Не съм глупак, нали разбираш, и след Фарсала съм присъствал на достатъчно семейни вечери, за да знам, че Октавия е повече от наполовина влюбена в Антоний. Така че ще приеме участта си с готовност. Всъщност дори с радост.

— Не мога да повярвам!

— Така е. Изобщо не мога да разбера какво толкова виждат жените в мъжете, но в това отношение повярвай на думата ми — Октавия си пада по Антоний. Това и собственият ми брак със Скрибония ми подсказаха тази идея. Не се съмнявам и в Антоний, щом стане дума за вино и биене на жени. Може наистина да е нападнал Фулвия, но явно провокацията е била наистина голяма. Въпреки цялата си напереност той е доста сантиментален към жените. Октавия ще му хареса. Направо ще започне да я обожава, също като простолюдието.

— Не забравяй египетската царица. Няма да е верен съпруг.

— Че кой мъж в далечни земи е верен? Октавия няма да го обвинява заради това, тя също не е вчерашна.

Меценат вдигна ръце и се оттегли да размишлява върху неприятната участ на дипломата. Нима Октавиан наистина очакваше, че той, Меценат, ще проведе тези преговори? Е, нямаше да го направи!

Да хвърли бисер като Октавия на свиня като Антоний? Никога! Никога, никога, никога!

Октавиан нямаше намерение да се лишава точно от тези преговори, щеше да им се наслаждава. Антоний вече трябваше да е забравил сцената в шатрата му след Филипи, когато Октавиан бе настоявал за главата на Брут — и я беше получил. Омразата на Антоний порасна толкова много, че замъгли отделните събития. Беше достатъчна сама по себе си. Октавиан също така не очакваше, че бракът с Октавия ще заличи тази омраза. Може би някой поетично настроен човек като Меценат би приел, че мотивът на Октавиан е именно такъв, но той самият бе прекалено здравомислещ, за да се надява на чудеса. След като Октавия станеше жена на Антоний, тя щеше да прави точно онова, което щеше да иска той. Промяната на отношението на съпруга ѝ към Октавиан щеше да бъде последното нещо, с което би се заела. Не, Октавиан се надяваше с този съюз да засили надеждите на обикновените римляни (а също и на легионерите), че опасността от война е отминала. И щом настъпеше денят, когато зажаднелият за нещо ново Антоний зарежеше съпругата си, той щеше да падне в очите на милиони римски граждани. Тъй като се бе заклел никога да не започва гражданска война, Октавиан трябваше да унищожи не *auctoritas* — официалното обществено положение — на Антоний, а неговата *dignitas* — репутацията, която имаше благодарение на личните си постъпки и постижения. Когато богът Цезар пресече Рубикон, той го бе сторил, за да защити своята *dignitas*, която ценеше повече и от живота си. Изтриването му от официалната история и анали на Републиката и изпращането в доживотно изгнание беше по-лошо и от гражданска война. Е, Октавиан не беше замесен от такова тесто, за него гражданската война бе по-голямо зло от позора и изгнанието. Естествено, не беше и военен гений, който със сигурност да победи. Подходът на Октавиан бе да разяжда репутацията на Марк Антоний, докато не се стигне до положение, в което той вече да не представлява заплаха. И тогава звездата на Октавиан щеше да продължи да се издига, докато именно той, а не Антоний, стане Първенец на Рим. Това нямаше да се случи за една нощ, може би щяха да минат много години. Но Октавиан можеше

да си позволи да чака, той беше с двадесет и една години по-млад от Антоний. А какво го очакваше само — дълги години в опити да изхрани Италия и да намира земя за непрекъснатия поток ветерани!

Той знаеше слабостите на Антоний. Богът Цезар вече щеше да чука на портата на двореца на цар Ород в Селевкида на Тигър. А къде беше Антоний? Обсаждаше Брундизиум, който все още се намираше в собствената му страна. Колкото и да разправя, че го прави, за да защити авторитета си на триумвир, той всъщност беше тук, защото не смееше да остане в Сирия и да се бие с партите. Колкото и да говореше, че едва ли не самичък е спечелил битката при Филипи, Антоний много добре си даваше сметка, че не би могъл да победи без легионите на Октавиан. А те бяха съставени от хора, на чиято вяност можеше да разчита не той, а Октавиан.

„Готов съм да дам почти всичко — помисли си Октавиан, след като бе написал писмото до Антоний и го бе пратил по куриера. — Готов съм да дам почти всичко, само Фортуна да ми даде нещо, с което да пратя Антоний към собствената му гибел. Октавия не е това нещо, нито пък евентуалният му отказ да се ожени за нея, стига да реши да я отхвърли, след като е опитал от добротата ѝ. Знам, че Фортуна ми се усмихва — неведнъж ми се е случвало да се отървавам на косъм. И всеки път именно късметът ме е измъквал от бездната. Като жаждата на Либон да намери знатен съпруг за сестра си. Като смъртта на Гален в Нарбон и малоумния му син, който се обърна към мен вместо към Антоний. Като смъртта на Марцел. Като шанса да имам Агрипа, който да командва армиите вместо мен. Като разминаването ми със смъртта всеки път, щом пристъпите на астмата ме оставят без дъх. Като военната каса на Божествения Юлий, благодарение на която не съм разорен. Като жителите на Брундизиум, отказващи да пуснат Антоний, дано Татко Либер^[5], Слънцето и Земята ги дарят с мир и благодат в бъдеще. Не съм заповядвал на града да прави каквото и да било, а още по-малко пък съм провокирал Фулвия да започне война срещу мен. Горката Фулвия!

Всеки ден принасям жертва на дузина богове и най-вече на Фортуна да ми дадат оръжие, с което да победя Антоний по-бързо, отколкото ще го стори възрастта му. И това оръжие съществува. Знам го със сигурност, както знам, че аз съм избраникът, който ще постави Рим твърдо на крака и ще постигне дълъг мир по границите на

държавата. Аз съм Избраникът, за когото пише поддържаният от Меценат Вергилий и за когото всички предсказатели твърдят, че ще въведе града в златния век. Божественият Юлий ме направи свой син и аз ще оправдая доверието му и ще завърша започнатото от него. Не мога да създам онзи свят, който би изградил той, но със сигурност ще му доставя радост и удоволствие. Фортуна, дай ми още от прочутия късмет на Цезар! Дай ми оръжието и отвори очите ми, за да го разпозная, когато го видя!“

Отговорът на Антоний пристигна по същия куриер. Да, бил готов да се срещне с Цезар Октавиан под флага на примирието. „Но ние не сме във война! — помисли си Октавиан, внезапно останал без дъх, но не заради нов пристъп на астма. Как работи умът му, щом е решил, че сме врагове?“

На следващия ден Октавиан потегли на гърба на дарения от народа Юлиев кон — дребен, но много хубав, с кремав косъм и тъмна грива и опашка. Заради ездата той не можеше да носи тога, а тъй като не искаше да изглежда войнствен, реши да облече бяла туника с широката пурпурна сенаторска ивица през дясното рамо.

Естествено, Антоний бе в неизменните си доспехи със сребърен обков. Отпред на бронята му бе изобразен Херкулес, побеждаващ Немейския лъв. Беше с пурпурна туника и пурпурен командирски плащ, макар че по право наметалото му трябваше да е алено. Както винаги, изглеждаше добре и във форма.

— Къде са ти високите ботуши, Октавиане? — попита той и се ухили.

Макар Антоний да не бе помръднал, Октавиан протегна дясната си ръка тъй демонстративно, че той нямаше друг избор, освен да се здрависа. Стисна толкова силно, че едва не счупи крехките му кости. Октавиан изтърпя болката, без да трепне.

— Влез — покани го Антоний и повдигна завесата пред входа на шатрата си. Фактът, че беше избрал да остане в шатра, вместо да се настани в по-трайна постройка, показваше увереността му, че обсадата на Брундизиум няма да се проточи.

Централното помещение на шатрата беше просторно, но много тъмно след спускането на завесата. За Октавиан това бе индикация за

предпазливостта на Антоний. Опасяваше се, че лицето му ще издаде неговите емоции. Това не безпокоеше Октавиан. Той се вълнуваше не от лицата, а от мислите, тъй като именно с тях трябваше да има вземане-даване.

— Много съм поласкан, че стигнахме до етапа да очертаем някакво съглашение — рече той, погълнат от един стол, който беше прекалено грамаден за дребната му фигура. — Смятах, че най-добре е двамата лично да разрешим въпросите, по които не сме съвсем единни.

— Изтънчено казано — отвърна Антоний и отпи голяма глътка от бокала вино, което демонстративно бе разредил преди това.

— Прекрасен предмет — отбеляза Октавиан, докато въртеше собствената си чаша в ръка. — Къде е произведена? Обзалагам се, че не е в Путеоли.

— В някоя александрийска стъklarница. Обичам да пия от стъкло, то не задържа аромата на предишните вина, за разлика и от най-добрата керамика. — Антоний се намръщи. — А металът има вкус на... метал.

Октавиан примигна.

— Богове! Не съм предполагал, че си такъв ценител на нещо, което просто *задържа* вино.

— Сарказмът няма да те доведе до никъде — отвърна Антоний, без изобщо да се обиди. — Царица Клеопатра ми каза всичко това.

— А, да, това обяснява нещата. Александрийски патриот.

Лицето на Антоний грейна.

— И с пълно право! Александрия е най-прекрасният град на света, оставя Пергам, че дори и Атина да тръпнат в сянката му.

Едва отпил, Октавиан остави чашата си като опарен. Още един глупак! Защо превъзнася красотата на някакво място, когато собственият му град е заприличал на нищо поради немарливост и липса на загриженост?

— Можеш да вземеш колкото искаш от легионите на Гален, това е ясно — излъга той. — Всъщност, нямам нищо против което и да било от условията ти, с изключение на отказа ти да ми помогнеш да прочистя морето от Секст Помпей.

Намръщен, Антоний стана и дръпна завесата на входа — явно беше решил, че в крайна сметка трябва да вижда по-добре лицето на противника си.

— Италия е твоя провинция, Октавиане. Аз да съм те молил да ми помагаш да управлявам своите?

— Не, не си, но пък и не си давал на римската хазна полагащия се дял от данъците. Сигурен съм, че не е нужно да напомням на един триумвир, че хазната би трябвало да се пълни от данъци и да плаща на провинциалните губернатори суми, с които да издържат легионите и да финансират обществените предприятия — невъзмутимо рече Октавиан. — Естествено, много добре разбирам, че никой губернатор, още по-малко пък триумвир, просто събира онова, което изисква хазната — той винаги иска повече и задържа излишъка за себе си. Достойна и древна традиция, против която не мога да кажа нищо лошо. Аз също съм триумвир. Ти обаче не си пратил *нищо* в Рим за двете години управление. Ако го беше сторил, вече да съм купил корабите, които ми трябва, за да се справя със Секст. Може да ти харесва да използваш пиратски кораби за свой флот, тъй като след Филипи всички подкрепиха Брут и Касий адмиралите избраха да станат пирати. Аз самият също бих ги използвал, стига да не бяха направили гуши за *моя* сметка! И в този момент те много успешно демонстрират на Рим и Италия, източник на най-добрите ни легионери, че един милион войници не са в състояние да помогнат на двама триумвири без кораби. Ти *можеше* да имаш зърно от източните си провинции, с което да напълниш търбусите на войниците си! Не аз съм виновен, че си позволил на партите да пометат всичко, с изключение на Витиния и провинция Азия! Реално те спасява Секст Помпей. Докато ти изнася да поддържах добри отношения с него, той ще ти продава зърното на Италия на прилична цена — при това зърно, смея да ти напомня, което е купено и платено от римската хазна! Да, Италия е моя провинция, но единственият ми източник на пари са данъците, които трябва да изстискам от всички римски граждани, живеещи на полуострова. А те не стигат за кораби и за купуване на откраднатото жито от Секст Помпей — продава го за тридесет сестерции за модий! И тъй, ще попитам отново — къде са данъците от Изтока?

Антоний го слушаше и яростта в гърдите му растеше.

— Изтокът е разорен! — изкрещя той. — Няма нищо за даване!

— Не е вярно и това го знае и най-простият римлянин в цяла Италия — възрази Октавиан. — Например Питодор Тралски ти донесе две хиляди таланта сребро в Тарс. Тир и Сидон ти платиха още по

хиляда. Плячкосването на Киликия Педия пък ти донесе още четири хиляди. Общо сто седемдесет и пет милиона сестерции! Това са факти, Антоний! Добре известни факти!

„Защо изобщо се съгласих да се видя с този окаян, дребен никаквец? — запита се Антоний, като се въртеше неспокойно. — Постигна надмощие само с напомнянето, че каквото и да направя на Изток, то по един или друг начин се научава от всеки римски гражданин в Италия. Без да го изрича, направо ми каза, че репутацията ми страда. Че все още търпя критики, че Сенатът и римският народ могат да ме лишат от всичките ми длъжности. Да, мога да тръгна към Рим, да екзекутирам Октавиан и да се обявя за диктатор. Но нали именно аз бях онзи, който вдигна толкова шум при разобличаването на диктатурата! Брундизиум показва, че легионерите ми няма да се бият срещу войниците на Октавиан. Само това е достатъчно, за да може дребната пепелянка да седи тук и да ме предизвиква, без изобщо да крие враждебността си“.

— Значи не съм особено популярен в Рим — мрачно рече той.

— Честно казано, Антоний, изобщо не си популярен. Особено след като започна обсадата на Брундизиум. Позволи си да ме обвиняваш, че аз съм подучил жителите на града да не те пуснат, но много добре знаеш, че не е така. Защо да го правя? Нямам никаква полза от това! В крайна сметка успя да посееш лудостта на страха в Рим и сега градът очаква, че ще тръгнеш към него. Но ти не можеш да го направиш! Собствените ти легиони няма да ти позволят. Ако наистина искаш да спасиш репутацията си, трябва да се докажеш пред Рим, не пред мен.

— Няма да се съюзя с теб срещу Секст Помпей, ако натам биеш. Разполагам само със сто бойни кораба в Атина — излъга Антоний. — Не са достатъчно за целта, тъй като ти нямаш нито един. Нещата стоят така, че Секст Помпей предпочита мен пред теб и аз няма да го провокирам по какъвто и да било начин. Засега той не ми пречи.

— Не очаквах, че ще ми помогнеш — спокойно отвърна Октавиан. — Не, по-скоро си мислех за нещо, което ще видят всички римляни, от върха до дъното.

— И какво е то?

— Да се ожениш за сестра ми Октавия.

Антоний зяпна невярващо мъчителя си.

— Богове!

— Какво толкова необичайно има? — тихо попита Октавиан и се усмихна. — Аз самият неотдавна сключих подобен брачен съюз. Сигурен съм, че го знаеш. Скрибония е много приятна — добра жена, хубава, плодовита... Надявам се бракът ми с нея да държи Секст мирен, поне за известно време. Но тя не може да се сравнява с Октавия, не мислиш ли? Предлагам ти праплеменницата на Божествения Юлий, позната и обичана от всички слоеве в Рим, както бе обичана и Юлия, прекрасна на външен вид, невероятно мила и внимателна, грижовна съпруга и майка на три деца, сред които едно момче. Ожени се за нея и Рим ще приеме, че не му мислиш нищо лошо.

— Защо мислиш, че ще го направи?

— Защото да бъдеш жесток към съкровище като Октавия означава да бъдеш чудовище в очите на всеки римлянин. И най-безмозъчните от тях не биха простили лошо отношение към Октавия.

— Разбирам. Да, разбирам — бавно рече Антоний.

— Е, значи се споразумяхме?

— Споразумяхме се.

Този път Антоний стисна ръката на Октавиан по-нежно.

Договорът от Брундизиум бе подписан на дванадесетия ден на октомври на градския площад в присъствието на ликуващите граждани, които хвърляха цветя в краката на Октавиан и се контролираха достатъчно, за да не плюят по Антоний. Вероломствата му не бяха нито забравени, нито простени, но този ден бележеше победа за Октавиан и за Рим. Нямаше да има нова гражданска война. А това радваше разположените около града легиони повече и от гражданите на Брундизиум.

— Е, какво ще кажеш? — обърна се Полион към Меценат, докато пътуваха по Апиевия път в теглена от четири мулета двуколка.

— Ще кажа, че Цезар Октавиан е майстор интригант и далеч по-добър дипломат от мен.

— На теб ли ти хрумна да предложиш на Антоний най-любимата му сестра?

— Не, не! Идеята беше негова. Явно съм смятал, че вероятността да се съгласи на подобно нещо е толкова малка, та подобно нещо изобщо не ми е минавало през ума. А когато ми го каза в деня, преди да потегли към Брундизиум, си помислих, че ще прати мен да направя предложението. Бррр! Тръпки ме побиха! А ето че тръгна самият той. Сам, без спътници.

— Не би могъл да те прати, защото е трябвало да го направи лично. Само той би могъл да изрече подобно нещо. Доколкото разбирам, е посочил на Антоний, че е изгубил обичта и уважението на повечето римляни. И то по такъв начин, че Антоний му е повярвал. А после ловкият дребен хуй — извинявай! — ловкият дребен... ъъ... пор му предложил възможност да си възстанови репутацията, като се ожени за Октавия. Блестящо!

— Напълно съгласен — отвърна Меценат, опита се да си представи Октавиан като хуй или пор и се усмихна.

— Веднъж пътувах с Октавиан в една двуколка от Отсамна Галия до Рим след обявяването на триумвирата — замислено рече Полион. — Той беше едва на двадесет, но говореше като достопочтен консул. За доставките на зърно и за това как заради Апенините за Рим било по-лесно да се снабдява със зърно от Африка и Сицилия, отколкото от Отсамна Галия. Цитираше числа и статистики като някакъв опитен градски чиновник. При това не се опитваше да се измъкне, а обмисляше и пресмяташе какво трябва да се направи. Да, това беше наистина паметно пътуване. Когато Цезар го направи свой наследник, си помислих, че няма да оцелее и няколко месеца. А пътуването ми показва, че съм грешил. Никой няма да го убие.

Атия съобщи новината на Октавия и избухна в сълзи.

— Мило мое момиче! — изплака тя и увисна на врата ѝ. — Неблагодарният ми син те е предал! Теб! Единствената на света, която смятах недостижима за машинациите му, за безсърдечието му!

— Мамо, по-конкретно, моля! — отвърна Октавия, като ѝ помагаше да седне. — Какво ми е сторил Малкият Гай?

— Сгодил те е за Марк Антоний! Животното, което риташе жена си! Чудовище!

Поразена, Октавия се свлече на стола и зяпна майка си. *Антоний?* Ще става жена на Марк Антоний? Шокът бе последван от бавно пълзяща топлина, която изпълни цялото ѝ тяло. Клепачите ѝ моментално се спуснаха, за да скрият очите ѝ от Атия, която бе приключила с плача и започваше да се разгорещява.

— Антоний! — изпищя майка ѝ достатъчно силно, за да накара слугите да пристигнат тичешком в стаята, само за да бъдат отпратени нетърпеливо. — Антоний! Шопар, долен боклук, тъъ... тъъ... ох, направо нямам думи да го опиша!

А в същото време Октавия си мислеше — нима най-сетне ми се е усмихнало щастieto и ще се омъжа за онзи, когото желая? Благодаря ти, благодаря ти, Малки Гай!

— Антоний! — ревеше Атия и в угълчетата на устните ѝ изби пяна. — Мило мое момиче, трябва да събереш смелост и да кажеш не! Не на него и не на ужасния ми син!

„А аз мечтаех за него толкова дълго, тъй безнадеждно, така тъжно — мислеше си Октавия. — Навремето, когато беше в Италия и идваше на гости на Марцел, винаги намирах предлог да присъствам и аз“.

— Антоний! — виеше Атия и блъскаше с юмруци по облегалката на стола си — бум, бум, бум! — Направил е повече копелета, отколкото всеки друг мъж в историята на Рим! И една вярна кост няма в него!

„Седях, без да свалям очи от него и се молах на Спес да го видя отново в близките дни. И в същото време внимавах да не се издам. А сега това?“

— Антоний! — изскимтя Атия и очите ѝ отново се напълниха със сълзи, когато безсилието надделя. — Бих могла да го умолявам до идното лято, но предателският ми син няма да ме изслуша!

„Ще му бъда добра съпруга, ще бъда такава, каквато поиска да бъда, няма да се цупя на любовниците му, нито ще го умолявам да замина с него на изток. Там има толкова много жени, всички далеч по-опитни от мен! Ще му омръзна, чувствам го до дъното на душата си. Но нищо не ще отнеме спомените ми за времето, което съм прекарала с него. Любовта разбира и прощава. Бях добра съпруга на Марцел и скърбях за него, както скърби добрата вдовица. Но сега се моля на всички богини на Рим да остана с Марк Антоний до края на живота си.

Защото той е моята истинска любов. След него няма да има никой друг. Никой...”

— Тихо, мамо — рече на глас Октавия и отвори блесналите си очи. — Ще направя каквото казва брат ми и ще се омъжа за Марк Антоний.

— Но ти не си собственост на Гай, ти си *sui iuris*! — Едва сега Атия разгада изражението на прекрасните изумрудени очи и ахна. — Богове! Та ти си влюбена в него!

— Ако любов означава да копнея за докосването и доброто му име, значи трябва да съм влюбена — рече Октавия. — Знаеш ли кога ще се сключи бракът?

— Според Филип Антоний и безсърдечният ти брат са се споразумели в Брундизиум, че няма да има гражданска война. Цялата страна е полудяла от радост, така че двамата решиха да превърнат пътуването си до Рим в спектакъл. Тръгнаха по Апиевия път към Теанум, а оттам ще продължат по Латинския път. Явно няма да пристигнат до края на октомври. Сватбата ще се състои малко след това. — Лицето на майка ѝ се изкриви. — Моля те, скъпа дъще, откажи! Ти си самостоятелна, съдбата ти е в собствените ти ръце!

— Ще приема с радост, мамо, независимо какво казваш и как ме молиш. Знам що за човек е Антоний и това не променя ни най-малко нещата. Той винаги ще има любовници, но пък и никога не е имал добра съпруга. Виж ги само — продължи Октавия, опитвайки се да убеди майка си, — първо Фадия, необразована дъщеря на търговец на всичко, от роби до зърно. Разбира се, никога не съм я виждала, но явно е била толкова грозна, колкото и тыпа. Антоний обаче не се развел с нея, а просто се прибирал рядко в дома си. Родила му син и дъщеря, блестящи малчугани според мнението на всички. Фадия и децата ѝ умрели от летен паралич, за който Антоний не може да бъде обвинен. После дошъл ред на Антония Хибрида, дъщеря на човек, който измъчвал робите си. Казват, че тя също измъчвала своите, но Антоний „избил това от главата ѝ“. Можеш ли да го упрекваш заради това, че е излекувал жена си от такъв отвратителен навик? Помня я смътно, а също и детето. Горкото момиченце, беше толкова дебело и невзрачно... и донякъде слабоумно, което бе далеч по-лошо.

— Така се получава, когато се жениш за близки роднини. Сега Антония Младата е на шестнадесет, но никога няма да си намери

съпруг, дори и без потекло — мрачно рече Атия и изсумтя. — Жените са глупачки! Антония Хибрида изпадна в депресия, след като Антоний се разведе с нея. Направи го с най-жестоки думи, а тя въпреки това го обичаше. Такава ли съдба искаш? А?

— Независимо дали го е обичала или не, факт е, че Антония Хибрида не е била интересна съпруга, мамо. Докато Фулвия беше, въпреки всичките ѝ недостатъци. Но това го приписвам на прекалено многото ѝ пари, на онзи самостоятелен статут, за който все ми повтаряш, и на първия ѝ съпруг, Публий Клодий. Той я насърчаваше да се изявява на Форума и да се държи не както подобава на една благородна жена. Но и тя не беше много лоша до Филипи, когато се оказа, че Антоний ще остане години наред на изток и не смята да се връща в Рим. Освободеният ѝ роб Маний я оплете в мрежите си и започна да я обработва. Нея и Луций Антоний. Но накрая тя плати цената, а не Луций.

— Твърдо си решила да му намираш оправдания — въздъхна Атия.

— Не са оправдания, мамо. Просто искам да кажа, че никоя от жените на Антоний не е била добра съпруга. А аз смятам да бъда идеалната съпруга, каквато би одобрил дори и онзи ужасен стар фанатик Катон Цензора. Мъжете използват проститутките и любовниците, за да задоволят плътските си потребности и да получат облекчението, което не могат да получат от съпругите си, защото съпругите не би трябвало да знаят как да задоволят плътски един мъж. Ако знаят, стават обект на подозрения. Като добродетелна съпруга, аз ще живея по същия начин, по който и всяка друга добродетелна жена. Но ще се погрижа всеки път, когато видя Антоний, да се покажа интелигентна, интересна събеседница и човек, с когото да му е приятно да прекара времето си. В края на краищата съм израснала в дом на политици, слушала съм мъже като Божествения Юлий и Цицерон и съм много добре образована. Освен това ще бъда чудесна майка на децата му.

— Ти вече си чудесна майка на децата му! — язвително рече Атия, напълно отчаяна от думите на дъщеря си. — Обзалагам се, че още щом се ожените, ще поискаш да се заемеш с онова ужасно момче Гай Курион! Тогава ще видиш какво те чака!

— Още не се е родило детето, което да не мога да укротя — рече Октавия.

Атия стана, като кършеше ревматичните си ръце.

— Ето какво ще ти кажа, Октавия. Не си толкова защитена от изкушенията, колкото си мислех. Май в теб има повече от Фулвия, отколкото подозираш.

— Не, аз съм напълно различна, макар да знам какво се опитваш да ми кажеш — с усмивка отвърна Октавия. — Забравяш, мамо, че съм кръвна сестра на Малкия Гай, а това означава, че съм една от най-умните жени, раждани някога в Рим. Умът ми даде самочувствие, което досега не съм демонстрирала пред никого, дори пред Марцел и пред теб. Но Малкият Гай много добре знае какво се крие в мен. Нима си мислиш, че не знае за чувствата ми към Марк Антоний? Малкият Гай не пропуска абсолютно нищо! И няма нищо, което не би използвал, за да придвижи напред собствената си кариера. Той ме обича, мамо. Това би трябвало да ти каже всичко. Малкият Гай да ме принуди да сключи брак, който не желая? Не, мамо. Никога.

Атия въздъхна.

— Е, така и така съм тук, нека поне видя съдържанието на детската ти стая, преди да се е увеличило още повече. Как е малката Марция?

— Започва да показва истинския си нрав. *Много* е своеволна. Определено никой не би я принудил да се омъжи против волята си!

— Чух слухове, че Скрибония е бременна.

— Аз също. Направо чудесно! Нейната Корнелия е добро момиче, така че и това дете сигурно ще бъде такова.

— Е, още е прекалено рано да се каже дали ще бъде момче или момиче — отсече Атия, докато вървеше към стаята, от която се чуваше бебешки плач, детски кикот и разпавии. — Макар да се надявам да е момиче, за доброто на Малкия Гай. Има такова високо самомнение, че няма да погледне добре на син и наследник от такава майка. Ще се разведе с нея при първа възможност.

Слава на боговете, че детската беше наблизно! „На път сме да нагазим в опасни води — помисли си Октавия. — Горката мама, винаги в периферията на живота на Малкия Гай, все подминавана, винаги игнорирана“.

[1] Август. — Б.пр. ↑

[2] Деветият ден преди идите, т.е. седмия ден на март, май, юли и октомври и петия ден на останалите месеци. — Б.пр. ↑

[3] Град и окръг в Италия под върховната власт на Рим, но с автономни права и управление. Жителите на муниципията имали права на римски граждани. — Б.пр. ↑

[4] Първият ден на месеца. — Б.пр. ↑

[5] Италийско божество на плодородието. — Б.пр. ↑

8.

Когато кавалкадата най-сетне стигна до Рим, Марк Антоний вече беше в много добро настроение. Тълпите на всяка стъпка по пътищата го посрещаха възторжено — всъщност толкова възторжено, че започваше да се чуди дали Октавиан не бе преувеличил непопулярността му. Подозрението се засили, когато всеки действащ сенатор излезе с пълните си регалии, за да поздрави не Октавиан, а именно него. Проблемът беше в това, че не можеше да е сигурен. Ясно се виждаше облекчението, което изпитват Италия и Рим при новината за предотвратената гражданска война. Може би договорът от Брундизиум бе накарал всичките му някогашни поддръжници отново да застанат изцяло на негова страна. Ако можеше да се промъкне инкогнито в Италия и Рим преди месец, сигурно щеше да чуе всякакви обиди и хули по свой адрес. А ето че сега се колебаеше между съмнението и въодушевлението, балансираше внимателно и ругаеше Октавиан само под нос и по навик.

Перспективата да се ожени за сестра му не го притесняваше, а всъщност допринасяше за доброто му настроение. Макар че по своя воля никога не би погледнал на нея като на съпруга, той винаги я бе харесвал, намираше я за физически привлекателна и дори мъничко завиждаше на приятеля си Марцел за късмета да я има в леглото си. От Октавиан бе научил, че е взела Антил и Юл след смъртта на Фулвия, което подкрепи впечатлението му, че като човек е толкова добра, колкото е лош брат й. Подобно нещо често се случваше във фамилиите — можеше да погледне дори себе си спрямо Гай и Луций. Всички бяха с физиката на Антоний, но я разваляха — Гай с тътрещата се походка, а Луций — с плешивата глава. Само той бе наследил ума на Юлиите. Макар да пръскаше най-безгрижно семето си, Антоний харесваше децата си, които познаваше, и току-що му хрумна една блестяща идея за Антония Младата, която съжаляваше по свой начин. Всъщност след пристигането му в Рим децата заеха мислите му още повече. В града го очакваше писмо от Клеопатра.

Мой скъпи Антоний, пиша това писмо през секстилските иди и времето е толкова хубаво, че ми се иска да беше тук и да му се наслаждаваш с мен и с Цезарион, който ти праща много поздрав и благопожелания. Той расте много бързо и срещата му с римските мъже (и най-вече с теб) му се отрази невероятно добре. В момента чете Полибий, след като захвърли писмата на Корнелия, майката на Гракхите — там няма нито войни, нито вълнуващи събития. Разбира се, научил е книгите на баща си наизуст.

Не знам къде точно ще те настигне писмото ми, но рано или късно ще те намери. Чувам, че си в Атина, а в следващия момент научавам, че се намиращ в Ефес или дори в Рим. Няма значение. Пиша ти, за да ти благодаря, че дари Цезарион с братче и сестриче. Да, имам близнаци! Раждат ли се в рода ти? Защото в моя не се срещат. Разбира се, много съм щастлива. С един удар ти осигури продължаването на династията и съпруга за Цезарион. Нищо чудно, че водите на Нил се покачиха до Лактите на изобилието!

Колко добре ме познава само, помисли си Антоний. Дава си сметка, че не чета дълги писма и затова се изразява кратко. Виж ти, виж ти! Свършил съм си чудесно работата. Не едно, а цели две. Но за нея те са просто добавки за закрепване на положението на Цезарион. Любовта ѝ към сина на Цезар не познава граници.

Бързо надраска отговора си.

Скъпа Клеопатра, каква чудесна новина! Не един, а двама малки Антонии, които да следват големия брат Цезарион точно както моите братя следваха мен. Много скоро ще се ожена за Октавия, сестрата на Октавиан. Приятна жена, че и голяма красавица. Срещала ли си я в Рим? Бракът решава засега трудностите ми с Октавиан и ще донесе мир на страната, която не би подкрепила нова гражданска война. Октавиан също не би я подкрепил, ако

може да се вярва на казаното от Меценат. Това би трябвало да означава, че мога да смачкам Октавиан, само че войниците са част от всеобщия заговор за недопускане на гражданска война. Моите легионери отказват да се бият с неговите и обратно. Без войниците си генералът е импотентен като евнух в харем. Като стана въпрос за потентност, няма да е зле някой път отново да се търкулнем в папируса. Дотегне ли ми, очаквай да пристигна в Александрия за едно несравнимо преживяване.

Така. Това би трябвало да свърши работа. Антоний сипа разтопен червен восък в края на листа и притисна в него пръстена си — Херкулес Непобедимия и надпис IMP.M.ANT.TRI около него. Беше поръчал печата след онази среща на островчето в Отсамна Галия. В действителност обаче копнееше за възможност да замени M.ANT. с DIV.ANT. от Divus Antonius, но това беше малко вероятно, докато Октавиан беше жив.

Естествено, трябваше да иде до *domus Hortensia* за ергенското си парти. Самодоволството на Октавиан така го раздразни, че не се сдържа да не го жегне.

— Какво е мнението ти за Салвидиен? — попита той домакина си.

Октавиан го погледна като зашеметен при споменаването на името. За мен си е най-обикновено лайно, помисли си Антоний.

— Най-добрият от добрите! — възкликна Октавиан. — Справя се изключително добре в Оттатъшна Галия. Ще получиш петте си легиона веднага щом му се отвори възможност да ги освободи. Беловаките ни създават доста неприятности.

— Нямам предвид *това*. Ама че си глупак, Октавиане! — презрително рече Антоний. — Най-добрият от добрите се канеше да мине на моя страна в нашата несъстояла се война. И това е едва ли не откакто пристигна в Оттатъшна Галия.

На лицето на Октавиан не се изписа нищо — нито изненада, нито ужас, дори когато сияеше от добронамереност към Салвидиен, очите му не участваха в ролята. Всъщност участвали ли бяха изобщо някога? Антоний не можеше да си спомни подобен момент. Очите му

никога не издаваха какво си мисли в действителност. А просто... наблюдаваха. Наблюдаваха държането на всеки един, в това число и на самия него, сякаш те и умът зад тях се намират на двайсетина крачки от тялото. Как е възможно две тъй сияещи очи да бъдат толкова непроницаеми?

Октавиан заговори спокойно, едва ли не стеснително:

— Смяташ ли, че поведението му може да се определи като измяна?

— Зависи от какъв ъгъл го погледнеш. Да преминеш от страната на един високопоставен римлянин на страната на друг със същото положение може да бъде... тъъ... предателско, но не е измяна. Ако обаче въпросното поведение цели разпалване на гражданска война между двамата, то несъмнено е измяна — отвърна ликуващият вътрешно Антоний.

— Имаш ли веществени доказателства, че Салвидиен трябва да бъде съден за *maiestas*?

— Колкото искаш.

— Ако те помоля, би ли ги предоставил в съда?

— Разбира се — с шеговита изненада отвърна Антоний. — Това е мой дълг към колега триумвир. Осъдят ли го, оставаш с един много добър генерал по-малко — какъв късмет за мен, а? Естествено, имам предвид, ако имаше гражданска война. Защото аз лично не бих го приел в редиците си, Октавиане, да не говорим да го направя свой легат. Нали ти самият казваше, че предателите могат да се използват, но никога не бива да се харесват или да им се вярва? Или това бяха думи на божественото ти татенце?

— Няма значение кой го е казал. Салвидиен трябва да замине.

— От другата страна на Стикс или в доживотно изгнание?

— От другата страна на Стикс, предполагам. Но не на комициите — прекалено публично ще бъде. В Сената, при затворени врати.

— Добро решение! — рече Антоний и реши да завърти ножа в раната. — Но това означава доста трудности за теб. Ще трябва да пратиш Агрипа в Оттатъшна Галия, тъй като сега тя е твоя. Ако беше моя, щях да избирам между неколцина — да кажем, Полион или някой друг. А сега ще мога да пратя Полион да освободи Цензорин в Македония, а Вентидий — да задържи Лабиен и Пакор, докато не се заема лично с партите.

— Нищо не ти пречи още сега лично да се заемеш с тях! — не му остана дължен Октавиан. — Какво, да не би да те е *страх* да се отдалечиш от мен, от Италия и от Секст Помпей, точно в този ред?

— Имам всички основания да се намирам в близост и до тримата!

— Нямах абсолютно никакви основания! — рязко отвърна Октавиан. — Няма да воювам с теб при никакви обстоятелства, но ще се разправа със Секст Помпей при първия удобен момент.

— Споразумението ни забранява това.

— Как ли пък не! Секст Помпей бе обявен за държавен враг и е записан като *hostis* — закон, в чието приемане участваше и ти, да не си забравил случайно? Той не е губернатор нито на Сицилия, нито на каквото и да било, а е най-обикновен пират. Като *curator annonae* на Рим аз съм длъжен да го преследвам. Той пречи на доставките на зърно.

Стъписан от настъпателността на Октавиан, Антоний реши да прекрати разговора, ако това изобщо можеше да се нарече разговор.

— Е, успех — подигравателно рече той и закрачи към Павел Лепид, за да провери слуха, че братът на триумвира наистина щял да се жени за дъщерята на Скрибония Корнелия. „Ако е вярно, сигурно се мисли за изкусен политик — помисли си Антоний. — Само че това няма да му осигури нищо, освен огромната ѝ зестра. Октавиан ще се разведе със Скрибония веднага щом победи Секст, което означава, че трябва да се погрижа този ден никога да не настъпи. Даде ли се на Октавиан голяма победа, цяла Италия ще започне да го боготвори. Дали дребният червей си дава сметка, че една от причините да оставам толкова близко до Италия е за да поддържам името Марк Антоний живо в умовете на италийците? Разбира се, че го осъзнава.“

Октавиан се приближи до Агрипа.

— Отново сме в беда — унило рече той. — Антоний току-що ми каза, че нашият скъп Салвидиен от месеци поддържал контакт с него и смятал да мине на негова страна. — Очите му станаха тъмносиви. — Признавам, дойде ми като удар. Не предполагах, че Салвидиен е чак толкова голям глупак.

— За него това е напълно логичен ход, Цезаре. Той е червеноскот тип от Пиценум — кога си срещал някой такъв, на когото може да се вярва? Направо умират да са едри риби в голямото море.

— Това означава, че ще трябва да изпратя теб да управляваш Оттатъшна Галия.

Агрипа го погледна потресен.

— Цезаре, не!

— Какво друго ми остава? Означава също, че в близко бъдеще няма да мога да се заема със Секст Помпей. Късметът е за Антоний, както винаги.

— Пътьом мога да обиколя корабостроителниците между Коза и Генуа, но след това ще трябва да продължа по Емилиевия път към Плаценция — няма да имам време непрекъснато да се придържам към крайбрежието. Цезаре, ще минат цели две години, преди да мога да се върна, ако свърша добре работата!

— Трябва да я свършиш добре. Не искам никакви нови въстания на дългокосите и си мисля, че Божественият Юлий е сгрешил, че е оставил друидите на мира. По всичко изглежда, че именно те са в основата на броженията.

— Така е. — Лицето на Агрипа се проясни. — Имам идея как да държим белгите в подчинение.

— Как? — полюбопитства Октавиан.

— Ще заселим германците убии по галския бряг на Рейн. Всяко племе от нервните до треверите ще бъде заето да ги прогонва и няма да има време да се бунтува. — Погледът му се зарея замечтано. — Как ми се иска да повтора действията на Божествения Юлий и да премина в Германия!

Октавиан избухна в смях.

— Агрипа, ако искаш да дадеш урок на свебите, не се съмнявам, че ще го сториш. От друга страна, убиите са ни нужни, така че защо не им дадем по-добра земя? Те са най-добрите конници, с които някога е разполагал Рим. Мога само да кажа, скъпи мой приятелю, че съм много радостен, че избра мен. Бих понесъл загубата на стотици Салвидиеновци, но не и на единствения и неповторим Марк Агрипа.

Агрипа грейна и протегна импулсивно ръка към ръката на Октавиан. *Знаеше*, че му е верен до смърт, но обожаваше, когато Цезар оценяваше този факт с дума или дело.

— По-важният въпрос е с кого ще ме заместиш, докато аз съм в Оттатъшна Галия.

— Статилий Таурус, разбира се. Вероятно и Сабин. Калвин, естествено. Корнелий Гал е умен и надежден, стига да не му се налага да се бори с някоя поема. Карин в Испания.

— Осланяй се предимно на Калвин — отвърна Агрипа.

Подобно на Скрибония, Октавия не сметна за подобаващо да носи алено и шафран на сватбата. С характерния си добър вкус избра блед тюркоаз — цвят, за който знаеше, че ѝ отива — и към изящната рокля добави великолепната огърлица и обеците, подарени ѝ от Антоний, когато бе дошъл да я види в дома на покойния Марцел Млади ден преди церемонията.

— Ах, Антоний, прекрасни са! — ахна тя, докато разглеждаше възторжено бижутата. Изработената от масивно злато огърлица представляваше тясна ивица, богато инкрустирана с безупречни тюркоази. — Нито едно петънце не помрачава красотата на камъните!

— Помислих си за тях, когато си спомних цвета на очите ти — отвърна Антоний, поласкан от искрената ѝ радост. — Клеопатра ми ги даде като подарък за Фулвия.

Тя нито извърна поглед, нито очите ѝ помръкнаха поне мъничко.

— Наистина са прекрасни — повтори и се повдигна на пръсти, за да го целуне по бузата. — Ще ги сложа утре.

— Предполагам, че не са били по вкуса на Клеопатра — продължи необмислено Антоний. — Тя получава купища подаръци. Може да се каже, че ми е дала ненужни дрънкулки. Не получих нищо от парите ѝ — завърши горчиво той. — Тя е... ох, извинявай.

Октавия отвърна с усмивката, с която посрещаше поредната пакост на малкия Марцел.

— Можеш да говориш както ти харесва, Антоний. Не съм някоя невинна девица.

— Наистина ли нямаш нищо против да се ожениш за мен? — попита той, тъй като смяташе, че е редно да го направи.

— От години те обичам с цялото си сърце — отвърна тя, без да се опитва да крие чувствата си. Някакъв инстинкт ѝ казваше, че му харесва да бъде обичан, че това го предразполага и той да отвръща с любов — а тя отчаяно се нуждаеше от нея.

— Никога не бих се сетил! — отвърна слисаният Антоний.

— Разбира се, че не би се сетил. Вях съпруга на Марцел, вярна на клетвите си. Любовта ми към теб беше нещо друго, нещо съвсем отделно и много лично.

Той усети познатото свиване в корема, телесната реакция, която го предупреждаваше, че започва да се влюбва. Фортуна беше на негова страна дори и в това. Утре Октавия щеше да бъде негова. Нямахше да е нужно да се безпокои, че може да хвърли око на друг мъж — не бе поглеждала към него през седемте години, в които бе съпруга на Марцел Млади. Не че изобщо някога се бе тревожил за жените си, и трите му бяха верни. Но четвъртата бе най-добрата от всички. Изящна, стройна и елегантна, от рода на Юлиите, истинска републиканска принцеса. Само мъртвец би останал равнодушен.

Наведе се и я целуна по устата с внезапен прилив на страст. Леко замаяна, тя отвърна, но се спря навреме и се отдръпна.

— Утре — рече Октавия. — А сега ела да видиш синовете си.

Детската не беше много голяма и на пръв поглед сякаш бе препълнена с малки деца. Набитото му войнишко око наброи шест хлапета на пода и едно, което риташе в люлката си. Прекрасно светлокосо момиченце на около две годинки изрита свирепо мургаво и красиво петгодишно момче по глезена. То естествено отвърна, като я бутна с отворена длан. Момичето тупна на дупето си и ревна с пълно гърло.

— Мамо, мамо!

— Щом причиняваш болка, Марция, трябва да очакваш да ти отвърнат със същото — рече Октавия без капка съчувствие. — А сега спри да ревеш или ще те натупам, задето си започнала нещо, което не можеш да завършиш.

Останалите четири деца — три горе-долу на годините на момчето и едно малко по-малко от русата кавгаджийка — бяха видели Антоний и стояха със зяпнали уста, също като Марция побойницата и нейната жертва Марцел, както го представи Октавия. Петгодишният Антил помнеше смътно баща си, но не бе съвсем сигурен кой точно е гигантът, докато Октавия не му обясни. Тогава той просто впери поглед в него, прекалено уплашен да протегне ръце за прегръдка. Двегодишният Юл пък ревна, когато гигантът тръгна към него. Октавия се разсмя, вдигна го и го даде на Антоний, който не след

дълго успя да го накара да се усмихне. В същия миг Антил протегна ръце за прегръдка и също бе вдигнат във въздуха.

— Чудесни дребосъци, нали? — попита тя. — Ще станат големи като теб, когато пораснат. Хем нямам търпение да видя как ще изглеждат в кираси и птериги^[1], хем се ужасявам от това, защото тогава няма да се грижа за тях.

Антоний отговори нещо, но умът му бе другаде. Марция не му даваше мира. Марция? *Марция*? Чия е тя и защо наричаше Октавия мама? Всъщност Антил и Юл също я наричаха така. Детето в люлката, русо като Марция, беше най-малката ѝ дъщеря Селина. Но чия е Марция? Приличаше на Юлия, иначе щеше да реши, че е далечна братовчедка, спасена от някаква ужасна участ от обсебената на тема деца жена. А тя несъмнено беше обсебена.

— Моля те, Антоний, ще ми дадеш ли Курион? — умолително го погледна Октавия. — Не смеех да го взема без твое позволение, но той определено се нуждае от сигурност и надзор. Вече е почти на единадесет и е съвсем подивял.

Антоний примигна.

— Взимай хлапето, Октавия, но защо ти е да се нагърбваш с още едно?

— Защото е нещастен, а никое момче на неговата възраст не бива да е нещастно. Липсва му майка му, не обръща внимание на учителя си — между другото, много глупав и неподходящ човек — и най-често можеш да го видиш да досажда на Форума. След още една-две години ще започне да краде кесии.

Антоний се ухили.

— Е, неговият баща и мой приятел правеше куп пакости навремето! Курион Цензора, *неговият* баща, беше стиснат ограничен тиранин, който обичаше да го заключва. Аз му помагах да се измъкне и заедно всявахме хаос. Може пък този Курион да се нуждае тъкмо от теб.

— О, благодаря ти! — Октавия затвори вратата на детската сред хор от протести. Явно прекарваше по-дълго време с децата и сега те обвиняваха гиганта, че и Антил и Юл покрай него.

— А коя всъщност е Марция? — попита той.

— Моя полусестра. Майка ми е родила първата си дъщеря — мен — на осемнайсет, а Марция — на четиридесет и четири.

— Искаш да кажеш, че е на Атия от Филип Младши?

— Да, разбира се. Дойде при мен, защото мама не можеше да се грижи подобаващо за нея. Ставите ѝ са подути и ужасно я болят.

— Но Октавиан никога не е споменавал за съществуването ѝ! Знам, че се държи сякаш майка му е мъртва, но пък да има полусестра! Богове, та това е нелепо!

— Всъщност, две полусестри. Не забравяй, че баща ни има момиче от първата си жена. Сега тя наближава петдесетте.

— Да, но...! — Антоний продължи да клати глава като боксьор, на когото ударите са дошли в повече.

— Стига, Антоний, знаеш го брат ми! Колкото и да го обичам, все пак *виждам* недостатъците му. Прекалено чувствителен е на тема положение, за да иска да има полусестра, по-млада с двайсет години от него — колко неприлично! Освен това смята, че Рим няма да го приеме сериозно, ако младостта му се подчертае на всеослушание от съвсем невръстна сестра. Още повече, че Марция бе зачената толкова скоро след смъртта на горкия ни втори баща. Рим отдавна е простил прегрешението на мама, но Цезар никога няма да го направи. Освен това Марция се озова при мен преди да проходи и хората изгубиха бройката. — Тя се засмя. — Онези, които влязат в детската, я приемат за моя дъщеря, защото прилича на мен.

— Наистина ли *чак толкова* обичаш децата?

— Обичам е твърде слаба дума, с която прекалено често се злоупотребява. Бих дала живота си за едно дете, честна дума.

— Без да те е грижа чие е то.

— Точно така. Винаги съм смятала, че децата са възможността на хората да извършат нещо героично в живота си — да се опитат да разберат, че всичките им грешки са поправени, вместо да се повтарят.

На следващата сутрин слугите на покойния Марцел Млади отведоха децата до мраморния дворец на Помпей Велики в Карини. Обречените да останат и да се грижат за дома на Марцел Млади плачеха, защото се разделяха с господарката си. Къщата вече принадлежеше на малкия Марцел, но щяха да минат години, преди той да заживее в нея. Антоний, който бе изпълнител на завещанието, реши

да не я дава под наем, но секретарят му Луцилий беше много стриктен надзирател и иконом. Нямаше начин да допусне мястото да западне.

По здрач Антоний пренесе новата си съпруга през прага на двореца, както бе видял Помпей да пренася Юлия през същия праг към шестте години блаженство, завършили със смъртта ѝ при раждане. Дано не споделя същата участ, помисли си Октавия, леко зашеметена от лекотата, с която съпругът ѝ я вдигна, след което я остави, за да получи огъня и водата и да прекара ръцете ѝ през тях, с което тя ставаше господарка на домакинството. А то се състоеше сякаш от най-малко сто слуги, които гледаха, въздишаха, тихо говореха и ръкопляскаха. Господарката Октавия се славеше като най-милата и разбрана жена, живяла някога тук. По-възрастните от тях и особено икономът Егон си мечтаеха, че дворецът ще разцъфти отново като по времето на Юлия. За тях Фулвия бе твърде възискателна и същевременно не проявяваше интерес към домакинските въпроси.

Октавия не пропусна да забележи, че брат ѝ изглеждаше колкото поласкан, толкова и самодоволен, макар да не разбираше защо точно. Наистина, той се надяваше по този начин да запълни пропастта между себе си и Антоний, но какво би могъл да спечели, ако бракът се провали, както несъмнено смятаха всички присъстващи? А още поплашещо беше предчувствието на Октавия, че Цезар *разчита* на този провал. Е, зарече се тя, това няма да стане по моя вина!

Първата ѝ нощ с Антоний бе неописуемо удоволствие, далеч по-голямо от всичките ѝ нощи с Марцел Млади, взети заедно. Новият ѝ съпруг харесваше жените — това личеше по начина, по който я докосваше и сам той мъркаше от удоволствие, че е близо до нея. По някакъв начин успя да я освободи от всичките ѝ задръжки, посрещаше ласките и въздишките ѝ с изумителна радост, оставяше я да го изследва, както никога досега не беше изследван. За Октавия той бе съвършеният любовник, чувствен и същевременно страстен, а не загрижен единствено за собственото си удоволствие, както беше очаквала. Думите и действията на любовта се сливаха в огнено блаженство, тъй прекрасно, че от очите ѝ потекоха сълзи. Когато най-сетне се унесе в замаян и възторжен сън, тя бе готова да умре за него със същата готовност, с която би дала живота си и за дете.

А на сутринта разбра, че Антоний е разчувстван не по-малко от нея. Когато тя се опита да стане от леглото и да се заеме със

задълженията си, всичко започна отново, този път още по-прекрасно, защото вече се познаваха малко по-добре, и по-дълбоко, защото тя вече осъзнаваше от какво се нуждае, а той беше готов да ѝ го даде с радост.

„Ах, великолепно! — помисли си Октавиан, когато видя младоженците два дни по-късно на една вечеря у Гней Домиций Калвин. — Прав бях, те са толкова противоположни, че направо са се омагьосали един друг. Сега просто трябва да изчакам да се отегчи от нея. А това ще стане. Ще стане! Трябва да принеса жертва на Квирин, за да я изостави заради някоя чужденка, а не римлянка, и на Юпитер, Най-добрия и Всемогъщия, Рим да спечели от неизбежния разрыв. *Виж* го само как излъчва любов, как е пропит от нея! Самата сантименталност, сякаш е петнайсетгодишно момиче. Как само презирам хората, поддаващи се на тази тривиална и отвратителна болест! Подобно нещо никога няма да се случи с мен, в това поне съм сигурен. Умът ми управлява емоциите, аз съм неуязвим за подобни сладникави изпълнения. Как може Октавия да се влюби в него? Ще го задържи в плен най-много за две години, не по-дълго. Нейната доброта и природната ѝ чистота са нещо ново за него, но той не е нито добър, нито чист, интересът му към нея ще отслабне, а накрая ще се изгуби в типичната Антониева страст към разврата.

Ще направя всичко възможно да разглася колкото се може по-надалеч за този брак, ще пусна агентите си да приказват непрекъснато за него във всеки град, градче и село в Италия и Отсамна Галия. Досега защитавах моята кауза, като изброявах пороците на Секст Помпей и напомнях за безразличието на Марк Антоний към нещастията на собствената му родина. Тази зима обаче ще запеят нова песен — не толкова за самия брак, колкото за госпожа Октавия, сестрата на Цезар и олицетворение на идеала за римска матрона. Ще издигна толкова нейни статуи, колкото мога да си позволя, и ще продължавам да добавям нови и нови, докато полуостровът не застане под тежестта им. Много добре си го представям! Октавия, непорочна и добродетелна като озлочестената Лукреция, Октавия, заслужаваща повече уважение от весталка, Октавия, укротителката на безотговорния простак Марк Антоний, Октавия, която сама спаси страната си от злините на гражданската война. Да, Октавия

Целомъдрената трябва да получи *всички* овации! И когато агентите ми си свършат работата, Октавия Целомъдрената ще бъде толкова близко до богиня, колкото е Корнелия, майката на Гракхите! И когато Антоний я изостави, всеки римлянин и италиец ще го заплуюе като скот, като безсърдечно чудовище, управлявано единствено от похотта.

Само да можех да виждам бъдещето! Само да знаех коя е жената, заради която Антоний ще напусне Октавия Целомъдрената! Ще принесе жертва на всяко римско божество да бъде някоя, която всеки римлянин и италиец да може да мрази. Ако мога, ще прехвърля вината за поведението на Антоний върху нея. Ще я представя порочна като Кирка, суетна като Елена Троянска, злонамерена като Медея, жестока като Клитемнестра, смъртно опасна като Медуза. И дори да не е като тях, ще я направя въплъщение на всички заедно. Ще впрегна агентите си в нова кампания, ще създам от тази незнайна жена демон по същия начин, по който ще направя от сестра си богиня.

Има и други начини да се справиш с някого, освен войната — такова прахосване на живот и средства! Колко струва само една война! Все пари, които би трябвало да отидат за още по-голямата слава на Рим.

Пази се от мен, Антоний! Но няма да го направиш, защото ме смяташ за безполезен женчо. Вярно, не съм Божественият Юлий, но въпреки това съм *достоеен* наследник на името му. Покрий очи, Антоний, бъди сляп. Ще се добера до теб дори ако трябва да заплатя с щастието на любимата си сестра. Ако майката на Гракхите не бе имала изпълнен с болка и мъка живот, римските жени нямаше и до днес да полагат цветя на гроба ѝ. Същото ще важи и за Октавия Целомъдрената“.

[1] Ивици от дебела кожа или дебел плат, обикновено припокриващи се като пера (откъдето идва и названието), висящи над пояса и от раменете. — Б.пр. ↑

9.

Замаян от гледката на триумвира Антоний и триумвира Октавиан, вървящи заедно като добри стари приятели, Рим ликуваше през цялата зима и приветстваше идването на Златния век, който всеки момент щеше да почука на вратата. Въодушевлението се подсилваше и от факта, че съпругите на триумвира Антоний и на триумвира Октавиан бяха бременни. Издигнат тъй високо в етера на съзидателните метаморфози, че не знаеше как да слезе обратно на земята, Вергилий написа своята Четвърта еклога и предрече раждането на младенеца, който ще спаси света. По-циничните пък се обзалагаха кой ще е Избраникът — синът на Антоний или синът на Октавиан, никой и за миг не си помисли за дъщери. Началото на Десетата епоха нямаше да бъде поставено от момиче, това беше ясно.

Не че всичко вървеше чак толкова добре. Носеха се слухове за тайния процес срещу Квинт Салвидиен Руфус, макар че единствено сенаторите знаеха какви доказателства са представени и какво са казали Салвидиен и адвокатите му в защита. Присъдата потресе всички. Доста време бе минало, откакто римски гражданин бе осъден на смърт за измяна. Изгнания — колкото искаш, проскрипции — също, но нито един официален процес в Сената не бе завършил със смъртна присъда. Такава не можеше да се наложи на римски гражданин, откъдето идваше и падението — първо трябваше да му се отнеме гражданството, а след това — и главата. С делата за измяна се занимаваше специален съд и макар да не функционираше от години, той все още фигурираше в таблиците. Тогава защо бе цялата тази потайност, защо делото се гледаше от Сената?

Малко след края на Салвидиен Ирод бе видян да разхожда своя костюм в тирски пурпур и злато по улиците на Рим. Той беше отседнал в най-скъпата странноприемница в града (на ъгъла на Кливус Орбиус) и от разкошния си апартамент бе започнал да изпраща щедри дарове за някои нуждаещи се сенатори. Молбата му да бъде обявен за цар на юдеите беше надлежно представена в Сенакулума преди едно съвещание, на което едва се събра кворум благодарение на подаръците

и присъствието на Марк Антоний до него. Така или иначе, цялото начинание беше хипотетично, тъй като Антигон бе цар на юдеите с одобрението на партите и нямаше изгледи да бъде детрониран в близко бъдеще, а дори и да ги нямаше партите, огромното мнозинство юдеи подкрепяха Антигон.

— Откъде взе всичките тези пари? — попита го Антоний, докато влизаха в Сенакулума — мъничка постройка, долепена до Храма на съгласието в подножието на Капитолий. Тук Сенатът приемаше чужденците, които не се допускаха в сградата.

— От Клеопатра — отвърна Ирод.

Масивните юмруци се стиснаха.

— Клеопатра ли?

— Да, какво те учудва толкова?

— Тя е прекалено стисната, за да дава пари на когото и да било.

— Но синът ѝ не е, а той я управлява. Освен това трябваше да се съглася да ѝ се отплатя с доходите от йерихонски балсам, когато стана цар.

— О!

Ирод получи своето *senatus consultum*^[1], с което официално се посочваше като цар на юдеите.

— Сега ти остава само да си извоюваш царството — рече Квинт Делий по време на превъзходната вечеря, готвачите на странноприемницата бяха прочути.

— Знам, знам! — наежено отвърна Ирод.

— Защо си го изкарваш на мен? — учуди се Делий. — Да не би аз да съм оскубал Юдея?

— Защото си под носа ми и тъпчеш търбуха си със свински цици, като че ли някой те гони! Да не мислиш, че Антоний някога ще си вдигне задника да се бие с партите? Дори не споменава за партска кампания.

— Не може. Трябва да бъде наблизно, за да държи под око онова сладко момче, Октавиан.

— Ох, цял свят знае това! — нетърпеливо рече Ирод.

— Като стана въпрос за сладки неща, Ирод, какво стана с надеждите ти за Мариамне? Антигон не я ли е омъжил вече?

— Не може той самият да се ожени за нея, защото ѝ е чичо, а прекалено се страхува от роднините си, за да я даде на някой от тях. —

Ирод се ухили, претърколи се по гръб и плесна дундестите си ръце. — Освен това тя не е при него. А при мен.

— При теб ли?

— Да, успях да я изведа и да я скрия малко преди падането на Йерусалим.

— И това ако не е хитро! — Делий си набеляза поредния деликатес. — Май ще си взема и от пълнените орехчета.

Тези и различни други инциденти бледнееха пред истинския, все още нерешен проблем, пред който се бе изправил Рим от смъртта на Цезар насам — доставката на зърно. Секст Помпей тържествено обеща да бъде добър, но започна да напада корабите и да прибира товарите им преди още да се е втвърдил восъкът под договора от Брундизиум. Той ставаше все по-дързък и дори започна да напада Италия там, където имаше повече хамбари, и да отмъква зърно, за което никой и не подозираше, че може да бъде изложено на опасност. Когато цената на зърното скочи на четиридесет сестерции за шестдневен порцион, в Рим и в останалите италиански градове започнаха бунтове. За най-бедните имаше безплатни дажби, но Божественият Юлий бе намалил получателите им наполовина (до сто и петдесет хиляди души) с въвеждането на имуществен ценз. Но това, крещяха бесните тълпи, беше когато зърното се продаваше по десет сестерции за модий, а не по четиридесет! Списъкът на получателите на безплатни дажби трябвало да се разшири и да включва хората, които не могат да си позволят да плащат четворна цена. Когато Сенатът отхвърли това искане, броженията станаха толкова сериозни, че започнаха да напомнят за времето на Сатурнин.

Ситуацията беше доста неудобна за Антоний — наложи му се лично да се увери колко болезнен е станал проблемът със зърното, като същевременно си даваше много ясно сметка, че именно той бе оставил ръцете на Секст Помпей развързани.

Потискайки въздишката си, Антоний изостави надеждите да използва скътаните двеста таланта за удоволствия, както беше намислил. Вместо това купи с тях достатъчно зърно, за да нахрани сто и петдесет хиляди души допълнително, като по този начин си спечели незаслужени хвалебствия от страна на простолудията. Откъде беше

дошъл този неочакван късмет? Не от друг, а от Питодор Тралски. Антоний беше предложил на плутократа дъщеря си Антония Младата — грозновата, дебела и умствено недоразвита — в замяна на двеста таланта в брой. Питодор, който все още бе в разцвета на силите си, моментално прие предложението. Врещейки като осиротяло теле, Антония Младата потегли към Трал. Врещейки като осиротяла крава, Антония Хибрида се постара цял Рим да научи какво е сполетяло дъщеря ѝ.

— Каква презряна постъпка! — възкликна Октавиан, който по всякакъв начин се мъчеше да жегне неприятеля си.

— Презряна? *Презряна* ли? Първо, тя ми е дъщеря и мога да я ожения за когото поискам! — изрева Антоний, изненадан от тази нова проява на дързост от страна на Октавиан. — Второ, с парите за нея купих зърно за два пъти повече граждани за месец и половина! И това ако не е неблагодарност! Ще ме критикуваш, когато си родиш дъщеря, способна да направи за простолюдието и една десета от това, което направи моята!

— Дрън-дрън! — презрително отвърна Октавиан. — Преди да дойдеш тук и лично да видиш какво става, смяташе да задържиш парите и да изплатиш все по-големите си дългове! Горкото момиче нямаше никаква възможност да разбере какво я чака! Можеше поне да пратиш майка ѝ с нея, вместо да я оставиш в Рим да оплаква загубата ѝ пред всеки, който е готов да я изслуша!

— Откога си станал толкова състрадателен? Посрано нищожество!

И докато Октавиан се задъхваше от отвращение от тази обида, Антоний напусна тъй вбесен, че дори на Октавия ѝ бе трудно да го успокои.

Тогава на сцената излезе Гней Азиний Полион, който вече беше пълноправен консул, след като принесе жертва, положи клетва и официално пое длъжността си. Беше се питал как да увековечи двата месеца, които му оставаха, и сега вече имаше решение — като се опита най-сетне да вразуми Секст Помпей. Нещо му подсказваше, че синът на великия пълководец донякъде е прав за себе си. Седемнадесетгодишен, когато баща му бе убит в Египет, на по-малко

от двадесет, когато по-големият му брат загина след Мунда, той беше безсилен, а отмъстителният Сенат и римският народ го прокудиха да живее като престъпник и му отнеха възможността да поеме имуществото на фамилията си. Единственото, което бе нужно, за да се избегне сегашната противна ситуация, бе сенаторски декрет, позволяващ му да се върне у дома и да наследи положението и богатството на баща си. Положението му обаче беше нарочно очерняно, за да се укрепи това на враговете му, а богатството бе отдавна погълнато от проточилата се гражданска война.

„Въпреки това — помисли си Полион, когато извика Антоний, Октавиан и Меценат на съвещание в дома си — може би ще успее да накарам триумвирите да разберат, че трябва да се направи нещо“.

— В противен случай — каза той над чашата разредено вино в кабинета си — няма да мине много време и всички в тази стая ще загинем от ръцете на тълпата. И тъй като тълпата няма представа как да управлява, в Рим ще се появят нови господари — хора, чиито имена не мога дори да предположа, които ще се издигнат от дъното до нечувани висоти. Не искам да завърша живота си по този начин. Предпочитам да се оттегля с лавров венец на главата и да пиша историята на бурните ни времена.

— Какъв чудесен подбор на фрази — промърмори Меценат, когато двамата по-високопоставени от него не отговориха.

— Какво точно искаш да кажеш, Полионе? — след дълго мълчание попита Октавиан. — Че след като понасяхме години наред този безотговорен крадец, след като видяхме хазната опразнена заради него, трябва сега да обърнем другия край и да го възхваляваме? Да му кажем, че всичко му е простено и че може да се прибере у дома? Как ли пък не!

— Хайде сега — обади се Антоний, като се мъчеше да се държи държавнически. — Малко грубо подхождаш. Полион е прав, че Секст всъщност не е чак толкова лош. Аз лично винаги съм имал подобно чувство, Октавиане, и именно затова е нежеланието да смачкам хлапето... така де, младия мъж.

— Ах ти, лицемер такъв! — викна Октавиан. Никой не го беше виждал толкова разгневен. — Лесно ти е да бъдеш смирен и състрадателен, инертна буца лой! Прекарваш си зимите в разврат и гуляи, а аз се чудя как да изхраня четири милиона души! И къде са

парите, с които да го направя? В съкровищниците на онова жалко, лишено от собственост хлапе, срещу което била извършена невероятна несправедливост! Именно съкровищници, толкова много е изстискал от мен! А когато изстиска от мен, Антоний, той изстиска от Рим и Италия!

Меценат се пресегна и постави ръка върху рамото на Октавиан. Жестът изглеждаше нежен, но пръстите се забиха толкова силно в плътта, че Октавиан трепна и се помъчи да се освободи.

— Не съм ви събрал, за да се занимавам с личните ви разногласия — решително се намеси Полион. — Повиках ви, за да видим дали можем да намерим начин да се справим със Секст Помпей, който да ни излезе по-евтино от една морска война. Отговорът е преговори, а не открит конфликт! Очаквах поне ти да разбереш това, Октавиане.

— По-скоро съм готов да сключа договор с Пакор и да му дам целия Изток — отвърна Октавиан.

— Започваш да говориш така, сякаш не искаш да се намери решение — обади се Антоний.

— Искам да се намери решение! *Единственото!* И по-точно — да бъдат изгорени всичките му кораби, до последния, да се екзекутират адмиралите, екипажите и войниците му да бъдат продадени в робство, а на него да му се позволи да емигрира в Скития! Защото докато не се съгласим, че трябва да се направи именно това, Секст Помпей ще продължи да измъчва Рим и Италия както му се хареса! Този подлец няма нито душа, нито чест!

— Полионе, предлагам да изпратим някого при Секст и да поискаме среща... може би в ПUTEОЛИ? Да, ПUTEОЛИ звучи добре — рече Антоний, излъчвайки доброжелателство.

— Съгласен съм — обади се Октавиан и реакцията му сепна всички, дори Меценат. Значи избухването му е било нарочно, а не спонтанно? Какво е намислил?

Малко след като Октавиан се съгласи без възражения на срещата в ПUTEОЛИ, Полион реши да смени темата.

— Ти ще имаш грижата, Меценате — рече той. — Аз лично смятам незабавно да замина като проконсул в Македония. Сенатът може да назначи временни консули до края на годината. Един нундин в Рим ми е достатъчен.

— Колко легиона искаш? — попита Антоний, доволен, че може да обсъжда нещо, което безспорно беше по неговата специалност.

— Шест ще бъдат достатъчни.

— Добре! Това означава, че мога да дам единадесет на Вентидий, за да отвоюва Изтока. Засега ще трябва да задържи Пакор и Лабиен, където са. — Антоний се усмихна. — Добрият стар работяга Вентидий.

— Може би дори по-добър, отколкото предполагаш — суховато рече Полион.

— Ха! Ще повярвам, щом го видя с очите си. Не блесна особено, когато брат ми беше заклещен в Перузия.

— Нито пък аз, Антоний! — озъби се Полион. — Може пък бездействието ни да е свързано с определен триумвир, който не отговаряше на писмата ни.

Октавиан стана.

— Тръгвам, ако нямате нищо против. Само споменаването за писма е достатъчно да ми напомни, че имам стотици за писане. В моменти като този ми се иска да имам способността на Божествения Юлий да държи заети четирима секретари едновременно.

След като Октавиан и Меценат си тръгнаха, Полион изглежда свирепо Антоний.

— Проблемът ти, Марк, е че си мързелив и несериозен — заяде го той. — Ако в най-скоро време не си размърдаш задника и не направиш нещо, после може да се окаже късно за каквото и да било.

— А твоят проблем, Полионе, е че си непоносим педант.

— Планк започна да мърмори, а е водач на партия.

— Да си мърмори тогава в Ефес. Може да стане губернатор на провинция Азия. И колкото по-скоро, толкова по-добре.

— А Ахенобарб?

— Да продължи да си управлява Витиния.

— А какво ще правим с клиентските царства? Дейотар е мъртъв и Галатия съвсем рухна.

— Не се безпокой, имам нещо наум — самодоволно рече Антоний и се прозя. — Богове, как само мразя Рим през зимата!

[1] Сенатско решение. — Б.пр. ↑

10.

Договорът от ПUTEОЛИ със Секст Помпей беше сключен в края на лятото. Антоний се надяваше, че съглашението няма да стане всеобщо достояние, но Октавиан знаеше, че Секст няма да постъпи като достоен човек. В сърцето си той си оставаше пиценски военачалник, деградирал до пират и неспособен да удържи на думата си. В замяна на свободния достъп на корабите със зърно до Италия Секст официално се признаваше за губернатор на Сицилия, Сардиния и Корсика. Освен това получаваше Пелопонес, хиляда сребърни таланта и правото да бъде избран за консул през идните четири години, като на следващата година консул трябваше да бъде Либон. Всеки с мозък по-голям от грахово зърно разбираше, че всичко това е фарс. Сигурно си умираш от смях, Секст Помпей, помисли си все още вбесеният Октавиан.

През май Скрибония роди момиче, което Октавиан нарече Юлия. В края на юни Октавия също роди дъщеря — Антония.

Според една от клаузите на договора със Секст Помпей оцелелите осъдени на изгнание получаваха право да се приберат в родината си. Сред тях беше и Тиберий Клавдий Нерон, според когото договорът от Брундизиум не му гарантираше достатъчно закрила. Ето защо той продължаваше да стои в Атина, докато най-сетне реши, че може да се прибере сравнително безнаказано в Рим. Не му беше лесно, тъй като състоянието му бе на път съвсем да се стопи. Донякъде вината за това беше негова, тъй като бе инвестирал доста непредпазливо в компаниите на публиканите^[1], които събираха данъците от провинция Азия и бяха изхвърлени оттам, след като Квинт Лабие и неговите партски наемници нахлуха в Кария, Писидия и Ликия — най-доходоносните области. Всъщност вината за това не беше изцяло негова, макар че един разумен човек би останал в Италия и лично би се разпореждал с богатството си, вместо да остави всичко в ръцете на безскрупулни гръцки либертини и бездейни банкери.

И тъй, Тиберий Клавдий Нерон се прибра в началото на есента и бе толкова притеснен финансово, че се оказа неподходяща компания за

жена си. Средствата едва му стигнаха да наеме една носилка и открита количка за багажа си. Макар да бе позволил на Ливия Друзила да сподели скромното му превозно средство, тя отказа, без да обяснява причините за това — първо, носачите бяха толкова хилави и слаби, че едва можеха да вдигнат носилката заедно с Нерон и сина му, и второ, тя не можеше да понася близостта на съпруга си и детето. Времето беше чудесно — топло слънце, прохладен ветреца, много сянка, омайна миризма на треви и ароматни билки, които селяните отглеждаха, за да прогонят вредителите през зимата. Нерон предпочиташе да се движи по пътя, докато Ливия Друзила вървеше край него, където маргаритките бяха като килим под краката ѝ, а ранните ябълки и късните круши можеха да се берат от сведените клони на овощните дръвчета. Стига да не се откъсваше от погледа на Нерон в носилката, светът беше неин.

Оставиха Апиевия път при Теан Сидицийски и свиха по Латинския път, минаващ през вътрешността. Онези, които продължаваха към Рим през Помптинските блатата рискуваха живота си, тъй като в района върлуваше треска.

Малко преди Фрегела спряха в един скромен хан, който можеше да предложи добра баня — нещо, което Нерон поръча с нетърпение.

— Не изпразвайте водата, след като приключим със сина ми — нареди той. — Жена ми може да я използва.

Когато влязоха вътре, той я изгледа намръщено. Ливия Друзила разтревожено се запита какво ли е издало лицето ѝ, но продължи да стои мълчалива и смирена в очакване на поредната проповед — дългият опит ѝ подсказваше, че предстои тъкмо това.

— Приближаваме Рим, Ливия Друзила, и искам от теб в никакъв случай да не прекаляваш с разходите — заръча той. — Догодина малкият Тиберий ще има нужда от педагог — твърде неприятен разход, но от теб зависи дотогава да спестиш достатъчно, за да понесем по-леко товара. Никакви нови дрехи, никакви накити и абсолютно никакви специални слуги като фризьорки и козметички. Ясно ли е?

— Да, съпруге — покорно отвърна Ливия Друзила и мислено въздъхна. Не защото ѝ се искаше нова прическа или нещо подобно, а защото отчаяно копнееше за мирен и спокоен живот без постоянни натяквания. Искаше пристан, където да може да чете каквото си

поиска, да избере меню независимо от цената и да не бъде държана отговорна за кражбите на робите. Искаше да бъде добре облечена и накитена, да вижда как лицата на хората грейват при споменаване на името ѝ. Също като Октавия, благородната жена на Марк Антоний, чиито статуи се издигаха на пазарите на Беневентум, Капуа и Теан Сицицийски. В края на краищата, какво повече бе направила тя, освен да се омъжи за триумвир? А ето че хората я боготворяха и се молеха някой ден да я видят по пътя между Брундизиум и Рим. Бяха луди по нея, приписваха ѝ заслугата за настъпилия мир. Какво ли не би дала да е като Октавия! Но кой се интересуваше от жената на някакъв си патриций, ако името му е Тиберий Клавдий Нерон?

Той се взираше объркано в нея. Ливия Друзила излезе от унеса си със стряскане и облиза устни.

— Имаш да казваш нещо ли? — хладно попита той.

— Да, съпруже.

— Тогава говори, жено!

— Очаквам второ бебе. Отново син, предполагам. Симптомите са същите, каквито бяха когато забременях с Тиберий.

Първо дойде шокът, последван незабавно от гняв. Устата му се изкриви, зъбите му изскърцаха.

— Ох, Ливия Друзила! Не можа ли да направиш нещо? Не мога да си позволя второ дете, особено втори син! По-добре се обърни към Добрата богиня и помоли за лекарство веднага щом стигнем Рим.

— Боя се, че е малко късно за това, господарю.

— Мътните да го вземат! — яростно изруга той. — Колко време е минало?

— Мисля, че почти два месеца. Лекарството трябва да се вземе през първите шест нундина, а аз съм вече в седмия.

— Въпреки това ще го вземеш.

— Разбира се.

— Само това ми липсваше! — извика той и разтърси юмруци във въздуха. — Махай се, жено! Махай се и ме остави да се изкъпя на спокойствие!

— Още ли искаш Тиберий да се присъедини към теб?

— Тиберий е моята радост и утеха, разбира се, че искам!

— Значи мога да се разходя да разгледам стария град?

— Мен ако питаш, и от някоя скала можеш да се хвърлиш!

Фрегела беше град призрак от осемдесет и пет години, опустошен от Луций Опимий заради бунт срещу Рим по времето, когато полуостровът бе раздробен на отделни италиански държавици, размесени с „колонии“ римски граждани. Несправедливостта на това надменно отношение в крайна сметка бе принудила италианските държавици да се обединят и да опитат да отхвърлят римското иго. За разразилата се тежка война имаше много причини, но тя избухна след убийството на дядото — осиновител на Ливия Друзила, народния трибун Марк Ливий Друз.

Може би защото знаеше всичко това, внучката му се движеше сред рушащите се стени и все още изправени постройки, като се мъчеше да преглътне сълзите си. Как *смееше* да се отнася така с нея Нерон! Как можеше да обвинява за бременността нея, която никога не би влязла в леглото му, ако имаше такава възможност? Установи, че погнусата ѝ се бе засилила неимоверно след като напуснаха Атина. Покорната съпруга си оставаше все така покорна, но ненавиждаше всеки миг на смиреност.

Тя знаеше за дядо си, но нямаше представа, че преди петдесет години Луций Корнелий Сула се бе разхождал на същото място, бе размишлявал за извършеното клане, бе гледал алените макове, подхранвани от италианска и римска кръв, гладките сводове на черепите с жълти маргаритки в кухите орбити като някакви кокетни очи, и си беше задавал въпроса, на който не можеше да отговори никой смъртен — защо тръгваме на война срещу собствените си братя? И също като него разхождащата се Ливия Друзила забеляза през сълзи как един римлянин приближава към нея и се запита дали вижда привидение или истински човек. Отначало се огледа бързо за евентуално скривалище, но той приближаваше. Накрая тя се отпусна на барабана на една колона, върху който навремето бе сядал Гай Марий, и зачака непознатият да стигне до нея.

Той бе облечен в обшита с пурпур тога, а главата му бе увенчана с буйна златиста коса. Походката му беше грациозна и уверена, а тялото под широките одеяния — младо и стройно. Тя успя да фокусира лицето му едва когато той стигна само на няколко крачки от нея.

Много гладко, красиво, напрегнато и в същото време нежно, със сребристи очи. Ливия Друзила впери поглед в него и устата ѝ зяпна.

Октавиан също имаше нужда от уединение. Понякога хората го изтощаваха, без значение колко добри бяха намеренията им и въпреки безспорната им вярънност. Старата Фрегела се намираше в близост до Фабратерия Нова — градче, което се бе появило след войната. Той вдигна лице към безоблачното небе, за да попиe слънчевите лъчи и да остави ума си да се рее безцелно — удоволствие, което рядко можеше да си позволи. Тези развалини бяха странно примамливи, може би защото тънеха в тишина, бръмчене на пчели вместо човешка реч, едва доловима песен на някоя пойна птица вместо виковете на уличния музикант. Спокойствие! Така прекрасно, тъй жадувано!

Внезапно го обзе чувство на самота — може би именно защото позволи на ума си разкоша на свободата. За първи път в забързания си живот си даде сметка, че никой не е край него само заради *него* — е, без Агрипа, разбира се, но нямаше предвид това. А някой като майка или съпруга, липсваше му възхитителната и безкористна всеотдайност, която Октавия даваше на Антоний или, ох, проклета да е, майка му — на Филип Младши.

Не, не бива да мисли за Атия и нейното безчестие! По-добре да мисли за сестра си, за най-милата римлянка, живяла някога. Защо грубиян като Антоний получаваеше такава благодат? Защо и той да си няма своя Октавия, пък била и по-различна от сестра му?

Усети, че още някой се разхожда из каменните руини на Фрегела — жена, която го забеляза и отначало бе готова да побегне, но после се отпусна на един барабан на колона и остана да седи неподвижна, а сълзите по бузите ѝ проблясваха под лъчите на слънцето. Отначало я помисли за привидение, но поспря за миг и се увери, че е истинска. Омайно, деликатно лице се обърна за момент към него, след което заби поглед в земята. Двете ѝ прекрасни ръце потрепваха, свити в скута, не ги украсяваха никакви накити, но нищо друго не говореше за скромен произход. Тя беше благородна дама, усещаше го със сърцето си. Някакъв инстинкт в него изведнъж се освободи, нададе възторжен вик и той внезапно разбра божественото послание — тя му беше пратена, беше божествен дар, който той не можеше — не биваше! — да подминава. Едва не извика на глас към божествения си баща, след което поклати глава. Говори с нея, развали магията!

— Преча ли? — попита той с прекрасна усмивка.

— Не, не! — припряно отвърна тя, докато бършеше последните сълзи от лицето си. — Не!

Той седна в краката ѝ и загледа нагоре към нея с питащо изражение. Изумителните му очи изведнъж станаха много нежни.

— За момент си помислих, че си богинята на пазара, а сега виждам мъка, която сигурно е заради съдбата на Фрегела — рече той. — Но ти не си богиня — засега. Някой ден ще те направя такава.

Какви замайващи думи! Тя не го разбра и дори реши, че е малко луд. Но се бе влюбила за миг, по-бързо от удар на мълния.

— Имах малко свободно време и реших да разгледам развалините — рече тя със стегнато гърло. — Толкова са спокойни... а аз така се нуждаю от спокойствие!

Последните ѝ думи бяха изпълнени с копнеж.

— Да, след като хората са приключили с това място, то се е отърсило от целия си ужас. Излъчва спокойствието на смъртта, но ти си твърде млада, за да се готвиш за нея. Прачицо ми Гай Марий навремето се срещнал сред тази пустош с друг мой прачичо, Сула. Нещо като почивка. Нали разбираш, и двамата били заети да превръщат и други места в подобия на Фрегела.

— И ти ли си правил така? — попита тя.

— Не преднамерено. Предпочитам да строя, вместо да разрушавам. Макар че сигурно никога няма да възстановя Фрегела. Тя е моят паметник за теб.

Отново лудост!

— Шегуваш се, не заслужавам такова нещо.

— Как бих могъл да се шегувам, след като видях сълзите ти? Защо плачеше?

— От самосъжаление — призна си тя.

— Отговор на добра съпруга. А ти си добра съпруга, нали?

Тя погледна простата си венчална халка.

— Опитвам се да бъда, но понякога ми е трудно.

— Не би било, ако аз бях твойт съпруг. Кой е той?

— Тиберий Клавдий Нерон.

Той рязко пое дъх.

— А! Онзи. А ти коя си?

— Ливия Друзила.

— От чудесна стара фамилия. При това и наследница.

— Вече не. Зестрата ми я няма.

— Искаш да кажеш, че Нерон я е изхарчил.

— Да, след като избягахме. Всъщност аз съм Клавдия от Нероните.

— Значи съпругът ти е и твой първи братовчед. Имате ли деца?

— Едно, на четири години. — Черните ѝ мигли се сведоха надолу. — И още едно в утробата ми. Трябва да взема лекарството.

Богове, какво ми става? Защо разказвам това на напълно непознат?

— А искаш ли да го вземеш?

— И да, и не.

— Защо да?

— Защото не харесвам съпруга си и първородния си син.

— А защо не?

— Защото имам чувството, че вече няма да мога да родя. Добрата богиня ми проговори, докато ѝ принасях жертва в Капуа.

— Тъкмо идвам от Капуа, но не те забелязах там.

— Нито пък аз теб.

Настъпи мълчание, сладко като мед и изпълнено със спокойствие. Едва доловимата песен на чучулигите и бръмченето на насекомите в тревата бяха неизменна част от него, сякаш самата тишина се състоеше от пластове.

Омагьосана съм, помисли си Ливия Друзила.

— Бих могла да седя тук цяла вечност — прошепна тя.

— И аз, но само ако си с мен.

Уплашена, че той ще се опита да я докосне и че няма да има сила да го отблъсне, тя разруши магията и заговори оживено:

— Носиш *toga praetexta*^[2], а си твърде млад. Означава ли това, че си някое от протежетата на Октавиан?

— Не съм протеже. Аз съм Цезар.

Тя скочи на крака.

— Октавиан? Ти си Октавиан?

— Отказвам да отговарям на това име — рече той, но не гневно.

— Аз съм Цезар, Синът на Божествения. Един ден ще стана Цезар Ромул с декрет на Сената и одобрението на римския народ. След като победея враговете си и остана без съперник.

— Съпругът ми е твой заклет враг.

— Нерон ли? — Той се разсмя, искрено развеселен. — Нерон е никой.

— Той е мой съпруг и господар на съдбата ми.

— По-скоро искаш да кажеш, че си негова собственост. Познавам го! Много мъже не правят разлика между жените си и животните или робите. Много жалко, Ливия Друзила. Смятам, че една съпруга трябва да бъде най-безценен колега на мъжа, а не говореща стока.

— Така ли гледаш ти на жена си? — попита тя, докато ставаше забързано. — Като на колега?

— Не и на настоящата. Горката, няма нужния ум за това. — Тогата му беше малко размъкната и той я дръпна, за да се приведе в ред. — Трябва да вървя, Ливия Друзила.

— И аз, Цезаре.

Обърнаха се и закрачиха към хана.

— Пътувам към Оттатъшна Галия — рече той на разклонението на пътеката. — Очертаваше се дълъг престой там, но не и след като те срещнах. Ще се върна преди края на зимата.

Усмихна се и белите му зъби блеснаха ярко на фона на загорялата кожа.

— И когато се върна, Ливия Друзила, ще се ожения за теб.

— Аз вече съм женена и съм вярна на клетвата си. — Тя се изпъна с накърнено достойнство. — Аз не съм Сервилия, Цезаре. Няма да престъпя клетвите си дори заради теб.

— Точно затова ще се ожения за теб! — Той тръгна по лявото разклонение, без да се обръща назад, макар че гласът му се чуваше съвсем ясно. — Аха, а Нерон никога не би се развел с теб, за да ти позволи да се омъжиш за мен, нали? Ама че ужасна ситуация! Какво ли решение може да се намери?

Ливия Друзила се взираше дълго в посоката, в която беше изчезнал. Мина време, преди да бъде в състояние отново да заповяда на краката си да вървят. Цезар Октавиан! Разбира се, всичко беше куп глупости, доколкото знаеше, той казваше подобни неща на всяка хубава млада жена, която му се изпречваше. Властта кара мъжете да се смятат за неустойими — Марк Антоний беше чудесен пример с опитите му да я прельсти. Единственият проблем беше, че тя бе отвратена от

Антоний, а ето че се влюби в съперника му. Един поглед ѝ беше достатъчен, за да си загуби главата.

Когато поднесе яйца и мляко на свещената змия в светилището на Добрата богиня в Капуа, тя бе изпъзляла от дупката си, покрита със златни от слънчевите лъчи люспи. Вкуси от млякото и погълна двете яйца, а после вдигна клиноподобната си глава и я загледа с неподвижните си студени очи. Ливия Друзила посрещна погледа ѝ без страх, чу я да ѝ говори на някакъв непознат език вътре в нея и протегна ръка да я погали. Змията бе докоснала с брадичка пръстите ѝ, езикът ѝ се стрелкаше напред-назад, напред-назад... какво ѝ казваше? Мъчеше се да си спомни, сякаш гледаше през гъста мъгла, и в съзнанието ѝ изплува посланието — че ако е готова да принесе жертва, Добрата богиня ще я дари с целия свят. Това се бе случило в деня, в който се увери, че наистина е бременна. Никой дотогава не беше виждал свещената змия. Тя чакаше падането на нощта, за да излезе за млякото и яйцата. А ето че се яви на Ливия под яркото слънце — дълга златна змия, дебела колкото ръката ѝ. Добра богиньо, Добра богиньо, дари ме със света и ще възстановя култа към теб, какъвто е бил преди да се намесят мъжете!

Завари Нерон да чете куп свитъци. Щом влезе, той вдигна глава и я изгледа заплашително.

— Твърде дълга разходка за някой, който е вървял цял ден.

— Разговарях с един мъж сред руините на Фрегела.

Нерон се вцепени.

— Съпругите не разговарят с непознати мъже!

— Не беше непознат. А Цезар, Синът на Божествения.

Думите ѝ предизвикаха диатриба, която Ливия Друзила бе чувала толкова много пъти, че можеше спокойно да остави съпруга си с обяснението, че смята да използва банята, преди водата да е изстинала съвсем. Кое то и направи, макар че трябваше да събере кураж, след като видя плаващите по повърхността люспи мъртва кожа и мазни петна и долови вонята на пот. Доколкото познаваше Нерон, той най-вероятно бе уринирал във водата, а за малкия Тиберий беше повече от сигурна. С помощта на един парцал събра колкото може от отпадъците, преди да се потопи в хладката вода. И тайничко си помисли, че с радост би

зарязала съпружеските си добродетели заради всеки мъж, който ѝ предложи свежа, гореща, ароматна баня в чудесна мраморна вана, която да ползва единствено тя. А след като успя да прогони от ума си урината и боклуците, започна да си мечтае, че този мъж е Цезар Октавиан и че той наистина мислеше онова, което бе казал.

А той мислеше онова, което беше ѝ казал, макар че здравата се ругаеше по пътя към дома на дуумвира във Фабратерия заради най-нескопосаното обяснение в любов, което бе правил някога.

„Виждаш ли какво се получава, когато изкушаваш боговете? — запита се той с крива усмивка. — Презирах сладникавата сантименталност и наричах слабаки мъжете, които твърдяха, че още при първия поглед са били поразени от стрелата на Купидон. А ето ме сега със стърчаща от гърдите стрела, удавен от любов по момиче, което дори не познавам. Как е възможно? Как мога аз, така рационален и безстрастен, да се поддам на едно чувство, противоречащо на всичко, в което вярвам? Това е възмездие от някой бог, не би могло да е друго! Иначе просто няма смисъл! Аз съм рационален и безстрастен! Защо тогава чувствам този невероятен порив на... на... любов? Ох, направо е непоносимо! Пожелах да поема всичките ѝ беди на своите рамене, да я задуша с целувки, да бъда с нея до края на живота си! Ливия Друзила. Съпругата на претенциозен сноб като Тиберий Клавдий Нерон. Поредният Клавдий, от същата малка кошница. Разклонението на Клавдиите с прозвище Пулхер ражда чудати, независими и своенравни консули и цензори, докато Нероните са известни с това, че създават само нищожества. И този Нерон е нищожество — горделив, инатлив, дребнав мъж, който никога няма да се съгласи да се разведе с жена си по повеля на Цезар Октавиан“.

Лицето ѝ танцуваше пред очите му, подлудяваше го. Пъстри очи, черна коса, кожа като сметана, сочни червени устни. А може би беше просто сексуално привличане? Нима страдаше от същото заболяване, което непрекъснато сгорещяваше Марк Антоний? Не, абсолютно невъзможно! Колкото и чуждо да му беше това чувство, за появата му трябваше да има по-добра причина от най-обикновен сърбеж между краката. „А може би — мислеше си Октавиан, докато двуколката го връщаше към Рим — всеки от нас си има естествена половинка и аз

съм намерил своята. Като гургулиците. Съпруга на друг мъж, при това бременна. А ето че няма никакво значение. Тя е моя — *моя!*“

Не след дълго откри, че няма с кого да сподели тайната си, дори да му се искаше да го направи. Корабите вече пристигаха необезпокоявани в Путоли и Остия, цената на зърното падна до нормалните си стойности поне за тази година и Антоний бе решил да се върне в Атина и да вземе Октавия и дечурлигата със себе си. Октавия може би беше единственият човек, с когото би могъл да сподели ужасната си емоционална дилема, но тя преливаше от щастие с Антоний и подготовката на пътуването я бе погълнала изцяло. И едното, и другото означаваше, че може да се разприказва неволно пред съпруга си, а той нямаше да се поколебае да го направи за посмешище. Ха-ха-ха, Октавиане, как можеш да се водиш по хуя си! Направо чуваше подигравките му. Затова отписа домакинството на Антоний и се запита дали Агрипа не може да му помогне с някой мъдър съвет, когато пристигне в Нарбон край испанската граница, на един месец път от Рим.

Състоянието му го измъчваше, защото страстта някак не подходеше на човек, чиито мисловни навици се характеризираха с хладна логика и решително потискане на емоциите. Объркан, тормозен, горящ от желание, Октавиан изгуби апетит и беше на път да се прости и с разсъдъка си. Отслабна видимо, сякаш някой го бе напъхал в нагорещена пещ, и вече дори не можеше да започне да мисли на гръцки. Мисленето на гръцки бе прищявка, нещо, което правеше с желязна решителност именно защото беше така трудно. А ето че сега имаше да диктува петдесет писма на гръцки, а се налагаше да го прави на латински и да заповяда рязко на секретарите си да превеждат сами.

Меценат не беше в Рим, може би за добро, което означаваше, че в навечерието на заминаването му за Оттатъшна Галия Скрибония трябваше да събере кураж да каже нещо.

Тя беше много щастлива от спокойната си бременност и роди Юлия бързо и леко. Мъничката дъщеря беше безспорно прекрасна със

светложълтите си коси и големите сини очи, които бяха прекалено светли, за да потъмнеят през идните месеци. Тъй като нямаше никакви радостни спомени от Корнелия, Скрибония се зае да се грижи за бебето, изпълнена с още повече любов към своя сдържан и педантичен съпруг. Фактът, че той не я обичаше, не бе причина за мъка — отнасяше се добре с нея, уважаваше я, винаги беше безупречно любезен и обеща, че веднага щом се възстанови напълно от раждането, ще я посети отново в леглото. Дано следващото е момче! — помоли се тя и принесе дарове на Юнона Спасителката, Великата майка, и на Спес.

Нещо обаче се бе случило с Октавиан на връщане към Рим от посещението му в тренировъчните лагери около стария военен град Капуа. Скрибония си имаше очи и уши, които ѝ казаха това, но разполагаше и с неколцина слуги, сред които Гай Юлий Бургундин, който бе иконом на Октавиан и внук на Бургунд, любимия германски либертин на Божествения Юлий. Макар че винаги оставаше в Рим като иконом на *domus Hortensia*, сред клиентите на Октавиан имаше толкова много негови братя, сестри, братовчеди, лели и чичовци, че винаги някой от тях бе около патрона, където и да се намирал той. И ето, разказа пълният с новини Бургундин, че Октавиан излязъл да се разходи във Фрегела и се върнал в състояние, в което никой не го беше виждал досега. Сигурно го бе посетил някой бог според теорията на самия иконом, но предположението му бе само едно от многото.

Скрибония се опасяваше от умствено разстройство, защото спокойният и прибран Октавиан бе станал докачлив, сприхав и критичен за неща, на които обикновено не обръщаше внимание. Ако го познаваше добре като Агрипа, тя щеше да види у него всички признаци на отвращение от самия себе си — и щеше да бъде права. А вместо това тя се опита да му напомни, че му е нужна повече сила и затова трябва да се храни по-добре.

— Трябва ти сила, скъпи, затова яж повече — каза тя по време на една особено богата вечеря, която лично беше избрала. — Утре заминаваш за Нарбон, а там няма да ти поднесат любимите ти ястия. Моля те, Цезаре, яж!

— Млък! — рязко я сръза той и слезе от кушетката. — Мери си приказките, Скрибония! Започваш да ставаш заядлива. — Спря, спуснал единия си крак надолу, докато слугата се мъчеше да надене

обувката му. — Хмм! Хубава дума! Наистина заядлива, ужас — заядлива, поредната заядливка!

Тя не го видя повече. На сутринта чу шума от заминаването му. Изтича обляна в сълзи навън и едва успя да зърне златната му коса, преди да изчезне в двуколката, гюрукът бе вдигнат заради дъжда. Цезар напусна Рим и градът плачеше.

— Тръгна, без да се сбогува с мен! — извика тя към Бургундин, който стоеше със сведен поглед до нея.

Икономът извади някакъв свитък, като избягваше погледа ѝ.

— Господарке, Цезар ми заповяда да ти дам това.

С настоящото се развеждам с теб.

Основанията ми са — заядливост, старост, лошо държане, несъвместимост и екстравагантност.

Заръчах на иконома си да те премести заедно с детето ни в стария ми дом на Волските глави край Курия Ветерес, където ще живееш и ще отгледаш дъщеря ми, както подобава на високия ѝ произход. Трябва да бъде много добре образована, а не да преде и тъче. Банкерите ми ще ти изплащат подходяща издръжка и ще можеш свободно да се разпореждаш с цялата си зестра. Не забравяй, че мога да прекратя това щедро решение във всеки един момент и ще го сторя, ако чуя слухове за неморално поведение. Случи ли се подобно нещо, ще те върна на баща ти, лично ще се заема с отглеждането на Юлия и ще ти забраня да я виждаш.

Писмото беше подпечатано със сфинкс. Внезапно онемяла, Скрибония го остави да се изплъзне между пръстите ѝ, отпусна се на мраморната пейка наблизо и скри лице между коленете си, като се помъчи да не припадне.

— Всичко свърши — каза тя на стоящия наблизо Бургундин.

— Да, господарке — меко каза той, харесваше я.

— Но аз не съм сторила нищо! Не съм заядлива! Не съм нито едно от ужасните неща, които споменава! *Старост!* Та аз още нямам трийсет и пет!

— Цезар заповяда да бъдеш преместена още днес, господарке.

— Но аз не съм сторила нищо! Не съм заслужила подобно отношение!

„Бедна господарке, ти го раздразни — помисли си Бургундин, който като клиент бе задължен да си държи езика зад зъбите. — Ще разгласи пред целия свят, че си заядлива, така че да не можеш да се очистиш от това. Горката господарка! И горката мъничка Юлия“.

Марк Випсаний Агрипа беше в Нарбон — аквитаните отново създаваха неприятности и трябваше да им покаже нагледно, че Рим все още отглежда най-добрите войници и пълководци.

— Разграбих Бурдигала, но не я опожарих — каза той на Октавиан, който беше пристигнал след мъчително пътуване и пристъп на астма, какъвто не бе имал от цели две години. — Не намерихме никакво злато и сребро, а цяла планина здрави, подковани с желязо колела за каруци, четири хиляди превъзходно сковани бъчви и петнайсет хиляди здрави мъже, които ще бъдат продадени като роби в Марсилия. Търговците потриват ръце от радост — от доста време на пазарите не е имало такава добра стока. Реших, че политически не е добре да поробвам жени и деца, но винаги мога да го сторя, ако пожелаеш.

— Не, *ти* ако пожелаеш. Печалбата от робите е твоя, Агрипа.

— Не и по време на тази кампания, Цезаре. Мъжете ще докарат две хиляди таланта, които могат да свършат по-добра работа, отколкото да ги прибера в кесията си. Моите потребности са прости, пък и ти винаги ще се погрижиш за мен.

Октавиан се изправи с блеснал поглед.

— План! Имаш план! Сподели го!

В отговор Агрипа стана, извади една карта и я разгъна на непретенциозното си бюро. Октавиан се наведе над нея и видя, че тя изобразява много подробно района около главното пристанище на Кампания Путеоли, на сто мили югоизточно от Рим.

— Ще дойде ден, когато ще разполагаш с достатъчно кораби, за да се справиш със Секст Помпей — каза Агрипа, като се стараяше гласът му да звучи безпристрастно. — Четиристотин, доколкото мога да преценя. Но къде е пристанището, което би могло да приюти и половината от тях? Брундизиум? Тарент? Само че и двата града са отделени от Тусканския бряг от Месинския пролив, а той е под контрола на Секст. Значи не можем да държим корабите си в Брундизиум или Тарент. Да видим тусканските пристанища — ПUTEОЛИ е претоварен от търговски кораби, Остия се пълни с тиня, Сурентум трябва да се пази за закаляването на железните слитъци от Илва. Освен това те си остават уязвими за нападения по море, дори и да можеха да поберат четиристотин големи кораба.

— Това ми е известно — уморено рече Октавиан. Астмата бе изсмукала силите му. Удари с юмрук картата. — Безсмислено е, безсмислено!

— Има и друга възможност, Цезаре. Мисля си за нея откакто започнах да обикалям корабостроителниците. — Голямата, добре оформена длан на Агрипа се спусна над картата и показалецът посочи двете малки езерца край ПUTEОЛИ. — Ето го отговора, Цезаре. Лукринското и Авернското езеро. Първото е много плитко и водите му се стоплят от Огнените поля. Второто е бездънно и водата му е тъй студена, че сигурно идва направо от Подземния свят.

— Е, определено е много тъмно и мрачно — обади се Октавиан, който си беше донякъде религиозен скептик. — Никой селянин няма да се съгласи да изсече гората около него от страх да не разгневи лемуриите.

— Гората трябва да си иде — отсече Агрипа. — Смятам да съединя двете езера с няколко големи канала. После ще прекъсна дигата между морето и Лукринското езеро. Морската вода ще се влее в каналите и постепенно ще превърне Авернското езеро в солено.

На лицето на Октавиан се изписа възхищение и скептицизъм.

— Но... но дигата е построена върху ивицата земя, която разделя Лукринското езеро от морето, за да може водата да е точно с подходящата температура и соленост за отглеждането на стриди — рече той, загрижен, както винаги, за приходите в хазната. — Пускането на морска вода означава пълно унищожаване на мидарниците...

Агрипа, ще накараш стотици производители да поискат гражданството и главата ти!

— Могат да си получат стридите обратно, след като окончателно бием Секст — решително рече Агрипа, без ни най-малко да го е грижа за съсипването на поминъка, който съществуваше по тези места от поколения. — Щом аз мога да разруша нещо, те ще успеят после да го изградят отново. Ако всичко стане както си го представям, Цезаре, ще разполагаме с огромно пространство спокойни защитени води, които да приютят корабите ни. И не само това — ще можем да обучаваме екипажите и войниците в изкуството на морската битка, без дори да се тревожим от евентуално нападение на Секст. Корабите ни могат да минат безнаказано през каналите и да атакуват фланга му.

Новината хвърли Октавиан в шок, сякаш внезапно го бяха потопили в ледена вода.

— Ти си равен на Цезар — бавно рече той, толкова замаян, че забрави да нарече осиновителя си Божествения Юлий. — Това е Цезаров план, истински инженерен шедьовър.

— Аз? Равен на Божествения Юлий? — погледна го слисано Агрипа. — Не, Цезаре, тази идея е плод на здрав разум и осъществяването ѝ ще бъде резултат на тежка работа, а не на инженерен гений. Докато обикалях корабостроителниците, имах много време за размисъл. И забравих едно съществено нещо — корабите не могат да се задвижват сами. Разбира се, разполагаме с известно количество опитни моряци, но може би две трети от новите кораби ще бъдат без екипаж. Повечето от галерите ще бъдат с по пет реда гребла, макар че поръчах и триреми там, където не могат да се строят кораби с дължина двеста стъпки и ширина двайсет и пет.

— Квинкверемите са много тромави — рече Октавиан, разкривайки, че не е пълен невежа по морските въпроси.

— Да, но размерите им са предимство, а освен това могат да носят по два бронзови клюна. Спрях се върху един модифициран вариант с не повече от двама души на гребло на три рамки — две двойни и една единична. Така на палубата ще има достатъчно място за сто войника, а също за катапулти и балисти. Средно това означава по триста гребци на кораб. И още трийсет моряка.

— Започвам да разбирам проблема ти. Но ти, естествено, си му намерил решение. Триста пъти по триста гребци прави деветдесет

хиляди. Плюс четиридесет и пет хиляди войници и двадесет хиляди моряци. — Октавиан се опъна като доволен котарак. — Не съм генерал на армии или морски адмирал, но пък съм майстор по чудесната римска наука логистика.

— Значи би предпочел по сто и петдесет войника на кораб вместо сто ли?

— О, нещо такова. Да се нахвърлят върху врага като мравки.

— Двадесет хиляди души ще ми бъдат достатъчни за начало — рече Агрипа. — Имам предвид, за да започна да строя пристанището и да натисна освободените роби, които се мотаят из Италия и търсят латифундии, още неразделени на парцели за ветерани. Ще им плащам с печалбата си от продажбата на роби, ще ги храня и ще им осигуря подслон. Ако ги бива, после мога да ги обуча за гребци.

— Доста стимулираща работа — отбеляза с усмивка Октавиан. — Хитро. Горките нещастници нямат пари да се приберат по домовете си, така че защо да не им предложим покрив над главата и пълен стомах? Иначе рано или късно ще се озоват в Лукания и ще станат бандити. А така е по-добре. — Той цъкна с език. — Ще стане бавно, много по-бавно, отколкото се надявах. Колко време ще е нужно, Агрипа?

— Четири години, Цезаре, като се брои идващата, но не и тази.

— Секст няма да спазва толкова дълго договора. — Гъстите златисти мигли се отпуснаха и скриха очите му. — Особено след като се разведох със Скрибония.

— Мътните да го вземат! Защо го направи?

— Толкова е заядлива, че не мога да живея с нея. Каквото и да поискам, все не ѝ се харесва. И затова досажда. Досажда, досажда, досажда.

Проницателният поглед на Агрипа нито за миг не се отклони от лицето на Октавиан. „Значи е задухал друг вятър? И то от посока, която ми е напълно непозната. Цезар крои нещо, това е повече от ясно. Само че що за планове изискват развод със Скрибония? Заядлива? Досадница? Тия не ми минават, Цезаре. Мен не можеш да преметнеш.“

— Трябват ми няколко души, които да наглеждат работата при езерата — рече той. — Имаш ли нещо против аз да ги избира? Сигурно ще бъдат военни инженери от собствените ми легиони. Ще имат обаче

нужда да ги предпазва човек с положение. Пропретор, стига да ти се намери някой свободен.

— Не, имам един свободен проконсул.

— Проконсул? Уви, няма да е Калвин. Жалко, че го прати в Испания. Щеше да е идеален за целта.

— Той е нужен в Испания. Войниците се бунтуват.

— Знам. За всичко е виновен Серторий.

— Серторий беше там преди повече от трийсет години! Как може той да бъде виновен?

— Започнал да набира войници от местните и да ги учи да се бият като римляни. Затова сега испанските легиони са предимно такива — испански. Свирепа сбирщина, но не са закърмени от малки с римска дисциплина. Това е една от причините да не опитвам същия експеримент с галите, Цезаре. Но да се върнем на темата. Кого имаш предвид?

— Сабин. Дори да имаше провинция, която да умолява за нов губернатор (а такава няма), Сабин не би я поел. Иска да остане в Италия и да участва в морските военни действия, когато се стигне до тях. — Октавиан се ухили за момент. — Няма да е приятно да го слушаш, когато разбере, че има да чака още четири години. Не бих му поверил легиони, но мисля, че от него ще стане чудесен началник на инженерите на Порт Юлий. Така ще наречем твоето пристанище.

Агрипа се разсмя.

— Горкият Сабин! Никога няма да преглътне онази изгубена битка, когато Цезар покоряваше Оттатъшна Галия.

— Тогава се е надувал много, надува се и сега. Ще ти го пратя, за да го запознаеш подробно с това, което трябва да се направи. В Нарбон ли ще бъдеш?

— Не, освен ако не побърза, Цезаре. Поемам към Германия.

— Агрипа! Сериозно ли говориш?

— Напълно. Свебите се надигат и вече са започнали да свикват с това, което е останало от моста на Цезар над Рейн. Не че смятам да го използвам. Смятам да построя друг по-нагоре по течението. Убиите ядат от ръката ми, така че не искам те или херуските да имат неприятности. Затова ще трябва да навляза изцяло в територията на свебите.

— И в гората?

— Не. Бих могъл, но войниците се страхуват от Баценис — прекалено тъмна и мрачна гора е. Мислят си, че зад всяко дърво дебне германец, да не говорим за мечките, вълците и зубрите.

— А така ли е наистина?

— Е, поне в известна степен. Не се бой, Цезаре. Ще внимавам.

Важно беше наследникът на Цезар да се покаже на галските войски и затова Октавиан остана достатъчно време, за да може да посети всеки от шестте легиона около Нарбон, да върви сред войниците и да им се усмихва с усмивката на Цезар. Мнозина от тях бяха ветерани от Галските войни и отново бяха постъпили в армията, отегчени от еднообразието на цивилния живот.

Това трябваше да престане, мислеше си Октавиан, докато правеше обиколките си и чувстваше, че ръката му се превръща в безформена каша от сърдечните ръкостискания. Някои от тези мъже бяха станали сериозни земевладелци след десетина постъпвания в армията. Уволняваха се, получаваха своите десет югера, а на следващата година се връщаха за следващата кампания. Отново и отново, като всеки път трупаха още земя. Рим трябваше да има редовна войска и войниците да служат по двадесет години без прекъсване. И накрая да получават парична пенсия вместо земя. Италия не беше безгранична, а настаняването им в Галиите, Испаниите или във Витиния не им допаднаше. Те бяха римляни и копнееха да прекарат старините си в родината. Божественият ми баща настави Десети легион около Нарбон, защото се бяха разбунтували. А къде бяха тези мъже сега? В легионите на Агрипа, разбира се.

Една армия трябваше да бъде там, където е опасността, да бъде готова за бой само за един нундин. Да не се нуждае от претори, които да събират, екипират и обучават набързо войски около Капуа, а след това да ги пращат на хиляда мили оттам, за да се изправят срещу врага. Да, Капуа щеше да остане тренировъчен център, но щом бъде обучен достатъчно добре, войникът незабавно трябваше да бъде изпратен на някоя граница и да постъпи в легиона, който вече е там. Гай Марий допусна в легионите да влизат и хора от простолюдието — как само го мразеха заради това имотните! За тях бедняците не ставаха за войници — нямаха какво да защитават, нито земя, нито собственост.

Но ето че те се оказаха по-храбри от състоятелните мъже и римските легиони вече бяха съставени предимно от хора от простолудията. Навремето пролетариите нямали какво да дават на Рим, освен деца, днес те даваха храбростта и живота си. Блестящ ход, Гай Марий!

Божественият Юлий беше странен тип. Легионерите му го боготворяха много преди да бъде обожествен, а той така и не си направи труда да започне промените, от които армията така се нуждаеше. Всъщност той дори не мислеше за нея като за армия, а като за легиони. Освен това беше конституционалист, не обичаше промени в установеното положение, в *mos maiorum*. И в това беше грешката му.

Отдавна имаше нужда от нов *mos maiorum*. Може този израз и да означаваше начина, по който нещата винаги са се правели, но паметта на хората е къса и един нов *mos maiorum* скоро би се превърнал в почитана реликва. Време беше за нова политическа структура, по-подходяща за управлението на разпрострялата се държава. Мога ли аз, Цезар, Синът на Божествения, да си позволя да бъда заложник на шепа хора, решили да ме лишат от политическата ми власт? Божественият Юлий позволи подобно нещо и трябваше да прекоси Рубикон и да действа като бунтовник, за да се спаси. Но един добър *mos maiorum* никога не би позволил на хора като Катон Утикенски, разни марцеловци и помпеевци да принудят божествения ми баща да престъпи закона. Един добър *mos maiorum* би трябвало да го защити, защото той не беше сторил нищо, което онази надута жаба Помпей Велики да не бе правил десетки пъти. Беше класически пример, в който законът казва едно за едната страна и друго — за другата. Сърцето на Цезар бе разбито от петното върху честта му, също както и при бунта на Девети и Десети легион. Нито едно от тези неща нямаше да се случи, ако беше държал по-изкъсо всички, от безумните си политически опоненти до некадърните си роднини. Е, на мен подобно нещо няма да ми се случи! Аз ще променя *mos maiorum* и начина на управление на Рим така, че да подхожда на мен и на моите нужди. Няма да бъда поставен извън закона. Няма да водя гражданска война. Всичко, което правя, ще бъде напълно законно.

Той разговаря за всичко това с Агрипа на вечерята в последния ден в Нарбон, но не отвори дума за развода си, за Ливия Друзила и за избора, пред който беше изправен. Защото на ярката светлина на лятното слънце ясно виждаше, че Агрипа трябва да бъде държан

настрана от емоциите му. Този товар не бе за приятеля му — Агрипа не беше негов близък, нито божествен баща, а военен и граждански изпълнител, създаден от самия него. Неговата непобедима дясна ръка.

Затова го целуна по двете бузи и се качи в двуколката, за да поеме по дългия път към дома — а той стана още по-дълъг от твърдото му решение да посети всеки легион в Оттатъшна Галия. Всички трябваше да видят и да се срещнат с наследника на Цезар, всички трябваше лично да го познават. Кой знае кога можеше да му потрябва помощта им?

Въпреки напрегнатия и изтощителен график Октавиан успя да се прибере доста преди края на годината. Вече бе подредил наум приоритетите си, някои от които бяха неотложни. На първо място в списъка обаче беше Ливия Друзила. Едва след уреждането на този въпрос умът му щеше да е в състояние да се заеме с по-важните неща. Сам по себе си въпросът не беше важен. Неговата тежест се дължеше единствено на собствената му слабост, която не можеше да проумее. Така че трябваше да приключи с всичко това.

Меценат беше отново в Рим, щастливо женен за своята Теренция, чиято пралеля — ужасно грозната вдовица на августейшия Цицерон — напълно одобряваше очарователния мъж от такова добро семейство. По-стара с няколко години от Цицерон, тя вече бе прехвърлила седемдесетте, но продължаваше да управлява огромното си състояние с желязна ръка, а енциклопедичното ѝ познаване на религиозното право ѝ позволи да се измъкне от плащането на данъци. Гражданската война на Цезар срещу Помпей Велики бе съсипала и разорила фамилията ѝ. Единственият останал жив беше синът ѝ — раздразнителен пияница, когото тя презираше. Ето защо в жилавото ѝ старо лоно имаше място за мъж и Меценат се намести идеално там. Кой знае? Може би някой ден щеше да наследи парите ѝ. Все пак тайно сподели с Октавиан мнението си, че дъртата вещица ще надживее всички и ще намери начин да вземе парите със себе си, когато най-сетне настъпи и нейният час.

Така че Меценат бе налице за преговорите с Нерон. Единственият проблем беше, че Октавиан все още не бе признал чувствата си към Ливия Друзила пред никого, дори пред него. Той би

го изслушал сериозно, а после щеше да го разубеждава да сключи такъв шантав съюз. А имайки предвид глупостта и неподатливостта на Нерон, Меценат нямаше да има възможност да се наслади и на обичайните си преимущества. За него връзките на Октавиан бяха като отношението му към телесните функции — никой не биваше нито да види, нито да чуе. Боговете не ходят по голяма нужда, а той беше син на бог и някой ден сам щеше да стане бог. Смяташе голяма част от държавната религия за куп кухи фрази, но скептицизмът му не важеше за Божествения Юлий или за собственото му положение, за тях той не мислеше по гръцки образец. Нямаше Божествен Юлий на върха на планината или в храма, който Октавиан му строеше на Форум. Не, Божественият Юлий беше безтелесна сила, чието добавяне в пантеона укрепваше римската власт, римското могъщество и римското военно превъзходство. Част от тази сила бе изпълнила Агрипа, нямаше съмнение в това. Голяма част изпълваше и него самия, чувстваше я как тече във вените му и бе научил трика да сключва пръсти, за да я подсили още повече.

Нима подобен човек можеше да признае слабостта си пред себеподобен? Разбира се, че не. Можеше да признае неудовлетвореността, изпитанията, пристъпите на депресия. Но никога слабостите или недостатъците на характера си. Ето защо и дума не можеше да става да използва Меценат. Трябваше лично да проведе преговорите.

Всяка година на двадесет и третия ден от септември Октавиан отбелязваше рождения си ден и сега празнуваше двадесет и четвъртия. Мъгла се бе спуснала над годините непосредствено след убийството на божествения му баща. Не можеше да си спомни как точно бе успял да събере сили и да започне кариерата си. Даваше си сметка, че някои от постъпките му се дължаха на безразсъдството на младостта. Но резултатите бяха добри и именно това имаше значение. Филипи беше като вододел, защото помнеше кристално ясно всичко оттам нататък. Знаеше защо. Защото след битката се бе изправил срещу Антоний и беше победил. Бе отправил просто искане — главата на Брут. Именно тогава бъдещето се разкри пред съзнанието му и той видя пътя, който

щеше да измине. Антоний бе отстъпил след представление, изпълнено с ужасяващи резове и пороища сълзи. Да, беше отстъпил.

Оттогава сблъсъците му с Антоний бяха многобройни, но след всеки следващ Октавиан се чувстваше по-силен, докато накрая започна да казва каквото си мисли, без да му мигне окото. Вече не беше равен на Антоний, надминаваше го. Внезапно се сети за Катон Утикенски — може би защото Божественият Юлий така и не бе успял да го прекърши — и най-сетне разбра онова, което осиновителят му винаги беше знаел — че никой не може да победи човек, който няма представа за недостатъците си. Спокойно можеш да махнеш Катон Утикенски от уравнението и да го замениш с Тиберий Клавдий Нерон. Друг Катон, само че без интелекта на оригинала.

Отиде при Нерон в часа, когато и последният от клиентите му трябваше да си е тръгнал, но преди самият Нерон да излезе за глътка въздух и да види какво става на Форума. Ако беше юрист или известен човек, можеше да се заеме със защитата на някой знатен негодяй, обвинен в присвояване или измама. Но адвокатските му способности не се ценяха особено, той беше на четвърто или пето място в списъка със защитници на приятелите си и напоследък никой не се бе обръщал към него. Обкръжението му бе малко, съставено от некадърни като самия него аристократи, но повечето от тях бяха предпочели да последват Антоний в Атина, отколкото да живеят в Октавиановия Рим с неговите данъци и непрестанни размирици.

Нерон би изпитал неизразимо удоволствие да отпрати един толкова нежелан посетител, но цивилизованото поведение изискваше, а педантичността задължаваше да го приеме.

— Цезар Октавиан — отсечено рече той и се изправи, но без да излезе зад бюрото си или да протегне ръка. — Моля, седни.

Не предложи вино или вода, а просто се отпусна на мястото си и се загледа в противното лице, така гладко и скандално младо. Напомняше му, че самият той е в средата на четиридесетте, а все още не е бил консул, беше претор в годината на Филипи, което определено не би се отразило добре на ничия кариера, най-малко на неговата. Ако не оправеше финансовото си положение, никога нямаше да стане консул, тъй като избирането означаваше сериозни подкупи. Кандидатите за претори за следващата година бяха почти сто и в Сената се говореше за избирането на шейсет, ако не и на повече. Това

означаваше, че цял куп бивши претори щяха да се състезават за всяка консулска длъжност цяло поколение напред.

— Какво искаш, Октавиане? — попита той.

Направо към въпроса — така беше най-добре.

— Жена ти.

Отговорът му остави Нерон без думи. Той отвори широко тъмните си очи, зяпна, изхърка, задави се и му се наложи да стане тромаво и да се затича към стомната с вода.

— Шегуваш се — успя най-сетне да изрече задъхано той.

— Ни най-малко.

— Но... но това е нелепо! — И в този момент започна да проумява чутото. Стиснал здраво устни, Нерон се върна зад бюрото и отново седна, стиснал с все сили простата керамична чаша. Позлатените бокали и гарафи отдавна бяха изчезнали от дома му. — Значи искаш жена ми?

— Да.

— Достатъчно лошо е, че е невярна, но с *теб*...!

— Не е била невярна. Срецах я само веднъж, сред развалините на Фрегела.

Нерон реши, че искането на Октавиан не е свързано с плътски желания, а е някаква пълна загадка.

— За какво ти е?

— За да се ожения за нея.

— Значи е *била* невярна! Детето е твое! Проклета да е, проклета да е, никаквица! Е, няма да я получиш лесно, разхайтен боклук! Излезе ли от дома ми, ще я опозоря пред целия свят!

— Тя няма абсолютно никакво провинение, Нероне. Както казах, виждал съм я само веднъж и от началото до края на срещата ни тя се държа напълно благоприлично — такива изискани маниери! Много добър избор си направил, когато си подбирал съпругата си. Именно затова я искам.

Нещо в обикновено непроницаемите очи показваше, че Октавиан говори истината. Мисловните възможности на Нерон бяха натоварени до краен предел и той реши да заложи на логиката.

— Но не е прието някой да тръгне просто така и да иска жените на хората! Това е абсурдно! Какво очакваш да отговоря? Шегуваш се!

Такива неща *просто не се правят!* У теб има жилка благородна кръв, Октавиане, би трябвало да знаеш, че такива неща не се правят!

Октавиан се усмихна.

— Доколкото знам — рече простишко той, — веднъж остарелият Квинт Хортензий отишъл при Катон Утикенски и поискал за жена дъщеря му, дете по онова време. Катон отказал и Квинт поискал някоя от племенниците му. Катон отново отказал, така че онзи поискал съпругата му. И Катон се съгласил. Нали разбираш, съпругите не са от същата кръв, макар че при теб е различно. Онази съпруга била Марция, която е моя доведена сестра. Хортензий платил пребогато за нея, но Катон не взел нищичко. Всички пари отишли у втория ми баща Филип, който все бил на червено. Епикуреец от най-скъпия тип. Може би, ако разгледаш нещата в същата светлина, в която Катон е разгледал искането на Хортензий, молбата ми ще ти се стори по-смислена. Ако предпочиташ, приеми, че подобно на Хортензий в съня ми се е явил Юпитер и ми е казал, че трябва да се ожения за съпругата ти. За Катон това било достатъчно основание. Защо да не бъде и за теб?

Докато слушаше, Нерон бе осенен от нова мисъл — в дома му е влязъл луд! Засега е съвсем кротък, но кой знае дали няма да се разбеснее?

— Ще извикам слугите да те изхвърлят — рече той с надеждата, че думите му не са прозвучали прекалено заплашително и няма да доведат до избухване.

Но преди да отвори уста и да изреве за помощ, гостът се наведе през бюрото и сграбчи ръката му. Нерон замръзна като мишка, хипнотизирана от погледа на василиск.

— Не го прави, Нероне. Или поне ме остави първо да довърша. Не съм луд, имаш думата ми. Като такъв ли се държа? Просто искам да се ожения за жена ти, а това означава, че трябва да се разведеш с нея. Но без да я опозоряваш. Изброй всички останали религиозни причини, и така и двете страни ще запазят честта си. В замяна на това, че ми отстъпваш безценната си перла, аз се наемам да облекча финансовите ти затруднения. Всъщност ще ги прогоня по-добре от самоски заклинател. Е, Нероне, нима това няма да ти хареса? Погледът на Нерон внезапно се отклони, спря върху нещо зад дясното рамо на Октавиан и на ясното му навъсено лице се изписа лукаво изражение.

— Откъде знаеш, че съм финансово притеснен?

— Цял Рим знае — спокойно отвърна Октавиан. — Трябвало е да работиш с банкери като Опий или Балбиите. Наследниците на Флавий Хемицил са измамници, само глупак не може да го види. За съжаление, ти се показваш като глупак, Нероне. На няколко пъти съм чувал божествения си баща да се изразява по този начин за теб.

— Какво става? — извика Нерон, като попиваше разлятата вода с кърпата си, сякаш това дребно занимание можеше да сложи край на объркването от последния четвърт час. — Подиграваш ли ми се? А?

— В никакъв случай, уверявам те. Искам само незабавно да се разведеш с жена си според религиозните основания. — Октавиан бръкна в гънките на тогата си и извади сгънат лист. — Описал съм ги тук, за да ти спестя главоболието да ги измисляш. Междувременно аз ще се заема с жреческата колегия и Петнадесетте относно сватбата, която възнамерявам да отпразнувам колкото се може по-скоро. — Той стана. — Разбира се, няма смисъл да казвам, че запазваш пълно попечителство и над двете си деца. Щом се роди второто, ще ти го изпратя веднага. Жалко, че няма да познават майка си, но нямам никакво намерение да отнемам на един мъж правото върху собствените му деца.

— Ааа... тъъ... ааа — отвърна Нерон, неспособен да проумее сръчността, с която бе вкаран в тази ситуация.

— Предполагам, че със зестрата ѝ отдавна е свършено — рече Октавиан и в гласа му се долови презрителна нотка. — Ще изплатя дълговете ти — съвсем анонимно. Ще ти осигуря годишен доход от сто таланта и ще ти помогна с подкупите, ако се домогваш до консулска длъжност. Но не мога да ти гарантирам, че ще бъдеш избран. Дори синовете на богове не могат да променят общественото мнение.

Тръгна към вратата, но спря и се обърна.

— Ще изпратиш Ливия Друзила в Дома на весталките веднага щом се разведеш с нея. В момента, в който го сториш, сделката е сключена. Първите ти сто таланта ще бъдат вложени у Балбиите. Добра фирма са.

И излезе, затваряйки тихо вратата след себе си.

Много от случилото се бързо избледняваше, но Нерон продължаваше да седи и да се опитва да проумее онова, което беше по силите му — а то бе най-вече свързано с облекчаването на паричните му проблеми. Макар Октавиан да не го беше казал, здравословното

чувство за самосъхранение подсказваше на Нерон, че има две възможности — да се разприказва пред целия свят или да остане ням завинаги. Разприказва ли се, дълговете му щяха да си останат неизплатени и никога нямаше да види обещаната издръжка. Ако си държеше устата затворена, щеше да заеме полагащата му се позиция във висшата класа на Рим — нещо далеч по-ценно от някаква си съпруга. Значи трябваше да си мълчи.

Разгъна листа, който му бе дал Октавиан, и прочете мъчително бавно няколкото къси реда. Да, да, това ще спаси гордостта му! Безупречно от религиозна гледна точка. Защото вече започна да проумява, че ако прокълне Ливия Друзила като невярна съпруга, самият той ще се превърне в рогоносец и посмешище. Старец с палава млада жена, появява се младежът и... Не, за *нищо* на света нямаше да допусне подобно нещо! Нека светът мисли каквото си иска за разваления брак, той лично щеше да се държи, сякаш става въпрос единствено за религиозни причини. Извади чист лист и започна да пише заявлението за развод. След като приключи, извика Ливия Друзила.

Никой не си беше помислил да ѝ съобщи за посещението на Октавиан, така че тя изглеждаше точно такава, каквато бе винаги — покорна и смирена, самото възплъщение на добрата съпруга. И прекрасна, отсъди той, докато я изучаваше. Да, *наистина* е прекрасна. Но защо тъкмо тя бе привлякла вниманието на Октавиан? Каквото и парвеню да беше, той щеше да получи това, което иска. Властта привлича жените като пеперуди към пламък, а Октавиан имаше власт. Кое ли е онова нещо у нея, което Октавиан бе усетил само от една среща, а той, Нерон, не бе успял да различи за шестте години брак? Нерон ли е сляп или Октавиан се заблуждава? Второто, несъмнено трябва да е било второто.

— Да, господарю?

Той ѝ подаде заявлението за развод.

— Развеждам се с теб още сега, Ливия Друзила, на религиозни основания. Един стих от новата добавка към сибилинските книги е бил интерпретиран от Петнадесетте като отнасящ се към брака ни, който следва да се разтрогне. Трябва да събереш нещата си и незабавно да отидеш в Дома на весталките.

Шокът я остави без думи, притъпи чувствата ѝ, замая я. Но тя остана неподвижна на мястото си, без да се олюлее, единствено внезапната бледност издаваше силата на удара.

— Мога ли да виждам децата? — попита тя, след като дойде донякъде на себе си.

— Не. Това ще бъде *nefas*.

— Значи трябва да се откажа и от детето в утробата си.

— Да, веднага щом се роди.

— Какво ще стане с мен? Ще възстановиш ли зестрата ми?

— Не, няма да възстановя зестрата ти или каквато и да е част от нея.

— Тогава от какво ще живея?

— Това вече не е моя грижа. Беше ми заръчано да те пратя в Дома на весталките, това е всичко.

Тя се обърна на пета и се върна в малкото си царство, претърпкано с неща, които я отвращаваха — като се започне от хурката и се свърши със стана, на който тъчеше платове, които никой не носеше, тъй като нито я биваше в този занаят, нито имаше желанието да се занимава с него. По това време на годината помещението миришеше. От нея се очакваше да завърже снопчета билки, за да прогони паразитите, но тя закъсняваше вече цял нундин, защото заниманието ѝ беше противно. Колко далеч бяха дните, когато Нерон ѝ даваше няколко сестерции, за да вземе книги под наем от библиотеката на Атик! А сега трябваше само да преде, да тъче и да връзва.

Бебето зарита свирепо — същият като брат си. Укроти се едва час по-късно, като упражненията му бяха за нейна сметка. Скоро коремът ѝ щеше да се разбунтува, щеше да ѝ се наложи да тича до клозета и да се моли никой да не я чуе. Слугите не ѝ обръщаха внимание — бяха достатъчно хитри да забележат, че Нерон не се интересува от нея. Със замаяна глава тя седна на стола пред стана и погледна през прозореца към колонадата и разнебитената перистилна градина зад нея.

— Стой мирно... *твар* такава! — викна на бебето в утробата си.

И като с магия, блъскането изведнъж спря. Защо не се бе сетила за това по-рано? Сега вече можеше да мисли.

Свобода! При това дойде оттам, откъдето никой не би предположил, най-малко пък тя. Някакъв си стих от последната сибилинска книга! Знаеше, че преди петдесет години Луций Корнелий Сула бе поръчал на Петнадесетте да претърсят света за остатъци от частично изгорените сибилински книги — но какво търсеха тези фрагменти извън Рим? Тя обаче винаги бе смятала това събиране на отвлечени куплети и четиристишия за нещо много далечно, което нямаше нищо общо с обикновените хора и обикновените събития. Земересения, войни, вражески нашествия, пожари, смърт на велики мъже, раждане на деца, предопределени да спасят света — такива неща вещаеха всички пророчески книги.

Макар да бе попитала Нерон от какво ще живее, Ливия Друзила не се безпокоеше за това. Щом боговете си бяха направили труда да я забележат — а това явно бе тъй — и да я освободят от противния ѝ брак, едва ли щяха да я оставят да падне дотам, че да удовлетворява мъжките нужди около храма на Венера или да умре от глад. Отсядането ѝ в Дома на весталките несъмнено бе временно решение, една весталка ставаше такава на шест или седемгодишна възраст и трябваше да остане девствена през трийсетте години на службата си — защото девствеността ѝ бе символ на щастието на Рим. Освен това, весталките не приемаха жени — явно тя беше наистина специален случай! Нямаше абсолютно никаква представа какво я чака в бъдеще, но и не се опитваше да познае. Достатъчно ѝ беше, че е свободна, че животът ѝ най-сетне има някаква посока.

Имаше малък сандък, в който прибираше няколкото си рокли, докато пътуваше. Когато икономът дойде след по-малко от час и я попита дали е готова да извърви разстоянието от връх Гермал на Палатин до Форума, той беше приготвен и вързан, а тя бе навлякла топло наметало, за да се предпази от студеното време — заплашваше да завали сняг. Обу обувки с високи дървени подметки, за да запази краката си чисти от калта, и забърза колкото можеше след слугата, който мъкнеше багажа ѝ и на висок глас се оплакваше от какво ли не. Слизането по Стълбището на весталките ѝ отне известно време, но после следваше къс равен участък покрай малкия кръгъл храм на Веста до страничния вход на Дома на весталките, заемащ половината от *Domus Publica*. Там някаква жена предаде багажа ѝ на една здрава прислужница от Галия и я отведе в стая с едно легло, маса и стол.

— Тоалетните и баните са надолу по коридора — каза жената, която явно бе икономка. — Няма да се храниш със светите дами, но ще ти носят храна и напитки тук. Главната весталка каза, че можеш да се упражняваш в градината, но не и когато те са там. Поръчано ми е да те попитам дали ти се чете нещо?

— Да, с най-голямо удоволствие.

— Какви книги предпочиташ?

— Каквото и да е на латински или гръцки, стига светите дами да го намират за подходящо — отвърна добре обучената Ливия Друзила.

— Имаш ли някакви въпроси, господарке?

— Само един. Ще се налага ли да се къпя в използвана вода?

Три нундина изминаха в прелестно спокойствие, милвано от нежните снежинки. Ливия Друзила си даваше сметка, че присъствието на една бременна жена сигурно противоречи на всички принципи на домакините ѝ и не направи никакви опити да ги безпокои. Те също не я навестиха нито веднъж, дори и Главната весталка. Прекарваше времето си в четене, разходки в градината и възторжено къпане в чиста, гореща вода. Весталките се радваха на по-добри удобства, отколкото можеше да предложи домът на Нерон. Седалките в тоалетните им бяха мраморни, ваните — от египетски гранит, храната им бе превъзходна. Установи, че виното е неизменна част от менюто.

— Първожрецът Ахенобарб възстановил Атриума на Веста преди шейсет години, а след това първожрецът Цезар построи хипокауста, който отоплява спалните и останалите помещения — обясни икономката и цъкна с език. — Мазето ни беше дадено за архив на завещания, но първожрецът Цезар успя да вземе част от него и да изгради най-добрия хипокауст в Рим. Как ни липсва само!

Един нундин след Нова година икономката ѝ донесе писмо. Ливия Друзила го разви, остави го разпънато между двете порфирени тежести и го прочете — беше лесно, тъй като над първата буква на всяка дума имаше поставена точка. Защо преписвачите на Атик не правеха същото?

До Ливия Друзила, любовта на моя живот, поздрави. Както виждаш, аз, Цезар, Синът на Божествения, не съм те забравил след срещата ни във Фрегела. Отне ми известно време да измисля начин да те освободя от Тиберий Клавдий Нерон, без да се стигне до скандали и омраза. Заръчах на либертина си Хелен да прерови новите сибилински книги и да намери стих, който би могъл да се отнася за теб и Нерон. Само по себе си това беше недостатъчно. Той обаче успя да намери и стих, свързан с теб и мен — нещо далеч по-трудно. Чудесен помощник е и от него определено става далеч по-добър учен, отколкото адмирал или генерал — много се радвам, че е отново при мен след едногодишен плен при Секст Помпей. Толкова съм щастлив, че мога да ти напиша това писмо, че се чувствам като Икар, зареял се високо в ефира. Моля те, моя Ливия Друзила, не ме пращай надолу! Отчаянието ще ме убие, ако не го направи самото падане. Ето четиристишието за теб и Нерон:

*Съпруг и съпруга, черна като нощ,
едно ако са, с всички Рим ще е на нож.
Веднага трябва да бъдат разделени,
че Рим го очакват нещастия големи.*

В сравнение с него стиховете за нас двамата са като роза от Кампания:

*Синът на бог, красив и златокос,
ще вземе майка на двама,
черна като нощ, от дом разрушен.
Заедно ще изградят наново града.*

Харесва ли ти? На мен ми хареса, когато го прочетох. Хелен е много умен и е истински експерт по стари

ръкописи. Направих го свой главен секретар.

На седемнадесетия ден на този месец, януари, ти и аз ще сключим брак. Щом показях стиховете на Петнадесетте (аз съм един от тях), те се съгласиха, че тълкуването ми е единственото възможно. Всички спънки и препятствия бяха премахнати и се прие lex curiata, който одобрява развода ти с Нерон и нашия брак.

Главната весталка Апулея е моя братовчедка и се съгласи да те приюти, докато се оженим. Обещах, че веднага щом изправа Рим на крака, ще отделя весталките от Дома на първожреца в отделна сграда. Обичам те.

Тя махна тежестите и остави свитъка да се навие отново, стана и се измъкна през вратата. Каменното стълбище към мазето не беше далеч, забърза по коридора към него и слезе долу, без да я забележи никой. Цялата прислуга в Атриума на Веста бе от робини и свободни жени, в това число и онези, които поддържаха пещите. Да, наистина имаше късмет! Зареждането беше приключило, но все още бе рано горящите въглени да бъдат изгребани в хипокауста, за да затоплят горните етажи. Приблужи като сянка най-близката пещ и хвърли писмото в пламъците.

„Защо направи това?“ — запита се тя, щом се върна обратно в стаята си, задъхана от вълнението и усилията. „Стига, Ливия Друзила, много добре знаеш защо! Защото те е избрал и никой не бива да заподозре, че толкова бързо те е направил свое доверено лице. Тук има само жени и нищо не остава скрито. Не биха се осмелили да счупят печата му, но щяха да прочетат писмото в мига, в който го оставя без надзор.

Власт! Той ще ми даде власт! Той ме желае, нуждае се от мен, ще се ожени за мен! Заедно ще изградим наново града. Сибилинската книга казва истината, без значение чие перо е написало стиховете. Ако тези два от тях могат да бъдат мерило, то хилядите останали редове несъмнено звучат страшно нелепо. Но пък никой не очаква от една изпаднала в екстаз пророчица да бъде от нивото на Сафо или Катул. Добре обученият ум може да съчини боклуци като тези с лекота.

Днес са ноните. След дванайсет дни ще бъде невеста на Цезар, Сина на Божествения. Не мога да се издигна по-високо. Затова трябва да работя за него с всичките си сили. Защото падне ли той, падам и аз“.

В деня на сватбата си Ливия най-сетне видя Главната весталка Апулея. Будещата страхопочитание дама още нямаше навършени двадесет и пет години, но подобни неща често се случваха при весталките, няколко жени навършваха почти едновременно тридесет и пет години и трябваше да се оттеглят, оставяйки за свои наследници по-младите. На Апулея ѝ предстояха още най-малко десет години на този пост, но вече беше успяла да се утвърди като благороден тиран. Нито една млада весталка нямаше да бъде обвинена в нечестивост, докато тя беше на власт! Наказанието за подобно провинение бе погребване жива с кана вода и един хляб, но подобно нещо не се бе случвало от много време — весталките много ценяха своето положение и мъжете им бяха толкова чужди, колкото онези странни африкански коне на черни и бели ивици.

Ливия Друзила вдигна поглед, Апулея бе много висока. Главната весталка гледаше мрачно.

— Мисля, разбираш, че ние, шестте весталки, изложихме Рим на огромна опасност, като приехме бременна жена в дома си.

— Разбирам го и ви благодаря.

— Благодарностите са без значение. Принесохме жертви и всичко е наред, но не бихме се съгласили да те приютим, ако беше по молба на друг, а не на сина на Божествения Юлий. Това, че никакво зло не сполетя нас или Рим, е белег за изключителната ти добродетелност, но ще се чувствам много по-добре, ако се омъжиш и се махнеш оттук. Ако първожрецът Лепид беше наоколо, сигурно щеше да ти откаже помощта си, но богинята на домашното огнище Веста казва, че си нужна на Рим. Книгите ни казват същото. — Тя измъкна някаква воняща проста роба с потискащ светлокафяв цвят. — А сега се облечи. Малките весталки ти изтъкаха това от необработена вълна.

— Къде отивам?

— Не много далеч. До храма в *Domus Publica*, който делим с първожреца. Не е бил използван за публични церемонии, откакто първожрецът Цезар беше положен там за поклонение след жестоката

му смърт. Церемонията ще води Марк Валерий Месала Корвин, най-старшият жрец в Рим за момента, но ще присъстват също така фламините и върховният жрец.

Навякляла неприятно боцкащата груба дреха, Ливия Друзила последва облечената в бяло фигура на Апулея през огромните помещения, в които весталките изпълняваха задълженията си — тяхна бе грижата за няколко милиона завещания на римски граждани от цял свят и те можеха да открият всяко едно за по-малко от час.

Една кикотеща се весталка на десетинагодишна възраст сплете косата ѝ на шест плитки и постави на главата ѝ венец от седем вълнени пръстена. След това идваше ред на булото — толкова дебело и грубо, че я направи почти сляпа. Не се полагаше аленочервено и шафран за тази невеста! Тя бе облечена да се омъжи за Ромул, а не за Цезар, Сина на Божествения.

Храмът нямаше прозорци и представляваше бъркотия от черни петна, жълта светлина, ужасяваща святост и, както си представяше Ливия Друзила, бе обитаван от сенките на всеки мъж, оставил следа в религията на Рим през хилядолетието до времето на Еней. Нума Помпилий и Тарквиний Стари се спотайваха тук редом с първожреца Ахенобарб и първожреца Цезар и безмълвно наблюдаваха от мрака на всяка пукнатина.

Той я очакваше съвсем сам, без нито един приятел. Разпозна го единствено по блясъка на косата, отразяваща светлината от огромния златен свещник, на който горяха най-малко сто свещи. Далеч в дъното стояха мъже в пъстри тоги, някои с кръгли къси наметала и островърхи шлемове, обути в обувки без връзки и ремъци. Дъхът ѝ секна, когато най-сетне разбра какво става — това щеше да бъде брак по най-стария обичай — *confarreatio*. Той се женеше за нея за цял живот, съюзът им не можеше да се разтрогне, за разлика от обикновения брак. Ръцете на Апулея я натиснаха да седне на един покрит с овча кожа стол, докато Върховният жрец правеше същото с Октавиан. В сенките имаше и други хора, но тя не можеше да различи кои бяха. После Апулея в ролята на *pronuba* метна огромен воал отгоре им. Облечен в обшита с алено и пурпур тога, Месала Корвин събра ръцете им и каза няколко думи на архаичен език, който Ливия Друзила не бе чувала никога. След това Апулия разчупи на две питка от *mola salsa* и им даде да ядат — противна смес от сол и сухо пшеничено брашно.

Най-лошата част беше жертвоприношението — кървава борба между Месала Корвин и едно мятачо се и квичачо прасе, което не бе упоено достатъчно — кой беше виновен за това, кой не искаше този брак? Бедното животно сигурно щеше да избяга, ако не беше младоженецът, който изскочи изпод воала и го сграбчи за единия крак, като тихо се смееше. Явно ликуваше.

В края на краищата жертвата беше принесена. След като всичко приключи, свидетелите на брака — петима представители на Ливиите и петима на Октавиите — се изнизаха тихомълком. В натежалия от миризмата на кръв въздух се разнесе слаб възглас *Feliciter!*

Отвън на Свещения път ги очакваше носилка, мъже с факли я настаниха и церемонията потегли в нощта. Ливия Друзила отпусна глава на меката възглавница и затвори очи. Такъв дълъг ден, а тя тъкмо навлизаше в осмия месец! Имало ли е друга жена, изтърпяла подобно нещо? Сигурно беше единствената в историята на Рим.

Задряма, докато носилката се люлееше и скърцаше нагоре по Палатин, и беше заспала дълбоко, когато завесите се дръпнаха и вътре нахлу ярката светлина на факлите.

— Какво? Къде? — объркано запита тя, докато нечийи ръце ѝ помагаха да излезе.

— Вече си у дома, господарке — отвърна ѝ женски глас. — Ела с мен. Банята е готова. След това Цезар ще се присъедини към теб. Аз съм главната прислужница, името ми е Софонисба.

— Толкова съм гладна!

— Ще има храна, господарке. Но първо банята — рече Софонисба, докато я освобождаваше от миризливите сватбени одежди.

Сънувам, помисли си тя, докато я въвеждаха в огромното помещение, в което имаше маса, два стола и три очукани, тронави кушетки, избутани в ъглите. Октавиан влезе, докато тя се настаняваше на едно от местата. Следваха го неколцина слуги с блюда, чинии, кърпи, купички за изплакване на пръстите и прибори.

— Реших да се храним по селски, седнали на масата. Ако използваме кушетка, няма да мога да те гледам в очите — каза той, докато заемаше другия стол. Собствените му очи, златни от светлината

на лампите, светеха свръхестествено. — Тъмносини, с мънички светлобежови ивици. Изумително.

Протегна ръка, взе нейната и я целуна.

— Сигурно умираш от глад, така че не се бави. Ах, това е един от най-хубавите дни в живота ми! Ожених се за теб, Ливия Друзила. *Confarreatio*. Няма измъкване.

— Нямам никакво намерение да се измъквам — отвърна тя, отхапа едно сварено яйце и продължи със залък хрупкав бял хляб, потопен в зехтин. — Наистина умирам от глад.

— Хапни от пиленцето. Готвачът го заля с мед и вода.

Настъпи тишина. Той също се опита да яде, но не можеше да откъсне очи от нея. Забеляза, че тя се храни много изискано, с изтънчени маниери. И за разлика от грозните му крайници, ръцете ѝ бяха съвършени, деликатните ѝ пръсти завършваха с грижливо оформени овални нокти, които сякаш се рееха във въздуха. Прекрасни, прекрасни ръце! Пръстени, трябва да носи най-красивите пръстени.

— Странна брачна нощ — каза тя, след като не бе в състояние да погълне нищо повече. — Смяташ ли да спиш с мен, Цезаре?

Той я погледна ужасен.

— Не, разбира се, че не! Не мога да си помисля нещо потблъскващо — както за теб, така и за мен. Имаме достатъчно време, мъничката ми. Годините са пред нас. Първо трябва да родиш детето на Нерон и да се възстановиш. На колко си години? Колко беше голяма, когато се омъжи за Нерон?

— На двадесет и една съм, Цезаре. Ожених се за Нерон на петнадесет.

— Това е отвратително! Никое момиче не бива да се жени на петнадесет — това не е по римски. Осемнайсет е по-подходяща възраст. Нищо чудно, че беше толкова нещастна. Заклевам се, че няма да бъдеш нещастна с мен. Ще се радваш на свободно време и любов.

Лицето ѝ се промени, стана объркано и разочаровано.

— Имах твърде много свободно време, Цезаре, това е най-голямата ми беда. Четене, писане на писма, предене, тъкане — нищо, което да *има значение*! Искам да се заема с нещо, с нещо истинско! Нерон държеше няколко прислужници, а Атриумът на Веста беше пълен с жени — дърводелци, мазачи, лекари, зъболекари, имаше дори

ветеринарна лекарка, която дойде веднъж да се погрижи за кученцето на Апулея. Завиждах им!

— Надявам се, че кученцето ѝ е било женско — рече с усмивка той.

— И още как. Женски котки и женски кучета. Животът в Атриума на Веста е приятен, поне така мисля. Спокоен и мирен. Но весталките имат работа и тя ги ангажира изцяло, доколкото разбрах от икономката. Всеки ценен човек трябва да има работа, а тъй като аз нямам, то и не струвам нищо. Обичам те, Цезаре, но какво съм аз, когато те няма тук?

— Няма да останеш със скръстени ръце, бъди сигурна. Защо мислиш, че от всички жени избрах тъкмо теб? Защото погледнах в очите ти и видях там духа на истински сътрудник. Искан надежден помощник до себе си, някой, на когото буквално да мога да поверя живота си. Има толкова много неща, за които не ми достига време — неща, които са по-подходящи за жена. И когато си лягаме заедно в леглото, ще търся съвет от жена — от теб. Жените виждат нещата различно и това е важно. Ти си образована и много интелигентна, Ливия Друзила. Повярвай ми, определено няма да те оставя без работа.

Сега беше неин ред да се усмихне.

— Откъде знаеш, че имам всички тези качества? Един поглед в очите говори за безпочвени предположения.

— Бях зает с духа ти.

— Да, това го разбирам.

Октавиан се изправи припряно, после отново седна.

— Канех се да те заведа до онази кушетка, сигурно си изтощена — рече той. — Но на нея няма да си починеш, а само ще се измъчиш още повече. Така че ето и първата ти задача, Ливия Друзила. Обзаведи тази базилика, както подобава на Първенеца на Рим.

— Но купуването на мебели не е женска работа! Това е привилегия на мъжете.

— Изобщо не ме интересува чия привилегия е. Нямам време за подобни неща.

В главата ѝ нахлуха всевъзможни цвенови схеми и стилове. Тя грейна.

— Колко пари мога да изхарча?

— Колкото са ти необходими. Рим е беден и аз похарчих голяма част от наследството си, за да облекча несгодите му, но все още не съм стигнал до просешка тояга. Цитрусово дърво, злато и слонова кост, абанос, емайл, карарски мрамор — каквото пожелаеш. — Внезапно той сякаш си спомни нещо и скочи на крака. — Ей сега идвам.

Върна се с нещо, увито в червен плат, и го постави на масата.

— Отвори го, любима съпруго. Това е моят сватбен подарък.

Вътре имаше огърлица и обеци от перли с цвета на луната — седем реда, свързани към две златни пластини, които се закачаха отзад на шията. Всяка обеца имаше по седем перлени висулки, свързани към златна пластинка с кукичка за ухото.

— Ах, Цезаре! — възкликна тя, омагьосана. — Прекрасни са!

Той се ухили, доволен от радостта ѝ.

— Тъй като съм известен с пестеливостта си, няма да ти кажа колко ми струваха, но извадих късмет. Фаберий Маргарита тъкмо се беше сдобил с тях. Перлите са така прецизно подбрани, че според него накитите са направени за царица — вероятно на Египет или на Набатей, тъй като те внасят перли от Тапробан. Тези обаче никога не са украсявали царствена шия и уши, защото са били откраднати. Вероятно преди много време. Фаберий ги намерил на Кипър и ги купил... е, не точно за сумата, която аз платих, но и далеч не евтино. Давам ти ги, защото и старият Фаберий, и аз смятаме, че никой не ги е носил или получавал като подарък. Така че ти си тяхната първа собственица, мила моя.

Тя го остави да закачи огърлицата на шията ѝ, сложи си обеците, след което стана и го остави да ѝ се наслаждава, така изпълнена с радост, че не можеше да говори. Перлата на Сервилия бледнееше пред тези — цели седем реда! Старата Клодия имаше огърлица с два реда, дори Семпрония Атратина не можеше да се похвали с повече от три.

— Време е за лягане — каза той решително и я хвана подръка. — Имаш си свои покои, но ако предпочиташ други — не знам какъв изглед ще предпочетеш — просто кажи на Бургундин, иконома. Харесва ли ти Софонисба? Ще ти бъде ли от полза?

— Попаднала съм в Елисейските полета — отвърна тя и го остави да я води. — Толкова много тревоги и разходи заради мен? Цезаре, погледнах те и те обикнах, а сега знам, че всеки ден с теб ще ме изпълва с още повече любов.

[1] Лице, което откупува държавните данъци и приходи в провинциите. — Б.пр. ↑

[2] Общата с пурпур тога, носена само от висшите държавни сановници и от децата на свободните граждани до 17-годишната им възраст. — Б.пр. ↑

III
ПОБЕДИ И ПОРАЖЕНИЯ
39–37 Г. ПР.ХР.

11.

Публий Вентидий беше от Аскулум Пиценум — голям укрепен град на Виа Салария, стария път на солта, свързващ Фирмум Пиценум с Рим. Преди шестстотин години народите от равнината на Лациум се научили да добиват сол от мочурищата на Остия. По онова време солта била рядка и много ценна стока. Скоро търговията преминала в ръцете на търговците от Рим, мъничко градче на брега на река Тибър на петнадесет мили нагоре по течението от Остия. Някои историци като Фабий Пиктор заявяват категорично, че именно солта е превърнала Рим в най-големия и силен град на Италия.

Но дори и да е било така, по време на раждането на Вентидий в едно богато и аристократично местно семейство в годината преди убийството на Марк Ливий Друз, Аскулум Пиценум вече се бе превърнал в център на Южен Пиценум. Разположен в долина между подножието и високите върхове на Апенините, добре защитен от високите си стени срещу нападенията на съседните италиийски племена маруцини и пелини, Аскулум беше център на процъфтяващ район с ябълкови, крушови и бадемови горички — а това означаваше, че тук произвеждаха великолепен мед и конфитюри от плодовете, които не можеха да се изпратят свежи на Градинарския форум в Рим. Жените се занимаваха с домашно производство на фини платове в особено привлекателен нюанс на синьото, получаван от едно характерно за района цвете.

Но Аскулум се беше прочул по съвсем друга причина — тук била извършена първата жестокост на Италийската война. Надъхани, че са дискриминирани от римляните, местните жители изклали двеста постоянно живеещи в града римски граждани и един гостуващ римски претор по време на едно представление на пиеса от Плавт. Когато двата легиона под командването на Секст Цезар, чичото на Божествения Юлий, пристигнали да отмъстят за кръвта на съгражданите си, Аскулум затворил порти. Последвала двегодишна обсада. Секст Цезар умрял от белодробно заболяване през много студената зима и бил сменен от Гней Помпей Страбон Карнифекс. Този кривоглед пиценски военачалник много се гордеел от постиженията си, спечелили му прякора Касапина, но щял да бъде засенчен от собствения си наследник — Помпей Велики. Заедно със седемнадесетгодишния си син и неговия приятел Марк Тулий Цицерон Помпей Страбон се заел да демонстрира, че е лишен от всякаква милост. Измислил начин да лиши града от прясна вода, която идвала от водоносен пласт под коритото на река Труенций. Предаването на града обаче далеч не задоволило Помпей Страбон, който бил твърдо решен да научи жителите му, че не бива да убиват римски сановник, като го разкъсват на малки парченца. Бичувал и обезглавил всички мъже в Аскулум на възраст между петнадесет и седемдесет години — упражнение по логистика, което трудно би могло да се изпълни от припрян човек. След като оставил пет хиляди трупа да гният на пазарния площад, Помпей Страбон прогонил от града тринадесет

хиляди жени, деца и старци — навън, в лютата зима, без никаква храна и топли дрехи. Именно след тази касапска оргия отвратеният до краен предел Цицерон преминал на служба при Сула на юг.

Тогава малкият Вентидий бил четиригодишен и се разминал с участта на майка си, баба си, лелите и сестрите си, които загинали в апенинските снегове. Той се оказал сред момчетата, които Помпей Страбон пощадил, за да бъдат показани на триумфа му — триумф, който скандализирал всички нормални римляни. Триумфите се празнували за победи над чуждестранни врагове, а не срещу италийци. Хилав, гладен, покрит със синини и рани, малкият Вентидий бил блъскан и побутван по двете мили от Марсово поле до Форума, след което го изритали от Рим на произвола на съдбата. Междувременно станал петгодишен.

Но италийците, независимо дали са пицени или марси, маруцини или френтани, самнити или лукани, са от една раса с римляните и съответно също толкова издръжливи. По пътя Вентидий крадял храна, когато не можел да я изпроси, и накрая се озовал в сабинското градче Реате. Там един мулатар на име Консидий го взел на работа — да чисти конюшните на кобилите за разплод. Тези яки създания били кръстосвани с добре гледани магарета и раждали чудесни мулета. Продавали ги на добри цени на римските легиони, които не могли да съществуват без тях — само за един легион били необходими около шестстотин мулета. Реате бил центърът на тази индустрия, тъй като бил разположен в прочутата с пасищата си котловина Розеа Рура — а всеобщо било мнението, че отгледаните тук мулета превъзхождали всички останали.

Вентидий бил добро момче, жилаво и силно, и не се страхувал от работата. Имал светли къдрици и яркосини очи и скоро открил, че ако погледне жените от имението със смес от копнеж и възхищение, най-вероятно ще получи допълнително храна и одеяла, с които да се завива в гнездото си от ароматно сено.

На двадесет вече бил едър млад мъж с яки мускули от тежката работа и забележителни познания по отглеждането на мулета. Проклетият със син нехранимайко Консидий го направил управител на имението. Синът му пък отишъл в Рим, където виното, хазартът и развратът го довършили. Така Консидий останал с едно дете — дъщеря, която отдавна харесвала Публий Вентидий и накрая дръзнала

да попита баща си дали може да се ожени за него. Консидий казал да, а след смъртта му Вентидий станал наследник на петстотин югера в Розеа Рура.

Тъй като бил не само работлив, но и интелигентен, Вентидий постигнал по-голям успех от някои сабини, за които мулестарството било поминък от векове. Успял да оцелее дори през ужасните години, когато езерото, напояващо котловината, било пресушено, за да захрани напоителния канал на производителите на ягоди от Амитернум. За щастие Сенатът и римският народ сметнали мулетата за по-важни от ягодите, така че каналът бил засипан и Розеа Рура отново се превърнала в тучно пасище.

Вентидий обаче не искал да прекара живота си като мулестар. Когато гадетанският банкиер Луций Корнелий Балб бил назначен от Цезар за *praefectus fabrum*, отговарящ за снабдяването на легионите му, Вентидий успял да се сближи с него и си уредил среща с Цезар, пред когото споделил тайните си амбиции — да влезе в римската политика, да стане претор и да командва армии.

— От мен ще излезе посредствен политик, но пък знам как да командвам легиони — казал той.

Цезар му повярвал. Вентидий оставил фермата си за мулета на грижите на най-големия си син и на Консидия и станал един легатите на Цезар, а след смъртта му прехвърлил верността си към Марк Антоний. Така най-сетне получил онова, за което мечтаел през целия си живот.

— Полион е събрал единадесет легиона, а са му нужни не повече от седем — каза му Антоний, преди да напусне Рим. — Аз мога да ти дам единадесет, а Полион ще ти прехвърли четири от своите. С петнадесет легиона и кавалерията от Галатия би трябвало да можеш да се справиш с Лабие и Пакор. Избери войските си, Вентидий, и не забравяй задачите си. Трябва да задържаш партите, докато не успея лично да дойда. Остави разгрома им на мен.

— Тогава с твое разрешение ще взема за свой главен легат Квинт Попедий Силон — рече Вентидий и се ухили, като се мъчеше да прикрие радостта си. — Той е добър мъж, наследил е военния талант на баща си.

— Чудесно. Тръгни от Брундизиум веднага щом задухат равноденствените ветрове — не тръгвай по Виа Игнация, ще бъде

прекалено бавно. Отиди в Ефес и започни кампанията си, като изтласкаш Лабиев от Анатолия. Ако стигнеш през май, ще имаш достатъчно време.

Брундизиум нямаше нищо против да свети грамадната си верига и да позволи на Вентидий и Силон да натоварят своите 66 000 души, 6000 мулета, 600 каруци и 600 метателни оръдия на 500-те транспортни кораба, магически появили се неизвестно откъде пред входа на пристанището. Вероятно бяха част от скритите запаси на Антоний.

— Хората ще се тъпчат като сардини в гърне, но няма да се оплакват, че само са се клатушкали по вълните — рече Силон на Вентидий. — Могат и да гребат. Трябва да поберем всичко, дори и артилерията.

— Добре. Заобиколим ли нос Тенар, най-лошото ще е зад гърба ни.

Силон го погледна загрижено.

— Ами Секст Помпей? Той държи Пелопонес и Тенар.

— Антоний ме увери, че няма да се опитва да ни пречи.

— Чувам, че отново се е разшетал из Тусканско море.

— Не ме интересува какво прави в Тусканско море, стига да остави Йонийско на мира.

— Откъде Антоний е успял да намери тези транспортни кораби? Дори Помпей Велики и Цезар не са успявали да съберат толкова.

— Събра ги след Филипи и ги изтегли на брега в Македония и Епир. Много от тях остави в залива Амбракия, където държи и сто бойни кораба. Всъщност Антоний има повече бойни кораби от Секст. За съжаление вече са много износени, въпреки че стояха под навеси. Антоний има огромен флот на Тасос и още един в Атина. Твърди, че атинският му е единствен, но вече знаеш, че не е така. Имам ти доверие, Силоне. Не ме разочаровай.

— Гроб съм, имаш думата ми. Но за какво са му на Антоний всички тези кораби и защо е цялата тази секретност?

Вентидий го изглежда изненадано.

— За деня, когато тръгне на война срещу Октавиан.

— Моля се този ден никога да не настъпи — рече Силон и потръпна. — Секретността означава, че няма намерение да се разправя със Секст. — Изглеждаше объркан и разгневен. — Когато баща ми водел първо марсите, а после всички италийски народи срещу Рим, транспортните и бойните кораби са принадлежали на държавата, а не на отделни военачалници. А сега, когато Италия и Рим са поставени на равни начала, държавата седи на задните скамейки, а военачалниците са се настанили на предните. Има нещо сбъркано, щом хора като Антоний разглеждат държавната собственост като своя. Верен съм му и ще остана верен, но не мога да одобрявам начина, по който стоят нещата.

— Нито пък аз — мрачно рече Вентидий.

— Стигне ли се до гражданска война, винаги страдат невинните. Вентидий си помисли за собственото си детство и се намръщи.

— Предполагам, че боговете са по-склонни да защитават онези, които са достатъчно богати, за да им принасят жертви. Какво е един гълъб или пиле в сравнение с чисто бял бик? Освен това, Силоне, друго си е да бъдеш римлянин по рождение. И двамата го знаем.

Силон, който бе наследил красотата и неспокойните жълто-зелени очи на баща си, кимна.

— Е, с марсите в легионите ти ще победим на изток. Ще го изчакаме ли? *Ти* това ли искаш?

— Не. — Погледът на Вентидий беше изпълнен с презрение. — Това е най-големият ми шанс за добра кампания, така че смятам да стигна колкото се може по-надалеч и по-бързо. Ако Антоний иска славата за себе си, трябваше да е тук вместо мен, а не да държи под око Октавиан и Секст. Да не би да си мисли, че всички ние, от Полион до мен, не разбираме как стоят нещата?

— Значи наистина смяташ, че можем да бием партите?

— Можем да се опитаме, Силоне. Виждал съм как командва Антоний и ако не друго, мога да ти кажа, че не е по-добър от мен. Определено не е Цезар!

Корабът се плъзна над потопената верига на изхода и платната му уловиха северозападния вятър.

— Ах, как обичам морето! Сбогом, Брундизиум, сбогом, Италия! — извика Вентидий.

В Ефес петнадесетте легиона се разположиха на няколко огромни лагера около пристанищния град, навремето един от най-красивите на света. Къщите му бяха с мраморни фасади, имаше огромен театър, дузина великолепни храмове и комплекс, посветен на Артемида в образа ѝ на богиня на плодородието — именно поради това статуите ѝ я изобразяваха опасана от раменете до кръста с тестиси на бикове.

Докато Силон обикаляше легионите и строго следеше обучението и тренировките, Вентидий си намери една скала с издълбана в нея естествена седалка и се настани там, за да помисли на спокойствие. Беше забелязал един отряд от петстотин стрелци с прашка, изпратени от Полемон, сина на Зенон, който се опитваше да управлява Понт без официалното одобрение на Антоний.

Той наблюдаваше упражненията на стрелците и бе поразен. Не можеше да повярва, че човек е способен да запрати толкова надалеч камък, при това само с помощта на мека кожена прашка. Нещо повече, камъкът летеше с изумителна скорост. Дали силата му беше достатъчна, за да прогони партски конен стрелец от бойното поле? Ето това беше въпрос!

Още от първия ден на планирането на кампанията Вентидий не възнамеряваше да се задоволи с нещо по-малко от триумф. Затова и се тормозеше от мисли за легендарния конен стрелец, който се преструваше, че бяга и в същото време изстрелваше стрелите си назад. С перфектната си логика Вентидий бе приел, че основната маса от партската армия ще се състои от конни стрелци, които никога не се доближаваха достатъчно близко, за да попаднат в ръцете на пехотата. Но може би стрелците с прашки...

Никой не му беше казал, че Пакор дължеше успеха си на катафрактите — воители в броня от главата до петите, яхнали големи коне, също бронирани от главата до коленете. Пакор не разполагаше с никакви конни стрелци. Тази шокираща липса на информация за врага се дължеше на Марк Антоний, който не бе поискал доклад за състава на партските сили. Никой римлянин не се бе поинтересувал от въпроса. Подобно на Вентидий, всички поддръжници на Антоний просто бяха приели, че вражеската войска се състои предимно от

конни стрелци и малко катафракти. Партската армия винаги е била такава — защо този път да бъде различно?

И тъй, Вентидий седеше и си мислеше за прашкарите, докато планираше кампания, насочена предимно срещу конни стрелци, които вече не оставаха без стрели дори и при най-продължителните битки.

Ами ако успее да събере всички прашкари на Изтока и ги обучи да запращат камъните си по конните стрелци? Безсмислено е да превръща легионера в стрелец, той би предпочел да бъде бичуван и обезглавен, вместо да забрави за бронята и да замести гладиуса с прашка.

Камъкът обаче не беше подходящ снаряд. Прашкарите не можеха да използват всичко, което им попадне подръка. Те прекарваха много скъпоценно време в претърсване на речните корита за подходящи камъни — гладки, заоблени, тежки около една либра. И ако не удареше някоя чуплива част от тялото и най-вече главата, камъкът можеше да причини болезнено натъртване и синина, но не и дълготрайно нараняване. Вражеският боец можеше да излезе от битката, но след няколко дни щеше да се е възстановил достатъчно, за да участва в поредния сблъсък. Това беше проблемът на камъните и стрелите — те бяха чисти оръжия, а чистите оръжия рядко убиват. Мечът бе мръсно оръжие, покривано с кръвта на всяко тяло, което му попадеше, а ветераните бършеха остриетата си, но никога не ги миеха. Ръбовете им се поддържаха достатъчно остри, за да разрежат косъм. Когато потъваха в плътта, те вкарваха и отрови, които можеха да причинят загнояване и дори смърт.

Е, Публий Вентидий не можеше да изобрети загнояващ снаряд за прашка, но пък можеше да измисли начин да го направи посмъртоносен. От опита си с полевата артилерия знаеше, че най-големите камъни причиняват най-големи щети не толкова поради собствената си маса, а заради способността си да превърнат в хвърчащи отломки всичко изпречило се по пътя им. Ако един катапулт или балиста е наистина ефикасен, той запраща снарядите си с много по-висока скорост, отколкото оръжие, чиято тетива е влажна или не е била опъната по най-добрия начин. Олово. Една либра олово заема много по-малък обем и от най-твърдия камък със същото тегло. Затова оловото ще набере повече инерция в прашката, която ще се върти по-бързо и ще лети по-надалеч заради по-високата си скорост. А при удар

ще промени формата си — ще се сплеска и дори може да образува шип. Оловните снаряди не бяха непознати, но се използваха от лека артилерия и се изстрелваха през градските стени като в Перузия, а това си беше сляпа стрелба със съмнителна полза. Оловно топче, изстреляно от опитен прашкар към цел на около двеста стъпки разстояние, можеше да се окаже нещо изключително ефикасно.

Той заповяда на ковачите да излеят малко такива топчета и ги предупреди, че ако идеята му даде резултат, ще трябва да изработят още хиляди. Главният майстор лукаво намекна, че подобни количества е по-добре да бъдат поръчани на някой частен изпълнител.

— Ще ни одере кожата — рече Вентидий, запазвайки безизразна физиономия.

— Не и ако заръчам на половин дузина калфи да претеглят всяко топче и да го проверяват за неравности, шупли и други дефекти, генерале.

И Вентидий се съгласи, още повече, че главният майстор щеше да осигурява оловото и да се грижи то да не се разваля с добавянето на по-евтин метал като желязото. Понесе торбата към прашкарите, като се смееше под мустак. Никога не можеш да излезеш на глава с един находчив и хитър легионер, независимо колко се мъчиш и колко по-висок пост заемаш. Бяха израснали горе-долу в несгоди като неговите, едва свързвайки двата края, и не биха се уплашили и от триглави кучета.

Водачът на прашкарите Ксенон беше на стрелбището.

— Опитай с това — каза му Вентидий и му подаде топчетата.

Ксенон нагласи малкия снаряд в прашката и я завъртя, докато тя не засвистя над главата му. Последва майсторско пускане, оловното топче полетя с писък и улучи средата на мишената. Двамата отидоха заедно да видят поражението. Прекалено изумен, за да нададе вик, Ксенон слабо изохка.

— Генерале, виж — рече той, когато дойде на себе си.

— Вече виждам.

Снарядът не беше пробил дупка в меката кожа, а бе оставил грамаден отвор с неравни краища и лежеше сред пръсната земя и камъчета.

— Проблемът на мишените ти е, че нямат истински скелет — рече Вентидий. — Подозирам, че резултатът ще бъде различен, ако

топчето улучи нещо със скелет. Да пробваме с някое отписано муле.

Докато се намери муле, петстотинте стрелци се бяха струпали възможно най-близо. Разнесе се слух, че римският военачалник е измислил нов снаряд.

— Обърнете го със задницата към стрелеца — нареди Вентидий. — Ще бъде използвано срещу бягащи коне с големината на муле. Свален кон означава свален стрелец. Партите могат да поддържат запаси от стрели, но надали и от коне. Съмнявам се да имат много резервни.

Мулето беше така осакатено, че се наложи веднага да прекратят страданията му. Кожата му бе разкъсана, вътрешностите — направени на пихтия. Когато измъкнаха снаряда от трупа, той вече не беше топче, а приличаше на плосък диск с назъбен край — вероятно от удара в някоя твърда кост.

— Прашкари! — викна Вентидий. — Вече имате ново оръжие!

От всички страни се разнесоха ликуващи викове.

Вентидий се обърна към Ксенон.

— Прати вест на Полемон, че ми трябва още хиляда и петстотин прашкари и хиляда таланта от оловото, останало от сребърните му мини. Току-що Понт се превърна в много важен съюзник на Рим.

Разбира се, нещата не бяха толкова прости. Някои от прашкарите намираха по-малките снаряди по-трудни за мятане, а имаше и такива, които отказваха да признаят предимствата им. Постепенно обаче и най-твърдоглавите станаха майстори в стрелбата с олово и обикнаха новото си оръжие. Помогна също и модифицирането на прашката — беше установено, че оловните топчета я износват по-бързо от камъните.

Стрелците вече бяха доволни от нововъведенията, когато пристигнаха още хиляда и петстотин от Амазия и Синопе. Очакваха се още попълнения и от Амис, който бе малко по-отдалечен. Полемон не беше глупак и разчиташе, че щедростта и експедитивността ще му донесат големи дивиденди в бъдеще.

Вентидий не стоеше със скръстени ръце по време на обучението, но и не беше особено доволен от развоя на събитията. Новият

губернатор на провинция Азия, Луций Мунаций Планк, се бе установил в Пергам, доста на север от Лабиен, който действаше предимно в Ликия и Кария. Един пергамец на заплата при Лабиен бе успял да се срещне с управителя и да го убеди, че Ефес е паднал и Пергам е следващата цел на партите. Отчаян, неособено смел и податлив на обработка, Планк панически си събра нещата и избяга на остров Хиос, като изпрати вест на все още намиращия се в Рим Антоний, че нищо не е в състояние да спре Лабиен.

„И всичко това, докато настанявам петнадесет легиона около Ефес! — писа Вентидий на Антоний. — Онзи човек е лековерен страхливец и *не бива* да му се поверяват войски. Не си направих труда да се свържа с него. Реших, че ще е загуба на време“.

„Добре сторено, Вентидий — отвърна Антоний с писмо, което пристигна тъкмо когато Вентидий се канеше да поеме на поход с армията си. — Признавам, че направих Планк губернатор, за да се отърва от него — горе-долу както с Ахенобарб във Витиния, само дето онзи не е страхливец. Нека Планк си стои на Хиос, тамошното вино е превъзходно“.

Когато видя отговора, Силон се засмя.

— Отлично, Вентидий, само дето оставяме провинция Азия без губернатор.

— Помислих за това — самодоволно отвърна Вентидий. — И тъй като сега Питодор Тралски се пада зет на Антоний, привиках го в Ефес. Може да събира данъците и таксите от името на татко Антоний и да ги праща в хазната в Рим.

— Ооо! — възкликна Силон и се ококори. — Не мисля, че това ще се хареса на Антоний! Заповедта му беше всичко да се изпраща направо на него.

— На мен не ми е давана такава заповед, Силоне. Верен съм на Марк Антоний, но верността ми към Рим е на първо място. Данъците и таксите, събирани от името на Рим, трябва да идат в хазната. Същото се отнася и за трофеите, които печелим. Ако Антоний има възражения, да възражава — но само след като победим партите.

Вентидий беше с повишено самочувствие, защото останалите без водач главатари от Галатия бяха събрали всички възможни конници и чакаха в Ефес, горящи от нетърпение да покажат на този неизвестен римски военачалник на какво са способни добрите ездачи. Десет

хиляди, всички твърде млади, за да загинат при Филипи, и страстно желаещи да опазят тревистите си равнини от Квинт Лабиен, който бе твърде наблизил, за да се чувстват спокойни.

— Тръгвам с тях, но не презглава — рече Вентидий на Силон. — Твоята задача е да изкараш пехотата на пътя, остроумнико. Искам легионите да изминават най-малко по трийсет мили на ден по най-краткия път до Киликийските порти. Това означава нагоре по течението на Меандър и през Северна Писидия към Икониум. След това тръгни по пътя на керваните към Южна Кападокия, а оттам продължаваш по римския път до Киликийските порти. Преходът е петстотин мили, разполагаш с двацет дни. Ясно ли е?

— Напълно, Публий Вентидий — отвърна Силон.

Римските военачалници рядко яздеха. Повечето предпочитаха да вървят поради редица причини. Първо, защото е по-удобно — конникът не можеше да намери облекчение за тежестта на краката си, които висяха отпуснати надолу. Второ, пехотинците обичаха да виждат, че командирите им вървят редом с тях, това ги поставяше на равна нога и в буквалния, и в преносния смисъл. Трето, по този начин кавалерията не избързваше. Римските армии се състояха предимно от пехотинци, които бяха ценени най-много. С течение на времето конниците се бяха превърнали в помощна сила, съставена почти изцяло от гали, германци и галатяни.

Вентидий обаче бе отглеждал мулета и затова беше свикнал с ездата. Обичаше да напомня на по-високомерните си колеги, че великият Сула винаги е яздил муле и че е научил бога Цезар да язди още на младини. В случая той искаше да държи изкъсо кавалерията си, водена от един галатянин на име Аминт, навремето секретар на стария цар Дейотар. Ако Вентидий бе прав, Лабиен щеше да отстъпи пред такава голяма сила, докато не намери терен, на който тренираните му по римски образец десет хиляди пехотинци биха могли да се справят с десетте хиляди конници. Подобно място нямаше нито в Кария, нито в Централна Анатолия. Щеше да му се наложи да се насочи към Ликия и Южна Писидия, но това означаваше да прекъсне връзката с партската армия. Инстинктът му — а той беше добър — щеше да го поведе по същия път, който Вентидий бе начертал на Силон, но с няколко дни

преди легионите. Десет хиляди конника по петите му щяха да го накарат да се движи прекалено бързо и да изостави обоза, който можеше да се превозва единствено от волски каруци. Той щеше да попадне в ръцете на Силон. Задачата на Вентидий бе да принуди Лабиен да бърза обратно към Киликия Педия и партската армия от другата страна на Аманския хребет, който бе географската граница между Киликия Педия и Северна Сирия.

Имаше само един начин Лабиен да премине от Кападокия в Киликия, тъй като невероятно високият и стръмен Таурус отрязваше Централна Анатолия от всичко. Снеговете на Таурус не се стопяваха през цялата година, а проходите минаваха на височина десет-единадесет хиляди стъпки, особено в района на Антитаурус. Единственото изключение бяха Киликийските порти. Именно там Вентидий очакваше да настигне Квинт Лабиен.

Младите галатянски конници бяха точно на възрастта, която даваше най-добрите и най-храбрите воители — недостатъчно стари, за да имат съпруги и семейства и да не смятат битката с врага за нещо, от което трябва да се страхуват. Само Рим беше успял да превърне мъжете над двадесет в добри войници и именно това бе една от причините за неговото превъзходство. Дисциплина, обучение, професионализъм и ясно съзнание, че всеки един е част от огромна непобедима машина. Вентидий знаеше, че не би могъл да победи Лабиен без легионите си. Целта му беше да блокира ренегата на едно място, да не му позволи да премине през прохода и да изчака пристигането на основните сили. Доверявайки се на Силон, той на практика му бе предал командването в предстоящата битка.

Лабиен постъпи според очакваното. Съгледвачите му бяха съобщили за огромната войска в Ефес, а щом научи името на военачалника, той разбра, че трябва колкото се може по-бързо да се оттегли от Западна Анатолия. Беше наградил доста плячка, тъй като бе посегнал на места, които Брут и Касий не бяха докоснали. Писидия бе осеяна с храмове на Кубаба Кибела и съпруга ѝ Атис, в Ликаония пък имаше светилища и свещени места на богове, забравени от останалия свят, откакто Агамемнон бе управлявал Гърция. Икониум пък беше градче, в което се издигаха храмове на мидийски и арменски богове. Затова Лабиен отчаяно се опитваше да мъкне обоза със себе си, но това се оказа непосилна задача. Изостави го на петдесет мили западно от

Икониум. Коларите му бяха твърде ужасени от преследващите ги римски пълчища, за да си помислят да крадат, и избягаха, оставяйки дълга две мили колона от мучащи жадни волове. Вентидий спря колкото да разпегне добичетата, за да могат да си намерят вода, и продължи напред. Когато след време обозът попадна в хазната, стойността му бе определена на пет хиляди сребърни таланта. Нямаше безценни произведения на изкуството, но затова пък колите бяха пълни със злато, сребро и скъпоценни камъни. „Ще бъде подобаваща украса на триумфа ми“ — помисли си Вентидий, докато тялото му се нагаждаше към вървежа на мулето.

Районът около Киликийските порти не беше подходящ за коне. Горите от различни иглолистни дървета бяха прекалено гъсти, за да оставят място за трева, а никой кон не би ял от игличките. Ездачите носеха колкото можеха фураж — една от причините, поради които Вентидий не беше бързал много. Войниците му обаче бяха оправни и събираха всяка млада издънка папрат, която можеха да намерят. Стръковете приличаха на Вентидий на авгурски жезъл със завъртулката в края. Така, с фуража и папратта, конете можеха да издържат около десетина дни — достатъчно, ако Силон е проявил нужната твърдост, за да води легионите по тридесет мили на ден. Цезар винаги можеше да накара войниците си да вървят повече, но той бе единствен по рода си. Ах, какъв преход бяха направили от Плаценция, за да помогнат на Требоний и останалите при Агендикум! И каква благодарност — да убиеш спасителя си. Вентидий се изхрани и плю вв въображаемото лице на Гай Требоний.

Лабиев беше стигнал върха на прохода два дни по-рано и бе успял да повали достатъчно дървета, за да се разположи на лагер в римски стил. От трупите бе издигнал високи стени, бе изкопал ровове около периметъра и бе построил кули на равни интервали. Войниците му обаче не бяха римляни, а само обучени по римски образец и затова бяха допуснали грешки при издигането на лагера — бяха претупали нещата, както се изрази Вентидий. Когато пристигна, Лабиев не направи опит да излезе навън и да даде сражение, но пък и Вентидий не беше очаквал подобно нещо. Ренегатът чакаше пристигането на Пакор и неговите партии от Сирия — разсъдлива постъпка, но

същевременно и рискована игра на изчакване. Съгледвачите му сигурно вече бяха открили Силон и легионите, също както съгледвачите на Вентидий бяха потвърдили, че на няколко дни езда от Киликийските порти не се виждат никакви партии. Той не се осмеляваше да изпрати хора по-надалеч. Най-радостен беше фактът, че Силон не би могъл да е много далеч, ако се съдеше по скоростта, с която Лабиен бе изградил лагера си.

Три дни по-късно Силон и петнадесетте легиона се спуснаха по склоновете на Таурус. Бяха изпреварили подкрепленията на партите, които бяха принудени да се катерят от крайбрежието при Тарс — изтощителен преход и за коне, и за хора.

— Ето — посочи Вентидий веднага щом се срещна със Силон, нямаха никакво време за губене. — Ще построим нашия лагер над Лабиен, на склона. — Задъвка устната си и взе решение. — Изпрати младия Апий Пулхер и пет от легионите на север към Евсебия Мазака. Десет ще са достатъчни за сражение тук, районът е прекалено насечен за по-мощни маневри и няма място за голям лагер. Кажи на Пулхер да се разположи в града и да бъде готов за поход при първо нареждане. Тъкмо ще съобщи какво е положението в Кападокия — Антоний иска да знае дали там има някой способен да управлява Ариартид.

Конниците обикновено не се използваха за строеж на лагер, те не бяха римляни и нямаха представа какво да правят. След пристигането на Силон можеше да издигне нещо, което да осигури подслон на войниците му, но не и за дълъг престой. Лабиен беше достатъчно разтревожен, за да се спотайва зад стените си и да гледа нагоре по изсечения склон към бързо растящия лагер на Вентидий. Единственото му заключение беше, че с настаняването си на по-висока позиция Вентидий му оставя път за бягство към Киликия при Тарс — факт, за който Вентидий също си даваше сметка, макар да не бе особено разтревожен. В случая предпочиташе да прогони Лабиен от Анатолия. Това стръмно и осяно с пънове място бе доста рисковано за решителна битка.

Четири дни след пристигането на Силон се върна един от съгледвачите и съобщи на римските командири, че партите са заобиколили Тарс и са поели нагоре към Киликийските порти.

— Колко са? — попита Вентидий.

— Пет хиляди или някъде там, генерале.

— Всичките стрелци?

Мъжът го погледна объркано.

— Никакви стрелци. Всички до последния човек са катафракти, генерале. Не знаехте ли?

Сините очи на Вентидий срещнаха зелените на Силон. И двамата бяха стреснати.

— Ама че прецакване! — извика Вентидий, след като съгледвачът се махна. — Не, не знаехме! И всичките усилия с прашкарите са били напразни! — Събра кураж и успя да възвърне решителността си. — Е, всичко ще се реши на бойното поле. Лабиен сигурно ни мисли за глупаци, че сме му дали възможност да избяга, но сега съм по-склонен да коля катафракти, отколкото неговите наемници. Кажи на центурионите да се съберат утре по зазоряване.

Планът бе разработен грижливо и педантично.

— Не успях да разбера със сигурност дали Пакор лично води армията — каза Вентидий на шестстотинте центуриона, — но задачата ни, момчета, е да прилъжем партите да атакуват нагоре по склона без пехотната подкрепа на Лабиен. Затова ще застанем по стените и ще започнем да псуваме най-грозно партите — на техния език. Имам един човек, който е записал някои думи и фрази. Нека пет хиляди души да ги научат наизуст. Свине, идиоти, курвенски издънки, диваци, кучета, лайноядци, селяндури. Петдесетте от вас с най-силни гласове ще трябва да се научат да викат: „Баща ти е сводник!“, „Майка ти е минетчийка!“ и „Пакор е свинар!“ — партите не ядат свинско и смятат свинята за нечисто животно. Идеята е така да ги вбесим, че да забравят всякакви тактики и да *атакуват*. Междувременно Квинт Силон ще отвори портата на лагера и ще бутне страничните стени, за да изведе бързо девет легиона. Другата ви задача, момчета, е да кажете на хората си да не се страхуват от онези големи посерковци на големите им коне. Хората ви трябва да настъпят, както настъпват пехотинците на убиите, около и под конете, и да подсичат краката им. Щом конят падне, да забият меч в лицето на конника или в някое друго незащитено място. Ще използвам прашкарите, макар да не съм сигурен, че ще ни бъдат от полза. Това е, момчета. Партите ще пристигнат тук утре рано, така че

днес ще учите партски псувни и ще приказвате, без да спирате. Свободни сте и нека Марс и Херкулес Непобедимия са на наша страна.

Битката беше повече от добра, беше чудесна, идеална за настървяване на legioneri, които никога досега не бяха виждали катафракт. Бронираните конници изглеждаха по-страховити, отколкото се оказаха всъщност, и реагираха на пороя обиди с ярост, която заслепи всякакъв здрав разум. Полетяха нагоре по осеяния с пънове склон, разтърсвайки земята и крещейки бойните си викове. Някои от конете рухваха на земята, когато ездачите им ги насочваха към някой пън или ги принуждаваха да прескачат изпречили се препятствия. Техните облечени в доспехи противници, съвсем дребни в сравнение с тях, изскочиха от гората от двете страни на лагера и затанцуваха пъргаво сред гората от конски крака, като съсичаха и удряха, превръщайки атаката на партите в хаос от бясно цвилещи коне и объркани конници, абсолютно безпомощни пред ударите по лицата и подмишниците им. Един добър удар с гладиус успяваше да пробие бронята на корема, макар че не се отразяваше много добре на острието.

А за голямо свое удоволствие Вентидий откри, че оловните снаряди успяваха да пробият партските брони и убиваха войниците.

Лабиев пожегртва хиляда пехотинци, които бяха оставени да го прикриват, и побягна по римския път към Киликия, благодарен на боговете, че е останал жив — което не можеше да се каже за партите. Около хиляда от тях го последваха, а останалите бяха накълцани на парчета при Киликийските порти.

— Ама че касапница — задъхано рече Силон шест часа след началото на битката, когато всичко беше приключило.

— Как се справихме, Силоне?

— Чудесно. Няколко счупени от копита глави, неколцина премазани от рухнали коне, но като цяло — не повече от двеста жертви. Страхотни оловни *glandes*! Дори плетена ризница не може да ги спре.

Намръщен, Вентидий обиколи полето, без да се трогва от страдащите наоколо. Те бяха дръзнали да се опълчат срещу мощта на Рим и бяха открили, че това е фатално. Отряд legioneri обикаляше купищата мъртви и умиращи и довършваше коне и хора, които нямаха шанс да оцелеят. По-леко ранените бяха малцина и щяха да бъдат задържани за откуп, тъй като катафрактите бяха благородници, чиито

семејства можеха да си позволят да платят за живота им. В противен случай пленниците щяха да бъдат продадени в робство.

— Какво ще правим с планината от мъртвци? — попита Силон и въздъхна. — Почвата тук е дебела най-много една-две стъпки, трудно ще е да ги погребем, а дърветата са твърде сурови и не стават за клади.

— Ще ги завлечем в лагера на Лабиен и ще ги оставим да гният — отвърна Вентидий. — Когато дойде време да се връщаме назад, от тях ще са останали само кости. На мили наоколо няма населени места, а Лабиен е направил достатъчно добри нужници, така че Киднус няма да бъде замърсен. — Той изпуктя. — Но първо ще потърсим плячка. Искam триумфът ми да бъде хубав — никакви македонски имитации за Публий Вентидий.

А тази забележка, помисли си с потайна усмивка Силон, е плесница за Полион, който продължаваше да води същата стара война в Македония.

В Тарс Вентидий откри, че Пакор не е участвал в битката — може би това бе една от причините партите толкова лесно да изгубят разума си. Лабиен продължаваше да бяга на изток през Киликия Педия. Колоната му се движеше безредно между останалите без водач катафракти, а сред наемниците се намериха и мърморковци с достатъчно влияние, за да разбунят духовете на по-кротките пехотинци.

— Трябва да продължим по петите му, но този път ти можеш да тръгнеш с кавалерията, Силоне — рече Вентидий. — Аз ще поведеа легионите.

— Нима закъснях с идването при Киликийските порти!

— Богове, не! Честно казано, май вече съм стар за дълга езда. Задникът ми е натъртен и имам фистула. Ти ще се справиш по-добре, много по-млад си от мен. Мъжът на петдесет и пет е обречен да използва краката си.

На входа се появи слуга.

— Господарю, Квинт Делий пристигна да се види с теб и моли да бъде настанен.

Сините очи се спогледаха със зелените с един от онези погледи, които могат да си разменят само близки приятели със сходни

разбирания, погледи, казващи маса неща без нито една дума.

— Да влезе, но не се безпокой за настаняването.

— Скъпи ми Публий Вентидий! И Квинт Силон! Колко се радвам да ви видя. — Без да изчака покана, Делий се настани на един стол и погледна многозначително към гарафата с вино. — Капчица нещо леко, бяло и искристо няма да ми се отрази зле.

Силон наля и му подаде бокала, като в същото време говореше на Вентидий:

— Ако няма друго, тръгвам да си гледам работата.

— Утре по зазоряване, и за двама ни се отнася.

— Богове, каква съвестност! — обади се Делий, отпи и лицето му се опъна. — Уф! Каква е тази пикня, трето прецеждане ли?

— Не знам, не съм го опитвал — грубо отвърна Вентидий. — Какво искаш, Делий? И за нощувка отседни в хана, защото дворецът е пълен. Утре можеш да се шириш на воля тук. Заминаваме.

Делий вирна обидено нос, поизпъна се и загледа свирепо. След онази паметна вечеря преди две години, когато бе споделил кушетката на Антоний, той беше свикнал с уважителното отношение на останалите до такава степен, че го очакваше дори от корави военни като Публий Вентидий. А ето че такова липсваше! Светлокафявите му очи се срещнаха с очите на Вентидий и Делий пламна. Погледът на генерала беше изпълнен с презрение.

— Така ли било! Това минава всички граници! Имам преториански правомощия и *настоявам* да бъда настанен незабавно! Изхвърли Силон, ако не можеш да изгониш някого другиго.

— Не бих изхвърлил и най-незначителния редник заради блюдолизец като теб, Делий. Моите правомощия са проконсулски. Какво искаш?

— Нося съобщение от триумвир Марк Антоний — студено отвърна Делий. — И очаквах да го предам в Ефес, а не в такова гнездо на плъхове като Тарс.

— Значи е трябвало да пътуваш по-бързо — отвърна Вентидий без капка симпатия. — Докато си се клатушкал в корабчето си, аз се сражавах с партите. Можеш да пратиш съобщение от мен за Антоний. Кажи му, че бихме армия катафракти при Киликийските порти и че Лабиен бяга. Какво имаш да казваш? Нещо толкова вълнуващо ли?

— Не е мъдро да си разваляш отношенията с мен — прошепна Делий.

— Питай ме дали ми пука. Казвай, каквото ще казваш. Имам работа.

— Заръчано ми е да ти напомня, че Марк Антоний с нетърпение очаква да види колкото се може по-скоро царя на юдеите Ирод поставен на трона си.

На широкото лице на Вентидий се изписа изумление.

— Искаш да кажеш, че Антоний те е пратил чак тук, за да ми предадеш *това*? Кажи му, че с радост ще поставя тлъстия задник на Ирод на трона му, но първо трябва да изхвърля Пакор и армията му от Сирия, а това може и да отнеме известно време. Въпреки това можеш да увериш триумвир Марк Антоний, че ще имам предвид заръката му. Това ли е всичко?

Надут като пепелянка, Делий вдигна горната си устна и оголи зъби.

— Ще съжаляваш за това свое поведение, Вентидий! — изсъска той.

— Съжалявам, че Рим поощрява духачи като теб, Делий. Махай се от главата ми.

Вентидий излезе и остави кипналия Делий самичък. Как смее някакъв си мулестар да се отнася така с *него*! Засега обаче ще се наложи да изтърпи стария досадник, реши той, като заряза виното и се изправи на крака. Успял е да разбие партска армия и да прогони Лабиен от Анатолия — новина, която Антоний ще хареса толкова, колкото харесваше и Вентидий. „Възмездие то ще почака — помисли си Делий. Видя ли удобен момент, ще нанесе удара си. Но засега ще чакам. Засега“.

Като командваше галатянските кавалеристи с доблест и проникателност, Квинт Попедий Силон загради Лабиен наскоро прохода Сирийски порти в планината Аман и зачака пристигането на Вентидий и легионите. Беше ноември, но не бе много студено. Есенните дъждове не паднаха, което означаваше твърда, идеална за сражения земя. Някакъв партски военачалник беше пристигнал на помощ на Лабиен с отряд от две хиляди катафракти от Сирия, но без

резултат. За втори път бронираните конни воители бяха насечени на парчета, но този път загина и пехотата на Лабиев.

След едно спиране колкото да напише радостно писмо до Антоний, Вентидий продължи към Сирия, но не откри там никакви партии. Пакор не бе участвал и в битката при Аман, говореше се, че още преди месеци се е прибрал в Селевкида на Тигър, вземайки със себе си Хиркан. Лабиев успя да се добере до Апамея, откъдето взе кораб за Кипър.

— Това няма да му помогне. Мисля, че Антоний постави един от освободените роби на Цезар да управлява острова от негово име — Гай Юлий... въз... Деметрий, точно така. — Вентидий взе един лист. — Прати му веднага това нещо, Силоне. Ако наистина е онзи, който си мисля — паметта ми изневерява, когато става въпрос за гръцки роби — ще претърси острова от Пафос до Саламис по най-прилежния начин.

След това Вентидий пръсна легионите си в няколко зимни лагера и остана да чака какво ще му донесе следващата година. Удобно установил се в Антиохия със Силон в Дамаск, той прекара времето си в мечти за триумфа — перспективата за него ставаше все по-примамлива. Битката при Аман му бе донесла две хиляди сребърни таланта и някои великолепни трофеи, които щяха да украсят парада му. Хапи си задника, Полионе! Моят триумф направо ще издуха твоя.

Зимният отпуск не продължи толкова, колкото Вентидий беше очаквал. Пакор се върна от Месопотамия с всички катафракти, които бе успял да намери — но без конни стрелци. Ирод донесе новината в Антиохия, очевидно я бе научил от някой от хората на Антигон, вкиснат от перспективата за вечно партско владичество.

— Постигнах чудесно разбирателство с човека — един садукей на име Ананиил, който копнее да стане първосвещеник. Аз самият нямам намерение да ставам такъв, така че той би ми свършил идеална работа. Обещах му поста срещу достоверна информация за партите. Накарах го също да подшушне на партските си познати, че след окупирането на северна Сирия смяташ да заложиш капан на Пакор при Ницефориум на Ефрат, защото очакваш, че ще пресече реката при Зеугма. Пакор вече вярва в това и затова ще подмине Зеугма и ще продължи покрай източния бряг на север чак до Самосата.

Предполагам, че ще поеме по прекия път на Крас към Билехас. Каква ирония!

Макар да не изпитваше симпатия към Ирод, Вентидий беше съвсем наясно, че алчният никаквец не би постигнал нищо, ако излъже. Каквато и информация да му носеше, тя най-вероятно беше истина.

— Благодаря ти, цар Ирод — отвърна той, без да изпитва отвращението, което предизвикваше у него Делий. Въпреки любезността си Ирод не беше подлизурко, а просто бе твърдо решен да изхвърли узурпатора Антигон и да се възцари над юдеите. — Можеш да бъдеш сигурен, че веднага щом премахна заплахата от партите, ще ти помогна да се отървеш от Антигон.

— Надявам се да не чакам прекалено дълго — каза Ирод и въздъхна. — Наложниците и годеницата ми са изоставени на върха на най-противния чукар на света. Получих вест от брат ми Йосиф, че храната им е на привършване. Боя се, че не мога да им помогна.

— Малко пари ще свършат ли работа? Мога да ти дам достатъчно, за да отидеш до Египет и да осигуриш продукти и транспорт. Можеш ли да се добереш до онзи противен чукар, без да усетят, че напускаш Египет?

Ирод се оживи.

— Лесно мога да се измъкна, Публий Вентидий. Чукарът си има име — Масада — и се намира край Асфалтовото езеро. Керван камили от Пелузиум би могъл да избегне срещите с евреи, идумеЙци, набатейци и парти.

— Страховит списък — отбеляза Вентидий и се ухили. — В такъв случай те съветвам да направиш това, докато се разправям с Пакор. Гореве главата, Ирод! Следващата ни среща ще бъде в Йерусалим.

Ирод успя да запази смирена и колеблива физиономия — доста сериозно постижение от негова страна.

— Аз... ъъ... как да... към кого да се обърна за средствата?

— Просто се обърни към квестора ми, цар Ирод. Ще му кажа да ти даде каквото поискаш — естествено, в разумни граници. — Яркосините очи проблеснаха. — Знам, че камилите са скъпи, но съм мулестар по професия. Имам доста добра представа колко струва което и да било четирикратко. Просто бъди честен с мен и продължавай да ми носиш информация.

Осем хиляди катафракти се появиха от североизток при Самосата и пресякоха зимния Ефрат, докато водите му бяха спаднали. Този път Пакор лично водеше войската си и продължи на запад по пътя към Антиохия през зелена страна, която не представляваше никаква заплаха, както знаеше от предишните набези. Тук водата и тревата бяха в изобилие и с изключение на една планина на име Гиндар теренът бе лек и сравнително равен. Пакор се чувстваше уверен, тъй като знаеше, че всяко селце в района е на негова страна. Когато приближи Гиндар, конниците му се бяха разтеглили на мили след него, бавно напредваха към Антиохия, без да имат представа, че градът отново е в римски ръце. Агентите на Ирод си бяха свършили добре работата, а Антигон, от когото се очакваше да поддържа връзки с Пакор, бе твърде зает да се разправя с онези юдеи, които смятаха римското господство за не чак толкова чуждо.

Един съгледвач пристигна в галоп и докладва, че на Гиндар се е окопала някаква римска армия. Пакор с облекчение събра войните си в боен ред, не му харесваше да не знае къде се намираха римляните.

Той повтори всички грешки, които извършиха подчинените му при Киликийските порти и Аман, все така изпълнен с презрение към пехотинците, дръзнали да се изправят пред бронирани гиганти на бронирани коне. Катафрактите препуснаха нагоре по склона към дъжд от оловни снаряди, които пробиваха броните им от по-големи разстояния, отколкото летяха стрелите. Авангардът на партите се засуети, диво зацвилиха коне, улучени между очите от оловните топчета. И тогава легионерите се хвърлиха безстрашно в битка, промъкваха се между полуделите коне, разсичаха краката им и смъкваха ездачите на земята, за да ги убият с удар в лицето. Дългите копия бяха безполезни в мелето, повечето саби останаха в ножниците. Без надежда да прекара ариергарда през бъркотията отпред и неспособен да открие фланга на римляните, Пакор гледаше с ужас как легионерите се приближават все повече и повече до собствената му позиция на едно малко възвишение. Но въпреки това той се сражава наред с всички останали и се защитава до последно. Когато царят падна, оцелелите скочиха от конете и наобиколиха тялото му в опит да го опазят от истинските пехотинци. Привечер повечето от осемте

хиляди катафракти бяха мъртви. Малцината оцелели препускаха с все сили към Ефрат и обратно към дома, водейки коня на Пакор като доказателство за смъртта му.

Което не беше точно тъй. В края на битката Пакор беше все още жив, макар и тежко ранен в корема. Един легионер го довърши, свали доспехите му и ги занесе на Вентидий.

Земята беше идеална — писа Вентидий на Антоний, който все още беше в Атина с жена си и люпилото дечурлига.

Ще покажа златните доспехи на Пакор на триумфа ми. Хората ми ме поздравиха три пъти като император на бойното поле, мога да го заявя под клетва, ако пожелаеш. Нямаше смисъл от задържащи действия през цялата кампания, която се разви естествено в трите поредни битки. Разбира се, не можеш да се оплачеш от последствията ѝ. Получавах една спокойна и мирна Сирия, в която да можеш да подготвиш армиите си — в това число и моята, която ще разположа на зимен лагер около Антиохия, Дамаск и Халкида — за голямата ти кампания срещу Месопотамия.

До мен обаче достигна новината, че Антиох Комагенски сключил договор с Пакор, според който Комагене преминава под властта на партите. Освен това осигурил храна и фураж и така Пакор успял да стигне до Сирия, без да страда от обичайните проблеми, характерни за големите кавалерийски части. Затова възнамерявам през март да поведе седем легиона на север към Самосата и да видя какво има да каже цар Антиох за предателството си. Силон ще се насочи с два легиона към Йерусалим, за да постави цар Ирод на трона му.

Цар Ирод ми помогна неимоверно. Агентите му разпространиха подвеждаща информация сред партските шпиони, което ми позволи да намеря идеалното място,

докато партите нямаха представа за местоположението ми. Сигурен съм, че в негово лице Рим разполага с достоен съюзник. Дадох му сто таланта да иде до Египет и да купи провизии за семейството си и семейството на цар Хиркан, които настанил в някакво непревземаемо планинско убежище. Моята кампания обаче донесе трофеи за десет хиляди сребърни таланта, които пътуват към хазната в Рим, докато пиша тези редове. След като отпразнувам триумфа си и трофеите бъдат освободени, печалбата за теб ще бъде значителна. Собственият ми дял от продажбата на роби няма да е много голям, тъй като партите се сражаваха до последния човек. Успях да заловя около хиляда души от армията на Лабиен и ги продадох.

Що се отнася до Квинт Лабиен, току-що получих писмо от Гай Юлий Деметрий от Кипър, който ми съобщава, че е уловил Лабиен и го е наказал със смърт. Лично аз осъждам последното, тъй като не мисля, че някакъв си освободен гръцки роб, пък бил той и на покойния Цезар, има достатъчно правомощия, за да екзекутира. Оставям обаче последното решение на теб, както и трябва да бъде.

Бъди сигурен, че щом стигна Самосата ще накажа сурово Антиох, който загуби статута на Комагене на приятел и съюзник. Надявам се писмото ми да завари теб и семейството ти в добро здраве.

12.

Животът в Атина беше приятен, особено след като Антоний изглади разногласията си с Тит Помпоний Атик — най-високо ценения римлянин в Атина, както показваше прозвището му Атик, или атинянин по душа.

По-точно би било да се нарече любител на атински момчета, но тази подробност беше дискретно подминавана от всеки римлянин, дори и от хомофоб като Антоний. Още преди много време Атик си бе създал навика да не удовлетворява страстта си към момчета никъде другаде, освен в хомофилската Атина — тук си бе купил голяма къща и години наред бе много щедър към града. Изключително културен и виден ценител на литературата, Атик имаше хоби, което в крайна сметка му донесе много пари. Той публикуваше произведенията на прочути римски автори от Катул до Цицерон и Цезар. Всяка нова творба бе преписвана в тиражи, вариращи от няколко десетки до няколко хиляди бройки. Сто специално подбрани заради прилежността и точността си писари бяха настанени удобно в една сграда на Аргилетум недалеч от Сената, заети в последно време с поезията на Вергилий и Хораций. Към скриптория имаше пристройка, която играеше ролята на библиотека за книги под наем — концепция, измислена всъщност от братята Сосии, най-големите конкуренти на Атик. Кариерата им в издателската дейност беше по-дълга от тази на Атик, но им липсваше огромното му богатство и трябваше да напредват по-бавно. В последно време от семействата на покойните братя бяха израснали обещаващи млади политици, един от които дори стана старши легат на Антоний.

На средна възраст Атик се омъжи за братовчедката си Цецилия Пилия, която му роди Цецилия Атика, негово единствено дете и наследница на цялото му богатство. Един пристъп на лятна парализа превърна Пилия в инвалид, тя умря малко след битката при Филипи, оставяйки Атик сам да се оправя с Атика. Родена две години преди Цезар да прекоси Рубикон, сега тя бе тринадесетгодишна, отглеждана с обич от изтънчен баща, който не криеше нищо от нея с убеждението,

че незнанието само ще я направи уязвима за злонамерените слухове. Въпреки това Атик се тревожеше за единственото си пиленце и тревогите му нараснаха напоследък, когато дъщеря му започна да съзрява. Трябваше в близките пет години да ѝ намери подходящ съпруг.

Забележителната проникателност и дарбата му да поддържа добри отношения с всяка фракция сред горната класа в Рим бе осигурила оцеляването на Атик до този момент, но след смъртта на Цезар светът се бе променил така радикално, че той се боеше както за себе си, така и за добруването на дъщеря си. Единствената му слабост бе съчувствието към западналите римски матрони. Така той се зае да подпомогне Сервилия, майката на Брут и любовница на Цезар, Клодия, сестрата на Публий Клодий и прочута мъжемелачка, и Фулвия, която беше бивша съпруга на цели трима демагози — Клодий, Курион и Антоний.

Застъпничеството за Фулвия едва не го съсипа въпреки позициите му в управлението от конническото съсловие делови свят на Рим. За един ужасен момент изглеждаше, че всичко — от вноса на зърно до огромните му латифундии в Епир, ще отиде за каузата на Антоний, но след рязкото писмо на триумвира да зарече Фулвия, той направи точно това. Въпреки че я оплакваше горчиво след като тя преряза вените си, съдбата на Атика и богатството му бяха по-важни за него.

Затова когато Антоний пристигна в Атина с Октавия и нейната детска градина, Атик се зае да се подмаже и на двамата. Намери триумвира много по-спокоен и уравновесен и правилно заключи, че причината за това е Октавия. Двамата бяха видимо щастливи заедно, но не като по-младите младоженци, които не желаеха ничия компания, освен тази на половинката си. Антоний и Октавия жадуваха за компания, присъстваха на всяка лекция, симпозиум и мероприятие, което можеше да предложи световната столица на културата, и самите те често даваха приеми. Да, едногодишният брак определено се бе отразил добре на Антоний — по същия начин, по който прочутият простак Помпей Велики се беше поправил след брака си с Юлия, дъщерята — магьосница на Цезар.

Разбира се, старият Антоний все още обитаваше херкулесовата си обвивка — безразсъден, темпераментен, агресивен, хедонистичен и

мързелив.

Именно мързелът му заемаше мислите на Атик, докато вървеше по тясната атинска уличка към резиденцията на губернатора. Беше месец април от годината на консулите Апий Клавдий Пулхер и Гай Норбан Флак и Атик знаеше (наред с цяла Атина), че партите са били отблъснати обратно в собствените им земи. Не от Антоний, а от Вентидий. В Рим се говореше, че партските нашествия просто се провалили и пропаднали тъй бързо, че Антоний нямал време да се присъедини към Вентидий в Киликия или Сирия. Атик обаче беше наясно, нищо не бе попречило на Антоний да бъде там, където се водеха боеве. По-точно, нищо, освен най-фаталната му слабост — мързелът, който водеше до постоянно отлагане. Сякаш бе сляп за темпото на събитията и самоуверено си казваше, че всичко ще се случи тогава, когато *той* каже. Докато Юлий Цезар беше жив и го ръчкаше, тази слабост не изглеждаше тъй фатална, след убийството на Цезар пък с ръчкането се бе заел Октавиан. Но битката при Филипи бе тъй голяма победа за Антоний, че слабостта му внезапно избуя. Същото беше станало, когато Юлий Цезар му бе поверил Италия, щом тръгна да обикаля света и да смаже последния си враг. И какво беше сторил Антоний с тази огромна отговорност? Впрегна четири лъва в колесница, заобиколи се с антураж от фокусници, танцьорки и клоуни и превърна всичко в безкраен празник. *Работа* ли? Какво е това? Рим се управляваше на самотек, в качеството си на най-главен той можеше да прави каквото пожелае — а именно, да гуляе. Макар да нямаше никакви основания, сякаш беше уверен, че тъй като е Марк Антоний, всичко ще се нареди според неговото желание. А когато това не ставаше, обвиняваше всички, но не и себе си.

Въпреки успокояващото въздействие на Октавия, той не се бе променил особено. Удоволствията винаги се поставяха пред работата. Полион и Меценат бяха очертали по-разумно границите на триумвирите и това би трябвало да даде на Антоний пълна свобода да води армиите си. Но той явно не беше готов за това и извиненията му звучаха фалшиво. Октавиан не представляваше реална заплаха и въпреки оплакванията си Антоний разполагаше с достатъчно пари за водене на война. Легионите му бяха налице, подходящо екипирани и снабдявани със зърно от Секст Помпей. Тогава какво го спираше?

Когато пристигна в резиденцията на губернатора, Атик вече беше успял да се изпълни с характерния за старците кисел гняв. Остана поразен от откритието, че ще вечерят сами с Антоний. Октавия се оттегли с извинението, че едно от децата не се чувства добре. Това означаваше, че няма да може да успокоява и придумва Антоний и да се грижи за доброто му настроение. Със свито сърце Атик осъзна, че го очаква неособено приятна вечеря.

— Ако Вентидий беше тук, щях да го осъдя за измяна! — бяха встъпителните думи на Антоний.

Атик се разсмя.

— Глупости! — рече той.

Антоний се стресна, после загледа унило.

— Да, да. Разбирам защо казваш, че са глупости, но войната срещу партите беше *моя*! Вентидий престъпи заповедите ми.

— Ти самият трябваше да си в командирската шатра, скъпи ми Антоний! — рязко отвърна Атик. — И тъй като не си бил там, какво ти дава основания да се оплакваш, че заместникът ти се е справил тъй добре, че е минал почти без жертви? По-скоро трябва да принесеш жертва на Марс Непобедимия.

— Той трябваше да ме изчака — упорито рече Антоний.

— Глупости! Проблемът ти е, че искаш да живееш по два различни начина в един и същи момент.

Месестото лице издаде раздражението му от безцеремонните думи, но в очите на Антоний не се появи червеното пламъче, предвещаващо сурова разплата.

— По два начина ли? — попита той.

— Да. Като най-прочутия мъж на своето време, излизащ на атинската сцена под бурните овации на публиката — това е единият. И като най-прочутия мъж на своето време, водещ легионите си към победата.

— Има много неща за правене в Атина! — възмутено отвърна Антоний. — Не аз не съм в крак с нещата, а Вентидий. Същинска канара, търкулнала се по склона! Дори сега не е готов да почива на лаврите си, а е решил да тръгне със седем легиона нагоре по Ефрат, за да срита Антиох по кокалчетата!

— Знам. Нали ми показва писмото? Не е важно какво прави или не прави Вентидий. Важното е, че ти си в Атина, а не в Сирия. Защо не

си го признаеш, Антоний? Вечно бавиш нещата.

В отговор Антоний избухна в смях.

— Ох, Атик! — изрече той, щом дойде на себе си. — Направо си невъзможен! — Внезапно стана сериозен и се намръщи. — В Сената ми се налага да търпя критиките на разни кушетни генерали, но тук не е Сенатът, а ти си търсиш белята.

— Аз не съм сенатор — Атик се беше разпалил достатъчно, за да не чувства страх от този опасен човек. — Политическата кариера е отворена за критиките на всички, включително и на обикновени предприемачи като мен. Повтарям, Марк Антоний, ти вечно бавиш нещата.

— Може и така да е, но аз наистина следвам набеязания план. Как мога да ида по-далеч на изток от Атина, когато Октавиан и Секст Помпей все още ми въртят номера?

— Би могъл да смачкаш и двамата младоци, много добре го знаеш. Всъщност трябваше да си смачкал Секст още преди година и да оставиш Октавиан да си гледа работата в Италия. Не Октавиан е реалната заплаха, Антоний. Секст е циреят, който трябва да се изстиска.

— Секст държи Октавиан зает.

Търпението му се изчерпа. Атик скочи от кушетката и я заобиколи, заставайки лице в лице срещу домакина си от другата страна на отрупаната с храна ниска и тясна маса. Обикновено спокойното му лице бе изкривено от ярост.

— До гуша ми дойде да слушам това! Порасни най-сетне! Не можеш да бъдеш на практика абсолютен владетел на половината свят и да продължаваш да мислиш като ученик! — Атик разтърси юмруци. — Изгубих сума ти скъпоценно време в опити да реша какво ти има, защо не можеш да се държиш като държавник. Сега вече знам. Ти си твърдоглав, бездеен и не толкова интелигентен, за колкото те смятат! Един по-добре уреден свят никога не би те направил свой господар!

Зяпнал, твърде зашеметен, за да може да отговори, Антоний гледаше как гостът му взема обувките и тогата си и се насочва към изхода. После скочи от кушетката и настигна Атик малко преди да стигне прага.

— Тит Атик, моля те! Легни отново, моля те! — Устните му се разтеглиха в неволна усмивка, но все пак успя да не стиска прекалено

силно ръката на стареца.

Яростта отшумя. Атик сякаш се сви и се остави да го отведат обратно до кушетката и отново да го настанят на почетното място.

— Съжалявам — промърмори той.

— Не, не, имаш право да кажеш мнението си — твърде приветливо отвърна Антоний. — Поне знам какво си мислиш за мен.

— Сам си го търсеше, разбери. Почнеш ли да използваш Октавиан като извинение, че се мотаеш на запад, а не където ти е мястото, направо ми призлява — рече Атик, докато разчупваше хляба.

— Но онова момче е пълен идиот! *Тревожа* се за Италия, честна дума.

— Тогава помогни на Октавиан, вместо да му създаваш пречки.

— Никога!

— Той е в тежко положение, Антоний. Благодарение на Секст Помпей зърното от предстоящата жътва май никога няма да стигне до полуострова.

— В такъв случай би трябвало Октавиан да си стои в Рим и да бърка под полата на Ливия Друзила, вместо да прави десант на Сицилия с шейсет кораба. *Шейсет кораба!* Нищо чудно, че яде пердах. — Огромната, но добре оформена ръка посегна към едно мъничко пиле. Храната като че ли успокояваше Антоний, той се ухили и погледна косо към Атик. — Само ми позволи успешна кампания срещу партите догодина и ще дам на Октавиан цялата помощ, от която се нуждае. — На лицето му се изписа подозрение. — Ти нали *не харесваш* Октавиан?

— Аз съм неутрален — безпристрастно отвърна Атик. — Той има странни идеи за това как трябва да функционира държавата — идеи, които не са от полза нито за мен, нито за който и да било плутократ. Подозирам, че подобно на Божествения Юлий иска да отслаби Първата класа и горния слой на Втората за сметка на подолните класи. Е, не на простолюдието, естествено. Октавиан не е демагог. Нямаше да ме е грижа, ако просто използваше по най-циничен начин наивността на народа. Боя се обаче, че той наистина смята Цезар за бог, а себе си — за син на бог.

— Това наблягане на божествеността на Цезар е белег за лудостта му — каза Антоний, който започна да се чувства по-добре.

— Не, Октавиан не е луд. Всъщност май не съм виждал човек с по-здрав разум от неговия.

— Аз може и да съм бавен, но той пък има мания за величие.

— Може и така да е, но се надявам все още да си достатъчно непредубеден, за да видиш, че Октавиан е нещо ново за Рим. Подозирам, че е наел армията агенти из цяла Италия, които с всички сили се мъчат да внушават, че двамата с Цезар са като две капки вода. Също като Цезар той е блестящ оратор с огромно влияние върху тълпата. Амбициите му не знаят граници. И точно затова след някоя и друга година ще се окаже в много трудна ситуация — със сериозен глас завърши Атик.

— Какво искаш да кажеш? — попита обърканият Антоний.

— Когато египетският син на Цезар порасне, ще трябва да посети Рим. Познатите ми от Египет казват, че момчето е досущ като Цезар, при това не само на външен вид. Истинско чудо е. Майка му твърди, че желае единствено да осигури трона на Цезарион и статута приятел и съюзник на римския народ за Египет. Може и да е вярно. Но ако наистина е двойник на Цезар и се покаже в Рим, момчето би могло спокойно да отмъкне града, Италия и легионите на Октавиан, който в най-добрия случай е просто една имитация на Цезар. Ти ще останеш незасегнат, тъй като дотогава така или иначе ще ти се наложи да се оттеглиш — в момента Цезарион е едва деветгодишен. Но след тринайсет-четиринайсет години ще бъде млад мъж. Борбите на Октавиан с теб и със Секст Помпей ще избледнеят пред сблъсъка му с Цезарион.

— Хммм — рече Антоний и смени темата.

Доста обезпокоителна вечеря, но в крайна сметка не развали апетита на Антоний. След кратък размисъл той успя да загърби критиките на Атик относно собственото му поведение — откъде старецът можеше да знае пред какви проблеми е изправен във връзка с Октавиан? В края на краищата Атик беше на седемдесет и четири. Въпреки жилавата му и подвижна фигура и деловата прозорливост, старческото слабоумие сигурно вече си казваше думата.

Коментарите на Атик за Цезарион обаче продължаваха да не му дават покой. Антоний се намръщи и мислено се върна към онзи

тримесечен престой в Александрия преди повече от две години. Наистина ли Цезарион вече беше почти на девет? Спомняше си едно смело хлапе, готово за всяко приключение, от лов на хипопотам до лов на крокодил. Абсолютно безстрашно. И Цезар беше същият. Клеопатра имаше склонност да се уповава на него въпреки възрастта му, макар това да не бе изненадало Антоний. Тя беше емоционална и невинаги постъпваше мъдро, докато синът ѝ бе... *какво?* По-надежден, това беше ясно. Но какво друго? Не можеше да определи.

Ох, защо не отделяше повече време на изящното изкуство на кореспонденцията? Клеопатра му пишеше от време на време и Антоний бе забелязал, че разказва предимно за Цезарион, за това колко е умен и как е роден за владетел. Въпреки това не бе обръщал особено внимание, тъй като смяташе думите ѝ за дрънканици на замаяна майка. Все пак той беше женен за Октавия и знаеше много за замаяните майки. Смътно му се прииска да прескочи до Александрия и да види с очите си какъв е станал Цезарион, но в момента това бе невъзможно. Все пак Марк Антоний ужасно би се зарадвал да види, че Октавиан има братовчед, който е много по-страшен противник от него.

Седна и написа писмо на Клеопатра.

Скъпо мое момиче, мисля си за теб, докато стоя в Атина, образно казано, импотентен. Бързам да добавя, че все още съм далеч от това състояние и чувствам как малкият ми приятел се събужда от спомените за теб и целувките ти. Както виждаш, Атина се отразява добре на стила ми — тук няма какво друго да правя, освен да чета, да посещавам Академията и други философски свърталища и да разговарям с хора като Тит Помпониий Атик, който ми прави компания на вечеря.

Нима Цезарион наистина скоро ще навърши девет? Знам, че така трябва, но ми става мъчно при мисълта, че съм пропуснал две безценни години от детството му. Повярвай, при първа възможност ще дойда при теб. Близнаците от мен вече трябва да са почти на две — къде отлетя това време? Изобщо не съм ги виждал. Знам, че си нарекла момчето Птолемей, а момичето Клеопатра, но си

мисля за тях като за Слънцето и Луната, така че може би когато Ха'ем дойде в двореца, ще наречеш официално момчето Птолемей Александър Хелиос, а момичето Клеопатра Селена? Той е шестнадесетият Птолемей, а тя — осмата Клеопатра, така че би било добре да имат отличителни имена, не мислиш ли?

Догодина със сигурност ще бъда в Антиохия, макар че може и да не ми стигне време да посетя Александрия. Сигурно си чула, че Публий Вентидий превиши правомощията си, като изгони партите от Сирия? Това не ми хареса, тъй като намирисва на високомерие от негова страна. Вместо да постави Ирод на трона, е тръгнал към Самосата — а тя, както разбирам, е затворила портите си и се готви за обсада. Все пак сигурно е не по-голяма от селце, така че едва ли ще е нужен повече от нундин за превземането ѝ.

Октавия е много мила, макар понякога да откривам, че ми се иска да притежаваше някоя от противните черти на брат си. Има нещо застрашително в жена без недостатъци — а тя е тъкмо такава, повярвай ми. Щях да се чувствам по-добре, ако мърмореше от време на време, тъй като знам, че според нея не прекарвам достатъчно време с децата — от които само три са мои. Защо тогава да не си каже? Но тя прави ли го? В никакъв случай! Просто гледа нещастно. Все пак трябва да се смятам за щастливец. В цял Рим няма по-желана жена от нея, всички дълбоко ми завиждат, дори враговете ми.

Пиши и разкажи как я караш и как е Цезарион. Атик направи някои проникателни забележки относно него и Октавиан. Намекна, че в бъдеще Октавиан може да бъде заплаха за сина ти. В никакъв случай не го изпращай в Рим, докато не съм в състояние да го съпровозя. Това е заповед, а ти не се проявявай като Вентидий. Момчето ти твърде много прилича на Цезар, за да бъде прието добре от Октавиан. В Рим ще му трябват съюзници и силна подкрепа.

В края на май Антоний получи писмо от Октавиан на обичайната тема — проблемите със Секст Помпей и доставките на зърно, но този път и с молба за незабавна среща в Брундизиум. Съпровождан само от ескадрон германски конни телохранители, мърморещият Антоний потегли от Атина за Коринт, откъдето щеше да вземе ферибота до Патра. Преди заминаването си обаче той сопнато повтори мъките си пред Делий, започвайки от негодуванията си срещу Вентидий.

— Още стои пред Самосата и продължава онази нелепо проточила се обсада! Това го праща направо в отбора на Цицерон! Цял Рим знаеше, че Цицерон не би могъл да командва и лисица в кокошарник, дори когато Помптин вършеше истинската работа.

— Цицерон ли? — невярващо попита Делий и се разсея от темата, беше твърде млад, за да има спомен от по-ранните подвизи на оратора. — Че кога великият адвокат е водил обсада? За първи път чувам, че се е проявявал като военен.

— Десет години след консулството си замина да управлява Киликия и стана за смях заради една обсада в Източна Кападокия — истинско село на име Пинденис. На двамата с Помптин им отне цяла вечност, докато го превземат.

— Ясно — отвърна Делий, макар изобщо да не можеше да си представи най-отдалечения от военното дело римски консул в ролята на пълководец. — Аз пък имах впечатлението, че Цицерон е бил добър губернатор.

— О, така беше — ако одобряваш човек, който прави така, че римският предприемач да не може да се облагодетелства от провинциите. Но не Цицерон е важен в случая. А Вентидий. Надявам се, като се върна от срещата с Октавиан, вече да е разбил портата на Самосата и да брои плячката.

Делий очакваше Антоний да отсъства много по-дълго, но все пак беше готов с историята си, когато триумвирът на Изтока нахълта в атинската си резиденция, ругаейки Октавиан — младият нахалник не се беше появил на срещата и дори не бе пратил вест какво го е възпрепятствало. Като капак на всичко, Брундизиум отново беше опънал веригата и бе отказал достъп на посетителя. Вместо да се

насочи към друго пристанище, Антоний бе обърнал обратно към Атина, сипейки огън и жупел.

Работата му през този период беше свързана предимно с жизненоважните решения кой да управлява всяко от множеството царства и княжества из Изтока, които Рим не управляваше пряко като провинции. Самият Антоний бе твърдо убеден, че моделът на клиентските царства е правилното решение и че няма нужда от допълнителни провинции. Това беше проницателна политика — така местните владетели обираха омразата заради събираните данъци и такси.

Бюрото му беше затрупано с документи за отделните кандидати. Всеки претендент имаше досие, което щеше да бъде проучено най-внимателно. Антоний често искаше допълнителна информация и понякога нареждаше един или друг кандидат да му се яви лично в Атина.

Но ето че не след дълго той отново насочи вниманието си към Самосата и обсадата. Недоволството му от Вентидий растеше все повече.

— Юни е към края си, а от него няма нито вест — намръщено рече Антоний. — Седи си със седемте легиона пред някакво си градче колкото Ариция или Тибур! Това е скандално!

Сега беше времето да си върне за онази унизителна среща в Тарс! Делий нанесе удара си.

— Прав си, Антоний, скандално е. Поне това, което аз чувам.

Изненадан, Антоний фокусира погледа си върху скръбното лице на Делий и раздражението му отстъпи пред любопитството.

— Какво искаш да кажеш?

— Че вложените от Вентидий средства са скандални. Или поне така казва един мой човек от Шести легион в последното си писмо до мен. Пристигна вчера, изненадващо бързо.

— Какво е името на този легат?

— Съжалявам, Антоний, но не мога да ти го кажа. Дадох дума, че няма да издавам източниците си — Делий говореше меко, с полузатворени очи. — Всичко е строго поверително.

— Можеш ли поне да ми кажеш за естеството на скандала?

— Разбира се. Твърди се, че обсадата на Самосата се е проточила, защото Вентидий е приел подкуп от хиляда таланта от

Антиох Комагенски. Антиох се надява, че ако военните действия се проточат, ще заповядаш на Вентидий да вдигне обсадата и да върне легионите обратно.

Потресен, Антоний дълго време не каза нищо. После изсъска през зъби и стисна юмруци.

— Вентидий да приеме подкуп? *Вентидий*? Не! Информаторът ти се е объркал.

Делий тъжно и скептично поклати малката си глава.

— Разбирам нежеланието ти да повярваш в такива обвинения по адрес на стар боен другар, но ми обясни това — каква полза има приятелят ми от Шести легион да ме лъже? Каква полза има от това? Нещо повече — изглежда, че легатите и на седемте легиона знаят за подкупа. Вентидий изобщо не го криел. Изтокът го е замаял и той мечтае да се върне у дома и да отпразнува триумф. Носят се също слухове, че подправял счетоводните книги преди да ги прати в хазната заедно с трофеите от цялата Кампания. Че успял да потули още хиляда таланта от плячката. Самосата е толкова незначително място, че определено няма да спечели много, така че защо да не се опита да прибере всичко?

Антоний скочи на крака и ревна за иконома си.

— Антоний! Какво смяташ да правиш? — попита пребледнелият Делий.

— Каквото ще направи всеки главнокомандващ, когато заместникът му не оправдае доверието му! — рязко рече Антоний.

Икономът пристъпи плахо в стаята.

— Да, господарю?

— Събери багажа ми заедно с доспехите и оръжията. Къде е Луцилий? Трябва ми.

Икономът побърза да се махне. Антоний закричи неспокойно напред-назад.

— Какво смяташ да правиш? — отново попита Делий, който вече беше започнал да се поти.

— Да ида до Самосата, разбира се. Можеш да дойдеш с мен, Делий. Бъди сигурен, че ще проуча всичко до най-малката подробност.

Целият живот мина пред очите на Делий, той се олюля, изхърка, падна на пода и се загърчи конвулсивно. Антоний коленичи до него и

извика за лекар, който пристигна час по-късно. Междувременно Делий бе сложен на легло, явно в критично състояние.

Антоний не остана при него. Още щом отнесоха Делий, той се зае да дава заръки на Луцилий и лично да се увери, че слугите знаят как да подготвят нещата му за кампанията — колко глупаво, че ординарецът или квесторът му не бяха наблизил!

Влезе Октавия, следвана от лекаря. Лицето ѝ беше загрижено.

— Мили ми Антоний, какво става? — попита тя.

— След по-малко от час тръгвам за Самосата. Луцилий намери кораб, който може да ме откара до Александрийски порти. Това е на Исихския залив. — Намръщи се и се сети да целуне ръката ѝ. — След това ме чакат триста мили по суша, скъпа моя. Задуха ли южният вятър, пътуването ще ми отнеме почти месец, а ако не задуха — най-вероятно два. Добави към това прехода по сушата и се получават три месеца само за да стигна дотам. Ох, *проклет* да е Вентидий! Предаде ме.

— Не мога да повярвам — рече тя и се повдигна на пръсти, за да целуне бузата му. — Вентидий е почтен човек.

Погледът на Антоний се премести върху лекаря, който бе свел глава и стоеше с треперещи колене.

— Ти пък кой си?

— О, това е Темистофан — отвърна Октавия. — Лекарят, който току-що прегледа Квинт Делий.

Антоний примигна, съвсем беше забравил за Делий.

— А! А, да. Как е той? Жив ли е още?

— Да, господарю Антоний, жив е. Чернодробна криза, предполагам. Успя да ми каже, че трябва днес да замине за Сирия с теб, но не може — твърдо го заявявам. Трябва няколко пъти на ден да му се правят лапи от въглен, меден окис, битум и зехтин, а също така редовно да приема очистително и да му се пуска кръв — каза ужасеният лекар. — Много скъпо лечение.

— Добре, нека тогава да остане тук — отвърна Антоний, макар да беше раздразнен, че Делий няма да може да му посочи раздрънкалия се легат. — За таксата се обърни към секретаря ми Луцилий.

Прегърна и целуна още веднъж Октавия и излезе. Тя остана леко учудена, после сви рамене и се усмихна.

— Е, май това беше последната ни среща до зимата. Трябва да съобщя новината на децата.

Горе настаненият в леглото Делий благодареше на всички богове, че бе проявил достатъчно съобразителност да припадне. Според думите на Темистофан го очакваха доста неудобства, ако не и болка — но това беше ниска цена за избавлението му. Не влизаше в плановете му Антоний да заминава за Самосата — защо му бе да го прави, щом не си беше помръднал и пръста, за да прогони партите? „Може би — реши Делий — няма да е зле да оздравея като по чудо и да прекарам няколко месеца в Рим, като се опитвам да бъда мил с Октавиан“.

Южният вятър наистина задуха и корабът, който не носеше друг багаж, освен Антоний и нещата му, можеше да си позволи две смени гребци на борда. Вятърът обаче не беше най-подходящият, а капитанът не обичаше откритото море, така че се придържаше покрай брега през целия път от Ликия до Александрийски порти. Антоний не можеше да си намери място. Добре поне, че Помпей Велики бе прочистил всички пирати от тези удобни заливчета и твърдини на Памфилия и Киликия Трахия. Иначе Марк Антоний можеше да бъде заловен и задържан за подкуп като толкова много римляни, в това число и самия Божествен Юлий.

Дори четенето бе трудно, тъй като корабът непрекъснато се люшкаше нагоре-надолу. Макар да нямаше приливи и отливи като в океана, Нашето море бе доста неспокойно и можеше да бъде опасно при буря. Добре поне, че беше лято — най-добрият сезон за корабоплаване. Един от малкото начини Антоний да убие времето бе да играе на зарове с екипажа за жалки сестерции, но дори и тогава гледаше да губи. Обикаляше палубата, поддържаше мускулите си във форма, като вдигаше бъчви с вода и изнасяше други подобни представления пред моряците. Почти не минаваше нощ, в която капитанът да не настоява да спрат в някой залив или да хвърлят котва на пуст плаж. Седемстотин мили със скорост тридесет мили в добрите дни. Понякога Антоний имаше чувството, че ще плава до края на живота си.

Когато всичко му омръзваше, той се облягаше на перилата и вперваше поглед във водата с надеждата да съзре някое гигантско

морско чудовище, но най-голямото, което видя, бяха делфините, които лудуваха около кораба, играеха си между кормилните весла и скачаха като морски зайци. Откри, че прекаленото взирание го кара да се чувства самотен и изоставен, изтощен и разочарован, и се запита какво става с него.

Накрая реши, че измяната на Вентидий е унищожила някаква част от душата му и това го изпълни не с обичайната ярост, която бе характерна за борбения му дух, а с черно отчаяние. Да, помисли си той, ужасявам се от срещата с него. Ужасявам се от мисълта, че ще намеря доказателство за вероломството му. Какво мога да сторя? Да го махна, разбира се. Да го пратя в Рим с проклетия му триумф, за който така си мечтае. Но с кого да го заместя? С някое скимтящо псе като Сосий ли? С кого другото, ако не с него? Канидий го бива. И братовчед ми Каниний. И все пак... щом Вентидий е приел подкуп, защо да не го направят и тези, с които не сме свързани от годините в Оттатъшна Галия и кампаниите на Цезар по време на гражданската война? Аз съм на четиридесет и пет, а останалите са с по десет-петнайсет години помлади. Калвин и Вация са за Октавиан, също и Апий Клавдий Пулхер, доколкото разбирам — най-важният консул от времето на Калвин. Може би това е разковничето? Невярност. Измяна.

Точно след един месец корабът най-сетне пристигна в Александрийски порти и Антоний трябваше да намери коне за слугите си. Самият той бе взел със себе си Клеменция, своя пъстър сив държавен кон, висок и достатъчно силен, за да го издържи. Потегли към Самосата, все така обхванат от мрачно настроение.

Когато стигна Ефрат, градът се издигна пред него като черна тухла. Антоний с изненада откри, че Самосата е голямо населено място със стени като на Амида, тъй като бе принадлежал на асирийците по времето, когато бяха владели тази част от света. Черни базалтови блокове и градеж, наричан от гърците циклопски — гладък и невероятно висок, пред който стенобойните машини и обсадните кули бяха безсилни. Моментално разбра, че Делий го е заблудил, не знаеше само дали го е направил нарочно, или просто е бил подлъган от информатора си от Шести легион. Това не беше кирпичено кападокийско село на някой висок чукар и би представлявало сериозна

задача дори за Цезар, чийто обсаден опит бе съвсем различен. По време на Цезаровите войни Вентидий не беше виждал нищо, което би могло да го подготви за това тук.

Въпреки това оставаше някаква вероятност военачалникът да е взел подкуп. Схванат и натъртен, Антоний скочи от Клеменция на централния плац на лагера, недалеч от квартирата на генерала.

Вентидий излезе да види какво е причинило суетнята навън. Той беше едър мъж и изглеждаше на годините си със сивите си къдрици, от които темето му приличаше на астраган. Лицето му грейна.

— Антоний! — извика той и приближи да го прегърне. — Какво, в името на Юпитер, те води в Самосата?

— Искях да видя как върви обсадата.

— А, това ли! — весело се разсмя Вентидий. — Преди два дни помолиха за мир. Портите са отворени и Антиох се измъкна, проклетият му *irrumator*.

— От страната на даващия, нали?

— Е, поне в това отношение. Във всяко друго е поемащ.

Вентидий предложи на Антоний полеви стол и отиде при гарафите.

— Отвратително червено, още по-лошо бяло или хубава вода от Ефрат?

— Половинка червено и половина вода. Става ли за пиене?

— Доста е пикантна за вода. Градът няма нито акведукт, нито канализация. Правят кладенци, вместо да пият от реката, а после копаят отходните си ями до кладенците. — Вентидий се намръщи. — Глупаци! Страдат от стомашни разстройства и през лятото, и през зимата. Построих акведукт за моите хора и им забраних да контактуват с местните. Реката е толкова дълбока и широка, че просто отведох каналите на лагера в нея. Участъците за плуване и баните са нагоре, макар че течението е опасно.

След като бе посрещнал госта си както подобава, Вентидий се отпусна в курулното си кресло и впери проникателния си поглед в Антоний.

— Има нещо друго, освен любопитството около обсадата, Антоний. Какво е станало?

— Един човек в Атина ми каза, че си взел от Антиох хиляда таланта подкуп, за да проточиш обсадата.

— Мътните да го вземат! — Вентидий рязко се изправи и радостта в погледа му изчезна. Изсумтя. — Е, щом си тук, значи си повярвал на гадния глист. Кой е той? Мисля, че имам право да знам.

— Първо един въпрос. Имаш ли проблем с командирите на Шести?

Очите на Вентидий се разшириха.

— *Шести*?

— Да, Шести.

— Антоний, Шести не е тук от април. Силон има проблеми с интронизирането на Ирод и помоли за още един легион. Пратих му Шести.

На Антоний му призля. Стана и отиде до прозореца в кирпичената стена. Всичко му стана ясно, освен едно — защо Делий беше измислил цялата тази история. С какво го беше обидил Вентидий?

— Информаторът ми беше Квинт Делий. Водел кореспонденция с един легат от Шести. Той му бил казал за подкупа и твърдял, че цялата войска знаела.

Вентидий бе бял като платно.

— Антоний, това ме убива! Направо заби нож в сърцето ми! Как можеш да повярваш на един жалък, окаян сводник като Делий, без дори да ми пишеш и да попиташ какво става? А вместо това се явяваш лично! Това означава, че си повярвал на клеветите му. *Срещу мен!* Какво доказателство ти посочи?

Антоний се насили да се откъсне от прозореца.

— Никакво. Каза, че информаторът му искал да остане анонимен. Но отиде и по-далеч — от обвиненията за подкупа, искам да кажа. Каза, че си подправил счетоводните книги за хазната.

По набразденото лице на Вентидий потекоха сълзи. Генералът се извърна от Антоний.

— Квинт Делий! Блюдолизец, духач, мръсен подмазвач! И ти си изминал целия този път само заради казаното от него? Би трябвало да те заплюя!

— Нямам извинение — нещастно рече Антоний. Искаше му се да можеше да се махне — където и да е, само не тук! — Сигурно е заради живота в Атина. Толкова далеч от действията, затрупан от

купища документи, напълно откъснат от всичко... Вентидий, с цялото си сърце те моля за прошка.

— Можеш да ме молиш за прошка до погребалната си клада, Антоний. Все тая. — Вентидий избърса сълзите си с опакото на ръката. — Свършено е между теб и мен. Свършено. Самосата падна, така че хвърлям счетоводните книги на всеки, когото избереш да ги проверява. Няма да намериш никакви несъответствия, описана е и последната бронзова статуетка. Искам да бъда освободен, командире, и да се върна в Рим. Настоявам за своя триумф, но това беше последната ми кампания за Рим. Щом поставя лавровия си венец в краката на Юпитер и ще се прибера в Реате да отглеждам мулета. Рискувах живота си в битки за теб, а единствената ти благодарност е обвинение от такива като Делий. — Той стана и тръгна към една врата. — Квартирата ми е оттатък, но тази нощ няма да нощувам в нея. Можеш да се разполагаш както ти е удобно. Ти ми се *доверяваше!* А сега това.

— Публий, моля те! *Моля те!* Не можем да се разделим като врагове!

— Ти не си мой враг, Антоний. Твоят най-лош враг си ти самият, а не някакъв си пиценски мулетар, вървял в триумфа на Страбон преди петдесет години. Именно затова нас, италийците, все ни извозват — в края на краищата, Делий е римлянин. Това прави неговия свят по-добър от моя, това прави него по-добър от мен. До гуша ми е дошло от Рим, до гуша ми е дошло от войни, от полеви лагери, от изцяло мъжка компания. И недей да разчиташ на Силон — той също е италиец и може да вземе подкуп. Ще се върне у дома с мен. — Вентидий си пое дъх. — Успех, Антоний. Изтокът ти приляга, наистина ти приляга. Корумпирани гъзолизци, духачи, мазни ориенталски големци, които лъжат и самите себе си... — Лицето му се изкриви болезнено. — Кое то ми напомня, че Ирод е тук. Също и Полемон Понтийски, както и Аминт от Галатия. Няма да ти липсва компания, въпреки че Делий прояви страхливост и не дойде.

След като Вентидий затръшна вратата след себе си, Антоний изхвърли разреденото си питие през прозореца и напълни чашата си със силно, леко отровно червено вино.

„Едва ли можеше да е по-отвратително. И едва ли можех да проведа разговора по по-глупав начин. Вентидий е прав — помисли си Антоний и изгълта течността до капка. Когато стана да напълни отново

евтината керамична чаша, взе гарафата със себе си. — Да, Вентидий е прав. Някъде във всичко това съм изгубил себе си, посоката си, самоуважението си. Иде ми да се нашибам с камшик! Защо повярвах на Делий? Всичко изглежда толкова отдавна... онзи ден в Атина, когато Делий изля отровата си в жадното ми за новини ухо. Кой е Делий? Как изобщо мога да повярвам на нечии приказки, които изобщо не звучат достоверно, а и не са подкрепени с доказателства? Просто съм *искал* да повярвам, това е единственото обяснение. Искал съм да видя стария си приятел опозорен. Жадувал съм за това. И защо? Защото води война, която беше моя. Война, която не си направих труда да поведе лично. Защото това означава здрава работа. Станало е традиция в Рим главнокомандващият да обира всички оации. Гай Марий положил началото ѝ, когато му приписали заслугите за залавянето на Югурта. А не е трябвало. Сула свършил всичко — по най-блестящ начин. Марий обаче не можел да понесе да подели славата, така че дори не го споменал в комюникетата си. Ако Сула не беше публикувал спомените си, никой нямаше да разбере истината.

Исках да подготвя кампанията срещу партите през зимата, да запазя последния сблъсък за себе си, след като някой по-добър ги обезсили. А Вентидий открадна мълнията ми. Достатъчно дързък е, за да знае как да го стори — бум и тряс! Край. Колко гневен бях само, колко обезсърчен! Подценявах и него, и Силон, изобщо не ми мина през главата колко добри са всъщност. И точно затова повярвах на Делий. Не може да има друга причина. Исках да унищожа постиженията на Вентидий. Исках да го видя опозорен, може би дори осъден на смърт като Салвидиен. Това беше и мое дело, макар че Салвидиен бе по-некачествен човек, по-лош командир. Бях дотолкова погълнат от Октавиан, че оставих Изтока да се изплъзне от ръцете ми и дадох поводите на Вентидий, верния ми мулестар“.

Той заплака, като се люлееше напред-назад на нестабилния стол с кръстосани крака и кожена седалка и гледаше как сълзите му падат във виното. Пиеше собствената си мъка, както черното куче пие кръв. Каква мъка, какво съжаление! Никой вече нямаше да го погледне по същия начин. Честта му бе опетнена и нямаше начин да я изчисти.

Когато час по-късно Ирод се втурна през прага, Антоний бе толкова пиян, че не го позна и изобщо не реагира.

Влезе Вентидий, видя Антоний и се изплю на пода.

— Намери слугите му и им кажи да го сложат в леглото — рязко рече той. — Натам, в моята квартира. Когато дойде на себе си, ще съм прекосил половин Сирия.

И това бе всичко, което Ирод успя да разбере.

Антоний му разказа два дни по-късно — трезвен, но все още под влияние на виното.

— Повярвах на Делий — окаяно рече той.

— Да, било е доста необмислено — отвърна Ирод, като се мъчеше да звучи жизнерадостно. — Както и да е, всичко е свършено. Самосата е превзета, Антиох е избягал при персите, а плячката надхвърля всички очаквания. Добър край за една война.

— Как Вентидий е успял да завземе града?

— Той е новатор и това му помогна. Направи гигантска топка от парчета плътно желязо, завърза я на верига и окачи веригата на кула. После впрегна петдесет говеда и издърпа топката зад кулата. Когато веригата се опъна до последно, преряза ремъците между топката и добичетата. Тя полетя като чудовищен юмрук и удари стената с ужасен трясък — чак си запуших ушите. И стената се срути! За един ден събори достатъчно, за да вкара хиляди войници през нея. Оказа се, че освен стената местните жители нямат друга защита. Никакви войници, нищо!

— Чух, че изобретил и оловен снаряд.

— Ужасно оръжие! — възкликна Ирод. После положи длан върху ръката на Антоний. — Хайде, Антоний, сега вече ти си командващ. Трябва поне да огледаш мястото и да видиш какво стори желязната топка. Тези стени са издържали петстотин години, но нищо не може да устои на римската армия. Не ми се виждаш много гладен, но легатите... ъъ... се мотаят безпомощно наоколо и не знаят какво да правят. Затова устрой вечеря в моя дом. Ела! Ще накарам всички да се почувстват по-добре, включително и ти.

— Главата ми ще се пръсне.

— Нищо чудно, като се има предвид каква пикня си пил. Намерих и по-поносимо вино, ако това искаш.

Антоний въздъхна, протегна ръце и ги погледна.

— Сякаш могат да се справят с всичко, нали? — попита той и потрепери. — А ето че изгубиха контрол.

— Глупости! Една добра трапеза с пресен хляб и крехко месо ще постави всичко на мястото му.

— Какво става в Юдея?

— Почти нищо. Силон е отличен мъж, но два легиона не бяха достатъчни. Докато пристигне третият, Антигон вече се беше окопал в Йерусалим. А той е труден за превземане, доста по-труден от този асирийски гарнизон. Между другото, Вентидий беше много добър с мен.

Антоний трепна.

— Стига си човъркал раната! В какъв смисъл?

— Даде ми достатъчно пари да ида до Египет и да снабдя с продукти Масада, където се намира семейството ми и семейството на Хиркан. Но аз не ставам по-млад, Антоний, а юдеите се нуждаят... ами, от тиран. Вече са започнали да се въоръжават и обучават.

Легатите бяха достатъчно тактични и никой не спомена за Вентидий, така че към края на първия нундин в Самосата Антоний вече се чувстваше съвсем като командир. Но провинението пред Вентидий означаваше, че градът пострада жестоко от ръцете на Антоний. Цялото население бе продадено в робство в Ницефориум, където бе купено като работна ръка от един представител на новия цар на партите Фраат. Не му достигаха работници, тъй като бе екзекутирал значителна част от своя народ, от най-нисшите до най-знатните. Собствените му синове загинаха първи, но той пропусна един племенник — някой си Монез, който избяга в Сирия и изчезна там. Много дразнещо за Фраат, комуто се харесваше да е цар.

Стените на Самосата бяха разрушени. Антоний искаше да използва материала за мост над Ефрат, но реката беше толкова дълбока и силна, че помиташе камъните като трески. Накрая се задоволи да ги пръсне из целия район.

Когато всичко приключи, нощите бяха започнали да стават мразовити. Антоний свали от трона Антиох, обложи го с тежка глоба и постави на трона брат му Митридат. Публий Канидий бе поставен начело на легионите, които се установиха на лагер край Антиохия и

Дамаск. Трябваше да ги подготви за кампания в Армения и Мидия през следващата година — под личното командване на Антоний. Гай Сосий бе назначен за губернатор на Сирия и му бе заръчано да постави Ирод на трона веднага щом зимата отмине.

В Александрийски порти Антоний се качи на кораб, чийто капитан беше готов да излезе в открито море. Раната бавно нарастваше. Вече можеше отново да погледне другите римляни в очите, без да се пита какво си мислят. Трябваше му обаче и сладка женска гръд, в която да зарови главата си! Единственият проблем беше, че сладката женска гръд, за която копнееше, принадлежеше на Клеопатра.

13.

Когато две години по-късно се върна покрит със слава от Оттатъшна Галия, Агрипа и двата легиона, които бе взел със себе си, се разположиха на лагер на Марсово поле извън померия. Сенатът му беше гласувал триумф, което означаваше, че върху него се налага религиозна забрана да влиза в града. Естествено, Агрипа очакваше Цезар да го посрещне на входа на прекрасната червена шатра, която трябваше да подслони генерала през краткото му изгнание. Само че никакъв Цезар не се виждаше. Нямаше и никакви сенатори. Какво пък, сигурно съм подранил, помисли си Агрипа и нареди на ординареца да внесе нещата му вътре. Самият той твърде много изгаряше от нетърпение да зърне Цезар в далечината, за да стои в шатрата. Очите му можеха да забележат проблясъка на метал от две мили разстояние, така че въздъхна с облекчение, когато видя как от Фонтиналската порта се появи голям отряд въоръжени германски телохранители и тръгна надолу по склона към Правия път. После се намръщи, сред телохранителите имаше носилка. Цезар в носилка? Да не би да е болен?

Макар да бе разтревожен и изпълнен с нетърпение, Агрипа се насили да остане на мястото си и да не се затича към тромавото превозно средство, което най-сетне приближи сред бурята весели викове и поздрави на германците.

Когато отвътре излезе Меценат, Агрипа ахна.

— Вътре — рече върховният манипулатор и се насочи към шатрата.

— Какво има? Какво е станало? Цезар болен ли е?

— Не, не е болен, просто пак е забъркан в каша — Меценат изглеждаше напрегнат. — Домът му е обкръжен от стражи и не смее да се покаже навън. Наложил се да го укрепява, представяш ли си? Стена и ров на Палатин!

— Защо? — попита напълно обърканият Агрипа.

— Нима не знаеш? Не можеш ли да се сетиш? Какво друго може да бъде, освен доставките на зърно? И данъците? И високите цени?

Агрипа мрачно впери поглед в орлите от двете страни на шатрата, украсени с венците на славата.

— Прав си, трябваше да се сетя. Няма ли най-накрая да дойде последната глава от тази безкрайна епопея? Богове, започва да става толкова мъчителна, колкото борбата с Тукидид!

— Плужекът Лепид — който държи шестнайсет легиона под свое командване! — остави Секст Помпей да отмъкне цялата пратка африканско зърно. После пък Менодор се изпокара със Сабин — не му харесвало да бъде под негово управление — и отново премина на страната на Секст. Взе със себе си само шест кораба, но казал на Секст откъде ще мине доставката от Сардиния, така че и тя замина. Сенатът остана без избор и трябваше да купи зърно от Секст, а той определи цена от четиридесет сестерции за модий. Това означава, че държавното зърно ще струва петдесет сестерции за модий, а частните доставчици го продават за шестдесет. Ако държавата иска да купи достатъчно за безплатната дажба, трябва да продава зърното по петдесет на онези, които си го купуват. Щом долните класи и простолюдието научиха това, настана истинска лудница. Бунтове, враждуващи банди... Цезар трябваше да докара един легион от Капуа да пази държавните хамбари, така че кварталът при Портата на тризнаците е пълен с войници, а пристанището е опразнено. — Меценат си пое дъх и протегна треперещите си ръце. — Това е криза, истинска криза.

— А трофеите от триумфа на Вентидий? — попита Агрипа. — Те не могат ли да оправят нещата и да върнат цената до четиридесет сестерции?

— Може би щяха, обаче Антоний настоя да получи половината като триумвир и военачалник на Изтока. Сенатът все още е пълен с негови хора и гласува да му бъдат отпуснати пет хиляди таланта — мрачно отвърна Меценат, страстта му вече бе угаснала. — След като легионите получиха своя дял, останаха само две хиляди. Някакви си петдесет милиона сестерции, а Секст ни е представил сметка за почти петстотин милиона. Цезар помоли да ги плати на части, но Секст отказа. Исква всичко предварително или нямало да даде никакво зърно. След още един месец хамбарите ще се опразнят.

— И абсолютно никакви пари за войната срещу онзи никаквец! — процеди през зъби Агрипа. — Е, аз нося още две хиляди в трофеи. Като се прибавят към останалото от Вентидий, това прави сто милиона

от сметката за зърно. Би трябвало да измъкнем всички сенатори наред Форума и да оставим тълпата да ги пребие с камъни до последния! Но, естествено, всички те са избягали от Рим, познах ли?

— Да. Крийт се по вилите си. Не само Рим е кипнал. Цяла Италия е в размирици. Казват, че вината не е тяхна и обвиняват лошото управление на Цезар. Проклети да са.

Агрипа тръгна към изхода.

— Това трябва да се прекрати, Меценате. Хайде, да идем при Цезар!

Меценат го зяпна.

— Агрипа! Не можеш! Пресечеш ли померия, ще изгубиш триумфа си!

— Какво е един триумф, щом Цезар се нуждае от мен? Ще го отпразнувам за някоя друга война. — И Агрипа закрачи самичък, все още облечен в доспехите си. Дългите му крака поглъщаха разстоянието. Мислите му бясно препускаха — знаеше, че няма решение, а в същото време духът му настояваше, че такова трябва да съществува. „Цезаре, не можеш да позволяваш някакъв си пират да държи теб и римския народ за заложници! Проклинам те, Секст Помпей, но още повече проклинам Антоний“.

На Меценат не му оставаше друго, освен да изпълзи в носилката си и да се надява, че час по-късно ще бъде в дома на Ливия Друзила, съпроводен от въоръжената си охрана. Агрипа, при това самичък! Тълпата ще го разкъса на парчета.

Градът вреше, всички магазинчета бяха затворени и със спуснати кепенци. Стените бяха целите в графити. Някои протестираха срещу цените на зърното, но повечето съдържаха цветисти послания по адрес на Цезар, забеляза Агрипа, докато се спускаше по Хълма на банкерите. Виждаха се отделни групички, въоръжени с камъни, сопи и тук-там по някой меч, но никой не го предизвика — той беше воин и това се забелязваше моментално и от най-агресивните. По фасадите и портиците на уважавани банки се стичаха разбити яйца и гнили зеленчуци, въздухът смърдеше на нощни гърнета, които никой не смееше да изпразни в най-близката обществена тоалетна. И в най-ужасните си кошмари Агрипа не бе виждал Рим толкова деградиран,

омърсен и обезобразен. Липсваше единствено димът от пожарите — значи безумието все още не бе взело връх. Без да го е грижа за собствената му безопасност, Агрипа си запробива път през крещящата тълпа на Форума. По земята се търкаляха статуи, а многоцветните стени на храмовете бяха почти неразличими от графити и мръсотия. Той стигна стълбището и пое нагоре, като вземаше по четири стъпала наведнъж и изблъскваше всеки изпречил се на пътя му. Прекоси Палатин и ето че пред него се издигна висока, набързо издигната стена, зад която се виждаше редица германски стражи.

— Марк Агрипа! — извика един от тях и вдигна ръка. Мостът над широкия ров бе спуснат, решетката зад него се вдигна. Междувременно към шумните викове „Марк Агрипа!“ се прибавиха и радостни възгласи. Агрипа влезе вътре и моментално бе наобиколен от ликуващи убии.

— На стража, момчета! — викна той през рамо, ухили се и продължи покрай покритите със слуз езерца с рибки, през бурените и изоставената градина, превърната в лагер за неособено претенциозните германци.

Вътре веднага видя, че новата съпруга вече е оставила навсякъде своя отпечатък. Домът бе преустроен до неузнаваемост. Агрипа влезе в пищно обзаведено помещение, по стените му блестяха стенописи, плинтовете и хермите бяха облицовани с най-качествен мрамор. Появи се ядосаният Бургундин, но на лицето му се изписа усмивка веднага щом позна кой се осмелява да крачи с подковани ботуши по безценния под.

— Къде е той, Бургундине?

— В кабинета си. Марк Агрипа, така се радвам да те видя!

Да, той наистина бе в кабинета си, но не зад очуканото бюро, оградено от преливащи лавици за книги и картотеки за документи. Бюрото беше огромно, изработено от зелен малахит на ивици. Архивният хаос бе заменен от същия ред, характерен за бюрото на Цезар. Двама писари седяха зад не така пищно украсени, но доста представителни писалища, а трети се мотаеше с куп изписани свитъци в ръце.

Раздразненото лице, което се вдигна да види кой го безпокои, бе състарено и сякаш принадлежеше на четиридесетгодишен човек — не

заради бръчки, а от черните петна около уморените очи, смръщените буйни вежди и устата, чиито устни почти не се виждаха.

— Цезаре!

Малахитовата мастилница полетя във въздуха. Октавиан скочи сред разпилените листа и се хвърли през стаята, за да прегърне възторжено Агрипа. В същия миг се сети и отстъпи ужасен назад.

— О, не! Триумфът ти!

Агрипа го прегърна и го целуна по бузите.

— Ще има и други триумфи, Цезаре. Наистина ли си мислеше, че ще остана отвън, когато Рим е толкова разбунен, че не можеш да излезеш от дома си? Цивилните не познават лицето ми, така че ето ме тук.

— Къде е Меценат?

— Носят го насам — ухили се Агрипа.

— Да не искаш да кажеш, че си дошъл без охрана?

— Някоя тълпа не може да се мери с напълно екипиран центурион, а всички ме взеха именно за такъв. Меценат се нуждае от охраната повече, отколкото аз.

Октавиан бързо изтри сълзите си и затвори очи.

— Агрипа, скъпият ми Агрипа! Това е повратната точка, сигурен съм!

— Цезаре? — обади се нечий непознат глас, тих и мъничко дрезгав.

Октавиан се обърна, без да изпуска Агрипа от обятията си.

— Ливия Друзила, животът ми отново е пълен! Марк се прибра у дома.

Агрипа видя дребно овално лице с кожа като слонова кост, плътни устни и огромни, блестящи тъмни очи. Дори да намираше ситуацията за странна, това не пролича в нищо, дори в дълбините на изразителните ѝ очи. После лицето ѝ се озари от искрена усмивка и жената постави ръка върху ръката на Агрипа и я погали нежно, както се гали любим.

— Марк Агрипа, това е чудесно — рече тя и се намръщи. — Но какво ще стане с триумфа ти?

— Отказал се е от него, за да ме види — отвърна Октавиан, като хвана жена си с едната си ръка, а с другата прегърна Агрипа през рамото. — Хайде, да седнем на някое по-закътано и удобно кътче.

Ливия Друзила ми осигури най-доброто работно място, но пък изгубих уединението си.

— Новият вид на къщата твоя работа ли е, госпожо? — попита Агрипа, докато се отпускате в позлатения стол, тапициран с мек пурпурен брокат, и приемаше кристален бокал неразредено вино. Отпи и се разсмя. — Много по-добро е от онова, което сервираше навремето, Цезаре! Да смятам ли, че липсата на вода означава, че празнуваме?

— Няма по-важно нещо от завръщането ти. Тя е същинско чудо, моята Ливия Друзила.

За изненада на Агрипа Ливия Друзила не се оттегли, както подобава на една съпруга. Тя си избра един голям пурпурен стол и седна, като подгъна крака под себе си, прие бокал от Октавиан и кимна в знак на благодарност. Охо! Явно дамата бе посветена в съвещанията!

— Трябва някак да оцелея и още една година като тази — рече Октавиан след на здравицата и остави чашата си. — Освен ако не смяташ, че ще можем да действаме догодина?

— Не, Цезаре, не можем. Според Сабин порт Юлий ще бъде готов най-рано през лятото, а това означава осем месеца за въоръжаване и обучение. Разгромът на Секст Помпей трябва да е толкова пълен, че той никога да не може да се оправи. Само че трябва отнякъде да намерим поне още сто и петдесет бойни кораба. Италийските корабостроителници не могат да се справят сами.

— Има само един, който може да ги осигури. И това е нашият скъп Антоний — горчиво отвърна Октавиан. — Той и само той е причина за всичко това! Сенатът яде от ръката му, не мога да си обясня защо! Човек би си помислил, че тези глупаци ще предпочетат да избегнат агонията. Как ли пък не! Верността им към Марк Антоний е по-важна от стържещите стомаси!

— Нещата не са се променили от времето на Катул и Славър — каза Агрипа. — На него ли пишеш?

— Да, това правех, когато ти се появи на прага. Прахосвам купища качествен папирус, опитвайки се да подбера подходящите думи.

— Кога си го виждал за последен път?

— Преди повече от година, когато отведе Октавия и децата в Атина. Миналата пролет му писах с молба да се видим в Брундизиум,

но той ме изигра — дойде без легионите си, и то толкова бързо, че аз все още бях в Рим и чаках отговора му. Той се върна в Атина и ми прати едно гадно писмо. Заплашваше, че вратът ми ще се запознае отблизо с меча му, ако и на следващата среща му изиграя такъв номер. После замина за Самосата, така че не сме се виждали. Дори не знам дали се е върнал в Атина.

— Да оставим това засега. Какво друго можем да направим за да доставим зърно? Трябва по някакъв начин да изхраним Италия, при това на по-ниска цена от онази, която спомена Меценат.

— Ливия Друзила предлага да заема нужната сума от плутократите, но само при мисълта за това ми призлява.

Виж ти, виж ти. Добър съвет от дребния черен леопард!

— Права е, Цезаре. По-добре заем, отколкото данъци.

Тя го изглежда изумено. Това беше срещата, от която се ужасяваше най-много. Ливия бе убедена, че любимият приятел на Цезар ще стане неин враг. Че защо да бъде иначе? Мъжете не гледаха с добро око на това жени да участват в съвета и макар да знаеха, че идеите ѝ са много добри, хора като Сатилий Таурус, Калвизий Сабин, Апий Клавдий и Корнелий Гал гледаха с неприязън как се издига звездата ѝ. Това, че Агрипа беше на нейна страна, бе по-голям подарък от детето, което все още не можеше да зачене.

— Жив ще ме одерат.

— По-добре, отколкото първо да те изправят на позорния стълб и после да те дерат — с усмивка отвърна Агрипа. — Парите на плутократите обаче са тук, а докато Антоний не си размърда задника да си оправи владенията, те не печелят нищо от Изтока, а той е основният им източник на доходи. Сега имат свободни средства за инвестиране.

— Да, така е — отвърна Октавиан малко напрегнато, несигурен дали му се иска да отстъпи пред съвета за неща, които сам беше премислил. — Не ми харесва, че ще трябва да им връщам заема с двадесет процента сложна лихва.

Време беше за отстъпление, Агрипа го погледна неразбиращо.

— Сложна лихва ли?

— Да, лихва на лихвата. Това ще ги превърне в кредитори на Рим за следващите тридесет или четиридесет години — обясни Октавиан.

— Съмняваш се в себе си, скъпи ми Цезаре, а не би трябвало — рече Ливия Друзила. — Хайде, помисли! Знаеш отговора.

Старата усмивка цъфна отново, той се засмя.

— Имаш предвид натрупаните съкровища на Секст Помпей.

— Точно това има предвид — обади се Агрипа и я погледна с благодарност.

— И на мен ми хрумна същото, но мисълта да се издължавам на плутократите със съкровищата на Секст Помпей ми е по-противна и от идеята за заем. — Октавиан ги погледна лукаво. — Ще им предложи двадесет процента сложна лихва и ще хвърля мрежата си достатъчно широко, за да уловя и някои от сенаторите на Антоний. Може дори да ми се наложи да похарча едногодишния приход на Секст, но отърва ли се веднъж от Антоний и стане ли Сенатът мой, ще мога да правя каквото поискам. Ще намаля лихвите със специални закони. И единствените противници ще бъдат най-големите риби в нашето море от пари!

— В други отношения не беше бездеен — обърна се съпругата към Агрипа.

Октавиан я изгледа неразбиращо за момент, след което избухна в смях.

— А, кампанията „За повече италианско зърно“! Да, това е още един дълг от името на Рим. Сметките ми показаха, че един фермер с голямо семейство се нуждае от двеста модия пшеница на година, за да се изхрани. Един югер обаче ражда много повече, естествено, фермерът продава излишъка, освен ако полските създания или разни други поличби не предвещават, че на следващата година ще има суша или наводнение. Знаците показват, че догодина не се очакват бедствия. Затова предлагам да купя излишъка им за тридесет сестерции на модий. Сума, която частните прекупвачи все още не могат да си позволят. Надявам се, че ветераните най-сетне са започнали да отглеждат нещо на разпределените им земи. Повечето от тях дават земите си под наем на лозари, защото обичат да пият — доколкото виждам, само това ражда главата на уволнилия се войник.

— Всичко, което ще помогне да купиш по-малко зърно от Секст, е добро, Цезаре — каза Агрипа. — Но това ли е решението? Какво количество смяташ да купиш?

— Половината от необходимото — спокойно отвърна Октавиан.

— Няма да е евтино, но пък и няма да е сумата, която иска Секст. Меценат каза, че Лепид не е направил нищо, за да защити африканската доставка. Какво става там? — попита Агрипа.

— Започва да се главозамайва — обади Ливия Друзила. Беше хвърлила камъка, за да види дали Агрипа ще погледне към съпруга ѝ за потвърждение. Той обаче не го направи, а просто прие думите ѝ — и самата нея — като думи на равен. „Ох, Агрипа, и аз те обичам!“

Доспехите му изскърцаха, когато опита да се настани по-удобно — твърде дълго беше седял на походни столове без облегалки.

— Той не знае, Цезаре — каза тя с блеснали очи. — Кажу ми, а после позволи на горкия човек да се отърве от тази ужасна броня.

— Богове! Съвсем забравих! — възкликна Октавиан и подскочи от удоволствие. — Марк, след по-малко от месец ще станеш старши консул на Рим.

— Цезаре! — възкликна поразеният Агрипа. Заля го вълна от радост и преобрази напрегнатото му лице. — Цезар, аз не... не съм достоен!

— Никой на този свят не е по-достоен от теб, Марк. А и аз не правя друго, освен да ти дам един натъртен и кървящ Рим, измъчван от глад и почти победен. Трябваше да се съглася младши консул да ти бъде Каниний — не за друго, а защото е братовчед на Антоний. Но това ще бъде временно, тъй като в началото на юли ще го смени Статилий Таурис. Сенатът тръпне — още помнят как като градски претор ти им даде да разберат, че ще бъдеш безпощаден.

— Пропусна да кажеш с какво отвращение посрещат назначението ми благородните фамилии. Аз съм с ниско потекло.

— Назначение ли? — повтори Октавиан и ококори сивите си очи. — Скъпи ми Агрипа, ти беше избран *in absentia*^[1] — чест, която не са оказвали дори на Божествения Юлий. И потеклото ти изобщо не е ниско — ти си от добър римски род. Знам чий меч предпочитам да бъде на моя страна и той определено не принадлежи на някой Фабий или Валерий. Нито пък на Юлий.

— О, това е страхотно! Значи ще продължа да строя Порт Юлий с консулски правомощия! Само ти или Антоний можете да ми попречите, но ти няма да го направиш, а той пък не е в състояние. Благодаря ти, Цезаре, благодаря ти!

— Де да можеше всичките ми решения да се приемат с такова удоволствие — кисело отбеляза Октавиан и се спогледа с жена си. — Ливия Друзила е права, трябва да ти намерим по-удобни дрехи. Пък и аз трябва да довърша онова писмо до Антоний.

— Не, остави го — рече Агрипа, докато се мъчеше да се надигне от стола си.

— Да го оставя ли?

— Да. — Агрипа най-сетне успя да се изправи. — Писмата вече не са достатъчни. Прати Меценат.

— Рутина — рече Ливия Друзила и пристъпи напред, за да допре буза до бузата на Агрипа. — Да излезем от рутината, Цезаре. Агрипа е прав. Прати Меценат.

После тя се оттегли в личните си покои, в които имаше голяма, луксозно обзаведена дневна, но никакви други излишества, дори в стаичката за сън. Имаше голям гардероб, защото Ливия Друзила обичаше дрехите, но най-просторен бе нейният *tablinium* — кабинетът ѝ. Той не просто приличаше на кабинет на мъж — а беше такъв. Ливия беше дошла при Цезар без зестра или прислуга и освободените роби, които ѝ служеха за секретари, бяха негови. Ето защо ѝ хрумна хитрата идея да ги върти между неговия и нейния кабинет, така че всички знаеха какво става и можеха по-лесно да усетят приближаваща криза.

Отиде направо в стаичката за молитви (друго нейно хрумване), в която имаше олтари на Веста, Юнона Лукания, Опсиконсива и Добрата богиня. Ако теологията ѝ бе малко мътна, това беше, защото не бе обучавана в държавната религия толкова, колкото би било едно момче. Затова просто бе приела, че трябва да се моли на тези четири божествени сили. На Веста, защото ѝ бе дала дом, на Юнона Лукания за дете, на Опсиконсива, за да увеличи богатството и мощта на Рим, на Добрата богиня, защото знаеше, че именно тя я е поставила редом до Цезар като негова помощница и съпруга.

От една стойка висеше златна клетка с бели гълъби. Като цъкаше с устни, Ливия извади по един за всеки олтар, за да го посвети, но не и да го убие. Веднага щом птицата докоснеше олтара, Ливия Друзила я отнасяше до прозореца, пускаше я и гледаше прехласнато как отлита, скръстила ръце на гърдите си.

Месеци наред бе слушала съпруга си да говори възторжено за любимия си Марк Агрипа, слушаше не със скептицизъм, а с отчаяние.

Можеше ли изобщо да се сравнява с него? С онзи, който бе държал главата на Цезар в скута си през онова ужасно пътуване от Аполония до Бари след убийството на Божествения Юлий, който се притичвал на помощ всеки път, когато поредният пристъп на астма застрашавал да го убие, който винаги е бил наблизо, преди измяната на Салвидиен да го принуди да замине за Оттатъшна Галия. Марк Агрипа, връстникът. Родени в една и съща година на едно и също число, макар и в различни месеци. Рожденият ден на Агрипа беше на двадесет и трети юли, а на Октавиан — на двадесет и трети септември. И двамата бяха на двадесет и пет и бяха заедно от девет години.

Всяка друга жена би направила всичко възможно да забие клин помежду им, но Ливия Друзила не беше нито толкова глупава, нито тъй лековерна. Двамата бяха свързани с връзка, за която тя инстинктивно знаеше, че не може да бъде разкъсана — защо тогава да се мъчи да го прави? Не, онова, което трябваше да стори, беше да се хареса на Марк Агрипа, да го привлече на своя страна — или най-малкото да го накара да разбере, че нейната страна е страната на Цезар. Във въображението си беше рисувала титанична битка, естествено, той щеше да погледне на нея с недоверие и ревност. И за миг не беше повярвала на слуховете, че двамата са любовници. Може би подобно зрънце съществуваше у Цезар, но той решително го бе потискал през цялото време, както й беше казал. Всъщност не беше признал направо за съществуването му, а само бе споменал за един разговор с Божествения Юлий по време на обиколка из Оттатъшна Испания. Тогава бил седемнадесетгодишен. Неопитен и болнав редник, имал привилегията да служи на най-великия римлянин в историята. И Божественият Юлий го предупредил, че хубостта му може да породитвърдения, че спи с мъже — ужасна пречка за политическата кариера в пропития с хомофобия Рим. Не, двамата с Агрипа не бяха любовници. Връзката помежду им беше много по-силна от плътта. Тя представляваше уникално единение на духове. Ливия Друзила разбираше това и се ужасяваше от Марк Агрипа — човека, когото никога не би могла да спечели за свой съюзник. Нямаше никакво значение, че произходът му не заслужаваше дори презрението на Клавдий Нерон. Ако Агрипа щеше да бъде неразривна част от чудодейното оцеляване на Цезар, то за новопоявилата се Ливия

Друзила кръвта му беше толкова добра, колкото и нейната собствена. Всъщност дори по-добра.

Днешната среща се състоя и отмина. Тя се чувстваше с леко сърце, като пърхаща във въздуха пеперуда. Защото бе научила, че Марк Агрипа наистина обичаше така, както малцина умеят или са склонни да обичат — без егоизъм, без условия, без страх от съперници, без стремеж към награди и признания.

Вече сме трима, помисли си тя, гледайки как гълъбът на Опсиконсива се рее тъй високо над дърветата, че крилете му проблясваха като златни в лъчите на залязващото слънце. Трима, които да се грижим за Рим. А три е щастливо число.

Последният гълъб беше на Добрата богиня — личната жертва, която засягаше единствено нея. Но докато се издигаше нагоре, един орел се спусна от небето, сграбчи го и го отнесе. Орел... „Рим прие жертвата ми, а той е по-велик и от Добрата богиня. Какво може да означава това? Не питай, Ливия Друзила! Не питай“.

Меценат нямаше нищо против, че го пращат да преговаря в град като Атина. Там имаше малко имение, което нямаше намерение да споделя дори със съпругата си, типична Теренция Варон — високомерна, горда, изключително чувствителна на тема положение в обществото. Подобно на Атик, тук той можеше да задоволи дискретно и с наслада хомосексуалните си наклонности. Но това трябваше да почака. Първата му задача бе да се види с Марк Антоний. Говореше се, че бил в града, макар никой да не го бе виждал. Явно не беше в настроение за философия и лекции.

И наистина, когато Меценат се отби да изрази почитта си към Големия мъж, той отсъстваше. Прие го Октавия и го настани на един атически стол, който определено не можеше да се нарече красив.

— Защо гърците, които са тъй блестящи във всичко, така и не са се научили да ценят кривите линии? — отбеляза той, докато приемаше предложеното му вино. — Ако нещо в Атина не ми харесва, това е математическата строгост на правите ѝ ъгли.

— О, те имат усет за кривите, Меценате. Лично за мен нищо не може да се сравнява по красота с капителя на йонийска колона. Също като свитък с навити краища. Знам, че акантовите листа на

коринтските колони са станали по-популярни, но пък те ми се виждат *прекалено* натруфени. Смятам, че са признак за известен упадък — отвърна с усмивка Октавия.

Изглежда малко измъчена, макар че едва ли има трийсет, помисли си Меценат. Подобно на брат си, беше се сдобила с дълбоки тъмни петна около блестящите си изумрудени очи, а кривата на устните ѝ бе мъничко по-тъжна. Като стана въпрос за криви, дали нямаше никакви проблеми в брака? Разбира се, че не! Дори такъв похотлив и буен тип като Марк Антоний не би наранил Октавия като жена и съпруга.

— Той къде е?

Очите ѝ се замъглиха и тя кимна.

— Нямам представа. Тук е от един нундин, но почти не съм го виждала. Глафира пристигна в града, съпровождана от малките си синове.

— Не, Октавия, той не би тръгнал да флиртува под носа ти!

— Казах си същото и *мисля*, че си вярвам.

Върховният манипулатор се наведе напред в ъгловатия си стол.

— Хайде, скъпа, не Глафира те мъчи. Твърде разумна си за подобно нещо. Какво има?

Очите ѝ се взираха, без да виждат, ръцете ѝ се раздвижиха безпомощно.

— Не знам какво да правя, Меценате. Знам само, че нещо в Антоний се е променило, но не мога да определя какво точно. Очаквах го да се върне изпълнен с енергия и жадуващ за забавления — винаги е обичал да посещава фронта, това го подмладява. А той се върна... ох, не знам, някак *обезсърчен*. Това ли е подходящата дума? Сякаш пътуването бе изсмукало от него нещо, от което се е нуждаел отчаяно, за да запази доброто си самочувствие. Има и други промени — скъса с Квинт Делий и го изрита. Не иска да се види с Планк, който пристигна тук от провинция Азия. Само прие данъците, които беше донесъл, и моментално го отпрати обратно в Ефес. Планк не е на себе си, а най-много, което успях да разбера от Антоний, е, че вече не вярва на никого от приятелите си. Твърди, че всички до един го лъжат. Полион искаше да говори с него за трудностите на Цезар в Италия — не можел да поддържа сенаторската фракция на Антоний на нужната висота, каквото и да означава това. А той не му позволи да дойде!

— Чух, че най-сериозен е разривът му с Публий Вентидий — рече Меценат.

— Сигурно цял Рим знае — кисело рече тя. — Направи ужасната грешка да повярва, че Вентидий е взел подкуп.

— Може би това е причината.

— Може би — каза тя и се обърна. — О! Антоний!

Той беше влязъл с онази котешка лекота и грация, която винаги изумяваше Меценат — от грамадните мускулисти мъже се очакваше да стъпват тежко и тромаво. Гладкото му лице беше мрачно, но не заради някакво временно настроение, доколкото можеше да определи. По-скоро това бе обичайното му изражение напоследък. Щом забеляза Меценат, Антоний спря и се намръщи.

— А, ти ли си! — рече той и се тръшна в един стол, но не посегна към виното. — Предполагам, пристигането ти беше неизбежно, макар да предполагах, че мазният ти господар ще продължи да ме засипва с умотелни писма.

— Не. Реши, че е дошло време за един умоляващ Меценат.

Октавия стана.

— Ще ви оставя насаме — рече тя и разроши кестенявите къдрици на Антоний, докато минаваше покрай него. — Дръжте се добре.

Меценат се разсмя, Антоний — не.

— Какво иска Октавиан?

— Каквото е искал винаги, Антоний. Кораби.

— Нямам кораби.

— Да, бе! Пирея е задръстена от тях. — Меценат остави виното настрана и сплете пръсти. — Антоний, не можеш повече да отказваш среща с Цезар Октавиан.

— Ха! Не бях аз онзи, който не се появи в Брундизиум.

— Изобщо не предупреди, че идваш. И пристигна толкова бързо, че свари Цезар Октавиан неподготвен в Рим. А после отказа да го изчакаш, докато пристигне.

— Изобщо не възнамеряваше да пристига. Просто искаше да ме види как скачам по негова команда.

— Не, не би го направил.

Спорът продължи няколко часа, през което време се храниха, но нямаха настроение да се насладят на шедьоврите на подбраните от

Октавия готвачи. През цялото време Меценат дебнеше плячката си, както котката дебне мишка — неподвижно, но готов да скочи всеки момент. Октавия, по-близо си до истината, отколкото предполагаш, помисли си той. Обезсърчен е точно думата, подходяща на новия Антоний.

Накрая се плесна по бедрата и въздъхна, давайки за първи път да се разбере, че търпението му е на изчерпване.

— Антоний, признай, че без помощта ти Цезар Октавиан не може да победи Секст Помпей! — рече той.

Тъглчетата на устните на триумвира се повдигнаха.

— Признавам го с готовност.

— А случайно да ти е хрумвало, че всички пари, които са ти нужни за стабилизиране на Изтока и кампанията срещу партите, са в съкровищниците на Секст?

— Ами, да... хрумвало ми е.

— В такъв случай защо не започнеш да разпределяш богатството, както се полага, по римски? Има ли значение, че с поражението на Секст Помпей проблемите на Цезар Октавиан ще изчезнат? Обърни внимание на собствените си проблеми, Антоний. А те също ще се разрешат, щом се отворят съкровищниците на Секст. Нима това не е по-важно от съдбата на Цезар Октавиан? Ако се върнеш от Изтока след блестяща кампания, кой би могъл да ти се опълчи?

— Не вярвам на господаря ти, Меценате. Ще започне да се чуди как да задържи съкровищата на Секст за себе си.

— Можеше и така да е, ако богатствата на Секст бяха по-малки. Нали ще признаеш, че Цезар Октавиан разбира от числа, колкото да прави най-прости сметки?

Антоний не се сдържа и се разсмя.

— Аритметиката винаги е била най-силният му предмет!

— Тогава помисли за следното. Независимо дали е отгледано в Сицилия на негова територия, или е откъснато от корабите от Африка и Сардиния, Секст не плаща за зърното, което продава на Рим и на теб. И това е така много преди Филипи. Според най-консервативните и закръглени сметки зърното, което е откраднал през последните шест години, е поне осемдесет милиона модия. Като се вземат предвид неколцина алчни адмирал и хрантутници — но далеч не толкова,

колкото издържа Рим или ти — Цезар Октавиан и сметалото му получиша чиста печалба от порядъка на двадесет сестерции на модий. Не е кой знае колко! Тази година Секст продаваше на Рим зърното за четиридесет, а цената му никога не е падала под двадесет и пет. Е, това означава, че в съкровищниците му би трябвало да има някъде около хиляда и осемстотин милиона сестерции. Раздели тази сума на двайсет и пет хиляди и ще получиш зашеметяващите *седемдесет и две хиляди таланта*! Че с половината от това Цезар Октавиан може да нахрани Италия, да купи земи за ветераните и да намали данъците! А с твоята половина легионерите ти ще могат да носят сребърни ризници и да накичат шлемовете си с щраусови пера! В римската хазна никога не е имало толкова пари, колкото има Секст Помпей, дори след като баща му удвои съдържанието ѝ.

Антоний слушаше прехласнат, киселото му настроение се бе изпарило. Колкото и зле да беше по аритметика като ученик (с братята си все намираха начин да изкръшкат), нямаше никакъв проблем да схване урока на Меценат и знаеше, че точно такива би трябвало да са богатствата на Секст в момента. Юпитер, ама че дръвник! Защо не беше седнал със сметалото и не бе направил сам тези сметки? Октавиан беше прав, Секст Помпей бе източил всички пари на Рим. Парите не изчезват просто така! Те са у Секст!

— Разбирам накъде биеш — отсечено рече той.

— В такъв случай ще дойдеш ли да се видиш лично с Октавиан през пролетта?

— Стига да не е в Брундизиум.

— О... тогава какво ще кажеш за Тарент? Пътуването ще е малко по-дълго, но не така мъчително, както до ПUTEОЛИ или ОСТИЯ. Освен това е на АПИЕВИЯ път. Много удобно, ако след това решиш да посетиш Рим.

Това обаче не допадаше на Антоний.

— Не, срещата трябва да се състои в началото на пролетта и да е съвсем кратка. Никакви разправии и пазарлъци. Трябва да бъда в Сирия в началото на лятото, за да започна кампанията си.

„Това няма да стане, Антоний — помисли си Меценат. — Събудих апетита ти със суми, на които лакомник като теб не би устоял. Докато стигнеш Тарент, ще си разбрал колко голям е трупът и ще поискаш лъвския пай. Та нали си роден през секстилий, под знака на

Лъва^[2]. Докато Цезар е ни риба, ни рак, наполовина хладнокръвна и добросъвестна Дева, наполовина уравновесени Везни. Твоят Марс е също в Лъв, докато на Цезар е в по-силно съзвездие — в Скорпион. И неговият Юпитер е в Морската коза заедно с асцендента. Богатства и успехи. Да, избрал съм правилния господар. Но пък нали притежавам проникателността на Скорпиона и двойствеността на Рибите“.

— Това приемливо ли е? — рязко попита Антоний. Явно повтаряше въпроса си.

Изтръгнат от унеса на астрологическия си анализ, Меценат се сепна и кимна.

— Да. Тарент, априлските нони.

— Налапа въдицата — каза Меценат на Октавиан, Ливия Друзила и Агрипа, когато се върна в Рим малко преди Нова година и встъпването на Агрипа в длъжност.

— Знаех си, че така ще стане — самодоволно рече Октавиан.

— Откога пазеше тази стръв в гънките на тогата си, Цезаре? — попита Агрипа.

— От самото начало, още преди да стана триумвир. Просто добавяш всяка една година към предишните.

— Атик, Опий и Балбиите дадоха да се разбере, че са готови да ни отпуснат заем за следващата реколта — обади се Ливия Друзила, като се усмихваше жлъчно. — Докато те нямаше, Меценате, Агрипа ги заведе да разгледат Порт Юлий. Най-накрая започнаха да проумяват, че ще победим Секст.

— Е, несъмнено са по-добри с числата от Цезар — рече Меценат. — Сега знаят, че инвестицията им е сигурна.

Инавгурацията на Агрипа мина гладко. Октавиан гледаше небето заедно с него по време на бдението му, а чисто белият бик пое чука и ножа на касапите тъй спокойно, че наблюдаващите сенатори с усилие потиснаха опасенията си — една година с Марк Агрипа като консул бе прекалено много. Чукът пропусна жертвения бик на Гай Каниний Гал и животното едва не избяга, преди да бъде най-сетне повалено — а

това означаваше, че най-вероятно Каниний нямаше да има куража да излезе на глава със своя вулгарен колега от простолюдието.

В Рим размириците продължаваха, но зимата беше сурова. Тибър замръзна, снегът падаше и не се топеше, непрекъснато духаше северен вятър. Това изобщо не поощряваше събирането на големи тълпи на Форума и по площадите, така че Октавиан можеше да излиза зад стените около дома си, макар че Агрипа му забрани да ги разрушава. Накрая държавното зърно се продаваше по четиридесет сестерции за модий (благодарение на заемите със зашеметяващи лихви), а засиленият строеж на Порт Юлий означаваше работа за всеки склонен да напусне града или Кампания. Кризата не беше отминала, но вече не бе тъй жестока.

Агентите на Октавиан започнаха да говорят за предстоящата априлска среща и предсказваха, че дните на Секст са преброени. Добрите времена ще се върнат отново, вещаеха те.

Този път Октавиан не закъсня. Той и жена му пристигнаха в Тарент много преди ноните, съпроводжани от Меценат и зет му Варон Мурена. В желанието си срещата да има ореола на празненство Октавиан украси пристанищния град с венци и гирлянди, нае всички мимове, фокусници, акробати, изроди и чудатости на Италия и издигна дървен театър, в който се играеха любимите на народа пантомими и фарсове. Великият Марк Антоний идваше да пирува с Цезар, Сина на Божествения! Дори Тарент да бе пострадал от ръцете на Антоний (а той не беше), всичко щеше да бъде забравено. Фестивал в чест на пролетта и благоденствието — така хората виждаха ставащото.

Когато Антоний доплава един ден преди ноните, цял Тарент се нареди на брега. Ликуващите викове станаха още по-силни, когато хората видяха, че триумвирът пристига със сто бойни кораба от атинския си флот.

— Чудесни са, нали? — обърна се Октавиан към Агрипа, докато стояха край входа на пристанището и наблюдаваха флагманския кораб, който не влезе първи. — Дотук наброих четирима адмирали, но не и Антоний. Сигурно е някъде назад. Това е знамето на Ахенобарб — черен глиган.

— Отива му — отвърна Агрипа, чието внимание бе погълнато от самите кораби. — Всички са пентери, Цезаре. С бронзови клюнове,

някои с по два. С много място за артилерия и войници. Какво ли не бих дал за флот като този!

— Агентите ми твърдят, че той разполага и с други кораби на Тасос, Амбракия и Лесбос. Още са в добро състояние, но след пет години няма да бъдат. А, ето го и Антоний!

Октавиан посочи към великолепно галера с висока кърма, позволяваща разполагането на просторно помещение отдолу. По цялата палуба имаше разположени катапулти. На знамето му имаше златен лъв на ален фон с отворена паст, черна грива и черен връх на опашката.

— Отива му — рече Октавиан.

Закрачи към кея, където трябваше да пристане флагманският кораб — лоцманът насочваше големия съд от една лодка с гребла. Нямаше смисъл да бързат, така или иначе щяха да пристигнат първи.

— Трябва да си измислиш собствено знаме, Агрипа — каза Октавиан, докато оглеждаше града с неговите бели къщи, разноцветни обществени сгради и дървета по площадите, окичени с фенери и знаменца.

— Сигурно — сепнато го погледна Агрипа. — Какво ще ми препоръчаш, Цезаре?

— Светлосин фон и думата FIDES с големи тъмночервени букви — незабавно отвърна Октавиан.

— А твоят морски флаг, Цезаре?

— Няма да имам такъв. Ще използвам SPQR в лавров венец.

— А адмиралите Таурис и Корнифиций?

— Ще плават под моя флаг. Единствено ти ще имаш лично знаме, Агрипа. Отличителен белег. Ти ще победиш Секст, с костите си го усещам.

— А с неговите кръстосани кости поне корабът му не може да се сбърка.

— Отиват му — отвърна Октавиан. — Ох, кой нещастник е направил това? Срамота!

Имаше предвид червения килим, който някой се бе погрижил да постеле по цялата дължина на кея — белег на царска власт, който ужасяваше Октавиан. Но никой друг не изглеждаше разтревожен, това беше генералското алено, а не царското пурпурно. А ето го и Антоний, скочи от кораба върху червената тъкан, здрав и във форма както

винаги. Октавиан и Агрипа го зачакаха заедно под навеса в началото на кея. На крачка зад тях бе младшият консул Каниний, а зад него се бяха струпали седемстотинте сенатори, всички до един хора на Антоний. Дуумвириите и другите градски служители трябваше да се задоволят с още по-задни места.

Естествено, Антоний носеше златната си парадна униформа. Тогата не стоеше добре на масивното му тяло, правеше го да изглежда дебел. Също тъй мускулест, макар и по-слаб, Агрипа не се вълнуваше как изглежда и затова бе сложил обшитата си с пурпур тога. Дватама с Октавиан излязоха да поздравят Антоний. Октавиан приличаше на крехко дете между двамата прекрасни воители. И въпреки това именно той доминираше, може би точно заради това, а може би заради красотата си и гъстата си златна коса. В този град в Южна Италия, където гърците се бяха настанили векове преди да се появят първите римляни, русата коса беше рядкост, на която се възхищаваха всички.

„Това е! — помисли си Октавиан. — Успях да накарам Антоний да стъпи на италийска земя и той няма да си тръгне, докато не ми даде каквото искам. Докато Рим не получи онова, което му трябва“.

Обсипвани от пролетни цветчета, хвърляни от малки момичета, двамата тържествено тръгнаха към подготвените специално за тях сгради, като се усмихваха и махаха на възторжените тълпи.

— Следобедът и вечерта са за настаняване — каза Октавиан, когато стигнаха резиденцията на Антоний. — Доколкото разбирам, бързаш, така че веднага ли ще се захванем за работа, или ще угодим на народа, като утре се появим в театъра? Ще представят ателанска пантомима.

— Не е Софокъл, но пък ще бъде по вкуса на мнозинството — отвърна Антоний, който изглеждаше съвсем спокоен. — Да, защо не? Доведох Октавия и децата — отчаяно искаше да види *малкия* си брат.

— И аз отчаяно искам да се видя с нея. Не се е запознала с жена ми... да, и аз доведох своята — каза Октавиан. — Тогава какво ще кажеш сутринта да идем на театър, а следобед да направим банкет? А след това — работа.

Когато влезе в собствената си резиденция, Октавиан завари Меценат да се превива от смях.

— Няма да познаеш! — успя да изрече той, докато бършеше сълзите си, след което отново се разкикоти. — Ох, не мога повече!

— Какво има? — попита Октавиан, докато прислужниците го освобождаваха от тогата. — И къде са поетите?

— Точно това е, Цезаре! Поетите! — Меценат с мъка успя да се овладее и заговори, като преглъщаше от време на време, а очите му продължаваха да сълзят. — Хораций, Вергилий, защитият за Вергилий Плотий Тука, Варий Руфус и още неколцина по-малки светили са потеглили преди нундин от Рим, за да възвисят интелектуалния тон на Тарентския фестивал, но... — той се разкиска, задави се и отново се овладя, — вместо това отишли в Брундизиум! И жителите на града не ги пуснали, твърдо решени да организират свой собствен фестивал!

И отново се запревива.

Октавиан успя да се усмихне, Агрипа се позасмя, но и двамата не бяха в състояние да оценят ситуацията като Меценат — нямаха представа колко завесени са поетите.

Когато научи за случилото се, Антоний заприглася с пълно гърло на Меценат, след което прати до Брундизиум куриер с торба злато.

Октавиан не беше очаквал Октавия и децата и не бе уредил за Антоний достатъчно голяма къща, която да побере всички, без да се притесняват от шума на детската. Ливия Друзила обаче намери решение.

— Чух за една къща наблизко, чийто собственик бил готов да я отстъпи, докато трае срещата — рече тя. — Защо да не се преместя там с Октавия и децата? Ако и аз съм там, Антоний не би могъл да се оплаква, че *неговата* жена не е настанена както подобава.

Октавиан целуна ръката ѝ и се усмихна в прекрасните ѝ очи.

— Блестящо, любов моя! Незабавно се погрижи.

— И ако нямаш нищо против, утре няма да присъстваме на представлението. Дори триумвирите не могат да поставят жените си редом с тях, така че няма да чуя нищо от местата за жените в дъното. А и не мисля, че Октавия си пада по фарсове повече от мен.

— Вземи пари от Бургундин и пазарувайте из града. Знам, че хубавите дрехи са ти слабост. Може да си намериш някоя нова. А доколкото си спомням, Октавия обича да пазарува.

— Не се безпокой за нас — отвърна поласканата Ливия Друзила. — Може и да не намерим нищо, но пък ще се опознаем една друга.

Октавия бе любопитна относно Ливия Друзила. Подобно на всички представители на римското висше общество, тя беше чувала историята за странната страст на брат си по чуждата съпруга, бременна с второ дете, за развода по религиозни причини, пълната мистерия около самия Октавиан, Ливия Друзила, силните чувства. Взаимни ли бяха? И съществуваха ли изобщо?

По това време Ливия Друзила бе много различна от момичето, което беше, когато се омъжи за Октавиан. Нямахме нищо общо със смирената и тиха като мишка жена от разказите на хората, помисли си Октавия. Вместо това тя видя една елегантно облечена млада жена с прическа по последната мода, накичена с точното количество прости (но масивни) златни бижута. В сравнение с нея самата Октавия изглеждаше като прилично облечена повлекана — и нищо чудно, след сравнително дългия престой в Атина, където жените не се мяркаха в обществото. Разбира се, римските съпруги настояваха да присъстват на вечерите, давани от римските мъже, но събиранията у гръцките домакини бяха недостъпни за тях — те бяха единствено за мъже. Ето защо центърът на дамската мода бе Рим и Октавия го осъзна най-пълно сега, докато гледаше новата си снаха.

— Много хитра идея, да се настаним и двете в една къща — рече Октавия, когато седнаха на чаша сладко разредено вино и току-що извадени от пещта меденки, които бяха деликатесът на района.

— Така мъжете ни имат повече свобода — усмихна се Ливия Друзила. — Предполагам, Антоний вече съжалява, че те е взел със себе си.

— Предположенията ти са напълно верни — кисело рече Октавия и се наведе импулсивно напред. — Но остави ме мен! Разкажи ми за себе си и... — на езика ѝ бе да каже „Малкия Гай“, но нещо я спря, предупреди я, че ще направи грешка. Каквото и да представляваше, Ливия Друзила не бе нито сантиментална, нито женствена, това поне беше ясно. — За себе си и Гай. Човек може да чуе какви ли не идиотски истории, а аз предпочитам да знам истината.

— Срегнахме се сред руините на Фрегела и се влюбихме един в друг — съвсем просто отвърна Ливия Друзила. — Това беше единствената ни среща преди да се оженим по най-стария обичай. Бях бременна в осмия месец с втория си син, Тиберий Клавдий Нерон Друз. Цезар го прати на баща му.

— О, горката ти! — извика Октавия. — Това сигурно ти е разбило сърцето!

— Ни най-малко — рече съпругата на Октавиан и отхапа изящно от сладкиша си. — Не харесвам децата си, защото не харесвам баща им.

— Не харесваш *дете*?

— Защо не? От тях стават същите възрастни, които не харесваме.

— Виждала ли си ги? Особено второто... как го наричаш за кратко?

— Баща му избра Друз. Не, не съм го виждала. Вече е на тринадесет месеца.

— Представям си как ти липсва!

— Само когато ми прилошее от събралото се мляко.

— Аз... аз... — заекна Октавия и млъкна.

Знаеше какво говорят хората за Малкия Гай — че е студен като риба. Е, беше се оженил за друга студена риба. А в същото време и двамата изгаряха, макар и не по неща, които Октавия смяташе за важни.

— Щастлива ли си? — попита тя, мъчейки се да намери някаква обща тема.

— Да, много. Животът ми е много интересен напоследък. Цезар е гений, качествата на ума му ме запленяват. Такава привилегия е да бъда негова съпруга! И помощница. Той слуша съветите ми.

— Наистина ли го прави?

— През цялото време. С нетърпение очакваме разговорите преди лягане.

— Разговори преди лягане ли?

— Да. Запазва всички главоболия от деня, за да ги обсъди с мен насаме.

Във въображението на Октавия затанцуваха сцени от този странен съюз — двама млади и изключително привлекателни съпрузи са се сгушили един в друг в леглото и си *говорят*. А дали... правят ли...? Може би след като приключат разговора, реши тя. Излезе от унеса си със стряскане от звънливия смях на Ливия Друзила.

— Освободи ли се от проблемите си, тутакси заспива — нежно рече тя. — Казва, че никога не е спал толкова добре. Не е ли великолепно?

„Ох, та ти си още дете! — помисли си Октавия. — Мъничка рибка, уловена в мрежата на брат ми. Той те моделира според нуждите си, а съпружеските му задължения не фигурират сред тях. Дали изобщо е консумирал този свой свещен древен брак? Толкова си горда с него, а истината е, че той те е свързал завинаги с брат ми. Ако бракът ви е бил консумиран, то не към това са копнежите ти, мъничка рибке. Колко проникателен трябва да е той, щом те е видял само веднъж и е видял онова, което аз виждам — жажда за власт, равна единствено на неговата собствена. Ливия Друзила, Ливия Друзила! Ще изгубиш детството си, но никога няма да познаеш истинското женско щастие, каквото съм познавала и познавам аз... Първата двойка на Рим обръща желязно лице към света и се бори рамо до рамо за власт над всеки човек и всяка ситуация. Естествено, успяла си да преметнеш Агрипа. Сигурно е толкова поразен от теб, колкото и брат ми“.

— А какво става със Скрибония? — смени темата Октавия.

— Добре е, макар и не много щастлива — въздъхна Ливия Друзила. — Посещавам я веднъж седмично, откакто градът се поуспокои — трудно е да излизаш навън, когато по улиците вилнеят банди. Цезар сложи стражи и в нейния дом.

— А Юлия?

Ливия Друзила я погледна неразбиращо, но в следващия момент се сети.

— А, онази Юлия! Странно, винаги си мисля за дъщерята на Божествения Юлий, когато чуя това име. Много е хубава.

— Двегодишна е, така че вече трябва да ходи и да говори. Умна ли е?

— Честно казано, не знам. Скрибония е луда по нея.

Изведнъж Октавия усети как сълзите ѝ напират и се изправи.

— Толкова съм уморена, скъпа. Нали нямаш нищо против да подремна? Има време да видиш децата — май ще останем тук дни наред.

— Най-вероятно цял нундин — отвърна Ливия Друзила, която очевидно не бе очарована от перспективата да посети цяло племе малки деца.

Предвиждането на Меценат се оказа вярно. След като бе прекарал зимата в размишления за размерите на богатството на Секст Помпей, Антоний искаше лъвския пай.

— Осемдесет процента за мен — обяви той.

— В замяна на какво? — с непроницаемо лице попита Октавиан.

— На флота, с който дойдох в Тарент, и на услугите на трима опитни адмирала — Бибул, Опий Капитон и Атратин. Шейсет от корабите са под командването на Опий, другите шейсет — на Атратин, а Бибул ще бъде главнокомандващ.

— А срещу двайсет процента аз трябва да осигуря най-малко триста кораба, както и сухопътна армия за десант в Сицилия.

— Точно така.

— Не ти ли се струва малко неравностойно?

Антоний се ухили и се наведе напред, излъчвайки неуловима заплаха.

— Погледни го от тази страна, Октавиане — без мен не можеш да биеш Секст. Затова аз диктувам условията.

— Преговори от позиция на силата. Да, това ми е ясно. Но не съм съгласен, и то на две основания. Първо, защото ще действаме заедно за елиминирането на кърлеж, който тормози *Рим*, а не теб или мен. Второ, защото ми трябва повече от двайсет процента, за да оправя порaziите на Секст и да изплатя дълговете на Рим.

— Изобщо не ме интересува какво искаш или от какво се нуждаеш! Ако участвам, искам осемдесет процента.

— Това означава ли, че ще бъдеш в Агригентум, когато отворим съкровищниците на Секст? — попита Лепид.

Пристигането му беше шокирало Антоний и Октавиан — и двамата бяха уверени, че третият триумвир се е скътал удобно с шестнайсетте си легиона в Африка. Антоний нямаше представа как беше успял да научи за срещата — при това достатъчно рано, за да успее да дойде. Октавиан подозираше, че пръст в това има най-големият син на Лепид, Марк, който беше пристигнал в Рим, за да се ожени за недокоснатата първа съпруга на Октавиан, Сервилия Вация. Някой се беше раздрънкарал и Марк моментално се бе свързал с баща си. А щом се очакваше голяма плячка, Лепидите трябваше да получат каквото им се полага.

— Не, няма да бъда в Агригентум! — озъби се Антоний. — По това време ще громя партите.

— Тогава как можеш да си сигурен, че подялбата ще бъде според твоя диктат? — попита Лепид.

— Защото ако не бъде, първожрецо, ще изгубиш и поста си, и всичко останало! Да не мислиш, че ме е грижа за легионите ти? Ни най-малко! Единствените истински легиони са моите, а аз няма да остана завинаги в Изтока. Осемдесет процента.

— Петдесет — с безизразно лице се обади Октавиан и погледна към Лепид. — А за теб нищо, първожрецо. Няма да имаме нужда от услугите ти.

— Глупости. Естествено, че ще имате — самодоволно рече Лепид. — Аз обаче не съм алчен. Десет процента ми стигат. Ти, Антоний, не правиш достатъчно, за да си заслужиш четиридесет процента, но ще отстъпя, като те знам какъв лакомник си. Октавиан има най-много дългове заради действията на Секст, така че му се полагат петдесет процента.

— Осемдесет, или връщам флота си в Атина.

— Направиш ли го, няма да получиш нищичко — отвърна Октавиан и се наведе леко заплашително, стойката се получи по-добре от тази на съперника му. — Не ме подценявай, Антоний! Със Секст Помпей ще бъде свършено догодина, независимо дали ще дадеш флота си или не. Като верен и съвестен триумвир ти предлагам да получиш част от трофеите след поражението му. *Предлагам.* Войната ти на Изток, ако бъде успешна, ще бъде от полза за Рим и хазната, така че твоят дял ще спомогне за финансирането на кампанията ти. Това е единствената причина да ти предлагам. Но Лепид е прав. Ако използвам неговите легиони заедно с войската на Агрипа и нахлуя в онзи голям планински остров след като флотът на Секст престане да съществува, Сицилия ще падне по-бързо и с по-малко жертви. Затова съм склонен да отстъпя на нашия първожрец десет процента от пляката. На мен ми трябва петдесет. Това означава четиридесет за теб. Четиридесет процента от седемдесет и две е двадесет и девет. Горедолу толкова имаше Цезар във военната си каса за кампанията си срещу партите.

Антоний слушаше с явно растящ гняв, но не каза нищо.

Октавиан продължи:

— Само че когато започнем войната срещу Секст, той вече ще е добавил още двајсет хиляди таланта в купчината — парите от тазгодишната жътва. Това означава, че ще притежава около деветдесет и две хиляди таланта. Десет процента от това е повече от девет хиляди таланта. А твоите четиридесет процента ще правят около тридесет и седем хиляди. Помисли си за това! Огромна печалба срещу съвсем малка инвестиция — само един флот, без значение колко добър е.

— Осемдесет — отново каза Антоний, но вече не така уверено.

„Колко ли е очаквал да прибере? — запита се Меценат. — Със сигурност не и осемдесет процента — би трябвало много добре си дава сметка, че никога няма да получи толкова. Явно обаче е забравил добавянето на още една жътва към плячката. Зависи колко е похарчил във въображението си. Според старите числа — тридесет и шест хиляди. С десет процента по-малко от новите числа излиза с мъничко повече от онова, на което се е надявал, ако получи петдесет процента“.

— И не забравяйте, че каквото и да ви се плати, то е в името на Рим — обърна се Октавиан към Антоний и Лепид. — Никой от вас няма да похарчи своята част за самия Рим. А моите петдесет процента заминават направо в хазната. Знам, че на военачалника се полагат десет процента, но няма да взема нищо. За какво са ми? Моят божествен баща ми остави повече от достатъчно, за да посрещам нуждите си, освен това купих единствения римски дом, който съм искал. Моят дял отива изцяло за Рим.

— Седемдесет процента — каза Антоний. — Аз съм старшият партньор.

— В кое? Не и във войната срещу Секст Помпей — отвърна Октавиан. — Четиридесет процента, Антоний. Или ги взимай, или се махай.

Пазарлъците продължиха цял месец, в края на който Антоний вече трябваше да е заминал за Сирия. Оставането му в Тарент можеше да се обясни изцяло със съкровището на Секст, тъй като бе твърдо решен да приключи преговорите с достатъчно средства, за да екипира отлично двадесет легиона и двадесетхилядна конница. Стотици артилерийски машини. Огромен обоз, способен да превози цялата храна и фураж за цялата му армия. Нима можеше да остави Октавиан

да подмята, че ще задържи процента за себе си? Нямаше да го направи и Октавиан много добре знаеше това. Тези пари щяха да осигурят най-добрата армия, създавана някога от Рим. Ах, а плячката в края на кампанията му! В сравнение с нея съкровището на Секст Помпей щеше да изглежда като жалки трохи.

Накрая се стигна до споразумение — петдесет процента за Октавиан и Рим, четиридесет за Антоний и Изтока и десет за Лепид и Африка.

— Има и други въпроси — рече Октавиан. — Въпроси, които трябва да се решат сега, а не по-късно.

— Ох, богове! — изръмжа Антоний. — Какво още?

— Договорът от ПUTEОЛИ, Мизенум, или както ви се хареса да го наричате, дава на Секст проконсулски правомощия върху Островите и Пелопонес. А също и консулска длъжност по догодина. Всичко това трябва да се прекрати незабавно. Сенатът трябва да поднови декрета, с който обявява Секст за държавен враг, да му откаже огън и вода на разстояние хиляда мили от Рим, да го лиши от тъй наречените му провинции и да заличи името му от фастите — никога да не може да стане консул.

— Как е възможно всичко това да стане веднага? Сенатът заседава в Рим — възрази Антоний.

— Защо? Става въпрос за война. Когато разисква военни въпроси, Сенатът трябва да се събере извън померия. А Тарент определено се намира извън померия. Тук са и твоите питомни седемстотин сенатори, толкова заети да ти се подмазват, че чак носовете им са станали кафяви — жлъчно рече Октавиан. — Разполагаме и с първожрец, ти си авгур, аз — жрец и авгур. Няма абсолютно никакви пречки, Антоний.

— Сенатът трябва да заседава в осветена сграда.

— Убеден съм, че ще намерим такава в Тарент.

— Забравяш едно нещо, Октавиане — обади се Лепид.

— Моля, осветли ме.

— Името на Секст Помпей вече е във фастите — това се получава, когато определяме консулите предварително, а после само се преструваме, че сме ги избрали. Зачишането му ще бъде светотатство.

Октавиан се изсмя.

— Защо да го заличаваме, Лепиде? Не виждам смисъл. Забрави ли, че в Рим си имаме и друг Секст Помпей от същата фамилия? Нищо не му пречи да стане консул по догодина — той беше един от шейсетте претори през миналата.

Лицата и на тримата се разтеглиха в усмивки.

— Блестящо, Октавиане! — извика Лепид. — Познавам го — внук на брата на Помпей Страбон. Ще бъде поласкан до смърт.

— По-добре да е почти до смърт. — Октавиан се протегна, прозя се и заприлича на доволен котарак. — Е, значи можем да сключим договора от Тарент, да се отправим към Рим и да оповестим радостната вест, че триумвиратът се подновява за още пет години и че дните на пирата Секст Помпей са преброени? Трябва да дойдеш, Антоний. И без това тази година вече е късно за кампания.

— Ах, Антоний, това е прекрасно! — извика Октавия, когато научи. — Ще мога да видя мама и малката Юлия — Ливия Друзила не се вълнува от състоянието ѝ и не би си мръднала пръста, за да убеди Малкия... искам да кажа, Цезар Октавиан... да се интересува от дъщеря си. Боя се за мъничето.

— Пак си бременна! — просветна му на Антоний.

— Позна! Изумително! Стана съвсем скоро и изчаквах да мине достатъчно време, за да съм сигурна и да ти кажа. Надявам се да е син.

— Син, дъщеря, какво значение има? Имам достатъчно и от двете.

— Наистина е така — рече Октавия. — Повече от всеки друг мъж с положение, особено ако броиш и близнаците от Клеопатра.

На лицето му цъфна усмивка.

— Яд ли те е, скъпа?

— Богове, не! Просто съм горда от твоята мъжественост — отвърна тя с усмивка. — Признавам си, че понякога си мисля за нея... за Клеопатра. Дали е добре? Доволна ли е от живота си? Избледня от съзнанието на повечето римляни, в това число и на брат ми. Жалко донякъде, тъй като има син от Божествения Юлий, както и твоите близнаци. Може би някой ден ще се върне в Рим. Бих искала да я видя отново.

Той хвана ръката ѝ и я целуна.

— Едно ще ти кажа, Октавия — и капка ревност не може да се намери у теб.

В Рим Антоний го чакаха две писма — едно от Ирод и едно от Клеопатра. За момента Клеопатра не беше чак толкова важна, така че най-напред счупи печата на писмото от Ирод.

Скъпи Антоний, най-сетне съм цар на юдеите! Не беше лесно, предвид военната некадърност на Гай Сосий — не на Силон, а неговата! Добър губернатор за мирно време, но неподходящ за усмиряване на юдеи. Той обаче ме почете, като ми даде два много добри легиона римски войници и позволи аз да ги поведя на юг към Юдея. Антигон излезе от Йерусалим и ме посрещна при Йерихон, където го разбих напълно.

След това той избяга за Йерусалим. Градът бе обсаден и падна, когато Сосий ми изпрати още два добри легиона. Самият той също пристигна с тях. След победата искаше да разграби града, но аз го разубедих. Казах му, че Рим се нуждае от една процъфтяваща Юдея, а не от пустиня. Оковахме Антигон във вериги и го изпратихме в Антиохия. Щом пристигнеш там, ще можеш сам да решаваеш какво да правиш с него, макар че лично аз силно ти препоръчвам да го екзекутираш.

Освободих семейството си и семейството на Хиркан от Масада и се ожених за Мариамне. Тя е бременна с първото ни дете. Тъй като не съм юдей, не се провъзгласих за първосвещеник. Тази чест се падна на садукея Ананиил, който ще прави каквото му кажа. Разбира се, не ми липсват противници, има дори някои, които заговорничат да се вдигнат на оръжие срещу мен, но нищо няма да излезе от начинанията им. Кракът ми е стъпил здраво на врата на юдеите и няма да се вдигне, докато има и капка живот в тялото ми.

Умолявам те, Марк Антоний, дай ми една цяла и обединена Юдея вместо тези пет отделни района! Трябва ми пристанище и ще се радвам на Иопа. Газа е твърде далеч на юг. Най-добрата новина е, че отнех добива на битум от Малх Набатейски, който се съюзи с партите и отхвърли мен, родния си племенник, никаквецът му с никаквец.

Най-дълбоко съм благодарен за твоята подкрепа. Бъди сигурен, че Рим никога няма да съжали, че ме е направил цар на юдеите.

Антоний остави свитъка да се навие и остана за известно време с ръце на тила, като се усмихваше при мисълта за семитската гадина. Меценат в източен облик, но притежаващ едно безсърдечие и диващина, която напълно липсваше у римлянина. Въпросът беше кое отговаря най-много на римските интереси в Южна Сирия? Обединено юдейско царство или разпокъсани области? Без да разшири границите си и с една миля, Ирод се беше обогатил страхотно, слагайки ръка на йерихонския балсам и добива на битум при Асфалтовото езеро. Юдеите бяха войнствени и от тях ставаха отлични войници — трябва ли му на Рим една богата Юдея, управлявана от много интелигентен човек? „Какво ще стане, ако Юдея погълне всички сирийски територии южно от река Оронтес? Накъде ще обърне поглед царят след това? Към Набатей и един от двата големи флота, търгуващи с Индия и Тапробан. Кое означава още богатство. А след това ще се насочи към Египет — далеч по-безопасно, отколкото да се опита да се разширява на север за сметка на римските провинции. Хмм...“

Взе писмото на Клеопатра, счупи печата и го прочете по-бързо, отколкото посланието на Ирод. Не че двамата се различаваха особено — нито у единия, нито у другия можеше да се намери и капка сантименталност. Както обикновено, Клеопатра величаеше и възхваляваше Цезарион, но това не беше израз на чувства, това бяха лъвицата и нейното лъвче. Като се остави настрана Цезарион, писмото ѝ беше по-скоро писмо на владетел, отколкото на бивша любовница. Глафира би се справила доста добре, ако се наложеше да подражава на египетската си колега.

Заостреното дребно лице на Клеопатра изплува в съзнанието му. Златните ѝ очи блестяха, както когато беше щастлива — а щастлива ли беше? Ама че делово писмо, смекчено единствено от любовта ѝ към по-големия ѝ син. Какво пък, тя беше на първо място владетел и едва след това жена. Но поне имаше повече неща за казване от Октавия, която бе обсебена от бременността си и радостта, че отново е в Рим. Като че ли не беше особено очарована от Ливия Друзила, намираше я за студена и пресметлива. Не че бе казала подобно нещо — че кога сегашната му жена би си позволила непристойна забележка, пък било то и пред собствения си съпруг? Антоний обаче знаеше това, защото споделяше неприязънта на Октавия. Момичето беше изцяло Октавианово творение. Какво имаше у Октавиан, че успяваше да сграбчи и задържи определени подбрани хора в стоманените си нокти? Агрипа. Меценат. А сега и Ливия Друзила.

Внезапно се изпълни с ненавист към Рим, към мъничката му и стегната управляваща класа, към алчността му, към безжалостните му цели, към божественото му право да господства над света. Дори великани като Сула и Цезар загърбяха собствените си желания пред тези на Рим, поднасяха всичките си постижения на неговите олтари, хранеха го със силата си, с делата си, с духа, който ги движеше. Това ли беше неговият проблем? Може би е неспособен на такава всеотдайност към една абстракция, към една идея? Александър Велики не е мислил за Македония по начина, по който Цезар мислеше за Рим, той е мислил първо за себе си, за собствената си божествена глава, а не за могъществото на страната си. Разбира се, именно затова империята му се разпадна веднага след смъртта му. Империята на Рим никога не ще се разпадне заради смъртта на един човек и дори от смъртта на мнозина. Римлянинът знае временното си място под слънцето и никога не мисли за себе си като за слънце. А Александър Велики е мислил. Да, Марк Антоний искаше свое собствено слънце и то не беше слънцето на Рим. Не, *не беше* на Рим!

Защо бе позволил на онази сбирщина в Тарент да намали процентите му? Трябваше просто да вдигне платна и да отплава, а не го стори. Мислеше си, че остава, за да осигури безопасността и добруването на войниците си, когато тръгне срещу царството на партите. А му пробутаха някакви празни обещания! Да, обещавам, че ще ти дам двадесет хиляди добре обучени легионери, лъжеше го в

очите Октавиан. Обещавам, че ще ти пратя твоите четиридесет процента веднага щом отворим съкровищницата на Секст. Обещавам ти, че ще бъдеш консул. Обещавам ти, че ще станеш старши триумвир. Обещавам да се грижа за интересите ти на Запад. Обещавам това, обещавам онова. Лъжи, лъжи и само лъжи!

„Мисли, Антоний. *Мисли!* Твои са над седемстотин от общо хилядата сенатори. Можеш да си осигуриш поддръжници сред горните класи и да контролираш закони и избори. И въпреки това не можеш да се справиш с него, с Цезар Октавиан. Защото той е в Рим, а ти не си. Дори това безкрайно лято, в което физически си тук, не можеш да използваш силите си и да го унищожиш. Сенаторите чакат да видят колко ще получат от ковчежетата на Секст Помпей — по-точно онези, които не са потърсили спасение от вонящия и потящ се Рим в крайморските си вили. А народът започва лека-полека да те забравя. Сега си се върнал и мнозина не могат да те познаят от пръв поглед, макар от последното ти посещение да са минали само две години. Може и да мразят Октавиан, но той е позната и обичана омраза — от онзи тип хора, за които всеки си мисли, че задължително трябва да мрази. А мен дори вече не ме смятат за спасител на Рим. Чакаха прекалено дълго да се докажа. Минаха пет години от Филипи, а аз още не съм успял да сторя онова, което обещах за Изтока. Конническото съсловие ме ненавижда повече, отколкото Октавиан — той им дължи милиони и затова е техен. Аз не им дължа нищо, но и не съм превърнал Изтока в безопасно място за делови начинания. Точно това не могат да ми простят.

Месец юли мина и замина, секстилий бързо чезне в тази паст, която така и не разбирам. Защо времето лети тъй бързо? Догодина — трябва да бъде догодина! В противен случай ще бъде минало, забравен състезател. А онова дребно лайно ще победи“.

Влезе Октавия, подвоуми се с колеблива усмивка и пристъпи напред, когато Антоний ѝ направи знак да приближи.

— Не гледай така уплашено — с дълбок глас рече той. — Няма да те изям.

— Не съм си и помислила, мили. Просто се питах кога ще потеглим за Атина.

— На септемврийските календи. — Той прочисти гърлото си. — Ще кажа на теб, но не и на децата. В края на годината ще бъде в

Антиохия, което за вас означава изгнание в Атина. Децата ще се чувстват далеч по-добре в Рим, под закрилата на брат ти.

Лицето ѝ посърна, очите ѝ се изпълниха със сълзи.

— О, ще бъде много тежко! — изстена тя. — Те се нуждаят от мен.

— Можеш да останеш и ти, ако искаш — рязко рече той.

— Не, Антоний, не мога. Мястото ми е с теб, дори и да не пребиваваш в Атина много често.

— Както искаш.

[1] В отсъствие (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Марк Антоний е роден на 14.08.83 г. пр.н.е. — Б.пр. ↑

14.

В живота на Антоний имаше нов Квинт Делий — висок и изключително елегантен сенатор от сравнително старо семейство, от което преди сто години произлизаше и една весталка. Фамилията Фонтей Капитони бяха истински римски плебейски аристократи. Името му бе Гай Фонтей Капитон, беше красив като всеки Мемий и добре образован като всеки Муций Сцевола. Не беше и подлизурко. Наслаждаваше се на компанията на Антоний, разкриваше най-добрите му черти и като лоялен клиент му доставяше удоволствие да направи една или друга услуга на Антоний, но иначе си оставаше господар на самия себе си.

Когато напусна Рим и Италия в началото на септември и заедно с Октавия отплава с флагманския си кораб от Тарент, Антоний взе Фонтей със себе си. Към сто и двадесетте кораба от флота му се бяха присъединили още двадесет квинквереми, дарени от Октавия на брат ѝ и платени с нейни лични средства. Всички сто и четиридесет кораба оставаха на котва в Тарент. Жителите на града бяха заети да построят сухи докове, за да могат корабите да бъдат изтеглени от водата преди идването на зимата.

Бе още раничко за равноденствените ветрове и затова Антоний бе нетърпелив да замине, надяваше се да изпревари вятъра и да прекоси цялото море до нос Тенар на Пелопонес, откъдето да продължи нагоре към Атина и Пирея.

Три дни след потеглянето обаче попаднаха в ужасна буря, която ги принуди да потърсят убежище в Коркира, прекрасен остров срещу гръцкия бряг непосредствено под Епир. Развилнялото се море не бе милостиво към Октавия, която приближаваше седмия месец, и тя с благодарност стъпи на твърда земя.

— Съжалявам, че закъсняваш, но си признавам, че предпочитам да останем тук за няколко дни — каза тя на Антоний. — Бебето ми трябва да стане войник, а не моряк.

Той не се усмихна на шегата ѝ — беше твърде нетърпелив, за да се трогне от страданията на жена си или от опитите ѝ да не досажда.

— Каже ли капитанът, че можем да продължим, тръгваме — безцеремонно отсече той.

— Разбира се. Ще бъда готова.

Тя не се появи на вечеря с оправданието, че стомахът ѝ още се бунтува от морското изпитание, а Антоний бе уморен от обичайните си сътрапезници, които се чудеха как да спечелят вниманието му и очакваха благоприятно положение, каквото той не изпитваше. Всъщност единственият по-симпатичен бе Фонтей и затова го покани на тази вечеря. Бяха само двамата.

Ловък като роден дипломат и по-голям почитател на Антоний, отколкото е той самият на себе си, Фонтей прие учтиво поканата. Отдавна беше усетил, че Антоний е нещастен и може би сега щеше да му се отвори възможност да проучи раната му, да види дали ще намери отровната стреличка.

Вечерта бе идеална за душевен разговор. Светлинките на лампите проблясваха като луди от бушуващия навън вятър. Той плющеше върху капациите на прозорците, буен поток шумно се спускаше надолу по склона. В няколко мангала проблясваха въглени, за да прогонят студа от стаята, а слугите се движеха като лемури в сенките.

Може би заради атмосферата, а може би защото Фонтей знаеше как точно да предизвика търсените реакции, Антоний изведнъж се усети, че без всякаква логика и ред излива своите страхове, ужаси, дилеми и тревоги.

— Къде е мястото ми? — запита той Фонтей — Какво искам? Истински римлянин ли съм, или ми се е случило нещо, което ме е направило по-малко римлянин, отколкото бях преди? Всичко е в ръцете ми, огромна власт... и въпреки това... и все пак... като че ли нямам място, което да нарека свое собствено. Или място е неподходяща дума? Просто не знам!

— Може би вместо място имаш предвид функция — внимателно предложи Фонтей. — Обичаш да гуляеш, да бъдеш с хората, които си избрал да наречеш свои приятели, и с жените, които си пожелал. Показваш се пред света като дързък, безочлив, просто устроен. Аз обаче виждам много сложни черти зад тази маска. Една от тях те поведе едва ли не към съучастие в убийството на Цезар — не, не го отричай! Не обвинявам теб, обвинявам Цезар. И той уби теб, като

направи Октавиан свой наследник. Само мога да си представя колко дълбоко те е ранило това! Прекарал си целия си живот в служба на Цезар и човек с твоя темперамент не би могъл да разбере защо той заклеимяваше някои твои действия. И той остави завещание, в което дори не споменава името ти. Жесток удар, непоправимо съсипал репутацията ти. Защото хората се чудят защо Цезар остави името си, легионите си, парите си и властта на едно хубаво момче вместо на теб, неговия братовчед и мъж в разцвета на силите си. Те изтълкуваха завещанието на Цезар като знак за огромно неодобрение на твоите действия. Нямаше да има значение, ако той не беше Цезар, идолът на народа — направиха го бог, а боговете не вземат погрешни решения. Следователно ти не си достоен да бъдеш наследник на Цезар. Никога не би могъл да станеш втори Цезар. *Цезар* ти стори това, а не Октавиан. Той те лиши от твоята *dignitas*.

— Да, разбирам — бавно рече Антоний и сви юмруци. — Старото момче ме заплю.

— По природа ти не си обърнат навътре към себе си. Обичаш конкретните факти и имаш склонността на Александър Велики при заплетени проблеми да използваш меч. Нямаш таланта на Октавиан да влезеш под кожата на обществото, да шепнеш лъжи и в крайна сметка да накараш хората да им повярват. Причината за твоята дилема е петното върху репутацията, което ти лепна Цезар. Защо например като триумвир избра да получиш Изтока? Сигурно ще кажеш — заради богатствата му и войните, които можеш да водиш там. Аз обаче изобщо не мисля, че е така. А защото това е достоен начин да бъдеш извън Рим и Италия, за да не ти се налага да се показваш пред хора, които знаят, че Цезар те е презрял. Задълбай в самия себе си, Антоний! Намери болката си, разпознай какво я причинява!

— Късмет! — възкликна Антоний за най-голям потрес на Фонтей. И повтори още по-силно: — Късмет! Късметът на Цезар бе пословичен, беше се превърнал в част от легендата за него. А когато ме отрязва от завещанието си, той предаде късмета си на Октавиан. Как е успял да оцелее дребният глист? С късмета на Цезар, ето как! А аз изгубих своя. Изгубих го! И това е основното, Фонтее. Каквото и да направя, все нямам късмет — как може човек да се справи с подобно нещо? Знам, че не мога.

— Можеш, Антоний! — извика Фонтей, идвайки на себе си от необичайния обрат. — Щом си избрал да разглеждаш сегашната си меланхолия като загуба на късмет, изгради си ново щастие на изток! Това не е непосилна задача. Възстанови репутацията си пред конниците, като направиш Изтока идеален за търговски начинания! И си намери някой местен съветник, някой от Изтока и работещ за Изтока. — Замълча, мислейки си за Питодор Тралски, който се беше сродил с Антоний. — Съветник с власт, влияние и богатство. Благодарение на договора от Тарент имаш още пет години като триумвир. Използвай ги! Сам си създай неизчерпаем кладенец за късмет!

Ободряващи тръпки преминаха през тялото на Антоний и прогониха унинието му. Изведнъж той видя ясно своя път, начина, по който да възвърне късмета си.

— Би ли потеглил на дълго плаване през зимата? — обърна се той към Фонтей.

— Готов съм на всичко, Антоний. Искрено съм загрижен за бъдещето ти, а то не е в хармония с Октавиановия Рим. Друг фактор причинява меланхолията ти — че онзи Рим, който възнамерява да изгради Октавиан, е чужд на римляните, които ценят града такъв, какъвто е бил навремето. Цезар започна да се меси в правата и прерогативите на Първата класа и Октавиан е решен да продължи в същия дух. Мисля, че след като намериш късмета си, трябва да се заемеш да превърнеш Рим отново в онова, което е бил. — Фонтей вдигна глава, заслуша се в шума на бурята отвън и се усмихна. — Вятърът започва да утихва. Къде искаш да замина?

Въпросът бе риторичен. Естествено, че за Трал, при Питодор.

— За Египет. Искам да се видиш с Клеопатра и да я убедиш да дойде при мен в Антиохия преди края на зимата. Ще го направиш ли?

— За мен е удоволствие, Антоний — отвърна Фонтей, като се мъчеше да скрие изненадата си. — Ако в Коркира има кораб, годен за плаване в Либийския океан, тръгвам веднага. — На лицето му се появи печално изражение. — Кесията ми обаче не е от най-големите. Ще ми трябват пари.

— Ще имаш пари, Фонте! — изпухтя Антоний. Лицето му бе преобразено от обзелата го радост. — Благодаря ти, че ми показва какво

да правя! Трябва да използвам Изтока и да принудя Рим да отхвърли машинациите на Цезар и неговия наследник!

Когато мина покрай стаята на Октавия на път към своята, той все още преливаше от радостна възбуда и бе изпълнен с ново нетърпение по-скоро да стигне Антиохия. Не, никакво спиране в Атина! Ще продължи направо към Антиохия. След като взе това решение, Антоний отвори вратата на стаята и завари Октавия сгушена в леглото. Приседна до нея, отметна един кичур коса от челото ѝ и се усмихна.

— Бедното ми момиче! — нежно рече той. — Трябваше да те оставя в Рим, а не да те мъча с Йонийско море по равноденствие.

— Утре ще съм по-добре, Антоний.

— Възможно е, но ще останеш тук, докато времето не се оправи и не си в състояние да стигнеш безопасно до Италия — рече той. — Не, никакви възражения! Не ми е до спорове, Октавия. Върни се в Рим и роди бебето ни там. Липсват ти децата, а те са там. Няма да ходя в Атина. Поемам направо към Антиохия, а тя не е място за теб.

Тъгата я изпълни цялата. С болка се взря в червеникавите му очи. Нямаше и не можеше да има никаква представа, че за последен път вижда Марк Антоний, любимия си съпруг. Сбогуване на остров Коркира — кой би могъл да предвиди това?

— Ще направя всичко, което смяташ за най-добро — рече тя и преглътна с мъка.

— Браво на теб. — Той стана и се наведе да я целуне.

— Нали ще те видя сутринта?

— Определено.

След като Антоний излезе, Октавия се обърна в леглото и зарови лице във възглавницата. Онова, в което се вираше, бе самотата.

Фонтей стана първи. Един сирийски търговски кораб също бе принуден да спре и да изчака бурята. Тъй като капитанът му така или иначе трябваше да прекоси Либийския океан, нямаше нищо против едно допълнително спиране в Александрия срещу закръглена сума. Трюмовете бяха пълни с галски колела с железен обков, медни съдове от Отсамна Испания и няколко качета гарум, останалото пространство се запълваше с лен от района на Петрокории. Съдът газеше ниско, но

се държеше стабилно във водата, а капитанът бе готов да отстъпи покоеите си под кърмата на префърцунения сенатор и седемте му слуги.

Фонтей махна на Антоний за довиждане, все още зашеметен. Колко ужасно се бе объркало всичко! И колко самонадеяно бе от негова страна да реши, че може да разчете мислите на Антоний и дори да ги манипулира! Защо беше толкова обсебен от късмета? Измислица, каприз на въображението. Фонтей не вярваше, че късметът съществува сам по себе си, без значение какво казваха хората за късмета на Цезар. А ето че Антоний се бе зареял над истината, която би трябвало да вижда. *Късмет!* Че и Клеопатра! Богове, какво е намислил, може би да направи нея свой източен съветник? Тя ще върти и ще суче и само ще засили объркването му. Във вените ѝ течеше кръвта на Митридат Велики и на цял рояк склонни към убийства и лишени от задръжки Птолемеи, че и на неколцина парти. За Фонтей Клеопатра бе квинтесенцията на най-лошите черти на Изтока.

Фонтей искаше гражданска война, ако това бе начинът да се отърве от Октавиан. А единственият, който би могъл да победи Октавиан, беше Марк Антоний. Но не този Антоний, когото Фонтей виждаше в последните години. Трябваше му Антоний от Филипи. Клеопатра? Не, Антоний, лош избор! Фонтей бе приятел с вдовицата на Цезар, Калпурния, преди да се самоубие. Калпурния му бе описала изчерпателно онази Клеопатра, която тя и останалите жени познаваха в Рим. Описанието не будеше надежда у пратеника на Антоний.

Той пристигна в Александрия след едномесечно пътуване. Една буря ги бе принудила да прекарат шест дни на Параетониум — ама че място! Капитанът обаче успя да намери лазерпициум и изхвърли достатъчно плат през борда, за да направи място за двадесет амфори.

— Късметът ми се усмихна! — радостно рече той на Фонтей. — Щом Марк Антоний отива да живее в Антиохия, ще има такива гощавки, че ще поискам цяло състояние за това чудо! Няколко хиляди лъжички на амфора — истинско блаженство!

Макар да не бе идвал преди в Александрия, Фонтей не беше особено впечатлен от безспорната красота на града и широките му прави улици. Хрумна му, че Меценат би го нарекъл пустиня с прави ъгли. Все пак Царският квартал имаше своя чар благодарение на

страстта на Птолемиите към строежа на разкошни сгради. Най-малко две дузини дворци, без да се брои залата за аудиенции.

Там, сред блясъка на злато, събудил благоговение у всеки римлянин, който бе стъпил тук, Фонтей срещна две марионетки. Това беше единствената дума, която му дойде на ума, когато видя вцепенените изрисувани фигури. Изглеждаха като две кукли от Сатурния или Флоренция, задвижвани с конци от невидим манипулатор. Аудиенцията беше кратка. Не го попитаха каква е целта на посещението му, оставиха го само да предаде поздравите на триумвир Марк Антоний.

— Свободен си, Гай Фонтей Капитон — рече белоликата кукла на по-високия трон.

— Благодарим за посещението — обади се червеноликата кукла на по-ниския трон. — Прислужникът ще ви доведе на вечеря с нас днес следобед.

Свалянето на грима и останалите джунджурии разкриха две дребни фигури, макар че момчето не приличаше на малък мъж. Фонтей знаеше възрастта му — на десет години — и си помисли, че прилича по-скоро на тринадесет или четиринадесетгодишен, само че без характерните за пубертета промени. Двойник на Цезар! Още един участник на сцената на бъдещето и неочаквана, но изключително важна причина Антоний да не се свързва с тази жена. Цезарион бе единственият обект на нейната обич, която струеше от великолепните ѝ златни очи всеки път, щом погледът ѝ се спреше върху него. Иначе Клеопатра бе кльощава, съвсем дребна, почти грозна. Очите и прекрасната ѝ кожа спасяваха положението, освен това имаше плътен, мелодичен и доста обигран глас. И майката, и синът говореха на безупречен латински.

— Марк Антоний те е изпратил да ни предупредиш, че идва ли? — попита нетърпеливо синът. — Как само ми липсва!

— Не, твое величество, Марк Антоний не идва насам.

Грейналото лице посърна, будните очи се извърнаха настрани.

— О.

— Разочароващо — отбеляза майката. — Тогава защо си тук?

— Марк Антоний вече би трябвало да се е настанил в Антиохия — рече Фонтей и си помисли, че сладководната скарида, която ядеше, няма вкус. Нашето море се намирало пред стъпалата на двореца ѝ —

защо не бе заповядала на рибарските си кораби да ловят морски скариди? Докато умът му се занимаваше с тази главоблъсканица, устата продължаваше да говори. — Смята да се установи за постоянно там поради две основни причини.

— Едната от които е близостта с партите — обади се момчето. — Ще започне кампанията си от Антиохия.

Ама че нахално малко чудовище! Да се намесва в разговора на възрастни! А на всичкото отгоре майка му намираще това за съвсем нормално, дори чудесно. Добре, малко чудовище, да те видим колко си умно в действителност!

— А втората? — попита Фонтей.

— Антиохия е същинският Изток, за разлика от провинция Азия, още повече от Гърция или Македония. Ако иска да усмири Изтока, Антоний трябва да се установи в него. Антиохия или Дамаск са идеални за целта — невъзмутимо отвърна Цезарион.

— Тогава защо не Дамаск?

— По-добър климат, но е твърде далеч от морето.

— Точно както се изрази и самият Антоний. — Фонтей бе твърде добър дипломат, за да позволи да покаже неудоволствието си.

— И защо си тук, Гай Фонтей? — попита царицата.

— За да те поканя в Антиохия, твое величество. Марк Антоний изгаря от желание да те види, но има и нещо повече. Нуждае се от съветите на някого, който има източно потекло и култура, и смята, че ти си най-добрият кандидат.

— Нима е мислил и за други? — рязко попита тя и се намръщи.

— Не, аз го направих — тихо отвърна Фонтей. — Предложих някои имена, но за Антоний съществуваше само едно — твоето.

— А! — тя се облегна назад на кушетката си и се усмихна като жълтеникавата котка, която лежеше до лакътя ѝ. Тънката ѝ ръка се протегна да погали гърба на животното и то обърна усмивката си към нея.

— Обичаш котките — отбеляза той.

— Котките са свещени, Гай Фонтей. Навремето, преди двадесет и пет години, мисля, един римски търговец в Александрия убил котка. Хората го разкъсали на мънички парченца.

— Брр! — потръпна той. — Свикнал съм със сиви котки на ивици или петна, но никога не съм виждал с такъв цвят.

— Тя е египетска. Наричам я Бастела — би било светотатство да бъде Баст, но пък латинските умалителни ми носят щастие. — Клеопатра се извърна от котката и посегна да си вземе една фурма. — Значи Марк Антоний ми заповядва да ида в Антиохия?

— Не заповядва, твое величество. Моли.

— Да, бе! — засмя се Цезарион. — Той заповядва.

— Можеш да му кажеш, че ще дойда.

— И аз! — бързо добави момчето.

Последва странна няма сцена между майка и син, не беше казана нито дума, макар че ѝ се щеше да отвори уста. Борба на воли. Победата на момчето не изненада Фонтей. Клеопатра не бе властна натура по рождение, условията я бяха направили владетелка. Цезарион пък беше владетел още в майчината си утроба. Също като татко си. Фонтей усети гъдела на страха, който пропълзя по гръбнака и накара косата му да настръхне. Какъв само щеше да бъде Цезарион, когато порасне и стане зрял мъж! Кръвта на Гай Юлий Цезар и на източните тирани. Нищо нямаше да може да го спре. И именно защото знаеше това, Клеопатра щеше да се умилка около бедния Антоний. Без изобщо да я е грижа за него или за участието му. Единственото ѝ желание беше синът ѝ от Цезар да управлява света.

Фонтей бе посъветван да пътува по суша, съпровождан от египетска стража — било задължително, каза Клеопатра. Сирия била пълна с разбойници, откакто различните малки владения бяха рухнали при партската окупация.

— Ще те последвам при първа възможност — рече царицата. — Но мисля, че няма да бъде преди Нова година. Щом Цезарион настоява също да дойде, ще трябва да се погрижа за регент и съвет, макар че той няма да остане в Антиохия повече от няколко дни.

— Той знае ли това? — лукаво попита Фонтей.

— Разбира се — решително отвърна Клеопатра.

— А децата на Антоний?

— Ако иска да ги види, ще трябва да дойде в Александрия.

Месец по-късно Фонтей завари Антоний да работи здравата в резиденцията си в Антиохия. Луцилий се впускаше на бегот да изпълнява една или друга заповед, докато самият Антоний седеше зад

бюрото си и преглеждаше купища листа и съвсем малко свитъци. Единствената му почивка бе да преглежда войската, разположена на зимен лагер след една енергична кампания в Армения. Проведе я Публий Канидий със същата ефективност, каквато бе показал Вентидий в предишните. Канидий беше останал на север с десет легиона да чака пролетта, останалите заедно с кавалерията бяха под командването на Марк Антоний. Единствената простъпка на Канидий в очите на Антоний беше предупреждението във всяко негово писмо, че на арменския цар Артавазд не може да се вярва въпреки твърденията му за вяност към Рим и враждебност към партите. Предупреждение, което Антоний предпочете да подмине — много повече внимание заслужаваше другият Артавазд, царят на Мидия. Той също предлагаше своето приятелство.

— Гледам, че градът е пълен с владетели и кандидат — владетели — отбеляза Фонтей и се отпусна в един стол.

— Да, най-накрая успях да се оправя с тях и ги привиках да научат съдбата си — ухили се Антоний. — Тя... тя ще дойде ли? — добави той и веселото му изражение се смени с трепетно очакване.

— При първа възможност. Онова нагло хлапе Цезарион настоя да дойде с нея, така че трябва да намери регент.

— Нагло хлапе? — намръщи се Антоний.

— Това е *мое*то мнение за него. Всъщност е непоносим.

— О, но той е равен съуправител на майка си — и двамата са фараони.

— Фараони ли?

— Да, върховни владетели на река Нил, на истинското египетско царство. Александрия се смята за неегипетска.

— Определено съм съгласен с това. Градът е съвсем гръцки.

— Но не и в Царския квартал. — Антоний се помъчи да изглежда незаинтересуван. — Кога по-точно ще пристигне?

— В началото на следващата година.

Антоний оклюма и махна неопределено с ръка.

— Утре ще предам щедростта на Рим на всички владетели и кандидат — владетели — рече той. — На агората. Обичаят и традициите повеляват да нося тога, но не мога да понасям тази дреха. Ще бъда в златни доспехи. Имаш ли официални доспехи?

Фонтей премигна.

— Не, Антоний, нямам дори всекидневни.
— Значи Сосий ще ти даде назаем от своите.
— А доспехите... тъъ... законни ли са?
— Извън Италия е законно всичко, което реши триумвирът.
Мислех, че знаеш това.
— Честно казано, пропуснал съм го.

Антоний бе издигнал висока трибуна на агората — най-голямото открито пространство в Антиохия — и беше седнал на нея в цялото си военно великолепие. Губернаторът Сосий и легатите му заемаха по-скромните места. Там, оставен сам на себе си, беше и горкият Фонтей, който се чувстваше доста неудобно заради непривичните доспехи. Кога всъщност Антоний бе започнал да се появява с двадесет и четирима ликтори^[1]? Единственият магистрат, на когото се полагаха толкова, бе диктаторът, а самият Антоний бе премахнал диктатурата. Но ето че сега го съпровождаха диктаторски брой ликтори! Нещо, което Октавиан не би се осмелил да направи в Рим, въпреки че се води Син на Божествения.

Събранието беше закрито, присъстващите имаха официални покани. Стражите бяха блокирали множеството входи — за голямо раздразнение на антиохийците, които не бяха свикнали да не ги допускат до собствените им обществени места.

Нямаше никакви молитви и гадания — интересен и странен пропуск. Антоний просто започна речта си и високият му глас се разнесе над целия площад.

— След много луни дълбоки размисли, грижливи проучвания, много разговори и преглеждане на документи аз, император и триумвир Марк Антоний, стигнах до решение за Изтока.

Първо, какво е Изтокът? Към него не включвам Македония и префектурите ѝ, които обхващат самата Гърция, Пелопонес, Киренайка и Крит. Макар триумвиратът да ги смята за част от Изтока, географски и физически те са част от света на Нашето море. Изтокът е Азия — или с други думи, всички земи източно от Хелеспонта, Пропонтида и Тракийския Босфор.

„Хмм — помисли си Фонтей. — Очертава се да бъде интересно! Започвам да разбирам защо Антоний избра да покаже въоръжената

мощ на Рим вместо цивилното управление“.

— Изтокът ще има три римски провинции, всяка под прекия контрол на Рим посредством губернатор! Първата е провинция Витиния, която ще включва Троада и Мизия и на изток ще граничи с река Сангарий. Втората е провинция Азия, включваща Лидия, Кария и Ликия. Третата е провинция Сирия с граници веригата Аман, западният бряг на Ефрат и пустините на Идумея и Арабия Петрея. В Южна Сирия обаче ще влязат и различните царства, сатрапии и княжества, същото се отнася и за владенията по западния бряг на Ефрат!

Малката тълпа се раздвижи, на някои лица се изписа нетърпение, други посърнаха. Отстрани под силна охрана стояха неколцина източни на вид мъже, оковани в обща верига. Кой са тези? — запита се Фонтей. Няма значение, така или иначе щеше да разбере.

— Аминте, излез! — извика Антоний.

Млад мъж в гръцко облекло излезе от тълпата.

— Аминт, син на Деметрий от Анкира, в името на Рим те правя цар на Галатия! Владенията ти включват и четирите тетрархии, Писидия, Ликаония и всички земи от южния бряг на река Халис до крайбрежието на Памфилия!

Всички ахнаха. Антоний току-що беше дал на Аминт по-голямо царство от онова, което бе управлявал амбициозният стар Дейотар.

— Полемон, син на Зенон от Лаодикия, в името на Рим те правя цар на Понт и Армения Парва, както и на всички земи по северния бряг на река Халис!

Полемон бе позната физиономия — доста време беше играл по свирката на Антоний в Атина. И сега си получи наградата — и то каква награда.

— Архелай Сисен, син на Глафира, цар — жрец на Ма, в името на Рим те правя цар на Кападокия, земите източно от големия завои на Халис и всичко на юг от тази точка до крайбрежието на Тарс и Киликия Педия. Източна граница ще ти бъде Ефрат над Самосата. В рамките на земите ти мога да отделям области начело с други владетели, но като цяло царството е твое.

Още един изключително поласкан млад мъж, помисли си Фонтей. Виж само майка му! Говори се, че е изсмукала Антоний с

вагината си. Умно решение, да избира млади владетели. Клиенти за десетилетия напред.

Назначенията продължиха, макар и по-маловажни. Дойде ред на Таркондимот, после и на други. А след това и на екзекуциите — нещо, което Фонтей не очакваше. Лизаний Халкидски, Антигон Юдейски, Ариарат Кападокийски. „Та аз не съм воин!“ — мислено извика Фонтей, като се мъчеше да не изхвърли съдържанието на стомаха си, когато вонята на кръв се издигна нагоре към палещото слънце и тлъсти мухи се спуснаха към гъстата като сироп течност. Антоний гледаше клането с безразличие. Сосий припадна. Няма да направя това, мълчаливо си заповяда Фонтей и благодари на всички богове, когато най-сетне можеше да тръгне към губернаторския дворец. Разбира се, Антоний остана, даваше пиршество в чест на новите владетели и техните орди от привърженици направо на агората — дворецът не разполагаше с големи помещения или просторни дворове. Ако не познаваше града, Фонтей би си помислил, че губернаторът всъщност живее в някакъв противен кервансарай, а не в дома на царе като Антиох и Тигран.

На следващото утро за първи път видя истински парт — беглец на име Моназес от двора на новия цар Фраат. Ситно накъдрен, с изкуствена брада със златни телени дръжки, завити зад ушите, набрана пола, горна дреха с пискюли и огромни количества злато по себе си.

— Смятам да го направя цар на скенитските араби — рече Антоний, доволен от назначенията си. Забеляза изражението на лицето на Фонтей и като че ли се изненада. — Защо е това неодобрение? Защото е парт ли? *Харесвам* го! Фраат е избил цялото му семейство. Само Моназес е проявил достатъчно съобразителност да избяга.

— Или са му помогнали да избяга? — попита Фонтей.

— Това пък защо да се прави?

— Защото цял свят знае, че възнамеряваш да нападнеш царството на партите, ето защо! Колкото и обсебен да е царят в избиването на собствената си плът и кръв, би трябвало да е пълен глупак, за да не остави поне *един* наследник! Подозирам, че Моназес е тук като партски шпионин. Освен това е много горд и високомерен. Не

вярвам, че ще умре от радост при мисълта за власт над шепа пустинни араби.

— Богове! — възкликна Антоний, без изобщо да се впечатли от думите му. — Мисля, че Моназес е свестен и се обзалагам, че ще излезе прав. Хиляда денария?

— Дадено! — отвърна Фонтей.

Главната причина Клеопатра да не бърза с пътуването до Антиохия нямаше нищо общо с намирането на регент и съветници, те бяха отдавна избрани и можеха незабавно да се заемат за работа. Не, трябваше й време да помисли и да пристигне в подходящия момент. Нито прекалено бързо, нито твърде бавно. И какво щеше да поиска, когато стигне Антиохия? Този пратеник много се различаваше от Квинт Делий. Фонтей беше аристократ и предан на Антоний, целта му определено не бяха парите. Беше твърде изтънчен, за да го хванат неподготвен, но въпреки това излъчваше опасение... не, тревога. Точно така, тревога! Макар че през последните четири години животът бе твърде еднообразен, старшият фараон ни най-малко не бе намалила бдителността си. Малко неща оставаха скрити за нея. Знаеше също кой какво очаква да получи от Антоний, когато той се заеме с назначенията. Още когато Фонтей каза, че Антоний вече е в Антиохия, Клеопатра разбра защо му е притрябвала така спешно — възнамеряваше царицата на Египет да стои под неговия подиум редом с мръсните селяни и да не получи нищо. Просто да стои като доказателство, че Египет също е под слънчобрана на Рим. В сянката му.

Обзе я ярост. Трепереше от нея, едва си поемаше дъх. Значи иска да бъде свидетел на господарските му постъпки, така ли? Е, в името на Серапис, това няма да стане! Може да ме осъди на смърт, но това няма да стане! Да го гледам как назначава този или онзи селски цар и принц! Никога! Никога, никога, никога! И когато пристигна в Антиохия, Марк Антоний, ще поискам повече, отколкото си способен да ми дадеш. И ще трябва да ми го дадеш, независимо дали можеш или не! Фонтей се тревожи за теб, следователно имаш слабо място — достатъчно уязвимо, за да бъде смятано за смъртно опасно.

Когато ноември започна да клони към края си, царицата вече знаеше всичко за назначенията на Антоний. Изглеждаха логични, разумни, дори далновидни. С изключение на последното му решение — да направи парта Моназес цар на скенитските араби. Антоний, Антоний, ама че си глупак! Идиот! Няма значение дали човекът наистина бяга от брадвата на чичо си, или не — просто не можеш да направиш един арийски арсакид цар на араби! Това е под достойнството му. Обида. Смъртна обида. А ако е агент на чичо си Фраат, това ще го превърне в твой враг. Може и да управляваш Изтока, но си оставаш от Запада. Още не си започнал да разбираш източните народи — как мислят, какво чувстват.

Не бива да се допуска война с партите, реши тя. Само че как да убеди Антоний? Това бе единствената причина, поради която щеше иде в Антиохия. Рим беше заплаха за трона ѝ, но ако партите бъдат победени, тя щеше да го загуби със сигурност и Цезарион щеше да сподели съдбата на всички обещаващи младежи — езекутиране. Антоний разбунваше мравуняка.

По това време на годината щеше да ѝ се наложи да пътува по суша — сложна задача, тъй като Египет трябваше да поразява с величието си хората от всяка земя, през която минеше заедно с Цезарион. Тежки вагони с продоволствие и царски дреболии, еднохиляден отряд от царската стража, теглени от мулета каруци, буйни коне, а за царицата — нейната носилка с чернокожите носачи. Цял месец на пътя, ще потегли на декемврийските нони и нито ден по-рано.

През цялото това време мъжът и любовникът Марк Антоний нито за миг не се появи в мислите ѝ — тя беше твърде заета да крои планове какво иска и как да го получи. Някъде дълбоко в себе си пазеше смътни спомени, че той беше приятно, но уморително накрая разнообразие, никога не бе изпитвала любов към него. Разглеждаше го като средство — беше заченала, Нил се разля, Цезарион имаше сестра, за която да се ожени, и брат, който да го поддържа. На този етап единственото, което можеше да ѝ даде Антоний, беше власт — а това означаваше да бъде лишен от своята. Трудна задача, Клеопатра.

[1] Lictor (лат.) — низша държавна длъжност в древен Рим, основно с охранителни и парадни функции. — Б.ред. ↑

IV
ЦАРИЦАТА НА ЗВЕРОВЕТЕ
36–33 Г. ПР.ХР.

15.

Клеопатра и Цезарион пристигнаха в Антиохия на януарските нони, измъчвани от необичайно студен вятър. Царицата носеше Двойната корона на Египет и седеше в носилката си като куклата на Фонтей — боядисано лице, дрехи от фин бял лен, покрити със злато и скъпоценности шия, ръце, рамене, кръст и крака. С военната версия на Двойната корона на глава, Цезарион яздеше буен червен кон. Червеното беше цветът на бога на войната Монту и лицето на Цезарион бе боядисано в червено, а тялото — облечено във фараонските доспехи от лен и златни плочки. Пурпурните туники и сребърните доспехи на войниците от царската стража, великолепието на покритите с чул коне, носещи различни служители и придворни, царската носилка и яздещият до нея Цезарион — Антиохия не беше виждала подобен парад от времето, когато Тигран бе цар на Сирия.

Антоний не беше стоял със скръстени ръце. Признавайки истината в твърдението на Фонтей, че губернаторският дворец прилича по-скоро на кервансарай, той беше сринал няколко инсули с долепени една до друга сгради и бе издигнал пристройка, която му се стори подобаваща за египетската царица.

— Не е александрийски дворец — рече той, докато съпровождаше Клеопатра и сина ѝ, — но все пак е много по-удобен от старата резиденция.

Цезарион сияеше от радост, макар донякъде да тъгуваше, че вече не може да язди коленете на Антоний. Вървеше тържествено и се мъчеше да изглежда царствено, като се сдържаше да не заподскача. Не му беше трудно при цялата тази ужасна боя, с която беше покрит.

— Надявам се да има баня — обади се той.

— Готова е и те очаква, млади Цезаре — отвърна Антоний и се ухили.

Срещнаха се отново едва следобед, когато Антоний ги покани на вечеря. Триклинийт беше съвсем нов и още миришеше на гипс и на различните бои, с които голите стени бяха изписани с фрески на Александър Велики и най-близките му сподвижници, яхнали гордо конете си. Беше твърде студено, поради което прозорците стояха затворени, а за прогонване на миризмата бяха запалени благовония. Клеопатра бе твърде учтива и сдържана, за да прави забележки, но Цезарион не страдаше от подобни задръжки.

— Това място воня — рече той, докато се катереше на кушетката.

— Ако ти е непоносимо, можем да се преместим в стария дворец.

— Не, след малко ще престана да забелязвам, пък и отровните пари вече са се разсеяли. — Цезарион се засмя. — Катул Цезар се самоубил, като се затворил в прясно измазано помещение с дузина горящи мангали и затворил всички отвори, за да не позволи отвън да влиза свеж въздух. Бил е първи братовчед на праядо ми.

— Значи си учил римска история.

— Разбира се.

— А египетска?

— Чак до времето на устните предания, преди йероглифите.

— Ха'ем го обучава — обади се за първи път Клеопатра. — Цезарион ще бъде най-образованият владетел на всички времена.

Тази размяна на реплики даде тон на вечерята. Цезарион говореше без да спира, майка му се обаждаше от време на време,

колкото да потвърди думите му, а Антоний лежеше на кушетката си и се преструваше, че слуша, когато не отговаряше на някой от въпросите.

Макар момчето да му харесваше, виждаше истината в наблюдението на Фонтей. Клеопатра не бе ограничавала по никакъв начин сина си и той се чувстваше достатъчно самоуверен да участва в разговорите като възрастен. Това може би щеше да е допустимо, ако Цезарион нямаше навика да възразява. Баща му незабавно би сложил край на това поведение — Антоний много добре си го спомняше от времето когато самият той бе на възрастта на Цезарион! Но Клеопатра бе заслепена майка, водена изцяло от своя властен, изключително волеви син. Лошо.

Накрая, след като бяха отнесени и десертите, Антоний взе нещата в свои ръце.

— Ставай, Цезарионе — нареди той. — Искам да говоря с майка ти насаме.

Момчето се запъна, отвори уста да протестира, но видя червената искра в очите на Антоний и внезапно омекна като спукан мехур. Сви примирено рамене и излезе.

— Как го направи? — с облекчение попита тя.

— Говорих и изглеждах като баща. Даваш твърде много свобода на момчето, Клеопатра. И по-късно той няма да ти благодари за това.

Тя не отговори — беше твърде заета да измери тъкмо този Марк Антоний. Той като че ли не старееше като останалите мъже, нито пък показваше никакви външни признаци на немощ. Коремът му беше стегнат, мускулите на ръцете не показваха предателските признаци на отпускане, характерни за средната възраст, косата му си бе все тъй кестенява, без нито един сив косъм. Промяната беше в очите му — очи на човек, мъчен от тревога. Но защо бе разтревожен? Щеше да ѝ е нужно време, докато разбере.

Може би вината беше на Октавиан? Още от Филипи Антоний започна да си съперничи с Октавиан в двубой, който приличаше, но не беше война. Дуел на остроумие и воля, без нито един изваден меч и нанесен удар. Той знаеше, че Секст Помпей е най-доброто му оръжие, но когато се появи идеалната възможност да се съюзи с него и да задейства маршалите си Полион и Вентидий, Антоний не се възползва от нея. Тогава можеше да смаже Октавиан. Вече никога не би могъл да

го направи и явно започваше да го разбира. Докато смяташе, че може да се справи с противника си, той стоеше на запад. А сега е тук, в Антиохия — с други думи, отказал се е от борбата. Фонтей е успял да разбере това, но как? Може би Антоний споделяше с него?

— Липсваше ми — внезапно рече той.

— Нима? — небрежно попита тя, сякаш не проявяваше особен интерес.

— Да, все повече и повече. Странна работа. Винаги съм си мислил, че споменът за някого избледнява с времето, но копнежът ми по теб растеше. Нямаше да издържа повече без теб.

Женска тактика:

— Как е съпругата ти?

— Октавия ли? Сладка като винаги. Най-милият човек на света.

— Не бива да говориш така за една жена пред друга.

— Защо не? Откога Марк Антоний е бил влюбен в добродетелта или добротата на някоя жена? Аз... съжалявам я.

— Значи мислиш, че тя те обича.

— Не се съмнявам в това. Не минава ден, без да ми каже, че ме обича — с писмо, ако случайно не сме заедно. И тук вече имам цяла лавица с такива. Разказва ми как са децата, с какво се е захванал брат й Октавиан — поне доколкото знае — и за всичко друго, което й се стори интересно. Никога обаче не споменава за Ливия Друзила. Не одобрява отношението на Октавиановата съпруга към дъщеря му от Скрибония.

— А самата Ливия Друзила родила ли е? Не съм чула такова нещо.

— Не. Безплодна е като Либийската пустиня.

— Може пък вината да е на Октавиан.

— Изобщо не ми пука чия е вината! — рязко рече той.

— А би трябвало, Антоний.

В отговор той се премести на кушетката й и я привлече към себе си.

— Искам да се любим.

Ах, беше забравила миризмата му, как я възбуждаше само! Чиста, целуната от слънцето, напълно лишена от източен привкус. Е, той ядеше храната на сънародниците си, не се бе поддавал на така ценените в Изтока кардамони и канела. Затова и кожата му не отделяше техните остатъчни мазнини.

Един бърз поглед ѝ каза, че слугите са изчезнали и никой, дори Цезарион, няма да бъде допуснат през вратата. Ръката ѝ легна върху неговата и я насочи към едната ѝ гърда — бяха станали по-големи след раждането на близнаците.

— И ти ми липсваше — излъга Клеопатра, усещайки как възбудата плъзва бавно по тялото ѝ.

Вярно, беше ѝ доставял удоволствие като любовник, а и Цезарион щеше да има полза от втори брат. Амон-Ра, Изида, Хатор, дарете ме със син! Аз съм само на тридесет и три, не съм твърде стара за Птолемей и още едно раждане няма да представлява опасност.

— И ти ми липсваше — прошепна тя. — Ох, колко е хубаво!

Уязвим, изтерзан от съмнения, несигурен за бъдещето си в Рим, Антоний беше узрял за Клеопатра и доброволно падна в ръцете ѝ. Беше вече на възраст, на която отчаяно търсеше нещо повече от обикновен секс у една жена. Жадуваше за истински партньор, какъвто не можеше да открие сред приятелките си или сред любовниците, а най-малко — в лицето на римската си съпруга. Тази царица сред жените — всъщност този цар сред жените — му бе равна във всяко едно отношение — власт, сила и амбиция, която я изпълваше цялата.

Тя много добре си даваше сметка за това и не бързаше да изложи исканията си, които не бяха нито на плътта, нито на духа. Гай Фонтей, Попликола, Сосий, Титий и младият Марк Емилий Скавър бяха в Антиохия, но новият Марк Антоний едва ги забелязваше. Не обърна внимание и на Гней Домиций Ахенобарб, когато той се появи тук — Витиния бе твърде затънтено място за припрян човек като него. Той никога не беше харесвал Клеопатра и видяното в Антиохия само засили неприязънта му. Антоний се бе превърнал в неин роб.

— Изобщо не прилича на себе си — каза Ахенобарб на Фонтей, когато усещаше като съюзник. — А по-скоро на куче пред господаря си.

— Ще му мине — уверено отвърна Фонтей. — Вече приближава петдесетте, бил е консул, император, триумвир — всичко, освен безспорен Първенец на Рим. А благодарение на младините с другари като Курион и Клодий стана женкар и нито веднъж не се отдаде изцяло на жена. Сега това му липсва, затова е и Клеопатра. Погледни фактите

в очите, Ахенобарб! Тя е най-могъщата жена на света, освен това е и приказно богата. Той трябва да я има и да я показва на всички претенденти.

— Да, бе! Тя води него, не той нея! Омекнал е като скашкан пудинг!

— Излезе ли от Антиохия и тръгне ли на поход, старият Марк Антоний ще се върне отново — отвърна Фонтей, напълно уверен в правотата си.

За най-голяма изненада на Клеопатра, когато Антоний каза на Цезарион, че е време да тръгва за Александрия и да управлява като цар и фараон, синът ѝ се подчини без никакво мърморене и протести. Не бе прекарал с Антоний толкова време, колкото му се искаше, но все пак успяха на няколко пъти да излязат от Антиохия и да прекарат деня в лов на вълци и лъвов е, които зимуваха в Сирия, преди да се завърнат в скитските степи. Разбира се, не можеше и да бъде заблуден.

— Нали се сещаш, не съм идиот — каза той след първия им удар — мъжки лъв.

— Какво искаш да кажеш? — изненадано попита Антоний.

— Това е населена страна, твърде многолюдна за лъвов е. Ти си ги домъкнал от пуцинаците, за да се позабавляваме.

— Ти си чудовище, Цезарионе.

— Горгона или циклоп?

— От съвсем нова порода.

Последните думи на Антоний преди заминаването му за Египет бяха по-сериозни:

— Когато майка ти се побере, гледай да се отнасяш по-добре с нея. В момента тъпчеш най-грубо мнението и желанията ѝ. Това си наследил от баща си. Липсва ти обаче неговото възприемане на действителността — той я схващаше като нещо напълно отделно от него самия. Развий това качество, млади Цезаре, и когато пораснеш нищо няма да може да те спре.

„А аз — помисли си Антоний — ще съм твърде стар, за да ме е грижа какво правиш с живота си. Макар да си мисля, че се държа по-бащински към теб, отколкото към собствените си синове. Но пък майка ти означава ужасно много за мен, а ти си в центъра на нейния свят“.

Изчака пет нундина, преди да нанесе удара си. Междувременно почти всички новоназначени царе и князе посетиха Антоний, за да засвидетелстват почитанията си към него. Не към нея. Че коя бе тя, ако не поредният владетел клиент? Аминт, Полемон, Питодор, Таркондимот, Архелай Сисен и, разбира се, Ирод. Страшно самодоволен!

Започна с него.

— Не ми върна дължимите пари, нито видях дяла си от печалбите от балсама — каза тя на Антоний.

— Нямах представа, че ти дължи пари или дял от печалби.

— И още как! Заех му сто таланта, за да представи случая си в Рим. Балсамът бе част от договорката.

— Утре ще му напомня със специално писмо.

— Нищо няма да се получи! Не е забравил, просто не смята да връща дълговете си. Макар че има начин да бъде принуден.

— Наистина ли? Как? — предпазливо попита Антоний.

— Прехвърли ми градините на Йерихон и добива на битум от Асфалтовото езеро. Изцяло и безусловно, само за мен.

— Юпитер! Та това са половината от доходите на цялото му царство! Остави го на мира с балсама му, любов моя.

— Не, няма! Аз не се нуждаю от пари, а на него му трябват, така е. Но той не заслужава да бъде оставен на мира. Тлъст плужек!

Мигът размисъл породил веселие, в очите на Антоний заиграха искрици.

— Да желаеш още нещо, врабчето ми?

— Пълен суверенитет над Кипър. Винаги е принадлежал на Египет, докато Катон не го анексира към Рим. Киренайка — друго египетско владение, откъснато от Рим. Киликия Трахия. Сирийското крайбрежие до устието на Елевтер — по-често е било египетско, отколкото нечие друго. Халкида. Всъщност цялата Южна Сирия ме урежда идеално, така че по-добре ми прехвърли цяла Юдея. Крит също не би било зле. И Родос.

Той седеше с отворена уста и опулени очи, без да знае дали да се смее, или да реве от ярост.

— Шегуваш се — най-накрая рече той.

— Шега ли? *Шега*? Кажи ми кои са съюзниците ти, Антоний? *Твоите* съюзници, не тези на Рим! Даде почти цяла Анатолия и по-голямата част от Сирия на сбирщина главорези, предатели и разбойници! Таркондимот е истински разбойник! А ти му даде Сирийските порти и цял Аман! Дари сина на любовницата си с Кападокия и даде Галатия на обикновен свещеник! Омъжи дъщеря си с двойната Юлиева кръв за един мръсен гръко-азиатски лихвар! Направи *освободен роб* владетел на Кипър! Каква слава си спечели само с прекрасните си съюзници!

Тя владееше тона си майсторски, очите ѝ пламтяха като на котка, устните ѝ се бяха отдръпнали назад, лицето ѝ представляваше маска от чиста змийска отрова.

— А къде е Египет сред всички тези блестящи назначения? — изсъска тя. — Подминат! Без дори да се спомене за него! Как ли се смее Таркондимот! Също и Ирод — тази лигава жаба, този алчен син на ненаситни боклуци!

Къде бе яростта му? Къде се дяна най-вярното му оръжие, чукът, с който смазваше претенциите на далеч по-могъщи противници от Клеопатра? Нито искрица от стария познат огън не затопли кръвта му, напълно смразена от нейния поглед на Медуза. Колкото и да беше объркан и озадачен, той все пак успя да прояви известно лукавство.

— Направо ме уби! — ахна Антоний. — Нямах намерение да те обиждам!

На привидната ѝ ярост бе позволено да се уталожил, но не особено милостиво.

— О, знам какво трябва да направя, за да получа териториите, които искам — рече тя. — Твоите хрантутници получиха земите си просто така, но Египет трябва да *плати*. Колко златни таланта струва Киликия Трахия? Балсамът и битумът са дългове, отказвам да плащам за тях. Но за Халкида? Финикия? Филистия? Кипър? Киренайка? Крит? Родос? Юдея? Съкровищниците ми преливат, скъпи ми Антоний, и ти много добре го знаеш. Това е било намерението ти през цялото време, нали? Да накараш Египет да плати хиляди и хиляди златни таланта за всеки плетър^[1] земя! Египет трябва да купи това, което далеч по-малко заслужаващи блюдолизци получават безплатно! Ах ти, лицемер! Долен, противен подлец!

Той се прекърши и заплака — винаги добро политическо средство.

— О, я спри! — озъби му се тя и му подхвърли кърпа, както богаташ би подхвърлил дребна монета на някого, който току-що му е направил огромна услуга. — Избърши си очите! Време е да почваме с пазарлъка.

— Не съм си и помислял, че Египет иска още територия — рече той, лишен от всякакви разумни доводи.

— О, така ли било? И какво те накара да стигнеш до това прозрение?

Болката започна да се надига — тя изобщо не го обичаше.

— Египет е толкова самодостатъчен. — Погледна я с все още насълзени очи. Мисли, Антоний, *мисли*! — За какво ти е Киликия Трахия? Крит? Или Родос? Дори Киренайка? Владееш страна, която има огромни трудности да поддържа армия за защита на собствените си граници.

Тези думи прогониха сълзите, помогнаха му да дойде на себе си. Но не и да възвърне самочувствието си — то бе загубено безвъзвратно.

— Ще добавя тези земи към царството, което ще наследи синът ми, за да ги използвам като място за обучение. Египетските закони са ясни и неизменни, но други страни плачат за ръката на мъдър управител, а Цезарион ще бъде най-мъдрият от мъдрите — рече тя.

Как да отговори на подобно нещо?

— За Кипър разбирам, Клеопатра. Абсолютно права си, винаги е принадлежал на Египет. Цезар ти го върна, но след смъртта му островът отново стана римски. С радост бих ти прехвърлил Кипър. Всъщност, имах намерението да го направя — не забеляза ли, че не го бях включил в нито едно от назначенията ми?

— Колко щедро от твоя страна! — отровно отвърна тя. — А Киренайка?

— Киренайка е част от житницата на Рим. Не си и помисляй за нея.

— Няма да си тръгна оттук с по-малко от твоите сводници и блюдолизци!

— Не са сводници и блюдолизци, а достойни мъже.

— Колко ще искаш за Финикия и Филистия?

Тъй да бъде, алчна курво! След като осъзна, че неговите четиридесет хиляди сребърни таланта от съкровищницата на Секст Помпей може да дойдат чак след години, той не можеше да си намери място. А ето че до него седеше царицата на Египет, готова и в състояние да плати. Не го обичаше ни най-малко — болеше го! Но тя можеше да му осигури чудесна армия още сега. Добре, вече се чувстваше мъничко по-добре, поне в мислите си.

— Да говорим за пари тогава. Ти искаш пълен суверенитет и всички печалби. Разсрочено, по сто хиляди златни таланта за район. Аз обаче ще взема един процент предварително. По хиляда златни таланта за Финикия, Филистия, Киликия Педия, Халкида, Емеса, река Елевтер и Кипър. Без Крит, Киренайка и Юдея. Балсамът и битумът стават твои безплатно.

— Общо седем хиляди златни таланта. — Тя се протегна и тихичко измърка. — Споразумяхме се, Антоний.

— Искam седемте хиляди веднага, Клеопатра.

— Срецу официално потвърждение, подписано и подпечатано от теб в качеството ти на триумвир на Изтока.

— Когато получа златото и го преброя, ще си получиш документите. С печата на Рим и със собствения ми печат на триумвир. Ще сложа дори и личния си печат.

— Това ме устройва. Още утре ще пратя бърз куриер до Мемфис.

— Мемфис ли?

— По-бързо е, повярвай ми.

След което и двамата останаха без ни най-малка представа какво да правят оттук нататък. Тя беше дошла да вземе каквото може и се сдоби с повече, отколкото се бе надявала. Той отчаяно се нуждаеше от силата и напътствията ѝ, а не беше получил нищичко. Физическата им връзка беше съвсем слаба, духовната не съществуваше. Сякаш цяла вечност седяха и се взираха един в друг, без да кажат нито дума. Накрая Антоний въздъхна.

— Изобщо не ме обичаш — рече той. — Дойде в Антиохия като всяка друга жена — на пазар.

— Вярно е, че дойдох да взема Цезарионовия дял от плячката — отвърна тя. Сега очите ѝ изглеждаха достатъчно човешки, за да се прочете мъничко тъга в тях. — Но въпреки това явно те обичам. Ако не

беше така, щях да се заема със задачата си по съвсем друг начин. Не го осъзнаваш, но аз те пощадих.

— Боговете да ме пазят от Клеопатра, която не би ме пощадила!

— Да, ти плака и за теб това означава, че съм отнела мъжествеността ти. Но никой не може да отнеме мъжествеността ти, Антоний. Освен ти самият. Докато Цезарион порасне — а това означава най-малко още десет години — Египет се нуждае от съпруг, а аз се сещам само за едно име. Марк Антоний. Ти не си слаб, само ти липсва цел. Виждам го толкова ясно, колкото и Фонтей.

Веждите му се сбърчиха.

— Фонтей ли? Да не сте разменяли впечатления случайно?

— Ни най-малко. Просто усетих, че той се тревожи за теб. Сега разбирам защо. Ти не обичаш Рим, както го обичаше Цезар, противникът ти там е с повече от двацет години по-млад от теб. Старините му са далеч и той би трябвало да те надживее, а аз не виждам как Октавиан може да умре млад въпреки астмата му. Убийство? Идеално решение, ако можеше да се извърши. Но не може. Той е недосегаем между Агрипа и германските си телохранители. Би ли освободил Октавиан ликторите си, както го направи Цезар? Не, дори и да му предложат Секст Помпей на златна тепсия! Ако ти беше по-стар, щеше да ти е по-леко, но двацет години не са достатъчно, макар да са много време. Тази година Октавиан би трябвало да навърши двацет и шест. Агентите ми казват, че вече изглежда повзмъжал и че руменината на младостта е изчезнала. Ти си на четиридесет и шест, а аз навърших трийсет и две. Двамата си пасваме по-добре на възраст и аз мога да върна на Египет някогашната му мощ. За разлика от царството на партите Египет е част от Вашето море. Помисли само какво можем да направим през следващите десет години като съпруг и съпруга!

Възможно ли бе предложението й? Не беше по римски, но Рим отпускаше своята хватка в изпълнения с благоухания източен въздух. Да, Антоний беше объркан, но не чак толкова, че да не разбира предложението й и последствията от него. Позициите му сред привържениците в Рим отслабяха, беше изгубил Полион, а после Вентидий и Салустий — всички големи военачалници без Ахенобарб. Колко още можеше да се уповава на седемстотинте си сенатори клиенти, ако не прави дълги и чести посещения в Рим? Заслужаваше

ли си усилията? Можеше ли да се нагърби с още задачи, щом Клеопатра не го обичаше. Не беше рационален човек и не можеше да проумее какво е сторила с него. Знаеше само, че я обича. От пристигането ѝ в Антиохия той бе победен и това беше злочестина, от която нямаше сили да се съвземе.

Тя заговори отново:

— Покрай войната срещу Секст Помпей ще минат няколко години, преди Октавиан и Рим да са в състояние да погледнат какво става на Изток. Сенатът е сбирщина от стари кудкудякащи квачки, безсилни да отнемат властта от Октавиан — или от теб. Лепид изобщо не го включвам в сметката.

Стана от кушетката си и отиде да легне до него, опряла буза на силната му ръка.

— Нямам намерение да подбуждам размирици, Антоний — рече тя с тих, сладък глас. — Ни най-малко. Просто казвам, че заедно с мен можеш да превърнеш Изтока в едно по-добро и по-силно място. Как би могло това да оцети Рим? Или да го омаловажи? Тъкмо обратното. По този начин например няма да се допусне появата на нов Митридат или Тигран.

— Бих станал твой съпруг още сега, Клеопатра, ако можех наистина да повярвам, че част от предложението ти е за мен, заради мен. Трябва ли причината за абсолютно всичко да е Цезарион? — попита той и леко докосна с устни рамото ѝ. — Напоследък си мисля, че искам, преди да умра, да застана самичък и велик в ярката светлина на слънцето — без никакви сенки! Без сянката на Рим, без сянката на Цезарион. Искам да завърша живота си като Марк Антоний, нито римлянин, нито египтянин. Искам да бъда наистина себе си. Искам да съм Антоний Велики. А ти не ми предлагаш това.

— Но аз ти предлагам величие! Не можеш да бъдеш египтянин, това е повече от ясно. Ако си римлянин, само ти можеш да се освободиш от това. То е просто кожа, която може да се смъкне толкова леко, колкото змията смъква своята. — Устата ѝ се допря до бузата му. — Антоний, *наистина* те разбирам! Копнееш да бъдеш по-велик от Юлий Цезар, което означава да завладееш нови светове. Само че, като се обръщаш към партите, гледаш към неподходящия свят. Обърни се на запад, а не още по-надалеч на изток! Цезар така и не успя да покори

Рим — беше покорен от него. Антоний може да спечели прозвището Велики единствено ако завладее Рим.

Всичко това бе само началото на дългата битка, която продължи до март, до антиохийската пролет. Титанична борба, водена в мрака на заплетените им чувства, в тишината на неизказаните съмнения и недоверия. Потайността бе наложителна и пълна. Ако Ахенобарб, Попликола, Фонтей, Фурний, Сосий или някой друг римлянин в Антиохия разбереше, че Антоний продава за вечни времена и безвъзмездно онова, което принадлежеше за вечни времена на Рим и бе просто отстъпено на царете клиенти в замяна на данъци, щеше да се вдигне бунт и Антоний щеше да бъде окован и пратен обратно в Рим. Изцяло прехвърлените на Клеопатра територии трябваше да изглеждат временно отдадени, докато позициите на Антоний не станат много по-силни. Сънародниците му трябваше да смятат прехвърлянето за временно даване под наем, за да се осигурят средства за екипирането на войската. След като Антоний станеше непобедим, нямаше да има значение какво е известно и какво — не. Клеопатра се беше опитала да убеди Цезар да се провъзгласи за цар на Рим, но не бе успяла. Антоний бе по-податлив, особено в сегашното си състояние. Изтокът жадуваше за силен цар. А какъв по-добър цар от римлянин, опитен в законите и управлението, неподвластен на прищевки и страст към убийства? Антоний Велики би могъл да обедини Изтока в достатъчно мощна държава, способна да съперничи на Рим за световно господство. Това бе мечтата на Клеопатра. Тя знаеше, че ѝ предстои да измине дълъг път, преди да смаже Антоний Велики в полза на сина си Цезарион, цар на царете.

Антоний успя да заблуди колегите си. Ахенобарб и Попликола подписаха документите като свидетели, без да четат какво пише в тях, като дори се присмяха на лековерието ѝ. Да им изсипе толкова много злато!

Антоний обаче не можеше да сподели с никого най-сериозното противоречие. Царицата бе категорично против кампанията му срещу партите и не искаше да я финансира със свои средства. Тя се ужасяваше, че от партските атаки армията ще бъде прекалено отслабена, за да извърши това, което трябваше — да води война срещу

Рим и Октавиан. Клеопатра бе разкрила плановете си само частично пред Антоний, но те нито за миг не напускаха мислите ѝ. Цезарион трябваше да владее света на Цезар наред с Египет и Изтока и нищо, дори Марк Антоний, нямаше да попречи на това.

За свой ужас Антоний научи, че Клеопатра възнамерява да тръгне заедно с него на поход и очакваше да има тежката дума във военните съвети. Канидий чакаше в Карана след един успешен удар на север в Кавказ и тя казваше, че очаква с нетърпение да се срещне с него. Макар да опита с все сили, Антоний не успя да я убеди, че там тя няма да бъде добре дошла и че легатите му няма да я погледнат с добро око.

Ето защо в течение на един нундин той се освободи от хората, които най-вероятно биха се разбунтували срещу него. Изпрати Попликола в Рим да повдигне духа на седемстотинте сенатори, а Фурний назначи за губернатор на провинция Азия. Ахенобарб се върна да управлява Витиния, а Сосий — Сирия.

После го спаси най-естественото и неизбежно събитие — бременността. Почти обезсилен от облекчение, Антоний можеше да каже на легатите си, че царицата ще пътува с легионите само до Зеугма на Ефрат, а после ще се върне обратно в Египет. Развеселени и възхитени, хората му решиха, че любовта на царицата към Антоний е тъй голяма, че тя едва успява да понесе раздялата помежду им.

Изключително доволна от постигнатото, Клеопатра целуна за сбогом Марк Антоний при Зеугма и пое по дългия път обратно към Египет. Макар че можеше да се качи на кораб, тя имаше основателни причини да не го прави. Причината се казваше Ирод, цар на юдеите. Когато научи, че е изгубил балсама и битума, той препусна в галоп към Антиохия. Щом обаче видя Клеопатра да седи до Антоний в залата за аудиенции, той се обърна и пое обратно към дома. За нея това означаваше, че Ирод предпочита да изчака, докато не завари Антоний насаме. Означаваше също, че той вижда това, което римляните бяха пропуснали — че тя командва отговарящия за Изтока триумвир и го е превърнала в мека глина под ловките си пръсти.

Независимо от личните си чувства, Ирод нямаше друг избор, освен да посрещне любезно царицата на Египет в столицата си и да я

настани царски в разкошния си нов дворец.

— Виждам, че навсякъде се издигат нови сгради — обърна се Клеопатра към домакина си по време на вечерята, като в същото време си мислеше, че храната е ужасна, а Мариамне — грозна досадница. Обаче и доста плодовита — вече бе произвела двама сина. — Една от тях подозрително ми заприлича на крепост.

— О, че тя си е крепост — невъзмутимо отвърна Ирод. — Ще я нарека Антония, на името на нашия триумвир. Освен това строя и нов храм.

— Както и нови постройки в Масада, доколкото чух.

— Тя беше сурово убежище за семейството ми, но иначе е удобно място. Строя по-добри жилища, още хамбари и складове за храна, а също и водни цистерни.

— Колко жалко, че няма да я видя. Крайбрежният път е по-удобен.

— Особено за дама, очакваща дете. — Той махна с ръка към Мариамне, която се оттегли незабавно.

— Имаш набито око, Ироде.

— А ти — неутолим глад за територии, според сведенията ми от Антиохия. Киликия Трахия! За какво ти е притрябвал онзи каменист бряг?

— Наред с другото, за да върна Олба на царица Аба и династията на Теокридите. Не взех обаче единствения град там.

— Киликийска Селевкида е от твърде голямо стратегическо значение за римляните, моя скъпа амбициозна царице. Между другото, не можеш да получиш доходите ми от балсама и битума. Твърде много ми трябват.

— Вече имам и балсама, и битума, Ироде. А това тук — тя измъкна един свитък от обсипаната със скъпоценни камъни чанта от златни нишки — са заповедите от Марк Антоний да събираш доходите от мое име.

— Той не може да постъпи така с мен! — извика Ирод, докато четеше.

— Може. И го направи. Макар че идеята точно ти да се занимаваш със събирането беше моя. Трябваше да си върнеш дълговете, Ироде.

— Ще те надживея, Клеопатра!

— Глупости. Твърде си алчен и прекалено тлъст. Тлъстите хора умират рано.

— Докато кльощавите жени живеят вечно, това ли искаш да кажеш? Не и в твоя случай, царице. Моята алчност е нищо в сравнение с твоята. Ти няма да се удовлетвориш с нещо по-малко от целия свят. Но Антоний не е човекът, който може да ти го осигури. Той губи властта си дори върху онази част от света, която вече е негова, не си ли забелязала?

— Как ли пък не! Ако имаш предвид кампанията му срещу царя на партите, това просто е нещо, от което трябва да се отърве, преди да се заеме с по-важни цели.

— Цели, които *ти* си му набелязала!

— Глупости! Той самият е достатъчно способен, за да може да ги види.

Ирод се отпусна назад в кушетката и скръсти тлъстите си, покрити с пръстени ръце под търбуха си.

— От колко време кроиш това, за което си мисля?

Златните ѝ очи се разшириха и се вгледаха лукаво в него.

— Ироде! Аз и кроежи? Въображението ти съвсем се е развинтило. Следващата стъпка е да започнеш да бълнуваш. Какви кроежи бих могла да правя?

— Сложила си халка на носа на Антоний, а с безчислените му легиони, скъпа ми Клеопатра, май се каниш да катурнеш Рим в полза на Египет. Какъв по-добър момент за удар от този, докато Октавиан е слаб, а западните провинции се нуждаят от най-добрите му хора? За амбициите и страстите ти няма граници. Изненадан съм, че никой, освен мен не е прозрял плановете ти. Горкият Антоний, когато разбере!

— Ако си умен, Ироде, ще задържиш тези разсъждения в главата си, по-далеч от езика. Това са безумни и безпочвени брътвежи.

— Дай ми балсама и битума и няма да кажа нищичко.

Тя стана от кушетката и нахлузи пантофите си.

— Няма да ти дам да помиришеш и мръсен парцал, урод такъв!

И се отдалечи, а дрехите ѝ тихо шумоляха като гласове, нашепващи незначайни заклинания.

[1] Гръцка мярка за площ. — Б.пр. ↑

16.

В същия ден, в който Клеопатра тръгна от Зеугма за Египет, пристигна Ахенобарб, безгрижен и непочтителен.

— Трябваше да си на път за Витиния — каза Антоний, който, макар да изглеждаше недоволен, бе преизпълнен с радост.

— Това беше начин да се отървеш от мен, докато смяташе, че египетската харпия ще участва в кампанията ти. Нито един римлянин не би понесъл подобно нещо, Антоний. Изненадан съм от решението ти, че ти би могъл — освен ако не си се отказал да бъдеш римлянин.

— Не, не съм! — раздразнено отвърна Антоний. — Трябва да разбереш, че тази кампания е възможна именно поради готовността ѝ да ми отпусне такива огромни количества злато! Явно си мисли, че заемът ѝ дава право да участва в начинанието, но когато стигнахме дотук, вече беше готова с радост да се върне у дома.

— А аз съм готов с радост да зарежа пътуването до Никомедия. Е, приятелю, осветли ме за последните събития.

„Изглежда много добре — помисли си Ахенобарб. — От Филипи не съм го виждал в такава форма. Има сила в него и тя се дължи на сбъдването на мечтата му. Колкото и да ненавиждам египетската харпия, все пак съм ѝ благодарен за златото. Той ще ѝ го върне само с малка част от всичко, което ще спечели в кампанията“.

— Сдобих се с източник на информация за партите — рече Антоний. — Племенник на новия цар, казва се Моназес. След като Фраат изклал цялото му семейство, Моназес успял да избяга в Сирия — извадил късмет, че по онова време не бил в двора, а в Ницефориум, където уреждал някакъв търговски спор със сиенитите. Естествено, не посмял да се върне — за главата му вече била определена цена. Изглежда цар Фраат се е оженил за момиче от някакъв по-маловажен арсакидски род и смята да създаде ново потомство наследници. Цялата фамилия на невестата минала под меч, брадвата или каквото там използват партите. На новото люпило синове ще му трябват години да порасне, а това означава години без заплаха за самия Фраат. Моназес пък е мъж и си има последователи. Доста безскрупулни са тези източни монарси.

— Надявам се да не забравяш това, когато имаш вземане-даване с Клеопатра — подметна Ахенобарб.

— Клеопатра е различна — малко високомерно отвърна Антоний.

— А ти, Антоний, си влюбен — безцеремонно изтърси другият.
— Дано мнението ти за Моназес да не е погрешно.

— Безпогрешно е като бронзова статуя на Бриаксис.

Но когато Ахенобарб срещна принц Моназес, стомахът му се сви. Да се довери на този човек? Никога! Той не можеше да те погледне в очите въпреки безупречния си гръцки език и обноски.

— Не му подавай и върха на малкия си пръст! — извика Ахенобарб. — Направиш ли го, ще ти отхапе ръката до рамото! Не виждаш ли, че Фраат го държи в резерва и го е обучил на западни обноски в случай, че се наложи да ни внедри шпионин? Моназес не се е спасил от клане, а е бил оставен, за да изпълни задачата си — да ни подлъже и поведе към поражение!

В отговор Антоний се изсмя. Нито Ахенобарб, нито другите скептици можеха да променят мнението му, че Моназес е сигурен като златото на Клеопатра.

По-голямата част от армията чакаше в Карана с Публий Канидий. Антоний доведе още шест легиона със себе си, десет хиляди галски конници и общо тридесет хиляди чуждестранни войници — юдеи, сирийци, киликийци и азиатски гърци. Беше оставил един легион в Йерусалим, за да е сигурен, че Ирод ще запази трона си (Антоний беше лоялен приятел, макар и понякога лековерен), както и седем легиона за усмиряване на вечно размирната Македония.

Ефрат бе прорязал широка долина между Зеугма и горното течение при Карана, в която имаше предостатъчно трева за конете, мулетата и воловете. След като минаха Самосата, долината започна постепенно да се стеснява и с приближаването на огромното множество към Мелитена пътят ставаше все по-труден. Малко след Самосата войската подмина кервана. Антоний бе разочарован, тъй като го беше изпратил от Зеугма двадесет дни преди армията и смяташе, че и двете части ще стигнат едновременно Карана. Уверено бе преценил, че воловете са в състояние да изминават по петнадесет и повече мили на ден. Оказа се обаче, че всички камшици и ругатни на този свят не можеха да ги накарат да преодолеят повече от десет.

Обозът бе гордостта и радостта на Антоний — най-големият, съпровождал някога римска армия. Стотици катапулти, балисти и по-малки артилерийски машини се търкаляха бавно зад теглещите ги волове. Имаше също и няколко тарана, способни да се справят с обикновени градски порти, и едно дълго осемдесет стъпки чудовище, което би разбило „дори портите на древния Илион“, както шеговито обясни Антоний на Моназес. Това бяха само бойните машини. Следваха безброй коли с провизии — жито, каци солено свинско, пушен бекон, олио, леща, нахут, сол, резервни части, инструменти и оборудване за

ковачите на легионите, въглища, слитъци желязо за закаляване, огромни греди и дъски, триони за рязане на дървета или меки скали като туф, въжета, платнища, допълнителни палатки, колове, сбруи и всичко, за което би могъл да се сети един *praefectus fabrum*, за да може армията да попълва запасите и да предприема обсада. В една колона дължината на обоза беше петнадесет мили, но той се движеше на широк фронт с дебелина три мили. Два съкратени легиона от по четири хиляди войници охраняваха непрекъснато огромния и безценен военен придатък, командван от Опий Стациан, който мърмореше пред всеки съгласен да го изслуша.

Сред слушателите бе и Антоний, докато армията изпреварваше обоза.

— Всичко е добре, докато можем да се придвижваме по този начин — нетактично рече Стациан, — но тесните планини отпред ми говорят за тесни долини, а ако се наложи да опънем каруците в колона, губим и комуникацията, и защитата.

Антоний нито искаше, нито беше готов да чуе подобно мнение.

— Станал си същинска старица, Стациане — рече той и сръга коня си. — Гледай да изминаваш повече мили на ден!

Подвижните сили изминаха тристате мили от Зеугма до Карана за петнадесет дни, а обозът закъсня с цели дванадесет, въпреки че бе тръгнал по-рано. А това означаваше, че Антоний беше в доста лошо настроение. В такива моменти не слушаше никого, нито приятели като Ахенобарб, нито военачалници като Канидий, който наскоро се бе върнал от експедиция в Кавказ и имаше много добра представа за планините.

— Италия е оградена на север от Алпите, но те са детска играчка в сравнение с тукашните върхове. Накъдето и да погледнеш от котловината на Карана, ще видиш стотици върхове по петнайсет хиляди стъпки. Тръгнеш ли на север или на изток, ще попаднеш на още по-високи и стръмни. Долините са като разрези, широки само колкото да поберат ревящите в тях потоци. Вече е средата на април, значи кампанията трябва да е приключила до октомври. След шест месеца ще дойде зимата. Карана е най-голямата котловина със сравнително равна земя чак до големите равнини на Араксес, която се влива в Каспийско море. Аз разполагах само с десет легиона и двехилядна кавалерия, но

дори толкова голяма войска се оказа непригодна за тази страна. Все пак смятам, че знаеш какво правиш, така че нямам намерение да споря.

Подобно на Вентидий, Канидий беше типичен военен без знатен произход. Беше се издигнал единствено благодарение на командирските си умения. След смъртта на Цезар застана на страната на Марк Антоний, но харесваше повече него, отколкото военните му способности. След триумфа на Вентидий в Сирия обаче Канидий знаеше, че няма да бъде му бъде позволено да командва кампания като тази, която сега предлагаше Антоний — да влезе, образно казано, през задната врата в царството на партите. Това щеше да е мъчително начинание, изискващо гения на Цезар — а Антоний не беше Цезар. Антоний обичаше мащабността, докато Цезар се отвърщаваше от големи армии. За него десет легиона и две хиляди кавалеристи бяха максималната сила, способна да бъде успешно управлявана от който и да било командващ. При по-многобройна войска заповедите се объркваха, а комуникациите се губеха в разстоянията и времето. В това отношение Канидий беше напълно съгласен с Цезар.

— Цар Артавазд дойде ли? — попита Антоний.

— Кой по-точно?

Антоний примигна.

— Царят на Армения.

— Да, тук е, очаква аудиенцията с тиара в ръка. Има също и един Артавазд от Мидия Атропатена.

— *Мидия Атропатена ли?*

— Точно така. И двамата се подплашиха след екскурзията ми до Кавказ и решиха, че Рим ще победи в този сблъсък с партите. Артавазд Арменски иска да си върне седемдесетте долини в Мидия Атропатена, а съименникът му — да владее царството на партите.

Антоний избухна в гръмогласен смях.

— Канидий, Канидий, какъв късмет само! Обаче как ще ги различаваме?

— Наричам единия Арменски, а другия — просто Мидийски.

— Не мога ли да разчитам на някакви физически характеристики?

— Не и при тези двамата! Приличат си като близнаци — от всички тези кръстосани бракове, предполагам. Набрани поли и жакети, изкуствени бради, много къдрици, гърбави носове, черни очи и черна коса.

— Звучи ми съвсем по партски.

— Сигурно са от една и съща порода. Говорят и собствените си езици, и партски.

— Е, добре, че разполагам с Моназес.

На Антоний обаче не му беше писано да разполага дълго време с Моназес. След като игра ролята на преводач на няколко доста странни срещи между хора, които нямаха представа какво си мислят противниците им, Моназес реши да се върне в Ницефориум — все пак, напомни той на Антоний, той беше цар на скенитските араби и трябваше да ги вдигне на бойна нога. С прочувствени благодарности и уверения, че тримата нови преводачи ще се справят по-добре от самия него, Моназес пое на юг.

— Искане ми се да можех да му имам доверие — каза Канидий на Ахенобарб.

— И на мен ми се иска, но му нямам. Но всичко вече е в ход и не може да спре, така че не ни остава нищо друго, освен да се молим на боговете да грешим.

— А ако излезем прави, да се молим Моназес да не е в състояние да осуети плановете на Антоний.

— Щях да се чувствам по-добре, ако армията ни беше по-малка. Полудял е като дете по своите арменски катафракти! А като човек с опит с катафрактите, мога да те уверя, че арменските изобщо не могат да се сравняват с партските — с въздишка рече Канидий. — Бронята им е по-тънка и слаба, конете им са горе-долу толкова големи, колкото и нашите. По-скоро бих ги нарекъл улани в броня, отколкото истински катафракти. Антоний обаче е във възторг, че са му подарили шестнайсет хиляди от тях.

— Това означава още шестнайсет хиляди коня за изхранване — отбеляза Ахенобарб.

— А можем ли да имаме повече вяра на Армения или Мидия, отколкото на Моназес? — попита Канидий.

— На Армения — може би. На Мидия — никак. Колко е разстоянието оттук до Артаксата?

— Двеста мили, може би малко по-малко.

— Трябва ли да ходим там?

— Искаш да кажеш, в търбуха на арменците. За съжаление, да. Никога не съм бил особено ентузиазиран относно този заден вход, макар и да си има предимство на местата, където теренът не е така ужасен. Ще стигнем Фрааспа, после Екбатана, след това Суза и накрая ще се озовем в Месопотамия. И той си мисли, че обозът ще може да върви с нас? Как ли пък не!

— О, това е Марк Антоний — каза Ахенобарб. — Той е от онази школа генерали, които вярват, че ако искат нещо достатъчно силно, то ще се случи. И е много добър в кампании от рода на тази при Филипи. Как обаче ще се справи с неизвестното?

— Всичко се свежда до два въпроса, приятелю. Първият е — предател ли е Моназес? Вторият — можем ли да се доверим на Армения? Ако отговорът на първия е отрицателен, а на втория — положителен, Антоний ще успее. Но само тогава.

Този път обозът пое към столицата на Армения Артаксата почти веднага след като пристигна в Карана. Това страшно раздразни Опий Стациан, лишен от почивка, баня, жена и възможност да поговори с Антоний. Искаше да му даде списък с нещата, които спокойно можеха да оставят в Карана, за да намалят размерите на обоза и да го задвижат малко по-бързо. Заповедта обаче гласеше да продължи напред с целия товар. От Артаксата той щеше да потегли веднага към Фрааспа — отново без почивка, без баня, без жена и без възможност да поговори с Антоний.

Самият Антоний бе станал сприхав и изгаряше от нетърпение да започне кампанията си — убеден, че с тактиката на задния вход си спестява дългия поход срещу партите. Естествено, някой вече ги бе предупредил, че Фрааспа ще бъде първият град, който ще понесе римския удар — с тях имаше твърде много азиатци и всякакви чужденци, за да остане това тайна. Но Антоний разчиташе на темпото и възнамеряваше то да не отстъпва по нищо на маршовете на Цезар. Римската армия щеше да се появи пред Фрааспа месеци преди очакваното.

Затова не се застоя в Артаксата, а потегли почти веднага и по възможно най-прекия маршрут. Разстоянието между Артаксата и Фрааспа беше петстотин мили, а на места теренът не бе нито по-

неблагоприятен, нито по-висок от този, който вече бе зад гърба им. Мидийските и арменските водачи обаче твърдяха, че Антоний не е поел в правилната посока, ако иска да облекчи прехода си. Всеки хребет, всяка гънка на планината, всяка клисура минаваше в посока изток-запад и макар да бе много по-лесно да продължат на изток до огромното езеро Матиане, единственият начин да преминат през планините беше да вървят на юг по западните им склонове и да прекосят множество хребети. От южния край на езерото армията трябваше да продължи на изток, преди да обърне надолу към Фрааспа. На запад ги очакваше нов масив с върхове петнадесет хиляди стъпки, че и повече.

Шестнадесет легиона, десетхилядна галска кавалерия, петдесет хиляди чуждестранни конни и пеши войници и шестнадесет хиляди арменски катафракти — общо сто и четиридесет хиляди души — започнаха похода. Над петдесет хиляди от тях бяха на коне. Дори самият Александър Велики не е командвал такова множество, възторжено си помисли Антоний. Беше абсолютно уверен, че никоя сила на света не може да го победи. Какво приключение, какво колосално начинание! Най-сетне щеше да засенчи Цезар.

Настигнаха обоза разочароващо бързо — той още не бе прекосил планинския проход преди езерото Матиане, така че имаше да измине още близо четиристотин мили. Канидий увещаваеше Антоний да намалят темпото и да останат недалеч от обоза, но той отказа. Донякъде основателно — ако забавеше ход, щеше да стигне прекалено късно до Фрааспа, за да я превземе преди зимата, дори и да не срещнеше сериозна съпротива. Пък и напредваха сравнително добре, независимо от постоянното катерене и спускане по склоновете. Антоний се задоволи да прати съобщение до Стациан, че трябва да раздели обоза на части и да се опита да ускори темпото на каруците с фураж и провизии.

Съобщението така и не пристигна до получателя си. Без да бъде усетен от съгледвачите и излезлите за фураж отряди, Артавазд Мидийски се бе съюзил с Моназес. Четиридесет хиляди катафракти и конни стрелци се промъкваха покрай римляните на разстояние, колкото да не се вижда прахта от копитата им. Когато обозът преминаваше прохода, водещ надолу към езерото Матиане, каруците се бяха разтеглили в една колона заради тесния и лош път и Стациан реши да ги остави в това положение, докато не стигнат равен терен. Десет хиляди мидийски катафракти ги нападнаха едновременно от всички

страни. Връзките между отделните части на обоза бяха прекъснати, Стациан нямаше представа какво става и не знаеше къде да изпрати двата легиона. Докато се колебаеше, хората му бяха избивани, а оцелелите след нападението — преследвани и убивани, за да не може Антоний да разбере за случилото се. А каква плячка само наградиха! Ден по-късно и последната кола потегли на североизток към Мидия Атропатена, далеч от пътя на Антоний. Сега войската му разполагаше с провизии само за един месец и бе останала без артилерия и обсадна техника.

После Моназес поведе партските части — общо тридесет хиляди души — по следите на Антоний, но без да напада. Вече беше пленил двата сребърни орела на легионите на Стациан и в Екбатана те щяха да станат общо единадесет заедно със седемте от Крас.

Без да подозира нищо, Антоний стигна Фрааспа и откри, че тя няма нищо общо с кирпиченото селище, което си беше представял. Градът бе с размерите на Аталейя или Трал, пазеха го огромни каменни бастиони и няколко могъщи порти. От пръв поглед Антоний разбра, че ще му се наложи да го обсади. Затова настани армията си така, че да накара жителите да стоят вътре. За негово огромно облекчение районът около Фрааспа беше пълен с готови за жътва ниви, които никой не се бе сетил да изгори, както и с тлъсти овце. Не ги застрашаваше глад.

Дните минаваха един след друг, а от обоза нямаше и следа.

— Мътните да го вземат Стациан, къде се бави толкова? — възнегодува Антоний, който много добре си даваше сметка, че от две излезли за продоволствия групи се връщаше само една.

— Ще се опитам да го намеря — отвърна Полемон, който беше решил да дойде с прашкарите. Потегли с хиляда души от леката си кавалерия, като махна дръзко на партите по стените на Фрааспа, абсолютно сигурен в Антоний и непобедимата му армия.

Дните минаваха един след друг, а Полемон така и не се върна.

Нямаше дървета за изсичане и единствено многочислеността на армията караше местните жители да стоят зад стените. Ясно беше, че градът се снабдява добре и има достатъчно водоизточници. Очертаваше се дълга и бавна обсада. Месец юли мина и замина, започна секстилий, а обоза още го нямаше. Да беше пристигнал поне дългият осемдесет стъпки таран! Щеше да направи на трески портите на Фрааспа.

— Приеми фактите, Антоний — каза Публий Канидий, след като армията прекара седемдесет дни пред стените. — Обозът не идва, защото вече не съществува. Нямаме дървен материал за обсадни кули, не разполагаме с катапулти, нито с балисти — с нищо. Дотук изгубихме двайсет и пет хиляди чуждестранни войници, пратени за провизии, а днес киликийците, юдеите, сирийците и кападокийците категорично отказаха да помръднат. Вярно, това означава двайсет и пет хиляди гърла по-малко, но не събираме достатъчно храна, за да поддържаме телата и морала на ниво. Някъде зад съгледвачите ни — или зад онези, които успеят да се върнат — има партска армия и тя прави с нас същото, което Фабий Максим е правил с Ханибал.

Напоследък коремът му сякаш бе непрекъснато пълен с олово. Това беше знак, че Антоний не може повече да игнорира истината — бяха победени. Тъмните стени на Фрааспа им се подиграваха и той беше толкова объркан и изгубен — всъщност толкова импотентен — колкото бе предчувствал, че ще стане от много и много месеци. Дори години. Всичко водеше до това — до провала. Затова ли го бе обхванала тази меланхолия? Защото е изгубил късмета си? И къде беше врагът? Защо партите не нападаха, щом бяха успели да отмъкнат продоволствията му? Обзе го още по-вцепеняваща мисъл — нямаше дори да му дадат възможност да даде сражение, да умре славно на бойното поле като Крас и да изкупи с последните си часове всички ужасни грешки на тази оплескана кампания. Единствено заради това името на Крас се изговаряше с уважение и съжаление за ослепената му глава, забита на стените на Артаксата. А името на Антоний? Кой щеше да си спомня за него, щом нямаше да има сражение?

— Няма намерение да ни нападнат, докато стоим тук, нали? — обърна се той към Канидий.

— Поне аз така разбирам нещата, Марк — отвърна Канидий, като прикриваше състраданието си, много добре знаеше какво си мисли Антоний.

— И аз така ги разбирам — намръщено се обади Ахенобарб. — Няма да ни предложат сражение, искат да умрем бавно и от прозаични неща, отколкото са раните от мечове. Освен това имахме предател сред нас, който им издаде всичко — Моназес.

— Ох, не искам да свършим по този начин! — извика Антоний, подминавайки споменаването на Моназес. — Трябва ми повече време!

Фрааспа не може да се изхранва пълноценно, никой град няма толкова запаси зад стените си, дори и Илион! Ако издържим още известно време, Фрааспа ще се предаде, казвам ви.

— Можем да щурмуваме — рече Марк Тиций.

Никой не си направи труда да му отговори. Тиций бе квестор, млад и глупав, не разбираше от нищо.

Антоний седна в курулното си кресло и се загледа унесено в далечината. Накрая излезе от медитацията и се обърна към Канидий.

— Колко още можем да издържим тук, Публий?

— Вече е началото на септември. В най-добрия случай още месец, но и това е много. Ако не се справим със стените на Фрааспа преди зимата, ще трябва да се оттегляме към Артаксата по същия път, по който дойдохме. Петстотин мили. Легионерите ще вземат разстоянието за трийсет дни, ако им дадем зор, но повечето от останалите помощни войски са пехотинци и няма да издържат на темпото. Това означава да разделим армията, за да запазим легионите. Оцелелите галски конници ще се справят — би трябвало да е останала още трева. Освен ако хиляди катафракти не са я направили на кал. Както много добре знаеш, Антоний, без съгледвачи ще има да се препъваме като слепци наскред базилика.

— Точно такива сме — криво се усмихна Антоний. — Казват, че Помпей Велики обърнал три дни преди да достигне Каспийско море, защото не можел да издържа на паяците, но аз с радост бих посрещнал и милион от най-големите и космати гадини, само и само да получа достоверни сведения за това какво ни чака, ако наистина решим да се оттеглим.

— Аз ще отида — веднага се обади Тиций.

Останалите го зяпнаха.

— Щом арменските съгледвачи не се върнаха, защо смяташ, че ти ще успееш? — попита Антоний. Харесваше Тиций, който бе племенник на Планк, и се опитваше да го разубеди по най-деликатния начин. — Не, благодаря ти за предложението, но ще трябва да продължим да пращаме арменци. Никой друг не би се справил.

— Точно там е работата! — разпалено рече Тиций. — Те са врагът, Марк Антоний, независимо за какви се представят. Всички знаем, че арменците са предатели като мидийците. Нека ида! Обещавам, че ще се пазя.

— Колко души искаш да вземеш?

— Николко, Публий Канидий. Ще тръгна сам с едно местно конче, което да се слива с цвета на полето. Ще обуя гащи от козя кожа и боядисано палто. Може да взема още дузина понита, така че да приличам на коняр или нещо подобно.

Антоний се разсмя и тупна Тиций по гърба.

— Защо не? Добре, Тиций, върви! Само... само се върни. — Успя да се ухили широко. — Трябва да се върнеш! Единственият познат ми квестор, чийто сметки бяха по-криви от твоите, се казва Марк Антоний, но пък той служеше на по-взискателен господар — на Цезар.

Никой от командирската шатра не излезе да види как Марк Тиций тръгва на мисия, защото всички искаха да запомнят закачливото му луничаво лице само като лицето на квестора — напаст, натоварен да отговаря за финансите на цяла армия, но напълно неспособен да оправи своите собствени.

Той беше отсъствал вече повече от нундин, когато вятърът смени посоката си и задуха от север. С него дойдоха дъждовете и кишата. В същия този ден жителите на града въртяха чевермета върху стените и миризмата на печено се спускаше върху огромния лагер в равнината. Това беше начин да покажат на нашествениците, че Фрааспа има достатъчно храна за зимата и че няма да се предаде.

Антоний свика военен съвет — не среща на най-близките си сподвижници, а събрание с всички легати и трибуни, с командирите на кохортите и легионите — общо шестдесет души. Идеална бройка за обсъждане — той можеше да бъде чул от всички, без да е нужно глашатаи да повтарят думите му на намиращите се по-далеч. Повиканите се спогледаха многозначително — сред тях нямаше никакви чужденци. Срещата беше по-скоро на легионите, отколкото на цялата армия.

— Не можем да превземем Фрааспа без обсадна техника — започна Антоний, — а днешната малка демонстрация показва, че местните все още се хранят добре. Седим тук вече сто дни и сме опоскали целия район, но на висока цена — изгубихме две трети от конните помощни войски.

Пое си дълбоко дъх и се опита да изглежда решителен, напълно владеещ и себе си, и ситуацията.

— Време е да си вървим, момчета — рече той. — От времето днес се вижда, че в последния ден на септември от лято ще минем направо в зимата. Утре, на октомврийските календи, поемаме обратно към Артаксата. Това, за което местните няма да бъдат подготвени, е скоростта на легионите. Когато станат утре сутринта, от това място ще са останали само лагерните огньове. Заповядайте на хората си да носят едномесечен запас от зърно — мулетата на центуриите ще се използват за превозване на храна и дърва, а теглещите каруци ще станат товарни животни. Трябва да оставим всичко, което не можем да отнесем на гърбовете си. Вземаме храна и дърва, другото остава тук.

Повечето очакваха това обръщение, но на никого не му хареса да го чуе. В едно нещо обаче Антоний можеше да е сигурен — тези мъже бяха римляни и нямаше да оплакват участието на помощните войски. Тях ги търпяха, но не ги ценяха.

— Центуриони, до утре по зазоряване всеки легионер трябва да знае какво е положението и да разбере какво трябва да направи, за да оцелее при марша. Заради пресечения терен ще ни трябва около месец да стигнем Артаксата, особено ако дъждовете и кишата продължат. Това означава кална земя и студ. Всеки да изрови чорапите си от раниците — а има ли кожа от заек или пор, още по-добре. Най-голямата битка ще бъде да се пазим сухи, защото ни се очертава само такава, момчета. Партите използват тактиката на Фабий — ще нападат тези, които се отделят, но няма да атакуват основната сила. Най-лошото е, че няма да има достатъчно дърва по пътя до Артаксата, а това означава, че ще караме без огньове. Всеки, който изгори кол, части от преносимите укрепления или дръжката на копието си, ще бъде бичуван и обезглавен — всичко това може да ни потрябва, за да отблъскваме партските нападения. Не можем да имаме доверие на чужденците, в това число и на арменците. Единствените войски, които Рим очаква да запазим, са неговите легиони.

Настъпи кратка тишина, нарушена от Канидий.

— В маршова формация ли ще се движим, Антоний?

— В *agmen quadratum*, където теренът позволява. А където не позволява, повече или по-малко в карета. Не ме интересува колко тясна

може да се окаже пътеката, в никакъв случай не трябва да се движим в редица или в колона, ясно ли е?

От всички страни замърмориха.

Ахенобарб бе отворил уста за нов въпрос, когато в края на групата настъпи раздвижване. Неколцина отстъпиха настрани, за да сторят път на Марк Тиций. Устните на всички се разтеглиха в широки усмивки, някои тупаха младия квестор по гърба.

— Тиций, куче такова! — радостно извика Антоний. — Откри ли партите? Какво е положението?

— Да, Марк Антоний, открих ги — мрачно отвърна Тиций. — Четиридесет хиляди, командвани от приятеля ни Моназес. Ясно го видях няколко пъти, яздеше в златна ризница и носеше диадема върху шлема си. Партски принц от величината поне на Пакор, както го описа Вентидий.

Новината за Моназес вече не изненада никого, дори и Антоний, който си бе останал негов най-твърд поддръжник. Цар Фраат ги беше измамил, бе внедрил предател сред тях.

— На какво разстояние се намират? — попита Фонтей.

— На около тридесет мили, точно между нас и Артаксата.

— Катафракти? Конни стрелци? — попита Канидий.

— И от едните, и от другите, но конните стрелци са повече. — Тиций се ухили за момент. — Предполагам, че катафрактите са им в дефицит след кампанията на Вентидий — около пет хиляди са, не повече. Стрелците обаче са цели орди. Армията е изцяло конна и идеално са разринали земята — при този дъжд войниците ни ще има здравата да газят в калта. — Млъкна и погледна въпросително към Антоний. — Предполагам, че най-сетне смятаме да се оттеглим?

— Именно. Връщаш се точно навреме, Тиций. Ако беше закъснял с един ден, нямаше да ни завариш.

— Имаш ли друго за докладване? — попита Канидий.

— Само това, че те не се държат като воители пред битка. По-скоро са твърдо решени да защитават позицията си. Ще ни нападат, разбира се, но освен ако Моназес е по-добър военачалник и може да прави друго, освен да се перчи наоколо и да се прави на важен, би трябвало да се справим с всичко, което хвърли срещу нас. Стига да сме предупредени.

— Не ни трябва предупреждение, Тиций — каза Ахенобарб. — Тръгваме в *agmen quadratum*, а ако не можем — в карета.

Срещата продължи с обсъждане на логистиката — кой от четиринадесетте легиона да тръгне пръв, кой последен, колко често да се сменят войниците от външната страна на каретата, колко големи да бъдат самите карета, колко товарни животни могат да се поберат във всяко от тях, когато е с най-малки размери — хиляда и едно решения трябваше да се вземат, преди първия обут в *caliga* крак да потегли на път.

Накрая Фонтей попита това, което се подминаваше от всички останали.

— Антоний, помощните войски. Тридесет хиляди пехотинци. Какво ще стане с тях?

— Ако могат да поддържат темпото, да оформят ариергарда — в каре. Но те няма да издържат, Фонтее, всички го знаем. — Очите на Антоний се навлажниха. — Много ми е мъчно, а и като триумвир на Изтока съм отговорен за тях, но легионите трябва да бъдат запазени на всяка цена. Странно, продължавам да си мисля, че са шестнайсет, макар и да не са толкова, разбира се. Двата на Стациан отдавна ги няма.

— А също и тиловаците, общо осемдесет и четири хиляди души. Достатъчно, за да образуват силен фронт, ако изобщо са в състояние да се движат в каре. Имаме четири хиляди галски конници и още толкова галатяни за защита на фланговете, но ако тревата е недостатъчна, ще загаят преди да сме минали и половината от разстоянието — обади се Канидий.

— Прати ги напред, Антоний — каза Фонтей.

— За да разринат земята още повече ли? Не, ще пътуват с нас, по фланговете. Ако не бъдат в състояние да се справят със стрелците и катафрактите на Моназес, поне ще могат да влязат вътре в каретата. Държа особено много на галските си конници, Фонтее. Те доброволно се включиха в тази кампания на половин свят разстояние от дома — каза Антоний и вдигна ръце. — Добре, свободни сте. Тръгваме призори. Искam всички да са в движение, когато изгрее слънцето.

— На войниците няма да им хареса, че се оттеглят — рече Тиций.

— Много добре разбирам това! — остро отвърна Антоний. — Поради което смятам да постъпя като Цезар. Ще обиколя всяка колона и ще говоря лично с тях, дори да ми отнеме цял нундин.

Agmen quadratum представляваше такова подреждане на многобройна войска в колони с широк фронт, че да бъде готова моментално да се завърти във всички посоки и да заеме бойно положение. Освен това то позволяваше много бързото оформяне на карета. Сега беше времето, когато и най-тъпият войник разбра ползата от дните, месеците и дори годините на безмилостна строева подготовка, движенията му трябваше да са автоматична реакция без каквато и да било мисъл.

С помощната пехота зад широкия една миля фронт легионери оттеглянето започна в добър ред, макар и под хапещия северен вятър, от който калта замръзваше и се превръщаше в наръбено поле с остри като нож ръбове — хлъзгаво, изтощаващо, мъчително.

В най-добрия случай легионите можеха да изминават по двадесет мили на ден, но дори това бе твърде много за помощните войски. На третия ден, докато Антоний все още обикаляше войниците, разправяше смешки и предсказваше победа на следващата година, след като вече знаеха с какво си имат работа, Моназес и партите атакуваха ариергарда. Стрелците им поваляха десетки мъже само с един залп. Малцина загинаха, но тези, които бяха твърде тежко ранени, за да продължат, трябваше да бъдат изоставени. Когато отпред се показаха необятните простори на голямото като море езеро Матиане, от помощните войски бяха останали съвсем малко хора. Никой не знаеше дали останалите са намерили смъртта си от ръцете на партите, или ги очакваше живот в робство.

Духът бе изненадващо висок, докато теренът не стана толкова стръмен, че се наложи да изоставят колоните и да се наредят в карета. Антоний се мъчеше да ги поддържа големи колкото кохорта — шест центурии, маршируващи в колона по четирима в квадрат, като щитовете на най-външните войници се припокриваха и образуваха костенурка. В празното пространство в средата бяха тиловаците, мулетата и онази нищожна част от артилерията, която винаги пътуваше с центуриите — скорпиони, изстрелващи дървени стрели, както и съвсем малки катапулти. При нападение карето се обръщаше с четирите си страни към атакуващите, задните редици насочваха дълги обсадни копия към коремите на конете, които по един или друг начин биваха принудени да

се хвърлят напред — нещо, за което Моназес явно не беше готов. Катафрактите в земите на партите бяха намалели благодарение на стария Вентидий, а за развъждането и отглеждането на големите коне отиваше още повече време.

Дните минаваха в мрачни преходи от по седемнадесет — деветнадесет мили нагоре и надолу по планинските склонове. Всички вече ясно си даваха сметка за следващите ги по петите парти. Между галатянската и галската кавалерия и катафрактите избухваха отделни сблъсъци, но армията продължаваше напред в добър ред и със сравнително висок дух.

Но когато преминаваха най-тежкия проход с височина единадесет хиляди стъпки, попаднаха във виелица, каквато никой в Италия не бе виждал. Заслепяващ сняг като еднообразна бяла скала, виещи ветрове, земя, която пропадеше под краката и оставяше войниците затънали до бедрата в снежни кристали.

Колкото по-свирепи ставаха условията, толкова по-приповдигнато бе настроението на Антоний и легатите, които обикаляха непрекъснато войската, ободряваха хората, казваха им колко са храбри, корави и търпеливи. От кохорти каретата се бяха разделили на манипули^[1] с дълбочина само трима души. На прохода се наложи да се разделят на центурии, но нито Антоний, нито който и да било друг смяташе, че ще бъдат нападнати тук — просто нямаше достатъчно място.

Най-лошото беше, че макар всеки легионер да носеше в раницата си топли гащи, чорапи, чудесен непромокаем плащ и шал, той все пак замръзваше, тъй като не можеше да се стопли на огън. Когато изминаха две трети от разстоянието, привършиха най-ценния си товар — въглищата. Никой вече не можеше да пече хляб и да приготви каша, трябваше да дъвчат сурови зърна. Гладът, студът и болестите започнаха да ги мъчат до такава степен, че дори Антоний не можеше да повдигне духовете и на най-жизнените войници, които вече мърмореха как ще умрат в снега или никога повече няма да видят цивилизация.

— Само ни прекарай през прохода! — извика Антоний на арменския си водач Кир. — Ти ни води вярно два нундина — не ме разочаровай сега Кир, умолявам те!

— Няма да те разочаровам, Марк Антоний — отвърна мъжът на ужасен гръцки. — Утре първите карета ще започнат да пресичат прохода, а после знам къде да намерим въглища. — Тъмното му лице

потъмня още повече. — Трябва обаче да те предупредя да нямаш доверие на арменския цар. Той непрекъснато поддържа връзка с брат си в Мидия, и двамата са хора на цар Фраат. Боя се, че обозът ти беше прекалено голямо изкушение за тях.

Този път Антоний се вслуша в съвета. До Артаксата обаче оставаха още сто мили, а настроението на legionите постоянно се влошаваше и нещата вървяха към размирици.

— Дори към бунт — каза Антоний на Фонтей, когато половината от войската се намираше от едната страна на хребета, а другата половина все още го пресичаше или чакаше реда си. — Не смея да им се покажа.

— За всички е ясно — безрадостно отвърна Фонтей. — Карат на сурово зърно вече седем дни, пръстите на краката им почерняват и окапват, носовете им също. Ужас! И обвиняват теб, Марк — теб и само теб. Най-недоволните казват, че нито за миг не е трябвало да губиш обоза от поглед.

— Вината всъщност не е моя — мрачно рече Антоний. — А на кошмарната безплодна кампания, която не им даде възможност да се проявят в сражение. От тяхна гледна точка излиза, че просто са чакали сто дни пред града, а от стените им показват *medicus* — „заврете си го отзад, римляни! Мислите се за велики ли? Е, не сте“. Напълно ги разбирам... — Антоний млъкна, когато видя уплашения Тиций да бърза към тях.

— Марк Антоний, нещата отиват към бунт!

— Кажи ми нещо, което да не знам, Тиций.

— Но това е *сериозно*! През нощта, утре, или и двете. Най-малко шест легиона са замесени.

— Благодаря ти, Тиций. А сега иди да прегледаш сметките, виж колко дължим на войниците, намери си някакво занимание!

И Тиций се омете, неспособен да намери решение.

— Ще стане през нощта — каза Антоний.

— Да, и аз мисля така — отвърна Фонтей.

— Ще ми помогнеш ли да падна върху меча си, Гай? Едно от най-дразнещите неща с този тежък гръден кош и едри мускули на ръцете е, че ме ограничават. Не мога да хвана достатъчно здраво дръжката и да забия меч дълбоко и сигурно.

Фонтей не възрази.

— Добре — каза той.

Цяла нощ двамата се гушеха в малката кожена палатка в очакване на бунта. За вече съсипания Антоний това бе подобаващ край на най-лошата кампания, провеждана от римски генерал от времето, когато Карбон бе разпердушинен от германците цимбри, когато армията на Цепион загина при Араузион или — най-ужасната катастрофа от всички — когато Павел и Варон бяха унищожени от Ханибал при Кана. Нищо не можеше да освети бездната на пълното поражение! Но армиите на Карбон, Цепион, Павел и Варон поне бяха загинали в бой! А на тази огромна войска не ѝ бе дадена и най-малката възможност да покаже куража си — никакви битки, само безсилие.

„Не мога да виня войниците си, че се бунтуват — помисли си Антоний, докато седеше с изваден меч в скута, готов да сложи край на живота си. — Безсилие. Това чувстват те, също като самия мен. Как ще разказват на внуците си за експедицията на Марк Антоний в Мидийска Партия, без да плюят на спомена? Противен, жалък, напълно лишен от гордост и достойнство. *Miles gloriosus*, това е Антоний. Славолюбивият воин. Идеалният кандидат за фарс. Надут, наперен, вирнал нос до небето. А успехът му е толкова кух, колкото самият той. Карикатура като мъж, подигравка като войник, провал като военачалник. Антоний Велики. Как ли пък не“.

И тогава бунтът се разсея в разрежения въздух на високия планински проход, сякаш легионерите никога не бяха отваряли дума за подобно нещо. На сутринта мъжете продължаваха да вървят и следобед проходът беше зад тях. Антоний успя да намери сили да се появи сред войниците и да се преструва, че изобщо не е чул за размирици.

Двадесет и седем дни след вдигането на лагера при Фрааспа четиринадесетте легиона и остатъкът от кавалерията стигнаха Артаксата. Стомасите им бяха пълни с мъничко хляб и колкото конско месо бяха успели да погълнат. Водачът Кир беше показал на Антоний откъде да отмъкнат достатъчно въглища, за да си готвят.

Първото, което Антоний направи в Артаксата, бе да даде на Кир торба монети и два добри коня и да го прати с пълна скорост по най-късия път на юг. Мисията му бе спешна — и пазена в тайна, особено от Артавазд. Крайната му цел бе Египет, където трябваше да потърси

аудиенция при Клеопатра. Монетите, отсечени миналата година в Антиохия, бяха неговият пропуск до царицата. Беше му заръчано да я примолви да дойде до Левке Коме с помощ за войниците на Антоний. Левке Коме бе малко пристанище край Берит в Сирия, не толкова оживено, колкото големите Берит, Сидон и Иопа. Благодарният Кир препусна в галоп. Да остане в Армения след заминаването на римляните означаваше смъртна присъда, тъй като бе водил легионите добре — а това определено не беше по вкуса на Артавазд Арменски. Римляните трябваше да се заблудят и изгубят без храна и гориво, докато не измрат до крак.

При наличието на четиринадесет легиона в покрайнините на Артаксата обаче Артавазд нямаше друг избор, освен да любезничи и да покани Антоний да презимува в града. Без да се доверява на нито една дума, Антоний отказа да се задържа тук. Принуди царя да отвори хамбарите си, екипира войската и потегли към Карана, следван от бури и снегове. Легионерите бяха вече калени и преодоляха последните двеста мили с много по-висок дух, тъй като палеха огньове през нощта. В Армения дърветата също се срещаха рядко, но жителите на Артаксата не посмяха да възразят, когато войниците конфискуваха запасите им от дърва. Мисълта за измиращите от студ арменци не трогна ни най-малко римляните. Те не бяха марширували до изнемога и не бяха дъвкали сурово зърно заради източното предателство!

В средата на ноември Антоний стигна Карана, откъдето експедицията бе потеглила през майските календи. Всички легати бяха видели лошото настроение и объркването му, но само Фонтей знаеше колко близко се бе намирал Антоний до самоубийството. Тъй като нямаше никакво желание да сподели преживяното с Канидий, Фонтей се нагърби лично да убеди Антоний да продължи на юг към Левке Коме. Оттам при нужда можеше да изпрати ново съобщение на Клеопатра.

Първо обаче Антоний трябваше да научи най-лошото от нетактичния Канидий. Взаимоотношенията им невинаги бяха приятелски, тъй като Канидий бе предвидил изхода на кампанията още в началото ѝ и настояваше за незабавно оттегляне.

Освен това той не бе одобрил организацията и придвижването на обоза. Всичко това обаче бе минало и сега той трябваше да се примири със себе си и със собствените си амбиции. Бъдещето му беше с Марк Антоний, каквото и да му носеше това.

— Преброяването завърши, Антоний — кисело рече той. — От помощните войски, около тридесет хиляди души, не оцеля никой. От десетте хиляди галски конници са останали шест хиляди, но без конете. Галатяните от десет са се стопили на четири хиляди, също без коне. Всички животни бяха заклани за храна през последните сто мили. От шестнайсетте легиона двата на Стациан са изчезнали и съдбата им е неизвестна. Останалите четиринайсет са претърпели тежки, но не фатални щети, предимно от измръзвания. Войниците, останали без пръсти на краката, ще трябва да бъдат уволнени и върнати с каруци. Не могат да се движат пеша. Плащовете обаче са спасили пръстите на ръцете на повечето. Всеки легион, като изключим двата на Стациан, беше напълно боеспособен — с почти пет хиляди войници и над хиляда тиловащи. Сега всеки от тях се е стопил до по-малко от четири хиляди бойци и около петстотин тиловащи. — Канидий пое дъх и извърна поглед. — Ето я и бройката. Помощна пехота — трийсет хиляди. Помощна кавалерия — десет хиляди души, но дваисет хиляди коне. Четиринайсет хиляди легионери няма да се сражават никога вече, плюс още осем хиляди на Стациан. Девет хиляди тиловащи. Общо седемдесет хиляди души и дваисет хиляди коне. Дваисет и две хиляди от тях са легионери. Половината армия, макар и не по-добрата половина. В никакъв случай не са мъртви до последния човек, но все едно, че са умрели.

— Ще изглежда по-добре, ако кажем — една трета загинали, една пета инвалиди — рече с треперещи устни Антоний. — Канидий, това е ужасно! Да изгубя толкова много хора без нито една битка! Не мога да го изкарам дори като поражението при Кана.

— Поне никой не е бил победен, Антоний. Това не е безчестие, а просто катастрофа поради лошото време.

— Фонтей казва, че трябва да продължа към Левке Коме и да чакам царицата. Да пратя второ съобщение, ако е необходимо.

— Добра идея. Върви, Антоний.

— Погрижи се за армията колкото може по-добре, Канидий. Вълнени или кожени чорапи за всички, а попаднеш ли в буря, изчакай в

добър лагер. Предполагам, че покрай Ефрат ще бъде малко по-топло. Просто не им давай да спират и им обещавай Елисейски полета, щом стигнат Левке Коме — топло слънце, много храна и всяка курва, която успее да намеря в Сирия.

Клеменция бе последвала съдбата на всички коне, когато се появиха възвишенията между планинския проход и Артаксата. Провесил крака почти до земята, Антоний потегли от Карана на едно местно конче, съпровождан от Фонтей, Марк Тиций и Ахенобарб.

Месец по-късно той пристигна в Левке Коме и свари малкото пристанище неподготвено. Клеопатра не беше дошла, нито пък имаше никакви вести от Египет. Антоний прати Тиций в Александрия, но без много надежда. Клеопатра се бе обявила категорично против кампанията, а тя не беше от онези, които прощават. Нямаше да има помощ, нямаше да има пари да се закърпи останалото от легионите. И макар за Антоний това че е измъкнал войската си децимирана, но не и унищожена, да бе поне някакво постижение, тя сигурно щеше да скърби повече за изгубените помощни войски.

Депресията го погълна и се превърна в толкова мрачно отчаяние, че Антоний се вкопчи в гарафата вино, неспособен да понесе мислите за окапващите пръсти, за бунта в онази ужасна нощ, за дългите редици изкривени от омраза лица, за ненавиждащите го конници, лишени от любимите им коне, за собствените си жалки решения, винаги погрешни и винаги катастрофални. Той и единствено той бе виновен за смъртта на толкова много хора, за цялото това човешко нещастие. Ох, направо непоносимо! Затова се напи до забрава и продължи да пие.

Час по час се подаваше от шатрата с пълна чаша в ръка, изминаваше със залитане краткото разстояние до брега и се взираше към пустия вход на пристанището.

— Иде ли? — питаше намиращите се наблизо. — Иде ли? Иде ли?

Останалите го вземаха за луд и побягваха веднага щом го видеха да се показва навън. Кой да идва?

Връщаше се да си сипе още вино, после отново излизаше:

— Иде ли? Иде ли?

Януари се смени с февруари, после и той наближи към края си, а тя така и не дойде, нито прати съобщение. Нямаше никаква вест и от Кир или Тиций.

Накрая Антоний вече не можеше да се държи на краката си, въргаше се с гарафата вино в шатрата и се опитваше да каже „Иде ли?“ на всеки, който влизаше вътре.

— Иде ли? — запита той движещото се петно на входа в началото на март, абсолютно безсмислен брътвеж за онези, които не знаеха от дългия си опит какво се опитва да каже.

— Тук е, Антоний — отвърна тих глас. — Тук е.

Омазан и вонящ, Антоний някак успя да се изправи на крака. После падна на колене, тя коленичи до него и притисна главата му в гърдите си, а той плачеше и плачеше.

Клеопатра беше ужасена, но това не беше просто дума. Тя не можеше дори да започне описанието на чувствата, които врхлетяха ума и съсипаха тялото ѝ през следващите дни, докато разговаряше с Фонтей и Ахенобарб. След като Антоний се наплака и заспа, а после можеше да бъде изкъпан и сложен в по-удобно легло от военната койка, болезненият процес на изтрезняване и въздържание накара Клеопатра да използва цялата си изобретателност. Той беше лош пациент, като се има предвид нагласата на ума му — отказваше да говори, изпадаше в ярост, когато не му даваха вино, и сякаш съжаляваше, че бе пожелал Клеопатра да дойде тук.

Така ѝ се наложи да разговаря с Фонтей и Ахенобарб. Първият много искаше да помогне по някакъв начин, но вторият дори не се опитваше да скрие неприязънта и презрението си към нея. Затова Клеопатра се опита да раздели ужасите, за които бе научила, на категории с надеждата, че ако подходи към тях логично и последователно, вероятно ще разбере по-добре как да излекува Марк Антоний. Ако искаше тя самата да оцелее, *той* трябваше да бъде излекуван!

От Фонтей получи пълно описание на обречената кампания, включително и нощта, когато самоубийството изглеждаше единствен изход за Антоний. Тя нямаше представа от виелици, лед и дълбоки до кръста преспи, тъй като беше виждала сняг само през двете зими в Рим, а и те не бяха много тежки, както я уверяваха тогава. Тибър не беше

замръзнал, а редките снеговалежи бяха като магия, покриваща в бяло смълчания свят. Явно това нямаше и далечна прилика с оттеглянето от Фрааспа.

Ахенобарб ѝ рисуваше по-живописни картини на окапващи от измръзване пръсти и носове, за мъже, дъвчеши сурово зърно, за Антоний, полудял от предателството на всички, от съюзниците до водачите.

— Ти плати за този погром, без дори да помислиш за оборудване, което не беше предвидено, а трябваше да го има — като по-топли дрехи за легионерите например — каза Ахенобарб.

Какво можеше да му отговори? Че това не беше нейна грижа, а работа на Антоний и неговия *praefectus fabrum* ли? Тогава Ахенобарб щеше да я обвини, че се измъква за сметка на Антоний. Ясно беше, че той няма да приеме критики срещу Антоний и предпочита да стовари вината върху нея само защото нейните пари бяха финансирали експедицията.

— Всичко вече беше замислено, когато се появиха парите ми — рече тя. — Как Антоний щеше да проведе кампанията си без тях?

— Нямаше да има кампания, царице! Антоний щеше да си остане в Сирия, затънал в огромни дългове към доставчиците на всичко, от ризници до артилерия.

— И ти би предпочел това, вместо да получи парите и да може да им плати?

— Да! — озъби се Ахенобарб.

— Това означава, че не го смяташ за способен военачалник.

— Мисли каквото си искаш, царице. Няма да кажа нищо повече — отвърна Ахенобарб и си тръгна ядосан, излъчващ омраза.

Изненадан и обезсърчен, Фонтей наруга мислено раздражителния тон на генерала.

— Не, твое величество, той не е прав, но и не казва онова, което ти си помисли. Ако не бе съпровождала армията до Зеугма с намерение да продължиш и по-нататък и ако не се беше обаждала на събранията, мъжете като Ахенобарб нямаше да те критикуват по такъв начин. Той искаше да каже, че *ти* обърка начинанието с настояването си то да се проведе по определен начин... че без теб Антоний щеше да бъде друг човек и нямаше да претърпи поражение, без да води нито една битка.

— Но това не е честно! — ахна тя. — По никакъв начин не съм командвала Антоний! По абсолютно никакъв!

— Вярвам ти, госпожо. Но Ахенобарб никога не ще ти повярва.

Когато армията се дотътри до Левке Коме три нундина след пристигането на египетската царица, малкото пристанище беше задръстено от кораби, а около градчето бяха разпънати множество лагери. Клеопатра бе довела лекари, лекарства, цял легион хлебари и готвачи, които хранеха войниците по-добре, отколкото го правеха тиловаците, удобни легла, чисто и меко бельо. Дори заповяда на робите си да разчистят всички морски таралежи от плитчините на големия плаж, така че всеки да може да се къпе, без да се безпокои от най-лошата напаст в тази част на Нашето море. И макар Левке Коме да не бе точно Елисейските полета, на обикновените легионери им се струваше точно такава. Духът се повдигна — особено у онези, които не бяха изгубили пръстите си.

— Много съм благодарен — каза ѝ Публий Канидий. — Момчетата ми се нуждаят от истинска почивка и ти им я осигури. Щом се оправят, ще забравят и за най-свирепите си изпитания.

— С изключение на окапалите пръсти и носове — горчиво отвърна Клеопатра.

[1] Подразделение в републиканския легион, съставено от две центурии (лат.). — Б.ред. ↑

17.

Порт Юлий бе завършен навреме и Агрипа можеше да обучава своите гребци и морски пехотинци през цялата мека зима, през която консули станаха Луций Целий Попликола и Марк Кокцей Нерва. Както обикновено, партийният представител победи неутралния, Луций Нерва, безпристрастният участник в преговорите, довели до сключването на договора от Брундизиум, изгуби от брат си, който бе поддръжник на Октавиан. Върналият се Попликола, който трябваше да защитава интересите на Антоний, бе натоварен с управлението на града. Октавиан не искаше да му дава възможност да припише някоя победа над Секст Помпей на фракцията на Антоний, която все още бе многобройна и доста гласовита.

Сабин се показва адекватен надзирател на изграждането на Порт Юлий и искаше да получи командването, но заради трудния си характер изглеждаше неподходящ в очите на Октавиан. И докато Агрипа бе зает с тренировките, Октавиан се обърна с предложенията си към Сената.

— Тъй като си бил консул, ти си равнопоставен на Сабин — каза той на Агрипа, когато приятелят му дойде в Рим да докладва. — Затова Сенатът и римският народ решиха ти да бъдеш главнокомандващ по суша и по вода. Разбира се, под мое ръководство.

Двете години управление на Оттатъшна Галия, консулската длъжност и доверието на Октавиан в инициативата му се бяха отразили сериозно на Агрипа. За неща, за които преди щеше да се изчерви и отрича, сега той просто кимаше леко и поглеждаше доволно. Мнението за собствената му важност — че е нулева — не се бе променило, но самоувереността му беше пораснала, без да показва фатални недостатъци като у Антоний. У Марк Агрипа нямаше мързел, безотговорно отношение към подробностите и нежелание да се занимава с кореспонденция. Когато получи писмо, Агрипа му отговаряше незабавно и тъй стегнато, че получателят нямаше никакви съмнения относно съдържанието му.

Затова отговорът му на новината за важното назначение беше:

— Както желаете, Цезаре.

— Бих искал — продължи Октавиан, — да те помоля най-смирено да ми заделиш няколко кораба или един-два легиона под мое командване. Искам лично да участвам в тази война. Откакто се ожених за Ливия Друзила, астмата ми напълно изчезна и не се появява дори сред коне, така че би трябвало да оцелея, без да предизвикам нов куп измислици за страхливостта ми.

Това бе казано със съвсем прозаичен тон, но стъкленият блясък в очите му издаваше твърда решимост да изчисти завинаги петното от Филипи.

— Така или иначе възнамерявах да го направя, Цезаре — усмихна се Агрипа. — Ако разполагаш с време, бих искал да обсъдим военните планове.

— И Ливия Друзила трябва да присъства.

— Така е. Вкъщи ли си е, или е излязла на пазар за дрехи?

Жената на Октавиан имаше малко недостатъци, но страстта ѝ към хубавото облекло определено спадаше към тях. Настояваше да се облича добре, имаше чудесен вкус, а накитите ѝ, допълвани редовно от съпруга ѝ, бяха обект на завистта на всяка жена в Рим. По принцип пестеливият Октавиан не възразяваше на тази екстравагантност. Това се дължеше на желанието му неговата жена да надминава всички останали във всяко едно отношение. Тя трябваше да изглежда и да се държи като некоронована царица и така да установи превъзходството си над другите жени. Един ден това щеше да бъде много важно.

— Мисля, че си е вкъщи. — Октавиан плесна с ръце и каза на прислужника да извика господарката.

Тя дойде миг по-късно, облечена в широка тъмносиня рокля с пришити отделни сапфири, които проблясваха, когато улавяха светлина. Огърлицата, обеците и гривните ѝ бяха инкрустирани със сапфири и перли, копчетата, придържащи ръкавите ѝ, също бяха от сапфири и перли.

Замаян, Агрипа примигна.

— Великолепно, скъпа моя. — Октавиан прозвуча като седемдесетгодишен старец. Тя му въздействаше по такъв начин.

— Не мога да разбера защо сапфирите са толкова непопулярни — рече тя, докато се настаняваше на стола си. — Намирам тъмния им цвят за изтънчен.

Октавиан кимна на писарите и секретарите, които се мотаеха наоколо и подслушваха всяка дума.

— Идете да обядвате или пребройте рибите в единственото езерце, което германците не са преслушали — каза им той, след което се обърна към Агрипа. — Ох, писна ми да живея зад тези стени! Кажете ми, че тази година ще мога да ги махна!

— Тази година — определено, Цезаре.

— Говори, Агрипа.

Агрипа най-напред опъна една голяма карта върху масата, която служеше за подбиране на безбройните документи, натрупани от заетия триумвир. Картата показваше Италия от Адриатическо до Тусканско море, Сицилия и провинция Африка.

— Току-що направих проверка и мога да ви кажа, че разполагаме с четиристотин и единадесет кораба — каза Агрипа. — Всички без сто и четиридесет са в Порт Юлий, готови за действие.

— Сто и двайсетте на Антоний и двайсетте на Октавия са в Тарент — обади се Октавиан.

— Точно така. Ако потеглят през Месинския пролив, ще бъдат уязвими, така че няма да ги насочваме натам. Ще заобиколят на юг и ще стигнат сицилианския бряг при нос Пахим, след което ще продължат на север покрай брега и ще атакуват Сиракуза. Този флот ще се командва от Таурус, който ще има и четири легиона за действия на сушата. След като превземе Сиракуза, той ще продължи по склоновете на Етна, като овладява пътя на страната, и ще изведе

легионите си при Месина, където ще срещнем най-голяма съпротива. Таурус обаче ще се нуждае от помощ и за Сиракуза, и за похода си след това. — Лешниковите очи под издаденото чело на Агрипа внезапно проблеснаха в зелено. — Най-опасната задача е стръвта от шейсет големи пентери, специално подбрани да издържат на тежко морско сражение — бих предпочел да не ги губя, въпреки че са примамка. Флотът ще отплава от Порт Юлий през Проливите, за да помогне на Таурус. Секст Помпей ще бъде зает с това, което винаги прави — ще дебне в теснините. И ще се хвърли върху примамката като лъв на елен. Целта е да държим вниманието му заковано към Проливите и съответно към Сиракуза — за какво друго флот от яки кораби ще плава на юг, освен за да атакува Сиракуза? С малко късмет, моят флот, който ще следва примамката, ще изпревари Секст и ще извърши десант при Миле.

— Аз ще командвам примамката — разпалено рече Октавиан. — Моля те, Агрипа, дай ми тази задача! Ще взема Сабин с мен, за да не се чувства натоварен с маловажна работа.

— Щом искаш стръвта, Цезаре, твоя е.

— Така имаме атака в две посоки в източната част на острова — обади се Ливия Друзила. — Ти, Агрипа, ще тръгнеш от запад към Месина, а Таурус ще приближи града от юг. А какво ще правим със западната част на Сицилия?

Физиономията на Агрипа помръкна.

— Боя се, че за западната част ще трябва да използваме Марк Лепид и част от многобройните легиони, които е събрал в провинцията. Разстоянието от Африка до Лилибеум и Агригентум е късо и най-добре да се поеме от Лепид. Щабквартирата на Секст може и да е в Агригентум, но той няма да остане там, ако има работа при Сиракуза и Месина.

— Не съм си и помисляла, че ще остане в Агригентум, но съкровищницата му си е там — каза Ливия Друзила и го погледна твърдо. — Каквото и да правим, не можем да позволим на Лепид да се измъкне с богатствата на Секст Помпей. А той ще се опита да направи точно това.

— Повече от сигурно — рече Октавиан. — За съжаление той е запознат с пазарлъка ни с Антоний и много добре знае, че Агригентум е от първостепенна важност. И че не е първата ни военна цел. Ще

трябва да изпреварим Секст при Месина, която е отделена от Агригентум от половин остров и няколко планински масива. Аз обаче виждам Агригентум като друга примамка.

Лепид не може да си позволи да продължи да действа в западната част, ако иска да запази положението си на триумвир и основен сътрудник във войната. Затова ще му се наложи да остави в Агригентум няколко легиона, докато бъде в състояние да се върне и да изпразни съкровищницата. Значи не трябва да му позволим да се върне.

— И как смяташ да постигнем това, Цезаре? — попита Агрипа.

— Още не съм сигурен. Просто ми повярвай. Точно това ще се случи с Лепид.

— Аз ти вярвам — погледна го дяволито Ливия Друзила.

— Аз също — рече Агрипа, верен и всеотдаен както винаги.

Агрипа нямаше желание да рискува с равноденствените ветрове и не започна атаката до началото на лятото, когато от Африка пристигна вестта, че Лепид е готов и ще потегли на юлските иди. Статилий Таурус, който щеше да измине най-дългия път, трябваше да отплава от Тарент петнадесет дни по-рано, на календите, а Октавиан, Месала Корвин и Сабин тръгнаха от Порт Юлий в деня преди идите. Агрипа ги последва два дни по-късно.

Бяха се разбрали Октавиан да акостира на сицилианския бряг непосредствено на юг от носа на Италианския ботуш при Тавромениум и да поеме командването над основната част от легионите, Таурус трябваше да се присъедини към него, след като пресече Етна. Приятелят на Октавиан Месала Корвин трябваше да поведе легионите през Лукания към пристанището Вибо, откъдето да се придвижат до Тавромениум.

Всичко щеше да мине много добре, ако не се бе разразила неочаквана буря, която нанесе повече щети на Октавиановата примамка, отколкото атаката на Секст Помпей. Самият Октавиан бе спрял на италианския бряг с половината от легионите си. Другата половина бе вече в Тавромениум и трябваше да чака идването на Таурус и Октавиан. Чакането се оказа дълго. Дори след като бурята отшумя два нундина по-късно, Октавиан и Месала Корвин бяха силно

обезсърчени от пораженията върху транспортните кораби. Поправката им продължи до секстилий и вече по целия остров се водеха сухопътни боеве.

Лепид нямаше абсолютно никакъв проблем. Стигна Лилибеум и Агригентум навреме, стовари дванадесет легиона и пое на североизток през планините към Месина. Както беше предвидил Октавиан, той остави в Агригентум още четири легиона, напълно уверен, че той и само той ще се върне да прибере съдържанието на съкровищниците на Секст Помпей.

Кампанията обаче бе спечелена от Агрипа. Тъй като големината на флота от Тарент му беше известна и бе надценил примамката на Октавиан, Секст Помпей съсредоточи всичките си кораби при Проливите, твърдо решен да удържи Месина и източния край на острова. В резултат на това двеста и единадесетте квинквереми и триреми на Агрипа потопиха един малък флот на Помпей при Миле и стовариха на брега четири невредими легиона. После Агрипа продължи покрай северния бряг на запад, преди да събере корабите си и да се спотаи край нос Навлох.

Явно на Секст Помпей изобщо не му беше минало през ума, че презреният Октавиан може да събере толкова много кораби и войски срещу него. Лошите новини следваха една след друга — Лепид овладява западната част на Сицилия, Агрипа овладява северното крайбрежие, а самият Октавиан най-сетне е успял да прекоси Проливите. Сицилия се напълни с войници, но малцина от тях бяха на Секст Помпей. Обзет от ужас и отчаяние, по-малкият син на Помпей Велики реши да заложи всичко на една голяма морска битка и потегли срещу Агрипа.

Двата флота се срещнаха при Навлох. Секст бе убеден, че поради численото си превъзходство ще спечели сражението. Разполагаше с повече от триста галери с великолепно капитани и екипажи, намиращи се под личното му командване — как можеше някакъв си апулийски селяк да си помисли, че е в състояние да се справи със Секст Помпей, непобедим на море вече цели десет години? Но корабите на противника бяха по-агресивни и въоръжени с тайното оръжие на Агрипа — харпакс. Той бе използвал за прототип обикновена абордажна кука, която усъвършенства така, че да може да се изстрелва от скорпион на далеч по-големи разстояния, отколкото на ръка. След

това вражеският кораб се придърпваше, като през цялото време се обсипваше със стрели, камъни и горящи смеси. В подходящия момент корабът на Агрипа се завърташе и носът му унищожаваше греблата на единия борд. Накрая войниците се прехвърляха по подвижния мост с куки и довършваха двубоя, убивайки всеки, който не бе скочил във водата, за да се удави или да бъде уловен в плен. Според Агрипа бронзовите клюнове бяха хубаво нещо, но рядко потопяваха кораб и почти винаги му позволяваха да се измъкне. Харпаксът, разбиването на греблата и абордажът означаваха неизбежен край.

Със сълзи на очи Секст Помпей гледаше как обединеният му флот се превръща в куп развалини. В последния момент той обърна флагманския си кораб на юг и побягна, твърдо решен да не позволи да го водят във вериги през Форума и като Салвидиен да бъде тайно осъден от Сената за измяна. Знаеше много добре, че статутът му ще го спаси от обичайната участ на обявения за държавен враг — убийство от ръката на първия срещнат. Подобно нещо би могъл да понесе по някакъв начин.

Скри се в едно заливче и прекоси Проливите през нощта, след което пое на изток към Пелопонес. Надяваше се да намери убежище при Антоний, за когото знаеше, че е тръгнал срещу партите. Смяташе да се скрие на някое тихо местенце и да изчака завръщането на триумвира. Град Митилена на остров Лесбос беше дал убежище на баща му, Секст бе уверен, че няма да го откаже и на сина.

Съпротивата по суша бе незначителна, особено след третия ден на септември, когато Агрипа спечели битката при Навлох. Легионите на Секст бяха съставени от разбойници, роби и либертини, зле обучени и неособено храбри. Секст ги използваше единствено за да тероризира местното население. Те нямаха абсолютно никакви шансове срещу истински римски легиони. Повечето се предадоха, молейки за пощада.

Лепид се наслаждаваше на превъзходството си и без да бърза, прекоси острова. Въпреки това пристигна при Месина преди Октавиан, който срещна най-решителната съпротива на брега северно от Тавромениум. Когато Лепид стигна Месина, завари поставения от Помпей градски управител Плиний Руфус готов да се предаде на Агрипа. Това бе обида, която Лепид не можеше да допусне. Той прати

моментално вест на Плиний Руфус с искането да се предаде на него, а не на онзи никаквец от долен произход. Това можеше и да мине, ако не беше приел капитулацията не от свое име, а от името на Октавиан.

Когато пристигна в лагера на Агрипа, Октавиан завари приятеля си кипнал. Това беше нещо ново! През всичките им години заедно никога не бе виждал Агрипа обхванат от ярост.

— Знаеш ли какво направи онзи боклук? — ревна Агрипа. — Каза, че той бил победителят в Сицилия, а не ти, триумвирът на Рим, Италия и Островите! Каза... каза... ох, толкова съм бесен, че не ми идват думите!

— Да идем да го видим — успокои го Октавиан. — Да се изясним и да приемем извиненията му. Как ти се струва?

— Не бих се задоволил с нищо по-малко от главата му — промърмори Агрипа.

Лепид обаче не бе в помирително настроение. Посрещна Октавиан и Агрипа, облечен в аления си командирски плащ и разкошните си златни доспехи. Върху бронята му бе изобразен победоносният Емилий Павел на бойното поле при Пидна. Лепид бе на петдесет и пет и доста болезнено приемаше да го засенчват, някакви си младоци. Сега беше неговият момент. Време бе да направи решителната крачка към властта, която сякаш все му се изплъзваше. По ранг беше равен на Антоний и Октавиан, но никой не го вземаше на сериозно и това най-сетне трябваше да се промени. Всеки „легион“ на Секст бе включен към собствената му армия, в резултат на което се бе озовал при Месина с общо двадесет и два легиона — при това без четирите в Агригентум и онези, които беше оставил в Африка. Да, време му беше да действа!

— Какво искаш, Октавиане? — високомерно попита той.

— Дължимото — тихо рече Октавиан.

— Никой с нищо не ти е длъжен. Аз победих Секст Помпей, не ти, нито пък протежетата ти простаци.

— Странно, Лепиде. Защо си мисля, че Марк Агрипа победи Секст Помпей? Той потопи корабите му в морска битка, в която ти не участва.

— Може да владееш морето, Октавиане, но не и този остров — каза Лепид, като се изпъна в цял ръст. — Като триумвир с равни на твоите правомощия, обявявам, че отсега нататък Сицилия е част от

Африка и ще се управлява от мен. Според договора от Тарент Африка е моя за още пет години. Само дето — продължи Лепид с презрителна усмивка — тези пет години не са ми достатъчни. Вземам и Африка, и Сицилия за постоянно.

— Сенатът и римският народ ще те лишат и от двете провинции, ако не внимаващ, Лепиде.

— Тогава нека Сенатът и римският народ тръгнат на война срещу мен! Имам трийсет легиона под свое командване. Заповядвам ти да се махнеш заедно със слугите ти в Италия, Октавиане! Незабавно напусни провинцията ми!

— Това ли е последната ти дума? — попита Октавиан, като стискаше с все сили ръката на Агрипа, за да не му позволи да изтегли меча си.

— Това е.

— Наистина ли си готов за още една гражданска война?

— Готов съм.

— Мислиш си, че Марк Антоний ще те подкрепи, когато се върне от царството на партите. Но той няма да го направи, Лепиде. Повярвай ми, няма да го направи.

— Не ме интересува какво ще направи. А сега се махай, докато си още жив, Октавиане.

— От няколко години съм Цезар, а ти си оставаш все същият Лепид Турпис. Лепид Гнусния.

Октавиан се обърна и излезе от най-хубавото жилище в Месина, като продължаваше да пречи на Агрипа да извади меча си.

— Цезаре, как смее! Само не ми казвай, че ще се наложи да се бием с него! — извика Агрипа, като най-сетне се отскубна от пръстите на Октавиан.

Устните на Октавиан се бяха разтегли в най-прекрасната му усмивка. Той погледна приятеля си с блестящите си очи, невинни и трогателно млади.

— Скъпи Агрипа! Не, няма да се наложи да се бием с него, обещавам ти.

Агрипа не би могъл да научи повече. Октавиан просто каза, че няма да има гражданска война, нито дори битка, сблъсък, дуел или перчене на мускули.

На следващата сутрин Октавиан бе изчезнал. Когато обезумелият Агрипа го откри, всичко беше приключило. Самичък, облечен в тога, той беше влязъл в огромния лагер на Лепид, бе се разходил сред многохилядното множество, бе се усмихвал на всички, бе поздравявал и те станаха негови. Заклеха се в Земята, Слънцето и Татко Либер, че Цезар е единственият им генерал, че Цезар е техният любим златокос талисман, техният *divi filius*.

Осемте легиона на Секст Помпей бяха разформирвани още същия ден и събраните от кол и въже войници останаха под засилена охрана да очакват съдбата си, без да са особено разтревожени. Лепид им бе обещал свобода и тъй като малко познаваха Октавиан, предполагаха, че и той ще се отнесе така с тях.

— За теб играта приключи, Лепиде — каза Октавиан, когато изуменият Лепид нахлу в шатрата му. — Тъй като си кръвен роднина на божествения ми баща, ще пощадя живота ти и няма да те обвиня в измяна пред Сената. Но ще те лиша от титлата триумвир и от всичките ти провинции. Ще се оттеглиш от политическия живот завинаги и няма да се кандидатираш дори за цензор. Можеш да си останеш първожрец. Титлата ти е пожизнена и ще си остане такава. Искам да потеглиш с мен на борда на моя кораб, но ще бъдеш свален в Цирцеи, където имаш вила. По никакъв повод няма да влизаш в Рим, нито ще ти бъде позволено да отсядаш в *Domus Publica*.

Лепид слушаше със сведен поглед, като преглъщаше конвулсивно. А след като не намери какво да каже в отговор, просто рухна на един стол и скри лице в гънките на тогата си.

Октавиан държеше на думата си. Макар да бе пълен с поддръжници на Антоний, Сенатът без никакви възражения ратифицира поисканите декрети относно Лепид. Забраниха му да влиза в Рим и го лишиха от всички обществени постове, почести и провинции.

Зърното тази година се продаваше по десет сестерции за модий и цяла Италия ликуваше. Когато Октавиан и Агрипа отвориха съкровищницата в Агригентум, откриха вътре зашеметяващата сума от сто и десет хиляди таланта. Четиридесетте процента на Антоний, или

четиридесет и четири хиляди таланта, бяха отделени и изпратени в Антиохия веднага щом атинският му флот бе готов да отплава. За да се предотвратят евентуални кражби, съкровището бе заключено в обковани с метал дъбови сандъци, заковани и запечатани с оловен печат със сфинкса на Октавиан и надписа IMP.CAES.DIV.FIL.TRI. Всеки кораб превозваше шестстотин шейсет и шест сандъка, по един талант от петдесет и шест либри на сандък.

— Това би трябвало да го задоволи — каза Агрипа. — Макар че няма да му хареса, че си задържал двайсетте кораба на Октавия.

— О, те ще се върнат в Атина догодина с две хиляди подобрани войници и самата Октавия. Той много ѝ липсва.

В крайна сметка обаче делът на Рим — шейсет и шест процента след елиминирането на Лепид — не стигна до града непокътнат. Шейсет и шестте хиляди сандъка бяха натоварени на транспортните кораби. Те трябваше да отплават първо до Порт Юлий и да оставят там двайсетте легиона, които Октавиан връщаше в Италия — някои за да бъдат разпуснати, повечето, за да останат под орлите си поради причини, известни единствено на Октавиан.

Слухът за огромното съкровище вече бе плъзнал. Представителите на легионите в края на Сицилианската кампания не бяха изпълнени с възхищение към командирите си, нито пък изгаряха от патриотични чувства. Когато Октавиан и Агрипа ги поведоха към Капуа и ги настаниха в лагер в околностите на града, двайсетте представители отидоха при Октавиан и обявиха, че ще се разбунтуват, ако на всеки войник не бъде изплатена солидна премия.

Изобщо не се шегуваха и това се виждаше съвсем ясно.

— Колко? — попита Октавиан, след като изслуша с безизразно лице говорителя им.

— По хиляда денарии — четири хиляди сестерции — на човек — отвърна Луций Децидий. — Иначе и двайсетте легиона ще побеснеят.

— Това включва ли и тиловаците?

Явно не включваше и тях и пратениците се споглеждаха объркано. Децидий обаче мислеше бързо.

— За тях — по сто денарии на човек.

— Извинете ме, докато видя какво ще покаже сметалото — преспокойно отвърна Октавиан.

И се зае да пресмята. Белите мъниста летяха напред-назад по тънките пръти с такава скорост, че никой от представителите не можеше да ги следи. О, с младия Цезар определено шегата не биваше!

— Това прави петнайсет хиляди седемстотин четиридесет и четири сребърни таланта — не след дълго рече той. — С други думи, обичайното съдържание на римската хазна.

— Как ли пък не! — възкликна Децидий, който можеше да чете и пише, но не умееше да се оправя с числата. — Ти си измамник и лъжец!

— Уверявам те, че не съм нито едното, нито другото, Децидий. Просто ти казвам истината. За да го докажа, когато ви плащам — да, ще ви платя! — ще разпределя парите в сто хиляди торби по хиляда за войниците и в двайсет хиляди торби по сто за тиловаците. Денарии, не сестерции. Ще струпам торбите на плаца и ти предлагам да намериш легионери, които могат да броят и да потвърдят, че всяка торба наистина съдържа толкова, колкото е обявено. Макар че по-бързо е да се претеглят, отколкото да се броят — завърши той съдържано.

— А, забравих да кажа, че за центурионите сумата е четири хиляди денарии — добави Децидий.

— Късно, Децидий! Центурионите ще получат колкото и редовите войници. Приех първоначалното ти искане и отказвам да го променям, ясно ли е? Ще ида по-далеч — след всичко това и тъй като съм триумвир и имам това право — и ще ви кажа, че не можете да получите тази премия и да се надявате на земя. Това е сумата за уволнението ви и с нея сметките ни се уреждат. Ако получите земя, това ще е по мое решение. Пропилейте онова, което би трябвало да влезе в хазната, но не искайте от мен повече нито сега, нито в бъдеще. Защото Рим вече няма да плаща големи премии. В бъдеще римските легиони ще се бият за Рим, а не за някой генерал и не в граждански войни. И в бъдеще римските легиони ще получават заплатите и спестяванията си, както и малка премия при уволнение. Вече няма да има никаква земя и нищо, което не е одобрено от Сената и римския народ. Организирам постоянно действаща армия от двайсет и пет легиона — мъже, които ще служат двайсет години, без да бъдат разпускани. Това ще бъде кариера, а не временна работа. Факел в

името на Рим, а не свещ за някой генерал. Ясно ли се изразих? Всичко свърши, Децидий. Свърши днес.

Двайсетте представители слушаха с растящ ужас, тъй като в прекрасното младо лице на Цезар сега виждаха нещо, което не бе нито тъй прекрасно, нито толкова младо. Много добре знаеха, че той не блъфира. Като представители те бяха най-непокорните и най-користните сред войниците, но дори най-непокорните и користи мъже могат да чуят как им се затръшва вратата — а тя се затръшна в този момент. Може би в бъдеще щеше да има нови бунтове, но Цезар им обясни, че наказанието за всички участници ще бъде смърт.

— Не можеш да екзекутираш сто хиляди от нас — каза Децидий.

— Не мога ли? — Очите на Октавиан се разшириха и заблестяха още повече. — Колко време ще оцелеете, ако кажа на трите *милиона* жители на Италия, че ги държите като зложници и измъквате парите от кесиите им? Само защото носите ризница и меч? Това не е достатъчна причина, Децидий. Ако жителите на Италия разберат, ще ви разкъсат всичките сто хиляди на парченца. — Той махна презрително с ръка. — Махайте се всички до един! И гледайте колко големи ще бъдат премиите ви, когато струпам торбите. Така ще знаете колко много сте поискали.

Представителите се измъкнаха навън с глуповати, но непоколебими изражения.

— Имаш ли имената им, Агрипа?

— Да, до последния. Плюс още няколко.

— Раздели ги и ги разпръсни сред останалите. Най-добре ще е всеки да го сполети някакъв инцидент, не мислиш ли?

— Фортуна е капризна, Цезаре, но смърт в битка се урежда по-лесно. Жалко, че кампаниите приключиха.

— В никакъв случай! — с най-сърдечен тон отвърна Октавиан. — Догодина заминаваш за Илирик. Не го ли сторим, племената ще се обединят с бесите и дарданците и ще се изсипят през Карнийските Алпи в Отсамна Галия. Това е най-ниският и най-лекият път към Италия и единствената причина да не е бил използван от неприятел е липсата на единство между племената. А те се романизират, но по погрешен начин. Представителите на легионите трябва да покажат геройство и мнозина ще загинат в борбата за слава. Между другото,

смятам да те наградя с Флотска корона. — Октавиан се изсмя. — Ще ти отива, Агрипа — цялата е златна.

— Благодаря, Цезаре, много мило от твоя страна. Но Илирик?

— Бунт, как ли пък не. Бунтът ще излезе от мода, или името ми да не е Цезар и да не съм син на Божествения. Пфу! Току-що изгубих близо шестнайсет хиляди таланта за една мизерна кампания, в която имаше повече жертви от удавяне, отколкото от меч. Не може да има граждански войни, ако няма такива раздути премии. Легионите ще се сражават в Илирик за Рим и само за Рим. Това ще бъде подobaваща кампания, без преклонение към военачалника, от когото да зависят премиите. Аз също ще дойда, но това ще бъде твоя кампания, Агрипа. На теб ти имам доверие.

— Ти си изумителен, Цезаре.

— Защо? — погледна го с искрена изненада Октавиан.

— Та ти насмете онази шайка изпечени негодници. Дойдоха тук да те заплашват, а ти обърна ролите и започна да заплашваш тях. Излязоха страшно уплашени.

Появи се усмивката, която бе в състояние да разтопи и бронзова статуя — или поне Ливия Друзила мислеше така.

— Агрипа, те може да са изпечени негодници, но същевременно са и същински деца! Знам, че поне един на всеки осем легионери трябва да може да чете и пише, но в бъдеще, когато станат част от постоянната армия, всички ще бъдат образовани — и да пишат, и да *смятат*. Зимните лагери ще бъдат пълни с учители. Ако имаха някаква реална представа колко струва на Рим алчността им, щяха да си помислят отново. Затова уроците ще започнат сега, с тези торби. — Той въздъхна и погледна мрачно. — Трябва да повикам цяла кохорта чиновници от хазната. Ще остана тук, докато разпределянето не бъде извършено пред очите ми. Не искам никакви намеци за присвоявания, злоупотреби и измами.

— С цистофори ли ще ги изпързеляш? В съкровищницата на Секст имаше много от тях. А си спомням и историята, че на брата на великия Цицерон било платено с такива монети.

— Цистофорите ще бъдат претопени и изсечени като сестерции и денарии. На моите изпечени негодници и хората, които те представляват, ще бъде платено в денарии, както сами пожелаха. —

Погледът му се зарея. — Опитвам се да си представя колко високи ще бъдат тези купчини торби, но дори моето въображение е безсилно.

Едва през януари Октавиан приключи с тази задача и можеше да се върне в Рим. Успя да превърне самото събитие в нещо като цирк, като накара всички сто и двацет хиляди войници да дефилират покрай плаца и да погледнат малките планини от торби. След това произнесе реч, която по стил по-скоро подхождаше на Цезар, отколкото на него. Начинът, по който разпространяваха думите му бе нов. Той самият стоеше на висока трибуна и говореше на онези центуриони, които според агентите му бяха доста влиятелни. В същото време собствените му хора изнасяха неговата реч на центуриите — при това научена наизуст, а не прочетена. Агрипа остана поразен — той знаеше, че Октавиан има агенти, но никога не бе предполагал, че са толкова много. Една центурия се състоеше от осемдесет души и двадесет тиловащи, в един легион имаше шестдесет центурии, а за случая се бяха събрали общо двадесет легиона. Хиляда и двеста агенти! Нищо чудно, че Октавиан научаваше всичко, което трябваше да знае. Може и да се представяше за син на Цезар, но в действителност не приличаше на никого, дори и на божествения си баща. Той бе нещо абсолютно ново, както някои прозорливи мъже като покойния Авъл Хирций бяха разбрали още в самото начало на кариерата.

Цивилните му агенти бяха хора, които на практика не можеха да си намерят никаква друга работа — бърбиви и бездействащи типове, които нямаха нищо против срещу скромна сума да се мотаят из пазарите и да приказват, приказват и приказват. Когато някой съобщаваше ценна информация на шефа си в дългата и внимателно изградена верига, той получаваха няколко денарии награда, но само ако информацията се оказеше вярна. Военните агенти на Октавиан получаваха заплащане само срещу информация, Рим осигуряваше надниците им.

Към края на сбора легионите знаеха, че само ветераните от Мутина и Филипи ще бъдат уволнени, че следващата година повечето от тях ще се сражават в Илирик и че няма да се толерират бунтове по абсолютно никакви поводи, особено заради премии. При най-малкия

намек за размирици ще има разгопени за бичуване гърбове и ще се търкалят глави.

Агрипа най-накрая триумфира за победите си в Оттатъшна Галия. Калвин, натоварен с испанска плячка и със страховита репутация заради отношението си към непокорните войници, облицова очуканата малка Регия, най-стария храм в Рим, със скъпи мрамори и я украси отвън със статуи. Статилий Таурус бе назначен за губернатор на Африка и легионите му бяха намалени на два. Зърното преливаше, както би трябвало, и се продаваше на старата цена. Безкрайно щастливият Октавиан най-сетне заповяда укрепленията около дома на Ливия Друзила да бъдат съборени. Построи удобна казарма за германците в края на Палатин, на ъгъла, където Триумфалният път излизаше при Големия цирк, и ги направи свои специални телохранители. Макар да вървеше след дванадесет ликтори, както бе обичаят, и той, и те бяха заобиколени от германци в доспехи — нов феномен в Рим, който бе свикнал да вижда въоръжени войници в свещените граници на града единствено при крайно наложителни случаи.

И докато легионите бяха на Рим, германците принадлежаха единствено на Октавиан. Бяха общо шестстотин — преторианска кохорта, официално натоварена с охраната на магистрати, сенатори и триумвири, но никой сенатор и магистрат не си правеше илюзии. При необходимост германците щяха да се подчинят единствено на Октавиан, който внезапно се беше превърнал в много специален човек по начин, по-специален дори и от Цезар. Богатите и влиятелни сенатори и конници винаги си бяха наемали телохранители, но те бяха сбирщина от бивши гладиатори, които нямаха вид на истински военни. Октавиан снабди своите германци с ефектно снаряжение, поддържаше ги във форма и простолудие то се забавляваше да ги гледа как всеки ден тренират на арената на Големия цирк.

Вече никой не освиркваше, не съскаше и не плюеше по Октавиан, когато вървеше по градските улици или излизаше на Форума. Той беше спасил Рим и Италия от глада без помощта на Марк Антоний, за чийто флот някак изобщо не се споменаваха. Задачата да организира Италия беше дадена на Сабин, който с изненада откри, че работата му доставя огромно удоволствие — бе свързана с проверки на сделките със земя, разпределянето на обществените земи между

различните градчета и муниципии, преброяване на ветерани, на зърнопроизводители и на всички, които Октавиан бе сметнал за важни, ремонт на пътища, мостове, обществени постройки, пристанища, храмове и хамбари. Сабин се обзаведе и с екип от претори, които да поемат съдебните спорове, а те не бяха никак малко — римляните от всички класи обичаха да се съдят.

Двадесет дни след битката при Навлох Октавиан навърши двадесет и седем. Вече девет години се намираше в сърцето на римската политика. По-дълго дори от Цезар и Сула, които отсъстваха от града цели години. Октавиан бе като заземен в Рим. Това си личеше по много начини, но особено във външния му вид. Неговата слаба, не много висока, облечена в тога фигура се движеше с грация и достойнство и излъчваше странна мощ — мощта на човек, който бе оцелял въпреки всички предизвикателства и беше излязъл победител. Жителите на Рим от всички прослойки свикнаха да го виждат из града и подобно на Юлий Цезар, той не се големееше и разговаряше с всеки от тях. Германските му телохранители бързо се научиха да не се намесват, когато той се промъкваше между редиците им, за да си поговори с един или друг гражданин. Макар мечовете им да бяха готови за действие, те се бяха научили да крият безпокойството си, като разменяха по някоя дума на развален латински с онези от тълпата, които не се опитваха да стигнат до Цезар. Разбира се, научиха се и да изглеждат великолепно.

Около Нова година, когато един представител на Помпеите на име Секст Помпей стана консул заедно с Луций Корнифиций, от Изтока започнаха да пристигат вести за велики победи. Разпространяваха ги агентите на Антоний, подбудени от Попликола. Антоний покорил партите, завоювал огромни територии за Рим, плячкосал несметни богатства. Поддръжниците му ликуваха, враговете му гледаха объркано. Октавиан, като най-голям скептик, прати специални съгледвачи на изток, които да проверят дали в слуховете имаше зрънце истина.

На мартенските календи той свика Сената — нещо, което обикновено не правеше. В подобни случаи сенаторите се събираха до последния човек, водени от любопитство, но и от все по-растящото си

уважение към него. Него все още го нямаше, все още имаше сенатори, които го наричаха Октавиан и отказваха да му признаят титлата Цезар, но броят им намаляваше. А оцеляването му през последните девет гибелни години добавяше около името му елемент на страх. Ако мощта му продължаваше да расте и Марк Антоний не се появи в най-скоро време, нищо нямаше да му попречи да се обяви за какъвто си поиска. Именно това бе причината за страха.

Като триумвир, отговарящ за Рим и Италия, Октавиан заемаше курулното кресло от слонова кост на подиума за магистрати в края на новата курия. Строежът ѝ бе започнал божественият му баща, но тя бе завършена едва в годината на победата над Секст Помпей. Тъй като имаше *imperium maius*, Октавиан превъзхождаше консулите, чиито курулни кресла бяха от двете му страни и малко по-назад.

Той стана да говори, без да държи записки, с изправена стойка. Косата му блестеше като златен ореол в сградата, чиито огромни размери я правеха сумрачна. Светлината влизаше през прозорците високо горе, но я поглъщаше сумракът на вътрешността, която бе достатъчно обширна да побере хиляда души в две крила с по три амфитеатрално разположени реда от двете страни на подиума. Повечето седяха на малки столчета, като старшите магистрати заемаха най-долния ред, младшите — средния, а така наречените *pedarii*^[1], които нямаша право да говорят — третия. Нямаше партийна система и беше без значение дали човек ще предпочете да седне отляво или отдясно, макар че членовете на една или друга фракция по принцип се събираха заедно. Някои си водеха бележки за собствените си архиви, а шестима писари записваха цялото заседание. След това стенограмите им се преписваха, подпечатваха се с печатите на консулите и отиваха в архива наблизо.

— Почитаеми консули, бивши консули, претори, бивши претори, едили, бивши едили, народни трибуни, бивши народни трибуни, стари и новозаписани сенатори, тук съм да докладвам за свършеното. Съжалявам, че не успях да направя този доклад по-рано, но се наложи да пътувам до провинция Африка, за да направя Тит Статилий Таурус неин губернатор и да видя с очите си каква бъркотия е създад бившият триумвир Лепид. Значителна бъркотия, свързана предимно с натрупването на зашеметяващо количество легиони, които той използва в опита си да свали римската власт. Ситуация, с която, както

много добре знаете, успях да се справя. Никога вече няма да се позволи на който и да било магистрат с какъвто и да било ранг и правомощия да набира, въоръжава и обучава легиони в провинцията си или да внася легиони в нея без изричното съгласие на Сената и римския народ.

Добре, да продължим нататък. Моите най-стари легиони, ветераните от Мутина и Филипи, ще бъдат разпуснати и ще им се даде земя в Африка и Сицилия. На острова цари по-голяма бъркотия и от Африка и той отчаяно се нуждае от добро управление, добро земеделие и проспериращо население. Тези ветерани ще получат по сто или двеста югера земя, на която ще бъдат задължени да отглеждат последователно зърнени и бобови растения. Земите на старите латифундии в Сицилия ще бъдат преразпределени, с изключение на латифундията на император Марк Агрипа. Той ще бъде главен надзорник на ветераните и така ще им спести грижите да продават реколтата си — това ще прави той от тяхно име и ще им плаща честно. Представителите на тези легиони са доволни от това решение и с нетърпение чакат да бъдат освободени.

След разпускането им Рим ще остане с двадесет и пет боеспособни легиона, достатъчни да се справят с всяка война, която бъдем принудени да водим. Съвсем скоро те ще служат в Илирик, който смятам да покоря окончателно през тази и следващата, а може би и по-следващата година. Крайно време е жителите от източната част на Отсамна Галия да бъдат опазени от нашествията на япуди, далмати и други илирийски племена. Ако божественият ми баща беше жив, това щеше отдавна да е свършено. Сега тази задача остава за мен и аз ще я изпълня заедно с Марк Агрипа. Аз самият не мога и няма да напускам Рим за повече от един-два месеца. Доброто управление се прави от първа ръка, а именно моята ръка бе почетена с тази задача от Сената и римския народ.

Октавиан слезе от подиума, пристъпи покрай дългата дървена скамейка, на която седяха десетте народни трибуни, и отиде в центъра на мозаечния под. Заговори оттам, като се въртеше много бавно, за да може всеки сенатор да вижда лицето му. Ореолът от златиста светлина го следваше и придаваше на слабата му фигура малко неземеен вид.

— Имахме бунтове и размирици още откакто Секст Помпей започна да пречи на доставката на зърно — продължи той със спокоен

и равен глас. — Хазната бе празна, хората гладуваха, цената на стоките скочи до такива висини, че никой без средства не можеше да живее така, както би трябвало да живеят всички римляни — с достойнство и поне мъничко удобство. Увеличи се броят на хората, неспособни да си позволят и един роб. Онези от простолюдieto, които получават войнишка надница, бяха в толкова тежко положение, че имаше моменти, в които никой търговец в Рим не смееше да отвори магазина си. Вината не е тяхна, почитаеми сенатори! А наша, защото не предприемахме мерки срещу Секст Помпей. Нямахме нито флот, нито пари за тази цел, както много добре знаете. Нужни бяха четири години спестяване и събиране монета по монета, докато построим корабите, но миналата година това бе направено и Марк Агрипа прочисти завинаги морето от Секст Помпей.

Гласът му се промени, появиха се стоманени нотки!

— Справих се със сухопътните войски на Секст Помпей толкова сурово, колкото и с неговите моряци и гребци. Робите бяха върнати на господарите им с искане никога да не бъдат освобождавани. Онези, чиито бивши господари са били убити от Секст Помпей, бяха набити на колове. Да, именно набити на колове! Дървен прът, забит през ануса в жизненоважните органи. Освободените роби и чужденците бяха бичувани и жигосани по челата. Адмиралите бяха екзекутирани. Бившият триумвир Марк Лепид искаше да ги включи в легионите си, но Рим нито се нуждае, нито може да толерира подобна измет. Те умряха или ще водят робски живот, както и подобава.

Римските консули, претори, едили, квестори и войнишки трибуни имат задължения, които изпълняват с желание и умение. Консулите съставят закони и одобряват различни начинания. Преторите отговарят за гражданските и углавните дела в съда. Квесторите се грижат за финансите на Рим, независимо дали те се намират в хазната или се отпускат на някой губернатор, пристанище и тъй нататък. Едилите служат на самия град, като следят за доброто състояние на водопроводите, канализацията, пазарите, сградите и храмовете. Като триумвир, отговарящ за Рим и Италия, аз ще следя отблизо тези магистрати и очаквам от тях да си вършат добре работата.

Усмихна се, зъбите му проблеснаха в бяло и му придадоха малко дяволит вид.

— Оценявам позлатената статуя, която сте ми посветили на Форума с надпис, че съм възстановил реда по суша и море, но повече ценя доброто управление. Рим все още не е толкова богат, че да си позволява подобни статуи. Харчете мъдро, почитаеми сенатори!

Обходи първия ред, след което се върна на подиума и се изправи да произнесе заключителните думи на тази кратка — макар и доста ужасяваща — реч.

— Накрая, но не и на последно място, почитаеми сенатори, научавам, че Марк Антоний бил спечелил велики победи на изток, че е увенчан с лавров венец и че е спечелил огромна плячка. Проникнал в земите на партите чак до Фрааспа, само на двеста мили от Екбатана, и навсякъде жънал победи. Армения и Мидия са в краката му, царете на тези страни са негови васали. Затова нека гласуваме двадесетдневна благодарност за достойните му дела! Нека всички съгласни да кажат да!

Ревът „Да!“ премина в радостни възгласи и тропот на крака. Погледът на Октавиан обхождаше редиците и броеше. Да, поддръжниците на Антоний все още бяха около седемстотин.

— Взех инициативата и не оставих възможност на привържениците му да изкрещят от скамейките вестта за постиженията му — самодоволно каза той на Ливия Друзила, когато се прибра у дома.

— Още никой ли не знае за провала му? — попита тя.

— Така изглежда. А като предложих да му бъде гласувана благодарност, никой не можеше да възрази.

— И същевременно си попречил на всякакви опити да му се гласуват игри или чествания, които да станат известни дори на простолудиято — доволно отбеляза тя. — Отлично, любов моя, отлично!

Той я придърпа към себе си на кушетката и целуна очите ѝ, бузите, прекрасната ѝ уста.

— Май ми се играе — промърмори в ухото ѝ.

— Тогава да си поиграем — прошепна тя и го хвана за ръка.

Прегърнати, двамата излязоха от дневната на Ливия Друзила и отидоха в спалнята ѝ. Сега, докато е изпълнен с радост! Сега, сега! —

мислеше си тя, докато се освобождаваше от дрехите си и се опъваше съблазнително на леглото. Целувай гърдите ми, целувай корема ми, целувай надолу, покрый ме с целувки, напълни ме със семето си!

Шест нундина по-късно Октавиан отново свика Сената, въоръжен с купища доказателства. Знаеше, че няма да му потрѣбват, но трябваше да му бъдат подрѣка за всеки случай. Този път започна с вестта, че в хазната има достатъчно средства, за да се премахнат някои данъци и да се намалят други, а после декларира, че републиканското управление ще бъде възстановено веднага след завършването на кампанията в Илирик. Триумвирите няма да бъдат нужни, кандидатите за консули ще могат да издигат кандидатурите си без тяхното одобрение, върховната власт ще бъде в ръцете на Сената, народните събрания ще се свикват редовно. Всичко това бе посрещнато с радостни викове и шумни аплодисменти.

— Преди да завърша обаче — каза той със звънлив глас, — трябва да разгледам положението на изток. Иначе казано, делата на император Марк Антоний. На първо място, Рим е получил много малко данъци от провинциите на Марк Антоний, откакто той пое управлението на Изтока малко след Филипи, преди около шест и половина години. Това, че аз, триумвирът на Рим, Италия и Островите, успях току-що да намаля някои данъци и да отменя други, е мое собствено постижение, без абсолютно никаква помощ от страна на Марк Антоний. И преди някой от предните или средните редици да скочи и да заяви, че Марк Антоний ми е дарил сто и двадесет кораба за кампанията срещу Секст Помпей, трябва да кажа на всички, че той поиска Рим да плати за използването на тези кораби. *Да, поиска Рим да му плати!* Чувам ли да питате колко? Четиридесет и четири хиляди таланта, почитаеми сенатори! Сума, която възлиза на четиридесет процента от намереното в съкровищницата на Секст Помпей! Другите шейсет и шест хиляди таланта отидоха за Рим, а не за мен. Повтарям, *не за мен!* С тях бяха изплатени огромните дългове и се регулира доставката на зърно. Аз съм слуга на Рим и нямам никакво желание да ставам негов господар! Вземам пари от него единствено ако го повеляват старите и уважавани от всички ни обичаи. Онези сто и двадесет кораба струват по триста шейсет и шест таланта единия, при

това бяха дадени под наем от Антоний, а не дарени. Една нова квинкверема струва сто таланта, но ние трябваше да наемем флота на Марк Антоний. Хазната беше празна, а не можехме да си позволим да отлагаме с още една година кампанията срещу Секст Помпей. Затова в името на Рим се съгласих на това изнудване — защото то беше именно изнудване!

Залата кипна. Сенаторите крещяха обиди или надаваха одобрителни викове, седемстотинте поддръжници на Антоний усещаха, че ги притискат, и това ги правеше два пъти по-гласовити. Октавиан спокойно изчака страстите да се уталожат.

— А хазната получи ли си своите шейсет и шест хиляди таланта? — обади се Попликола. — Не! В нея постъпиха само петдесет хиляди! Какво стана с останалите шестнайсет? В твоята съкровищница ли се озоваха, Октавиане?

— Не — меко отвърна Октавиан. — С тях бе платено на римските легиони, за да се предотврати много сериозен бунт. Тема, която смятам да обсъдя с членовете на това събрание друг път, тъй като на подобни неща трябва да се сложи край. Днес Сенатът обсъжда начина, по който Марк Антоний управлява Изтока. Това е измама, почитаеми сенатори! Измама! Римските магистрати от мен до най-незначителния получават толкова вести за действията на Антоний, колкото и хазната получава данъци от Изтока!

Спря, за да огледа редиците — първо дясната, после лявата, като спираше дълго поглед върху поддръжниците на Антоний, които започнаха да се свиват на местата си. „Знаят — помисли си той. — Дали са си мислели, че ще науча? Дали са повярвали, че съвсем чистосърдечно предложих да гласуват благодарност на Антоний?“

— Всичко на изток е една измама, в това число и прословутите победи на Марк Антоний срещу партите — на висок глас рече той. — Не е имало никакви победи, почитаеми сенатори. Абсолютно никакви. Тъкмо обратното, Антоний е претърпял поражение. Преди той да стане триумвир, в летния дворец на царя на партите в Екбатана имаше седем римски орела, изгубени след като легионите на Марк Крас бяха унищожени при Кара. Срам, който измъчва всеки истински римлянин! Загубата на орел означава загуба на легион в ситуации, в които врагът контролира бойното поле след края на битката. Тези седем орела са позор за Рим, но бяха единствените, попаднали у противника. Да,

използвам минало време! Съвсем преднамерено! Защото за шестте години и половина, през които Марк Антоний управлява Изтока, още четири орела са се озовали в летния дворец в Екбатана! Орли, изгубени от Марк Антоний! Първите два са били на двата легиона, оставени от Гай Касий в Сирия, на които Антоний повери защитата на страната. Партите нападناха, а той самият гуляеше в Атина. А какви бяха задълженията му? Че как какви, да остане в Сирия и да прогони врага! Той не го стори. Избяга в Атина, за да продължи разпътния си начин на живот. Назначеният от него губернатор Секса беше убит. Както и брат му. Върна ли се Антоний, за да отмъсти за тях? Не! Управляваше от Атина това, което беше останало от Изтока, а когато партите бяха най-сетне прогонени, това стори Публий Вентидий, най-обикновен мулестар! Добър мъж, чудесен генерал, човек, с който Рим може да се гордее, да се гордее, да се гордее! А в същото време началникът му пируваше в Атина и правеше кратките си екскурзии през Адриатика, за да тормози мен, неговия колега, че не съм изпълнил задачите си по нашето споразумение. Аз обаче изпълних своите задачи, а когато дойде време да го направя, присъствах лично. Това, че предадох командването на кампанията на Марк Агрипа, беше единствено проява на здрав разум. Той е далеч по-добър пълководец от мен — а подозирам, че е по-добър и от Марк Антоний! Затова аз оставих Марк Агрипа с развързани ръце, докато Антоний спъваше Вентидий. Той трябваше да задържа партите и да чака началникът му да склони да вдигне мускулестия си задник, било то след пет месеца или пет години! За щастие, Вентидий пренебрегна заповедите на Антоний и изхвърли партите. Казвам за щастие, защото все си мисля, почитаеми сенатори, че ако Вентидий бе спазил дадените му нареждания, Антоний щеше да поведе легионите към поражение! Точно както е станало сега!

Спря единствено за да се потопи в пълното мълчание на осемстотинте души, повечето от които поддръжници на Антоний — поразени, питащи се колко всъщност знае Октавиан, ужасени от предстоящата развързка. Нямаше вече протестни викове, не се чуваше нито един! — През май миналата година — каза Октавиан, без да повишава глас — Антоний повел огромна войска от Карана в Малка Армения на дълъг поход на изток. Шестнайсет римски легиона — деветдесет и шест хиляди души, и помощни конни и пехотни войски от

провинциите — още петдесет хиляди, спрели при столицата на Армения Артаксата, след което продължили към непозната страна, водени от някакви арменци, на които Антоний имал доверие. Една от трагедиите на моя разказ, почитаеми сенатори, се състои във факта, че Марк Антоний е проявил невероятната способност да се доверява на неподходящи хора. Съветниците му можели да протестират до края на света, но Антоний не се вслушвал в смислените им думи. Доверил се на онези, на които не трябвало, като се започне с царете на Армения и на Мидия. Двамата Артавазди му сложили качулката на главата и го одрали. Горката овца Антоний изгубил обоза си — най-големия обоз, събиран някога от римски пълководец, а заедно с него изгубил и два доблестни легиона под командването на Гай Апий Стациан от видната банкерска фамилия. Още два сребърни орела попаднали в Екбатана, което прави четири изгубени от Антоний от общо единадесетте, украсяващи летния дворец на цар Фраат! Трагедия ли е това? Разбира се, че да. Но е и нещо повече, почитаеми сенатори — това е бедствие! Кой чужд неприятел ще се бои от мощта на Рим, щом римски войски са изгубили орлите си?

Този път тишината се наруши от тихи хлипания. Не всички сенатори бяха чували тази история, а дори и повечето от запознатите едва ли знаеха подробностите.

Октавиан продължи:

— Без обсадната техника, откънатата от цар Артавазд Мидийски заедно с обоза, Марк Антоний стоял напразно пред стените на Фрааспа повече от сто дни, без да успее да превземе града. Излизащите за провизии отряди били нападани от дебнещите наоколо парти, водени от някой си Моназес — парт, в когото Антоний имал пълно доверие. Когато дошла есента, Антоний нямал друг избор, освен да се оттегли. Петстотин мили до Артаксата, преследван по петите от Моназес и партската орда, която избила хиляди изостанали. Повечето жертви били от помощните войски, които не можели да поддържат темпото на римския легион. За един римски управник, който набира помощни войски, е въпрос на чест да се грижи за тях като за римски. Антоний обаче нарочно ги изоставил, за да спаси легионите си. Може би аз или Марк Агрипа бихме постъпили по същия начин в подобна ситуация, но се съмнявам, че някой от нас би изгубил обоза си, като го изостави на стотици мили зад основната армия.

След оттеглянето си в края на ноември армията се установила временно на лагер при Карана. Антоний избягал в малкото сирийско пристанище Левке Коме, оставяйки Публий Канидий да доведе войските, които отчаяно се нуждаели от почивка и лекарска помощ. Някои загинали при този последен поход от ужасния студ, мнозина изгубили пръсти на ръцете и краката си от измръзване. Измряла почти една трета от общо сто четиридесет и петте хиляди души, най-вече от помощните войски. Честта на Рим е опетнена, почитаеми сенатори. Ще спомена загубата на един мъж, на цар клиент, назначен от Марк Антоний — Полемон Понтийски, който много допринесъл за победите на Публий Вентидий и щедро отстъпил войниците си на Антоний, включително и самия себе си. Ще добавя, че от името на Рим реших да похарча една малка част от съкровището на Секст Помпей, за да откупя цар Полемон, който не заслужава да умре като пленник на партите. Животът му ще струва съвсем малко на хазната — само двайсет таланта.

Вече ясно се чуваше плач. Мнозина от сенаторите бяха скрили лица в гънките на тогите си. Наистина мрачен ден за Рим.

— Казах, че армията на Антоний отчаяно се нуждаела от помощ. И към кого се обърнал той? Къде потърсил тази помощ? Да се е обръщал към вас, почитаеми сенатори? Или към мен? Не! *Обърнал се за помощ към Клеопатра египтянката!* Към чужденка, към жена, почитаща богове в образа на зверове! Да, именно към нея! И докато чакал, дали е уведомил Сената и римския народ за катастрофалната си кампания? Не! Напивал се до безсъзнание в течение на цели два месеца, като спирал само за да изпълзява час по час от шатрата си и да пита „Иде ли?“ като мъничко дете, плачещо за майка си. „Искам при мама!“ — това е повтарял всъщност. „Искам при мама, искам при мама!“ Малкото момче Марк Антоний, триумвир на Изтока.

И тя най-сетне пристигнала, почитаеми сенатори. Царицата на зверовете дошла, носейки със себе си храна, вино, лекари, целебни билки, превръзки, екзотични плодове и изобилието на Египет! И когато войниците се добрали до Левке Коме, тя се погрижила за тях. Не в името на Рим, а в името на *Египет!* А в това време Марк Антоний държал главата си в скута ѝ и хленчел! Да, хленчел!

Попликола скочи на крака.

— Не е вярно! — изкрещя той. — Лъжеш, Октавиане!

Октавиан отново търпеливо изчака глъчката да затихне. На устните му играеше тънка усмивка, като слънчево зайче в пода. Започваше се. Да, наистина се започваше. Някои от не толкова пламенните поддръжници на Антоний вече бяха достатъчно разявени, за да изоставят него и каузата му. Достатъчно бе само да използва думата *хленчел*.

— Имаш ли да изложиш някакво предложение? — попита Квинт Лароний, един от поддръжниците на Октавиан.

— Не, Лароний, нямам — решително отвърна Октавиан. — Днес дойдох в построената от божествения ми баща Курия Хостилия, за да разкажа за случилото се, да изложа нещата такива, каквито са. Казвал съм много пъти, ще го кажа и сега — *няма да вдигна оръжие срещу друг римлянин!* По никакъв повод, дори такъв като този, не бих замислял война срещу триумвира Марк Антоний! Нека сам си сърба попарата! Нека продължава да прави грешка след грешка, докато този Сенат реши, че трябва да му бъдат отнети длъжностите и провинциите, както стана с Марк Лепид. Аз няма да предложа подобно нещо, почитаеми сенатори. Нито сега, нито в бъдеще. — Той замълча и погледна мрачно. — Разбира се, освен ако Марк Антоний не отхвърли своето гражданство и родина. Да се молим на Квирина и Слънцето Марк Антоний никога да не постъпи така. Днес няма да има разисквания. Закривам събранието.

Слезе от подиума и закрачи по черно-белите ромбове на пода към големите бронзови порти, където ликторите и германските му телохранители се скупчиха около него. Портите не бяха затворени — хитър ход — и нищо неподозиращите консули не бяха обърнали внимание на този факт. Любопитните отвън, които се мотаеха и из Форум, бяха чули всичко. Само след час цял Рим щеше да знае, че Марк Антоний всъщност не е никакъв герой.

— Виждам лъч надежда — каза той на Ливия Друзила, Агрипа и Меценат същия ден по време на вечеря.

— Надежда? — повтори жена му. — Надежда за какво, Цезаре?

— Сети ли се? — попита той Меценат.

— Не, Цезаре. Осветли ни, ако обичаш.

— А ти, Агрипа?

— Може би.

— Да, ти би се сетил. Ти беше с мен при Филипи и си чувал неща, които не съм изричал пред никого друго.

Октавиан замълча.

— Моля те, Цезаре! — не издържа Меценат.

— Хрумна ми внезапно, докато говорех в Сената. Съвсем неочаквано, като се има предвид темата. Забавно е да се разказват истории, които не би трябвало да стават общо достояние. Естествено, познавам Марк Антоний откакто се помня и, честно казано, навремето много го харесвах. Той бе моята противоположност — грамаден, як, дружелюбен. От онзи тип хора, какъвто аз самият никога не бих могъл да стана, като се съди по здравето ми. После обаче изгубих илюзиите си — предполагам, по времето, когато ги изгуби и божественият ми баща. Особено след като Антоний изкла осемстотин граждани на Форума и подкупи легионите на Цезар. Такива удари! Не можеше да бъде наследник. Най-лошото бе, че той изобщо не се съмняваше, че ще стане наследник, така че аз бях най-жестокият удар в живота му. И той се зае да ме съсипе... но вие знаете всичко това, така че ще мина на настоящето.

Придирчиво си избра една маслина, метна я в устата си, задъвка и я глътна, докато другите го следяха със затаен дъх.

— В един момент оприличих Антоний на малко момченце, което плаче за майка си — „Искам при мама!“ И изведнъж видях картина от бъдещето — смътно, сякаш гледах през кехлибар. Всичко зависи от две неща. Първото е поредицата ужасни разочарования за Антоний — от изхвърлянето му от завещанието на Цезар до партската експедиция. Той не може да се справи с това разочарование, то направо го разтърсва. Унищожава способността му да мисли трезво, разпалва страстите му, прави го страшно зависим от приближените си и го кара да посяга към виното.

Изправи се в кушетката си и протегна малката си, неособено привлекателна ръка.

— Вторият фактор е египетската царица Клеопатра. Всичко се върти около нея, от неговата участ до моята. Ако тя наистина влезе в ролята на майка на Антоний, той ще се подчинява на всяка нейна прищявка, ще изпълнява всяко желание. Това е в природата му, защото истинската му майка е... разочарование. Клеопатра е властна и е

родена да управлява. След смъртта на Божествения Юлий тя мина на заден план. А и вече е имала малка забелка с Антоний — той прекара една зима в Александрия и тя му роди момче и момиче. Миналата година е била с него в Антиохия и му е родила още едно момче. При други обстоятелства бих я отписал просто като едно от множеството знатни завоевания на Антоний, но поведението му в Левке Коме показва, че той вижда в нея човек, без когото не може — като своята майка.

— И какво точно видя през онзи кехлибар? — попита с блеснал поглед Ливия Друзила.

— Обвързване. На Антоний с Клеопатра. Чужденка, която няма да се задоволи със сравнително мизерните подаръци на Антоний — Кипър, Финикия, Филистия, Киликия Трахия и концесиите за балсама и битума. Не е включил Тир и Сидон в Сирия, както и Селевкида в Киликия — важните центрове, където са истинските пари. Май след около месец отново ще застана пред сената и ще повдигна въпрос за тези придобивки на Царицата на зверовете — какво ще кажете за прякора, който ѝ лепнах? Отсега нататък ще споменавам непрекъснато името ѝ редом с името на Антоний. Ще наблягам на това, че е чужденка, че е омагьосала Божествения Юлий и го е превърнала в свой роб. Ще говоря за големите ѝ амбиции. За плановете ѝ относно Рим чрез най-големия ѝ син, когато нарича син на Цезар, докато цял свят знае, че момчето е копеле, че е заченато от някой египетски роб, използван да задоволи долните ѝ страсти. Уф!

— Юпитер, Цезаре, това е гениално! — извика Меценат и радостно потърка длани. Но после се намръщи. — Само че ще ни свърши ли работа? Не виждам как Антоний ще се откаже от гражданството си, нито пък Клеопатра да го окуражава да постъпи така. По-полезен ѝ е като триумвир.

— Не мога да ти кажа, Меценате. Бъдещето е твърде неясно. Всъщност не е задължително да се откаже официално от гражданството си. Достатъчно е да се погрижим да *изглежда*, че го е сторил. — Октавиан спусна крака от кушетката и изчака прислужникът да завърже обувките му. — Ще инструктирам хората си да започнат да говорят — рече той и подаде ръка на Ливия Друзила. — Ела, мила, да видим новите рибки.

— Цезаре, та тя е чисто злато! — възкликна благоговейно Ливия.
— Без нито един недостатък!

— Женска, че и бременна. — Той стисна ръката ѝ. — Как се казва? Имаш ли предложения?

— Клеопатра. А онзи огромен тип там е Антоний.

Покрай тях се стрелна една много по-дребна рибка, черна като кадифе и с очертанията на акула.

— Това е Цезарион — посочи Октавиан. — Виждаш ли го? Кръстосва незабелязан, все още дете, но въпреки това опасен.

— А онова — каза Ливия Друзила и посочи една бледа златна рибка — е император Цезар, Синът на Божествения. Най-прекрасният от всички.

[1] Сенатори от втори разред, които не са били магистрати и са имали право само да се присъединяват към изказано от старши сенатори мнение. — Б.пр. ↑

18.

До началото на май и последните войници на Антоний се добраха до Левке Коме и се оставиха на нежните грижи на стотиците роби на Клеопатра. Без да подозират за опасните политически течения зад присъствието ѝ редом до Антоний, войниците ѝ бяха изключително благодарни. На повечето от жертвите на измръзвания не можеше да се помогне, но някои запазиха почернелите си пръсти, а египетската медицина беше по-добра от гръцката и римската. В крайна сметка около десет хиляди легионери вече никога нямаше да вдигнат меч или да извършат дълъг преход. За най-голяма изненада на Антоний, атинският му флот пристигна в Селевкида Пиерия в началото на месеца и разтовари четиридесет и три хиляди дъбови сандъка (три кораба бяха потънали при внезапна буря край нос Тенар) с неговия дял от съкровищата на Секст Помпей. Това се посрещна с облекчение, тъй като Клеопатра не беше донесла пари със себе си и твърдо бе заявила, че няма никакво намерение да финансира още безплодни кампании срещу партите. Сега Антоний можеше да даде на осакатените си войници големи пенсии и да ги натовари на корабите, които щяха да се върнат в Атина. Службата и на хората, и на съдовете беше приключила. Неочакваното богатство даде възможност на Антоний да започне да събира нова армия, в която включи и ветераните от първото си горчиво начинание.

— Но защо му е на Октавиан да постъпва така? — попита Клеопатра.

— Как, любов моя?

— Защо му е да ти праща твоя дял от съкровищата на Секст?

— Защото цялата му кариера се основава на подобни прояви на блестяща доброта. Това се харесва на Сената, а и за какво са му парите? Той е триумвир на Рим и хазната е на негово разположение.

— Сигурно е пълна догоре — замислено рече тя.

— Така изглежда, ако се съди по съпътстващото писмо от Октавиан.

— Кое то не си ми дал да прочета.

— Не си упълномощена да го четеш.

— Не съм съгласна. Кой ти помогна на това затънтено място? Аз, не Октавиан! Дай ми писмото, Антоний.

— Кажы моля.

— Не, няма! Мое *право* е да го прочета! Дай ми го.

Антоний напълни чашата си с вино и отпи голяма глътка.

— Започваш да се самозабравяш — рече той и се оригна. — Още малко и ще поискаш войнишки ботуши.

— Може и това да стане — каза тя и щракна с пръсти. — Длъжник си ми, Антоний, така че давай писмото.

Той намръщено й подаде единствения лист. Тя го прочете с един поглед, както би се справил и Цезар.

— Пфу! — изсумтя Клеопатра, смачка писмото и го заправи в ъгъла на шатрата. — Полуграмотен в най-добрия случай!

— Доволна ли си, че нищо не пише?

— Не съм си и помисляла, че пише, но съм равна на теб по сила, ранг и богатство. Аз съм твой пълноправен партньор в източното ни начинание. Трябва да ми бъде показвано всичко и да присъствам на всички твои съвети и събрания. Нещо, което Канидий разбира, но не и нищожества като Тиций и Ахенобарб.

— За Тиций съм съгласен, но не и за Ахенобарб. Той далеч не е нищожество. Стига, Клеопатра, престани да бъдеш така докачлива! Покажи на сътрудниците ми онази своя страна, която сякаш виждам единствено аз — милата, изпълнената с обич, разумната.

Малкият й крак, обут в позлатен сандал, тропна по отъпкания под на шатрата, а физиономията й стана още по-мрачна.

— Толкова съм уморена от Левке Коме, там е бедата — рече тя и прехапа устна. — Не можем ли да се преместим в Антиохия, където стаята ти не скърца и стене при всеки повей на вятъра?

Антоний примигна изненадано.

— Всъщност няма причина да не го направим. Да идем в Антиохия. Канидий ще поеме нещата тук, ще подготви войската. — Въздъхна. — Чак догодина ще мога да ги поведе отново към Фрааспа. Онзи мръсен предател Моназес! Ще получа главата му, кълна се!

— Ако получиш главата му, по-малко ли ще пиеш?

— Може би — отвърна той и остави тежко бокала, сякаш бе пълен с лава. — Ох, не разбираш ли? — извика той и потрепери. —

Изгубил съм късмета си! Ако изобщо съм имал късмет. Да, имах — при Филипи. Но само там, сега така ми се струва. Преди и след това — абсолютно никакъв. Затова трябва да продължа да се бия с партите. Моназес отмъкна късмета ми, както и два от орлите ми. Четири, ако броим и двата, които открадна Пакор. Трябва да си ги върна — и късмета си, и орлите.

„Пак се започва — помисли си тя. — Все същата стара песен за изгубения късмет и триумфа при Филипи. Пияниците винаги говорят едно и също, дъвчат един и същи въпрос, все едно в него има някаква мъдрост, способна да премахне всяко нещастие и злина на света. Два месеца стоя тук и го слушам как повтаря и повтаря, как поглъща собствената си опашка. Може би ще се оправи, ако го отведе някъде другаде. Макар той да няма название на болката, която го мъчи, аз бих я нарекла дълбока меланхолия. Потиснат е, спи прекалено дълго, сякаш не иска да се събужда и да погледне собствения си живот, дори и когато аз съм част от него. Може би си мисли, че е трябвало да се самоубие онази нощ пред заплахата от бунт? Римляните са странни хора, имат някаква чест, която ги кара да падат върху мечовете си. За тях животът не е безценен, има си точка на прекъсване, наречена *dignitas* и не се боят да умрат, за разлика от повечето народи, в това число и египтяните. Трябва да изкореня меланхолията на Антоний или тя ще го задуши. Трябва да му върна неговото достойнство. Нужен ми е. Нужен ми е! Цял и непокътнат, старият Антоний. Способен да победи Октавиан и да постави сина ми на трона на Рим, който е празен вече петстотин години. И очаква Цезарион. Как само ми липсва Цезарион! Стигнем ли Антиохия, ще уговоря Антоний да идем в Александрия. А озове ли се там, той със сигурност ще се оправи.“

В Антиохия обаче ги очакваха изненади и никоя от тях не беше приятна. Антоний завари куп писма от Попликола, всяко датирано от външната страна, така че да може да ги прочете поред.

Писмата описваха живописно кампанията на Октавиан срещу Секст Помпей, макар от тях да ставаше ясно, че основната мъка на автора бе, че е бил изключен от много гладката операция, както я наричаше самият Попликола. Самият Октавиан не се е крил в италиански блата дори в тежката битка след като най-сетне успял да

дебаркира при Тавромениум. Пристъпите на задушаване, обяснявал радостно той на всеки срещнат, изчезнали напълно след женитбата му. „Ха! — помисли си Антоний. — Две студени риби са се надушили една друга“.

Вестта за съдбата на Лепид го разгневи. Според условията на договора той трябваше да има думата по въпроси като отстраняването на Лепид от всичките му длъжности и провинции, но Октавиан не си бе направил труда да се свърже с него, оправдавайки се, че Антоний е изолиран някъде в Мидия. Тридесет легиона! Как е успял да събере и половината в такова затънтено място като провинция Африка? И Сенатът, в това число и поддръжниците на Антоний, бе гласувал горкият Лепид да бъде прогонен от самия Рим! Принудили го да заживее във вилата си в Цирцеи.

Имаше писмо и от него, пълно с извинения и самосъжаление. Жена му, сестрата на Брут, Юния Младата (Юния Старата беше съпруга на Сервий Вация), невината му е била вярна и сега тровела живота му, защото не можела да се измъкне от него. Мрън, мрън, мрън. Антоний се отегчи от вайкането на Лепид и скъса писмото му, преди да стигне и до средата. Може би Октавиан бе прав донякъде. Дребният червей определено се бе справил хитро с войниците на Лепид. Как добре само можел да действа сладкият момък!

Октавиановата версия за случката с Лепид беше малко по-различна, макар той също да имаше какво да каже за присъединяването на вражеските легиони, както бе направил Лепид с войските на Секст Помпей.

Реших, че е крайно време Сенатът и римският народ ясно да разберат, че дните на снизходително отношение към вражеските войски са отминали, снизхождението може единствено да гложди, особено когато римски легионери трябва да търпят до себе си хора, с които са се сражавали само преди нундин. И да знаят, че тези презрени нещастници ще получат земя при уволнението си, сякаш никога не са вдигали меч срещу Рим. Сложих край на това. Разплатата с войниците, моряците и гребците на Секст Помпей беше много сурова — пишеше в писмото на

Октавиан. — Римляните нямат обичай да вземат пленници, но пък нямат обичай и да освобождават заловените врагове, сякаш са римляни. Секст Помпей имаше малко римляни в легионите и екипажите си. А и те бяха държавни врагове. При други обстоятелства може би щях да ги продам в робство, но вместо това реших да ги използвам за пример на другите.

Самият Секст Помпей успя да се измъкне заедно с Либон и двама от убийците на божествения ми баща — Децим Турулий и Касий Пармензис. Избягаха на изток, с което се превръщат в твой проблем, а не в мой. Говори се, че са потърсили убежище в Митилена.

Естествено, това далеч не бе всичко, което имаше да каже Октавиан. Продължаваше праволинейно нататък, с уверени и твърди думи. Това беше един нов Октавиан, победител, дарен с невероятен късмет и много добре осъзнаващ това. Писмото определено не бе от онези, които Антоний би могъл да заплуюе и скъса.

Вече би трябвало да си получил своя дял от съкровището на Секст Помпей заедно с писмото ми, така че мога да ти съобщя, че тази огромна сума, изплатена в монети на републиката, отменя задължението ми да ти изпратя двадесет хиляди войници. Разбира се, можеш винаги да дойдеш в Италия и да ги набереш лично, но аз нямам нито времето, нито намерението да ти върша мръсната работа. Избрал съм две хиляди от най-добрите, всички желаещи да служат с теб на Изток, и в най-скоро време ще ги изпратя в Атина. Тъй като лично видях, че седемдесет от бойните ти кораби са с прогнили и покрити с раковини греди, ще ти подаря седемдесет чисто нови пентери от собствения ми флот, както и превъзходна артилерия и обсадна техника, за да има с какво да замениш онази, която си изгубил в Мидия. Няма гласувани триумфи за кампанията срещу Секст Помпей, който трябва да се смята за римлянин. Аз обаче поздравявам от все сърце

Марк Агрипа, който се прояви толкова блестящо на море, колкото и на суша. Луций Корнифиций, младши консул за тази година, прояви ум и храброст като командир, наред със Сабин, Статилий Таурус и Месала Корвин. Сицилия е умиротворена, а Марк Агрипа е определен за неин постоянен управител. Той е единственият на острова, притежаващ латифундия. Таурус замина да управлява провинция Африка. Отплавах с него до Утика, за да наглеждам началото на мандата му и мога да те уверя, че няма да го пресрочи. Всъщност вече никой няма да пресрочва мандата си, бил той консул, претор, губернатор или младши магистрат. Също така съобщих на римските легиони, че вече няма да им бъдат изплащани големи премии. В бъдеще те ще се сражават за Рим, а не за един или друг пълководец.

И тъй нататък, и други подобни. Антоний дочете дългия свитък и го метна на Клеопатра.

— Ето, прочети това! — озъби се той. — Кутрето се перчи като вълк, че даже и като водач на глутницата.

Тя прочете писмото десет пъти по-бързо от него, остави го с леко треперещи пръсти и се вгледа в лицето на Антоний. Лошо, лошо! Докато Антоний търпеше провали на изток, Октавиан жънеше успехи на запад. При това не половинчати, пълна и зашеметяваща победа, която бе изсипала огромни богатства в хазната. А това означаваше, че Октавиан разполага със средства да екипира и обучава нови легиони при нужда, както и да поддържа мощен флот.

— Търпелив е — бе нейният коментар. — Много търпелив. Чакал е шест години удобния момент и когато е направил хода си, не е пропуснал нищо. Този Марк Агрипа трябва да е необикновен човек.

— Октавиан е като залепен за него — изръмжа Антоний.

— Говори се, че са любовници.

— Не бих се учудил. — Антоний сви рамене и взе друго писмо, този път доста по-късо. — Това е от Фурний, от провинция Азия.

Лоши новини и от провинция Азия. Фурний пишеше, че Секст Помпей, Либон, Децим Турулий и Касий Пармензис са пристигнали в

Митилена на остров Лесбос в края на миналия ноември и не са останали със скръстени ръце. Престоят им бил кратък. През януари били вече в Ефес и набирали доброволци сред ветераните, които през годините бяха получили земя в провинция Азия. През март разполагали с три пълни легиона и били готови да се опитат да завладеят Анатолия. Уплашен, царят на Галатия Аминт обединил сили с Фурний. Губернаторът очакваше всеки момент да избухне война.

— Трябваше да видиш сметката на Секст Помпей още преди години — каза Клеопатра, отваряйки стара рана.

— Как бих могъл, като създаваше грижи на Октавиан и не му позволяваше да се занимава с мен? — сърдито отвърна Антоний и посегна към гарафата вино.

— *Недей!* — срязва го тя. — Още не си прочел последното писмо от Попликола. Ако трябва да пиеш, прави го след като си свършиш работата.

Той се подчини като дете, което я накара да се почувства по-добре — имаше нужда от доброто й мнение повече, отколкото от вино. Но какво щеше да прави, когато започнеше да се нуждае от виното повече, отколкото от нея? Хрумна й мисъл — аметист! Аметистът има магическа сила над виното и не позволява да се привиква към него. Трябва да поръча на царския бижутер в Александрия да му изработи най-великолепния пръстен с аметист на света. Започне ли да го носи, ще преодолее необходимостта от вино.

Разбира се, Попликола знаеше от самото начало, че кампанията срещу партите се е провалила. Именно той беше пуснал из Рим лъжата за великите победи на Антоний, верен на принципа, че който излезе най-напред с някаква версия, той ще излезе победител. Преди това с ликуване бе съобщил на Антоний, че Рим и Сенатът са повярвали на историята му и се подсмиваше на факта, че не друг, а самият Октавиан бе предложил да бъде гласувана благодарност за „победата“. Последното писмо беше много различно. В основната си част то представляваше дословно предаване на речта на Октавиан в Сената, която описваше кампанията на Антоний като истинска катастрофа. Ясно беше, че изпратените от Октавиан агенти бяха научили и най-малките подробности.

Сълзите вече се стичаха по лицето на Антоний, докато сричаше писмото. Клеопатра го забеляза, грабна свитъка със свито сърце и

прочете хапливата, наситена политическа филипика. Как смееше Октавиан да описва собствената ѝ роля в събитията като толкова зловредна! Царица на зверовете! „Искам при мама!“ Блестящо оклеветяване. Как сега ще възстанови Антоний?

Проклет да си, Октавиане, проклет да си! Дано Собек и Таварет те изсмучат в ноздрите си и те удавят, а после да те сдъвчат и стъпчат!

После видя начина и се зачуди как не се беше сетила преди това. Антоний трябваше да бъде откъснат от Рим, да бъде накаран да разбере, че съдбата и късметът му са в Египет, а не в Рим. Тя ще му създаде гнездо в Александрия — тъй удобно и ласкателно, така пълно с развлечения, че той никога няма да поиска да бъде някъде другаде. Ще трябва да се ожени за нея. Какво щастие, че моногамен народ като римляните не обръща внимание на браковете с чужденци и не ги смята за законни! Дори засега на Антоний да му се налага да остане женен за Октавия, това няма значение. В действителност египетският му брак ще означава много повече за онези, за които личните връзки имаха значение — царете клиенти и по-маловажни принцове.

Седеше с главата на Антоний в скута си, заковала поглед върху бюста на Цезар — идеалния партньор, който ѝ беше отнет. Бюстът бе от Афродизиас, чиито скулптори и художници нямаха равни на себе си. Всяка черта беше правдива, от нюанса на светлата златиста коса до пронизващите очи — най-бледо синьо, заобиколено с тъмни като мастило пръстени. Вълна от мъка премина през нея, но тя решително я потисна.

„Справяй се с каквото разполагаш, Клеопатра. Не копней за онова, което не би могло да стане.

Ще има война. Трябва да има война. Единственият въпрос е кога. Октавиан лъже през зъби, че вече няма да има граждански войни — ще му се наложи да се бие с Антоний или да изгуби онова, което има. Но все още не, ако може да се съди по тази реч. Смята първо да приведе легионите си във върхово състояние, като покори племената на Илирик, а в речта си споменаваше, че кампанията може да продължи до три години. Това означава, че имаме три години за подготовка, след което нападаме Запада, нападаме Италия. Ще трябва да оставя Антоний да приключи с партите в ума си по такъв начин, че да кали легионите, си без да ги изгуби. Защото той не е пълководец от класата на Цезар. Винаги съм го знаела, но смятах, че след смъртта на Цезар

никой не би могъл да съперничи на Антоний. Но сега го познавам по-добре и знам, че недостатъците му като човек засягат и способността му да командва войската. Вентидий беше по-добър от него, може би същото се отнася и за Канидий. Нека Канидий свърши истинската работа, докато Антоний се радва на славата и заслепява света с илюзорни трикове.

Първо сватбата. Ще я направим веднага щом мога да повикам Ха'ем. Ще пратя Канидий на първия етап от тази глупава кампания, ще се погрижа Армения да бъде смазана, а Мидия — твърде сплашена, за да предприеме каквото и да било. Ще държа Антоний на разстояние от същинското царство на партите. Ще го убедя, че със завладяването на Армения и Мидия Атропатена е победил партите. Ще го напивам, ще движа сама нещата. Какво ми пречи да водя кампания не по-зле от мъж? Ох, Антоний, защо не можеш да си като Цезар? Колко лесно би било тогава!

Един ден след десетина години Цезарион трябва да стане цар на Рим, защото царят на Рим е и цар на света. Ще го накарам да разруши храмовете на Капитолий и да построи там двореца си със златна зала, в която ще раздава правосъдие. А египетските «богове — зверове» ще станат богове на Рим. Юпитер ще се просне по очи пред Амон-Ра. Изпълних дълга си към Египет — трима сина и една дъщеря. Нил ще продължи да се разлива. Ще имам време да насоча вниманието си към завладяването на Рим и Антоний ще бъде мой партньор в начинанието“.

Сълзите му бяха спрели. Клеопатра вдигна главата му, усмихна се нежно и избърса лицето му с мека ленена кърпичка.

— Олекна ли ти, любов моя? — попита тя и го целуна по челото.

— Да — виновно отвърна той.

— Изпий чаша вино, ще ти дойде добре. Имаш работа за вършене. Войски за събиране. Не обръщай внимание на Октавиан! Какво знае той за армиите? Залагам хиляда таланта срещу кирпичена тухла, че ще се провали в Илирик.

Антоний загълта жадно, докато не пресуши бокала.

— Пийни още — подкани го Клеопатра.

В края на юни се ожениха според египетския ритуал. Антоний получи титлата съпруг на фараона, което като че ли му достави удоволствие. След като изостави идеята за един трезвен Антоний, споделящ трона ѝ, макар и само като съпруг, тя се успокои мъничко. Едва сега осъзна колко трудно ѝ е било да държи Антоний настрана от виното след връщането му от Карана. Напразни усилия.

Насочи вниманието си към Канидий и накара Антоний да го извика на съвет, в който участваха само тримата. Погрижи се обаче Антоний да бъде трезвен. В плановите ѝ не влизаше да показва слабостта му пред командирите, макар че един ден това неизбежно трябваше да се случи. Единственият, който би възразил срещу тази малка среща — Ахенобарб, се бе върнал във Витиния и в момента беше погълнат от войната на Фурний срещу Секст Помпей, който бе решил, че Витиния му се харесва и кроеше планове да я завладее, след като убие неподатливия Ахенобарб. Самият Ахенобарб обаче нямаше намерение да се примирява с подобна участ.

Добре инструктираният предварително Антоний започна с очертаване на плановите си за предстоящата кампания по начин, който не издаваше влиянието на Клеопатра.

— Разполагам с двайсет и пет легиона, но онези в Сирия далеч не са в пълен състав, както много добре знаеш — каза той на Публий Канидий с отлично овладян глас. — Колко точно хора не достигат, Канидий?

— Общо, само три хиляди души. Пет кохорти, макар при някои да са осем, при други — две. Водя ги легиони, общо тринайсет.

— От които онзи в Йерусалим е в пълен състав. Има още седем в Македония, всички в пълен състав, два във Витиния, също цели, както и трите пълни легиона на Секст Помпей. — Антоний се ухили и отново заприлича на себе си. — Много мило, че е набрал хора от мое име, нали? Ще бъде мъртъв до края на годината, поради което добавям неговите и легионите на Ахенобарб към общата сметка. Мисля обаче, че ми трябва трийсет легиона. Не е задължително всички да са изцяло попълнени или да имат опит. Предлагам да пратим най-малобройния от сирийските легиони в Македония и да докараме македонските войски тук за кампанията.

Канидий го погледна колебливо.

— Разбирам доводите ти, Марк Антоний, но определено те съветвам да оставиш един от македонските легиони на мястото му. Да дойдат шест, но недей да пращаш от сирийските си войници там. Изчакай, докато събереш още пет легиона и прати тях. Съгласен съм, че неопитните новобранци ще се оправят в Македония — дарданите и бесите още не са се оправили от ударите на Полион и Цензорин. Ще имаш своите трийсет легиона.

— Добре! — Антоний от месеци не се бе чувствал в такова приповдигнато настроение. — Ще ми трябват десет хиляди конници, галатяни и траки. Вече не мога да набирам гали — Октавиан контролира териториите и не е склонен да сътрудничи. Дребното лайно дори ми отказва четирите легиона, които ми дължи!

— Колко легиона ще поведеш на изток?

— Двайсет и три, всички в пълен състав и от опитни бойци. Сто трийсет и осем хиляди души заедно с тиловаците. Без никакви помощни войски този път, само пречат. Поне конницата няма да изостава от легионите. И този път ще се движим в каре през цялото време, а обозът ще е в средата. Където теренът позволява, минаваме в *agmen quadratum*.

— Съгласен.

— Мисля обаче, че трябва да направим нещо тази година, макар че лично аз трябва да остана тук и да видя как вървят нещата със Секст Помпей. Ти ще трябва да водиш тази война, Канидий. Колко легиона можеш да събереш и да тръгнеш веднага?

— Седем в пълен състав, ако събера кохортите.

— Достатъчно е. Кампанията няма да бъде дълга — каквото и да се случва, не позволявай да бъдеш хванат от зимата, освен ако не си се разположил на зимен лагер. Аминт може незабавно да даде две хиляди конника — ако се съди по писмото му, всеки момент ще пристигнат. Подозирам, че би искал да ги задържи срещу Секст.

— Прав си, Секст няма да изкара дълго — уверено рече Канидий.

— Тръгваш от Карана направо към Армения. Важно е тази година да дадем хубав урок на Артавазд Арменски. Така догодина ще е съвсем омекнал.

— Както желаш, Антоний.

Клеопатра прочисти гърлото си. Двамата мъже я погледнаха изненадано — съвсем бяха забравили за нея. Заради Канидий тя се опита да изглежда... ако не смирена, то поне хрисима и практична.

— Предлагам да започнем да строим флот — рече тя.

Канидий не успя да скрие изумлението си.

— Защо? — попита той. — Не планираме никакви морски експедиции.

— Сега не, така е — каза тя, без да показва раздразнението си. — Корабите обаче може да ни потрѣбват в бъдеще. За построяването им е нужно доста време, особено ако са толкова много, колкото ще ни потрѣбват. Или по-добре да кажа, може да ни потрѣбват.

— За какво да ни потрѣбват? — попита озадаченият Антоний.

— Публий Канидий не е запознат с речта на Октавиан в Сената, така че му е простено да не разбира. Но ти я четеш, Антоний, и бих казала, че посланието ѝ е ясно — един ден той ще отплава на изток, за да те смаже.

За момент и двамата не казаха нито дума. Канидий усети как стомахът му се свива. Какво е намислила тази жена?

— Прочетох речта, твое величество — рече той. — Изпрати ми я Полион, с когото си кореспондирам, когато мога. Аз обаче не виждам в нея никаква заплаха към Марк Антоний, освен критиките, които Октавиан няма основания да отправя. Всъщност той повтаря, че няма да тръгне на война срещу друг римлянин. И аз му вярвам.

Физиономията ѝ бе станала каменна. Когато заговори, в гласа ѝ се усещаше лед:

— Позволи ми да посоча, Канидий, че съм по-опитна в политиката от теб. Думите на Октавиан са едно. Делата му — съвсем друго. Уверявам те, че има намерението да смаже Марк Антоний. Затова трябва да се приготвим, при това още сега, а не догодина или по-нататък. Докато разхождате хората си в онази партска одисея, аз смятам да свърша малко полезна работа по бреговете на Вашето море и да построя най-големите бойни кораби, които са възможни.

— Задоволи се с пент... ъъ, с квинкверми... госпожо! — рече Канидий. — Всичко по-голямо е твърде бавно и тромаво.

— Именно квинкверми имах предвид — високомерно отвърна тя.

Канидий въздъхна и плесна бедрата си.

— Е, бих казал, че това няма как да ни навреди.
— Кой ще плати за корабите? — подозрително попита Антоний.
— Аз, разбира се — каза Клеопатра. — Трябва да разполагаме най-малко с петстотин бойни и поне още толкова транспортни кораба.
— *Транспортни!* — ахна Канидий. — Това пък защо?
— Мислех си, че от името става ясно.
Канидий отвори уста да отговори, но премълча, кимна и излезе.
— Смути го — каза Антоний.
— Виждам, макар че не разбирам защо.
— Защото не те познава, мила — малко уморено отвърна Антоний.
— Ти против ли си? — попита тя със стиснати зъби.
Малките червеникави очи се разшириха.
— Аз! Богове, не! Парите са си твои, Клеопатра. Харчи ги, както ти хрумне.
— Я си пий виното! — озъби се тя, но бързо се овладя и му се усмихна с най-обаятелната си усмивка. — Всъщност този път ще ти правя компания. Икономът твърди, че виното на стария Асандър било особено добро. Знаеш ли, че Асандър е опростен вариант на Александър?
— Доста куц начин за смяна на темата, но ще отстъпя. — Той се ухили. — Макар че ако смяташ да поркаш, ще се наложи да го правиш сама.
— Моля?
— Оправих се. Приключих с виното.
Долната ѝ челюст увисна.
— Какво?
— Чу ме, Клеопатра. Лудо влюбен съм в теб, но нима наистина си мислеше, че не съм усетил плана ти да ме държиш пиан? — Той въздъхна и се наведе настойчиво напред. — Може да си мислиш, че знаеш през какво мина войската ми в Мидия, но всъщност нямаш представа. Както нямаш представа и аз през какво минах. За да знаеш, трябва да си била там, а ти не беше. Аз, командирът, не опазих хората си, защото се втурнах в земите на врага като нападащ глиган. Повярвах на лъжите на един партски агент, а подминах думите на собствените си легати. Юлий Цезар винаги ме кореше за привързаността ми и беше прав. Провалът на мидийската кампания се дължи единствено на мен и

аз много добре осъзнавам това. Не съм малоумен глупак, нито безнадеждно пристрастен към виното. Само ме мислиш за такъв! Трябваше да залича вината си за Мидия, като се напия до безсъзнание! Така съм устроен! А сега... е, всичко отмина. Отново ти казвам, обичам те повече от живота си. Никога не ще престана да те обичам. Но ти не ме обичаш и колкото и да възразяваш, умът ти е зает единствено с планове и машинации, които да осигурят за Цезарион... кой знае какво? Целият Изток ли? А също и Западът? Той ли ще става цар на Рим? Непрекъснато мечтаеш за това, нали? Стоварваш собствените си амбиции върху раменете на горкото момче...

— Обичам те! — прекъсна го тя. — Антоний, не си и помисляй, че не те обичам! А Цезарион... Цезарион... — Тя се запъна, твърде объркана от новия Антоний, за да измисли някакви аргументи.

Той хвана ръцете ѝ и ги погали.

— Всичко е наред, Клеопатра. Разбирам те — каза нежно и се усмихна. Очите му се напълниха със сълзи, устните му потръпнаха. — И аз, бедният глупак, ще сторя каквото поискаш. Такава е участва на всеки мъж, влюбен във властна жена. Просто ми дай правото да го правя с бистър ум. — Сълзите изчезнаха и той се разсмя. — Което означава, че повече няма да посегна към виното! Не мога да обузда склонността си към удоволствия, но пия само на пиршества. Мога да карам и без вино, което означава, че когато съм нужен, ще бъда на линия — за теб, за Ахенобарб или за Попликола... както и за Октавия.

Тя примигна и поклати глава.

— Изненада ме. Какво друго си забелязал?

— Тайна. Назначих Планк за губернатор на Сирия — смени темата той. — Сосий иска да се върне в Рим. А Тиций ще поведе сирийския ми флот към Милет с проконсулски правомощия. Той ще се справи със Секст Помпей. — Антоний се разсмя. — Виждаш ли, любов моя? Права си, както винаги. Ето че вече се нуждая от флот!

— Какви са заповедите на Тиций? — подозрително попита тя.

— Да ми доведе Секст в Антиохия.

— За церемониална екзекуция ли?

— Ах вие, източни монарси! Как само обичате екзекуциите! И без това ще строиш кораби, така че може да ми потрябва като адмирал — лукаво рече Антоний. — Едва ли ще се намери по-добър от него.

19.

— Имам поръчение за теб, скъпа моя — каза Октавиан на сестра си по време на вечеря.

Тя замръзна, продължавайки да държи малкото парче агнешко, чиято възхитителна тънка коричка от мазнина беше подправена с горчица и пипер. Думите му прекъснаха мислите ѝ, които се въртяха около промените във вечерното меню на Октавиан, откакто се беше оженил за Ливия Друзила. Най-изтънчените и вкусни ястия! И в същото време много добре си даваше сметка, че нищо не се прахосва, от безбожната заплата на готвача до парите, похарчени за продукти и подправки. Ливия Друзила сама пазаруваше и се пазареше здравата. На готвача пък и през ум не му минаваше да кръшка или да отмъква продукти за собствената си кухня. Ливия Друзила го държеше непрекъснато под око.

— Поръчение ли, Цезаре? — попита тя и внимателно отхапа повече месо, отколкото мазнина.

— Да. Какво ще кажеш да се разходиш до Атина и да видиш съпруга си?

Октавия грейна.

— О, Цезаре, разбира се!

— И аз си помислих, че няма да имаш нищо против. — Той намигна на Меценат. — Имам и задача, с която никой друг не би се справил по-добре.

Тя сбърчи вежда.

— Задача? Това поръчение ли ще рече?

— Понякога — сериозно отвърна Октавиан.

— Какво трябва да сторя?

— Да закараш на Антоний две хиляди подбрани войници — най-добрите от най-добрите, — а също така седемдесет нови кораба, голям таран, три по-малки, двеста балисти, двеста големи катапулта и двеста скорпиона.

— Богове! Аз ли трябва да командвам цялото това... множество? — попита тя с блеснали очи.

— Страшно обичам да те виждам тъй щастлива, но не. Гай Фонтей изгаря от нетърпение да се върне при Антоний, така че той ще бъде командирът — отвърна Октавиан и захрупа стрък керевиз. — Ти можеш да занесеш на Антоний писмо от мен.

— Сигурна съм, че ще се зарадва на подаръците.

— Не толкова, колкото на теб, бих казал — поклати пръст Октавиан. Погледът му се премести от Октавия към кушетката на Меценат и Агрипа и се спря малко тъжно върху втория. Рядко се случваше плановите му да се объркат, но с този определено бе станало точно това. Къде беше сгрешил?

Всичко започна от факта, че Агрипа е ерген и Ливия Друзила бе решила, че това не може да продължава така. Дори и да бе сметнала погледа му за твърде чувствен, когато се спираше върху нея, тя запази тази информация за себе си и просто съобщи на Октавиан, че е крайно време Агрипа да се ожени. Без да подозира нищо, той се замисли върху думите ѝ и реши, че както винаги тя има право. Агрипа вече разполагаше с достатъчно богатства, земя и имоти, така че никой баща не би сметнал, че търси брак по сметка. Освен това той беше много привлекателен на външен вид. Трудно можеше да се намери жена на възраст от петнадесет до петдесет, която да не запърха с мигли в негово присъствие. За съжаление той никога не забелязваше това. Никакви светски приказки, сковано държане в обществото — такъв беше Агрипа. Жените припадаха по него, а той се прозяваше — или още по-лошо, омиташе се навън.

Когато Октавиан отвори дума за ергенството му, той примигна и го погледна смутено.

— Да не намекваш, че трябва да се ожения?

— Всъщност, да. Ти си най-важният човек в Рим след мен, а въпреки това живееш като някой от онези източни отшелници. Лагерна койка вместо легло, повече брони, отколкото тоги, без нито една прислужница в домакинството — каза Октавиан и се изкиска. — А засърби ли те, начесваш се с някое недодялано момиче от село, с което не можеш да останеш за постоянно. Не ме разбирай погрешно, Агрипа, не искам да кажа, че трябва да изоставиш недодяланите селски момичета. А просто, че ти е време да се ожениш.

— Никоя не би ме поискала — изтърси той.

— Много грешиш, ако искаш да знаеш! Скъпи ми Агрипа, изглеждаш добре, богат си, имаш положение. Та ти си *бивш консул*!

— Да, но нямам нужния произход, Цезаре. И не представлявам интерес за разните надути момичета на име Клавдия, Емилия, Семпрония или Домиция. Ако кажат да, то ще е само заради приятелството ми с теб. Идеята за съпруга, която ме гледа отвисоко, никак не ми допада.

— Тогава погледни малко по-надолу, но съвсем малко — не преставаше Октавиан. — Намерил съм идеалната жена за теб.

Агрипа го изглежда подозрително.

— Това да не е работа на Ливия Друзила?

— Не, честна дума! Идеята си е изцяло моя.

— И коя е тя?

Октавиан пое дълбоко дъх.

— Дъщерята на Атик — тържествуващо рече той. — Идеална е, Агрипа, наистина идеална! Не е от сенаторската класа, макар че това е само защото татко ѝ предпочита да прави пари не от политиката. Има кръвна връзка със Сесилии Метелиите, така че е достатъчно благородна. При това е наследница на едно от най-големите богатства в Рим!

— Твърде е млада. Знаеш ли изобщо как изглежда?

— На седемнайсет е, скоро ще навърши осемнайсет. И да, виждал съм я. По-скоро красива, отколкото симпатична, с хубава фигура и изключително добре образована, както може и да се очаква от дъщеря на Атик.

— Да чете ли предпочита, или да пазарува?

— Да чете.

Напрегнатото лице се отпусна мъничко.

— Е, това е добре. Тъмна или светла?

— Средна работа.

— О.

— Виж, ако имах някоя по-възрастна, щях да ти я предложа с благословията ми! — викна Октавиан и размаха ръце.

— Наистина ли? Наистина ли би го направил, Цезаре?

— Разбира се, че бих го направил! Но тъй като нямам, ще вземеш ли Цецилия Атика, или не?

— Никога не бих събрал смелост да поискам ръката ѝ.

— Аз ще се оправя с това. Ще я вземеш ли?

— Май нямам кой знае какъв избор, така че... да, ще я взема.

Така и стана, макар че Октавиан не бе осъзнал колко неохотно се е съгласил младоженецът. Агрипа беше самостоятелен от тринадесетгодишен. На двадесет и седем вече бе станал твърд като бетона, с който така обичаше да експериментира. Като се изключи компанията на Октавиан и донякъде на Ливия Друзила, той бе кисел, мълчалив и винаги бдителен. Изглеждаше много добре, че се жени, още повече че невестата, подобно на всички нейни приятелки, бе влюбена във великолепия и недостижим Марк Випсаний Агрипа.

Месец след сватбата високата изящна лилия, както я наричаше Ливия Друзила, се спаружи и повехна. Момичето изля мъките си в съчувственото ухо на Ливия, а тя на свой ред ги изсипа в ухото на Октавиан.

— Истинска катастрофа! — извика тя. — Горката Атика смята, че не я зачита за нищо — дори не *разговаря* с нея! А идеята му за любене е... е... прости ми, че ще бъде вулгарна, любов моя! — е като жребец с кобила! Хапе я по врата и... и... е, ще го оставя на въображението ти. За щастие — мрачно продължи тя — не удовлетворявал много често плътските си нагони.

Октавиан никога не беше очаквал, че ще научи за тази страна на Агрипа, нито пък желаше да я научава. Изчерви се и изведнъж му се прииска да бъде където и да е, само не до жена си. Много добре знаеше, че от собствените му способности в областта на любенето има какво да се желае, но знаеше също, че тръпката за Ливия Друзила идваше от властта, и се чувстваше повече или по-малко удобно. Жалко, че Атика нямаше такива наклонности — но пък и не е била омъжена шест години за някой Клавдий Нерон, който да превърне момичешките ѝ мечти в желязна цел.

— Да се надяваме, че ще забременее — каза той. — Едно бебе ще насочи вниманието ѝ другаде.

— Бебето не е заместител на задоволяващия съпруг — рече Ливия Друзила, която лично бе презадоволена. Намръщи се. — Проблемът е, че си има довереник.

— Какво искаш да кажеш? Че брачните истории на Агрипа ще станат всеобщо достояние ли?

— Не бих се тревожила толкова, ако беше така просто. Не, довереник ѝ е старият ѝ наставник, либертинът на Атик Квинт Цецилий Епирота. Най-добрият мъж, когото познавала, така казва.

— Епирота? Чувал съм това име! — възкликна Октавиан. — Виден учен. Голям познавач на Вергилий, ако се вярва на Меценат.

— Хmmm... сигурна съм, че си прав, Цезаре, но някак не ми се вярва да ѝ предлага поетична утеха. О, тя е добродетелна, разбира се! Но за колко време, ако пратиш Агрипа в Илирик?

— Това зависи от боговете, мила моя, а аз нямам никакво намерение да си пъхам носа в брака на Агрипа. Да се надяваме, че Атика ще си роди бебе и то ще погълне цялото ѝ внимание. — Октавиан въздъхна. — Може би на Агрипа не му подхожда много млада жена. Май трябваше да му предложи Скрибония?

Може би. Вечерта, когато Октавия дойде на вечеря заедно с Меценат и неговата Теренция, а Агрипа с Атика, по-голямата част от висшето общество на Рим знаеше, че бракът на Агрипа не е от най-удачните. Гледайки мрачното изражение на най-стария си приятел, на Октавиан страшно му се искаше да го утеши някак, но не можеше. Поне Атика е бременна, помисли си той. Освен това беше намерил смелост да намекне на Атик, че няма да е зле любимият му либертин Епирота да стои по-далеч от любимата му дъщеря. Четящите жени са също толкова уязвими, колкото и пазаруващите.

Октавия беше толкова щастлива, че взе разстоянието до дома си едва ли не тичешком. Най-сетне ще види Антоний! Бяха минали две години, откакто той я остави на Коркира. Антония Малката, известна като Тонила, вече вървеше и бърбеше. Прекрасно момиченце с тъмночервената коса на баща си и червеникави очи, но за щастие, не с неговата брадичка и — поне засега — нос. А какъв нрав само! Антоний се е метнал на майка си, докато Тонила е съвсем като баща си. Стига, Октавия, спри! Спри да мислиш за децата и помисли за мъжа си, когото скоро ще видиш. Каква радост! Какво удоволствие! Тръгна да намери гардеробниерката си — много компетентна жена,

която високо ценеше положението си в домакинството на Антоний и в същото време беше изключително привързана към Октавия.

Тъкмо обсъждаха най-задълбочено какви дрехи да вземе в Атина и колко точно нови трябва да си ушие, за да достави удоволствие на съпруга си, когато влезе икономът и съобщи, че в дома се е отбил Гай Фонтей Капитон.

Октавия го познаваше, но не много добре. Той беше с тях, когато тя и Антоний плаваха за последно заедно, но неразположението ѝ я бе принудило през повечето време да остане в каютата, а и пътуването до Коркира беше съвсем кратко. Затова поздрави високия, красив и безупречно облечен Фонтей с известна сдържаност. Не беше и сигурна каква е причината за посещението му.

— Император Цезар казва, че ти ще отнесеш даровете му на Марк Антоний — каза той, без да се опита да седне. — Реших, че трябва да намина и да проверя дали имаш нужда от нещо за пътуването или за Атина — може би мебел или някакви трайни храни?

„Очите ѝ — помисли си той, докато гледаше как чувствата се гонят в тях. — Най-прекрасните очи, които съм виждал някога, макар че не необичайният им цвят ги прави тъй завладяващи. По-скоро причината е в добротата, във всеобхватната им обич. Как е възможно Антоний да я мами? Ако беше моя, щях да съм ѝ верен завинаги. Друго странно нещо — как може да бъде сестра на Октавиан? И още едно — как успява да обича едновременно Антоний и Октавиан?“

— Благодаря, Гай Фонтей — отвърна с усмивка тя. — Всъщност за нищо не мисля, освен... — тя погледна боязливо — за морето, а за него никой не може да се погрижи.

Той се разсмя, взе ръката ѝ и я целуна леко.

— Госпожо, ще направя всичко по силите си! Татко Нептун, Вулкан Земертърсецът и морските лари ще получат богати жертви, за да запазят морето спокойно, да духат попутни ветрове и пътуването ни да е бързо.

С тези думи си тръгна, оставяйки Октавия да се взира след него, усещайки някакво странно облекчение. Какъв приятен човек! Щом той е главният, всичко ще бъде наред, както и да се държи морето.

А то се държа точно както бе поръчал Фонтей, когато принасяше жертвите си. Дори заобикалянето на нос Тенар не беше съпроводено от обичайните опасности. Но докато Октавия си мислеше, че загрижеността му за нея е просто проява на учтивост, Фонтей много добре знаеше колко себични са надеждите му. Той желаете компанията на тази чудесна жена през целия път, което означаваше никакви морски болести. Не можеше да си позволи да я разочарова, дори и при акостирането в Пирея. Приятна, остроумна, добър събеседник, никога превзета или с типично „матронско“ поведение — беше направо божествена! Нищо чудно, че Октавиан ѝ бе издигнал статуи, нищо чудно, че обикновените хора я уважаваха, почитаха и обичаха! Двата нундина в компанията на Октавия от Тарент до Атина щяха да останат скъп спомен до края на живота му. Любов? Любов ли беше това? Може би, но в нея нямаше и следа от долните подтици, които свързваше с тази дума, когато се отнасяше за отношения между мъж и жена. Ако му се беше появила посред нощ и бе поискала от него да правят любов, той не би ѝ отказал, но тя не се появи. Октавия сякаш беше от някакво по-висше измерение — колкото жена, толкова и богиня.

Най-лошото беше, както Фонтей знаеше, че Антоний няма да бъде в Атина да я посрещне. Той вече бе здраво оплетен в мрежите на царица Клеопатра в Антиохия. Братът на Октавия също го знаеше.

— Поверявам ти сестра си, Гай Фонтей — каза той непосредствено преди да потеглят от Капуа към Тарент, — защото те смятам за по-искрен от останалите креатури на Антоний и вярвам, че си човек на честта. Разбира се, основната ти задача е да съпроводиш войниците и техниката до Антоний, но искам и нещо повече от теб, стига да си съгласен.

Типичният за Октавиан двусмислен комплимент — той бе една от „креатурите“ на Антоний, — но Фонтей не се засегна, защото усети, че това просто е въведение към нещо далеч по-важно, което той искаше да му каже. И то не закъсня.

— Знаеш какво прави Антоний, с кого го прави, къде го прави, а може би и защо го прави — рече малко реторично Октавиан. — За съжаление сестра ми няма представа какво става в Антиохия и аз не съм я осветлил, защото е възможно Антоний просто... тъъ... да си запълва времето, изпълвайки Клеопатра. Възможно е да се върне при

сестра ми веднага щом научи, че тя е в Атина. Не ми се вярва, но не бива и да се изключва такава възможност. Искам от теб да останеш край нея в Антиохия в случай, че Антоний не се появи. Ако стане така, горката Октавия ще има нужда от приятел. Новината, че връзката на Антоний е сериозна, ще я съсипе. Сестра ми е част от късмета на Рим, почти като весталка. Ако Антоний я разочарова, тя трябва да се върне у дома и в същото време да не бъде *натирена* бързо-бързо. Разбираш ли ме?

— Напълно, Цезаре — отвърна без колебание Фонтей. — Не бива да ѝ се позволява да напуска Атина, докато има и капка надежда.

При спомена за този разговор лицето на Фонтей се изкриви. Вече познаваше госпожата далеч по-добре оттогава и откри, че е страшно загрижен за участта ѝ.

Е, сега се намираха в Гърция и жертвите му трябваше да са посветени на гръцките богове — Деметра, майката, Персефона, откраднатата дъщеря, Хермес, вестителя, Посейдон от дълбините и Хера, царицата. Пратете Антоний в Атина, нека се освободи от примката на Клеопатра! Как може да избере онази хилава и грозна дребна жена пред прекрасната Октавия? Не може, просто не може!

Октавия скри разочарованието си от новината, че Антоний е в Антиохия, но научи достатъчно за ужасната кампания срещу Фрааспа, за да разбере, че той сигурно предпочита в този момент да бъде при войниците си. Затова му писа незабавно, за да го уведоми за пристигането си в Атина и за дара, който беше дошъл с нея — войници, обсадна техника и артилерия. Писмото бе пълно и с новини за децата му, за другите обитатели на детската, за семейството и за събитията в Рим и съвсем невинно намекваше, че ако той не може да дойде в Атина, би могъл да поиска от нея да замине за Антиохия.

Между написването на писмото и отговора на Антоний — цял месец — ѝ се наложи да изтърпи подновяването на приятелства и познанства от предишното си пребиваване тук. Повечето бяха напълно безвредни, но когато икономът обяви за пристигането на Пердита, сърцето на Октавия се сви. Възрастната римска матрона беше съпруга на търговец — плутократ, невероятно богата и опасно безработна. Пердита бе прякор и тя го носеше с гордост. Той не означаваше, че тя самата е съсипана, а че винаги намираще начин да съсипе другите. Пердита беше разрушител, носителка на всякакви злини.

— О, бедната моя, милата моя! — извика тя и се понесе из дневната в ефирната си вълнена рокля в модерния за момента крещящ пурпурен цвят, окичена с безброй огърлици, гривни, висулки и обеци, които дрънчаха като затворнически вериги.

— Пердита. Радвам се да те видя — механично отвърна Октавия и изтърпя целувките и ръкостисканията.

— За мен това е безчестие и се надявам да му го кажа, когато го видя! — извика Пердита, докато се настаняваше в стола.

— Кое е безчестие? — не разбра Октавия.

— Че как, безсрамната афера на Антоний с Клеопатра!

Устните на Октавия се изкривиха в усмивка.

— Наистина ли е безсрамна? — попита тя.

— Мила моя, та той се *ожени* за нея!

— Нима?

— Наистина го е направил. Оженили се в Антиохия, веднага след като пристигнали от Левке Коме.

— Откъде знаеш?

— Перегрин получи писма от Гней Цина, Скавър, Тиций и Попликола — отвърна Пердита. Перегрин беше съпругът ѝ. — Самата истина е. Миналата година му родила още едно момче.

Пердита остана половин час и упорито отказваше да стане от мястото си, въпреки че домакинята така и не ѝ предложи храна и напитки. През това време успя да снесе цялата история, както я знаеше, от многомесечния запой на Антоний в очакване на Клеопатра до подробностите от сватбата им. Самата Октавия вече бе осведомена за някои събития, макар и не по начина, по който ѝ ги описваше Пердита. Тя слушаше съсредоточено, без да дава израз на чувствата си, и се изправи при първа възможност, за да сложи край на неприятната интерлюдия. От устата ѝ не излезе нито дума за склонността на мъжете да си вземат любовници, когато са разделени с жените си, нито за нещо друго, което би могло да даде повод на Пердита да разказва за срещата им. Естествено, гостенката можеше и да излъже, но тези, които чуеха лъжите ѝ, нямаше да намерят потвърждение на нейната версия. След като Пердита излезе с подрънкване и бърборене на горещото атинско слънце, Октавия се затвори в стаята си за цял час, без да пуска дори слугите. Клеопатра, царицата на Египет. Затова ли брат ѝ говореше за нея толкова гадно дори и по време на вечеря? Колко

ли знаеха останалите, докато тя самата не бе подозирала нищо? Октавия знаеше за децата на Клеопатра от съпруга ѝ, включително и за роденото миналата година момче, но това не я притесняваше. Просто беше приела, че египетската царица е плодовита жена, която също като нея нямаше нищо против да зачева. Собствените ѝ впечатления бяха за жена, която бе обичала Божествения Юлий страстно и от цялото си сърце, а сега търсеше утеха у братовчед му и искаше да роди от него повече деца, за да гарантира трона за следващото поколение. На Октавия никога не ѝ бе минавало през ума, че Антоний няма да кръшка. Това си бе в природата му, а как би могъл да върви срещу нея?

Ала Пердита говореше за вечна любов! Но от нея струеше злонамереност и проклетия, така че защо да ѝ вярва? И въпреки това червейчето се промъкна под кожата на Октавия и започна да дълбае навътре към сърцето ѝ, към надеждите и мечтите ѝ. Не можеше да отрече, че съпругът ѝ се е обърнал за помощ към Клеопатра, нито че все още се намираше в обятията на прочутата владетелка. Но в момента, в който научеше, че тя, Октавия, отново е тук, Антоний щеше да върне Клеопатра обратно в Египет и да дойде в Атина. Сигурна беше в това, напълно сигурна!

Въпреки това през онзи един час тя крачеше неспокойно из стаята, бореше се с насадения от Пердита червей, мъчеше се да запази равновесие, призоваваше целия си здрав разум. Нямаше абсолютно никакъв смисъл Антоний да се влюбва в жена, прочута най-вече с това, че е прелъстила Божествения Юлий — интелектуалец, естет, човек с необичайно изискан и придиричлив вкус. Антоний приличаше на него толкова, колкото тебеширът прилича на сирене. Това бе обичайното сравнение, но то не подходеше напълно. Може би рубин и червено стъкло мънисто? Не, защо изобщо си губи времето с подобни глупави сравнения? Единственото общо между Божествения Юлий и Антоний беше кръвта на Юлиите, а по думите на брат ѝ единствено това бе накарало Клеопатра да потърси близост с Антоний. Беше му се предложила заради произхода му, така бе казал брат ѝ Цезар. Да преспи с управляваща царица и да ѝ направи деца би се харесало неимоверно на Антоний и когато разбра за връзката им, Октавия я разглеждаше именно по такъв начин. Но любов? Не, никога! Невъзможно!

Когато направи обичайното си посещение за деня, Фонтей завари Октавия сякаш посърнала. Сенки се виждаха под прекрасните ѝ очи, усмивката ѝ изчезваше бързо, ръцете ѝ се движеха като че ли безцелно. Реши да бъде прям.

— Кой какво ти е надрънкар? — попита той.

Тя потръпна и го погледна умърлушено.

— Личи ли?

— Не, но аз усещам. Брат ти ме натовари да се грижа за теб и приех поръчението му присърце. Кой?

— Пердита.

— Отвратителна жена! Какво ти разказа?

— Нищо, за което да не знам, с изключение на женитбата.

— Но не е важно какво е казала, а как го е казала, нали?

— Да.

Той се осмели да хване безволево отпуснатите ѝ ръце и потърка с палци опакото на дланите ѝ в несръчен опит да я успокои — или да изрази обичта си.

— Октавия, чуй ме! — много сериозно рече той. — Не си мисли най-лошото, моля те. Твърде рано е ти или който и да било да си прави заключения. Аз съм добър приятел на Антоний и го *познавам*. Може би не така добре като теб, но пък по различен начин. Напълно възможно е бракът му с египтянката да е нещо, което е сметнал за необходимо за управлението му като триумвир на Изтока. Това не може да те засегне — ти си законната му съпруга. Този невалиден съюз е показателен за негодите му, защото нищо не се разви така, както си го представяше. Мисля, че това е начин да се отърси от разочарованията си. — Той пусна ръцете си, преди да е забелязала как я докосва. — Разбираш ли ме?

Тя кимна. Изглеждаше по-добре, сякаш бе изпитала облекчение.

— Да, Фонтее, разбирам. И ти благодаря с цялото си сърце.

— Повече не приемай Пердита. О, следващия път задължително ще дотича с вестта, че Перегрин е получил ново писмо от някой познайник! Но ти няма да я приемеш. Обещавах ли ми?

— Обещавам — каза тя и се усмихна.

— Тогава имам една добра новина. Днес следобед ще играят „Цар Едип“. Ще те оставя за малко да се приготвиш, а после ще идем

да видим как ще се представят актьорите. Говори се, че били страхотни.

Месец след като писмото на Октавия замина за Антиохия, пристигна отговорът на Антоний.

Какво правиш в Атина без двайсетте хиляди, които брат ти ми дължи? Аз се готвя за нова експедиция в партска Мидия, не ми достигат добри римски войници, а Октавиан има нахалството да ми прати само две хиляди? Това е прекалено, Октавия, наистина прекалено. Октавиан много добре знае, че в момента не мога да се върна в Италия да набирам лично легионери, а част от съглашението ни бе той да ми осигури четири легиона. Легиони, от които страшно се нуждая.

А ето че получавам едно глупаво писмо от теб, в което ми дрънкаш за това и онова дете — да не мислиш, че детската стая ме интересува в момент като този? Онова, за което ме е грижа, е неспазеният ангажимент на Октавиан. Четири легиона, а не четири кохорти! Най-добрите от най-добрите, как ли не! И защо брат ти е решил, че ми е нужен гигантски таран, когато се намирам на две крачки от ливанските кедри?

Чумата да тръшне него и всичките му близки!

Остави писмото, обляна в студена пот. Нито дума на обич, нито едно ласкаво обръщение, никакво споменаване за пристигането ѝ. Само гневни изблици по адрес на Октавиан.

— Дори не пише какво да правим с хората и товарите — каза тя на Фонтей.

Лицето му се стегна, кожата му настръхна, сякаш бе шибната от безброй песъчинки, вдигнати при пясъчна буря. Големите ѝ очи се взираха в него, толкова прозрачни, че бяха като прозорци към най-съкровенията ѝ мисли, пълни със сълзи, които започнаха да се стичат по

бузите ѝ, а тя сякаш не забелязваше. Фонтей бръкна в гънките на тогата си, извади носната си кърпа и ѝ я подаде.

— Горے главата, Октавия — каза той, като едва овладя гласа си. — Аз лично си мисля две неща, като чета това писмо. Първото е, че то отразява една страна на Антоний, позната и на двама ни — гневен, нетърпелив, докачлив. Направо си го представям как крачи ядосано напред-назад и първата му реакция е да види не друго, а обида от страна на Цезар. Просто ти се е случила ролята на посредника, на пратеника, когото убива, за да се освободи от яростта си. Второто обаче е по-сериозно. Мисля, че Клеопатра е слушала, водила си е бележки и лично е продиктувала този отговор. Ако беше отговорил Антоний, той щеше поне да каже какво все пак иска да се направи с дарението и с войниците, от които така се нуждае. А Клеопатра, която не разбира нищо от военни въпроси, не би си направила труда да обърне внимание на такива подробности. Тя е написала писмото, не Антоний.

В този отговор имаше смисъл. Октавия избърса очи, издуха носа си, погледна смаяно носната кърпа на Фонтей и се усмихна.

— На нищо я направих — рече тя. — Благодаря ти, скъпи ми Фонте. Но какво да сторя?

— Ела с мен на „Облаци“ на Аристофан, а след това пиши отново на Антоний, сякаш изобщо не си получавала този отговор. Питай го какво да правим с подаръците от Цезар.

— И кога смята да дойде в Атина? Да пиша ли и това?

— Определено. Той трябва да дойде.

Още един месец мина в гледане на комедии и трагедии, ходене на лекции, екскурзии и всякакви занимания, които Фонтей можеше да измисли, за да запълни времето на скъпата си подопечна, докато дойде отговорът на Антоний. Интересно, но дори Пердита не успя да скалъпи скандал от вниманието на Фонтей към сестрата на император Цезар! Просто никой не вярваше, че Октавия може да бъде невярна съпруга. Фонтей беше неин пазител, Цезар не беше крил това и се бе погрижил желанията му да бъдат известни дори и в Атина.

Междувременно всички говореха за продължаващата страст на Антоний към жената, която Октавиан наричаше Царицата на

зверовете. Самият Фонтей откри, че е поставен натясно, едната му половина копнееше да излезе в защита на Антоний, докато другата вече беше дълбоко влюбена в Октавия и тя бе единствената ѝ грижа.

Писмото на Антоний не беше толкова шокиращо, колкото предишното.

Връщай се в Рим, Октавия! Нямам работа в Атина в близко бъдеще, така че е безсмислено да ме чакаш там, вместо да се грижиш за децата си. Повтарям, връщай се в Рим!

Колкото до хората и материалите, прати ги незабавно в Антиохия. Фонтей може да дойде с тях, а може и да не идва, както си реши. Доколкото научавам, ти имаш повече нужда от него.

Забранявам ти да идваш в Антиохия, ясно ли е? Иди в Рим.

Може би шокът остави очите ѝ сухи. Не можеше да определи. Болката беше ужасна, но си имаше свой живот, който някак не бе свързан с нея, с Октавия, сестрата на император Цезар и съпруга на Марк Антоний. Тя я разкъсваше, изстискваше я, а в същото време умът мислеше единствено за двете малки момиченца от него. Те се носеха в чернилката пред очите ѝ — Антония, висока и светлокоса. Мама Атия казваше, че била двойник на Юлия, лелята на Божествения Юлий и съпруга на Гай Марий. Сега беше на пет и минаваше през „добър“ период, който вероятно нямаше да продължи много. А Тонила беше с червена коса и очи, властна, нетърпелива, непреклонна, пламенна. Антония почти не познаваше татко си, а Тонила дори не го беше виждала.

— Досущ като баща си! — викаше Атия, останала без нерви от тормоза или изблика на чувства от страна на Тонила.

— Досущ като баща си — прошепваше ѝ нежно Октавия и именно заради това обичаше още повече мъничкия вулкан.

А сега знаеше, че всичко е свършено. Беше дошъл денят, който бе предвидила навремето — до края на живота си щеше да го обича, но да съществува без него. Каквото и да го свързваше с египетската

царица, то беше много силно, може би неразривно. И все пак... и все пак някъде дълбоко в себе си Октавия знаеше, че съюзът им не е щастлив, че Антоний негодуваше срещу него, дори може би го ненавиждаше. С мен се чувстваше умиротворен и доволен, помисли си тя. Аз го успокоявах и утешавах. С Клеопатра изпитва несигурност и смут. Тя го подпалва, ръчка го, измъчва го.

— Този брак ще го подлуди — каза тя на Фонтей и му показа второто писмо.

— Да, така е — успя да произнесе той през огромната буца в гърлото си. — Горкият Антоний! Клеопатра ще го моделира според желанията си.

— А какви са желанията й? — попита Октавия и го погледна като подгонена животинка.

— Де да знаех.

— Защо не е написал, че се развежда с мен?

Фонтей я погледна първо слисано, после огорчено.

— Богове! Защо и на мен не ми хрумна това? Да, защо не се е развел с теб? Писмото му почти изисква това.

— Хайде, Фонтее, мисли! Трябва да знаеш. Каквато и да е причината, трябва да е свързана с политика.

— Второто писмо не те изненадва особено, нали? Очаквала си подобен отговор.

— Да, да! Но защо няма развод? — настояваше тя.

— Мисля, че не изгаря напълно мостовете — бавно рече Фонтей. — Все още изпитва нужда да се чувства римлянин със съпруга римлянка. Ти си неговата защита, Октавия. Възможно е и като не се развежда с теб, той да прави опит да запази своята независимост. Онази жена го сграбчи в ноктите си в момент на най-дълбоко отчаяние, когато се е обърнал за утеха към първия, който му е попаднал — именно към нея.

— Погрижила се е да стане така.

— Да, очевидно.

— Но защо, Фонтее? Какво иска тя от него?

— Земи. Власт. Тя е източен монарх, внучка на Митридат Велики. Това в нея не е от Птолемиите, те са били бездейни и ограничени поколения наред, по-загрижени да си отмъкват трона един

от друг, отколкото да се оглеждат навън. Клеопатра жадува за разширяване — а това са апетитите на Митридат и Селевкидите.

— Откъде знаеш толкова много за нея? — учуди се Октавия.

— Разговарях с хората, когато бях в Александрия и Антиохия.

— И какво си помисли, когато я видя?

— Най-вече две неща. Първо, че е абсолютно обсебена от сина си от Божествения Юлий. И второ, че донякъде прилича на Тетида — може да се преобрази в каквото си поиска, само и само да постигне целите си.

— В акула, в сепия... забравила съм останалото. Помня само, че Пелей не я пускал, в каквото и да се превръщала. — Тя потрепери. — Наистина, горкият Антоний! Твърдо решен е да не я пуска.

Фонтей реши да смени темата, макар че не можеше да измисли нищо, с което да я развесели.

— Ще се прибереш ли у дома?

— О, разбира се. Никак не искам да те използвам, но би ли ми намерил кораб?

— Нещо повече — с лекота рече той. — Брат ти ме натовари да се грижа за теб, а това означава, че и аз ще дойда.

Облекчение, ако не и радост. Фонтей видя как лицето ѝ се отпуска мъничко и с цялото си сърце си пожела той, Гай Фонтей Капитон, да успее да я накара да се влюби в него. Доста жени бяха казали, че могат да го обичат, а две съпруги определено го бяха обичали, но това нямаше никакво значение. Много след като бе престанал да очаква подобно нещо, той беше намерил жената на сърцето и мечтите си. Но тя обичаше друг и това щеше да си остане така. Също както той щеше да продължава да обича нея.

— Ама че в странен свят живеем — каза той и успя да се разсмее горчиво. — Как ще ти понесе „Троянки“ днес следобед? Вярно, темата е доста близка до сегашната — жени, изгубили мъжете си, — но Еврипид е истински майстор, а постановката е великолепна. Деметрий Коринтски играе Хекуба, Дориск — Андромаха, а Аристоген — Елена. Казват, че бил изумителен в тази роля. Ще дойдеш ли?

— Да — каза тя и му се усмихна дори с очите си. — Какво са моите мъки в сравнение с техните? Аз поне имам дом, деца и свобода. Добре ще ми дойде да видя бедата на троянките, още повече че никога

не съм гледала трагедията. Чувала съм, че била сърцераздирателна, така че ще мога да поплача за чуждите несгоди.

Октавиан плака за несгодите на сестра си, когато тя пристигна в Рим месец по-късно. Беше септември и той се канеше да потегли на първата си кампания в Илирик. Избърса яростно сълзите си, хвърли на бюрото двете писма, които му беше дал Фонтей, и се помъчи да се овладее. Успя, след което стисна гневно зъби. Но гневът му не бе насочен към Фонтей.

— Благодаря, че дойде, преди да се срещна с Октавия — каза му той и протегна ръка. — Държал си се почтено и мило със сестра ми и не е нужно да го научавам от нея. Тя... много ли е съкрушена?

— Не, Цезаре, това не й е присъщо. Поведението на Антоний я засегна дълбоко, но не я победи.

Октавиан се съгласи с тази преценка в момента, в който видя Октавия.

— Трябва да дойдеш да живееш тук — каза той, докато я държеше в прегръдките си. — Разбира се, ще вземеш и децата. Ливия Друзила се безпокои, че нямаш компания, а Карини е твърде далеч.

— Не, Цезаре, не мога да го направя — твърдо отвърна Октавия. — Аз съм съпруга на Антоний и ще живея в къщата му, докато той не ми заповяда да се махна. Моля те, не настоявай! Няма да си променя решението.

Той въздъхна, настани я на един стол, придърпа друг и я взе за ръце.

— Октавия, той няма да се върне при теб.

— Знам, Малки Гай, но това няма значение. Аз все още съм му съпруга, а това означава, че той очаква да се грижа за децата и къщата му, както трябва да прави всяка жена, когато мъжът ѝ отсъства.

— Ами парите? Той няма да ти праща нищо.

— Имам си собствени пари.

Това го раздразни, макар че гневът му бе запазен за грубиянщината на Антоний.

— Твоите пари са си твои, Октавия! Ще искам от Сената да ти отпусне достатъчно средства от възнаграждението на Антоний, за да можеш да се грижиш за имуществото му в Рим. Както и за вилите му.

— Не, моля те, не го прави! Ще водя отчет на всички разходи, за да може да ми възстанови парите, когато се върне.

— Октавия, той няма да се върне!

— Не можеш да бъдеш сигурен, Цезаре. Не твърдя, че познавам мъжките страсти, но определено познавам Антоний. Онази египтянка може да е втора Глафира, може би дори втора Фулвия. Той се уморява от жените, когато станат твърде нахални.

— Уморил се е от теб, мила.

— Не, не е — доблестно отвърна тя. — Аз все още съм негова съпруга. Не се е развел с мен.

— За да запази сенаторите и конниците на своя страна. Никой не може да каже, че е попаднал завинаги в лапите на египетската царица, щом не се е развел с теб, неговата истинска жена.

— Никой не може да каже ли? Стига, Цезаре! Имаш предвид, че *ти* не можеш да го кажеш! Не съм сляпа! Искаш Антоний да изглежда като предател — за твоите собствени цели, не за моите.

— Мисли си така, щом искаш, но това не е вярно.

— Това е положението — отсече тя.

Октавиан си тръгна, без да е изненадан и дори без да е раздразнен. Познаваше я така, както можеше да познава единственото братче, вървяло като вързано след четири години по-голямата си сестра, чуло безброй казани на глас мисли и момичешки разговори с приятелки, свидетел на юношески припадъци и униния. Антоний бе вдъхновил тези припадъци много преди тя да бъде достатъчно голяма, за да го обича като истинска жена. Когато Марцел поиска ръката ѝ, тя посрещна съдбата си без изобщо да протестира, защото знаеше дълга си и дори насън не бе вярвала, че може да се омъжи за Антоний. По онова време той беше така заплепен от Фулвия, че здравомислещата осемнадесетгодишна Октавия остави всички тайни надежди — а може би изобщо не бе имала такива.

— Няма ли да се премести тук? — попита Ливия Друзила, когато Октавиан се прибра.

— Не.

— Тц! — цъкна с език Ливия Друзила. — Жалко!

Той се разсмя и погали нежно бузата ѝ.

— Глупости! Много си радостна даже. Ти не обичаш деца, съпруго, и си съвсем наясно, че онези разглезени непослушни хлапета

ще тичат навсякъде, независимо от усилията ни да ги укротим.

Тя се засмя.

— Жалко, но е истина! Макар че не аз съм необикновената, Цезаре, а Октавия. Децата са чудесно нещо и бих се радвала, ако се случи да забременея. Но пред Октавия и котката изглежда нехайна. Изненадана съм, че се съгласи да замине за Атина без тях.

— Отиде без тях, защото — ако продължим с котешките сравнения — знае, че Антоний е котарак и отношението му към децата е същото като твоето. Горката Октавия!

Съжалявай я, Цезаре, но не забравяй — по-добре е болката да я мъчи сега, отколкото по-късно.

20.

Публий Канидий навлезе в Армения със седемте си легиона и напредваше добре. През това време Антоний остана в Сирия, уж за да следи войната срещу Секст Помпей в провинция Азия и да събере грамадна армия за следващата си кампания в Мидийска Партия. Това беше само извинение. Нужна му беше цяла година, за да се измъкне бавно и болезнено от винената бездна, в която се бе хвърлил. Докато чичо Планк управляваше Сирия, племенникът Тиций бе определен за помощник на Антоний и поведе една армия към Ефес, за да помогне на Фурний, Ахенобарб и Аминт Галатянски да победят Секст Помпей. Именно Тиций го заклеши във Фригийски Мидеум и го ескортира до Милет, след което заповяда да бъде екзекутиран — акт, който Антоний остро осъди. Той обвини чичо Планк, че е подучил Тиций да действа така, но чичо Планк твърдо настояваше, че тайната заповед е дошла от Антоний и че вината си е само негова. Не е вярно! — крещеше Антоний.

Виновникът щеше да си остане неизвестен, но Антоний определено имаше полза от тази малка кратка война. Той получи трите добри легиона от отегчени ветерани, които беше събрал Секст, както и двама чудесни римски моряци в лицето на Тецим Турулий и Касий Пармензис, последният останал жив помощник на Божествения Юлий. След като те предложиха услугите си на Антоний и той ги прие, Октавиан му написа едно истерично писмо.

За мен вече не остава никакво съмнение, че си участвал в заговора за убийството на божествения ми баща — пишеше Октавиан с дребния си педантичен почерк. — Това е най-лошото от всички позорни, предателски и отвратителни действия в твоята кариера. Макар да знаеш, че тези двамата са убийци, ти ги взимаш на служба при себе си, вместо да ги екзекутираш публично. Не заслужаваш да заемаш и най-незначителния римски пост. Ти не си мой колега, а мой враг, както си враг и на всички

достойни и почтени римляни. Ще си платиш за това, Антоний, кълна се в Божествения Юлий. Ще си платиш.

— Наистина ли си участвал в заговора? — поиска да знае Клеопатра.

Антоний искрено се засегна.

— Разбира се, че не съм! Юпитер, минаха десет години от убийството на Цезар, така че ме попитай какво бих предпочел — двама мъртви заподозрени убийци или двама живи римски адмирали? Място за спор няма.

— Да, разбирам логиката ти. Но все пак...

— Все пак *какво*?

— Не съм сигурна, че вярвам на твърденията ти за убийството на Цезар.

— Е, мен пък изобщо не ме интересува в какво вярваш! Защо за разнообразие не си идеш в Александрия да поуправляваш лично? Така поне ще мога да работя на спокойствие.

Клеопатра направи точно това. Един нундин по-късно „Филопатър“ отплава за Александрия. Решението ѝ да го остави показваше нейната увереност, че той най-сетне се е възстановил от опустошителното действие на виното върху тялото и най-вече върху ума му. Наистина необикновен човек! Всеки друг на тази възраст щеше да остане с физически белези от разгулния живот, но не и Марк Антоний. Беше във форма както винаги, напълно готов да започне нелепата си кампания. Този път обаче нямаше да поеме към Фрааспа, тя беше сигурна в това. Без подкрепата на Канидий ѝ беше трудно да се справи, но тя не се отказа и месеци наред упорито работеше върху амбициите му и ги насочваше според желанията си. Разбира се, не бе намекнала и с дума, че Антоний трябва да обърне поглед на запад към Рим. Вместо това непрекъснато наблягаше на факта, че Октавиан е твърдо решен да се насочи на изток след победата над Секст Помпей. Екзекуцията на Секст беше нейна идея. Тлъст подкуп за Луций Мунаций Планк, друг за момчето на сестра му Тиций — и работата бе уредена.

След принудителното отстраняване на Лепид и смъртта на Секст Помпей никой не може да попречи на Октавиан да владее света, освен Марк Антоний, твърдеше тя. Не й бе трудно да убеди Антоний, че Октавиан *иска* да владее света, особено след като намери един неочакван съюзник, който да подкрепи твърденията й. Сякаш надарен със способността да надушва празнината около Антоний, Квинт Делий се бе появил в Антиохия, за да се настани на освободеното от Фонтей място. Естествено, сипеше клевети по адрес на Фонтей и се кълнеше, че той се е превърнал в роб на Октавия и е съвсем оглупял от любов. На Делий напълно му липсваше почтеността и изискаността на Фонтей, затова той не можеше да бъде негов истински заместник. Можеше обаче да бъде купен, а след като някой знатен римлянин веднъж продадеше услугите си, той си оставаше лоялен. Явно това беше въпрос на чест, макар и изкривена. Клеопатра го купи.

Тя постави Делий да работи на мястото на Фонтей. Така той отново влезе в ролята на посланик на Антоний. Историята с Вентидий и Самосата бе избледняла от паметта на Антоний и вече не изглеждаше като престъпление. Освен това на Антоний му липсваше мъжката компания на Фонтей и затова се вкопчи в Делий като негов заместник, макар и доста жалък. Ако Ахенобарб беше в Сирия, нещата щяха да се развият по друг начин, но той бе зает във Витиния. Нищо не се изпречваше на пътя на Делий. Или на Клеопатра.

В момента Делий работеше върху замислена от нея задача. Двамата заедно нямаха особени затруднения да убедят Антоний, че става въпрос за нещо наистина важно. Делий трябваше да замине като посланик на Антоний в двора на Артавазд Мидийски и да предложи съюз между Рим и Мидия срещу партските интереси в района. Самата Мидия, чиято столица бе Фрааспа, беше част от царството на партите. Артавазд управляваше Мидия Атропатена, която бе по-малка и по-неприветлива. Тъй като от всички страни граничеше с партите (без да се брои Армения), Артавазд имаше сериозен проблем. Инстинктът за самосъхранение му казваше, че не бива по никакъв начин да дразни царя на партите, а в същото време амбицията го караше да хвърля алчни и завистливи погледи към същинска Мидия. Когато Антоний започна безславната си кампания, Артавазд и арменският му съименник бяха сигурни, че никой няма да може да бие римляните, но

след като легионите потеглиха на онзи ужасен поход от Артаксата, и двамата промениха мнението си.

С изпращането на Делий при Артавазд Мидийски Клеопатра се опитваше да създаде съюз, който да държи царя кротък, докато страната на арменския му съименник бъде покорена от Рим. Това беше възможно благодарение на проблемите в двора на цар Фраат — неколцина принцове от един по-маловажен арсакидски род заговорничеха срещу него. Колкото и роднини да убиеш, винаги се намира някой, който се е спотаил, помисли си Клеопатра. И не го забелязваш, докато не стане късно.

Далеч по-трудно ѝ беше да убеди Антоний, че не бива да разчита на тези вътрешни размирици и да прави втори опит да превземе Фрааспа, но в крайна сметка успя, като непрекъснато наблюдаваше върху парите. Изпратените от Октавиан четиридесет и четири хиляди таланта бяха погълнати от военните приготовления — за заплащане на едни легиони и въоръжаване на други, за купуване на провизии за войниците — предимно хляб и грах, а също така за коне, мулета, шатри и още хиляди други неща. А винаги, когато някой военачалник тръгнеше да екипира армия, цените някак се покачваха и военачалникът се принуждаваше да плаща скъпо и прескъпо за всяка стока. Клеопатра продължаваше да отказва да финансира кампании срещу партите, а Антоний не можеше да ѝ даде още земи срещу злато и така попадна в нейния майсторски заложен капан.

— Ще трябва да се задоволиш с пълното завладяване на Армения — каза тя. — Ако Делий успее да уреди договор с мидийския Артавазд, кампанията ти ще бъде огромен успех и ще можеш да я разтръбиш пред Сената толкова силно, че покривът му да затрепери. Не можеш да си позволиш загубата на още един обоз, нито пък на войници. Значи няма да има никакви походи в непознати територии далеч от римските провинции и от помощта. Тази кампания е просто упражнение за опитните войници и за каляване на новобранците. Те ще са ти нужни срещу Октавиан, не забравяй това.

Сигурна беше, че е приел думите ѝ присърце. Затова можеше да го остави да нахлуе в Армения, без да е нужно самата тя да остава в Сирия.

Имаше и нещо друго, което я накара да се прибере у дома — писмо от Аполодор. Макар да не казваше нищо конкретно, главният

дворцов управител намекваше, че Цезарион е започнал да създава проблеми.

Ах, Александрия, Александрия! Колко прекрасен беше този град след мръсните улички и бедняшките квартали на Антиохия! Вярно, тук също имаше коптори — всъщност повече, отколкото в Антиохия, тъй като градът бе много по-голям — но всяка улица беше достатъчно широка, за да пропуска чист въздух, а той бе сладък, свеж, сух, нито твърде горещ през лятото, нито прекалено студен през зимата. Освен това бедняшките квартали бяха нови. Юлий Цезар и македонските му врагове буквално бяха сринали града преди четиринадесет години и я принудиха да го възстанови отново. Цезар бе поискал от нея да увеличи броя на фонтаните и да осигури безплатни бани за народа, но тя не го направи — а и не й трябваше. Ако излизаше в Голямото пристанище, тя тръгваше от пристана на Царския квартал, а ако се връщаше по суша, използваше Канопиевия булевард. И в двата случая не й се налагаше да пресича съборетините на Ракотис, а сърцето й не можеше да се натъжи от нещо, което очите й не виждаха. Чумата бе съкратила населението от три милиона на един, но това бе преди шест години. Неизвестно откъде се бяха появили още един милион души — повечето родени тук, по-малко преселници. На коренните египтяни не се позволяваше да живеят в Александрия, но имаше много мелези от връзките с бедни гърци. Те образуваха голяма класа от свободни хора без граждански права, въпреки че Цезар я убеждаваше да даде александрийско гражданство на всички жители.

Аполодор я чакаше на кея на Царското пристанище, но най-големия й син го нямаше, забелязаха зорките й очи. Светлината в тях помръкна, но тя все пак подаде ръка на Аполодор да я целуне, след като той се изправи на крака, и не възрази, когато я отведе настрана. По лицето му се виждаше, че още тук трябва да й предаде някаква жизненоважна информация.

— Какво има, Аполодоре?

— Цезарион — отвърна той.

— Какво е направил?

— Нищо... засега. Въпросът е какво смята да направи.

— Не можете ли да го контролирате със Созиген?

— Опитваме се, Превъплътена Изидо, но става все по-трудно и по-трудно. — Аполодор прочисти гърлото си и я погледна смутено. — Топките му се отпуснаха, твое величество, и вече се смята за мъж.

Тя рязко спря и обърна широко отворени златни очи към най-доверения си слуга.

— Но... но той още няма тринайсет.

— Ще ги навърши след три месеца, твое величество. Расте като бурен. Вече е висок почти четири лакти и половина. Гласът му мутира, тялото му е повече на мъж, отколкото на дете.

— Богове, Аполодоре! Не, не ми казвай нищо повече, моля те! Мисля, че ще е по-добре сама да си съставя мнение. — Тя отново закричи. — Къде е сега? Защо не дойде да ме посрещне?

— Съставяше законопроект и искаше да го завърши, преди да пристигнеш.

— *Съставял законопроект ли?*

— Да. Той ще ти разкаже всичко, Дъще на Ра, може би преди да успееш да отвориш уста и да проговориш.

Макар и предупредена, Клеопатра остана без дъх, когато зърна сина си. За една година той се беше превърнал от дете в юноша, но без онази характерна за мъжете непохватност. Кожата му бе чиста и загоряла, гъстата златна коса бе подстригана късо, вместо да бъде дълга, както бе обичаят за юношите, а тялото му бе тяло на мъж, както каза Аполодор. *Вече!* Сине мой, мое прекрасно малко момче, какво се е случило с теб? Изгубих те завинаги и сърцето ми е разбито. Дори очите ти са се променили — така твърди и уверени, така... непреклонни.

Но всичко това бледнееше пред приликата с баща му. Пред нея стоеше младият Цезар, както сигурно е изглеждал, когато е носел наметалото и шлема на фламин, римския жрец на Юпитер. Трябвало е да се появи Сула и Цезар да навърши деветнадесет години, за да се освободи от омразното жречество. Сега пред нея стоеше Цезар, такъв какъвто вероятно щеше да бъде, ако Гай Марий не бе опитал да попречи на военната му кариера. Издълженото лице, носът, чувствената уста с веселите бръчки в ъгълчето на устните... Цезарионе, Цезарионе, недей! Не съм готова.

Той прекоси широкото празно пространство между бюрото и мястото, където стоеше вкаменената Клеопатра. Едната му ръка

държеше дебел свитък, а другата бе протегната към нея.

— Мамо, радвам се да те видя — каза с дълбок глас.

— Оставих момче, а виждам мъж — успя да изрече тя.

Той ѝ подаде свитъка.

— Току-що го завърших, но ти, разбира се, трябва да го прочетеш, преди да го вкарам в действие.

Свитъкът бе тежък. Клеопатра го погледна, после се обърна към сина си.

— Няма ли да получа целувка?

— Щом искаш. — Той целуна бузата ѝ, после сякаш реши, че това не е достатъчно и целуна и другата ѝ буза. — Готово! А сега го прочети, мамо, моля те!

Време беше да му покаже кой е главният тук.

— По-късно Цезарионе, щом намеря свободно време. Първо трябва да видя братята и сестра ти. После смятам да обядвам на твърда земя. А след това ще имам среща с теб, Аполодор и Созиген, на която може да ми разкажеш какво си написал тук.

Старият Цезарион щеше да възрази. Новият не го направи. Вместо това сви рамене и си взе свитъка.

— Всъщност така е по-добре. Ще поработя още малко по него, докато си заета с друго.

— Надявам се, че смяташ да присъстваш на обяда!

— Защо да карам готвачите да се мъчат над някакви странни гозби, на които бездруго не обръщам внимание? Взимам си пресен хляб и зехтин, салата, малко риба или агнешко и ям, докато работя.

— Дори и днес ли?

Сияещите сини очи проблеснаха, той се ухили.

— Трябва да се почувствам виновен, нали? Добре, ще дойда на обяд.

И се върна обратно на бюрото си, разви свитъка и наведе глава над него, докато търсеше опипом стола си.

Краката ѝ я понесоха към детската стая, сякаш не бяха нейни. Тук поне всичко бе разумно и нормално. Ирас и Хармия изтичаха да я прегърнат, целунаха я и отстъпиха назад, за да може любимата им господарка да види трите си по-малки деца. Птолемей Александър Хелиос и Клеопатра Селена подреждаха пъзел — картина с цветя, трева и пеперуди върху тънко дърво, което някой майстор бе нарязал с

резбарския си лък на мънички неправилни части. Близнакът Слънце блъскаше с чукче — играчка едно парче, което не пасваше, а сестра му, Луната, го гледаше яростно. После изтръгна чукчето от ръцете на брат си и го халоса с него по главата. Слънцето нададе вой, Луната изпищя от радост, в следващия момент двамата отново се трудеха над пъзела.

— Чукчето е направено от корк — прошепна Ирас.

Колко прекрасни бяха! Петгодишни и толкова различни — никой не би предположил, че са близнаци. Слънцето съвсем на място имаше злато в косите, очите и кожата си и бе красив по-скоро по източен, отколкото по римски начин. Виждаше се, че като порасне, ще има гърбав нос и високи скули. Луната бе с гъста къдрава черна коса и огромни очи с цвят на кехлибар под дългите черни мигли. Личеше си, че след години ще стане красавица по свой собствен начин. Никое от децата не приличаше на Антоний, нито на майка си. От съчетаването на двете тъй различни нишки се бяха появили наследници, по-привлекателни и от двамата си родители.

От друга страна, малкият Птолемей Филадельф беше копие на Марк Антоний от главата до петите — голям, едър, с червеникава коса и очи и нос, който се мъчеше да докосне брадичката над малката уста с дебели устни. Беше роден през римския октомври по-миналата година и сега бе на осемнадесет месеца.

— Типично най-малко дете — промърмори Хармия. — Не се опитва да говори, макар че върви като татко си.

— Типично? — попита Клеопатра, докато прегръщаше извиващото се телце, което явно не беше настроено за ласки.

— Най-малките не приказват, защото по-големите го правят вместо тях. Той мрънка нещо, а те го разбират.

— О! — Клеопатра бързо остави Филадельф, когато той заби млечните си зъби в ръката ѝ и стисна болезнено. — Наистина прилича на баща си, нали? Ама че е решителен. Ирас, кажи на дворцовия бижутер да му изработи гривна с аметист. Помага против вино.

— Ще я скъса, твое величество.

— Тогава някаква огърлица или брошка — каквото и да е, стига да е с аметист.

— Антоний носи ли аметисти? — попита Ирас.

— Вече да — мрачно отвърна Клеопатра.

От детската тя отиде в банята, следвана от Хармия и Ирас. Знаеше, че в Рим се разказват невероятни истории за нейната баня — че я пълнели с магарешко мляко, че била колкото малко езерце, имала миниатюрен водопад, а топлината се проверявала, като най-напред потапяли роб. Естествено, нито един от тези слухове не бе истина, ваната, която Юлий Цезар бе открил в шатрата на Лентул Крус след Фарсала бе далеч по-помпозна. Клеопатра ползваше правоъгълна вана с нормални размери, изработена от неполиран червен гранит. Пълнеха я роби, които носеха амфори с чиста вода, гореща и студена. Всичко беше съвсем стандартно, така че температурата почти не се изменяше.

— Цезарион общува ли с малките братчета и сестра си? — попита тя, Докато Хармия масажираше гърба ѝ и го поливаше с вода.

— Не, твое величество — отвърна прислужницата и въздъхна. — Харесва ги, но не са му интересни.

— Нищо чудно — обади се Ирас, докато приготвяше благоуханното мазило. — Разликата във възрастта е твърде голяма, за да има помежду им близост, а и с него никога не сме се държали като с дете. Такава е участта на фараона.

— Вярно е.

Това наблюдение бе подкрепено по време на обед, на който Цезарион присъстваше с тялото, но не и с ума си, той се бе зареял някъде другаде. Ако някой му бутнеше храна под носа, той я изяждаше, като винаги избираше най-простите неща. Прислужниците явно знаеха какво да му предлагат. Склонността му да яде риба бе утешаваща, не отказваше и агнешко, но не обръщаше внимание на птиците, крокодилското месо и другите ястия. Сподели с майка си, че основната му храна е хрупкавият хляб, толкова снежнобял, колкото можеха да го приготвят пекарите, натопен в зехтин или мед на закуска.

— Баща ми се е хранил просто — отвърна той на укора на Клеопатра, която искаше да разнообрази менюто му. — И това не му е навредило по никакъв начин, нали?

— Да, така е — призна тя и се предаде.

Клеопатра провеждаше съветите в специално определена за целта стая с голяма мраморна маса. Двамата с Цезарион сядаха в единия ѝ край, а от двете им страни можеха да седнат по четирима

души. Отсрещният край беше винаги празен, оставен като почетно място за Амон-Ра, който все не успяваше да дойде. Днес Аполодор седеше срещу Созиген и Ха'ем. Царицата зае мястото си и се раздражни, когато не видя Цезарион, но преди да успее да каже нещо, той се появи, понесъл куп документи. Всички ахнаха шумно, когато Цезарион отиде до мястото на Амон-Ра и се настани на него.

— Седни си на мястото, Цезарионе — каза Клеопатра.

— Това ми е мястото.

— Това е мястото на Амон-Ра, а дори и фараонът не е Амон-Ра.

— Разбрахме се с него да го представлявам на всички съвети — невъзмутимо отвърна момъкът. — Глупаво е да седя на стол, от който не мога да видя най-важното лице, фараоне — твоето.

— Управляваме съвместно и затова трябва да стоим един до друг.

— Ако бях твой папагал, щеше да е точно така, фараоне. Но аз вече съм мъж и не смятам да те повтарям като папагал. Когато намеря за нужно, ще ти възразявам. Прекланям се пред възрастта и опита ти, но ти трябва да се преклониш пред мен като старши партньор в съвместното ни управление. Аз съм фараон — мъж и имам правото на последна дума.

Тази реч произнесена с равен глас бе последвана от тишина. Ха'ем, Созиген и Аполодор седяха със забити в масата погледи, а Клеопатра се взираше в бунтовния си син. Тя самата беше направила това. Тя го беше поставила на трона, тя го помаза и обяви за фараон на Египет и цар на Александрия. Сега не знаеше как е най-добре да постъпи и се съмняваше, че има достатъчно влияние върху този непознат младеж, за да се наложи като старши партньор. О, дано само това да не означава война между двама управляващи Птолемеи! Дано да не се получи Птолемей Големият Тумбак срещу Клеопатра Майката! „Аз обаче не виждам поквара у него, нито алчност или жестокост. Той е Цезар, не Птолемей! А това означава, че няма да ми се подчини и че се смята за по-мъдър от мен въпреки «възрастта и опита» ми. Трябва да му сторя път, трябва да отстъпя“.

— Бележката ти е приета, фараоне — отвърна тя без капка гняв.

— Аз ще седя в единия край, а ти — в другия. — Клеопатра несъзнателно разтърка основата на шията си, където имаше подутина, както откри в банята. — Имаш ли да кажеш нещо за управлението на страната, докато ме нямаше?

— Не, всичко мина гладко. Раздавах правосъдие, без да е нужно да се консултирам с предишни дела, и никой не възрази на решенията ми. Египетската хазна е пълна и описана, както и хазната на Александрия. Оставих на Писаря и другите чиновници на Александрия да се погрижат за всички необходими ремонти на градските постройки и разреших ремонти и на различни храмове и светилища по бреговете на Нил, както бях помолен. — Лицето му се промени, стана по-живо. — Ако нямаш въпроси и не си чула оплаквания относно управлението ми, мога ли да те помоля да изслушаш плановете ми за бъдещето на Египет и Александрия?

— Досега не съм чула никакви оплаквания — предпазливо рече Клеопатра. — Можеш да продължиш, Птолемей Цезар.

Той беше оставил купищата свитъци на масата и заговори, без да се консултира с тях. Помещението бе сумрачно, тъй като денят наближаваше към края си, но отделни слънчеви лъчи проникваха за миг през листата на палмите и осветяваха прашинките във въздуха. Един по-широк лъч осветяваше диска на Амон-Ра на стената зад главата на Цезарион. Ха'ем го погледна с особен поглед, промърмори гърлено нещо неразбираемо и отпусна треперещи пръсти на масата. Може би кожата му изглеждаше сива заради отслабващата светлина, Клеопатра не беше сигурна. Знаеше обаче, че каквото и видение да го бе споходило, то не беше споделено с нея. А това означаваше, че е било нещо злокобно.

— Първо ще говоря за Александрия — енергично започна Цезарион. — Трябва да има промени — незабавни промени. В бъдеще ще следваме римската практика да осигуряваме безплатна дажба зърно за бедните. Разбира се, според имотния ценз. Освен това, цената на зърното няма да се променя, ако го внасяме отвън, когато Нил не се разлива. Допълнителните разходи ще бъдат поети от хазната на Александрия. Тези правила обаче ще бъдат в сила само за количеството зърно, консумирано от едно малко семейство в течение на един месец — за една медимна. Всеки александриец, който купува повече от една медимна месечно, ще трябва да доплаща по пазарната цена.

Замълча с вдигната брадичка и предизвикателен поглед, но никой не се обади.

— Жителите на Александрия, които в момента не са граждани, ще бъдат направени такива. Това се отнася за всички мъже, в това число и за освободените роби. Така ще бъде съставен списък на гражданите и ще се разработи апарат за раздаване на зърнени купони както за свободно продаваното зърно, така и за субсидираната месечна медимна. Всички градски магистрати от Тълкувателя надолу ще бъдат определяни по най-честния начин — чрез свободни избори — и ще заемат поста си само за една година. Всеки гражданин, бил той македонец, грък, юдей, метек или със смесен произход, ще има право да заема тези длъжности. Ще въведе и закон, който ще наказва купуването на избори и корупцията по време на служба.

Нова пауза, посрещната с пълно мълчание. Цезарион прие това като знак, че когато се появи, опозицията ще бъде твърда и непреклонна.

— И накрая — обяви той, — на всяко по-голямо кръстовище ще построя мраморен фонтан. Той ще има няколко чучура за наливане на вода и голям басейн за пране на дрехи. За миенето на хора ще построя обществени бани във всеки градски район, с изключение на Бета, тъй като Царският квартал вече разполага със съответните съоръжения.

Време беше отново да се превърне от мъж в момче. С блеснали очи Цезарион погледна едно след друго сериозните лица около масата.

— Това е! — извика той и се засмя. — Не е ли великолепно?

— Наистина е великолепно, но очевидно невъзможно — отвърна Клеопатра.

— Защо?

— Защото Александрия не може да си позволи твоята програма.

— Откога демократичната форма на управление струва повече от доживотните постове на шайка македонци, заети да вият собствените си гнезда с парите на града, които следва да бъдат похарчени именно за него? Защо обществените доходи трябва да осигуряват техния разкош? И откога младежите трябва да бъдат кастрирани, за да станат старши служители на царя и царицата? Не могат ли девствените принцеси да бъдат охранявани от жени? Евнуси в нашия век? Та това е отвратително!

— Трудно може да се отговори на този въпрос — каза Ха'ем и устните му помръднаха при вида на ужасеното изражение на Аполодор, който той беше евнух.

— И откога всеобщото право на глас струва повече от ограничението? — продължаваше Цезарион. — Вярно, организирането на избран апарат ще струва пари. Свободната дажба зърно — също. Както и субсидираното количество. Същото се отнася за фонтаните и баните. Но ако онези с гнездата бъдат смъкнати от високите си клони и всеки гражданин плаща *всичките* си данъци, вместо да пропуска някои с намигване, ще намерим пари.

— Стига си се държал като дете, Цезарионе! — уморено рече Клеопатра. — Това, че разполагаш с огромна сума за джобни, не означава, че разбираш от финансова политика! Ще намери пари, как ли не! Ти си дете с детински представи за това как е устроен светът.

Цялата радост изчезна, на лицето на Цезарион се изписа обида и високомерие.

— Не съм дете! — процеди през зъби той с глас, леден като въздуха на Рим през зимата. — Знаеш ли за какво харча огромната си сума джобни пари, фараоне? Плащам надниците на дузина счетоводители и чиновници! Преди девет месеца им поръчах да проучат приходите и разходите на Александрия. Нашите македонски магистрати, от Тълкувателя до цялата им бюрокрация от племенници и братовчеди, са корумпирани! Направо *гнили*! — Ръката му, на която проблесна пръстен с ален рубин, докосна свитъците. — Всичко е тук, всичко до най-малкото присвояване, злоупотреба, измама, дребна кражба! Когато се запознах с всичко това, се засрах, че се наричам цар на Александрия!

Тишината беше направо оглушителна. Една част от Клеопатра приветстваше с ликуване преждевременната зрелост на сина ѝ, но друга беше толкова ядосана, че я сърбеше ръката да зашлеви малкото чудовище през лицето. Как се осмелява! И колко прекрасно е, че се осмелява! Какво трябва да му отговори? Как да излезе от положението с ненакърнено достойнство и гордост?

Созиген отложи ужасния момент.

— Искам да знам кой ти даде всички тези идеи, фараоне? Определено не си ги получил от мен и отказвам да повярвам, че са се появили просто така в главата ти. И тъй, откъде са?

Докато питаше, Созиген усещаше свиването в гърдите, болката и чистата мъка за изгубеното детство на Цезарион. Беше страхотно да

гледам развитието на това чудо, помисли си той. Защото наистина беше чудо, също като баща си.

Но нямаше детство. Още като бебе говореше с цели изречения. Всички виждаха какъв могъщ ум се крие в невръстния Цезарион. Въпреки че баща му нито веднъж не спомена за него и сякаш дори не го забелязваше, може би споменът за собственото му детство е замъглявал очите му. Какво е представлявал Юлий Цезар, когато е бил дванадесетгодишен? Как се е отнасяла с него майка му? Не така, както Клеопатра се отнася със своя син, реши Созиген в секундите преди Цезарион да отговори на въпроса му. Клеопатра смяташе сина си за бог и дълбочината на интелекта му само спомагаше за подсилването на нейното заблуждение. Де да беше Цезарион малко по... обикновен!

Много добре си спомняше как бе убеждавал Клеопатра да позволи на петгодишното момче да си поиграе с някои от децата на високопоставени македонци като Писаря и Счетоводителя. Момчетата бягаха от Цезарион от страх, или пък го бутаха, ритяха и му се подиграваха жестоко. Той стоически беше понесъл всичко, твърдо решен да се справи с тях, както днес искаше да се справи с негодите на Александрия. Но като научи за поведението им, Клеопатра забрани всякакъв контакт на деца със сина ѝ, независимо дали бяха момичета или момчета. Отсега нататък, бе наредила тя, Цезарион трябва да се задоволи със своята собствена компания. Тогава Созиген намери кученцето. Ужасената Клеопатра искаше да удави бедното същество, но точно в този момент Цезарион влезе, видя го и се превърна в петгодишно момче. Ухили се до ушите, ръцете му се протегнаха да гушнат скимтящата животинка. Така Фидон влезе в живота му. В същото време момчето знаеше, че Фидон дразни майка му и бе принудено да крие колко важно е кучето за него. Това отново не беше нормално. Това отново принуждаваше Цезарион да се държи като възрастен. Вътре в него живееше измъчен старец, а момчето, което никога не успя да бъде, чезнеше, с изключение на тайните моменти далеч от майката и трона, на който седеше като равен на нея. *Равен?* Не, никога не е бил такъв! Цезарион превъзхождаше майка си във всяко едно отношение и именно в това беше трагедията.

Момъкът отговори на въпроса и внезапно отново се превърна в малко момче с грейнала физиономия.

— Двамата с Фидон бяхме на лов за плъхове на тавана в двореца — страхотни плъхове има там, Созигене! Някои са почти колкото Фидон, кълна се! Явно обичат папирус, защото са изяли купища стари документи — някои чак от времето на втория Птолемей! Както и да е, преди няколко месеца намерихме една кутия, която не бяха успели да изгризат — малахит, инкрустиран с лазулит. Красота! Когато я отворих, намерих всички документи на баща ми, които е написал по време на престоя си в Египет, Все неща за теб, мамо! Съвети, не любовни писма. Никога ли не си ги чела?

С пламнало лице Клеопатра си спомни как Цезар я беше замъкнал на една обиколка с магарета из руините на Александрия и я бе принудил да види какво трябва да се направи и в какъв ред. Най-напред жилища за обикновените хора и едва после храмове и обществени сгради. О, онези сякаш безкрайни лекции! Как я дразнеха, докато тя жадуваше единствено за любовта му! Безмилостни инструкции кое как да се направи, от граждански права за всички до безплатни дажби зърно за бедните. Беше игнорирала всичко, с изключение на това, че даде гражданство на юдеите и метеките за помощта, която бяха оказали на Цезар, за да задържи града до пристигането на легионите му. Тя имаше намерение някой ден да продължи с всичко останало. Но боговете се намесиха и той беше убит. След смъртта му Клеопатра реши, че реформите са безсмислени. Той самият бе опитал да реформира Рим и съгражданите му го бяха убили заради високомерието му. Затова Клеопатра прибра всички списъци и заповеди в онова ковчеже от малахит и лазулит и го даде на дворцовия иконом да го прибере по-далеч от очите и ума ѝ.

Изобщо не беше предвидила, че момчето и кучето ще тръгнат на лов за плъхове. Какви поразии създаде тяхното откритие! Цезарион вече бе заразен с болестта на баща си, искаше да промени установени от векове порядки, срещу което биха възроптали и онези, които можеха да получат изгода от новото. Защо не бе изгорила тези предписания? Тогава синът ѝ нямаше да намери горе нищо друго, освен плъхове.

— Да, чела съм ги — каза тя.

— Тогава защо не си ги изпълнила?

— Защото Александрия открай време си има свои собствени правила, Цезарионе. Свои обичаи и традиции. Владетелите на едно място, било то град или държава, не са длъжни да се грижат за

бедните, които са бедствие, излечимо единствено от гладната смърт. Римляните наричат своите бедни пролетарии, което означава, че нямат какво друго да дадат на държавата, освен децата си^[1] — нито данъци, нито богатства. Но римляните имат и традиция на филантропията, изхранват бедните за сметка на държавата. Александрия няма такава традиция, същото се отнася и за другите градове. Да, съгласна съм, че чиновниците ни са корумпирани, но македонците са първите заселници тук и се чувстват в правото си да заемат тези длъжности. Опитай се да ги лишиш от тях и ще бъдеш разкъсан на агората — при това не от македонците, а от бедните. Гражданството в Александрия е скъпоценно и не бива да се дава на недостойните. Колкото до изборите, те са един фарс.

— Де да можеше да се чуеш. Това са хипопотамски лайна.

— Не се дръж като простак, *фараоне*.

Емоциите преминаха през лицето му като тръпки по гърба на кон, отначало детски — гняв, безсилие, съпротива, но постепенно станаха мъжки — непоколебимост, ледена решимост.

— Ще стане моето — каза той. — Рано или късно ще стане моето. Засега успяваш да ме спираш, защото можеш да призовеш достатъчно александрийски граждани срещу мен. Не съм глупак, фараоне. Знам каква съпротива ще има срещу моите промени. Но те ще настъпят! И тогава няма да се ограничат единствено с Александрия. Ние сме фараон на страна, дълга хиляда мили и широка едва десет на повечето места, с изключение на Та'ше. Страна, в която няма никакви свободни граждани. Жителите ѝ ни принадлежат, както ни принадлежи земята, която обработват, и реколтата, която събират. А парите! Имаме толкова много под земята край Мемфис, че никога не бихме могли да ги похарчим. С тях ще подобря положението на египетския народ.

— Не очаквай да ти благодарят — отвърна тя.

— Защо да ми благодарят? По право парите са техни, не наши.

— Ние — каза тя, наблягайки на всяка дума — сме Нил. Ние сме син и дъщеря на Амон-Ра, преродени Изиди и Хор, Повелители на Двете господарки Горен и Долен Египет, Острицата и Пчелата. Нашата задача е да сме плодови и да осигуряваме благоденствие на бедни и богати. Фараонът е бог на земята, който никога не ще умре. Баща ти

трябваше да умре, за да стане божество, докато ти си бог още от зачеването си. *Длъжен си да го вярваш!*

Той събра свитъците си и стана.

— Благодаря, че ме изслуша, фараоне.

— Дай ми свитъците! Искам да ги прочета.

Това предизвика смях.

— Не мисля така — рече той и излезе.

— Е, поне знаем къде се намираме — каза Клеопатра на останалите. — На ръба на пропастта.

— Ще се промени, докато възмъжава — успокои я Созиген.

— Да, ще се промени — обади се Аполодор.

Ха'ем не каза нищо.

— Съгласен ли си, Ха'ем? — попита тя. — Или видението ти каза, че няма да се промени?

— Видението ми беше безсмислено — прошепна Ха'ем. — Беше смътно, объркано... наистина, фараоне, не значеше нищо.

— Определено значеше нещо за теб, но няма да ми кажеш, нали?

— Повтарям, няма нищо за казване.

Но докато бавно се отдалечаваше, годините му личаха. А щом се оказа на достатъчно разстояние, за да не бъде видян, започна да плаче.

Клеопатра вечеря в покоите си, но не повика никоя от двете си прислужници. Денят беше дълъг и Хармия и Ирас сигурно бяха уморени. Едно по-малко момиче — македонка, разбира се — я обслужваше, докато поглъщаше без апетит храната, след което ѝ помогна да свали робата си и да се приготви за сън. Богатите, които имаха много слуги, нямаха обичай да спят облечени. Онези, които си лягаха с дрехите, бяха или прекалено превзети като Теренция, съпругата на покойния Цицерон, или нямаха достатъчно слуги, които да перат редовно облеклото им. Това, че изобщо си мислеше за подобни неща, бе по вина на Антоний. Той презираше жените, които се преобличаха за през нощта и ѝ каза защо, че дори и кой го прави. Октавия, която бе по-скоро скромна, отколкото превзета, нямала нищо против да се люби съблечена, но веднага след това обличала нощница. Извинението ѝ — или поне той го смяташе за такова — било, че през нощта можела спешно да потрябва на някое от децата, а не можела да

допусне прислужниците да виждат голото ѝ тяло. Макар че то било хубаво, ако се вярва на Антоний.

След като изчерпа темата, Клеопатра се зае с други, по-странни аспекти от отношенията между Антоний и Октавия — с каквото и да е, само и само да не мисли за днешния ден!

Беше отказал да се разведе с Октавия и се запъна като магаре, щом Клеопатра се опита да го убеди, че разводът е най-добрата алтернатива. Сега той беше неин съпруг, римският брак беше безсмислен. В хода на увещанията обаче стана ясно, че Антоний все още е привързан към Октавия, при това не само защото е майка на две от римските му деца. И двете бяха момичета и следователно нямаха никакво значение — поне за Клеопатра. Явно за Антоний нещата не стояха така. Той вече планираше браковете им, макар че Антония бе най-много на пет, а Тонила още нямаше две. Синът на Ахенобарб Луций щеше да се ожени за Антония, но съпругът на Тонила все още не беше избран. Сякаш това имаше някакво значение! По какъв начин можеше да го откъсне от римските му връзки? Какво значение имаха те за един съпруг и втори баща на фараон? Какво значение имаше чуждестранната му жена, пък била тя и сестра на Октавиан?

За Клеопатра привързаността на Антоний към Октавия бе знак, че той все още се надява да уреди отношенията си с Октавиан, за да може всеки от тях да получи своя дял от империята. Сякаш границата по река Дрина, която разделяше Изтока и Запада, бе някаква постоянна ограда и от двете ѝ страни кучето Антоний и кучето Октавиан можеха да се зъбят и да си ръмжат, без да е нужно да стигат до бой. Защо Антоний не можеше да разбере, че този компромис не може да продължи дълго? Тя го знаеше, Октавиан също го знаеше. Агентите ѝ в Рим непрекъснато ѝ съобщаваха за кроежите на Октавиан да я дискредитира в очите на италийците. Наричал я Царица на зверовете, измислил приказките за банята и за личния ѝ живот и твърдял, че покварявала Антоний с отвари и вино. Превръщала го в свой роб. Агентите твърдяха, че засега опитите на Октавиан да омърси Антоний попадали на камениста почва. Никой не му вярвал... засега. Седемстотинте сенатори му оставали верни и симпатиите им към Антоний само се засилвали от омразата на Октавиан. Мъничка цепнатина се появила във верността им, след като станала известна истинската история за кампанията срещу партите, но само неколцина

го напуснали. Повечето решили, че катастрофата не била по вина на Антоний. Да признаят обратното би означавало да признаят, че Октавиан е прав — нещо, което определено не биха направили.

Антоний... В момента започваше кампанията си срещу Артавазд Арменски. Трябваше да покори тази страна. Но преди да е решил да продължи към Артавазд Мидийски, Квинт Делий *трябваше* да е уредил сключването на договор, който никой римски генерал — дори и самият Антоний — не би могъл да отхвърли. Някои от аспектите на този договор щяха да си останат неписани и дори нямаше да бъдат съобщени на Антоний.

Това бяха договорки между Египет и Мидия, според които след като Рим бъде покорен и включен в новата Египетска империя, Артавазд Мидийски можеше да удари царя на партите с цялата мощ на четиридесет или петдесет римски легиона и да заеме така жадувания трон. Цената на Клеопатра бе мир — мир, който трябваше да продължи, докато Цезарион възмъжееше достатъчно, за да бъде наречен достоен продължител на баща си.

Ето. Името му най-накрая се появи, не можеше да се избегне. Ако случилото се в този първи ден от пристигането ѝ в Александрия се вземеше като доказателство за забележителния характер на Цезарион, то от него щеше да излезе същия военен гений, какъвто беше баща му. Желанията на баща му го вдъхновяваха, а Цезар бе убит три дни преди да потегли на петгодишна кампания срещу партите. Цезарион щеше да поиска да завладее земите източно от Ефрат и след като успееше, щеше да владее всичко от Атлантическия океан до океана отвъд Индия. Царство, далеч по-голямо от това на Александър Велики. Армията му нямаше да откаже да продължава на изток, сатрапиите му нямаше да бъдат застрашени от непокорни пълководци, решили да разкъсат империята му и да я поделят помежду си. Защото тези пълководци щяха да са негови братя и братовчеди от брака на Антоний с Фулвия. Споени с кръвна вярност. Обединени, а не разделени.

Всичко това ѝ се виждаше напълно възможно. Нужна бе единствено желязна решимост от нейна страна, а такава не липсваше. Ако съветниците ѝ не я познаваха така добре, някой от тях би могъл да попита какво ще стане с цялата тази ефирна постройка, ако се окаже, че синът ѝ не е чак такъв военен гений като баща си. Въпрос, който така или иначе щеше да подмине с презрение. Момчето бе

преждевременно развито като баща си, също тъй надарено и негов абсолютен двойник. Той беше Юлий, половината от кръвта му бе кръвта на Цезар. А ето какво бе постигнал Октавиан на осемнайсет, деветнайсет, двайсет — при това Юлиевата кръв у него бе далеч по-малко. Стана наследник, на два пъти тръгна на поход срещу Рим, принуди Сената да го направи старши консул. Някакъв си младеж. А пред Цезарион Октавиан изглеждаше дребен и незначителен.

Само че как можеше да откъсне Цезарион от онзи идеализъм, който прагматизмът на Цезар така и не беше успял да укроти? Плановите на Цезар за Александрия и Египет бяха експериментални, неща, които смяташе да наложи на страната чрез влиянието си върху нейната владетелка. Смяташе да посочи успеха на тези програми, когато опита същите реформи в Рим, преди да им е дошло времето. Самотата бе станала причина за неуспеха му. Не беше успял да намери сътрудници, които да повярват в идеите му. Цезарион също нямаше да намери. И затова трябваше да бъде убеден да не опитва да осъществява тази програма.

Клеопатра стана от леглото и влезе в богато обзаведената стаичка до покоите ѝ, където стояха статуите на Птах, Хор, Изида, Озирис, Сехмет, Хатор, Собек, Анубис, Монту, Таварет, Тот и още дузина богове. Вярно, някои бяха с глави на зверове, но само някои. Всички те бяха аспекти на живота покрай реката, не по-различни от римските *numina* и основните стихии. Всъщност приличаха по-скоро на тях, отколкото на гръцките богове, които си бяха хора в гигантски мащаби. А нима с течение на времето римляните не бяха започнали да дават образи на боговете си?

Покритата със злато стая бе пълна със статуи, изрисувани в живи цветове, които блестяха дори на слабата светлина на нощната лампа. В центъра бе постлан килим от Персеполис. Клеопатра коленичи на него с протегнати напред ръце.

— Татко мой Амон-Ра, мои божествени братя и сестри, смирено ви моля да дадете просветление на своя син и брат Птолемей Цезар, който е фараон. Смирено ви моля да дадете на мен, неговата земна майка, десетте години, които са ми нужни, за да го извися в пълната слава, която сте му определили. Предлагам ви живота си като залог за това и ви умолявам да ми помогнете в трудната задача.

След като приключи молитвата, тя остана коленичила, докато не заспа. Събуди се чак на сутринта, когато слънчевият диск се показваше на хоризонта — схваната, замаяна, вцепенена.

Забързано тръгна към леглото си, преди да са влезли слугите, но спря пред огромното огледало от полирано сребро и се загледа стреснато в отразената в него жена. Слаба както винаги, дребна, некрасива. Нямаше никакви косми по тялото, изкубваше ги до последния. Приличаше повече на дете, отколкото на жена. С изключение на лицето. Формата му се бе променила, то беше станало по-издължено и по-твърдо, макар да нямаше нито една бръчка. Лице на тридесет и четири годишна жена, чиито големи златни очи бяха помрачени от тъга. Светлината се засилваше, Клеопатра продължаваше да се оглежда. Не, тялото ѝ не беше тяло на дете! Трите бременности, едната от които с близнаци, бяха превърнали кожата на корема ѝ в намокрен пергамент — увиснал, сбръчкан, кафеникав.

„Защо Антоний ме обича? — попита тя отражението си, напълно шокирана. — И защо аз не мога да го обикна?“

По-късно сутринта тя откри Цезарион, твърдо решена да се разбере с него. Както му беше навик, той бе слязъл да поплува в заливчето зад двореца и сега седеше на една скала като идеален модел за Фидий или Праксител. Носеше единствено препаска през кръста, все още достатъчно мокра, за да покаже на майка му, че наистина е мъж. Това откритие я ужаси, но Клеопатра нямаше навика да издава чувствата си. Седна на една съседна скала, откъдето можеше да вижда лицето му. А то все повече и повече се превръщаше в лицето на Цезар.

— Не съм дошла да ти се карам или да те критикувам — рече тя.

Лъчезарната му усмивка показва равни бели зъби.

— Не съм и очаквал подобно нещо, мамо. Какво има?

— Молба, бих казала.

— Да я чуя тогава.

— Дай ми време, Цезарионе — каза тя с най-сладкия си глас. — Трябва ми време, но аз разполагам с по-малко от теб. Дължиш ми малко време.

— Време за какво? — предпазливо попита той.

— Да подготвя народа на Александрия и Египет за промяна.

Той се намръщи недоволно, но не каза нищо. Тя продължи забързано.

— Няма да ти казвам, че още си прекалено млад, за да имаш достатъчно опит в отношенията си с хората, били те твои поданици или сътрудници — ще отхвърлиш думите ми. Само че *трябва* да имаш предвид възрастта и опита ми като нещо, в което си заслужава да се вслушаш! Хората трябва да бъдат научени да приемат промяната, сине. Не можеш да издаваш закони, които моментално ще хвърлят народа в смут, без да очакваш съпротива. Възхищавам се на задълбочените ти проучвания и признавам, че много от това, което ти каза, е истина. Но онова, което аз и ти познаваме като истина, не е така очевидно за другите. Обикновените хора и дори македонските аристократи са устроени по свой начин. Те се съпротивляват на промените също както мулето се инати, когато го водят на въже. Светът на хората е много ограничен в сравнение с нашия — малцина от тях пътуват, а онези, които го правят, рядко отиват по-надалеч от Делтата или Тива, ако разполагат с достатъчно пари. Писарят никога не е ходил по-далеч от Пелузиум — как мислиш, че възприема света? Смяташ ли, че го е грижа за Мемфис, а какво остава за Рим? И ако това е вярно за него, как смяташ, че мислят по-простите хора?

Физиономията му стана упорита, но в погледа му се четеше несигурност.

— Ако бедните получават безплатно зърно, мамо, не виждам защо ще се бунтуват.

— Съгласна съм и затова ти предлагам да започнем именно с това. Но не много прибързано, моля те! Посвети следващата година на онова, което баща ти би нарекъл логистика, запиши всичко и ела да го обсъдим. Ще го направиш ли?

Явно безплатната дажба зърно бе на първо място в списъка му, беше познала.

— Няма да ми е нужно толкова много време — каза той, — а само месец-два.

— Дори великият Цезар е изработвал законопроектите си за няколко години — възрази тя. — Не можеш да вървиш напъйко, Цезарионе. Подхождай към всяка програма съвестно, прилежно, *по най-добрия начин*. Вземи за пример братовчед си Октавиан — той е истински професионалист. Не съм толкова предубедена, че да не го

призная! Имаш много време пред себе си, сине. Прави нещата постепенно, моля те. Изчакай, преди да действаш — хората трябва да бъдат внимателно подготвени за промяната, за да не останат с впечатлението, че тя им се стоварва без предупреждение. Обещаваши ли?

Лицето му се отпусна, вече се усмихваше.

— Добре, мамо, ще те послушам.

— Честна дума?

— Честна дума. — Той се разсмя ясно и заразително. — Поне не ме накара да се закълна в боговете.

— Вярваш ли в боговете ни дотолкова, че да смяташ дадената в тяхно име клетва за свещена и обвързваща до смърт?

— О, да.

— Е, виждам, че си мъж, който държи на думата си, така че не е нужно да се обвързваш с клетви.

Той скочи от скалата и се впусна към нея, за да я прегърне и целуне.

— Благодаря ти, мамо, благодаря ти! Ще сторя каквото ми каза.

Това е начинът да се справям с него, помисли си тя, като го гледаше как скача от скала на скала с грацията на танцър. Да му предлагам частица от онова, което иска, и да го убеждавам, че това е достатъчно. Най-сетне постъпвам правилно и виждам ясно пътя си.

Месец по-късно Клеопатра осъзна, че непрекъснато докосва шията си и проверява онази подутина. Не изглеждаше и не се усещаше като бучка, но когато обърна внимание на новия ѝ навик и разгледа отблизо подутината, Ирас настоя господарката ѝ да се посъветва с лекар.

— Но *не* с някоя мазна гръцка жаба! Повикай Хапд'ефан'е — каза тя. — Говоря съвсем сериозно, Клеопатра! Ако не го направиш, аз самата ще го повикам.

Годините бяха пощадили Хапд'ефан'е, той изглеждаше точно така, както по времето, когато съпровождаше Цезар от Египет до Мала Азия, Африка, Испания и Рим, като следеше внимателно неговата „епилепсия“. Той беше открил, че Цезар получава припадъци само ако забравя да яде дълго време — нещо, което придирчивият му пациент

често правеше. След смъртта на Цезар се бе върнал в родината си с кораба на Цезарион, а след една година като царски лекар в Александрия получи разрешение да се оттегли в светилището на Птах в Мемфис. Ордент на лекарите беше под покровителството на съпругата на Птах Сехмет. Членовете му бърсниха главите си, носеха бяла ленена дреха, която започваше под зърната на гърдите и стигаше до под коленете, и трябваше да живеят целомъдрено. Пътешествията бяха разширили кръгозора му като човек и лекар. Всички го смятаха за най-добрия диагностик в Египет.

Най-напред той прегледа обстойно Клеопатра, провери пулса, подуши дъха, опипа костите ѝ, дръпна долните клепачи на очите ѝ, накара я да протегне ръце напред, наблюдава я как ходи по права линия. Едва след това се концентрира върху проблема, като опипа под челюстта ѝ и надолу по гръкляна и шията.

— Да, фараоне, това е подуване, а не бучка — рече той. — Причината не е капсулирана като киста — краищата на подутината просто преминават в околната тъкан. Виждал съм подобно заболяване сред живеещите в Египет покрай реката, но рядко в Александрия, Делтата и Пелузиум. Нарича се гуша.

— Злокачествено ли е? — попита тя с пресъхнала уста.

— Не, твое величество. Кое то не означава, че няма да стане по-голямо. В повечето случаи гушата става по-голяма, но много бавно, след години. Твоята е нова, така че може да порасне бързо. Ако стане така, очите ти ще изпъкнат като на жаба. Не, не, не се плаши! Не вярвам при теб да се стигне дотам, но ако лекарят не предупреди пациента си за всички възможни усложнения, той не упражнява добре изкуството си. Ти обаче имаш и други симптоми, твое величество. Забелязах слабо треперене в ръцете ти, а сърцето ти бие мъничко по-бързо от нормалното. Искам Ирас да мери пулса ти всяка сутрин преди да станеш от леглото. Ирас, защото Хармия твърде драматизира нещата. — Той се усмихна мило на двете македонки. — След месец тя ще знае колко бързо бие сърцето ти и ще може да го наблюдава. Сърцето ти се намира в гръдния кош и е свързано с кръвоносните съдове, поради което можеш да го провериш, като напипаш пулса на китката. Ако тези съдове не съществуваша, сърцата щяха да се движат насам-натам подобно на матката, ако се вярва на гърците.

— Има ли някакво лекарство, което да взимам? Или бог, на когото да принеса жертва?

— Не, фараоне. — Той замълча и се изкашля деликатно. — Настроението ти, твое величество. Случайно да си по-нервна от обичайното? По-лесно ли се дразниш от дреболии?

— Да, Хад'ефан'е, но само защото животът ми беше доста тежък през последните две години.

— Може би — рече той и се просна по очи, след което изпълзя на четири крака от стаята.

— Слава на боговете, че не е злокачествено — обърна се Клеопатра към Ирас и Хармия.

— Така е, но ако продължи да расте, ще те обезобрази — отвърна Ирас.

— Мери си приказките! — извика Хармия и я изгледа свирепо.

— Не го казвам просто така, стара мома такава! Все се притесняваш да не погрознееш и да не можеш да си намериш съпруг и не разбираш, че царицата трябва да е готова за всичко, което може да се случи. Ето какво представляваш!

Хармия заекна, не можа да намери какво да отговори, а Клеопатра се разсмя, искрено развеселена за пръв път, откакто се бе прибрала.

— Стига, стига! — рече тя, щом успя да си поеме дъх. — И двете сте на по трийсет и четири, а не на четиринайсет. Освен това и *двете* сте стари моми. — Усмивката ѝ изчезна и тя се намръщи. — Отнех ви младостта и шанса да се омъжите, много добре си давам сметка за това. С кого можете да се срещате тук, освен с евнусите и старците?

Хармия забрави обидата и се разкиска.

— Чувам, че Цезарион е изказал мнението си за евнусите.

— Как си разбрала?

— По-скоро, как бих могла да не разбера. Аполодор е потресен.

— Ах, това ужасно момче!

[1] Гай Марий смятал, че това не е съвсем вярно — пролетарият можел също да бъде и войник. — Б.а. ↑

21.

Артавазд Арменски нямаше никакви шансове да победи огромната римска армия, която навлезе в земите му, но въпреки това не се предаде веднага и осигури на Антоний няколко прилични битки, колкото да настърви неопитните войници и отново да приведе във върховна форма опитните. Антоний вече изобщо не пиеше, способностите му на бойното поле се възвърнаха, а с тях и самочувствието му. Клеопатра бе права — истинският му враг беше виното. Трезвен и прациящ от здраве, той призна пред себе си, че трябваше поминалата година да остане в Карана с остатъците от войската си и оттук да поиска помощ от Клеопатра. Вместо това бе натоварил хората си с още един тежък преход от петстотин мили, преди някой да се погрижи за тях. Както и да е, станалото — станало. Няма смисъл да задълбавам в миналото, каза си изпълненият с нови сили Антоний.

Тиций управляваше провинция Азия вместо Фурний, Планк бе останал в Сирия, но Ахенобарб участваше в кампанията. Канидий, вярната дясна ръка на Антоний, също бе тук. След като разположи удобно армията в Артаксата, изпълненият с енергия Антоний започна да планира действията си срещу другия Артавазд. Имаше време да нахлуе и да приключи кампанията преди настъпването на зимата. Армения беше рухнала и царят ѝ бе паднал в плен в самото начало на юли.

Преди обаче Антоний да потегли към Мидия Атропатена, в Артаксата пристигна Квинт Делий, следван от огромен керван, в който беше самият Артавазд Мидийски, неговият харем, деца, мебели, внушително количество съкровища, в това число и сто грамадни мидийски коня, както и цялата изгубена от Антоний артилерия и обсадна техника.

Много доволен от себе си, Делий моментално връчи на Антоний черновата на договора, който бе уговорил с мидийския цар.

Антоний го погледна объркано и гневът в гърдите му видимо нарасна.

— Кой ти е дал правото да преговаряш от мое име?

Върху лисичето лице се изписа изненада, светлокафявите очи се разшириха от изумление.

— Че как, ти! Марк Антоний, трябва да си спомниш! Съгласи се с царица Клеопатра, че най-добрият начин да се справите с Мидия Атропатена е да накарате Артавазд да мине на страната на Рим. Така беше, *кълна се!*

Нещо в поведението му убеди Антоний.

— Не си спомням да съм издавал такава заповед — объркано промърмори той.

— Беше все още болен — рече Делий и изтри потта от челото си. — Сигурно е от това, защото ти наистина даде нареждане.

— Да, бях болен, спомням си. Какво стана в Мидия?

— Убедих цар Артавазд, че единствената му възможност е да сътрудничи на Рим. Отношенията му с царя на партите се влошили, след като Моназес отишъл в Екбатана и казал на Фраат, че мидийците са сложили ръка върху целия ти обоз — Моназес очаквал да получи дял от заграбеното. Освен това Фраат бил заплашван от противници, които били с мидийска кръв по майчина линия. На Артавазд Мидийски не му беше трудно да разбере, че ще покориш Армения, ако не ѝ се притече на помощ. А не можеше да го направи, предвид създалата се ситуация в собствената му страна. Затова приказвах и приказвах, докато не го убедих, че най-добре ще бъде да съюзи царството си с Рим.

Гневът на Антоний утихна. Спомените започнаха да се връщат. Това беше тревожно... не, по-лошо — плашещо. Колко ли още решения, заповеди и разговори не си спомняше?

— Разкажи по-подробно, Делий.

— Артавазд дойде лично, за да засвидетелства искреността си заедно с жените и децата си. Ако си съгласен, желае да ти предложи четиригодишната си дъщеря Йотапа за съпруга на египетския ти син Александър Хелиос. Пет други деца, сред които и син от главната му жена, ще бъдат дадени като заложенници. Има и много дарове, от мидийски коне до злато и скъпоценните камъни, добивани в царството му — лазулит, тюркоаз, яспис, халцедон и планински кристал. Цялата ти артилерия е тук, обсадната техника също, дори и дългият осемдесет стъпки таран.

— Излиза, че съм загубил само два легиона и орлите им — каза Антоний с равен глас.

— Не, орлите са тук. Оказва се, че Артавазд не ги е изпратил незабавно в Екбатана, а междувременно Моназес настроил Фраат срещу него.

Настроението на Антоний се оправи и той се засмя.

— *Това* няма да се хареса на скъпия Октавиан! Голям шум беше вдигнал за четирите изгубени от мен римски орли.

Срещата с мидийския Артавазд невероятно повдигна духа на Антоний. С малко суетня и без никакви пазарлъци условията на съставения от Делий договор бяха редактирани, одобрени, подписани и подпечатани с печатите на Рим и Мидия Атропатена. Това се случи след като Антоний бе огледал внимателно петдесетте коли с дарове — злато, скъпоценни камъни, ковчежета златни партски монети, няколко сандъчета с изящни бижута. Най-силно обаче го впечатлиха конете, достатъчно високи и силни, за да издържат тежестта на един катафракт. Артилерията и обсадната техника бяха разделени, половината щеше да замине към Карана с Канидий, а другата половина — към Сирия. Канидий щеше да презимува в Артаксата с една трета от армията, преди да потегли към казармите в Карана.

Антоний седна да напише писмо на Клеопатра в Александрия.

Много ми липсваш, мъничка ми съпруго, и с нетърпение очаквам да те видя. Първо обаче трябва да ида в Рим и да отпразнувам триумфа си. Да можеше да видиш плячката! Колкото онази на Помпей Велики след победата му над Митридат. Тези източни царства са заринати със злато и скъпоценности, макар че статуите им не могат да се мерят с произведенията на Фидий или на други гръцки майстори. Висока шест лакти статуя на Анахита от масивно злато ще бъде пратена в храма на Юпитер Добрия и Всемогъщия в Рим, а това е само малка част от заграбеното в Армения.

Ще се радваш да разбереш, че Делий уреди договора, който ти толкова много искаше — да, Рим и Мидия Атропатена сега са съюзници. Арменският Артавазд е мой пленник и ще върви на триумфа ми. Много отдавна не се е случвало триумфиращ пълководец да покаже истински управляващ монарх от подобни мащаби. Цял Рим ще се възхищава.

До секстилските календи остават само петнадесет дни и скоро ще тръгна за Рим. Веднага след триумфа ще отплавам за Александрия въпреки зимните ветрове и бури. Има много неща за правене, в това число и установяването на голям гарнизон в Артаксата. Ще оставя тук Канидий с една трета от войската. Ще върна другите две трети в Сирия и ще ги разположа на лагер около Антиохия и Дамаск. Девети легион ще отплава с мен за Рим, за да представи армията ми на триумфа. Копията и знамената му ще бъдат украсени с лаврови клонки. Да, бях провъзгласен за император на Наксуанското поле.

Много съм добре, макар че съм малко объркан от някои празнини в паметта ми. Представяш ли си, не си спомням, че съм изпратил Делий при Артавазд Мидийски. Трябва да разчитам на теб да потвърдиш други неща, когато привлечат вниманието ми.

Изпращам ти хиляди целувки, царице моя, и жадувам да прегърна дребното ти като на врабче телце. Добре ли си? Цезарион добре ли е? А нашите деца? Пиши ми в Антиохия. Ще има време, защото пращам това писмо по бърз куриер. Обичам те.

Публий Канидий бе започнал много пламенна връзка с една арменка и нямаше нищо против да презимува тук. Дамата беше свързана по някакъв начин с царския род, говореше безупречно гръцки, бе изключително начетена и много красива, макар и не в първа младост. Римската му съпруга не беше с добър произход, едва сричаше

и не ставаше за компания. Ето защо за Канидий Климене арменката бе същински дар от нейните богове, които бе завладял, специален човек тъкмо и единствено за него.

Антоний и две трети от войската се върнаха през Карана в Сирия. Ахенобарб ги съпроводи до Сирийските порти на Аман, откъдето продължи по суша към Витиния. Само Делий, Цина, Скавър и внукът на убития Крас продължиха с обоза към Антиохия.

Там Антоний намери писмо от Клеопатра.

Какво искаш да кажеш с това „триумф в Рим“? Да не си полудял? Нима си забравил всичко? Добре тогава, позволи ми да ти опресня паметта.

Ти ми се закле, че след арменската кампания ще се върнеш при мен в Александрия заедно с плячката. Закле се, че ще покажеш трофеите си в Александрия. Изобщо не стана дума за триумф в Рим, макар да предполагам, че не бих могла да те спра, ако си решил да го отпразнуваш. Но ти се закле, че Александрия ще бъде преди Рим и че ще дариш трофеите на мен като царица и фараон. Кажи ми, какво дължиш на Рим и Октавиан? Той работи безспирно срещу теб, а мен нарича Царица на зверовете и враг на Рим. Всеки ден го повтаря и всеки ден римският народ трупа все повече гняв. Не съм им сторила нищо, но ако вярваш на Октавиан, ще ме помислиш за Медея и Медуза едновременно. А ти искаш да се върнеш в Рим при Октавия, да се подмазваш на брата на жена си и да дариш с мъка спечелените трофеи на държава, която ще ги използва, за да ме разкъса?

Наистина си мисля, че си луд, Антоний, щом можеш да простиш обидите, които Октавиан непрекъснато отправя към мен, и да искаш да се харесаш на противниците на Египет, като триумфираш сред онова люпило римски змии. Толкова ли си безчестен да изоставиш мен, твой най-верен съюзник, приятел — и съпруга! — заради хора, които презират и двама ни, които те осмиват като моя марионетка, които вярват, че те обличам в женски дрехи и

се перча пред теб в доспехи? Казват, че си като Ахил в харема на цар Ликомед, с гримирано лице и женска пола. Наистина ли искаш да се покажеш пред хора, които говорят подобни неща зад гърба ти?

Закле ми се, че ще дойдеш в Александрия и искам да спазиш клетвата си, съпруге. Да, гражданите на Александрия и египетският народ са виждали Антоний, но не като мой съпруг. Изоставих царството си, за да дойда при теб в Сирия, докарах цял флот удобства за твоите римски войници. Да ти напомня ли, че аз платих тази милосърдна мисия?

Антоний, моля те, не ме разочаровай! Не ме подминавай с презрение, както си подминал толкова много жени. Каза, че ме обичаш, после се ожени за мен. Нима аз, фараон и царица, съм за зарязване?

С треперещи ръце Антоний пусна писмото, сякаш беше опарило болезнено пръстите му. Какофонията на забързания град отвън достигаше до него през отворените прозорци на кабинета. Ужасен и зашеметен, той се взираше в яркия правоъгълник светлина, изпълваща единия от отворите в стената, внезапно измръзнал до кости въпреки горещото сирийско лято.

Наистина ли съм се заклел? *Наистина ли?* Защо да го казва, ако не съм го направил? Ох, какво става с паметта ми? Нима умът ми е станал на дупки като алпийско сирене? Чувствам го съвсем ясен, също както навремето. Отново съм същият, какъвто бях преди. Да, тези два пропуска са от Левке Коме и Антиохия, докато се възстановявах от пораженията на виното. Какво съм направил, какво съм казал? Какви други клетви съм давал?

Стана и закрачи напред-назад, усещайки как стомахът му се свива. Чувстваше се безпомощен и нямаше към кого да се обърне. В радостния прилив на възвръналото се самочувствие след изчезването на меланхолията и гнева той виждаше с кристална яснота какво трябва да направи и как да възстанови престижа си в Рим. Египет? Александрия? Какво бяха те, освен чужда страна, управлявана от чуждоземна царица? Да, обичаше я достатъчно силно, за да се ожени

за нея — но самият той не беше нито египтянин, нито александриец. А римлянин. Всяка фибра от него бе римска. А в Артаксата си беше помислил, че все още е в състояние да изглади различията си с Октавиан. Ахенобарб и Канидий вярваха, че това е възможно. Всъщност Ахенобарб се присмиваше на приказките на Клеопатра, че Октавиан пръска зловредни слухове. Ако е вярно, бе попитал той, защо тогава седемстотин от общо хилядата сенатори продължават да са верни на Антоний? Вярно, действията му на Изток позакъсняха, но сега всичко беше наред и римските търговци извличаха огромни ползи от това. В хазната започнаха да влизат и пари — най-сетне данъците започнаха да се плащат. Ахенобарб и Канидий бяха кимали в знак на съгласие.

А ето че и двамата не бяха в Антиохия и нямаше към кого да се обърне за подкрепа. Оставаше единствено Делий и групичка по-млади мъже, внуци и праплеменници на отдавна мъртви величия. Можеше ли да разчита на Делий? Не се сещаше за нищо, което да му казва противното, но Делий се водеше от личните си интереси, а не от морала, както много добре си пролича от случая с Вентидий и Самосата. Но все пак... това нямаше нищо общо с онази история. Поне Планк да беше тук! Но той бе заминал за провинция Азия на посещение при Тиций. Не можеше да се обърне към никого, освен към Делий. Той поне знае, че имам един пропуск в паметта, помисли си Антоний. Може да си припомни и други.

— Заклевал ли съм се да отнеса трофеите от кампанията в Александрия? — обърна се Антоний към Делий няколко минути по-късно.

Делий също беше получил писмо от Клеопатра и знаеше много добре какво да отговори.

— Да, Марк Антоний, закле се — излъга той.

— Богове? Защо тогава не ми каза още в Артаксата или по обратния път?

Делий се изкашля извинително.

— До Аман не бях в твоята компания. Гней Ахенобарб не ме харесва.

— А след Аман?

— Признавам, излезе ми от ума.

— И на теб, така ли?

— На всекиго се случва.

— Значи наистина съм се заклел?

— Да.

— В кои богове?

— В Земята, Слънцето и Татко Либер.

Антоний изстена.

— Но откъде Клеопатра може да ги познава?

— Нямам представа, Антоний, освен че е била жена на Цезар няколко години, говори латински като римлянка и е живяла в Рим. Несъмнено е имала предостатъчно възможности да научи в кои римски богове се къльне един римлянин.

— Значи съм обвързан. Ужасно обвързан.

— Боя се, че е така.

— Какво да кажа на другите?

— Нищо не им казвай — твърдо рече Делий. — Разположи Девети легион на хубав лагер в Дамаск — времето там е чудесно — и кажи на легатите си, че тръгваш за Рим през Александрия. Липсва ти жена ти и искаш да ѝ покажеш плячката.

— Това е само отлагане, че и лъжа, освен всичко.

— Повярвай ми, Марк Антоний, това е единствената възможност. Стигнеш ли Александрия, могат да се намерят хиляди причини, поради които да не си в състояние да отпразнуваш триумфа си в Рим — болест, военни кризи и какво ли не още.

— Но *защо* съм се заклел? — извика със стиснати юмруци Антоний.

— Защото Клеопатра те помоли да го направиш, а ти не бе в състояние да ѝ откажеш.

На ти! — помисли си Делий. Връщам си, доколкото мога, египетска харпия такава.

Антоний въздъхна и плесна с ръце коленете си.

— Щом ще пътувам към Александрия, по-добре да тръгна, преди Планк да се е върнал. Ще започне да ме разпитва по-настойтелно от онези младоци Цина и Скавър.

— По суша ли?

— С цялата тази плячка? Нямам друг избор. Йерусалимският легион може да ме посрещне и да ми послужи за ескорт. — Антоний се ухили гадно. — Тъкмо ще се обадя на Ирод да видя какво става там.

По десет мили на ден през септември, под безжалостните лъчи на сирийското слънце чак до края на октомври, а може би и по-нататък, проточилата се цели мили колона каруци бавно напредваше на юг от Антиохия и при река Елевтер премина на територия, която вече принадлежеше на Клеопатра. Изминаването на осемстотинте мили отне два и половина месеца. Антоний упорито яздеше или вървеше с темпото на колоната, но не оставаше напълно бездеен. Обиколи всички местни владетели и александрийските служители, назначени от Клеопатра да се грижат за териториите ѝ. Искаше по този начин да покаже на онези, които следяха с учудване одисеята му, че използва пътуването като повод да инспектира Южна Сирия. Етнарсите на Сидон и Тир си казаха болките, след като се оказаха напълно обградени от египетски територии. Клеопатра бе поставила бариери по всички пътища от и към двата големи търговски града и облагаше с данък всяка стока.

Набатейският цар Малх дойде чак до Ако Птолемея, за да се оплаче от действията на Клеопатра край Асфалтовото езеро, след като Антоний ѝ беше предал добива на битум.

— Не ме интересува, че онази жена е твоя съпруга, Марк Антоний, направо е ужасна! — рече кипналият Малх. — След като се убеди, че заради разходите по добива битумът носи съвсем малко печалба, има нахалството да ми предлага собствените ми битумници срещу двеста таланта годишно! Които трябва да събира *Ирод*! Не, не за себе си. От нейно име. Ужасно, направо ужасно!

— Какво искаш да сторя? — Антоний много добре си даваше сметка, че не може да стори каквото и да било и това го вбесяваше.

— Ти си неин съпруг — и римски триумвир! Заповядай ѝ да ми върне безвъзмездно битумниците! Открай време са принадлежали на Набатей.

— Съжалявам, не мога да ти помогна — отвърна Антоний. — Рим вече няма власт над онези територии.

Ирод, другият участник в тази история, бе привикан в Иопа. Беше го сполетяла същата участ — можел да си получи балсамовите градини (срещу двеста таланта годишно), но само ако събира и онези двеста таланта от цар Малх.

— Отвратително е! — извика той пред Антоний. — Отвратително! Онази жена заслужава да я бичуват! Ти си й мъж — набий я!

— Ако ти беше неин съпруг, със сигурност щеше да я бичуваш — отвърна Антоний, изпълнен с възхищение от коварството на Клеопатра, която така успешно поддържаше враждата между Ирод и Малх. — Боя се обаче, че римляните нямат обичай да бичуват жените си. Предадох балсамовите градини на Йерихон на царица Клеопатра, така че трябва да се обърнеш към нея, не към мен.

— Жени! — успя само да произнесе вбесеният Ирод.

— Кое то ме подсеща за някои други неща, също свързани с жените — каза Антоний с гласа на римски губернатор. — Научих, че си назначил за първосвещеник на юдеите някакъв садукей на име Ананиил веднага щом си заел престола. А тъща ти, царица Александра, искала поста за сина си, шестнайсетгодишния Аристокбул. Така ли е?

— Да! — изсъска злобно Ирод. — И по една случайност кой е най-добрият приятел на Александра? Че как кой, Клеопатра! Двете заговорничиха против мен, тъй като знаят, че съм много отскоро на трона, за да направя онова, което би ми харесало най-много — да убия проклетата дърта свиня Александра! А тя моментално започна да се подмазва на Клеопатра! Гаранция, че така ще си запази живота! Можеш ли да си представиш шестнайсетгодишен първосвещеник? Безумие! Освен това той е хасмонеи, а не садукей. Това е първият ход на Александра в опита й да ми отнеме трона и в полза на Аристокбул. — Ирод разпери ръце. — Повярвай ми, Марк Антоний, бих направил всичко, за да се помирят с роднините на жена ми!

— Чух обаче, че си изпълнил желанието на тъща си.

— Да, да, миналата година направих Аристокбул първосвещеник! Не че това се отрази добре на него или на майка му. — Ирод отново влезе в ролята на несправедливо обвинен затворник. — Александра и Клеопатра подредиха нещата така, че уж животът на Аристокбул е в опасност — ама че глупости! Трябваше да избяга от Йерусалим и Юдея и да потърси убежище в Египет. А малко по-късно да се върне с войска и да ме свалят от трона — от трона, който *ти* ми даде!

— Чух нещо такова — предпазливо рече Антоний.

— Е, случи се тъй, че младият Аристобул с радост прие поканата ми да излезем на пикник. — Ирод въздъхна и погледна скръбно. — Цялата рода се събра, заедно с Александра, нейната дъщеря и моя съпруга, четирите ни малки сина, собствената ми любима майка — весела компания, уверявам те. Избрахме си едно чудесно местенце, където реката образува голям вир, на места много дълбок, но безопасен, стига къпещият се да не е твърде склонен към приключения. Аристобул беше твърде склонен към приключения — влезе да плува, без да може да плува. — Тлъстите рамене се повдигнаха и се отпуснаха. — Трябва ли да продължавам? Сигурно е попаднал на някаква дупка, защото изведнъж само главата му се показваше над водата и закрещя за помощ. Неколцина стражи се втурнаха да го спасяват, но твърде късно. Удави се.

Антоний обмисли историята — Клеопатра несъмнено щеше го разпитва, когато стигне при нея. Естествено, много добре знаеше, че Ирод е уредил „случайната“ смърт, но, слава на боговете, нямаше абсолютно никакво доказателство за това. Наистина, жени! Пътуването на юг разкриваше все повече и повече страни на Клеопатра — не като човек, а като монарх. Жадна за разширение, жадна за надмошцие, умела във всяването на раздори между враговете си, склонна дори да се сприятели с овдовяла царица, чийто съпруг и синове бяха воювали против Рим. И как хитроумно използваше самия Антоний, за да постигне целите си.

— Не виждам как този нещастен случай може да е по твоя вина, Ироде. Особено ако се е случил пред очите на майката на момъка и пред цялото ти семейство, както сам казваш.

— Клеопатра е поискала да бъда съден и екзекутиран, нали?

— Вярно е, беше недоволна. Пък и двамата с теб... тъъ... се разминахме в Лаодикея. Ако се бяхме видели тогава, щях да действам по друг начин. Както и да е, не виждам нищо, което да подсказва, че това е твоя работа, Ироде. Освен това назначаването на първосвещеник е твоя работа. Можеш да избереш когото си пожелаеш. Мога ли само да те помоля да не правиш длъжността пожизнена?

— Чудесно! — грейна Ирод. — Всъщност ще направя дори нещо повече. Ще задържа свещените регалии и ще ги заемам на първосвещеника, когато законът изисква да ги носи. Твърди се, че били магически, така че не мога да му позволя да се разхожда с тях сред

народа и да създава проблеми. Кълна ти се, Антоний, *няма* да отстъпя трона си! Кажи това на Клеопатра, когато я видиш.

— Имаш моите уверения, че Рим няма да одобри каквото и да било съживяване на хасмонеЙски тенденции в Юдея — рече Антоний. — ХасмонеЙската династия създаваше единствено неприятности, питай, когото си поискаш, от покойния Авъл Габиний насам.

Пътуването на юг бе особено отегчително за Антоний, след като Газа остана назад. По-нататък пътят продължаваше през пустинята, което превърна водопоя на стотиците волове в ужасна задача. Да се придържат край брега бе невъзможно заради Делтата — широко сто и петдесет мили ветрило от непроходими тресавища и разклонения на реката, през които не минаваше никакъв път. По суша до Александрия можеше да се стигне единствено от Мемфис в началото на Делтата и оттам на север по Канопиевия ръкав на реката.

В края на ноември пътуването най-сетне приключи. Антоний влезе в най-големия град на света през Портата на Слънцето в източния край на Канопиевия булевард, където цяла орда припрени чиновници се заеха с колите и ги поведоха към заградените участъци край езерото Мареотида. Самият Антоний продължи към Царския квартал. Йерусалимският легион вече бе потеглил обратно към Юдея, Антоний трябваше да се надява, че страхът от Клеопатра ще държи крадливите пръсти по-далеч от съкровищата в колите.

Тя не беше дошла да го посрещне на Портата на Слънцето — факт, който несъмнено означаваше, че е раздразнена. Единственият човек с повече агенти от Октавиан е Клеопатра, помисли си Антоний, докато приближаваше главния дворец. Тя несъмнено знаеше всичко, което той беше направил.

— Аполодоре, стари ми скопец — поздрави той, когато пред него застана главният дворецов управител. — Къде е нейно раздразнено величество?

— В дневната, Марк Антоний. Радвам се да те видя!

Антоний се ухили, захвърли плаща си на пода и тръгна към леговището на лъвицата.

— Как си позволяваш да проверяваш сатрапите ми и да преглеждаш територии, които вече не представляват интерес за Рим?

— започна тя.

— Ама че мило посрещане — отвърна той и се отпусна в един стол. — Изпълнявам собствените си заповеди, придържам се към клетвата си и ти нося плячката си в Александрия, а в замяна на това получавам гадни въпроси. Внимавай, Клеопатра, може да прекалиш. Осемстотин мили бях свидетел на машинациите ти и властта ти над хора, които не са египтяни — екзекутираш, затваряш в тъмници, събираш пътни такси, без да имаш право, настройваш царете един срещу друг, сееш вражди. Май е време да ти напомня, че се нуждаеш от мен повече, отколкото аз от теб.

Тя замръзна, в очите ѝ за миг се прочете ужас. Дълго не успя да каже нищо и се мъчеше да изпише на лицето си изражение, което да го умилостиви.

— Трезвен съм — каза той, преди тя да успее да отвори уста. — И нямам нищо общо с онзи лигав и раболепен слуга, в който се превръщам, щом виното ми отнеме способността да мисля. Не съм вкусвал вино, откакто те видях за последен път. Проведох успешна война против коварен противник. Възвърнах си самочувствието и самоувереността. И в качеството си на триумвир на Изтока и върховен представител на Рим открих много причини да осъждам действията на Египет в района. Намесваш се в работите на римски владения и на служещи на Рим царе клиенти. Перчиш се като някой миниатюрен Зевс и парадираш със сила, сякаш разполагаш с армия от четвърт милион и с гения на Гай Юлий Цезар в най-добрите му моменти. — Антоний пое дъх и червените му очи проблеснаха гневно. — А истината е, че без мен си нищо. Нямах армия. Не си гений. Всъщност почти не виждам разлика между теб и Ирод Юдейски. И двамата сте диви, алчни и коварни като плъхове. А точно сега, Клеопатра, изпитвам повече симпатии и уважение към Ирод, отколкото към теб. Защото Ирод е безсрамен дивак, който не си прави труда да се прикрива. А ти един ден се преструваш на прелъстителка, на следващия ставаш милосърдна богиня, после тиранин, лакомница, крадла, а накрая — хоп! — отново надяваш милата маска. Това свършва тук и сега, чуваш ли ме?

Тя вече беше успяла да намери правилното изражение — злощастие. Безмълвни сълзи потекоха по лицето ѝ, прекрасните ѝ малки ръце се вкопчиха една в друга.

Той се разсмя. Смехът му прозвуча искрено.

— Стига, Клеопатра! Не можеш ли да измислиш нещо по-добро от сълзите? Имал съм четири съпруги преди теб, така че сълзите не са нещо ново за мен. Най-ефективното оръжие на жената, както сами си вярвате. Е, на трезвения Марк Антоний сълзите могат да въздействат толкова, колко водата на гранит — и за най-малката следа ще са нужни хиляди години, а дори и на родените на земята богини не им е писано да живеят толкова. Известявам те, че ще върнеш балсамовите градини на Ирод и битума на Малх безусловно и безвъзмездно. Ще махнеш бариерите пред Тир и Сидон, а чиновниците в териториите, които ти *продадох*, ще престанат да въдворяват египетския закон. Казано им беше, че нямат право да екзекутират и затварят без присъдата на римски префект. Ще плащаш данък на Рим като всички останали царе клиенти и ще ограничаваш бъдещите си действия в рамките на Египет. Ясно ли се изразих, госпожо?

Тя беше престанала да плаче и вече бе обхваната от гняв. Но не можеше да го покаже пред този Марк Антоний.

— Какво, опитваш се да измислиш как да ме убедиш да изпия чаша вино ли? — подигра й той. След като бе намерил кураж да се изправи срещу Клеопатра, Антоний имаше чувството, че може да покори целия свят. — Убеждавай ме колкото си искаш, скъпа. Няма да успееш. Подобно на хората на Одисей, аз съм си запушил ушите и не мога да чуя омайната ти песен. Или ако повече ти харесва ролята на Кирка, не ще успееш да ме превърнеш отново в прасе, въргалящо се в кочината ти!

— Радвам се да те видя — прошепна тя. Гневът й се бе изпарил. — Обичам те, Антоний. Страшно много те обичам. Прав си, прекалих с правомощията си. Всичко ще стане както пожелаеш, кълна се тържествено.

— В Земята, Слънцето и Татко Либер ли?

— Не, в скърбящата за мъртвия Озирис Изида.

Той протегна ръце.

— Тогава ела да ме целунеш.

Тя стана да се подчини, но преди да стигне до стола на Антоний, в стаята влетя Цезарион.

— Марк Антоний! — викна момъкът и тръгна да го прегърне. — Марк Антоний, страхотно! Никой не ми беше казал, че идваш.

Случайно срещнах Аполодор в коридора.

Антоний отдръпна Цезарион от себе си и го огледа поразен.

— Богове, та ти си цял Цезар! — възкликна той и го целуна по бузите. — Станал си истински мъж.

— Радвам се, че *някой* го забелязва. Майка ми отказва да го види.

— Е, майките не обичат да виждат, че синовете им са пораснали. Просто трябва да им простиш, Цезарионе. Добре си, личи ти отдалеч. Повече ли управляваш напоследък?

— Малко повече, да. Работя върху логистиката на безплатната дажба зърно за бедните в Александрия. А след това ще се заема със субсидираната месечна медимна.

— Отлично! Покажи ми.

И двамата тръгнаха един до друг. Цезарион беше станал толкова висок, че почти се изравняваше с Антоний. Никога нямаше да има херкулесовата му фигура, но определено щеше да бъде по-висок, помисли си изоставената Клеопатра, докато гледаше след тях.

В главата ѝ цареше смут. Отиде до прозореца, който гледаше към морето — Тяхното море. И най-вероятно щеше да си остане Тяхно море, ако зависеше от съпруга ѝ. Сега разбираше, че бе действала твърде прибързано, но пък беше приела, че Антоний отново ще посегне към виното. Ала той не показваше никакви подобни наклонности. Ако не беше видял с очите си действията ѝ в Южна Сирия, може би щеше да го подлъже по-лесно. Обаче видяното го беше разгневilo и бе събудило мъжкото му желание да бъде доминиращата страна в брака. Проклетият тлъст мърляч Ирод! Какво ли беше наговорил на Антоний? Ами Малх, а двата финикийски града? Докладите на агентите ѝ не бяха точни, защото в никой от тях не се споменаваха нарежданията на Антоний относно собствените ѝ владения. И явно никой не бе успял да подслуша разговорите му с Малх, Ирод, Сидон и Тир.

Колко прав беше той! Без него тя бе едно нищо. Нямаше армия, не притежаваше гения на пълководец или владетел. По-добре от всеки друг път разбираше, че основната ѝ — а може би и единствена — задача е да накара Антоний да се откаже от верността си към Рим. Всичко друго произтичаше от това.

Закрачи напред-назад. Не съм никакво чудовище с различни лица, както твърди той. Аз съм монарх, на когото съдбата е отредила

да има потенциала в удобния момент да върне пълната независимост на Египет, да възвърне изгубените му територии и да бъде велика фигура на световната сцена. Дори амбициите ми не са свързани с мен! А само и единствено със сина ми. Със сина на Цезар. Наследник не само на името на Цезар, вече обезсмъртен като Птолемей Петнадесети *Цезар*, фараон и цар. Той трябва изпълни обещанието си, но всичко става толкова бързо! Още десет години трябва да се мъча да закрилям него и съдбата му. Нямам време да обичам разни други хора като Марк Антоний. Той го усеща, дългите месеци раздяла са разбили всички окови, с които го държах на своя страна. Какво да правя? Какво да правя?

Когато Антоний се върна при нея, радостен, изпълнен с любов и изгарящ от желание да си легнат, тя вече бе решила как да действа. Трябваше да разговаря с Антоний, да го накара да разбере, че Октавиан никога не ще му позволи да стане безспорен първенец, така че какъв смисъл имаше да продължава да бъде верен на Рим? Трябваше да го убеди — трезвения, обсебения от самоконтрола си Марк Антоний — че единственият начин да управлява самостоятелно Рим е да започне война срещу пречката Октавиан.

Първата ѝ работа бе да уреди за Антоний парад през Александрия, който да прилича на римски триумф колкото се може повече. Това беше сравнително лесно, защото единственият друг римлянин от спътниците му тук бе Квинт Делий, когото тя бе натоварила със задачата да отклони мислите на Антоний от формата на римския триумф. В края на краищата, той не водеше легиони със себе си, нямаше дори и една кохорта римски войници. Реши, че няма да има грандиозни шествия, а само огромни открити платформи, теглени от украсени с гирлянди волове, върху които щяха да издигнат скелета и рамки за награбеното съкровище. Самият Антоний нямаше да се вози в нещо, наподобяващо дори отдалеч колата с четири колела на римския победител. Вместо това той щеше да облече фараонски доспехи и шлем и да кара самичък фараонска колесница с две колела. Нямаше да има и роб, държащ лавров венец над главата му и шепнещ в ухото му, че е просто един смъртен. Всъщност изобщо нямаше място за лаврови венци, тя го бе убедила, че в Египет не расте истински лавър. Най-

трудно ѝ беше да го накара цар Артавазд Арменски да бъде окован в златни вериги и воден зад магаре като пленник, защото при римския триумф пленниците с достатъчно висок статус биваха накичени с най-хубавите си одежди и вървяха като свободни хора. Антоний се съгласи с веригите с мисълта, че това премахва всякакъв намек за римски триумф.

Само че не взе под внимание Квинт Делий, на когото Клеопатра бе поръчала да напише интригантско писмо до Попликола в Рим.

Какъв скандал само, Луций! Царицата на зверовете най-сетне надделя. Марк Антоний триумфира в Александрия вместо в Рим. О, имаше разлики, но не толкова съществени, че да заслужават да се описват. Вместо това съм принуден да пиша за приликите. Колкото и да твърди, че плячката му е по-голяма от заграбеното от Помпей Велики след победата му над Митридат, истината е, че макар наистина да е голяма, не е чак толкова. Освен това тя принадлежи на Рим, а не на Антоний. А в края на своя парад по широките александрийски улици под оглушителните викове на хиляди и хиляди гърла той влезе в храма на Серапис и посвети трофеите на... Серапис! Да, те ще останат в Александрия, като собственост на царицата и на момчето-цар. Между другото, Попликола, Цезарион е истински двойник на Божествения Юлий Цезар, така че не ми се мисли какво би се случило с Октавиан, ако момчето бъде видяно в Италия, а какво остава — в Рим.

Имаше много доказателства, че зад всичко това стои Царицата на зверовете. Арменският цар Артавазд беше окован във вериги, можеш ли да си представиш? А когато парадът свърши, той бе затворен, вместо да го удушат. Нищо общо с римския обичай. Антоний не каза нито дума за веригите и за пощадения му живот. Той е нейна марионетка, Попликола, неин роб. Единственото ми обяснение е, че го упоява с нещо, че жреците ѝ приготвят разни настойки, които аз и ти като прости римляни не можем и да проумеем.

Оставям на теб да решиш каква част от това да стане всеобщо достояние. Боя се, че Октавиан ще го използва в своя полза до степен да обяви война на колегата си.

„Готово! — помисли си Делий, оставяйки тръстиковия писец. — Това ще накара Попликола да се раздрънка поне мъничко — във всеки случай достатъчно, за да научи Октавиан. Новината му дава бойни припаси и същевременно оневинява Антоний. Щом тя иска война, в крайна сметка ще си я получи. Но това трябва да е война, в която Антоний да спечели, да му даде възможност да възвърне положението си в Рим и да му позволи да установи едноличното си управление. Колкото до царицата на Египет... тя ще потъне в забрава. Знам, че Антоний далеч не е неин роб, все още е господар на самия себе си“.

Делий не беше достатъчно умен, за да надуши най-тайната амбиция на Клеопатра, нито да усети дълбините на Октавиановото коварство. Като платен слуга на Двойната корона, той направи каквото му бе заповядано, без да задава въпроси.

Преди да успее да намери пратеник и кораб, по които да прати кратката си бележка в Рим на Попликола, той вече пишеше, обезпокоителния послепис:

Попликола, става от лошо по-лошо! Абсолютно заблуден, Антоний току-що участва в церемония в александрийския гимназион, който след възстановяването на града е по-голям от агората и там се провеждат всички обществени събирания. В него беше издигнат огромен подиум с пет трона на различни нива. Най-горе — един трон. Под него — втори. Отдолу — три детски трона. На най-високия седна **Цезарион**, облечен в пълни фараонски регалии. Често съм ги виждал, но ще ти ги опиша съвсем накратко — нещо от две части в червено и бяло на главата, много голямо и тежко, наричат го Двойната корона. Плисирана бяла ленена дреха, широка огърлица от скъпоценни камъни и злато на шията и раменете, широк златен колан със скъпоценни камъни, много гривни за китките, ръцете и глезените, пръстени за пръстите на

ръцете и краката. Изумително. Жената фараон Клеопатра седеше на трона отдолу. Същите регалии, с изключение на това, че дрехата ѝ бе златотъкана и прикриваше гърдите ѝ. На третото стъпало седяха трите деца, които е родила от Антоний. Птолемей Александър Хелиос бе облечен като цар на партите — тиара, златни пръстени около врата, накъдрен, с обсипана със скъпоценности блуза и пола. Сестра му Клеопатра Селена беше в нещо средно между фараонско и гръцко. Тя седеше в средата. А от другата ѝ страна бе настанено малко момченце на няма и три години, нагиздено като цар на Македония — пурпурна шапка с широка периферия и диадема, пурпурна хламида, пурпурна туника и пурпурни ботуши.

Тълпата беше огромна и изпълваше целия гимназион, а той уж побирал сто хиляди души — в което се съмнявам, като знам размерите на Големия цирк. Имаше монтирани скамейки, но те се прекъсваха от атлетическите съоръжения. Клеопатра и четирите ѝ деца отначало стояха в основата на подиума, докато не друг, а самият Марк Антоний пристигна на великолепен мидийски кон, сив на петна и с черна муцуна, грива и опашка. Сбруята му бе от боядисана в пурпур кожа, щампована и украсена със злато. Антоний слезе от коня и закрачи към подиума. Беше облечен в пурпурна туника и пурпурно наметало, но поне златните му доспехи бяха римски по стил. Ще добавя, че аз, като негов легат, бях настанен недалеч и можех добре да наблюдавам случващото се. Антоний взе Цезарион за ръката, поведе го нагоре по стъпалата до трона и го настани на него. Тълпата нададе радостни викове. После Антоний целуна момчето по бузите, изправи се и изрева, че от името на Рим обявява Цезарион за цар на царете и владетел на света. Тълпата полудя. После той отведе Клеопатра до нейния трон и я сложи да седне. Тя бе обявена за царица на царете, владетелка на Египет, Сирия, островите на Егейско море, Крит, Родос, цяла Киликия и Кападокия. Александър Хелиос (мъничката му годеница бе поставена на стъпалото до него) беше представен като цар

на Изтока — на всички земи източно от Ефрат и южно от Кавказ. Клеопатра Селена — за царица на Киренайка и Кипър, а малкият Птолемей Филадельф бе провъзгласен за цар на Македония, Гърция, Тракия и земите около Евксинския Понт. Споменах ли Епир? И на него също.

През цялото време Антоний беше напълно сериозен, сякаш наистина вярваше в това, което се случва, но по-късно сподели, че го е направил просто за да накара досадната Клеопатра да млъкне. Много от споменатите земи принадлежат на Рим или на партите и бе смайващо, че тези петимата се обявяват за господари на земи, които не владеят — и не биха могли да владеят.

За александрийците обаче това беше прекрасно! Рядко съм чувал такива възторжени викове. След като церемонията по коронясването приключи, петимата монарси слязоха от подиума и се качиха в нещо като кола — просто платформа с пет трона върху нея. Добавям, че египтяните сигурно са затрупани със злато, защото и десетте трона бяха целите от този метал и инкрустирани с толкова много скъпоценни камъни, че блестяха повече от римска проститутка, обсипана със стъклени мъниста. Колата, теглена от десет бели мидийски коня (и достатъчно лек товар, за да не се напрягат), пое по Царския булевард, след което продължи по Канопиевия булевард и спря пред Серапеума, където върховният жрец, мъж на име Ха'ем, извърши някакъв религиозен ритуал. Народът се угощаваше на десет хиляди огромни маси, които стенеха от храна — нещо, което не е било правено никога преди, доколкото разбрах, и организирано по искане на Антоний. Беше по-диво и от римско всеобщо пиршество.

Двете събития — „триумфът“ на Антоний и даряването на света на Клеопатра и децата ѝ — ме оставиха без дъх, Попликола. Нарекох второто Даренията. Горкият Антоний! Много бързо попадна в клопката на онази жена, кълна се.

Отново оставям на теб да решиш колко от това да разкажеш, но Октавиан несъмнено ще получи съобщения

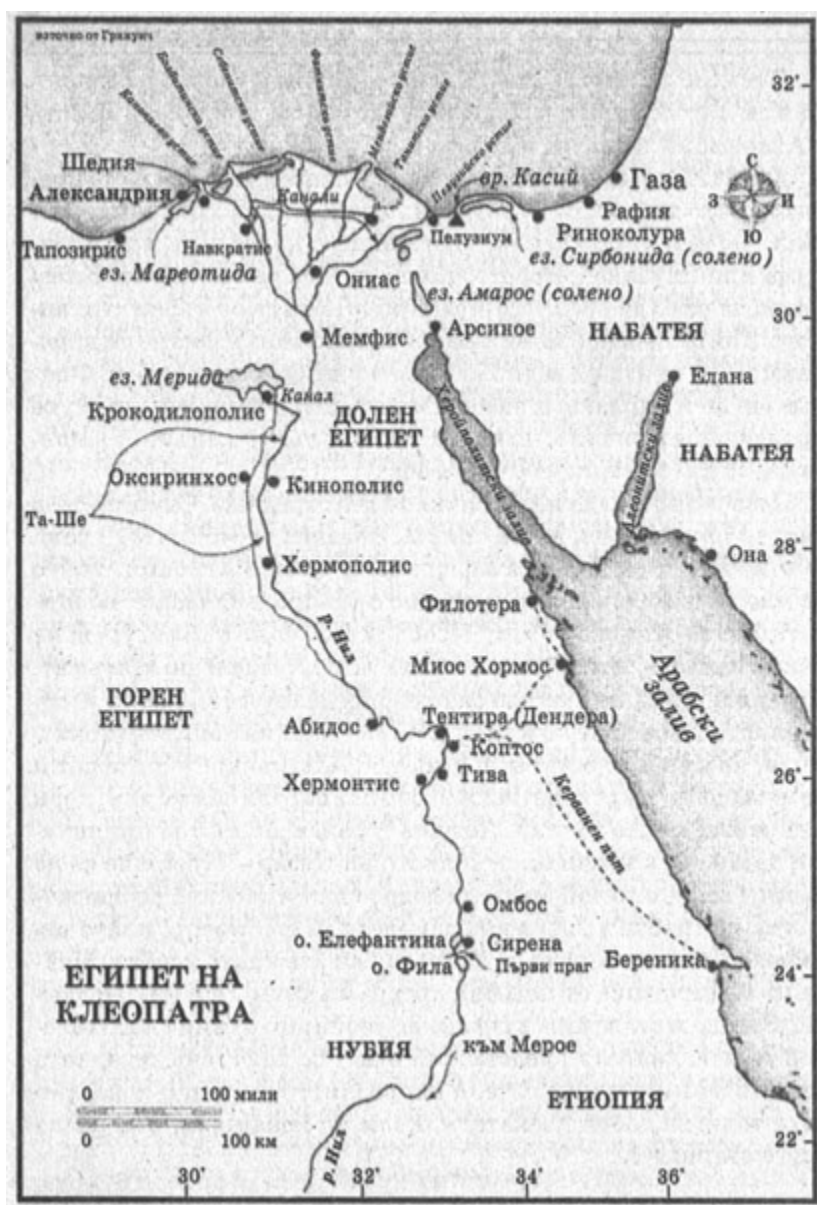
от шпионите си, така че едва ли ще си в състояние да криеш дълго новината. Ако знаеш какво се крои, изгледите ти винаги са по-добри.

Писмото замина за Рим. Делий се настани удобно в разкошния си малък дворец в Царския квартал, за да прекара зимата с Антоний, Клеопатра и децата ѝ.

Антоний и Цезарион бяха големи приятели и решиха да правят всичко заедно, било то лов на крокодили и хипопотами по Нил, военни упражнения, състезания с колесници на хиподрума или плуване в морето. Колкото и да се опитваше, Клеопатра не успя да прилъже Антоний отново да се върне към виното. Той отказваше да изпие дори една глътка и честно си признаваше, че опита ли веднъж, ще започне безкраен гуляй. Фактът, че не ѝ вярваше и знаеше много добре намеренията ѝ, се проявяваше в начина, по който душеше съдържанието в чашата си, за да се увери, че е чиста вода.

Цезарион забелязваше всичко това и страдаше. Самотен сред тях, той виждаше и двете страни. Знаеше, че майка му прави всичко не в своя полза, а заради него, докато Антоний, който бе много влюбен в нея, решително се съпротивляваше на опитите ѝ да го откъсне от Рим. Проблемът е, че не съм сигурен, че искам онова, което майка ми иска за мен, мислеше момъкът. Цезарион нямаше чувство за предопределеност въпреки настроенията на баща му и майка му. Досегашният опит му показваше, че има предостатъчно работа в Александрия и Египет и че нямаше да му стигне цял живот да се справи само с тях, дори и да живееше сто години. По един странен начин той приличаше повече на Октавиан, отколкото на Цезар — стремеше се да изпипа всичко до най-малката подробност и се свиваше при мисълта, че трябва да поеме на раменете си още товар, който неизбежно ще му попречи да направи нещата както трябва. Майка му не страдаше от подобни предразсъдъци — а и как би могла? Родена и отгледана в гнездо на усойници от типа на Птолемей Авлет, нейната представа за власт бе да остави досадната администрация на другите, а

въпросните други най-вероятно бяха толкова добри ласкатели, колкото некадърни във всяко друго отношение.

Знаеше много добре какви са ограниченията на майка му. Знаеше също и защо тя се опитва да лиши Антоний от римската му същност, от независимостта и личната му преценка. Единствено властта над целия свят бе в състояние да я задоволи и именно затова тя виждаше в Рим свой враг. И с пълно право. Мощ като римската нямаше да ѝ се покори без война. О, защо не беше по-голям! Тогава можеше да се изправи срещу Клеопатра като наистина равен на нея и твърдо да

заяви, че онова, което тя иска за него, няма нищо общо със собствените му желания. Но не беше споделял предпочитанията си с нея — разбираше, че тя няма да му обърне внимание, защото ще си помисли, че това са само детски капризи. А той не беше дете — никога не е бил дете! Надарен с преждевременно развития ум на баща си и царско положение от най-ранна възраст, той се хвърляше към познанието като прегладняло куче към локва кръв, не за друго, а просто от любов към ученето. Всеки факт се приемаше, запомняше се, за да бъде извикан в случай на нужда и анализиран, след като бъдат натрупани достатъчно познания по въпроса. Цезарион обаче не бе влюбен във властта и не знаеше дали същото не се бе отнасяло и за баща му. Понякога подозираше, че е точно така. Цезар се бе издигнал до олимпийски висоти, защото всичко друго щеше да означава за него изгнание и заличаване на името му от римските анали. Участ, с която той никога не би се примирил. И в същото време Цезарион усещаше, че баща му не се е мъчел да оцелее на всяка цена. „Моят татко, когото си спомням така ясно. И сега силното му, високо тяло изниква пред очите ми. Моят татко, от когото отчаяно се нуждая. Антоний е възхитителен мъж, но не е Цезар. Искан ми се татко ми да е тук и да ме съветва, а това е невъзможно“.

Набрал смелост, Цезарион намери Клеопатра и се опита да ѝ каже всичко това, но, както и очакваше, нищо не се получи. Тя се засмя, оципа бузата му, целуна го нежно и му каза да бяга и да прави каквото правят момчетата на неговата възраст. Засегнат, сам, без никого, към когото да може да се обърне, мислено той се отдръпна още повече от майка си и започна да не идва на вечеря. Изобщо не му хрумна, че би могъл да се обърне към Антоний. Гледаше на него като на жертва на Клеопатра и не смяташе, че реакцията му ще бъде различна от тази на майка му. Пропуснатите вечери започнаха да зачестяват в точна пропорция с все по-безмилостния терор на Клеопатра спрямо съпруга ѝ, към когото тя вече се отнасяше по-скоро като към син, отколкото като към партньор в начинанията ѝ.

Имаше обаче и радостни дни, понякога продължаващи по-дълго. През януари царицата извади „Филопатър“ от дока му и отплава по Нил до Първия праг, макар че не беше сезон за проверка на Нилометъра. Цезарион бе възхитен. Беше пътувал по същите места и преди, но като малък. Сега вече беше достатъчно голям да оцени всеки

нюанс от изживяното, от собствената си божественост до простотата на живота покрай могъщата река. Фактите бяха запомнени. По-късно, когато станеше истински фараон, щеше да даде на тези хора един подобър живот. По негово настояване спряха в Коптос и продължиха по керванния път до Миос Хормос на Арабския залив. Искаше му се да се отбият по по-дългия път до Береника надолу по залива, но Клеопатра отказа. Египетските кораби потегляха от Миос Хормос и Береника за Индия и Тапробан, за да се върнат натоварени с подправки, пипер, океански перли, сапфири и рубини. Тук се намираха и корабите, плаващи до Африканския рог. Те докарваха слонова кост, канела, мирта и благовония от африканския бряг около носа. Специални кервани превозваха злато и скъпоценности по суша от Етиопия и Нубия до полуострова. Районът бе твърде скалист, а по Нил имаше твърде много прагове и бързеи, за да се използва реката.

На връщане надолу по течението спряха в Мемфис, влязоха в светилището на Птах и разгледаха тунелите със съкровищата, които се разклоняваха и продължаваха далеч към полетата с пирамидите. Цезарион и Антоний не ги бяха виждали, а Ха'ем, който бе техен водач, се погрижи Антоний да не разбере как и откъде се стига до входа. Той бе със завързани очи и прие всичко като голяма шега, докато превръзката не беше свалена и той не видя богатството на Египет. За Цезарион шокът бе още по-голям. Той нямаше ни най-малка представа какви богатства има тук и през остатъка от пътуването се чудеше на пестеливостта на майка си. Спокойно можеше да нахрани до пръсване цяла Александрия, а мърмореше за някаква си жалка дажба зърно!

— Не мога да разбера това — промърмори той на Антоний, докато „Филопатър“ влизаше в Царското пристанище.

Забележка, от която Антоний избухна в смях.

22.

Завладяването на Илирик трябваше да отнеме три години, но първата — същата, в която Антоний трябваше да бъде старши консул — беше най-трудната, просто защото трябваше да се научат как да си свършат работата. Като всяко друго начинание на Октавиан, и това бе планирано толкова прилежно, колкото изобщо беше възможно за военна кампания. По време на осъществяването ѝ губернатор на Отсамна Галия беше Гай Антистий Вет, който трябваше да се справи с непокорните племена от долината на Саласи до северозападната граница. Макар че Отсамна Галия се намираше на стотици мили от Илирик, Октавиан не искаше никаква част от нея да бъде оставена на милостта на варварите, а саласите продължаваха да създават проблеми.

Същинската кампания бе разделена на три отделни театъра — един на море и два на сушата.

Възвърналият си благоразположението на властта Менодор получи командването на Адриатическия флот. Неговата задача бе да прочисти островите срещу Истрия и Далмация и да се разправи с либурнийските пирати. Статилий Таурус пое командването на групата легиони, които поеха на изток от Аквилея през прохода при връх Окра към градчето Емона и нататък до притоците на река Савус. Тези земи се обитаваха от тауриските и техните съюзници, които непрекъснато тормозеха Аквилея и Тергесте. Агрипа трябваше да поеме на югозапад от Тергесте към земите на далматите и град Сения. След това Октавиан лично щеше да поеме командването, да обърне на изток, да прекоси планините и да се спусне към река Колапис. После трябваше да продължи към Сисция при сливането на Колапис и Савус. Това беше най-дивата и непозната част от региона.

Пропагандата започна доста преди началото на кампанията, защото покоряването на Илирик бе част от Октавиановия замисъл да покаже недвусмислено на Италия и Рим, че той и единствено той се грижи за безопасността и благосъстоянието им. След като Отсамна Галия бъдеше освободена от външни заплахи, цялата северна Италия щеше да бъде сигурна като останалата част от полуострова.

След като остави Меценат да управлява Рим под безразличния поглед на консулите, Октавиан отплава от Анкона за Тергесте, откъдето продължи по суша към легионите на Агрипа. Илирик го потресе. Макар да бе свикнал с гъстите гори, тези тук приличаха повече на безкрайната пустош на германските лесове, отколкото на всичко, което беше виждал в Италия или някое друго цивилизовано място. Влажни, сумрачни и невъобразимо гъсти, гигантските лесове продължаваха безкрайно, а неравната земя под короните на дърветата беше тъй лишена от светлина, че по нея растяха единствено папрати и гъби. Местните жители — япудите, ловуваха елени, мечки, вълци, зубри и диви котки — някои за храна, а други — за да предпазят жалките си села. Само на отделни сечища разравяха земята и отглеждаха просо и шпелта, от които приготвяха подобие на хляб. Жените гледаха малко птици, но храната бе еднообразна и не особено питателна. Стоките, които се продаваха в единствения емпориум Наупорт, бяха предимно мечи кожи и злато, добивано от реки като Коркора и Колапис.

Октавиан намери Агрипа в Авендо, който се бе предал само при вида на легионите и мощната обсадна техника.

Авендо беше последното мирно завоевание. Когато легионите започнаха да пресичат хребетите на Капела, горите се оказаха обрасли с толкова гъсти храсталаци, че се оказа невъзможно да преминат, без да изсекат път.

— Нищо чудно, че по-отдалечени от Италия страни са умиротворени, а Илирик си остава незавоюван — каза Октавиан на Агрипа. — Струва ми се, че дори божественият ми баща би пребледнял при вида на това ужасно място. — Той потрепери. — Ние също напредваме, изложени на известен риск от нападение. Храсталакът е толкова гъст, че е невъзможно да се разпознае дали някъде напред не ни чака засада.

— Така е — каза Агрипа и зачака какво ще предложи Цезар.

— Няма ли да е по-добре да пратим няколко кохорти горе по билата от двете ни страни? Биха могли да забележат евентуални неприятели на някое сечище.

— Добра тактика, Цезаре — със задоволство отбеляза Агрипа.

Октавиан се ухили.

— Не предполагаше, че ще се сетя, нали?

— Никога не съм те подценявал, Цезаре. Прекалено много изненади криеш.

Изпратените по билата кохорти осуетиха няколко засади. Терпон падна, следваше Метулум. Той беше най-голямото селище в района, с яко дървено укрепление на върха на една висока двеста стъпки скала. Портите бяха залостени, жителите му — войнствено настроени.

— Мислиш ли, че ще успееш да го превземеш? — обърна се Агрипа към Октавиан.

— Не знам. Сигурен съм обаче, че ти ще се справиш.

— Не, защото няма да съм тук. Таурус е изправен пред дилема — дали да продължава на изток, или да обърне на север към Панония.

— В интерес на Рим е и двете области да бъдат умиротворени, така че по-добре иди и му помогни да реши. Но ще ми липсваш!

Октавиан разучи подробно Метулум и реши, че най-добрият начин да превземе града е като издигне насип от дъното на долината до върха на дървената стена, издигаща се на двеста стъпки нагоре. Легионерите започнаха да копаят енергично и да трупат твърдата като скала почва. Жителите на града обаче, които преди години бяха заловили обсадни инструменти и техника от Авъл Габиний, използваха по предназначение чудесните си римски лопати и подкопаха насипа. Прояден от безброй тунели, той се срина. Октавиан го вдигна отново, но този път не плътно до скалите на Метулум. Сега могилата се издигаше свободно, подсилена от всички страни с яки подпори. До нея бе издигната втора. Военните инженери, обучени да използват всички налични материали, започнаха да изграждат дървено скеле между скалите на крепостта и насипите. Когато достигнеше нужната височина, то щеше да поддържа четири подвижни моста от насипите до стените. Всеки от мостовете щеше да е достатъчно широк, за да позволи преминаването на редица от осем войника, което щеше да осигури мощна атака от самото начало.

Агрипа се върна тъкмо за атаката и огледа замислено стореното.

— Аварикум в по-малки мащаби и по-паянтов — рече той.

Октавиан го погледна съкрушен.

— Не съм ли се справил? По друг начин ли трябваше да бъде? Марк, да не пропиляваме живота на войниците! Ако нещо не е наред,

махни го, моля те! Ще намериш по-добро решение.

— Не, не, добре е — успокой го Агрипа. — Аварикум е бил град със стени *murus Gallicus*^[1] и дори на Божествения Юлий е бил нужен, цял месец, за да построи дървената платформа. Това ще бъде достатъчно за Метулум.

Много неща зависеха от илирийската кампания на Октавиан — и те далеч не се изчерпваха с политиката. Осем години бяха минали от Филипи и въпреки кампанията срещу Секст Помпей някои хора още му се присмиваха, че е глупак и не смее да се изправи срещу вражески войници. Астмата му най-сетне бе изчезнала и едва ли щеше да се появи във влажна и гориста местност като тази. Той бе убеден, че бракът му с Ливия Друзила го е излекувал — вярваше на египетския лекар Хапд'ефан'е, който се грижеше за божествения му баща и според когото най-доброто лекарство е щастливият домашен живот.

В Илирик трябваше да си изкове нова репутация — репутацията на храбър войник. Не на генерал, а на човек, сражавал се в първите редици с меч и щит, както неведнъж бе правил и божественият му баща. Налагаше се да намери подходяща възможност, но засега не успяваше. Постъпката му трябваше да бъде спонтанна и драматична, да се забележи от сражаващите се около него — нещо наистина изключително, достойно да бъде разказвано от легион на легион. Така най-сетне щеше да се освободи от петното за Филипи. И щеше да има белези, които да показва на всички.

Възможността му се отвори по време на атаката срещу Метулум, на сутринта след завръщането на Агрипа. В отчаяното си желание да се отърват от римляните, жителите на града бяха прокопали тунел под крепостта и в полунощ се появиха в основата на скелето. Срязаха основните носещи греди, но не докрай. Целта им бе конструкцията да рухне под тежестта на легионерите върху спускаемите мостове.

Три от четирите моста се счупиха и десетки войници изпопадаха в пропастта. По една щастлива случайност Октавиан се намираше недалеч от останалия мост. Когато войниците започнаха да се колебаят и заотстъпваха, той грабна един щит, изтегли меча си и изтича към предната редица.

— Хайде, момчета! — викна Октавиан. — Цезар е тук, ще се справите!

Появата му извърши чудо. Войниците нададоха възторжени викове, призоваха Марс Непобедимия и водени от Октавиан, се втурнаха по моста. Почти успяха. Непосредствено под стената мостът поддаде с ужасен трясък. Октавиан и войниците зад него полетяха надолу.

Не мога да умра! — повтаряше непрекъснато част от ума му, все още без да е изгубил самообладание. Докато падаше от конструкцията, успя да се хване за края на една разбита подпора и се задържа достатъчно дълго, за да види друга под себе си и така от подпора на подпора успя да се спусне двеста стъпки надолу. Ръката му сякаш бе извадена от ставата си, по дланите и подлакътниците му се бяха забили трески, дясното му коляно посрещна един страховит удар, но в крайна сметка той успя да стигне покритата с мъх земя под гредите.

Обезумели войници се отскубнаха от купчината и закрепяха на ужасените си другари, че Цезар е ранен, но жив. Докато го измъкваха, като се мъчеха да не засегнат десния му крак, пристигна Агрипа. Беше побелял като платно.

Октавиан погледна кръга лица над себе си, изгарящ от болка, но твърдо решен да не се показва като мамино детенце.

— Какво означава това? Какво търсиш тук, Агрипа? Постройте нови мостове и вземете тази нещастна дребна крепост!

Агрипа се ухили. Много добре познаваше кошмарите му.

— Типично за него! — изрева той с все сили. — Цезар е лошо ранен, но имаме заповед да превземем Метулум! Хайде, момчета, да започнем отново!

За Октавиан битката беше приключила. Сложиха го на носилка и го откараха в палатката на хирурга, която се оказа толкова препълнена с ранени, че мнозина бяха оставени да лежат около нея. Някои бяха ужасяващо тихи, други стенеха, виеха и крещяха. Когато носачите понечиха да разбутат ранените и да вкарат незабавно Октавиан вътре, той ги спря.

— Не! Оставете ме тук! Ще изчакам, докато лекарите решат, че е време да погледнат раната ми.

Всякакви увещания бяха безсмислени.

Някой стегна здраво коляното му, за да спре кървенето. Докато лежеше и чакаше реда си, войниците се опитваха да го докоснат за късмет, а които имаха повече сили допълзваха да хванат ръката му.

Когато редът му дойде, той не беше прехвърлен на някого от помощниците. Главният хирург Публий Корнелий лично се погрижи за коляното му, докато един от подчинените му започна да измъква треските от ръцете и дланите му.

Махнаха превръзката и Корнелий изсумтя.

— Лоша рана, Цезаре — каза той, като я опипваше внимателно. — Счупил си капачката, която се е пръснала и на места е разкъсала кожата. За щастие нямаш скъсана голяма вена, но бавното кървене е обилно. Ще трябва да извадя парчетата, но ще боли доста.

— Вади ги, Корнелий — отвърна Октавиан и се ухили. Много добре си даваше сметка, че всички в огромната палатка ги гледат и слушат. — Ако започна да викам, седни отгоре ми.

Нямаше представа откъде намери сили и мъжество да издържи следващия един час. Докато Корнелий работеше по коляното му, Октавиан говореше с другите ранени и се шегуваше със собствените си несгоди. Всъщност, ако не беше агонията, цялото изживяване щеше да бъде завладяващо и вълнуващо. „Колко пълководци са влизали в палатката на хирурга, за да видят с очите си какво може да направи войната? — запита се той. — Това, което видях днес, е още една причина след като стана безспорен Първенец на Рим да направя всичко по силите ми, за да не допусна война заради самата война или само заради триумф в края на кариерата на някой губернатор. Моите легиони ще бъдат разположени в гарнизони, а няма да нападат. Ще се сражават само когато няма друга алтернатива. Тези мъже са невъобразимо храбри и не заслужават да страдат без причина. Планът ми за превземане на Метулум беше лош. Изобщо не си помислих, че врагът ще се окаже достатъчно умен, за да действа по такъв начин. А това прави мен глупак. Но глупак с късмет. Бях зле ранен заради собствената си глупост и войниците няма да ми държат сметка за нея.“

— Ще се наложи да приключиш тук и да се върнеш в Рим — каза Агрипа след капитулацията на Метулум.

Мостовете бяха построени отново върху по-яки подпори. Сложиха стражи, които да не допуснат миньорите от града да повторят номера си. Самият факт, че Цезар бе лошо ранен, вдъхна още по-

голяма решимост у хората да превземат крепостта. А тя изгоря напълно, след като неколцина от жителите ѝ изпаднаха в паника. Нямаше плячка, нито пленници, които да бъдат продадени в робство.

— Боя се, че си прав — успя да отговори Октавиан. Болките му бяха много по-силни, отколкото непосредствено след раняването. Вкопчи се в одеялата и стисна очи. — Ще се наложи да продължиш без мен, Агрипа. — Изсмя се кисело. — Една пречка по-малко по пътя към успеха, знам! Ще се справиш по-добре от мен.

— Моля те, Цезаре, не се самообвинявай. — Агрипа се намръщи. — Корнелий ми каза, че коляното ти изглежда възпалено и ме помоли да те убедя да пийнеш малко сироп от мак, за да облекчи болката.

— Когато напусна това място — може би, но в момента не мога. Сиропът от мак не е достъпен за обикновените legionari, а някои от тях страдат далеч повече. — Октавиан се намръщи и се размърда на походното си легло. — Ако искам да сложа край на срама от Филипи, трябва да се държа на положение.

— Стига да оцелееш, Цезаре.

— О, ще оцелея, бъди сигурен!

След пет нундина прикованият към носилката Октавиан стигна Тергесте, а след още три се озова в Рим. Заради инфекцията той пресече Апенините в делириум, но помощник-хирургът, който пътуваше с него, разреза образувалия се абсцес и когато стигна дома си, Октавиан се чувстваше значително по-добре.

Ливия Друзила го обсипа с целувки и сълзи и заяви, че ще спи другаде, докато мъжът ѝ не се окаже вън от опасност.

— Не — твърдо рече той. — Не! Поддържаше ме единствено мисълта, че ще лежа до теб в леглото ни.

Поласкана и същевременно разтревожена, тя отстъпи, при условие че раненото коляно бъде изолирано с тръстиков капак.

— Цецилий Антифан ще знае как да го излекува — рече тя.

— Плюя на Цецилий Антифан! — изръмжа Октавиан и я погледна свирепо. — Ако съм научил нещо от тази кампания, скъпа моя, то е, че военните ни хирурзи са безкрайно по-способни от който и да било Гръцки лекар в Рим. Публий Корнелий ми осигури услугите на Гай Лициний и именно той ще продължи лечението, ясно ли е?

— Да, Цезаре.

Дали заради уменията на Гай Лициний, или защото на двадесет и девет беше доста по-здрав, отколкото на двадесет, Октавиан се възстанови бързо, след като се озова в леглото си до Ливия Друзила. Когато излезе за първи път на Форума, трябваше да се подпира с патерици, но два нундина по-късно вече беше захвърлил едната.

Хората го поздравяваха. Никой, дори и най-заклетите поддръжници на Антоний, не спомена вече Филипи. Коляното (чудно място за гадна рана, както се оказа) вече не се нуждаеше от превръзки и можеше да бъде показвано на всички желаещи да охкат и ахкат. Дори белезите по ръцете му бяха впечатляващи — някои от треските бяха грамадни. Героизмът му бе изложен пред очите на всички.

Още не се беше възстановил напълно, когато дойде новина за беда при Сисция, достигната и превзета от Агрипа. Той беше оставил Фуфий Геминий начело на гарнизона и бе продължил нататък, когато япудите нападнаха. Октавиан и Агрипа се притекоха веднага на помощ, но се оказа, че Фуфий Геминий се е справил без тяхна помощ.

Така на Нова година церемониите можеха да се изпълнят, както беше замислено. Октавиан щеше да бъде старши консул, а Агрипа, макар да бе заемал тази длъжност, стана курулен едил^[2].

В известен смисъл това бе годината на най-голямата слава за Агрипа, защото той се зае с мащабно подобряване на водоснабдяването и канализацията в Рим. Реконструкцията на Аква Марция завърши. Заработи акведуктът Аква Юлия и осигури вода на Квиринал и Виминал, които досега разчитаха на кладенци и извори. Вярно, чудесни подобрения, но те бледнееха пред онова, което Агрипа направи с огромните канали на града. Три подземни потока бяха в основата на тази система засводени тунели. Имаше три изходни канала — един непосредствено под Тригариума на Тибър, където водата бе чиста и годна за плуване, един при пристанището, а най-грамадният извеждаше Клоака Максима непосредствено до Дървения мост. Отворът (където навремето се намирало устието на река Спинон) беше достатъчно голям, за да може да се влезе с лодка в канала. Цял Рим се възхищаваше на изумителния нов едил, който обиколи каналите с лодката си, картографира системата и си отбеляза къде стените се нуждаят от поправка. Агрипа обеща, че ще сложи край на преливането на каналите, когато нивото на Тибър се покачва. Освен това нямал

намерение да изостави канализацията след края на мандата си. До края на живота си щял да дебне като черно куче отговарящите за каналите и водопроводите компании, които твърде дълго бяха тероризирали Рим. След като сплаши компаниите, Агрипа прогони от града всички вълшебници, пророци, гадатели и самозвани лечители. Издуха прахта от стандартните мерки и теглилки и задължи всички търговци да се съобразяват с тях, след което се зае със строителните предприемачи. Известно време се опитваше да издигне жилищните инсули на височина до сто стъпки, но скоро откри, че това не е дори по неговите сили. Можеше обаче да се погрижи (и го направи) тръбите на водопроводите от акведукта до сградата да бъдат с подходящата ширина — стига толкова вода в изобилие за скъпите апартаменти на Палатин и Карини!

— Не мога да проумея как Агрипа успява да се справя с всичко това и същевременно да продължава кампанията в Илирик! — каза Ливия Друзила на съпруга си. — Досега винаги съм си мислила, че ти си най-неуморният служител на Рим, но колкото и да те обичам, Цезаре, трябва да призная, че Агрипа върши повече работа.

Октавиан я прегърна и я целуна по челото.

— Не се обиждам, мила моя. Защото знам каква е причината. Ако Агрипа имаше мила съпруга като теб, нямаше да работи толкова усилено. А сега намира всякакви извинения, за да прекарва по-малко време с Атика.

— Прав си — тъжно отвърна тя. — Какво можем да сторим?

— Нищо.

— Разводът е единственият изход.

— Той сам трябва да си реши.

После светът на Ливия Друзила се преобърна по начин, непредвиден нито от нея, нито от Октавиан. Тиберий Клавдий Нерон, едва петдесетгодишен, умря така неочаквано, че икономът намери трупа в кабинета му, все още наведен над бюрото. Октавиан лично отвори завещанието. Всичко се наследяваше от най-големия му син Тиберий, но в документа не се посочваше какво да се прави с момчетата. Тиберий беше осемгодишен, брат му Друз, роден след брака на майка му с Октавиан, току-що бе навършил пет.

— Мисля, че трябва да ги вземем, скъпа — каза Октавиан на шокираната Ливия Друзила.

— Цезаре, не! — ахна тя. — Възпитани са да те мразят! А доколкото разбирам, не харесват и мен — защото никога не ги виждам! Не, моля те, не ми причинявай това! Не го причинявай и на себе си!

Той никога не бе имал каквито и да било илюзии относно Ливия Друзила — въпреки възраженията ѝ майчинското чувство не беше сред достойнствата ѝ. Толкова рядко споменаваха децата си, че те сякаш не съществуваха, а когато някой я питаше колко често ги посещава, веднага изтъкваше забраната на Нерон — не била желана. Понякога Октавиан се питаше дали полага някакви усилия да забременее от него, но липсата на деца не беше повод за мъка. И какъв късметлия беше! Боговете му бяха дали синовете на Ливия Друзила. Ако малката Юлия не родеше синове, пак щеше да има наследници на името му.

— Ще бъде сторено — рече той с нетърпящ възражения тон. — Горките момчета си нямат никого, с изключение на разни далечни братовчеди. Нито Клавдий Нероните, нито Ливий Друзите могат да се похвалят с особен късмет. Ти си майка на тези деца. Хората ще очакват от нас да ги вземем.

— Не искам, Цезаре.

— Знам. Въпреки това вече е решено. Пратих да ги доведат и очаквам да пристигнат всеки момент. Бургундин им подготвя подходящи покои — дневна, две спални, кабинет за учене и отделна градина. Мисля, че апартаментът е бил на младия Хортензий. Утре лично ще им взема педагог, докато Бургундин се върне в дома на Нерон да прибере вещите им. Сигурен съм, че ще искат да си запазят някои играчки, а също така книги и дрехи. Няма обаче да оставя сегашния им наставник, колкото и да са привързани към него. Смятам да сложа край на неприязънта им към нас, а това може да се постигне по-лесно, ако са под грижите на някой непознат.

— Защо не ги настаним при Скрибония и малката Юлия?

— Защото там е женска къща, а те не са свикнали с жени. Нерон не е държал жени в дома си, дори и перачки — рече Октавиан. Понечи да я целуне, но тя дръпна главата си. — Моля те, скъпа, стига глупости. Приеми участта си елегантно, както подобава на съпругата на Цезар.

Мислите ѝ се мъчеха да настигнат неговите. Колко необичайно е, че така страстно искаше синовете ѝ! Защото наистина ги искаше, това беше повече от ясно. Затова, изпълнена с любов към него (и с пълното съзнание, че бъдещето ѝ зависи от него), тя сви рамене, усмихна се и сама го целуна.

— Надявам се, че не е необходимо да съм непрекъснато с тях — рече тя.

— Само колкото подобава на една добра майка. Когато не съм в Рим, очаквам ти да ме заместваш при тях.

Момчетата пристигнаха вцепенени и със сухи очи — около тях нямаше червени петна, които да издават, че са плакали. Не помнеха майка си и не бяха виждали втория си баща дори на Форума. Нерон ги беше държал под строг надзор в къщата.

Тиберий имаше черна коса и очи, тъмна кожа и доста правилни черти. Беше висок за възрастта си, но ужасно слаб. „Сякаш не се е упражнявал достатъчно“, помисли си Октавиан. Друз бе очарователен и Октавиан моментално се привърза към него заради приликата на момчето с майка му, макар че неговите очи бяха по-сини. Непокорни черни къдри, пълни устни, високи скули. Подобно на Тиберий, той също беше висок и хилав. Нима Нерон никога не бе позволявал на децата си да тичат и да натрупат малко мускули?

— Съжалявам за смъртта на татко ви — рече Октавиан, без да се усмихва, като се мъчеше да изглежда искрен.

— А аз — не — отвърна Тиберий.

— Нито пък аз — обади се Друз.

— Ето я и майка ви, момчета — каза смутеният Октавиан.

Те се поклониха, без да я изпускат от очи.

За Тиберий Октавиан и Ливия изглеждаха дружелюбни и спокойни. Нямаха нищо общо с онова, което очакваше след всички години, в които бе слушал зловните приказки на баща си. Ако Нерон беше мил и бе имал подход, чувствата му може би щяха да намерят отклик у по-голямото момче. Вместо това те му се струваха абсолютно нереални. Наранен от жестоките побои, скривайки сълзи и чувството, че го наказват несправедливо, Тиберий от все сърце си беше мечтал да се освободи от ужасния си баща, който пиеше твърде много вино и

беше забравил, че той самият някога е бил момче. И ето че освобождението настъпи, макар през краткото време след откриването на тялото Тиберий да очакваше, че от трън ще попадне на глог. Но Октавиан му се стори особено приятен, може би заради необикновената му красота и огромните, спокойни сиви очи.

— Ще имате свои собствени стаи — говореше усмихнат Октавиан — и страхотна градина, в която да си играете. Разбира се, трябва и да учите, но искам да имате много време за тичане и игра. Когато пораснете, ще ви вземам със себе си, ако пътувам. Важно е да познавате света. Харесва ли ви това?

— Да — отвърна Тиберий.

— Лицето ти е като изсечено — рече Ливия Друзила и го придърпа към себе си. — Никога ли не се усмихваш, Тиберий?

— Не — отвърна той. Намираше миризмата и заоблеността ѝ за изключително успокояващи. Притисна глава в гърдите ѝ и затвори очи, за да я усети по-добре, да се насити на вълшебния ѝ аромат.

Време беше за Друз, който зяпаше Октавиан, сякаш гледаше някаква бляскава златна статуя. Октавиан приклепна до него, погали бузата му, въздъхна и примигна, за да разсее сълзите си.

— Скъпият малък Друз — рече той, отпусна се на колене и прегърна детето. — Бъди щастлив с нас!

— Мой ред е, Цезаре — обади се Ливия Друзила, без обаче да пуска Тиберий. — Ела, Друз, дай да те прегърна.

Но Друз се вкопчи в Октавиан и отказа да помръдне.

На вечеря изумените и безкрайно облекчени новоизлюпени родители откриха някои от причините момчетата да не са изпълнени с ненавистта на Нерон. Изповедите им бяха невинни и в същото време ужасяващи. Детството им беше белязано от студена, безлична, понякога непоносима липса на внимание. Наставникът им бил най-евтиният, който можел да се намери, поради което децата не можеха да четат и пишат добре. Макар да не ги биел, той ги принуждавал да признават простъпките си пред баща им, който изпитвал огромно удоволствие да размахва пръчката. Колкото по-пиян бил, толкова по-жесток побой ги очаквал. Нямали абсолютно никакви играчки и това разплака Октавиан. Самият той някога беше затрупан с играчки от любвеобилната си майка и винаги бе имал най-доброто.

Безстрастен и невъзмутим, наричан от мнозина студен като лед, Октавиан имаше и далеч по-мека страна, която се проявяваше в отношението му към децата. Не минаваше ден, в който да не намери няколко минути да види малката Юлия — завладяваща омайница, която вече беше на шест години. И макар да не желаше на всяка цена да има синове (подобно желание не беше типично за римляните), той копнееше за детска компания и в това приличаше на сестра си. Детската ѝ често се посещаваше от чичо Цезар, който беше смешен, весел и винаги измисляше някоя нова игра. Сега, докато наблюдаваше доведените си синове, той отново си помисли, че е късметлия. Тиберий явно щеше да бъде любимец на Ливия Друзила, която сякаш напълно изгуби неприязънта си към него. А мъничкият Друз! И двамата си имаме по един, помисли си Октавиан, изпълнен от щастие до пръсване.

Дори вечерята беше някакво чудо за момчетата. Те лапаха лакомо и показваха несъзнателно, че Нерон е ограничавал и количеството, и качеството на храната им. Ливия Друзила ги предупреждаваше да внимават да не преядат, а Октавиан ги насърчаваше да опитат това или онова. Очите им се затвориха преди да поднесат десертите. Октавиан и Бургундин отнесоха Друз и Тиберий в спалните им и ги завиха грижливо с дебели юргани — зимата упорито отказваше да си отиде.

— Е, как се чувстваш сега, съпруго? — попита Октавиан, докато двамата се приготвяха да си легнат.

Тя стисна ръката му.

— Много по-добре — о, много по-добре! Срам ме е, че не съм се опитвала по-настоятелно да ги виждам, но изобщо не предполагах, че омразата на Нерон към нас няма да се предаде на синовете му. Колко отвратително се е отнасял с тях! Цезаре, та те са *патриции*! Той е имал идеална възможност да ги превърне в наши непримирими врагове, а какво е правил? Така ги е биел, че са намразили него. Не се е интересувал за благосъстоянието им — оставял ги да гладуват, не им обръщал внимание. Много се радвам, че е мъртъв и че ще можем да се погрижим както подобава за момчетата.

— Утре ще трябва да отида на погребението му.

Тя постави ръката му върху едната си гърда.

— О, скъпи, съвсем забравих! Тиберий и Друз също трябва да присъстват, нали?

— Боя се, че да. Ще произнесе реч от трибуната.

— Чудя се дали Октавия има черни детски тоги?

Октавиан се засмя.

— Несъмнено. Както и да е, пратих Бургундин да провери. Ако няма, ще купим от Портикус Маргаритария.

Тя се сгуши в него и го целуна по бузата.

— Сигурно имаш късмета на Юлий, Цезаре! Кой би предположил, че момчетата са готови да ни приемат? Днес спечелихме на наша страна двама много важни съюзници.

В деня след погребението Октавиан заведе момчетата да ги запознае с братовчедите им. Октавия, която също бе присъствала на погребението, гореше от нетърпение да ги приеме с добре дошли в семейството.

Почти шестнадесетгодишен и на прага на официалното пълнолетие, Гай Скрибоний Курион скоро щеше да напусне детската и да стане *contubernalis*. Червенокосият луничав младеж искаше да бъде кадет при Марк Антоний, но Антоний му беше отказал и затова щеше да иде при Агрипа. Антил, по-големият от синовете на Антоний от Фулвия, беше на единадесет и вече умираше за военна кариера. Юл беше осемгодишен. И двете момчета бяха хубави — Антил бе наследил червеникавата коса и очи на баща си, а Юл приличаше повече на майка си. Само в дома на Октавия можеха да получат такова добро възпитание — и двамата бяха буйни, смели и войнолюбиви. Нежната, но и твърда ръка на Октавия се грижеше те да продължават да бъдат „членове на човешкия род“, както се изразяваше тя със смях.

Собствената ѝ дъщеря Марцела бе тринадесетгодишна, вече имаше месечен цикъл и обещавахе да стане голяма красавица. Тъмна като баща си, тя имаше свой собствен нрав — склонна към флиртуване, високомерна и властна. Марцел бе единадесетгодишен, също тъмен и прекрасен. Двамата с Антил не можеха да се понасят и постоянно враждуваха. Октавия по никакъв начин не можеше да ги накара да се сближат, така че щом чичо Цезар се появи наоколо, обикновено го викаха да раздава правосъдие. Лично за себе си Октавиан смяташе Марцел за далеч по-приятен от двамата, защото бе по-спокоен и имаше по-остър ум от Антил. Селина, момичето на

Октавия от Марцел Млади, беше осемгодишна хубавица със златиста коса и сини очи. Много приличаше на малката Юлия, която беше чест гост в детската, тъй като Октавия и Скрибония бяха добри приятелки. Петгодишната Антония имаше коса с цвета на пясък и зеленикави очи — за жалост не беше много хубава, тъй като имаше носа и брадичката на Антоний. Беше горда и надменна и смяташе, че годежът ѝ със сина на Ахенобарб, Луций, е под достойнството ѝ. Често се оплакваше, че би трябвало да ѝ изберат по-добър годеник. Най-малката от всички — Тонила — имаше кестенява коса и кехлибарени очи, но за щастие чертите на лицето ѝ бяха по-скоро Юлиеви, отколкото Антониеви. По характер се очертаваше да бъде решителна, интелигентна и буйна.

Юл и Селина бяха на възрастта на Тиберий, а Антония и Друз скоро щяха да навършат шест.

Независимо от интригите и кавгите помежду им в отсъствието на Октавия, като цяло децата бяха възпитани и весели. Скоро стана ясно, че Друз харесва тригодишната Тонила много повече, отколкото мрънкащата Антония, и се зае да я вземе под крилото си и да я покори. Нещата бяха по-трудни за Тиберий, който се оказа доста срамежливо дете, неуверен в себе си и доста необщителен. Селина, най-добрата от Марцелите, незабавно се сприятели с него и сякаш усещаше несигурността му, докато Юл демонстрираше нескрито презрение, след като откри, че Тиберий няма никаква представа от езда, дуел с дървен меч и историята на римските войни.

— Ще ви хареса ли да гостувате на леля Октавия? — попита Октавиан, докато водеше момчетата обратно към дома през Форум, където хората го спираха на всеки две крачки, за да го поздравят, да помолят за някаква услуга или с надеждата да чуят някоя и друга политическа клюка. Момчетата бяха замаяни не само от това първо излизане из града, но и от свитата на Октавиан — дванадесет ликтори и германската гвардия. Въпреки злобните речи и брътвежи, изречени през годините от баща им срещу него, само от тази разходка ставаше ясно, че Октавиан — Цезар, както трябваше да се научат да го наричат — е далеч по-важен човек от Нерон.

Новият им педагог беше свободен, племенник на Бургундин на име Гай Юлий Цимбрик. Като всички потомци на любимеца на Божествения Юлий Бургунд той беше невероятно висок и мускулист, светъл, кръглолик мъж с чип нос и бледосини очи. Сега вървеше с тях

и им показваше разни неща, които смяташе, че ще привлекат вниманието на децата. Имаше много неща, които харесваха у него, и нищо, от което да се страхуват. Той щеше не само да преподава уроците им, но и да ги упражнява в градината, а след време да им показва и военни упражнения, така че когато станат на дванадесет, да не отидат съвсем неподготвени на ученията на Марсово поле.

— Ще ви хареса ли да гостувате на леля Октавия? — за втори път попита Октавиан.

— Да, Цезаре — отвърна Тиберий.

— О, да! — извика Друз.

— А мислите ли, че Цимбрик ще ви допадне?

— Да — в хор отвърнаха те.

— Не обръщай внимание на срамежливостта си, Тиберий. Щом свикнеш с новия си начин на живот, тя ще изчезне. — Октавиан се ухили заговорнически на доведения си син. — Юл е кавгаджия, но щом понатрупаш малко мускули, ще можеш да го биеш.

Много окуражаваща мисъл. Тиберий погледна към Октавиан и пусна първата си усмивка.

— А у теб, млади момко — обърна се Октавиан към Друз, — не намирам и помен от срамежливост. С пълно право предпочиташ Тонила пред Антония, но се надявам по-нататък да се сприятелиш и с Марцел, макар че е малко по-голям от теб.

Ливия Друзила посрещна момчетата с целувка и ги прати в учебния кабинет с Цимбрик.

— Цезаре, имам чудна идея! — възкликна тя веднага след като останаха сами.

— Каква? — предпазливо попита той.

— Награда за Марк Агрипа! Всъщност две награди.

— Агрипа не е по наградите, мила моя.

— Да, да, знам! Въпреки това трябва да получи награди — ще го държат привързан към теб и занапред.

— Той винаги ще си бъде привързан, тъй като чувството му произлиза от онова, което представлява.

— Да, да, да! Но не би ли било чудесно, ако се ожени за Марцела?

— Тя е само на тринайсет, Ливия Друзила.

— На тринайсет, но все едно е на трийсет. След още четири години ще бъде на седемнайсет — тъкмо за омъжване. Все по-малко от прочутите фамилии спазват стария обичай да пазят момичетата, докато станат на осемнайсет.

— Определено ще си помисля.

— А също и дъщерята на Агрипа, Випсания. Знам, че след смъртта на стария Атик богатството му ще наследи Атика, но чувам, че ако се случи тя да умре, имуществото му ще отиде у Агрипа — пламенно рече Ливия Друзила. — Това прави детето много добра партия за женитба, а тъй като наследството на Тиберий е мизерно, няма да е зле да го оженим за Випсания.

— Той е на осем, а тя още няма три.

— Ох, Цезаре, стига си се правил на глупак! Много добре знам на колко са, но ще пораснат по-бързо, отколкото ще кажеш „Аламелех“!

— Аламелех ли? — попита с полуусмивка той.

— Река във Филистия.

— Знам, но не знаех, че ти знаеш.

— Ох, я иди да скочиш в Тибър!

Докато домашният живот започваше да носи все повече и повече радост на Октавиан, обществените и политическите му дела не раждаха кой знае какви плодове. Въпреки пусканите клевети и злословия агентите на Октавиан така и не успяха да убедят седемстотинте сенатори, че Марк Антоний не е достоен да го следват. Те истински вярваха, че в скоро време той ще се върне в Рим. Всъщност трябваше да го направи най-малкото, за да отпразнува триумфа си за победите в Армения. В писмата си от Александрия той се хвалеше с огромната плячка, от високата шест лакти статуя от масивно злато до сандъците със златни партски монети и буквално стотиците таланти лазулит и планински кристал. Той щеше да доведе Девети легион със себе си и вече бе поискал от Октавиан да намери земя на войниците.

Ако влиянието на Антоний се ограничаваше единствено в рамките на Сената, то би могло да бъде пренебрегнато, но цялата първа и втора класи — хиляди хора, заети с един или друг вид дейност —

смятаха Антоний за блестящ, за честен и за военен гений. И за да станат нещата още по-лоши, в хазната започваха да постъпват все повече и повече данъци, публиканите събираха данъци от селяните, плутократи от всякакъв бранш обикаляха провинция Азия и Витиния като пчели около цветя, а ето че към всичко това се добавяше и огромната плячка. Статуята на Анахита от масивно злато щеше да бъде дарена от Антоний на храма на Юпитер, но повечето от останалите произведения на изкуството и бижутата щяха да бъдат продадени. Военачалникът, неговите легати и легионите му щяха да получат законния си дял, а останалото щеше да постъпи в хазната. Макар от години Антоний да не се задържаше в Рим за повече от няколко дни — а последното му посещение бе преди четири години — неговата популярност си оставаше все така силна сред хората, които бяха от значение. А дали тези хора ги беше грижа за Илирик? Не, ни най-малко. Там нямаше изгледи за изгодни търговски дейности и малко от живеещите в Рим и вилите в Кампания и Етрурия се интересуваха, че Аквилея е била срината до основи, а Медиолан — разграбен.

Октавиан беше успял единствено в опита си да направи името на Клеопатра известно в цяла Италия. Всички я смятаха за някакво чудовище, но проблемът беше, че не виждаха как всъщност контролира Антоний. Ако враждебността между Октавиан и Антоний не беше тъй всеизвестна, Октавиан може би щеше да наблегне върху това, но всички симпатизанти на Антоний просто махваха с ръка на приказките му като част от неговата пропаганда.

Тогава в Рим пристигна Гай Корнелий Гал. Макар да беше добър приятел на Октавиан, този обеднял поет с войнолюбива жилка бе изпросил прошка от него и бе заминал да стане легат на Антоний тъкмо навреме, за да изпусне отстъплението от Фрааспа. Докато Антоний пиеше, той беше скитал из Сирия и оползотвори времето си, като създаде прекрасни лирични оди в стила на Пиндар, а от време на време пишеше на Октавиан. Скърбейки от факта, че кесията му не беше натежала, той остана в Сирия, докато Антоний не се отърси от запоя си и не пое към Армения. Омразата му към Клеопатра беше люта и упорита. Никой не се зарадва повече от него, когато тя се върна в Египет и остави Антоний да се оправя без нея.

Тридесет и четири годишен, когато поиска да се срещне с някогашния си приятел Октавиан, Гай бе изключително красив по един

доста жесток начин, който се държеше по-скоро на чертите на лицето му, отколкото на характера. Любовните му елегии *Amores* вече го бяха направили прочут и той беше близък приятел с Вергилий, с когото имаха и общ произход — и двамата бяха от Отсамна Галия. Затова Гал не спадаше към патрицианската фамилия на Корнелиите.

— Надявам се, че можеш да ми заемеш малко пари, Цезаре — каза той, докато поемаше чашата вино от ръката на Октавиан. Жална усмивка сбърчи ъгълчетата на великолепните му сиви очи. — Всъщност не си ги изпросвам — продължи той. — Просто похарчих всичко, което имах, за бърз превоз от Александрия до Рим. Знам, че заради зимните ветрове новините за случващото се в Египет бавно достигат Рим.

— Александрия ли? — намръщи се Октавиан. — Какво си търсил там?

— Опитвах се да изкопча от Антоний и онази чудовищна свиня Клеопатра полагащия ми се дял от арменската плячка. — Той сви рамене. — Не успях. И никой друг не ще успее.

— Последното, което чух — каза Октавиан, докато се настаняваше на стола си, — беше за обиколката на Антоний в Южна Сирия, тоест онази част, която все още не е предадена на Клеопатра.

— Слепец — намръщено рече Гал. — Обзалагам се, никой в Рим все още не знае, че Антоний откара цялата арменска плячка в Александрия. Там той отпразнува триумфално шествие за делегацията граждани — и за царицата им, покачена високо на златен подиум на пресечката на Царския и Канопиевия булевард. — Той си пое дъх и отпи голяма глътка. — След триумфа Антоний дари всичко на Серапис — собствения си дял, дяловете на легатите си, на legionите и на хазната. И Клеопатра отказа да плати на армията, макар че той успя да я убеди, че войниците *трябва* да получат заплатите си, при това бързо. Хора като мен се оказаха прекалено нищожни, за да ни поканят дори на публичните спектакли.

— Богове! — слабо възкликна потресеният до мозъка на костите си Октавиан. — Нима е имал наглостта да дари нещо, което не е негово?

— И още как. Сигурен съм, че в крайна сметка цялата армия ще си получи парите, но хазната няма да види нищичко. Останах в Александрия след триумфа, но когато Антоний извърши така

наречените от Делий „Дарения“, толкова зажаднях да се върна в Рим, че просто не се сдържах и заминах, все така некомпенсиран.

— Дарения ли?

— О, чудесна церемония в новия гимназион! В качеството си на представител на Рим Антоний публично обяви Птолемей Цезар за цар на царете и владетел на света! Клеопатра беше наречена царица на царете, а трите ѝ деца от Антоний получиха по-голямата част от Африка, партското царство, Анатолия, Тракия, Гърция, Македония и всички острови в източната част на Нашето море. Изумително, нали?

Долната челюст на Октавиан увисна.

— Невероятно!

— Може би, но въпреки това е истина. Това е факт, Цезаре, *факт!*

— Антоний предложи ли някакво обяснение на легатите?

— Да, доста любопитно обяснение. Нямам представа какво знае Делий — той се радва на специално положение. Останалите от нас — всички младши легати — бяхме осведомени, че се бил заклел да даде трофеите на Клеопатра и че било въпрос на чест да удържи на думата си.

— А честта на Рим?

— За нея не се чу нищо.

През следващия един час Октавиан изслуша целия разказ на Гал с подробните детайли на човек, който гледаше на света с очите на поет. Съдържанието на гарафата намаляваше, но на Октавиан не му се зловидеха нито виното, нито парите, които щеше да плати на Гал за информацията, която получаваше преди всеки друг в Рим. Същинско приказно съкровище! Тази година зимата подрани и бе много дълга. Нищо чудно, че беше минало толкова много време. Триумфът и Даренията бяха станали през декември, а вече беше април. Гал обаче предупреди, че Делий най-вероятно е писал на Попликола най-малко преди два месеца и го е запознал с тези новини. Писмото било пратено с кораб, който успял да се добере до Италия.

Накрая оставаше една последна странна подробност, която трябваше да бъде изяснена. Октавиан се наведе към бюрото и подпря брадичка на длан.

— Значи Птолемей Цезар е бил обявен за по-висш от майка си?

— Наричат го Цезарион. Да, точно така.

— Но защо?

— Защото онази жена го обича до подлуда! В сравнение с него синовете ѝ от Антоний нямат никакво значение. Всичко е за Цезарион.

— Той син на божествения ми баща ли е?

— Несъмнено — категорично отвърна Гал. — Двойник на Божествения Юлий във всяко отношение. Не съм достатъчно стар, за да познавам Божествения Юлий като младеж, но Цезарион изглежда точно така, както бих си представил Божествения Юлий на неговата възраст.

— А тя е?

— Тринайсет години. Ще навърши четиринайсет през юни.

Октавиан се отпусна.

— Значи е още дете.

— О, всичко друго, само не и това! Навлязъл е в пубертета, Цезаре — има плътен глас и се държи като възрастен. Чувал съм, че умът му е колкото дълбок, толкова и преждевременно развит. Ако се вярва на Делий, двамата с майка си имат крайно противоположни мнения за някои неща.

— А! — Октавиан стана, протегна ръка и се ръкува сърдечно с Гал. — Не мога да ти опиша колко съм ти благодарен за усърдието, така че ще оставя нещо по-осезаемо да говори вместо мен. Следващият нундин иди в банката на Опий и ще намериш там един хубав подарък. Има и още нещо — в момента съм пазител на собствеността на доведения ми син и мога да ти предложа дома на Нерон за следващите десет години срещу символичен наем.

— А служба в Илирик? — с надежда попита поетът воин.

— Определено. Няма изгледи за голяма плячка, но пък ще има сражения.

Вратата се затвори и Гай Корнелий Гал пое към дома на Вергилий, като сякаш се носеше няколко стъпки над калдъръма. Октавиан стоеше насред кабинета си и подреждаше купищата новополучена информация, за да може да я прецени, както подобава. Фактът, че Антоний е бил в състояние да направи подобна глупост го поразяваше и винаги щеше да си остане най-необяснимият аспект на цялата история. Подозираше, че никога няма да разбере причината за всичко това. *Клетва?* Та това беше просто безсмислено! Тъй като изобщо не вярваше на собствената си пропаганда, Октавиан почти не

знаеше как да постъпи. *Почти*. Може пък онази харпия да е упоила Антоний, макар че до този момент Октавиан се отнасяше скептично към мнението, че с разни отвари е възможно да се преодолеят най-основните принципи в живота на човек. А какво по-основно може да има за един римлянин от самия Рим? Антоний беше изсипал плячката на Рим в скута на Клеопатра, сякаш без дори да се замисли дали ще успее да я убеди да даде на армията дължимия дял. Дали беше паднал пред нея на колене, за да я склони да плати на някакви си прости войници? Антоний, Антоний! Как можа? Какво ще каже сестра ми! Такава обида!

Имаше обаче нещо по-важно от всичко друго, взето заедно — Птолемей Цезар. Цезарион. Действията на Клеопатра изглеждаха посмислени, когато се вземеше предвид, че е луда по най-големия си син. Истински шок бе новината, че момчето е двойник на баща си дори в преждевременното развитие и интелекта. Щеше да стане на четиринайсет след два месеца, а до дързостта и прозорливостта на Цезар му оставаха само пет години. Никой не знаеше по-добре от Октавиан на какво е способна кръвта на Юлиите, в края на краищата, той самият беше посегнал към властта на осемнайсет години. И беше успял! Това момче имаше страшно много предимства — вече бе свикнало да управлява, имаше достатъчно силна воля, за да се изправи срещу майка си, несъмнено говореше латински безупречно като нея и съответно спокойно би могло да залъже Рим, че е истински римлянин.

Когато Октавиан отвори вратата на кабинета си и тръгна да търси Ливия Друзила, приоритетите вече бяха подредени. Съобразителна както винаги, тя веднага стигна до същността на въпроса.

— Каквото и да става, не можеш да позволиш Италия или Рим да видят това момче! — извика тя и закърши ръце. — Това ще означава край.

— Така е, но как бих могъл да го предотвратя?

— С всички възможни средства. Първо и най-вече, като задържиш Антоний на изток, докато напълно не установиш превъзходството си в Рим. Защото дойде ли, той ще доведе Цезарион със себе си. Това е логичният му ход. Ако майката е толкова посветена на момчето, тя няма да има нищо против да остане в Египет. Нейният син е царят на царете. Всички сенатори и конници на Антоний ще

изпопадат, когато видят кръвния син на божествения Юлий! Това, че е мелез и дори няма римско гражданство, няма да ги спре — и двамата го знаем много добре. Затова *трябва* да задържиш Антоний на изток на всяка цена!

— Е, триумфът в Александрия и Даренията са отправната точка. Имам късмет, че разполагам с безупречен свидетел в лицето на Корнелий Гал.

Тя го погледна тревожно.

— Но дали ще потвърди думите ти? Преди две години те изостави заради Антоний.

— Това беше от амбиции и немотия. Върнал се е вбесен, а аз му платих много добре. Може да се грижи за дома на Нерон — още един източник на доходи. Мисля, че знае къде е изгодата му.

— Разбира се, ще свикаш и Сената.

— Разбира се.

— И ще поръчаш на Меценат и агентите си да разкажат на цяла Италия какво е направил Антоний?

— Това се подразбира. Ключките ще направят Клеопатра на нищо.

— Ами момчето? Има ли някакъв начин да го дискредитираме?

— Опий пътува до Александрия. Клеопатра отказва да го приеме, но това не е всеизвестно. Ще го накарам да напише памфлет за Цезарион с твърдението, че изобщо не прилича на божествения ми баща.

— И че всъщност е дете на някакъв египетски роб.

Той се разсмя.

— Май ще накарам теб да напишеш памфлета.

— Бих могла, ако бях ходила в Александрия. — Тя хвана Октавиан за лакътя и разтърси ръката му. — Цезаре, никога не сме били в по-голяма опасност!

— Не безпокой прекрасната си главица, прескъпа моя. Аз съм синът на Божествения Юлий! Друг няма да има.

Новината за триумфа и Даренията разтърси Рим. Отначало малцина можеха да ѝ повярват, но постепенно и други като Корнелий Гал започнаха да се връщат лично. Появиха се и много закъснели заради тежката зима писма. Триста от сенаторите на Антоний

напуснаха групата си и станаха неутрални, в Сената се сипеха хули и обвинения. Деловите представители на конническото съсловие също дезертираха със стотици. Но това не беше достатъчно. Изобщо не беше достатъчно.

Ако беше направил Антоний мишена за кампанията си, Октавиан може би щеше да спечели по-голяма победа, но той бе хитър. Насочваше хапливите си нападки към царица Клеопатра, защото бе видял ясно пътя си — ако се стигнеше до война (а тя вече изглеждаше неизбежна), тя нямаше да е с Марк Антоний. Щеше да бъде конфликт с чуждестранен враг — Египет. Често си беше мечтал някой като Клеопатра да смаже Антоний, без да изглежда, че именно той е истинската цел. Сега, приемайки плячката на Рим и принуждавайки Антоний да обяви нея и децата ѝ за владетели на света, Клеопатра се показва като враг на Рим.

— Но това не е достатъчно — отчаяно каза той на Агрипа.

— Мисля, че е само първото камъче на лавината, която ще прекатури целия Изток — успокои го Агрипа. — Търпение, Цезаре. Ще постигнеш своето.

Гней Домиций Ахенобарб и Гай Сосий пристигнаха в Рим през юни. Следващата година двамата щяха да бъдат консули — тук явно пръст имаше Антоний, тъй като те бяха негови поддръжници. Макар всички да знаеха, че изборите са нагласени, и двамата разходиха добре избелените си тоги, като обикаляха и агитираха избирателите.

Първата работа на Ахенобарб беше да прочете едно писмо от Марк Антоний пред сенаторите, докато вратите на Сената бяха широко отворени. Беше много важно колкото се може повече от мотаещите се на Форума да чуят какво има да каже триумвирът.

Писмото беше необичайно дълго за подателя си и това наведе Октавиан (и други, които невинаги изпитваха симпатии към него) на мисълта, че авторът е ползвал нечия помощ. Естествено, писмото трябваше да се прочете цялото, което означаваше, че много от сенаторите щяха да задремат. Тъй като самият той доста бе дрямал навремето, Ахенобарб много добре си даваше сметка за тази тенденция и знаеше как да се справи с нея. Самият той неведнъж беше прочел писмото и си бе отбелязал местата, където слушателите

трябваше да бъдат съвсем будни. Затова говореше монотонно там, където съдържанието бе несъществено или — голям недостатък на писмото — пълно с тавтологии, а започваше всяка важна част с вик, който стряскаше присъстващите, караше ги да се размърдат по местата си, и продължаваше все така гръмогласно до края ѝ. След това отново започваше да дудне и слушателите имаха възможност за нова приятна дрямка. И Антониевите, и Октавиановите симпатизанти бяха толкова благодарни на тази техника, че Ахенобарб спечели куп приятели.

Октавиан седеше в курулното си кресло в предната част на магистратския подиум и полагаше героични усилия да остане буден, макар че когато целият Сенат дремеше, той спокойно можеше да последва примера му. Обикновено сградата бе доста задушна, освен ако през отворите високо в стените не подухваше вятър, но днес всичко беше замряло — бе самото начало на лятото. Все пак му беше сравнително лесно да остане буден.

Имаше да мисли за маса неща, а тихото похъркване наоколо не му пречеше. Лично за него най-интересно беше началото на писмото, което определено щеше да стане прочуто.

— „Изтокът — пишеше Антоний (или Клеопатра?) — е коренно чужд на римския *mos maiorum* и затова не може да бъде разбран от римляните. Нашата цивилизация е най-развитата в света, ние свободно избираме магистратите, които ни управляват, и сме се погрижили никой служител да не започне да се смята за незаменим, като ограничаваме времетраенето на службата му на една година. Само в моменти на огромна опасност разчитаме на по-дълго, по-диктаторско управление, както в момента, когато имаме трима — извинете, почитаеми сенатори, двама — триумвири, които да контролират делата на консулите, преторите, едилите и квесторите, ако не и народните трибуни.

Живеем според правилата на закона, който действа формално и безпристрастно...”

От всички страни се чу кикот. Ахенобарб изчака шумът да утихне и продължи, сякаш не бе имало прекъсване.

— „... и е просветен в наказанията си. Ние не затваряме за престъпления. По-незначителните от тях се наказват с глоба, а по-тежките, чак до измяната включително — с конфискуване на имуществото и изгнание на определено разстояние от Рим“.

Ахенобарб добросъвестно описва наказателната система, видовете граждани, разделянето на римското управление на изпълнителна и законодателна власт и мястото на жените в римското общество.

— „Почитаеми сенатори, по-горе очертах *mos maiorum*, а заедно с него и начина, по който римлянинът възприема света — продължи той. — Опитайте се да си представите как един римски губернатор с проконсулски правомощия поема задълженията си в някоя източна провинция като Киликия, Сирия или Понт. Той предполага, че жителите на провинцията мислят като римляни, и когато раздава правосъдие или обнародва укази, той също мисли като римлянин.“

— „Но — изрева Ахенобарб, — Изтокът *не е* римски! Той не мисли по римски начин! Например единствено в Рим бедните се изхранват за сметка на държавата. На изток те се разглеждат като досадно неудобство и се оставят да умрат от глад, ако не могат да си позволят да си купят хляб. Мъжете и жените биват затваряни в ужасни тъмници, понякога за престъпления, които според един римлянин би трябвало да се наказват с дребна глоба. Властимащите постъпват както им се хареса, тъй като законите са рядкост, а когато ги има, често биват прилагани по различен начин в зависимост от имущественото или обществено положение на обвинение...“

— В Рим е същото! — извика Месала Корвин. — Марк Лайнус от Субура ще плати един талант глоба, защото се обличал като жена и задоволявал клиенти край храма на Венера, докато Луций Корнелий Патриций ще се измъкне — и то по няколко начина!

В залата избухна смях. Ахенобарб чакаше, без да може да скрие собствената си усмивка.

— „Екзекуциите са нещо обичайно. Жените нямат нито граждански права, нито пари. Те не могат да наследяват, а спечеленото от тях се води на името на мъжа. Могат да бъдат изоставени, но не могат сами да се развеждат. Официалните длъжности могат да се заемат с избори, но често се определят с жребий, а още по-често — според произхода. Данъците са коренно различни от римските и всяка страна си има своя собствена система на облагане“.

Клепачите на Октавиан се спуснаха. Явно Антоний (или Клеопатра) се канеше да се впусне в разни дребни подробности.

Амплитудата на хъркане се усили, Ахенобарб започна да говори монотонно.

— „Рим не може да управлява пряко Изтока! — изрева Ахенобарб. — Управлението трябва да се осъществява посредством царе клиенти! Кое е по-добре, почитаеми сенатори? Римски губернатор, налагащ римския закон на хора, които не го разбират, водещ войни, от които местните жители нямат полза, и уреждащ собственото си благосъстояние, или цар клиент, който налага разбираеми за поданиците му закони и който изобщо няма право да води войни? Рим иска от Изтока данъци — чисто и просто. Неведнъж ясно е било доказвано, че царят клиент осигурява повече данъци от един римски губернатор. Царете клиенти знаят как да изстискат хората си и не предизвикват въстания“.

Отново тихо и монотонно четене. Октавиан се прозя, разтърка очи и реши да се заеме с малко умствена гимнастика на тема очерняне на царица Клеопатра. Беше напълно погълнат от заниманието си, когато Ахенобарб изрева за пореден път:

— „Опитите за разполагане на римски войски в Изтока са идиотски! Те стават местни, почитаеми сенатори! Вижте само какво стана с четирите легиона на Габиниан, оставени да охраняват Александрия от името на Птолемей Авлет! Когато покойният Марк Калпурний Бибул ги отзова да служат в Сирия, те отказаха да се подчинят. Двамата му големи синове, защитавани само от ликтори, настояли. И легионерите ги убили — убили децата на старши римски губернатор! Царица Клеопатра постъпи достойно, като екзекутира подстрекателите и изпрати четирите легиона в Сирия...“

— Давай нататък! — презрително се обади Меценат. — Четири легиона имат общо двеста и четиридесет центуриона. Както Марк Антоний вече посочи, центурионите са офицерите на легионите. Казват, че Божественият Юлий плачел за убит центурион, но не и при смъртта на легат. А какво е направила Клеопатра? Как какво — десетте най-некомпетентни глави се търкулнали, но останалите двеста и трийсет центуриона така и *не стигнали* в Сирия! Задържала ги в Египет, за да обучават армията ѝ!

— Лъжа! — извика Попликола. — Вземи си думите назад, парфюмиран сутенър такъв!

— Тишина — уморено се обади Октавиан.

Залата притихна.

— „Римските територии са достатъчно романизирани или елинизирани, за да приемат прякото римско управление и римски войски. Става въпрос за Македония с Гърция и крайбрежна Тракия, Витиния и провинция Азия. И това е всичко. *Всичко!* Киликия никога не е действала като провинция, нито пък Сирия от времето на образуването ѝ от Помпей Велики. Не сме се опитвали да превърнем в провинции области като Кападокия и Галатия — и не би трябвало да опитваме! Когато Понт се управляваше като част от Витиния, въпросното управление беше чиста подигравка. Колко пъти през целия си мандат губернаторът на Витиния е посещавал Понт? Веднъж или два в най-добрия случай!“

Започва се, помисли си Октавиан и се поизправи. Сега ще чуем обясненията на Антоний за действията му.

— „Няма да се извинявам за назначенията си — каза Ахенобарб от името на Антоний, — защото те са правилни. Прехвърлих някои изцяло римски владения на царе клиенти и укрепих властта на онези, които винаги са управлявали. Преди да напусна длъжността триумвир, аз ще завърша делото си, като дам цяла Анатолия без провинция Азия и Витиния на царе клиенти. Същото се отнася и за Сирийска Азия. Тези земи ще се управляват от способни и почтени хора, които са изключително верни на сюзерена си Рим“.

Ахенобарб си пое дълбоко дъх и продължи:

— „Египет — каза той и думата отекна в абсолютната тишина — е по-голямо достойние на Рим от всяко друго източно царство. С това искам да кажа, че той е наш близък роднина, твърде свързан със съдбата на Рим, за да представлява каквато и да било опасност. Египет няма постоянна армия и не желае да завоюва нови земи. Териториите, които му дадох от името на Рим, се управляват по-добре от Египет, тъй като са му принадлежали в течение на векове. Докато цар Птолемей Цезар и царица Клеопатра са заети да установят стабилно управление по тези места, Рим няма да получава данъци, те обаче *ще* започнат да постъпват в бъдеще“.

— Ама че успокоение — обади се Месала Корвин.

А сега е ред на заключителната част — помисли си Октавиан. — Добре поне, че ще бъде кратка. Ахенобарб чете добре, но писмото

никога не може да замести речта. Особено на един наистина добър оратор като Антоний.

— „Онова, което Рим наистина иска от Изтока — избоботи Ахенобарб, — е търговия и данъци! Моите назначения осигуряват и едното, и другото“.

Той седна сред овации и аплодисменти, но онези, които напуснаха Антоний след александрийския триумф и Даренията, останаха мълчаливи. Антоний окончателно ги изгуби с края на писмото — от него за всеки истински римлянин ставаше ясно, че Клеопатра владее Антоний. Не беше нужно кой знае какво въображение, за да се познае кой ще получи остатъците от Анатолия и Сирийска Азия. Разбира се, близкият роднина — Египет.

Октавиан стана, праметна гънките на тогата през лявото си рамо и отиде до мястото, където един слънчев лъч проникваше през мъничък отвор на покрива. Косата му блесна ярко и щом светлината се изместеше, Октавиан също се придвижваше. Никой, освен Агрипа не знаеше, че именно той бе поръчал дупката в покрива.

— Какъв изумителен документ — каза той, след като поздравите утихнаха. — Марк Антоний, прочутият авторитет по Изтока! Направо се изкушавам да го нарека местен. По природа може да се окаже и така, като се има предвид колко обича да се излежава по кушетките и да лапа гроздови зърна — хем течено, хем твърдо — как обича едва облечени танцуващи момичета и колко е пристрастен към всичко египетско. Но пък може и да греша, защото аз не съм никакъв авторитет по отношение на Изтока. Ммм... момент да видя... Колко години минаха от битката при Филипи, след която Антоний замина на Изток? Девет или някъде там... Оттогава е направил три кратки посещения на Италия, две от които включваха пътуване до Рим. Само веднъж остана малко по-дълго в града. Това бе преди четири години, след Тарент — няма начин да не си спомняте, почитаеми сенатори! А след това по обратния път към Изтока изостави сестра ми, неговата съпруга, на Коркира. Тя беше в напреднала бременност, но благодарение на добрия Гай Фонтей се прибра у дома.

Добре, тези девет години определено са направили Марк Антоний експерт по Изтока. В продължение на четири години той държи римската си съпруга у дома, докато другата му жена, Царицата на зверовете, е тъй неотлъчно до него, че вече не може да съществува

без нея. Тя е на почетно място в обкръжението на Антоний, защото най-малкото е демонстрирала силата и решимостта си. Уви, не мога да кажа същото за останалите царе клиенти. Те са тъжна картинка. Аминт жрецът, Таркондимот разбойникът, Ирод дивакът, Антониевият зет Питодор — мазният грък, Клеон разбойникът, Полемон блюдолизецът, Архелай Сисен, синът на любовницата му... да продължавам ли?

— По-добре млъкни, Октавиане! — извика Попликола.

— *Цезар!* Аз съм Цезар. Да, наистина тъжна картинка. Вярно е, че започнаха да постъпват данъци от провинция Азия, Витиния и Римска Сирия, но къде са доходите от окаяните царе клиенти на Антоний? Особено от онова ослепително бижу, Царицата на зверовете? Човек би си помислил, че парите й отиват за отвари за упояване на Антоний, защото не мога да си представя, че ако е с разума си, той щеше да предаде римската плячка на Египет. Нито пък да дари целия свят на сина на Царицата на зверовете от някакъв си роб.

Никой не го прекъсна. Октавиан млъкна, премести се така, че отново да се намира под лъча, и търпеливо зачака коментарите, но те така и не последваха. Добре тогава, идваше ред на legionите и неговото решение на проблема със „ставането местен“ — като се прехвърлят непрекъснато от провинция в провинция.

— Нямам намерение да превръщам деня в изпитание, уважаеми сенатори, затова ще завърша със забележката, че ако legionите на Марк Антоний — *неговите* legionи! — са станали местни, защо настоява да им осигуря земя в Италия? Мисля си, че те биха се чувствали по-добре, ако Антоний им намери земя в Сирия. Или в Египет, където явно смята да се установи за постоянно.

За първи път от влизането му в Сената преди десет години Октавиан бе аплодиран от сърце. Дори някои от четиристотинте привърженици на Антоний ръкопляскаха, а собствените му последователи и неутралните бяха станали на крака. И никой, дори Ахенобарб, не посмя да го освирка или да възрази. Беше бръкнал прекалено дълбоко в раната, за да си позволят подобна реакция.

Той излезе от Сената с Гай Фонтей, който на майските календи бе станал консул по съвместителство. Самият Октавиан бе напуснал поста си на втория ден от януари, като с това повтори стореното от Антоний предишната година. Щеше да има и други консули по

съвместителство, но Фонтей щеше да изпълнява длъжността до края на годината, с което му оказаха чест. Консулската длъжност се беше превърнала в дар от триумвирата.

Фонтей сякаш прочете мислите на Октавиан и въздъхна.

— Жалко, че напоследък всяка година има по толкова много консули. Представяш ли си Цицерон да се откаже от поста си, за да отстъпи място на някой друг?

— Или пък Божественият Юлий — ухили се Октавиан. — Съгласен съм, въпреки че и аз самият се отказах. Но с по-честата смяна на консули лошите погледи към дълго съществуващия триумвират стават по-малко.

— Поне ти не можеш да бъдеш обвинен в жажда за власт.

— Докато съм триумвир, аз имам власт.

— Какво ще правиш, когато триумвиратът приключи?

— А това ще стане в края на тази година. Ще сторя нещо, което Антоний едва ли ще направи — ще престана да използвам титлата и ще седна на предната банка. Достойнството и авторитетът ми са толкова неопровержими, че няма да страдам от липсата на титла. — Той погледна хитро Фонтей. — Накъде си?

— Към Карини, да видя Октавия — спокойно отвърна той.

— Тогава ще дойда с теб, ако нямаш нищо против.

— За мен ще е удоволствие, Цезаре.

Минаването през Форума бе забавено заради обичайните тълпи около Октавиан, но той направи знак на двадесет и четиримата ликтори и двамата с Фонтей се озоваха помежду им, а германските телохранители застанаха отпред и отзад. Така можеха да продължат с по-жива крачка.

Когато минаваха покрай резиденцията на върховния жрец на Велия, Гай Фонтей заговори отново:

— Цезаре, мислиш ли, че Антоний ще се върне някога в Рим?

— Мислиш си за Октавия — отвърна Октавиан, който много добре усещаше чувствата на Фонтей към сестра му.

— Така е, но не само за нея. Не виждаш ли, че Антоний все по-бързо губи почва под краката си? Познавам сенатори, които буквално се разболяха, когато научиха за александрийския триумф и Даренията.

— Просто не е старият Антоний, това е.

— Наистина ли вярваш във всичко, което говориш за Клеопатра? Че го е обсебила?

— Честно казано, това започна като политическа машинация, но сякаш се получи така, че желанието стана реалност. Поведението му трудно може да се обясни по друг начин, освен с влиянието на Клеопатра, а в същото време изобщо не мога да си представя защо тя успява да му влияе така. Знаеш, че съм прагматичен човек, затова не бих повярвал на версиите за разни опиати и тъй нататък. — Октавиан се усмихна. — Но пък и не съм авторитет по Изтока, така че нищо чудно подобни неща да съществуват.

— Всичко започна при последното му пътуване, ако не и по-рано — рече Фонтей. — През онази бурна нощ на Коркира той изля сърцето си пред мен — за самотата, за липсата на посока, за убеждението си, че е изгубил късмета си. Мисля си, че още тогава Клеопатра го е измъчвала, но в никакъв случай по някакъв опасен начин. — Фонтей изсумтя презрително. — Хитроумно създание е тази египетска царица! Никак не ми хареса. Но пък и тя не си пада по мен. Римляните я наричат харпия, но за мен е по-скоро сирена — гласът ѝ е невероятен. Омайва те, може да те накара да повярваш във всичко, което ти каже.

— Интересно — замислено каза Октавиан. — Знаеш ли, че двамата са изсекли монети със своите образи от двете страни?

— *Заедно?*

— Да, заедно.

— Значи е съвсем загубен.

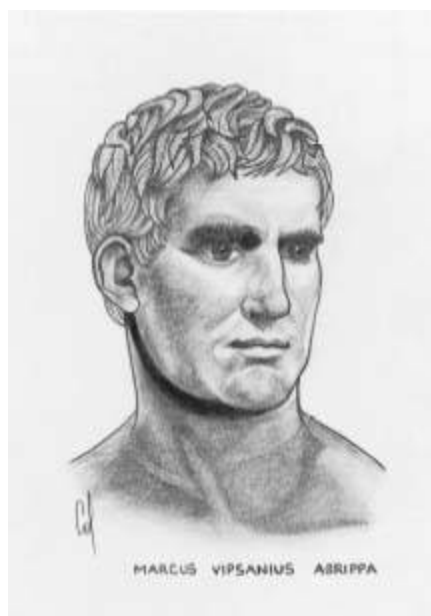
— И аз мисля така. Но как да убедим тези твърдоглави сенатори? Трябва ми доказателство, Фонтее, *доказателство!*

[1] Метод за строителство на защитни укрепления в Западна Европа от желязната ера (лат.). — Б.ред. ↑

[2] Curule aedile (лат.) — древноримски магистрат от благородно потекло, който отговаря за поддръжката на храмовете, обществените сгради и пазарите. — Б.ред. ↑

V
ВОЙНА
32–30 Г. ПР.ХР.

23.

— „Действията ти остават нератифицирани — каза Клеопатра, която четеше на глас писмото на Ахенобарб. — Започнах да обработвам Сената веднага щом станах старши консул, но Октавиан разполага със свой народен трибун, Марк Ноний Балб от онази противна пиценска фамилия. Той слага вето на всичко, което се опитам да прокарам в твоя полза. А когато пое фасциите от мен на февруарските календи, Сосий предложи вот на недоверие срещу Октавиан и го обвини, че възпрепятства реформирането на Изтока. Познай какво стана — Ноний наложи вето“.

Клеопатра остави писмото и впи поглед в Антоний. Златните ѝ очи горяха с онзи студен и същевременно свиреп пламък, който предупреждаваше, че лъвицата се готви за скок.

— Единственият начин да възстановиш позициите си в Рим е да тръгнеш срещу Октавиан.

— Направя ли го, аз ще бъда агресорът в поредната гражданска война. Ще бъда обявен за предател и враг на държавата.

— Глупости! Сула го е направил. Цезар също. И двамата в крайна сметка взеха властта в Рим. Какво значение има дали ще те

обявят за враг на държавата, ако излезеш победител? Това ще бъде просто един беззъб декрет, нищо повече.

— Сула и Цезар управляваха незаконно като диктатори.

— Това няма никакво значение, Антоний! — озъби се тя.

— Аз премахнах диктаторската длъжност — упорстваше Антоний.

— Тогава ще я възстановиш отново, щом победиш Октавиан! Просто като временна мярка, скъпи — започна да го придумва тя. — Много добре знаеш, че ако Октавиан не бъде спрял, следващият му ход ще бъде да отмени действията ти — и няма да се намери храбър народен трибун, който да наложи вето на него! След това той ще може да назначи свои клиенти, които да управляват царствата. — Тя пое дъх и очите ѝ заблестяха. — Освен това ще поиска Египет да бъде превърнат в римска провинция.

— Не би посмял! Нито пък аз ще позволя да отмени решенията ми — процеди през зъби Антоний.

— Ще трябва да идеш лично в Рим, за да заздравиш гръбнака на Антониите. Доста се е разхлопал напоследък — насмешливо рече тя. — А за подобно пътуване най-добре е да водиш войска със себе си.

— Октавиан ще падне. Не може непрекъснато да налага вето.

Съмнението в гласа на Антоний едва се долавяше, но и това беше достатъчно — Клеопатра вече започваше да печели безкрайния спор. Беше изоставила плана си да прилъже Антоний да нападне открито Италия. Той щеше да приеме Октавиан за враг, но като че ли никога не би погледнал на Рим по същия начин. Александрия и Египет му бяха присърце, но редом с Рим, а не на мястото на Рим. Е, тъй да бъде. Нямаше значение какъв ще бъде мотивът му, стига най-сетне да предприемеше някакви действия. В противен случай тя щеше да бъде едно нищо, както той сам я беше нарекъл. Агентите ѝ в Рим съобщаваха, че Октавиан е настанил всичките му ветерани на добра земя в Италия и Отсамна Галия и че се радва на одобрението на повечето италийци. Но все пак не можеше да се наложи над Сената по друг начин, освен чрез ветото на народния трибун. Антоний все още беше силен със своите четиристотин сенатори и тристате неутрални. Но дали силите му щяха да са достатъчни?

— Добре — каза Антоний няколко дни по-късно, неспособен да издържа повече безкрайното ѝ ръчкане. — Ще преместя войската и

корабите си по-близо до Италия. В Ефес. — Той хвърли един кос поглед на Клеопатра. — Разбира се, ако имам пари. Това е твоя война, фараоне, така че ти ще си я платиш.

— С удоволствие, стига да участвам наравно с теб в командването. Искам да присъствам на всеки военен съвет и да имам думата, искам равно на твоето положение. Това означава, че моето мнение ще означава повече от мнението на всеки римлянин, с изключение на теб.

Той се почувства страшно изтощен. Защо винаги трябваше да има условия? Нямах ли най-сетне да се освободи от Клеопатра *господарката*? Можеше да бъде толкова омайваща, тъй нежна, такава добра компания! Но всеки път, когато той си помислеше, че тази нейна страна най-сетне е спечелила, тутакси се появяваше по-грозната ѝ глава. Тя жадуваше за власт повече от всеки мъж, когото беше познавал, от Цезар до Касий. И то заради сина на Цезар? Невероятно надарен, но без амбиции за власт, това се усещаше. Какво щеше да прави Клеопатра, когато Цезарион откажеше оформената от майка му съдба? Тя изобщо не познаваше момчето. Изобщо.

Нямаше никаква представа и за римляните, тъй като познаваше отблизо само двама. Нито Цезар, нито Антоний бяха типични римляни и тя лично щеше да се убеди в това, ако продължаваше да настоява да участва в командването. Чувството му за справедливост подсказваше, че тя би трябвало да застане редом с него, тъй като финансира начинанието, но никой от колегите му не би се съгласил с подобна привилегия. Антоний отвори уста да ѝ каже какъв щеше да бъде неизбежният резултат, но се отказа. Клеопатра го гледаше с онази каменна физиономия, която казваше, че няма да приеме никакви възражения. В очите ѝ се надигаше буря. Ако се опиташе да ѝ обясни какво щеше да стане, само щяха да си спретнат поредния скандал. Раждал ли се е някога мъж, способен да се справя успешно с изкусна жена, която притежава почти неограничена власт? Едва ли. Може би мъртвият Цезар, но той беше познавал Клеопатра като много млада и бе наложил над нея надмощие, с което тя не е знаела как да се справи. Сега, години по-късно, тя вече беше като изсечена от камък. Имаше и нещо далеч по-лошо — беше виждала него, Антоний, в най-голямото му падение, накиснат във вино почти до смърт, и бе интерпретирала този епизод като демонстрация на вътрешна слабост. Да, можеше да я

сплаши, като ѝ напомни, че няма нито армия, нито флот, с които да постигне целите си, но на следващия ден тя щеше да започне отново да му досажда.

„Уловен съм — помисли си той. — Заплетох се в паяжината ѝ и няма начин да се освободя, без да се откажа от собствения си стремеж към властта. В известен смисъл и двамата искаме едно и също — унищожаването на Октавиан. Но тя ще стигне много по-напред, ще се опита да унищожи самия Рим. Никога не бих ѝ позволил подобно нещо, а ето че в този момент не съм в състояние да ѝ се противопоставя. Трябва да изчакам, да се правя, че ѝ давам всичко, което желае. Дори и участие в командването“.

— Съгласен — с решителен глас рече той.

Нека всичко да бъде както го иска тя — засега. Опитът щеше да ѝ покаже, че намиращите се в командирската шатра римляни ще я изхвърлят. И все пак... можеше ли *той* да я изхвърли? Живееше с нея, спяха в едно и също легло — би ли могъл да я изрита? И това щеше да стане ясно с времето.

— Искаш съвместно командване. Искаш да бъдеш равна с мен на военните съвети. — В гърдите му се надигна ридание, но той го потисна. — Съгласен съм — повтори. Най-сетне направи решителната крачка. Нека всичко бъде както Клеопатра иска, може би най-сетне щеше да намери покой.

Веднага седна да пише на Ахенобарб, като използваше вече нищо неозначаващата титла триумвир, и изложи исканията си към Сената и римския народ — да му бъде призната пълната власт над Изтока, който следва да бъде освободен от сенаторски надзор в какъвто и да било вид, да събира данъци по начини и в размери, каквито намери за добре, да назначава владетели клиенти, да командва всички римски легиони източно от река Дрина, ратифициране на всичките му действия, и още една ратификация — на земите и титлите, които бе дал на цар Птолемей Цезар, царица Клеопатра, цар Птолемей Александър Хелиос, царица Клеопатра Селена и цар Птолемей Филадельф.

Обявих цар Птолемей Цезар за цар на царете и владетел на света. Никой не може да ми противоречи. Освен това бих искал да напомня на Сената и римския

народ, че цар Птолемей Цезар е законен син на Божествения Юлий, а съответно и негов наследник. Искам това да бъде признато официално.

Клеопатра бе очарована, грозната ѝ глава тутакси изчезна.

— О, скъпи ми Антоний, ще ги накараш да се разтреперят!

— Не, направо ще се посерат, мила ми госпожо. А сега ми дай хиляда целувки.

Тя му ги даде с жар, възбудена от победата си. Сега нещата най-сетне щяха да се раздвижат! Антоний тръгваше на война. Писмото му до Сената представляваше ултиматум.

Два документа полетяха към Рим — писмото и завещанието на Марк Антоний. Гай Сосий предаде второто на весталките, които пазеха завещанията на всички римски граждани. Завещанието се смяташе за свещено и не можеше да се отваря преди смъртта. Весталките пазеха такива документи още от времето на царете. Но когато Ахенобарб счупи печата на писмото и го прочете, изпусна свитъка като опарен. Мина време, преди да го предаде безмълвно на Сосий.

— Богове! — прошепна Сосий и също го изпусна. — Да не е полудял? Никой римлянин няма властта да направи и половината от това! Копелето на Цезар — цар на Рим? Точно това иска да каже той, Гней. Точно това. И Клеопатра да управлява от името на копелето? Не, той просто е полудял!

— Или е полудял, или е непрекъснато упоен. — Ахенобарб го погледна решително. — Няма да прочита това, Гай. Просто не мога. Ще го изгоря и вместо това ще изнеса реч. Юпитер! Какво оръжие би било това писмо за Октавиан! Целият Сенат ще мине на негова страна, без да си е мръднал и пръста.

— Да не би да смяташ, че Антоний е *скроил* всичко това точно с тази цел? — колебливо попита Сосий. — Това си е чисто обявяване на война.

— Рим не се нуждае от гражданска война, макар да подозирам, че Клеопатра с радост би посрещнала подобно нещо — уморено

отвърна Ахенобарб. — Не разбираш ли? Това е писано не от Антоний, а от Клеопатра.

Сосий седна и се разтрепери на мястото си.

— Какво ще правим, Ахенобарб?

— Каквото казах. Ще изгорим писмото и ще изнеса речта на живота си пред онези жалки, изкуфели дъртаци в Сената. Никой не бива да научава до каква степен Клеопатра владее Антоний.

— Да, ще защитаваме Антоний до последно. Но как да го накараме да се освободи от Клеопатра? Твърде далеч е... проклет Изток! Все едно да гониш дъгата. Преди две години изглеждаше, че благоденствието се връща — събирачите на данъци и търговците не бяха на себе си от възторг. Но през последните месеци забелязвам промяна — рече Сосий. — Царете клиенти на Антоний се намесиха и изместиха римските търговци. А и вече осемнайсет месеца, откакто в хазната не са влезли никакви данъци от Изтока.

— Клеопатра — мрачно рече Ахенобарб. — Това е нейна работа. Ако не успеем да измъкнем Антоний от лапите ѝ, с нас е свършено.

— С него също.

Към средата на лятото Антоний беше прехвърлил масивната си военна машина от Карана и Сирия в Ефес. Конница, легиони, обсадна техника и обоз бавно прекосиха Централна Анатолия и поеха покрай лъкатушещата река Меандър. Лагерите около прекрасния малък Ефес се простираха докъдето стигаше и най-острият поглед. Врящата маса от хора, животни и машини бавно се уталожи, а местните търговци и селяни правеха всичко по силите си да изкарат някаква печалба от катастрофата, чието възплъщение бяха военните лагери. Плодородната земя, която бе раждала пшеница и служила за пасище на овцете, беше превърната в неплодна кал или прах в зависимост от времето, а младшите легати на Антоний, които не се отличаваха с особена чувствителност и съпричастност, правеха нещата още по-лоши, като отказваха да слушат оплакванията на местните. Броят на обирите и изнасилванията скочи главоломно. Същото се отнасяше за убийствата за отмъщение, побоищата, активната и пасивната съпротива срещу натрапниците. Цените полетяха нагоре. Дизентерията измъчваше почти всички. Това бяха някои от причините един римски губернатор

от миналото да натрупа куп пари само от заплахата, че ще разположи легионите си около някой град, ако не му бъдат изплатени между сто и хиляда таланта. Ужасените жители бяха готови да му дадат всичко.

Антоний и Клеопатра пътуваха с „Филопатър“, който хвърли котва в пристанището на Ефес, посрещнат от възгласи на възхищение. Там Антоний остави жена си и кораба и се качи на един по-малък съд за Атина, на Клеопатра каза, че имал недовършена работа там. Тя откри, че не е в състояние да удържа този трезвен Антоний така, както го бе правила в Александрия. Ефес бе твърдо римска територия и тя не беше негова владетелка, както и който и да било от предшествениците ѝ. Затова тук нямаше и традиция да се кланят на Египет. Когато излизаше от губернаторския дворец да огледа града или лагерите, мъжете я гледаха, сякаш им беше нанесла жестока обида. Не можеше и да ги накаже за грубото им държане. Публий Канидий беше стар приятел, но останалите командири и легатите им, които изпълваха Ефес до пръсване, я приемаха като шега или обида. Нямаше поклони в провинция Азия!

Настроението ѝ бе лошо още откакто „Филопатър“ напусна Александрия. Цезарион ѝ беше устроил най-нежеланата и неприятна сцена. Беше оставен да управлява Египет — задача, която не желаше. Не защото му се искаше да отиде на война с майка си и втория си баща, а заради самата причина за отсъствието им.

— Мамо, та това е лудост! Не разбираш ли? Предизвикваме мощта на *Рим*! Знам, че Марк Антоний е велик военачалник и има огромна армия, но ако реши да използва всичките си ресурси, Рим е непобедим. Нужни са му били сто и петдесет години да разбие Картаген, но в крайна сметка го е *разбил* — и то толкова решително, че никога не се е възстановил отново! Рим е търпелив, но няма да са му нужни сто и петдесет години, за да смаже Египет и Изтока на Антоний. Моля те, умолявам те, не давай на Цезар Октавиан повод да дойде на изток! Той ще сметне събирането на всички войски на Антоний в спокойния и мирен Ефес като обявяване на война! Моля те, мамо, моля те, не правете това!

— Глупости, Цезарионе — самоуверено отвърна Клеопатра, докато обикаляше и наглеждаше товаренето на багажа ѝ. — Антоний не може да бъде победен нито по море, нито на суша. Погрижих се за

това, като му осигурих солидна военна каса. Забавим ли се, Октавиан само ще натрупа още повече сили.

Цезарион стоеше до един съвсем нов свой бюст, поръчан от майка му на Доротей от Афродизиас, и на Клеопатра ѝ се стори, че вижда двама близнаци. Херил беше оцветил бюста, бе уловил вярно всеки нюанс на кожата и косата и бе предал съвършено очите му. Скулптурата изглеждаше толкова жива, че сякаш всеки момент щеше да отвори уста и да проговори, но оригиналът до нея беше толкова разгорещен, че тя почти не се забелязваше.

— Мамо, Октавиан дори не е започнал да ползва ресурсите си — не се предаваше той. — А колкото и да обичам Марк Антоний, той не може да се сравнява с Марк Агрипа по море или на суша. Октавиан може формално да заеме командирската шатра, но ще остави Агрипа да воюва. Предупреждавам те, всичко се върти около Агрипа! Той е силен и опасен! Рим не е раждал равен на него от времето на баща ми.

— Стига, Цезарионе! Толкова много се притесняваш, че вече преставам да ти обръщам внимание. — Клеопатра спря с една от любимите роби на Антоний в ръце. — Кой е този Марк Агрипа? Никой. Равен на Антоний ли? Категорично не.

— Тогава поне ти остани в Александрия — замоли я момъкът.

Тя го погледна изумено.

— Как можеш да си помислиш такова нещо? Аз плащам тази кампания и това означава, че съм партньор на Антоний в начинанието. Или ме смяташ за абсолютен новак във воденето на войни.

— Да, смятам те. Единственият ти опит е бил, когато си седяла на връх Касий и си чакала Ахил и армията му. Баща ми те е измъкнал от кашата, а не твоите несъществуващи военни умения. Ако тръгнеш с Марк Антоний, римските му колеги ще си помислят, че го контролираш и ще те намразят. Римляните не са свикнали с чужденци в командирската шатра. Не съм глупак, мамо. Знам какво говорят в Рим за теб и Антоний.

Тя се вцепени.

— И какво казват за нас в Рим?

— Че си магьосница, че си омагьосала Антоний, че си го превърнала в свой роб, в играчка. Че ти го насъскваш срещу Сената и народа. Че ако той не беше твой съпруг, това, което става сега, нямаше

да се случи — разпалено рече Цезарион. — Наричат те Царицата на зверовете и сочат теб като главен виновник за сблъсъка, а не Антоний.

— Отиваш твърде далеч — със заплашителен тон каза Клеопатра.

— Няма да съм стигнал достатъчно далеч, ако не успея да те накарам да се откажеш! Особено от личното си участие. Мила мамо, държиш се, сякаш Рим е Митридат Велики. Рим няма — и никога няма да има! — източен начин на мислене. Рим е свят от Запада. Желаете да контролира Изтока единствено заради собственото си оцеляване.

Тя го наблюдаваше внимателно и очите ѝ шареха насам-натам, сякаш се опитваше да реши как е най-добре да постъпи. Накрая взе решение.

— Цезарионе, ти още нямаш петнайсет — с успокоителен тон каза тя. — Да, вярно е, че си мъж. Но все още си много млад и неопитен мъж. Управлявай мъдро Египет и аз ще ти дам още власт, когато с Антоний се върнем като победители.

Той се предаде. Погледна я с насълзени очи, поклати глава и излезе.

— Глупаво момче — нежно каза тя на Ирас и Хармия.

— Прекрасно момче — отвърна Хармия и въздъхна.

— Не е момче и не е глупав — мрачно се обади Ирас. — Клеопатра, не си ли разбрала, че е същински пророк? Трябваше да се вслушаш в думите му, а не да ги подминаваш.

Когато замина с „Филопатър“, думите на Ирас продължаваха да отекват в ушите на Клеопатра. Именно те, а не думите на Цезарион бяха причина за лошото ѝ настроение, което колегите на Антоний в Ефес само развалиха още повече. Но тъй като беше властна, всичко това само я направи по-високомерна, груба и арогантна.

Антоний нямаше вина, че корабът му спря в Самос — беше се появил теч, с който не можеха да стигнат до Атина, а Самос бе най-близкият остров.

Лигата на Дионисиевите веселяци беше превърнала Самос в свой генерален щаб. Докато чакаше, Антоний реши да види как вървят нещата при всевъзможните фокусници, танцьори, акробати, изроди, музиканти и всички други, които се мотаеха из възхитителните им къщурки в очакване на поредния фестивал. В момента такъв нямаше,

уведоми го шефът на лигата Калимах, след като му показва един чуден номер, при който превърна някакви буболечки в прекрасни пеперуди.

— Довечера обаче решихме да организираме пир в твоя чест. Ще дойдеш ли?

Разбира се, че щеше да дойде! Въздържането от виното беше нищо в сравнение със страстта му да търси забавление в компания като тази. Скоро обаче откри, че трезвеността сериозно пречи на забавлението. Затова и посегна към чашата с вино.

Нямаше спомен за случилото се през следващите дни. Вярно беше, че с напредването на възрастта виното засягаше паметта му все повече и повече. Само секретарят му Луцилий успя да го върне в мрачния свят на трезвеността — и то с едно кратко и просто изречение:

— Царицата ще научи.

— Ох, богове! — изстена Антоний. — Богове!

Корабът беше поправен преди цял нундин, установи той, когато Луцилий и слугите му го качиха на борда едва ли не на ръце, треперещ и препъващ се. Наистина ли бе пил толкова много? Или го хващаше по-бързо? Към мъчителния махмурлук се добави и нов ужас — осъзнаването, че в крайна сметка разгулните години започват да си казват думата. Дните, в които повдигаше наковални, бяха отминали. Беше навършил петдесет и една и бицепсите му бяха по-меки и не се издуваха както преди. Петдесет и една! Възрастта на един почитаем бивш консул. А Октавиан беше едва на трийсет, щеше да навърши трийсет и една в края на септември. Още по-лошо беше, че най-добрите му пълководци бяха млади, докато тези на Антоний бяха като самия него — остаряваха. Канидий беше прехвърлил шейсетте! Къде се бе дянало това време? Стана му лошо, наложи се да изтича до перилата, за да повърне.

Прислужникът му донесе вода, намокри с гъба устните и брадичката му.

— Мъчи ли те нещо, господарю?

— Да — отвърна Антоний и потрепери. — Старостта.

Но когато корабът стигна Пирея, Антоний беше възвърнал донякъде физическата си форма от миналата година, макар че настроението му си оставаше вкиснато.

— Къде е жена ми Октавия? — попита той иконома на губернаторския дворец.

Мъжът го погледна неразбиращо... не, втрещено.

— Минаха няколко години, откакто господарката Октавия бе за последен път тук, Марк Антоний.

— Как така няколко години? Трябваше да бъде тук заедно с двайсет хиляди войници, осигурени от брат й!

— Мога само да повторя, че не е тук, господарю. Нито пък има войници в околностите на Атина. Ако господарят Октавиан е изпращал войници, те сигурно са отишли в Македония или по суша към провинция Азия.

Спомените се върнаха. Да, бяха минали пет години, откакто Октавия беше дошла с четири кохорти, а не с четири легиона. И той й бе наредил да му прати военните дарове от Октавиан в Антиохия, а самата тя да се върне в Рим. *Пет години!* Наистина ли беше толкова отдавна? Не, може би само преди четири. Или пък три? Ох, имаше ли изобщо някакво значение?

— Отдавна не съм бил в Рим — каза той на Луцилий, докато седнаше зад бюрото си.

— Последният път беше при срещата в Тарент преди шест години — отвърна секретарят му от собственото си бюро.

— Значи Октавия е дошла в Атина преди четири.

— Да.

— Напиши писмо, Луцилий... До Октавия от Марк Антоний. С настоящето се развеждам с теб. Напусни къщата ми в Рим и престани да отсядаш в която и да било от вилите ми в Италия.

Не ти връщам зестрата и повече няма да издържам теб или което и да било от римските ми деца. Приеми това като окончателно решение.

Луцилий пишеше, забил поглед в листа. Мила госпожо! Сега вече всички надежди за спасяване на Антоний са изгубени... Вдигна глава, стана и остави листа пред Антоний. Един от чудесните му таланти бе този, че почеркът му беше много добър и не се налагаше писмата да бъдат преписвани от професионален писар.

Антоний го прочете бързо и го нави.

— Восък, Луцилий.

Червеният цвят бе обичаен за официалните документи. Луцилий задържа восъка на пламъка на лампата толкова вещо, че той не изгуби цвета си от дима, и го отдръпна в момента, когато върху свитъка падна капка с размерите на денарий. Антоний постави отгоре ѝ пръстена си и натисна силно. Херкулес, заобиколен от IMP.M.ANT.TRI.

— Прати го по следващия кораб за Рим — отсечено нареди Антоний. — И ми намери кораб за Ефес. Работата ми в Атина приключи. — Той се усмихна кисело. — Всъщност никога не я е имало.

„Май не мога да посоча точния момент, в който съм скъсал връзките си с Рим“ — реши Антоний, докато отплаваше от Пирея. Всичко бе започнало, когато научи, че се е заклел да посвети себе си и пляката на Клеопатра и Александрия. Любовта му към Октавия и римското намаляваше, докато любовта към Клеопатра обхващаше всичко. Той не знаеше причината за това. Знаеше само, че Клеопатра изпълва цялото му същество, че не може да я отритне въпреки нелепите ѝ желания. Да, част от това се дължеше на пропуските в паметта, но и за тях не можеше да вини любовта си. Може би великата царица бе намерила път към сърцето му, защото тя поне бе открила някакви качества у него, тя поне го смяташе за силен, за човек, който заслужава внимание. Рим принадлежеше на Октавиан, така че защо да не го изостави напълно? Всичко се свеждаше именно до това. Ако искаше да бъде Първенец на Рим, Антоний трябваше да победи Октавиан на бойното поле. И Клеопатра ясно разбираше това, винаги го бе разбирала. Опасният му запой на Самос и ужасните последици от него му бяха показали, че най-добрите му години са в миналото. Но това беше само някакъв си запой. Неустоим запой, когато истинската причина да напусне Ефес бе желанието му да избяга от любовта си, от проклятието си, от клетвите си към Клеопатра.

„Тогава — помисли си той, пристигайки повече или по-малко излекуван в Атина — защо да не скъсам напълно връзките си с Рим?“ Всички, от Клеопатра до Октавиан, искаха точно това, очакваха го, не биха приели нищо по-малко. А сега беше време да се връща в Ефес, преди Клеопатра да е създала нови проблеми.

Но преди да успее да стигне в Ефес, присъствието на Клеопатра там вече бе дало ужасни последици. Първо Сатурнин и Арунций заминаха за Рим, заявявайки, че предпочитат да служат на мъж, когото мразят, отколкото на някаква си жена. Октавиан поне беше *римлянин*! Последва ги Атратин заедно с група младши легати, вбесени от начина, по който Клеопатра обикаляше лагерите им, търсеше нередности и дори си позволи гадни коментари за занемареното оборудване и за старшите центуриони, които не й отдадоха чест.

Атратин пристигна в Рим и изля мъките си пред смаяните Ахенобарб и Сосий.

В самия Рим нещата също не вървяха добре. Хазната беше почти празна заради покупката на добра земя за хилядите ветерани. Милионите сестерции от съкровищницата на Секст Помпей бяха похарчени, колкото и невероятно да изглеждаше това. Земята бе скъпа, а малко легионери се съгласиха да се настанят в чужди земи като Испания, Галия или Африка. Те също бяха римляни, свързани с италийската пръст. Вярно, ветераните бяха доволни — но това струваше прескъпо на държавата.

Не можеше обаче да се отрече, че Октавиан бавно взема надмощие в Сената, сред плутократите и конниците. Възможностите на Изток намаляваха и хората и фирмите, които благоденстваха преди две години, започваха да пропадат. Полемон, Архелай Сисен, Аминт и по-дребните владетели, назначени от Антоний, бяха станали твърде самоуверени и издаваха закони, които спъваха дейността на римските търговци. Естествено, зад всичко това стоеше Клеопатра — паякът в центъра на паяжината.

— Какво ще правим? — попита Сосий, след като Атратин си отиде.

— Това се питам, откакто получихме писмото на Антоний. Мисля, че имаме една-единствена възможност.

— Казвай тогава! — нетърпеливо извика Сосий.

— Ще трябва да подсилим римското начало в управлението на Антоний на Изток. Това е първият зъб на двузъбата вила — рече Ахенобарб. — Вторият е да направим така, че Октавиан да изглежда нелегитимен.

— Нелегитимен? Но как?

— Като преместим правителството от Рим в Ефес. Дватама с теб сме консули тази година. Повечето претори също поддържат Антоний. Съмнявам се, че ще успеем да спечелим народни трибуни, но ако половината Сенат дойде с нас, ще се превърнем в безспорно правителство в изгнание. Точно така, Сосий, напускаме Рим и отиваме в Ефес! Така ще направим Ефес център на властта и ще попълним обкръжението на Антоний с, да кажем, петстотин достойни римляни. Повече от достатъчно, за да принудим Клеопатра да се върне в Египет, където ѝ е мястото.

— Точно това направи Помпей Велики, когато Цезар... така де, Божественият Юлий, пресече Рубикон. Взе консулите, преторите и четиристотин сенатори и се премести в Гърция. — Сосий се намръщи. — Но по онова време Сенатът беше по-малък и нямаше толкова много парвенюта. Днес в него влизат хиляда души и две трети са нови римляни. Мнозина от тях са хора на Октавиан. Ако искаме да приличаме на правителство в изгнание, ще трябва да убедим поне петстотин сенатори да дойдат с нас. Не вярвам да успеем.

— Всъщност аз също не вярвам. Целта ми са онези четиристотин твърди привърженици на Антоний. Не са мнозинство, но са достатъчно, за да убедят повечето хора, че Октавиан действа незаконно, ако се опита да образува правителство на наше място — самодоволно отвърна Ахенобарб.

— Направиш ли го, започваш гражданска война.

— Знам. Но тя така или иначе е неизбежна. В противен случай защо Антоний ще съсредоточава цялата си войска и флот в Ефес? Да не мислиш, че Октавиан не е изтълкувал правилно този ход? Ненавиждам го, но много добре си давам сметката, че е блестящ ум. В главата на Октавиан живее умът на Цезар, повярвай ми.

— Откъде знаеш, че е в главата?

— Кое? — не разбра Ахенобарб.

— Умът.

— Всеки, който е стъпвал на бойното поле, знае това. Питай който си искаш военен лекар. Умът се намира вътре в главата, в мозъка. — Ахенобарб размаха раздражено ръце. — Сосий, не му е времето да обсъждаме анатомията и местонахождението на душата! А как да отървем Антоний от египетското тресавище и да го върнем в Рим!

— Да, да, разбира се. Извинявай. Е, по-добре е да побързаме. Не го ли направим, Октавиан ще ни попречи да напуснем Италия.

Но Октавиан не им попречи. Агентите му съобщиха за внезапно раздвижване на някои сенатори — изтегляне на средства от банки, прибиране на активи, за да не им бъде наложен запор, събиране на покъщнина, съпруги, деца, педагози, наставници, бавачки, прислуга, фризьори, козметици, шивачки, телохранители и готвачи. Въпреки това той не предприе нищо, не спомена нито дума в Сената или от трибуната на Форума. Беше напуснал Рим в началото на пролетта, но се върна, беше нащрек като куче птичар и в същото време абсолютно бездеен.

Така Ахенобарб, Сосий, десет претори и триста сенатори забързаха по Апиевия път към Тарент на коне и в двуколки, оставяйки домочадието си да пътува в носилки заедно със стотици теглени от волове коли с прислуга, мебели, дрехи, ветрила, всевъзможни дрънкулки и храни. Накрая всички отплаваха от Тарент, най-близкото пристанище, от което можеше да се стигне до Атина покрай нос Тенар или Патра на Коринтския залив.

Само триста сенатори! Ахенобарб беше много разочарован, че не бе успял да убеди всички верни поддръжници на Антоний, още по-малко някои от неутралните. Все пак бройката беше внушителна и Октавиан не можеше да състави работещо правителство, без да се вдигне огромен скандал. Това заключение се основаваше най-вече на собствената му изключителност — Ахенобарб бе човек от Палатин и схващанията му за Рим съвпадаха с тези на палатинския елит.

Антоний много им се зарадва и незабавно организира анти-Сенат в общината на Ефес. Възмутените богати търговци без политическо влияние бяха прогонени от именията си. За щастие Ефес беше голям търговски център и разполагаше с достатъчно жилища, за да поеме огромния наплив от важни клечки и техните семейства. Местните плутократи се преместиха в Смирна, Милет и Приена, което доведе до прекъсването на търговския поток в пристанището, а това беше още едно преимущество — така се отваряше място за бойните кораби.

Съдбата на града след заминаването на римляните изобщо не вълнуваше Антоний и поддръжниците му. За жалост — на Ефес щяха да са му нужни години, докато възвърне стария си блясък.

Клеопатра изобщо не се зарадва на появата на Ахенобарб и правителството в изгнание, което категорично ѝ забрани да присъства на заседанията на анти-Сената.

Това предизвика размяна на пиперливи реплики между нея и Ахенобарб.

— Ще съжаляваш, когато седна в съдебната зала на Капитолий!

— Това няма да стане, госпожо! — озъби се той в отговор. — Седнеш ли там, аз ще съм мъртъв — наред с всички добри римляни! Предупреждавам те, Клеопатра, по-добре избий от главата си тези идеи, защото такова нещо никога няма да се случи!

— Да не си посмял да се обръщаш към мен по име! — ледено произнесе тя. — Ще ме наричаш „твое величество“ и ще се покланяш!

— На куково лято, *Клеопатра*!

Тя отиде направо при Антоний, който се бе върнал от Атина в мрачно и кисело настроение. Клеопатра реши, че то е резултат от запоя му в Самос, за който Луцилий ѝ беше докладвал.

— Искam да присъствам на заседанията на Сената и наказание за онзи простак Ахенобарб! — извика тя, стиснала юмруци. Устата ѝ се беше превърнала в тънка червена ивица.

— Мила, не можеш да присъстваш в Сената — той е посветен на Квирин, бога на римските мъже. Нито пък мога да... ъъ... накажа възвишен човек като Гней Домиций Ахенобарб. Рим не се управлява от цар, а от демокрация. Ахенобарб ми е равен, както и всички римски мъже, дори и да са бедни и незначителни. В очите на закона римските мъже са равни. *Primus inter pares*, Клеопатра — в най-добрия случай мога да бъда пръв сред равни.

— Значи това трябва да се промени.

— Това не може да се промени. Никога. Наистина ли си му казала, че ще седиш в съдебната зала на Капитолий? — попита Антоний и се намръщи.

— Да. Щом победиш Октавиан и Рим стане наш, ще седна там като заместник на Цезарион, докато порасне достатъчно.

— Дори Цезарион няма да може да го направи. Не е римлянин, това първо. Освен това никой жив мъж или жена не може да живее на

Капитолий. Той е посветен на нашите римски богове.

Тя тропна с крак.

— Не мога да те разбера! Първо обявяваш сина ми за цар на царете, после говориш с неколцина римляни и отново ставаш римлянин! Реши се най-сетне! Да продължавам ли да финансирам опита на сина си за световно господство, или да си събирам нещата и да се връщам в Александрия? Ти си глупак, Антоний! Голям, надут, нерешителен идиот!

В отговор той ѝ обърна гръб. Време беше да ѝ покаже, че и след победа над Октавиан Рим ще продължи да бъде това, което е бил винаги — република без цар. Междувременно тя плащаше цялата сметка. Това не я правеше собственик на римската армия, но пък ѝ даваше пълни права върху тази кампания. Да, би могъл да я принуди да се върне в Египет. Точно това искаха от него всички гневни легати и броят на исканията растеше с всеки изминал ден. Но ако я изпратеше у дома, тя щеше да вземе със себе си военната каса — двадесет хиляди златни таланта. Някои като Атратин открито му казваха просто да убие свинята, да конфискува парите и да анексира Египет като част от империята. Знаейки, че не може да направи това, Антоний търпеше мълчаливо приказките на Клеопатра и напомняше на легатите си кой плаща сметката. Но в крайна сметка някои предпочетоха да служат на Октавиан, отколкото на Клеопатра.

— Как бих могъл да я отпратя? — попита той Канидий, един от двамата ѝ римски поддръжници.

— Не можеш, Антоний, знам това.

— Тогава защо другите настояват да го направя?

— Защото не са свикнали да ги командват жени и не могат да набият в дебелите си глави, че който плаща, той поръчва музиката.

— Ще успеят ли някога да си го набият в дебелите глави?

Канидий се разсмя. Въпросът искрено го развесели.

— Не, няма да успеят. Обратното би означавало изтънченост, елинистични нагласи — все качества, които не притежават.

Другият поддръжник на Клеопатра беше Луций Мунаций Планк, когото тя бе подкупила с тлъста сума. Инвестицията ѝ бе осигурила и племенника му Марк Тиций, макар че той беше по-недодялан от Планк

и му бе трудно да крие неприязънта и презрението си към новия работодател на чичо си. Онова, което Клеопатра така и не можеше да разбере у Планк, бе безпогрешната му способност да избира победителя във всеки сблъсък между потенциалните римски първенци. Подобно на дядото на Луций Марций Филип, Планк беше роден ренегат и не виждаше нищо безчестно в това да променя позициите си всеки път, когато инстинктът му нашепваше подобно нещо.

— Започвам да разбирам защо Антоний става безсилен, щом се стигне до вземане-даване с онази жена — каза той на Тиций в края на първия месец в Ефес. — Пълни глупости са, че го упоява или че го омагьосва като някой укротител на змии. Не, собствените му недостатъци го свързват с нея — той е мъж под чехъл, а знаем какви са те. По-скоро ще отмъкне Цербер от портите на Хадес, вместо да се изправи срещу нея, било то за дребен или за голям спор. И аз усетих това, докато се заглеждах по Фулвия — тя можеше да блъфира, да тормози, да ме ръчка да направя *каквото и да е* и също като Клеопатра се опита да се намърда в командирската шатра. Е, наградата за нахалството ѝ беше разводът с Антоний. А Клеопатра? Тя е неговата майка, любовница, най-добър приятел и съкомандир.

— Може би това е в основата на всичко — замислено рече Тиций. — От двайсет години цял Рим познава Антоний като чиста природна стихия. Той го вдигаше по десет пъти на нощ, оставяше след себе си следа от разбити сърца, копелета и рогоносци, блъскаше глави една в друга, сякаш бяха дини, караше колесница, теглена от лъвовете... легенда, стремително превръщаща се в мит. Изпъкваше в Сената, служи доблестно при Фарсала и спечели блестяща победа при Филипи. Направо го боготворяха! А сега всички, които го обичаме, най-ненадейно откриваме, че идолът ни има глинени крака. Клеопатра му е стъпила неумолимо на шията. Смазващ удар.

— Неизбежната сила на Немезида... Така си плаща за легендарния живот. Е, Тиций, ще гледаме и ще чакаме. Все още имам приятели в Рим, ще ме държат в течение за действията на Октавиан в надигащата се криза. Наклонят ли се везните в негова полза — омитаме се от това място.

— Може би е по-добре да се ометем още сега.

— Не, рано е — отвърна Планк.

Арогантността и грубостта на Клеопатра се дължеше до голяма степен на едно ново и тревожещо чувство за несигурност.

Нейната култура и условията, в които бе живяла досега, не ѝ позволяваха дори да си помисли, че една жена, още повече пък царица, е нещо по-низше от мъжа. Никога не ѝ беше хрумвало, че нито положението ѝ, нито несметните ѝ богатства могат да накарат римските мъже да я приемат за равна на тях. Основната ѝ грешка беше убедеността, че причина за антипатията към нея е чуждият ѝ произход. Фактът, че не я приемат заради пола ѝ, беше просто немислим и тя изобщо не го бе взела предвид. Затова, когато подражаваше на римските си врагове в кръга на Антоний, тя се мъчеше да изглежда повече като римлянка, отколкото като чужденка. Облечена в шлем с пера, с броня върху плетена ризница и къс меч в обсипана със скъпоценности ножница, тя обикаляше из щаба, ругаеше долно като всеки легат и оставаше с впечатлението, че изпълнените с ненавист погледи се дължат на това, че не успява да се покаже като римлянка. Когато обикаляше лагерите преди връщането на Антоний от Атина, облечена в доспехи и сипеца ругатни, легионерите ѝ се смееха открито, центурионите са мъчеха да сподавят кикота си, военните трибуни я оглеждаха от глава до пети като някой изрод, младшите легати ѝ подхвърляха обидни забележки или не ѝ обръщаха внимание. Веднъж бе поискала от командира на един легион да бичува старшия си центурион за непристойното му държане. Но той отказа, без да му мигне окото.

— Бягай да си играеш с куклите, а не с дървени войници! — озъби ѝ се командирът.

Той ѝ беше дал верния отговор, но тя не го осъзна. Причината не беше в това, че е чужденка, — а че женски устни сипят мръсни думи и женско тяло е облечено в доспехи. Жените не се месеха в мъжките работи — поне не лично и не под носа на мъжете.

Когато Антоний се върна от Атина, тя настоя за възмездие, но той отказа и я посъветва да стои по-далеч от лагерите, ако не иска да изглежда като глупачка. Изобщо не му хрумна, че тя не разбира причината за римската неприязън. И макар да не го послуша напълно, тя се погрижи в бъдеще да посещава единствено лагерите на съюзниците от Изтока. О, те знаеха как да се отнасят към нея! Синът

на Полемон Ликомед (самият Полемон се бе върнал в Понт да пази Далечния изток от мидийци и парти), Аминт Галатянски, Архелай Сисен от Кападокия, Дейотар Филадельф от Пафлагония и останалите царе клиенти, които бяха дошли в Ефес, се надпреварваха да се умилкват около нея.

Тя бе забелязала, че Ирод Юдейски липсваше и не беше пратил армия. Веднага щом оплакванията ѝ от отношението към нея бяха безцеремонно подминати след завръщането на Антоний, тя насочи вниманието му към отсъствието на Ирод. Това го смути достатъчно, за да пише на юдейския цар. Отговорът на Ирод бе бърз и пълен цветисти и витиевати фрази, но като цяло писмото съобщаваше, че положението в Йерусалим не му позволява да дойде, нито да изпрати войска. Страната била на крачка от открит бунт, така че — хиляди извинения, но... Това беше истина, макар да не бе истинската причина Ирод да не изпълни дълга си. Инстинктът за самосъхранение на Ирод беше изострен като този на Планк и му подсказваше, че Антоний няма да спечели тази война. За да се подsigури допълнително, той бе написал едно любезно писмо до Октавиан, съпроводено от дар за храма на Юпитер — сфинкс от слонова кост, изработен от самия Фидий. Навремето творбата принадлежала на Гай Верес, който я бил откъмнал от поверената му провинция Сицилия и я дал на Хортензий като такса за защитата му (неуспешна) по множеството обвинения за злоупотреби. Хортензий я продал на един Перквициен за хиляда таланта. След като се разорил, въпросният Перквициен я продал за сто таланта на финикийски търговец, чиято вдовица, пълна невежа в областта на изкуството, я продала на Ирод за десет таланта. По негова преценка истинската ѝ стойност бе някъде между четири и шест хиляди таланта, а и беше чул, че Антоний затрупва Клеопатра с произведения на изкуството. Царица Александра знаеше за сфинкса и ако се раздрънкаше пред Клеопатра, вероятността статуетката да остане негова беше нищожна. Тъй като мразеше с цялото си същество египетската си съседка, Ирод реши, че е най-добре да прати творбата в Рим — на някое много свещено публично място. За да я отнеме от Юпитер Най-великия и Най-добрия, Клеопатра трябваше да се настани в съда на Капитолий. Сфинксът представляваше инвестиция за бъдещето на царството му и на самия него. Ако Антоний победи... о, само това не, щом като е така вързан за Клеопатра! Без да подозира, че

повтаря чувствата на Атратин, Ирод реши, че единственият начин Антоний да се измъкне от сегашното положение е да убие Клеопатра и да анексира Египет.

Когато в края на лятото армията и флотът започнаха да се прехвърлят от Ефес в Гърция, Антоний направи най-добрия подарък на Клеопатра, само и само да сложи край на постоянните скандали и разпри в командирската шатра — прати хора в Пергам със заповед двестате хиляди свитъка от библиотеката на града да бъдат прехвърлени в Александрия.

— Малка компенсация за пожара, предизвикан от Цезар — каза той. — Много от книгите са преписи, но има и някои уникални тонове.

— Глупчо! — нежно каза тя и разроши косата му. — Изгоря само едно книгохранилище на брега. Библиотеката е в Музея.

— Значи ще ги върна на Пергам.

Тя подскочи!

— В никакъв случай! Останат ли в Пергам, някой римски губернатор ще ги конфискува в полза на Рим.

24.

— Чух интересен слух — каза Меценат на Октавиан след завръщането му в Рим през април.

Октавиан знаеше, че Ахенобарб и Сосий са твърди поддръжници на Антоний и смятат да изкарат цял мандат на постове си, и затова бе счел за уместно да напусне Рим веднага след Нова година и да стои настрана, докато разбере дали сърцатата двойка ще съумее да спечели на своя страна Сената. Досега не се бяха радвали на успех и силно развитите инстинкти на Октавиан му подсказваха, че и този път ще стане същото. Рим беше и щеше да продължи да бъде безопасен за него.

— Какъв слух?

— Ахенобарб и Сосий били докарани до безсилие от господарката си в Александрия. Антоний наредил на Ахенобарб да прочете някакво изменническо писмо в Сената, но той не посмял.

— Разполагаш ли с писмото?

— Не. Ахенобарб го изгорил и вместо това държал реч. После говорил и Сосий, след като поел фасциите през февруари. Нескопосан оратор.

— Нескопосан? Аз пък чух прилагателното „пламенен“!

— И то не би могло да спечели Сената. По стрехите на Курия Хостилия имаше ледени висулки, а Сосий се потеше. Всъщност и двамата консули са опаки и нервни като затворени мулета, надушили дим.

— Опаки и нервни?

— Да. За да запазим мулешката метафора — опиташ ли се да ги изведеш, ще се запънат. Опаки. Но пък и не могат да стоят на едно място. Нервни. Обяснявам си поведението на консулите и с още един слух — че смятат да отидат в изгнание, като вземат Сената със себе си.

— И да ме оставят да управлявам Рим и Италия без законно основание — същото направи Помпей Велики, когато Божественият Юлий прекоси Рубикон. Не бих го нарекъл оригинално. — Октавиан сви рамене. — Е, този път няма да се получи. Ще имам кворум в

Сената и ще мога да назнача консули по съвместителство. Как мислиш, колко сенатори е успяла да подлъже нашата хубава двойка?

— Не повече от триста, макар че повечето претори ще заминат — тази година правителството поддържа Антоний.

— Значи ще имам още сто закleti негови поддръжници в Рим, които да забият камите си в гърба ми.

— Всички щяха да заминат, доста от неутралните — също, ако не беше Клеопатра. Трябва да благодариш на госпожата, че ти осигури кворум. Докато тя се върти като зловоние около Антоний, ти винаги ще имаш около себе си закleti негови поддръжници, готови да те наръгат в гърба — защото не биха се задържали около нея.

— Вярно ли е, че Антоний прехвърля легионите и корабите си в Ефес?

— Да. По настояване на Клеопатра. Тя е с него.

— Кое то означава, че най-накрая е развързала кесията си. Колко ли е щастлив Антоний! — Клепачите с дългите мигли се спуснаха над очите на Октавиан. — И колко глупав! Наистина ли смята да започне гражданска война, или просто иска да ме принуди да прехвърля легионите си източно от Дрина?

— Честно казано, не мисля, че Антоний има някакво значение в случая. Клеопатра е тръгнала на война.

— Тя е чужденка. Ако можех да премахна Антоний от уравнението, щяхме да имаме война срещу чужда страна, която се готви да нападне Италия и да разграби Рим. Особено ако силите на Антоний започнат да се прехвърлят от Ефес на запад към Гърция или Македония.

— Война срещу чужда страна е далеч по-приемлива. Само че към Ефес, а вероятно след това и към Гърция, се придвижва римска армия. Клеопатра няма собствени войски, а само кораби, при това не са много. Шест огромни пентери и шейсет триреми и биреми от общо петстотин бойни кораби.

— Трябва да разбере какво е пишело в онова писмо на Антоний, Меценате! Мътните го взели Ахенобарб! Защо трябваше да става консул тази година? Той е умен. Един глупак би прочел писмото въпреки изменническото му съдържание.

— Сосий също не е глупак, Цезаре.

— Тогава е по-добре да бъдат далеч от Рим и Италия. В Ефес са по-безопасни.

— Искаш да кажеш, че няма да им попречиш да напуснат страната?

— Определено. Ако са тук, ще ми стъжнят живота. Само че откъде да намеря пари за война? И кой би оправдал граждански сблъсък?

— Никой — отвърна Меценат.

— Именно. Всички ще го приемат като борба за надмощие между двама римляни, а ние знаем, че противникът всъщност е Царицата на зверовете. Но не можем да го докажем! Каквото и да кажем за Антоний, ще прозвучи като предлог за гражданска война. Хората ще се усъмнят в репутацията ми! Твърде често повтарях, че никога няма да започна война срещу Антоний. И сега ще изглеждам като лицемер.

Намеси се Агрипа, който досега само седеше и слушаше.

— Знам, че една гражданска война не може да бъде оправдана, Цезаре, и ти съчувствам. Надявам се обаче да разбираш, че трябва да започнеш да се готвиш за нея още сега. Както вървят нещата на Изток, войната ще избухне догодина. Това означава, че не можеш да разпуснеш илирийските легиони. Освен това трябва да събереш флот.

— Но как ще платя на легионите? И с какво да построя още кораби? Цялата хазна отиде за закупуване на земя за над сто хиляди ветерани! — извика Октавиан.

— Вземи заем от плутократите. Правил си го и преди — рече Агрипа.

— И Рим отново да затъне до гуша в дългове? Почти половината от парите на Секст Помпей изобщо не влязоха в хазната, а отидоха за погасяване на заемите и лихвите. Не мога да го направя пак. Просто не мога. Така конниците получават силно влияние върху държавата.

— Тогава вдигни данъците — обади се Меценат.

— Не бих посмял! Не и до тези размери, които са необходими.

— Да не би вече да си направил сметките? — учуди се Меценат.

— Разбира се, че съм ги направил. Една от най-убедителните насмешки на Антоний е, че повече ме бива за счетоводител, отколкото за военачалник. Ако искам да поддържам на бойна нога трийсет легиона и общо четиристотин кораба, ще трябва да обложам и най-

богатия, и най-бедния римлянин с една четвърт от годишния му доход — каза Октавиан.

Агрипа зяпна.

— Двайсет и пет процента?

— Една четвърт е толкова.

— По улиците ще се лее кръв — каза Меценат.

— Обложи и жените — предложи Агрипа. — Доходът на Атика е двеста таланта годишно. Щом ракът довърши Атик — а това няма да закъснее — тя ще получава по петстотин таланта. Аз пък съм главният му наследник, така че ще можеш да разполагаш с парите му.

— Стига, Агрипа! Не помниш ли какво направиха жените преди единайсет години, когато триумвирите се опитаха да ги обложат? Хортензия си е жива и здрава и като нищо ще поведе още един бунт. Или искаш жените да получат право на глас? Защото ще се наложи да го направим.

— Не виждам разлика между това да ни управлява Клеопатра или собствените ни жени — отвърна Агрипа. — Прав си, Цезаре. Това трябва да си остане само мъжка работа.

След като вече имаше впечатляващо мнозинство в Сената, Октавиан уреди консули да станат Луций Корнелий Цина и Марк Валерий Корвин, който бе братовчед на Месала Корвин. Вместо да назначава нови претори, той затвори съдилищата. Останалите седемстотин сенатори в никакъв случай не бяха негови, но Октавиан се държеше така, сякаш бе точно така, и обяви, че догодина той ще бъде старши консул с колега Месала Корвин. Ако наистина предстоеше война, щеше да му е нужна цялата власт, до която можеше да се добере.

— Давам си сметка, че демокрацията е куха дума, докато Клеопатра и покорният ѝ слуга Марк Антоний заплашват Рим — каза Октавиан в Сената, — но се заклевам пред вас, почитаеми сенатори, че веднага щом източната заплаха бъде елиминирана, ще върна управлението на Сената и римския народ. Защото самият Рим е на първо място, преди обикновените хора, независимо какви са имената и политическите им възгледи. В момента управлявам аз, защото някой трябва да го прави! Макар че срокът на триумвирата изтече, Сенатът и

народът имат опит във властта едва от няколко години, докато аз не съм излизал от нея цели единайсет години.

Той пое дъх и огледа редиците от двете страни на курулния подиум, върху който бе сложено креслото от слонова кост.

— Тази сутрин искам да подчертая, че не обвинявам Марк Антоний за създалата се ситуация. Обвинявам Клеопатра — нея и единствено нея! Тя поема твърдо на запад, а не Антоний. Той е неин роб, нейна марионетка. Стъпките на неговия танц са египетски! Какво съм сторил аз или какво е сторил Рим, за да заслужим заплахи с армии и кораби? Посветили сме се на задълженията си, без нито веднъж да заплашим Изтока и Антоний! Защо му е тогава на него да заплашва Запада? Отговорът е, че това не го прави той! Това е дело на Клеопатра!

И тъй нататък, и тъй нататък. Октавиан не каза нищо ново и затова не успя да убеди сто от неутралните и още толкова от поддръжниците на Антоний. Не можа да убеди Сената и със заявлението, че ще обложи всички римляни с двадесет и пет процента данък. Залата избухна, яростният изблик се понесе по улиците и за свое най-голямо удоволствие конниците лично поведоха избухналите кървави бунтове. Останал без избор, Октавиан обяви извън закона триста и четиримата членове на анти-Сената в Ефес. Продажбата на имуществото им му осигури достатъчно средства, за да плати на легионите в Илирик.

Атик реши да сложи край на своята болест, като падна върху меч, който никога през живота си не беше докосвал. Внезапно забогателият Агрипа настоя лично да финансира построяването на двеста кораба.

— Но няма да са тромави пентери — каза той на Октавиан. — Ще използвам либурни и само либурни^[1]. Те са малки, маневрени, бързи и евтини. Навлох показва каква чудесна работа могат да свършат.

Дребният на ръст Октавиан не бе особено убеден от доводите му.

— Нима размерът няма значение?

— Никакво — категорично отвърна Агрипа.

В средата на лятото настъпи лека промяна в трафика на сенатори на изток. Някои се върнаха в Рим и разказваха надълго и нашироко за

онази жена и гибелното ѝ влияние върху Антоний. Те помогнаха на Октавиан много повече, отколкото собственото му красноречие. Никой от бегълците обаче не предложи неопровержимо доказателство, че приближаващата война е по идея на Клеопатра. След по-силен натиск всички си признаваха, че Антоний все още заема челното място в командирската шатра. И наистина изглеждаше, сякаш Антоний се кани да започне гражданска война.

После дойде сензационната новина, че той се е развел с римската си съпруга. Октавия незабавно повика брат си.

— Развежда се с мен — каза тя и му подаде кратката бележка. — Трябва да напусна дома му заедно с децата.

В очите ѝ нямаше сълзи, но гледаха като очите на умиращо животно. Октавиан протегна ръка към нея.

— О, мила!

— Получих своите две най-щастливи години от живота си. Единственият ми проблем сега е, че нямам достатъчно пари, за да се настаня другаде, освен ако не се натъпчем в дома на Марцел.

— Ще дойдеш при мен — веднага отвърна той. — Домът ми е достатъчно голям и мога да отделя цяло крило за теб и децата. Освен това Тиберий и Друз ще се радват, че живеят под един покрив с другарчетата си. И тъй като ти си по-майчински настроена от Ливия Друзила и ще можеш да наглеждаш всичките ни деца, май ще прибера и Юлия от Скрибония.

— О! Ааа... тъъ... ако ще се грижа за Юлия, Тиберий и Друз, ще ми трябва още един чифт майчински ръце — тези на Скрибония.

Октавиан я погледна предпазливо.

— Не ми се вярва Ливия Друзила да одобри това.

Октавия си помисли, че Ливия Друзила би одобрила всяко нововъведение, което ще я освободи от досадата да се занимава с куп малки деца.

— Попитай я, Цезаре, моля те!

Ливия Друзила моментално застана на страната на Октавия.

— Великолепна идея! — каза тя с усмивката на сфинкс. — Октавия не може да се справи сама с този товар, а от мен няма да има особена полза. Боя се, че не съм добра майка. — После го погледна деликатно. — Тъъ... разбира се, ако не си хвърлил око на Скрибония.

— Да съм й хвърлил око? — изуми се той. — Богове, та какво значение има тя за мен? След Клодия я харесвах. После стана много опърничава, не знам защо. Може да е от възрастта. Виждам я всеки път, когато посещавам Юлия, и се разбираме чудесно.

Ливия Друзила се разсмя.

— Домът на Ливия Друзила май ще заприлича на харем! Като на изток. Клеопатра би одобрила това.

Той се хвърли върху нея и я ухапа игриво по шията, после напълно забрави за Скрибония, Октавия, деца и хареми.

Катранът в меда се изсипа от съвсем друго място — осемнайсетгодишният Гай Скрибоний Курион заяви, че ще замине на изток при Марк Антоний.

— Трябва ли да го правиш? — смаяно го попита Октавия. — Това страшно ще наскърби чичо Цезар.

— Цезар не ми е никакъв чичо! — презрително отвърна младежът. — Мястото ми е в лагера на Антоний.

— Ако тръгнеш, как да убедя Антил да не те последва?

— Лесно. Той все още не е мъж.

— По-лесно е да се каже, отколкото да се направи — сподели тя с Гай Фонтей, който бе предложил да ѝ помогне с преместването.

— Антил кога ще стане на шестнайсет?

— След цяла вечност. Роди се в годината, когато Божественият Юлий умря.

— Значи е едва на тринайсет.

— Да. Но е толкова див и импулсивен! Ще избяга.

— Щом е на тринайсет, ще го хванат. Виж, при младия Курион нещата са съвсем различни. Той вече е голям и сам е господар на съдбата си.

— Как да кажа на Цезар?

— Няма нужда да му казваш. Аз ще го сторя — отвърна Фонтей, който беше готов на всичко, за да ѝ спести болката.

Разводът я правеше — поне на теория — потенциална кандидатка за брак, но Фонтей бе достатъчно мъдър, за да не говори за любовта си. Докато си мълчеше, мястото му в живота ѝ бе осигурено. Споделеше ли чувствата си, щеше да бъде отпратен. По-добре беше да

изчака времето да излекува страданията ѝ. Стига то да имаше тази сила. Той се съмняваше.

Измяната на Сатурнин, Арунций, Атратин и други не беше особено голяма загуба за поддръжниците на Антоний, но след дезертьорството на Планк и Тиций празнината зейна.

— Повтаря се същото като в лагера на Помпей Велики — каза Планк на Октавиан, след като пристигна в Рим. — Не съм бил с него, но казват, че там всеки бил на различно мнение и Помпей изгубил контрол. И когато дошло времето за Фарсала, нямал сили да приложи Фабиановата тактика, която предпочитал. Лабиен командва и загуби. Никой не би могъл да победи Божествения Юлий, макар че Лабиен си мислеше друго. А тогавашните кавги и разправии изобщо не могат да се сравнят с тези в лагера на Антоний, повярвай ми. Онази жена настоява да има думата, налага мнението си, сякаш то има по-голяма тежест от мнението на Антоний, и без да се замисля, го осмива пред собствените му легати и сенатори, дори пред центурионите. А той търпи всичко това! Умилква се, тича след нея... тя заема почетното място на кушетката, представи си само! А как я мрази Ахенобарб! Дерат се като две диви котки, фучат, зъбят се — и въпреки това Антоний не я поставя на мястото ѝ. Веднъж на вечеря кракът ѝ се схвана. Ще повярваш ли, ако ти кажа, че Антоний коленичи пред нея и започна да го масажира? Можеше да чуеш как молец каца на възглавница, такава тишина настана. А после той се върна на мястото си, сякаш не се беше случило нищо! Мисля, че точно това ни накара двамата с Тиций да решим, че е време да се махаме.

— Чувам какви ли не шантави слухове. Толкова са много, че не знам на какво да вярвам — отвърна Октавиан, докато се питаше каква ли ще бъде цената на Планк.

— Повярвай на най-лошите и няма да си много далеч от истината.

— Тогава как да убедя тукашните магарета, че тази война е на Клеопатра, а не на Антоний?

— Да не искаш да кажеш, че те още си мислят, че Антоний командва?

— Да. Просто не могат да асимилират идеята, че една чужденка е способна да се наложи на великия Марк Антоний.

— И аз не можех, докато не го видях с очите си. — Планк се изсмя. — Няма да е зле да организираш за невярващите обиколки до Самос — в момента двамата са там, на път към Атина. Видят ли ги веднъж, никога няма да ги забравят.

— Лекомислието не ти отива, Планк.

— Тогава ще бъда сериозен, Цезаре. Бих могъл евентуално да ти предложа нещо по-добро, но срещу определена цена.

Скъпият безпардонен Планк! Направо на темата, без въртене и сучене.

— Кажи си цената.

— Консулство по съвместителство за племенника ми Тиций догодина.

— Откакто ексекутира Секст, той не е особено популярен в Рим.

— Направи го, така е, но заповедта беше на Антоний.

— Мога да му осигуря поста, но не мога да го защитавам от зложелатели.

— Той може да си позволи телохранители. Значи се споразумяхме?

— Да. А сега ми кажи какво предлагаш в замяна.

— Когато беше в Антиохия и все още се възстановяваше от виното, Антоний написа завещанието си. Не знам дали това е последният му вариант, но Тиций и аз му бяхме свидетели. Предполагам, че го е взел със себе си, когато замина за Александрия — Сосий го е донесъл в Рим.

Октавиан се намръщи.

— Какво общо има завещанието на Антоний?

— Всичко — простишко отвърна Планк.

— Незадоволителен отговор. Изясни се.

— Беше в добро настроение и пусна някои забележки, които ни наведоха на мисълта, че този документ е много подозрителен. Всъщност направо изменнически, ако може да се нарече така документ, който трябва да се отвори едва след смъртта на автора си. Антоний явно не смята, че съществува посмъртно предателство и затова си позволи коментарите.

— Бъди по-конкретен, Планк!

— Не мога. Антоний говореше доста двусмислено. Но с Тиций си мислим, че няма да е зле да хвърлиш едно око на завещанието.

— Че как бих могъл да сторя това? Това е свещен документ.

— Твой проблем, Цезаре.

— Не можеш ли да ми кажеш нещо за съдържанието? Какви точно забележки направи?

Планк вече бе станал и нагласяше тогата си, явно погълнат от съвсем други мисли.

— Наистина трябва да измислим някаква по-удобна за седене дреха... Как обичал Александрия и онази жена... Да, тогите са същинска напаст... Как синът ѝ трябвало да получи правата си... Ох, поврага! Петно! — И се отдалечи, като продължаваше да мърмори.

Явно не беше чак такъв предател. Само дето май наистина смяташе, че завещанието на Антоний би могло да му помогне. До получаването на евентуалния пост от Тиций имаше още месеци и Планк несъмнено си даваше сметка, че племенникът му никога няма да седне на курулния подиум, ако той пусне лъжлива стръв на Октавиан. Но как да получи достъп до завещанието на Антоний? Как?

— Помня как Божественият Юлий веднъж ми каза, че весталките пазят над два милиона завещания — на горния етаж, на долния, в мазето — каза той на Ливия Друзила, единствения човек, с когото можеше да сподели подобна новина. — Имат си система. Завещанията от провинциите и чуждите страни са на едно място, италийските са на друго, а римските — на трето. Но Божественият Юлий не се впусна в подробности, а по онова време изобщо не ми е мина през ума, че темата може да се окаже важна, така че не се заинтересувах от подробности. Ама че съм глупак! — възкликна той и се тупна с юмрук по коляното.

— Спокойно, Цезаре, ще постигнеш своето.

Големите тъмносини очи на Ливия Друзила го загледаха замислено. Тя поседя малко така, след което се засмя.

— Можеш да започнеш, като направиш нещо добро за Октавия — рече тя. — И тъй като съм прословута с ревнивостта си, ще трябва да сториш същото и за мен.

— Нима ме ревнуваш от Октавия? — втрещи се той.

— Хората извън кръга близки приятели не знаят какви са отношенията ни с Октавия, нали? Цял Рим е възмутен от развода —

глупав мъж! В никакъв случай не биваше да я гони с децата, това съсипва репутацията му повече от всичките ти измислици за влиянието на Клеопатра върху него. — Прекрасното ѝ лице придоби замечтано изражение. — Би било чудесно, ако агентите ти можеха да разкажат на жителите на Рим и Италия колко много обичаш сестра си и съпругата си, колко грижовен и мил си към тях. Сигурна съм, че ако позволиш на Лепид да се настани в *Domus Publica*, той ще ти бъде толкова благодарен, че няма да откаже една малка услуга за Октавия и за мен в знак на благодарност.

Октавиан се взря в нея с онзи слисана физиономия, която се появяваше на лицето му всеки път, когато коварството и изтънчеността ѝ надминаваха неговите.

— Искане ми се да знаех накъде биеш, мила, но нямам представа.

— Помисли си за стотиците статуи на Октавия, които издигна из цял Рим и Италия, а също и за моите статуи. Няма ли да бъде прекрасно, ако към надписите им се добави още нещо? Някаква зашеметяваща нова чест?

— Още не разбирам.

— Убеди първожреца Лепид да ни нагradi за вечни времена със статуята на девици весталки.

— Но вие не сте весталки! Всъщност и девици не сте!

— Почетни, Цезаре, *почетни*! И обяви това с фанфари и тропети по всички пазари от Медиолан до Тарент! Сестра ти и съпругата ти са пример за всички, така че тяхното целомъдрие и почтеност ги поставя наравно с весталките.

— Давай нататък! — оживи се той.

— Статутът ни на весталки ще ни позволи да влизаме и излизаме в тяхната част на *Domus Publica*, когато си пожелаем. Не е нужно да участва и Октавия — и сама мога да разбера къде точно се намира завещанието на Антоний. Апулея няма да заподозре мотивите ми — пък и защо да го прави? Майка ѝ е твоя полусестра, редовно идва на вечеря при нас, харесва ме много. Не мога да открадна завещанието, но ако открия къде е, ще можеш бързо да му сложиш ръка.

Прегръдката му едва не я смаза и остави без дъх, но тя нямаше нищо против. Нищо не доставяше по-голямо удоволствие на Ливия Друзила от това да предложи на Цезар възможност, за която не се е сетил.

— Ливия Друзила, страхотна си! — извика той, след като я пусна.

— Знам — отвърна тя и леко го побутна. — А сега се заемай за работа, любов моя! Ще ни трябват няколко нундина, така че не можем да си позволим да чакаме.

Болката от изгубването на поста триумвир далеч не бе толкова болезнена, колкото изгнанието от Рим, и затова когато бе посетен от Октавиан и чу какво трябва да стори, ако иска да се върне обратно в *Domus Publica*, Лепид се съгласи без никакво колебание да даде на Октавия и Ливия Друзила ранга на весталки. Това не беше безсъдържателна чест. Двете жени ставаха свещени и неприкосновени, можеха спокойно да идат навсякъде, тъй като никой, дори и най-голямата отрепка, не би се осмелил да докосне весталка. Посягането на весталка означаваше обреченост за вечни времена — виновникът щеше да бъде обявен за *sacer* — проклет, щеше да бъде лишен от граждански права, бичуван и обезглавен, а цялото му имущество до най-простото глинено гърне — конфискувано. Жена му и децата му ги очакваше гладна смърт.

Рим и Италия ликуваха и макар възторгът им да бе насочен повече към Октавия, отколкото към Ливия Друзила, последната не се засягаше ни най-малко. Вместо това предпочете да се появи на вечеря в трапезарията на весталките и да се запознае с другите жрици.

Главната весталка Апулея беше братовчедка на Октавиан и добре я познаваше още от времето, когато младата и бременна Ливия Друзила бе подслонена тук преди брака ѝ с Октавиан.

— Знамение — каза ѝ Апулея, докато седемте се настаняваха на столовете си около масата. — Толкова много се тревожех, сега мога да си го призная. Какво облекчение изпитах, когато престоят ти остана без никакви религиозни последици! Било е знамение за днешния ден, сигурна съм.

Апулея не беше особено умна, но голямата почит, на която се радваше, я бе превърнала в това, което се очаква от една главна весталка. Беше облечена в чисто бели дрехи — рокля с дълги ръкави и цепната от двете страни туника и тежък медальон на шията. Косата ѝ беше скрита от корона от седем вълнени пръстена един върху друг и

покрита с ефирен воал. Тя управляваше с желязна ръка малкото си ято и нито за миг не забравяше, че късметът на Рим се крие в целомъдрието на весталките. Понякога се случваше някой мъж (като Публий Клодий) да постави под въпрос целомъдрието на някоя весталка и я изправяше пред съда, но подобно нещо никога не би се случило по времето на Апулея!

Всички се настаниха около масата, щедро отрупана с храна и гарафа искрящо бяло вино от Алба Фуцентия. Двете малолетни весталки пиеха вода от кладенеца на Ютурна, а другите три, облечени като Апулея, спокойно вкушаха от виното. Ливия Друзила, която беше седма, не се бе претрашила да се облече като весталка, макар да носеше бели дрехи.

— Съпругът ми спомена, че вие се грижите за завещанията, но ми разказа само най-общи неща — каза тя, когато децата си тръгнаха. — Възможно ли е да ми ги покажете някой път?

Апулея грейна.

— Разбира се! Когато пожелаеш.

— Ами... сега?

— Разбира се, щом искаш.

Така Ливия Друзила направи обиколката, която бе направил и Божественият Юлий при заемането на длъжността първожрец. Показаха ѝ безкрайните лавици с пергаменти, върху които бяха изписани завещанията, качиха я горе да види зашеметяващия брой клетки за документи, после долу в мазето и в хранилищата на приземния етаж. Това беше завладяващо, особено за организирана и педантична жена като нея.

— Имате ли отделно хранилище за сенаторите? — попита тя след дълго ахкане и охкане.

— Да. Тук е, на този етаж.

— А ако са били консули, отделяте ли ги от обикновените сенатори?

— Разбира се.

Ливия Друзила успя да попита едновременно срамежливо и заговорнически:

— Не бих си и помислила да те моля да ми покажеш завещанието на съпруга ми, но страшно бих искала да видя

завещанието на някой с неговото положение. Например, къде е завещанието на Марк Антоний?

— О, то е на специално място — веднага отвърна Апулея, без да заподозре каквото и да било. — Консул и триумвир, без обаче да е част от Рим. Ето го там, сам-самичък.

Тя поведе Ливия Друзила към една стойка зад паравана, който отделяше архива от чисто весталската територия, и без колебание измъкна единствения свитък от една от преградките.

— Ето го — каза тя и подаде документа на Ливия Друзила.

Съпругата на Октавиан го претегли на ръка, обърна го и погледна печата — Херкулес, IMP.M.ANT.TRI. Да, това определено беше завещанието на Антоний. Върна го веднага и се разсмя.

— Сигурно има много наставления.

— Като при всички важни хора. Най-късо е завещанието на Божествения Юлий — такава проникателност, такава яснота!

— Значи ги четете?

Апулея я погледна ужасено.

— Не, не! Разбира се, виждаме завещанието след смъртта на автора му, когато изпълнителят дойде да го вземе. Той трябва да го отвори пред нас, защото сме длъжни да сложим „V.V.“ в края на всяка клауза. Това е гаранцията срещу фалшифициране и добавяне на нови неща.

— Блестящо! — възкликна Ливия Друзила. Целуна Апулея по бузата и стисна ръката ѝ. — Трябва да тръгвам, но имам един последен и много важен въпрос — случвало ли се е завещание да бъде отворено преди смъртта на автора?

Отново ужасен поглед.

— Не, никога! Това означава да нарушим клетвите си и никога не бихме го допуснали.

Ливия се върна у дома и завари съпруга си в кабинета. Един поглед върху лицето ѝ му беше достатъчен да отпрати всички писари и секретари.

— Е? — попита той.

— Държах завещанието на Антоний в ръцете си — каза тя. — И мога да ти кажа къде точно е сложено.

— Значи дотук сме успели. Мислиш ли, че Апулея ще ми позволи да го отворя?

— Не, дори да я осъдиш за нецеломъдрие и да я заровиш жива с кана вода и самун хляб. Боя се, че ще ти се наложи да го изтръгнеш от нея — и от останалите.

— Богове!

— Най-добре ще е да закараш германците си в Дома на весталките посред нощ и да отцепиш целия район извън архива. Трябва да го направиш бързо, защото чух, че Лепид в най-скоро време щял да се настани в покоите на първожреца в *Domus Publica*. Ще се вдигне врява, а ти едва ли ще искаш да видиш как Лепид се втурва да разбере какво изпуска. Трябва да действаш най-късно утре вечер.

Октавиан трябваше дълго да блъска по портата, преди тя да се откrehне едва-едва и навън да надникне уплашеното лице на икономката. Двама германци избутаха бързо жената и въведоха господаря си сред бляска на запалените факли. Останалите го следваха плътно.

— Добре! — каза Октавиан на Арминий. — С малко късмет ще приключа, преди да се появят весталките. Ще трябва да се облекат.

Почти успя.

— Какво си мислиш, че правиш? — сурово попита Апулея от вратата, която водеше към личните покои на весталките.

Октавиан тръгна напред със завещанието на Антоний в ръка.

— Конфискувам изменнически документ — високомерно отвърна той.

— Изменнически, как ли пък не! — озъби се главната весталка, като се мъчеше да му препречи пътя. — Дай ми го веднага, Цезар Октавиане!

Вместо отговор той подаде над главата ѝ свитъка на Арминий, който беше толкова висок, че когато вдигна ръка, Апулея не можа да го стигне.

— Ти си безбожник! — задъхано рече тя, а в помещението влязоха още весталки.

— Глупости! аз съм бивш консул, който изпълнява дълга си.

Апулея нададе смразяващ писък.

— Помощ, помощ, помощ!

— Накарай я да млъкне, Корнел — нареди Октавиан на един друг германец.

Когато и другите три весталки се разписаха, германците ги уловиха и им запушиха устите.

Октавиан изгледа четирите жени на играещата светлина на факлите. Очите му проблясваха студено като на черна пантера.

— Изваждам това завещание от вашата опека и с нищо не можете да ми попречите — каза той. — За ваша лична безопасност ви предлагам да не казвате на никого нито дума за случилото се тук. Направите ли го, не мога да отговарям за германците, които нямат уважение към весталки и обичат да дефлорират всякакви девственици. Мълчете си, дами. Казвам ви го съвсем сериозно.

И си тръгна, оставяйки късмета на Рим да стене и плаче.

Свика Сената още в първия възможен ден със самодоволен и тържествуващ вид. Луций Гелий Попликола, който бе предпочел да остане в Рим и да досажда на Октавиан, усети как косъмчетата на ръцете и врата му настръхват, а по гърба му преминаха ледени тръпки. Какво е намислил дребният червей? И защо Планк и Тиций щяха да се пръснат от радост?

— Вече две години говоря на членовете на това събрание за Марк Антоний и зависимостта му от Царицата на зверовете — започна Октавиан, застанал пред курулното си кресло с дебел свитък в дясната си ръка. — Нищо от това, което казах, не можа да ви убеди, че говоря истината. „Дай ни доказателства!“, крещяхте вие отново и отново. Добре, ето ви доказателства! — Той вдигна свитъка. — Държа в ръката си последната воля и завещанието на Марк Антоний и в него се съдържат всички доказателства, които ще убедят и най-заклетите му последователи.

— Последна воля и завещание ли? — скочи от мястото си Попликола.

— Да, последната воля и завещание.

— Завещанието е свещено, Октавиане! Никой не може да го отваря, докато авторът му е жив!

— Освен ако то не съдържа изменнически заявления.

— Дори и тогава! Нима някой трябва да бъде наричан предател заради това, което е казал след смъртта си?

— И още как, Луций Гелий. Определено.

— Това е незаконно! Няма да ти позволя да продължиш!

— И как смяташ да ме спреш? Ако продължиш да ме прекъсваш, ще заповядам на ликторите да те изхвърлят. А сега си седни на мястото и слушай!

Попликола се огледа, видя любопитните лица около себе си и се призна за победен. Засега. Нека младото чудовище да се изкаже, а после... Той седна, като се мръщеше.

Октавиан разви свитъка, но не започна да чете. Нямаше нужда, беше го научил наизуст.

— Чувал съм някои от вас да наричат Марк Антоний най-големия римлянин от всички римляни. Посветен на възхода на Рим, храбър, дързък, напълно способен да разшири римската власт върху целия Изток. Поради което той поиска — и получи! — Изтокът като своя територия след Филипи. Това беше само преди десет години. Оттогава Рим почти не го видя, толкова ревностно той се посвети на задачата си. Или така би казал някой като Луций Гелий Попликола. Но дори и Антоний да е заминал на изток с най-добри намерения, те не се запазиха задълго. Защо? Какво се е случило? Мога да обобща отговора с една-единствена дума — Клеопатра. Клеопатра, Царицата на зверовете. Могъща магьосница, посветена в тайни култове и в изкуствата на любовта и отровата. Помните ли цар Митридат Велики, който се тровел със сто отрови на ден и вземал сто противоотрови? Когато накрая опитал да се самоубие с отрова, тя не подействала. Наложило се един от телохранителите му да го наръга с меча си. Само ще ви напомня, че Митридат е дядо на Клеопатра. Кръвта във вените ѝ естествено е враждебна към Рим.

Първата им среща била в Тарс, където тя използвала магията си — но не съвсем успешно. Макар че му родила близнаци, Антоний останал свободен от нея до зимата на онази година, когато се готвел да нахлуе в царството на партите. Извикал я в Антиохия и тя отишла там. И останала, за да тръгне след войската като всяка друга евтина източна проститутка. Да, тръгнала заедно с Антоний и гигантската му армия към Горен Ефрат! После той дошъл на себе си и ѝ наредил да се прибере у дома — и това била последната проява на независимост от

негова страна! Защо нашият храбър Антоний не е намерил сили да ѝ се противопостави? — Октавиан сви рамене. — Това е въпрос, на който нямам отговор.

Попликола се беше свлякъл на мястото си със скръстени на гърдите ръце. Октавиан забеляза, че Планк на предния ред и Тиций на средния не ги свърта на едно място. Продължи декламацията си пред притихналия Сенат.

— Не е нужно да се спирам на катастрофалната кампания срещу Партска Мидия, защото периодът след ужасното му оттегляне би трябвало да ни интересува повече от загубата на една трета от римската армия. Антоний направил това, което му се удава най-добре — започнал да се налива с вино, докато не повредил ума си. Подлудял и безпомощен, той се обърнал за помощ към... Клеопатра. Не към Рим, а към Клеопатра. Която дошла в Левке Коме с невъобразими дарове — пари, храна, оръжия, лекарства, хиляди слуги и безброй лекари. От Левке Коме двамата се преместили в Антиохия, където Антоний най-сетне написал завещанието си. Едно негово копие е депозирано тук, а друго — в Александрия, където той се установил миналата зима. Междувременно обаче бил напълно под властта на Клеопатра, упоен и покорен. Вече нямало нужда да пие вино — имал подобри неща за поглъщане — отварите на Клеопатра и ласкателствата ѝ. В резултат на това в края на тази пролет той прехвърли цялата си армия и флот не другаде, а в Ефес. В Ефес! На хиляда мили западно от мястото, където би трябвало да бъде — по линията от Малка Армения до Южна Сирия, за да пази земите от партски нашествия. Защо е преместил войската и корабите си в Ефес? И защо след това започна да се прехвърля към Гърция? Може би Рим е заплаха за него? Или Италия? Да не би някои армии и флотилии западно от Дрина да са го провокирали по някакъв начин? Не, не са! И не е нужно да вярвате само на думата ми — това е ясно и за най-младшите сред вас!

Погледът му обходи задния ред, където седяха младшите сенатори, които няхаха право да се обаждат. След това бавно и отмерено слезе от курулния подиум и застана в средата на залата.

— Нито за миг не съм си помислял, че Марк Антоний доброволно предприема тези враждебни действия срещу родината си. Никой римлянин не би го направил, освен несправедливо обявените извън закона, които желаят да се върнат — като Гай Марий, Луций

Корнелий Сула и Божествения Юлий. Но да не би Марк Антоний да е обявен за държавен враг? Не, разбира се! И до ден-дневен положението му е такова, каквото е било винаги — той е римлянин, последният от многото поколения Антонии, служили на страната си. Невинаги мъдро, но неизменно с плам и вяност.

— Тогава какво е станало с Марк Антоний? — попита със звънлив глас Октавиан, макар че речта му не бе от онези, които караха сенаторите да задремат. Всички бяха напълно будни и слушаха с интерес. — Отговорът отново е в една дума — Клеопатра. Той е нейна играчка, нейна марионетка — да, всички можете да повторите списъка заедно с мен, знам това! Но повечето от вас никога не са ми вярвали, това също го знам. Днес мога да ви предложа доказателство, че казаното от мен е дори олекотена версия на предателството на Антоний, извършено под диктата на Клеопатра. На една чужденка, жена, поклонница на зверове! И могъща чародейка, способна да омагьоса един от най-силните и най-истински римляни.

Знаете, че тази жена, чужденката, има по-голям син, за когото твърди, че е от Божествения Юлий. Младеж, който в момента е на петнайсет и седи до нея на египетския трон като Птолемей Петнайсети Цезар, моля ви се! За всеки римлянин той е копеле без римско гражданство. За онези от вас, които го смятат за син на Божествения Юлий, мога да предложа доказателство, че това не е вярно. Той е син на един роб, използван за забавление от Клеопатра. Тя е много чувствена жена, има безброй любовници, винаги е имала. Отначало ги използва като играчки в леглото, а после като жертви за отровите си — да, прави опити с тях, докато не умрат! Както умрял и робът, от когото е и най-големият ѝ син.

Ще ме попитате какво общо има това ли? Има, защото тя е прильгала горкия Антоний да обяви копелето за цар на царете и тръгва на война срещу Рим, защото иска да го настани на Капитолия! Сред вас, почитаеми сенатори, има хора, които могат да свидетелстват под клетва, че любимата ѝ заплахата била, че ще страдат, когато тя седне на трона на Капитолий и започне да раздава правосъдие от името на сина си! Да, тя очаква армията на Антоний да завладее Рим и да го превърне в царство на Птолемей Петнайсети Цезар!

Прочисти гърлото си.

— Но дали Рим ще продължи да бъде най-великият град на света, център на законността, справедливостта, търговията и висшето общество? Не! Столицата на света ще бъде преместена в Александрия! А Рим ще бъде оставен да помръкне.

Свитъкът се разви и се спусна от вдигнатата високо ръка на Октавиан чак до черните и белите плочки на пода. Неколцина сенатори подскочиха от изненада, но Октавиан не им обърна внимание и продължи нататък.

— Доказателството е в този документ, в последната воля и завещание на Антоний! Той оставя цялото си имущество, в това число имотите в Рим и Италия, всичките си инвестиции и пари на царица Клеопатра. За която се кълне, че обича, обича, обича, *обича*! Тя е единствената му съпруга, центърът на цялото му същество. Той твърди, че Птолемей Петнайсети Цезар е *законен* син на Божествения Юлий и наследник на всичко, което Божественият Юлий остави на мен, неговия римски син! Настоява, че прочутите му Дарения трябва да бъдат почетени, което прави Птолемей Петнайсети Цезар цар на Рим! На Рим, който няма цар!

Мърморенето започна. Завещанието беше отворено и всеки, който искаше да провери думите на Октавиан, можеше да го прочете.

— Какво, почитаеми сенатори, вбесени ли сте? Така и трябва! Но не това е най-лошото в завещанието на Антоний! Най-лошото е в клаузата за неговото погребение, в която се казва, че независимо от причините за смъртта, тялото му трябва да се предаде на египетските мумификатори, които го съпровождат навсякъде, и да бъде балсамирано според египетските обичаи. След това той повелява да бъде положен в гробница *в любимата му Александрия*! Редом до любимата му съпруга Клеопатра!

Избухна истинска буря. Сенаторите наскачаха от местата си, крещяха и размахваха юмруци.

Попликола изчака страстите да се успокоят.

— Не вярвам на нито една дума! — извика той. — Това е фалшификат! Как иначе би могъл да се добереш до него, Октавиане?

— Изтръгнах го от весталките, които го защитаваха самоотвержено — спокойно отвърна Октавиан и метна завещанието на Попликола, който го улови и се опита да го навие. — Не се занимавай с началото и средата, Луций Гелий. Виж направо края. Разгледай печата.

С треперещи ръце Попликола докосна печата, който беше непокътнат, защото Октавиан го бе изрязал внимателно. После прочете клаузата за третирането и погребването на тялото на Антоний. Преглътна, затрепери и захвърли дългия свитък.

— Трябва да ида при него и да го вразумя — каза той и се изправи тронаво на крака. Заплака открито, обърна се към редиците и протегна напред треперещи ръце. — Кой ще дойде с мен?

Желаещите бяха малцина. Излезлите с Попликола напуснаха под съскането и ругатните на останалите. Сенатът най-сетне бе убеден, че Марк Антоний вече не е римлянин, че е омагьосан от Клеопатра и че се готви да нахлуе в родината си заради нея.

— Какъв триумф само! — възкликна Октавиан пред Ливия Друзила, когато се прибра у дома, яхнал раменете на Агрипа и Корнелий Гал. Пред входа обаче ги отпрати с Меценат и Статилий Таурис, като ги покани на вечеря на следващия ден. Сладки неща като победата трябваше да бъдат споделени първо със съпругата, чийто лукав замисъл бе направил задачата далеч по-лесна. Октавиан нямаше да успее да принуди Апулея и останалите весталки да му покажат къде точно се намира завещанието, а не би посмял да преобърне цялото хранилище. Трябваше предварително да знае къде точно се намира свитъкът.

— Никога не съм се съмнявала в резултата, Цезаре — каза Ливия и се притисна в него. — Ти винаги ще контролираш Рим.

Той изсумтя и умърлушено отпусна рамене.

— Това е все още под въпрос, мила моя. Новината за предателството на Антоний ще ми помогне да събера данъците, но те ще си останат непопулярни, докато не успея да убедя цялата страна, че алтернативата е Рим да бъде превърнат в египетско владение, управлявано според египетските закони. Кое то ще означава край на безплатната зърнена дажба, на цирковете, на търговията, на римската автономия за всички класи. Римляните още не са разбрали това и се боя, че няма да успея да им го обясня, преди отгоре им да се стовари египетската брадва, размахвана от умелите ръце на Антоний. Трябва да накарам хората да разберат, че това не е гражданска война! А война с чужденец, който се представя за римлянин.

— Накарай агентите си да го повтарят до призляване, Цезаре. Разкрий им действията на Антоний с най-прости думи — хората се нуждаят от тях за да разберат — рече Ливия Друзила. — Но това не е всичко, нали?

— Да. Вече не съм триумвир и ако в началото на войната нещата тръгнат против мен, някой амбициозен властолюбец от първия ред ще ме свали... Ливия Друзила, едва успявам да задържа властта! Ами ако Полион реши отново да влезе в играта заедно с Публий Вентидий?

— Цезаре, стига с тези мрачни мисли! Трябва да покажеш на всички, че това ще бъде война с чужденец. Има ли начин да го направиш?

— Има един, но не е достатъчен — рече той. — Когато републиката е била съвсем млада, за уреждане на въпросите на войната и мира при агресора се изпращали фециали^[2]. Старейшината им бил следван от вербенарий^[3] и носел треви и пръст от Капитолий. Те осигурявали магическа закрила на жреците. После обаче този обичай станал много тромав и вместо него започнали да провеждат голяма церемония пред храма на Белона. Смятам да я съживя и да събера колкото се може повече зрители. Това ще бъде поне някакво начало, но далеч не и край.

— Откъде знаеш всичко това? — полюбопитства Ливия.

— Божественият Юлий ми го разказа. Той беше голям познавач на старите религиозни обичаи. Цяла група се интересувахе от тази тема — Божественият Юлий, Цицерон, Нигидий Фигул, вероятно и Апий Клавдий Пулхер. Божественият Юлий ми сподели уж на шега, че винаги го е сърбяло да отслужи церемонията, но все не намирал време.

— В такъв случай ти трябва да го направиш вместо него, Цезаре.

— Ще го направя.

— Добре! Какво друго? — попита тя.

— Не се сещам за нищо, освен за повсеместна пропаганда. Тя обаче няма да направи положението ми по-сигурно.

Очите ѝ се разшириха и погледът ѝ се впери в пространството, после тя си пое дъх.

— Цезаре, аз съм внучка на Марк Ливий Друз — народния трибун, който почти предотвратил Италийската война, като предложил закон, даващ римско гражданство на всички италийци. Само убийството му попречило това да стане. Спомням си, че ми показаха

ножа — противно, гадно острие, използвано за рязане на кожа. Друз умирал дни наред и крещял от болка.

Той се взираше напрегнато в лицето ѝ. Не беше сигурен накъде бие тя, но вътрешно усещаше, че това, което предстоеше, щеше да бъде от огромно значение. Понякога неговата Ливия Друзила имаше моменти на ясновидство, но дори и да не беше ясновидство, пак беше нещо плашещо, неземно.

— Продължавай — подкани я той.

— Убийството на Друз нямало да бъде наложително, ако той не бил направил нещо необичайно, нещо, което го издигнало толкова високо, че само смъртта била в състояние да го свали оттам. Той тайно положил свещена клетва за лична вяност към всички италийци без гражданство. Ако бяха приели законопроекта му, цяла Италия щяла да му бъде клиент и той щял да стане толкова силен, че би могъл да управлява като пожизнен диктатор, стига да пожелае. Никога няма да разберем дали е имал подобно намерение. — Тя прехапа устни с погледа си на ясновидка. — Чудя се... възможно ли е да поискаш жителите на Рим и Италия да се закълнат в лична вяност към теб?

Октавиан беше замръзнал, а сега започна да трепери. На челото му изби пот, която влезе в очите му и го опари като киселина.

— Ливия Друзила! Как ти хрумна това?

— Сигурно фактът, че съм му внучка, въпреки че баща ми е бил негов осиновен син. Нали разбираш, това винаги е било част от семейната история. Друз, най-храбрият от храбрите.

— Полион... Салустий... някой би трябвало да е запазил думите на клетвата в историята си за онова време.

Тя се усмихна.

— Не е нужно да оставяме нещата в ръцете на хора като тях. Мога да ти я кажа, знам я наизуст.

— Недей! Още не. Напиши ми я, после ми помогни да я преправя така, че да отговаря на моите нужди, те са различни от тези на Друз. Ще уредя церемонията с фециалите колкото се може по-скоро и ще пусна агентите да приказват. Ще удрям непрекъснато по Царицата на зверовете, ще накарам Меценат да измисли какви ли не поквари, да състави списък на любовници и ужасни престъпления. И когато тя върви на триумфа ми, никой няма да изпитва съжаление към нея. Клеопатра е толкова дребна и крехка, че всеки, който я види би

изпитал жалост към нея, освен ако предварително не я познава като чудовище — съчетание от харпия, фурия, сирена и горгона. Ще кача Антоний на магаре с лице към задника му и ще сложа рога на главата му. Ще го лиша от възможността да изглежда благороден — или римлянин.

— Отклоняваш се от темата — нежно се обади тя.

— О! Да, вярно. На Нова година ставам старши консул, така че към края на декември ще разлепя афиши във всеки град, градче и село от Алпите до свода, носа и петата на ботуша. Ще обявя клетвата и смирено ще помоля всеки, който желае, да я положи. Никакви увещания, никакви награди. Трябва да бъде чисто и напълно доброволно действие. Ако искат да се освободят от заплахата на Клеопатра, хората трябва да се закълнат да ме подкрепят, докато не си свърша работата. А ако се закълнат достатъчно много, никой няма да посмее да ме свали, да ме лиши от правомощията ми. Ако хора като Полион откажат, няма да ги наказвам — нито сега, нито в бъдеще.

— Ти винаги трябва да си над отмъщението, Цезаре.

— Много добре знам това. — Той се разсмя. — Веднага след Филипи се замислих сериозно за Сула и божествения ми баща, опитах се да разбера къде е била тяхната грешка. И осъзнах, че те обичаха да живеят пищно, екстравагантно и да управляват с желязна ръка Сената и народните събрания. Затова реших да бъда тих и кротък и да управлявам Рим като един скъп и обичан от всички баща.

Белона беше първото римско божество на войната още от времето, когато боговете на Рим били чисти сили без облик и пол. Другото ѝ име било Нерион, още по-загадъчна същност, тясно преплетена с по-късния бог на войната Марс. Когато ѝ посветил храм, за да спечели Белона на своя страна по време на Етруските и Самнитските войни, Апий Клавдий Слепия поставил статуя в сградата. И статуята, и постройката бяха хубави и добре поддържани, боядисани в живи цветове, които се обновяваха най-редовно. Тъй като в рамките на померия за война не можеше да се говори, храмът на Белона и прилежащата му площ се намираше на Марсово поле, извън свещената граница. Подобно на всички римски храмове, този също се издигаше върху висок подиум. За да влезе вътре, човек трябваше да изкачи

двадесет стъпала, разделени на две части по десет. Върху широката ивица между двете стълбища, точно по средата, се издигаше правоъгълен стълб от червен мрамор с височина четири стъпки. Долу пред стълбите имаше цял югер калдъръм. Границите му се очертаваха от фалически плинти^[4], върху които бяха поставени статуите на велики римски военачалници — Фабий Максим Кунктатор, Апий Клавдий Цекус, Сципион Африкански, Емилий Павел, Сципион Емилиан, Гай Марий, Божествения Юлий Цезар и много други, всички изрисувани и оцветени като живи.

Двайсетте фециали се събраха на стъпалата на храма, наблюдавани от сенатори, конници, представители на Третата, Четвъртата и Петата класи и неколцина от простолюдието. Не се беше събрал целият Сенат, но Меценат бе подбрал внимателно присъстващите и се бе погрижил да бъдат достатъчно, за да разпространят вестта из всички слоеве на обществото. Така жителите на Субура и Есквилин бяха представени толкова добре, колкото и живеещите на Палатин и Карини.

Присъстваха и жреческите колегии, и ликторите в Рим, така че налице беше една пъстра навалица от тоги с червени и пурпурни ивици, кръгли шапки и бели заострени шлемове, а някои понтифици и авгури бяха забулили главите си с тогите.

Фециалите носеха еднакви червени тоги на голо според древния обичай, главите им също бяха непокрити. Вербенарият държеше тревите и пръстта от Капитолий и стоеше редом до старейшината, чиято роля беше в самия край на ритуала. В по-голямата си част дългата церемония се състоеше в декламации на език, който беше толкова стар, че вече никой не го разбираше. Декламиращият жрец определено бе усъвършенствал неразбираемото бърборене — никой не искаше да допусне грешка, тъй като и най-малкото объркване означаваше, че всичко трябва да започне отначало. Жертвеното животно беше дребно диво прасе, убито от четвърти жрец с кремъчен нож, по-древен и от Египет.

Накрая старейшината влезе в храма и се появи с копие във формата на лист с почерняла от времето дръжка. Слезе по горните десет стъпала и застана пред малкия стълб, вдигнал копието за мятане. Сребърният му връх проблясваше в мразовития ярък ден.

— Рим, ти си в опасност! — извика той. — Ето пред мен вражеската територия, пазена от римски пълководци! Обявявам името на тази вражеска територия — Египет! С хвърлянето на копие то ние, Сенатът и римският народ, обявяваме свещена война на Египет в лицето на неговите цар и царица!

Копието се отдели от ръката му, прелетя над стълба и падна посред откритото пространство, обявено за вражеска територия. Там се вееше знаме и старейшината се показва като великолепен воин — копие то се заби в пръстта непосредствено под него. Надигна се радостен рев и присъстващите започнаха да хвърлят по копието мънички дървени кукли.

Октавиан стоеше отстрани с другите жреци и гледаше представлението със задоволство. То беше старо, внушително, изцяло в духа на древните обичаи. Сега Рим бе официално във война, но не срещу римлянин. Враговете бяха Царицата на зверовете и Птолемей XV Цезар, владетели на Египет. Да, да! Какъв късмет, че бе успял да направи Агрипа старейшина на фециалите! А нима от Меценат не стана добър, макар и малко кекав вербенарий?

Октавиан тръгна към дома си, заобиколен от стотици клиенти, страшно доволен от настъпилата промяна. Дори плутократите — нима най-богатите не бяха най-неохотните данъкоплатци? — днес изглеждаха особено благоразположени към него, макар че това щеше да продължи само до първото плащане. Той беше завършил приготовленията по събирането на данъците — имаше списъци, които описваха доходите на всеки гражданин и се обновяваха на всеки пет години. По закон това бе задължение на цензорите, но от няколко десетилетия те бяха занемарили тази си работа. Като триумвир на Запада през последните десет години, Октавиан бе поел задълженията им и се беше погрижил да обнови данните за всеки гражданин. Събирането на новия данък беше сложна работа, която изискваше голяма сграда — Портик Минуция на Марсово поле.

Той смяташе да превърне първия ден на плащане в нещо като фестивал, но без забавления, а с патриотична атмосфера. Колонадите и дворът на Портик Минуция бяха украсени с алени знамена с надписа SPQR, афиши на женска фигура с оголени гърди, глава на чакал и животински лапи, които тъпчеха надписа в безформена маса. На друго знаме бе изобразен безумно грозен младеж с Двойната корона в

червено и бяло и надпис **ТОВА ЛИ Е СИНЪТ НА БОЖЕСТВЕНИЯ ЮЛИЙ? НЕ МОЖЕ ДА БЪДЕ!**

Когато слънцето се издигна над Есквилин, се появи процесия, водена от Октавиан, облечен в тържествената си жреческа тога и лавров венец на главата — символ на триумфиращите генерали. Зад него вървеше Агрипа, също с венец, вдигнал украсената тояга на авгур и облечен в тога в червено и пурпур. Следваха Меценат, Статилий Таурус, Корнелий Гал, Месала Корвин, Калвизий Сабин, Домиций Калвин, банкерите Балбии и Опий и други от най-верните му поддръжници. Това обаче беше недостатъчно за Октавиан и той бе поставил три жени между себе си и Агрипа. Ливия Друзила и Октавия носеха одеждите на весталки, което поставяше третата — Скрибония — в сянка. Октавиан направи голямо представление, като плати своите двадесет и пет процента, възлизащи на повече от двеста таланта, макар че не изнесе торби с монети. Достатъчна беше разписката от банкерите му.

Ливия Друзила пристъпи към масата.

— Аз съм римски гражданин! — силно извика тя. — Като жена не плащам данъци, но сега искам да платя, защото така ще попреча на Клеопатра Египетска да превърне любимия ни Рим в пустиня, в която няма да има нито хора, нито пари! Давам за тази кауза двеста таланта!

Октавия произнесе същата реч и плати същата сума, но Скрибония можеше да си позволи само петдесет таланта. Това нямаше значение. Бързо насъбралата се тълпа вече викаше толкова силно, че напълно заглуши Агрипа, който плати осемстотин таланта.

Добра работа за деня.

Но не така педантична и фина като тази, която Октавиан и съпругата му свършиха при подготвянето на клетвата за вярност.

— О-о-ох! — въздъхна Октавиан, докато четеше оригиналната клетва, положена от Марк Ливий Друз преди шейсет години. — Как да поискам от хората да се закълнат като мои клиенти, както е сторил Друз!

— Италийците не са имали патрони по онова време, защото не са били римски граждани. Днес всеки си има патрон.

— Знам, знам! Колко богове ще ползваме?

— Повече от Слънцето, Земята и Татко Либер. Друз е използвал повече, макар да ми се вижда странно, че сред тях фигурира и Марс —

по негово време не е имало военна заплаха.

— Мисля, че той е знаел, че ще се стигне до война — каза Октавиан и вдигна писеца. — Ларите и пенатите, какво ще кажеш?

— Да. А също и Божественият Юлий, Цезаре. Той ще подсили положението ти.

На Нова година клетвата беше разпратена из цяла Италия, от Алпите до свода, носа и петата на ботуша. В Рим тя се появи на трибуната на Форума, в съдилището на градския претор, на всички кръстовища, където имаше светилища на ларите, на всеки пазар за месо, риба, плодове, зеленчуци, зехтин, зърно и подправки и по големите градски порти от Капена до Квиринал.

Кълна се в Юпитер Добрия и Всемогъщия, в Слънцето, в Земята, в Татко Либер, във Веста на домашното огнище, в ларите и пенатите, в Марс, в Белона и Нерион, в Божествения Юлий, в боговете и героите, основали и помагали на народа на Рим и Италия в техните борби, че ще смятам за свои приятели и врагове онези, които император Гай Юлий Цезар, Синът на Божествения, смята за свои приятели и врагове. Кълна се, че ще работя на страната на император Гай Юлий Цезар, Сина на Божествения, във войната му срещу царица Клеопатра и цар Птолемей Египетски, както и в полза на всички други, положили тази клетва, дори с цената на моя живот, живота на децата и родителите ми, а също и на имуществото ми. Ако благодарение на делото на император Гай Юлий Цезар, Сина на Божествения, Египет бъде победен, кълна се да му бъда верен не като клиент, а като приятел. Полагам тази клетва и ще я предавам на колкото се може повече хора. Кълна се честно и знам, че вярата ми ще ме възнагради. Отрека ли се, нека ми отнемат живота, децата, родителите и имуществото ми. Тъй да бъде. Заклех се.

Обнародването на клетвата предизвика сензация, защото Октавиан не я беше обявил предварително, тя просто се появи. До нея стоеше човек на Меценат или Октавиан, натоварен да отговаря на въпроси и да бъде свидетел на полагането ѝ. Имаше също и писар, който записваше имената на заклелите се. Междувременно мълвата за неволното предателство на Марк Антоний се бе разпространила навсякъде. Хората знаеха, че вината не е негова и че войната е започната от Египет. Антоний беше котешката лапа на Клеопатра, нейното оръжие на унищожението, пазено заключено и упоено, за да служи на плътските ѝ страсти и на бойното поле. Злословията по неин адрес се множаха, докато хората не започнаха да я смятат за нечовешко чудовище, което използва като сексуална играчка дори и сина си Птолемей „Цезар“. За египетските владетели инцестът беше нещо обичайно — за римляните нямаше нещо по-чуждо от това. Ако Марк Антоний приемаше подобно нещо, значи вече не беше римлянин.

Клетвата приличаше на малка вълничка, устремена навътре в морето. Малцина я яхнаха веднага, но започнаха да убеждават и други да сторят като тях — и се надигна огромна вълна. Всички Октавианови легиони се заклеха, екипажите и гребците на корабите му — също. Накрая клетва положиха и всички сенатори, тъй като много добре си даваха сметка, че неполагането ѝ бързо се превръщаше в доказателство за държавна измяна. Единственото изключение бе Полион, той отказа. Верен на думата си, Октавиан не потърси отмъщение. Възраженията срещу данъка престанаха. Вече всички искаха единствено да победят Клеопатра и Птолемей — победата означаваше и отмяна на данъка.

Агрипа, Статилий Таурус, Месала Корвин и останалите генерали и адмирали бяха изпратени при частите си. Октавиан също се приготви да напусне града.

— Меценате, ти ще управляваш Рим и Италия от мое име — каза той, без да осъзнава, че през последните няколко месеца е пораснал и се е променил. Миналият септември той беше навършил тридесет и една и това му личеше — лицето му бе силно и спокойно, все още красиво, но и мъжествено.

— Сенатът никога няма да го допусне — отвърна Меценат.

Октавиан се ухили.

— Сенатът няма да е тук, скъпи ми Меценате. Вземам го със себе си на кампанията.

— Богове! — тихо възкликна Меценат. — Стотици сенатори, та това си е жива рецепта за полудяване!

— Ни най-малко. Имам работа за всички тях и докато са под мой надзор, няма да безделничат в Рим и да замислят поредната пакост.

— Прав си.

— Винаги съм прав.

[1] Бързоходни римски кораби с 88 гребла. — Б.ред. ↑

[2] Колегия от жреци, на която било възложено обявяването на война, провъзгласяването на мир, сключването на договори и т.н. — Б.пр. ↑

[3] Носач на зелено клонче, използвано в церемонии, особено от лавър, мирта, маслина и кипарис. — Б.пр. ↑

[4] Плочки, служещи за основа. — Б.ред. ↑

25.

Клеопатра изпадна в ужасно неудобно положение, което се влоши още повече, когато двамата с Антоний потеглиха от Ефес към Атина. В основата на безпокойствието ѝ бе убеждението, че Антоний не ѝ съобщава всичките си мисли и планове. Всеки път, когато тя си фантазираше как ще раздава правосъдие от Капитолия в Рим, в неговите очи проблясваше весела искрица — сигурен белег, че той не вярва в това. Да, Антоний беше стигнал до заключението, че Октавиан трябва да бъде спрял и че войната е единственият начин да постигне това, но Клеопатра не можеше да бъде сигурна за плановите му относно Рим. И макар винаги да беше заставал на нейна страна при диспутите в командирската шатра, той го правеше така, сякаш те нямаха особено значение — сякаш за него бе по-важно да угажда на нея, отколкото да се грижи за настроението на легатите си. Освен това се беше обиграл в отбиването на обвиненията ѝ в нелоялност. Антоний застаряваше, страдаше от пропуски в паметта, но дали наистина вярваше, че Цезарион ще стане цар на Рим? Клеопатра не беше сигурна в това.

Само деветнадесет от тридесетте легиона отплаваха към Западна Гърция. Останалите единадесет трябваше да се настанят в Сирия и Македония. Сухопътните сили на Антоний обаче бяха допълнени от четиридесет хиляди пехотинци и конници от царете клиенти, повечето от които бяха дошли лично в Ефес само за да научат, че няма да съпровождат Антоний и Клеопатра до Атина. Вместо това трябваше сами да се доберат до военния театър в Западна Гърция. А това не се хареса на нито един от тях.

Марк Антоний нарочно беше решил да пътува отделно от дребните владетели — той се боеше, че ако видят поведението на Клеопатра в командирската шатра, те ще влошат положението му, като застанат на нейна страна срещу неговите римски генерали. Само той знаеше колко отчаяна бе ситуацията, защото единствен бе напълно наясно с твърдото желание на египетската си съпруга да има думата по всички въпроси. А всичко туй беше толкова глупаво! Желанията на

Клеопатра и на генералите обикновено се припокриваха. Проблемът беше, че нито тя, нито те искаха да признаят това.

Гай Юлий Цезар веднага би напипал слабостта му като командващ, но сред хората на Антоний единствено Канидий имаше представа за нея. Той обаче бе пренебрегван заради ниския си произход. Просто казано, Антоний можеше да командва сражение, но не и кампания. Твърдата му увереност, че нещата така или иначе ще се развият добре, създаваше проблеми със снабдяването, логистиката като цяло беше непрекъснато загърбвана. Освен това Антоний бе твърде зает да се грижи за доброто настроение на Клеопатра, за да мисли за екипировка и продукти. Основната му енергия бе посветена на това да ѝ обръща възможно повече внимание. Хората му преценяваха това като слабост, докато истинската слабост на Антоний беше неспособността му да я убие и да конфискува военната каса. И любовта, и нагласата му за честна игра не му позволяваха подобно нещо.

Окрилена от надмощието си над Антоний, Клеопатра нарочно провокираше генералите, като искаше от него какви ли не доказателства за верността му, без изобщо да разбира, че с всеки изминал ден поведението ѝ правеше задачата на Антоний много по-трудна, а собственото ѝ присъствие — все по-нежелано.

На Самос изведнъж му хрумна да спрат за известно време и да се позабавляват. Легатите му продължиха към Атина и той остана сам с Клеопатра. Египтянката го смяташе за пияница?

Толкова по-добре — по-голямата част от виното в чашата му тайно се изливаше в нощното гърне от масивно злато, което тя му бе подарила. Собствено, сочеше ликуващо Клеопатра, имаше орел и буквите SPQR на дъното, така че да може да се облекчава върху Рим. Резултатът беше гневна тирада и едно счупено гърне, но преди това тази вест отлетя до Италия и Октавиан я използва с пълна сила.

Другата неприятност беше растящото ѝ убеждение, че Антоний всъщност не е никакъв военен гений. Тя не можеше да разбере, че собственото ѝ поведение не му позволяваше да воюва със стария си плам и заслужен авторитет. Да, накрая той постигаше целта си, но постоянните кавги изтощаваха бойния му дух.

— Върви си — уморено ѝ повтаряше той. — Върви си у дома и остави тази война на мен.

Но тя не можеше да направи това, защото той беше съвсем прозрачен. Ако тя си тръгнеше за Египет, Антоний щеше да стигне до съглашение с Октавиан и всичките ѝ планове щяха да пропаднат.

В Атина той отказа да продължи на запад — ужасяваше се от деня, в който Клеопатра отново ще се появи сред армията му. Канидий бе отличен втори командир и щеше да се погрижи за Западна Гърция. „Моята главна задача е да пазя легатите си от царицата“ — мислеше си Антоний. Тази задача беше толкова сериозна, че той занемари кореспонденцията си с Канидий — нещо леко за човек като Антоний с неговата пристрастеност към удоволствията. Той пренебрегваше всяко писмо на тема снабдяване.

Новината, че Октавиан е отворил завещанието му, го потресе.

— Аз, изменник? — невярващо попита той Клеопатра. — Откога посмъртните разпореждания на човек го правят предател? Богове, това вече е нетърпимо! Лишен съм от законния ми пост на триумвир и от всичките ми правомощия! Как смее Сенатът да застава на страната на противния дребен *irrumator*? Той е този, който е извършил светотатство! Никой не може да отваря завещание приживе, а той го е сторил? И те са му простили!

После пристигна и клетвата за вяност. Полион изпрати едно копие до Атина с писмо, в което съобщаваше, че е отказал да я положи.

Антоний, той е страшно хитър! Няма да накаже онези, които откажат да се закълнат — иска идните поколения да бъдат впечатлени от неговата снизходителност, типична за божествения му баща! Дори прати съобщения до магистратите на Бонония и Мутина — твои градове, пълни с твои клиенти! — с пояснението, че никой не трябва да бъде принуждаван да се закълне. Чух, че клетвата ще бъде разпространена и в провинциите на Октавиан, които нямат чак такъв късмет — жителите им не могат да избират като тези в Бонония и Мутина и трябва да се закълнат, независимо дали го желаят или не.

Казвам ти, Антоний, хората се кълнат масово и абсолютно доброволно. Жителите на Бонония и Мутина също полагат клетвата, и то не защото се чувстват заплашени. На всички им е дошло до гуша от несигурността през последните няколко години и са готови да се закълнат и в дрехите на някой клоун, стига да смятат, че това ще им донесе спокойствие. Октавиан те изключи от предстоящата кампания — ти си просто упоената и оглупяла марионетка на Царицата на зверовете. Най-много ме впечатлява, че той непрекъснато споменава египетската царица и представя и Птолемей XV Цезар като равнопоставен агресор.

Лицето на Клеопатра беше пепеляво, когато треперещите ѝ пръсти оставиха писмото на Полион.

— Как може Октавиан да постъпи така със *сина* на Цезар? С кръвния му син, с истинския му наследник — при това все още дете!

— И сама можеш да се досетиш — обади се Ахенобарб, докато четеше писмото. — Цезарион навърши шестнайсет миналия юни. Вече е мъж.

— Но той е *син* на Цезар? *Единственият* му син!

— И жив двойник на баща си — безцеремонно рече Ахенобарб. — Октавиан знае много добре, че ако Рим и Италия видят момъка, всички ще застанат зад него. Сенатът тутакси ще го направи римски гражданин и ще лиши Октавиан от тъй нареченото бащино богатство, както и от всичките му клиенти, а това е далеч по-важно. — Ахенобарб я изгледа свирепо. — По-добре щеше да бъде да си беше останала в Египет и да пратиш Цезарион на тази кампания, Клеопатра. Така на съветите нямаше да има толкова разправии.

Тя се сви. Нямаше какво да му отговори.

— Не, ако казаното от теб е истина, значи съм била права да оставя Цезарион в Египет. Ще победа от негово име и едва тогава да го покажа.

— Ти си глупачка, жено! Докато си седи на гъза на Нашето море, Цезарион е невидим. Октавиан може да пуска листовки и да го описва

както си пожелае, без да има кой да му възрази. А ако Октавиан стигне до Египет, твойт син от Цезар ще си умре без Рим да го види.

— Октавиан никога няма да стигне до Египет! — извика тя.

— Разбира се, че няма — обади се току-що влезлият Канидий. — Ще го бием в Западна Гърция. Имам сигурни данни, че разполага с шестнайсет легиона в пълен състав и седемнайсетхилядна германска и галска кавалерия. Това са сухопътните му сили. Флотът му се състои от двеста големи пентери, които се проявиха добре при Навлох, и от двеста жалки либурни. Численото ни превъзходство е несъмнено.

— Добре казано, Канидий. Не можем да загубим. — Тя потрепери. — Някои спорове могат да се решат единствено с война. Но резултатът винаги е неясен, нали? Вземете Цезар. Винаги са го превъзхождали числено. А казват, че Агрипа бил добър почти колкото него.

Веднага след пристигането на писмото от Полион те поеа към Патра на входа на Коринтския залив в Западна Гърция. Цялата армия вече беше тук, корабите бяха заобиколили Пелопонес и навлязоха в Адриатика.

Макар че неколкостотин съда бяха оставени да охраняват Метона и Коркира, основният флот се състоеше от около четиристотин и осемдесет от най-големите квинквереми в света. Тези гиганти имаха по осем души на гребло, бяха напълно покрити с палуби и разполагаха с масивни бронзови клюнове, поддържани от яки дъбови греди. Корпусите им бяха подсилени със здрави греди с квадратно сечение и обшити с железни листа, които да поемат ударите на противниковите тарани. Дължината им беше двеста стъпки, а най-голямата ширина — петдесет стъпки. Те се издигаха на десет стъпки над водата в предната част и на двадесет и пет стъпки при носа и кърмата. На всеки кораб

имаше четиристотин и осемдесет гребци и сто и петдесет войници, както и високи кули и артилерия. Всичко това ги правеше неуязвими, което беше чудесно защитно предимство, но пък пълзяха бавно като охлюви и това ги правеше неподходящи за атака. „Антония“, флагманският кораб на Антоний, беше още по-грамаден. Шейсет от корабите на Клеопатра бяха с подобни размери и конструкция, а останалите шейсет бяха широки триреми с по четирима души на гребло и можеха да се движат много бързо, особено при вдигнато платно. Нейният флагмански кораб „Цезарион“, макар и изрисуван и позлатен, беше пъргав и пригоден повече за бягство, отколкото за бой.

Когато всичко бе в пълна готовност, Антоний се отпусна доволно, без да вижда нищо нередно в това да дава общи заповеди, оставяйки повечето подробности на самите легати, някои от които бяха добри, други — недотам, а трети — направо безнадежден случай.

Самият той се беше установил на линията между Коркира и Метона, в едно пелопонеско пристанище непосредствено на север от нос Акритас. Богуд Мавритански, който беше избягал от брат си Бокх, бе назначен за командир на Метона, а другата морска база на остров Левкас бе поверена на Гай Сосий. Дори на Киренайка в Африка беше оставен гарнизон — там се разположи Луций Пинарий Скарп, праплеменник на Божествения Юлий, начело на четири легиона и кораби. Той трябваше да охранява доставките от зърно и храни от Египет. Огромни хранителни запаси се струпаха в Самос, Ефес и множество пристанища на Източна Гърция.

Антоний беше решил да изостави Западна Македония и Северен Епир, да не разтегли много фронта и да разрежи войските и корабите си. Така той остави на Октавиан териториите и Виа Игнация — големия път на изток. Страхът от прекалено дългия и изтънен фронт го обсеби до такава степен, че дори реши да изостави Коркира. Основната му база беше заливът Амбракия. Този огромен водоем с криволичеца брегова линия бе ограден почти отвсякъде от суша и входът му към Адриатическо море бе широк едва една миля. Южният нос се наричаше Аксиум и там Антоний разположи командния си пост. Легионите и помощните войски се разположиха на много мили около него по блатистата, нездравословна и пълна с комари местност. Макар да се бе установила тук сравнително отскоро, войската скоро

изпадна в бедствено положение. Нападна я пневмония и треска, дори най-здравите се простудиха, а храната започваше да привършва.

Доставките не бяха добре организирани и всички предложения на Клеопатра в това отношение или се пренебрегваха, или се саботираха съвсем преднамерено. Но нито тя, нито Антоний обръщаха достатъчно внимание на този проблем — те бяха сигурни, че решението им да държат запасите на източния бряг е добра стратегия. За да стигне до тях, Октавиан трябваше да заобиколи Пелопонес. Само че и двамата не бяха взели предвид високите, стръмни и на места непроходими планини, които минаваха като широк гръбнак от Македония до Коринтския залив и отделяха Източна Гърция от Западна. Пътищата бяха по-скоро пътеки — ако изобщо съществуваха.

От всички легати единствено Публий Канидий осъзнаваше крещящата нужда да се докарат по море около Пелопонес повече хранителни и зърнени запаси, но Антоний се заинати и изгуби много дни, докато одобри заповедта, която след това трябваше да стигне на изток, за да бъде изпълнена. А това отнемаше време.

Оказа се обаче, че Антоний и Клеопатра не разполагат с време. Всички знаеха, че късната зима и ранната пролет даваха предимство на тези, които се намираха на източния бряг на Адриатика, и никой в командирската шатра на Антоний не вярваше, че Октавиан би могъл — или би посмял — да пресече Адриатика преди лятото. Тази година обаче всички морски богове от татко Нептун до морските лари бяха на страната на Октавиан. Духаха свежи западни ветрове — нещо напълно необичайно за сезона. Това означаваше попътен вятър за Октавиан и насрещен за Антоний, който не можеше по никакъв начин да попречи на противника си да отплава и акостира, където си пожелае.

Докато транспортните кораби пресичаха Адриатическо море от Брундизиум, Марк Агрипа отдели половината от четиристотинте си кораба и удари базата на Антоний в Метона. Победата бе пълна — след като уби Богуд, унищожи половината от корабите му и принуди останалата половина да премине на негова страна, Агрипа стори същото със Сосий на Левкас. Самият Сосий успя да избяга, но това беше слаба утеха. Сега Антоний и Клеопатра бяха напълно откъснати от снабдяването по море, независимо откъде идваше то. Изведнъж

единственият начин за изхранване на войската бе продоволствията да се доставят по суша, но Антоний бе непреклонен — войниците му нямаше да се превърнат в товарни животни, нито пък във водачи на товарни животни! Нека мързеливите египтяни на Клеопатра да си заслужат хляба! Нека те да организират изхранването!

Всяко магаре и муле в Източна Гърция бе конфискувано и натоварено до последно. Оказа се обаче, че египетските водачи не се отнасяха с особено уважение към животните, пропускаха да ги напоят и гледаха безучастно как те умират, докато колоните пресичаха хребетите на Долопия. Затова хиляди гърци бяха принудени с оръжие да нарамят торби и стомни и да изминат пеша осемдесетте ужасни мили между заливите Малис и Амбракия. Сред окаяните носачи беше и грък на име Плутарх, който издържа изпитанието и години по-късно забавляваше внуците си със страшните си разкази как е мъкнел жито през ужасните чукари.

Към края на април Агрипа контролираше Адриатическо море, а всички войски на Октавиан бяха дебаркирали около Епироте Торине от подветрената страна на Коркира. Октавиан реши да направи Коркира своя основна морска база и продължи на юг със сухопътните сили, надявайки се да изненада Антоний при Акциум.

До този момент погрешните решения на Антоний се дължаха на неблагоприятния ефект, който Клеопатра оказваше върху легатите. Сега обаче той допусна кардинална грешка — прибра всички кораби в Амбракия, общо четиристотин и четиридесет съда, останали след причинените от Агрипа загуби. Предвид размерите и скоростта на корабите бе невъзможно да се очаква, че заприщеният флот ще може да излезе през тясното гърло на залива. И докато Антоний и Клеопатра стояха безсилни, останалите им бази падаха в ръцете на Агрипа — Патра, целият Коринтски залив и западен Пелопонес.

Опитът на Октавиан да избърза и да изпревари Антоний по суша се провали. Теренът бе мокър и кален, хората му страдаха от простуда. Действайки според съобщенията на съгледвачите, Антоний и убиецът Децим Турулий излязоха с няколко легиона и галатянската конница и разгромиха предните легиони. Октавиан беше принуден да спре.

Отчаяно нуждаещият се от победа Антоний се погрижи войниците му да го приветстват като император (за четвърти път в неговата кариера) и разду неоправдано много успеха си. Поради болестите и все по-малките дажби моралът в лагерите бе изключително нисък. Командирите недоволстваха, като основната заслуга за това беше на Клеопатра. Тя така и не направи опит да остане на заден план, редовно обикаляше да ругае и критикува и се държеше ледено и надменно. Не смяташе, че прави нещо нередно. Връзката ѝ с римляните беше вече на шестнадесет години, но тя така и не бе успяла да схване концепцията за равенство, която не предполагаше автоматична почит към мъж или жена, пък дори да е роден да носи сенаторска лента или диадема. Обикновените легионери я обвиняваха за ужасната бъркотия, в която се намираха, подиграваха ѝ се и я освиркваха. Тя не можеше да заповяда да бъдат наказани. Центурионите и легатите просто не ѝ обръщаха внимание.

Накрая Октавиан се настани на суха почва край северния нос на залива. Връзката между огромния му лагер и продоволствената база на брега се охраняваше от „дълга стена“. Получи се безизходно положение — Агрипа бе блокирал залива откъм море, а Октавиан лишаваше Антоний от възможността да премести лагера си на някое не така бластисто място. Гладът надигна още повече грозната си глава. Последва го отчаянието.

Един ден, когато западният вятър не духаше така силно, Антоний отдели част от флота си под командването на Таркондимот. Агрипа незабавно го пресрещна с верните си либурни и го направи на пух и прах. Самият Таркондимот бе убит. Само внезапната промяна в посоката на вятъра позволи на по-голямата част от корабите да се върнат обратно в своя затвор. Агрипа бе озадачен от факта, че внезапното им излизане от залива се командваше от цар клиент и че на нито един от корабите нямаше римски войски, но изтълкува това като съмнение от страна на Антоний, че ще успее да победи.

Всъщност решението се дължеше на разногласията в съветите, които Марк Антоний продължаваше да свиква най-редовно. Антоний и римляните искаха сражение на сушата, а Клеопатра и царете клиенти настояваха за морска битка. Двете фракции виждаха, че се намират в безизходна ситуация, и започваха да разбират, че трябва да изоставят нахлуването в Италия и да се върнат в Египет, където да се

прегрупира и да измислят по-добра стратегия. Но за да направят това, трябваше първо да нанесат достатъчно сериозно поражение на Октавиан, за да предизвикат масово отстъпление.

По суша пристигаше достатъчно храна, за да овладеят донякъде глада, но дажбите трябваше да станат по-големи. В това отношение Клеопатра понесе загуба, която доведе до бързото отчуждаване на чуждестранния седемдесетхиляден помощен контингент. Антоний тихомълком осигуряваше по-големи дажби за шейсет и петте хиляди римски войници — но не го правеше достатъчно дискретно. Царете клиенти научиха, обявиха се категорично против и го намразиха. Естествено, обявиха Клеопатра за слаба, тъй като не бе успяла да убеди или принуди Антоний да сложи край на тази нечестна практика.

В началото на лятото в лагерите плъзнаха треска и коремен тиф. Нито римляни, нито чужденци проявиха предвидливостта — или ентусиазма — да тренират войниците. Почти сто и четиридесет хиляди души стояха на едно място — бездейни, гладни, болни и недоволни. В очакване някой горе да измисли някакъв изход. Дори не настояваха за битка — това беше сигурен знак, че вече са се предали.

И тогава Антоний измисли изход. Отърси се от мрачното си настроение, събра щаба си и обясни:

— Имаме късмет, намираме се в близост до река Ахерон — каза той и посочи картата. — А ето тук е Октавиан — неговият късмет е далеч по-малък. Налага му се да носи прясна вода от река Ороп, която е доста далеч от лагерите му. Водата пристига през разполовени и издълбани дървета, които в момента сменят с теракотени тръби, докарвани от Италия от Агрипа. Точно сега обаче положението с водата е критично за него. Затова ще прекъснем водоснабдяването му и ще го принудим да се премести от сегашното си място някъде по-близо до Ороп. За съжаление разстоянието, което трябва да изминем, за да го изненадаме, не допуска мащабна атака по суша, поне в началото.

Той продължи, като посочваше с пръст съответните райони, и изглеждаше много самоуверен. Настроението в командирската шатра се пооправи, особено като се има предвид, че Клеопатра си мълчеше.

— Дейотар Филадельф, ти ще вземеш своята и тракийската конница, Реметалк ще ти бъде пръв помощник и ще бъдете член

отряд. Знам, че трябва да направите голяма обиколка около залива, но Октавиан няма да следи какво става там, тъй като е много далеч. Марк Лурий ще вземе десет легиона и ще ви следва колкото се може по-бързо. В същото време аз ще прекарам останалата пехота през залива и ще се разположа на лагер точно под стените на Октавиан. Той няма да се впечатли особено и когато му предложи сражение, ще го избегне. Освен това се е окопал твърде добре, за да се разтревожи. Лурий, когато пехотата ти настигне конницата на Дейотар Филадельф, ще прекъснете водопровода на Октавиан и ще разграбите складовете му за храна. Щом разбере какво става, той ще се оттегли към Ороп. И докато прави това с помощта на Агрипа, ние ще се изнесем към Египет.

Възбудата се усили. Маневрата беше великолепно, с много добри изгледи за успех. Недоволството обаче бързо растеше след новината, че римските войници се хранят по-добре. Един тракийски командир дезертира при Октавиан и издаде плана до най-малката подробност. Сражение нямаше. Дейотар Филадельф и Реметалк отидоха направо при Октавиан, след което заедно с германската конница тръгнаха да разбият приближаващите пехотинци. Те обърнаха и побягнаха обратно към Акциум.

Щом научи за катастрофата, Антоний прати последния си конен контингент под командването на Аминт и лично поведе легионите около залива. Но щом стигна колегите си и германците, Аминт също дезертира, като предложи себе си и своите две хиляди конници на Октавиан.

Антоний се принуди да върне легионите си обратно при Акциум, убеден, че на това ужасно място не може да има сухоzemно сражение.

— Не знам как да се отскубнем! — извика той на Клеопатра. Настроението му беше черно, той бе съсухрен като мумия. — Боговете са ме изоставили, късметът ми също. Ако ветровете си духаха, както обикновено, Октавиан никога нямаше да успее да прекоси Адриатика! А ето че те се обърнаха и осуетиха всичките ми планове! Клеопатра, Клеопатра, какво да правя? Всичко е свършено!

— Тихо, тихо — успокои го тя, като галеше твърдите му къдрици. Чак сега забеляза, че са започнали да посивяват. И то само за една нощ!

Тя също изпита безсилието, невъобразимия ужас от мисълта, че нейните богове са застанали заедно с боговете на Рим на страната на

Октавиан. Как иначе би успял да прекоси Адриатика? И защо бе дарен с такъв велик пълководец като Агрипа? Но най-тревожният въпрос бе защо не беше изоставила Марк Антоний на неизбежната му съдба и не бе избягала към Египет? Вярност? Не, разбира се, че не! В края на краищата, какво му дължеше? Той беше просто неин роб, инструмент, нейно оръжие! Винаги го бе знаела! Тогава защо се държеше за него? Та той нямаше и никога не бе имал нито умението, нито куража за подобно начинание. Просто от любов към нея се бе опитал да бъде човекът, от когото тя имаше нужда. Това е Рим, помисли си тя, като продължаваше да го гали. Дори велик и могъщ монарх като Клеопатра не бе в състояние да изтръгне римското от един римлянин. „Почти успех. Но само почти. Не бих могла да го направя с Цезар, не мога и с Антоний. Тогава какво правя тук? Защо през последните дни откривам, че съм по-нежна с него, че вече не го тормозя? Че съм мила с него — аз, която никога не съм била такава?“

И тогава ѝ просветна с ужас като от някакво внезапно природно бедствие — лавина, водна стена, земетресение — „Обичам го!“ Залюля го в прегръдките си, целуна лицето му, ръцете му, китките и вцепенена осъзна новото чувство, което неумолимо я изпълваше, нахлуваше, побеждаваше я. „Обичам го, обичам го!“ Горкият Марк Антоний, най-сетне получи своето отмъщение! „Обичам те толкова много, колкото ти обичаш мен — изцяло, безгранично. Стената около сърцето ми се разтърси, разпука се и се разтвори, за да допусне Марк Антоний. Любовта му към мен беше клинът, който стори това. Той ми предложи римския си дух, потъна в толкова гъст и черен мрак, че не вижда нищо, освен мен. И с тази своя жертва ме накара да го обичам. Каквото и да крие бъдещето, то е едно и също за двама ни. Не мога да го изоставя“.

— Антоний, обичам те! — извика тя и го прегърна.

Лятото напредваше, легатите напускаха Антоний с дузини, а сенаторите се спасяваха при Октавиан на стотици. Беше съвсем лесно, колкото да прекосят с гребане залива. Обхванатият от отчаяние Антоний не направи никакъв опит да ги спре. Молбите им за убежище винаги се въртяха около „онази жена“, причината за цялата съсипия. Един шпионин разказа любопитно нещо на Клеопатра — тракиецът

Реметалк бил особено жлъчен в критиките си към Антоний, докато Октавиан не го срязал.

— Затваряй си устата! — озъбил му се той. — Това, че харесвам измяната, не означава, че трябва да харесвам и предателите.

За Антоний най-лошият удар дойде в края на юли. Без изобщо да крие ненавистта си към Клеопатра — всъщност дори обявявайки я най-грубо — напусна и Ахенобарб.

— Дори и заради теб не мога да издържа и един ден повече с онази жена, Антоний. Знаеш, че съм болен, но вероятно нямаш представа, че умирам. И искам да умра в Рим, далеч от всякакъв намек за онази. Какъв глупак си само, Марк! Без нея щеше да спечелиш. А с нея нямаш никакъв шанс.

Плачейки, Антоний гледаше как лодката пренася Гней Домиций Ахенобарб през залива, след което прати цялото му имущество след него. Категоричните възражения на Клеопатра удариха на камък.

Ден по-късно Ахенобарб бе последван от Квинт Делий и последните сенатори.

След още един ден Октавиан прати на Антоний елегантно писмо.

Най-преданият ти приятел Гней Домиций Ахенобарб умря спокойно снощи. Искам да знаеш, че го посрещнах с добре дошъл и се отнесох с голямо уважение към него. Доколкото разбрах, синът му Луций е сгоден за голямата ти дъщеря от сестра ми Октавия. Годещт ще бъде почетен, дадох думата си на Ахенобарб. Ще бъде интересно да видя потомството на двойка, свързваща кръвта на Божествения Юлий, Марк Антоний и Ахенобарбите, не мислиш ли? Метафорично дърпане на въже, като се има предвид, че Ахенобарбите винаги са се противопоставяли на Юлиите.

— Липсва ми, липсва ми! — простена Антоний, без да може да задържи сълзите си.

— Той беше най-неотстъпчивият ми враг — твърдо рече Клеопатра.

На секстилските иди Клеопатра свика военен съвет. „Колко малко сме останали!“ — помисли си тя, докато нежно настаняваше Марк Антоний в курулното му кресло.

— Имам план — обяви Клеопатра на Канидий, Попликола, Сосий и Марк Лурий, единствения останал старши легат. — Възможно е и някой от вас да има план. Ако е така, бих искала да го чуя, преди да говоря.

Тонът ѝ беше смирен, звучеше искрено.

— Аз имам план — обади се Канидий, много благодарен за неочакваната възможност да изложи идеята си, без да е нужно самият той да свиква съвета. Бяха минали месеци, откакто беше престанал да се доверява на Антоний, който се бе превърнал в сянка на самия себе си. По *нейна* вина, а не по нечия друга. Само като си помислеше, че навремето я бе защитавал! Е, стига толкова.

— Говори, Канидий — рече тя.

Канидий също изглеждаше стар въпреки стегнатата фигура и любовта към физическа работа. Честността му обаче си оставаше същата.

— Първото, което трябва да направим, е да изоставим корабите — каза той. — Не можем да запазим дори флагманските. Трябва да изоставим *всички* кораби, включително и тези на царица Клеопатра.

Клеопатра настръхна, понечи да се обади, но затвори уста. Нека Канидий да приключи с нелепия си план. После ще дойде нейният ред!

— Оттегляме сухопътните сили с усилен марш към Македония и Тракия, където ще имаме място да маневрираме и да дадем сражение там, където ние решим. Ще бъдем в идеална позиция да набираме допълнителни войски от Мала Азия, Анатолия и дори от Дакия. Можем да използваме седемте македонски легиона, които в момента са около Тесалоника — а те са добри войници, както много добре знаеш, Антоний. Предлагам района зад Амфиполис, където въздухът е чист и сух. Тази година беше достатъчно влажна и няма да има прашни бури като в битката при Филипи. Реколтата е богата и тъкмо ще е прибрана. Това ще даде на болните войници време да възвърнат силите си, а духът ще се вдигне дори и от факта, че изоставяме това отвратително място. Не вярвам, че Октавиан и Агрипа могат да се придвижват със скоростта на Цезар, чух също, че Октавиан е на път да остане без пари. Може дори да се откаже от кампания така далеч от Италия, на прага на

зимата и при несигурни снабдителни линии. Ние ще се придвижваме по суша, а той ще трябва да закара флота си от Адриатика до северната част на Егейско море. На нас кораби няма да са ни нужни, а тъй като ще държим Виа Игнация, той ще трябва да разчита на корабите си за снабдяване.

Канидий млъкна, но щом Клеопатра понечи да се обади, той вдигна ръка така заповеднически, че тя премълча. А останалите глупаци поглъщаха всяка негова дума!

— Твое величество — продължи Канидий, обръщайки се направо към нея, — знаеш, че съм бил най-силният ти поддръжник. Но това вече не е така. Времето показва, че в една кампания няма място за жени, още по-малко в командирската шатра. Присъствието ти тук предизвика разпри, гняв и противопоставяне. Благодарение на теб изгубихме ценни хора и още по-ценно време. Това, че си тук, лишава римските войници от тяхната жизненост и воля за победа. Полът ти създаде толкова много проблеми, че дори да беше Юлий Цезар — а ти определено не си — присъствието ти е непоносим товар за Антоний и генералите му. Затова твърдо казвам, че трябва незабавно да се прибереш в Египет.

— Няма да направя такова нещо! — извика Клеопатра и скочи на крака. — Как смееш, Канидий! Тази война се води с моите пари! Няма да се прибера, докато войната не бъде спечелена!

— Не ме разбра, твое величество. Искам да кажа, че не можем да спечелим войната, докато ти си тук. Ти си жена, която се опита да влезе във войнишки ботуши и не успя. Ти и твоята клоунада ни струвахте скъпо и е крайно време да го разбереш. Ако искаш да спечелим, трябва незабавно да се прибереш у дома.

— Няма да го направя! — процеди през зъби тя. — И не само това, как изобщо можеш да си помислиш да изоставим корабите? Те струват десет пъти повече от имуществото на сухопътната армия, а ти искаш да ги предадем на Октавиан и Агрипа? Та това е все едно да им дадем целия свят!

— Не съм казвал, че трябва да ги предадем на враговете, твое величество. Имах предвид — и ще го кажа направо — да ги изгорим.

— *Да ги изгорим ли?* — ахна тя и докосна с ръка гърлото си, сякаш там бе заседнала бучка. — *Да ги изгорим?* Всички дървета, цялата работа, парите — всичко това да се превърне в дим? Никога!

Не, не и не! Разполагаме с повече от четиристотин годни за бой квинквереми и много повече транспортни кораби! Не ни остана кавалерия, идиот такъв! Това означава, че сухопътната армия не е в състояние да се сражава, че е напълно осакатена! Ако трябва да изоставим нещо, нека да е пехотата!

— Сухопътните сражения се решават от пехотата, а не от кавалерията — каза Канидий, който нямаше намерение да отстъпва пред тази луда жена и пламенното ѝ желание да оправдае похарчените си пари. — Изгаряме корабите и поемаме към Амфиполис.

Антоний седеше мълчалив, докато бушуваше словесната битка между Клеопатра и Канидий, който беше подкрепян от Попликола, Сосий и Лурий. Думите им сякаш бръмчаха, рееха се, растяха и се смалвяха, изтръгваха цветове от стените, преплитаха се и се бореха помежду си. Нереално, помисли си Антоний.

— Няма да си вървя у дома! Няма да изгоря флота си! — крещеше тя. В ъгълчетата на устните ѝ беше избила пяна.

— Иди си у дома, жено! Трябва да изгорим корабите! — крещяха мъжете, стискаха юмруци и ги размахваха към нея.

Най-накрая Антоний се размърда, стовари ръка върху масата и от удара тя завибрира.

— Затваряйте си устата! Млъквайте всички и си сядайте по местата!

Те седнаха, треперещи от ярост и безсилие.

— Няма да горим корабите — с уморен глас рече Антоний. — Царицата е права, те трябва да бъдат спасени. Изгорим ли всичките си кораби, между Октавиан и източния край на Нашето море нищо няма да стои. Египет ще падне, защото Октавиан просто ще ни подмине при Амфиполис. Ще отплава направо за Египет и той ще падне, защото няма да успеем да стигнем до него първи, ако се придвижваме по суша. Помислете си само за разстоянията! Хиляда мили до Хелеспонта, други хиляда през Анатолия и още толкова до Александрия. Може би Цезар би могъл да вземе разстоянието за три или четири месеца, но войниците му са готови да умрат за него, докато нашите само за месец ще се уморят от усилените маршове и ще дезертират.

Аргументите му бяха неоспорими. Канидий, Попликола, Сосий и Лурий се укротиха, а Клеопатра седеше със сведен надолу поглед, без

по лицето ѝ да личи тържество. Най-сетне беше разбрала, че тези глупаци не могат да приемат пола ѝ, а не торбите с пари и това, че е чужденка. Цялата им ненавист е била насочена към *жената*. Римляните не обичаха жените и затова ги оставяха вкъщи дори когато не правеха нищо по-важно от това да отседнат във вилата си извън града! Най-сетне беше намерила отговор на загадката.

— Не знаех, че всичко това е заради пола ми — каза тя на Антоний, след като четиримата му генерали си тръгнаха — сърдити и мърморещи, но все пак убедени в правотата му. — Как съм могла да бъда толкова сляпа?

— Просто защото жизненият ти опит никога не е повдигал това було.

Настъпи неудобно мълчание. Клеопатра усещаше някаква промяна у Антоний. Горчилката и проточилят се спор между нея и четиримата му останали приятели сякаш бяха проникнали през черупката на неговата незаинтересованост и го бяха заредили с мъничко енергия.

— Не искам да споделям *моя* план с Канидий и останалите — рече тя. — Но бих желала да го кажа на теб. Ще ме изслушаш ли?

— С удоволствие, любов моя. С удоволствие.

— Не можем да победим тук, знам го — каза тя, но думите ѝ прозвучаха енергично, сякаш това не я засягаше. — Разбирам също, че сухопътната армия е безполезна. Твоите римски войници са верни, както винаги, и сред тях няма дезертьори. Затова трябва да бъдат спасени, ако е възможно. Това, което искам, е да си пробием път от Амбракия и да продължим с пълна скорост към Египет. Има само един начин да постигнем това. Флотът ни трябва да предложи битка. Битка, която да водиш лично от палубата на „Антония“. Ще оставя подробностите на теб и приятелите ти, защото не разбирам от морски въпроси. Искам да натоварим колкото се може повече от римските ти войници в транспортните кораби, а останалите — на най-бързите галери. Няма смисъл да броим квинкверемите, те са прекалено бавни и ще бъдат настигнати.

Той слушаше напрегнато, без да сваля поглед от лицето ѝ.

— Продължавай.

— Това е нашата тайна, Марк, любов моя. Не можеш да я споделиш дори с Канидий, когато ще оставиш на сушата да командва

остатъка от пехотата. Сложи Попликола, Сосий и Лурий да командват флота, това ще им създаде работа. Щом виждат, че и ти си с тях, няма да надушат нищо. Аз ще бъда на борда на „Цезарион“ малко зад предните линии и ще изчакам да се отвори проход. Щом това стане, побягваме към Египет с войските ти. Ще трябва да държиш допълнителна лодка до „Антония“ — когато ме видиш да тръгвам, ще ме последваш. Ще ме настигнеш бързо и ще се качиш на борда на „Цезарион“.

— Ще изглеждам като дезертъор — намръщено рече Антоний.

— Не и ако се знае, че по този начин си спасил легионите си.

— Мога да подобра плана ти, любима. Пинарий Скарп е в Киренайка с кораби и четири добри легиона. Дай ми един кораб и ще отплавам за Паретоний, за да взема Пинарий и войниците. После ще се срещнем в Александрия.

— Паретоний? Но това е в Либия, а не в Киренайка.

— Точно затова още сега ще пратя кораб към Киренайка. Ще наредя на Пинарий незабавно да се прехвърли в Паретоний.

— Щом не можем да спасим всички единайсет легиона тук, тези четири ще ни бъдат от полза — удовлетворено рече тя. — Тъй да бъде, Марк. Ще подготвя кораба да е плътно до „Цезарион“. Но преди да се качиш на него, трябва да се сбогуваш с мен на „Цезарион“, моля те.

— Лесна работа — разсмя се той и я целуна.

Тайната се разчу, но това бе неизбежно, когато на септемврийските календи легионерите започнаха да се тъпчат като сардини на транспортните и всички други кораби, които можеха да се движат по-бързо. Имаше и други свидетелства, че предстои нещо повече от морска битка — всички кораби, с изключение на масивните пентери натовариха платната си, както и огромни количества храна и вода. Канидий, Попликола, Сосий, Лурий и останалите легати приеха, че веднага след сражението ще избягат към Египет. Това се потвърждаваше и от факта, че всеки негоден за дълго плаване кораб беше изтеглен на брега и изгорен на достатъчно разстояние от входа на залива, за да може димът да се разсее, преди да го види Октавиан. Никой не заподозря, че самото сражение също е димна завеса, че няма да се води докрай. С типичната си римска гордост Попликола, Сосий и

Лурий не можеха и да си помислят за план, при който да не хвърлят всички сили. Канидий, който виждаше през дима, не каза нищо на колегите си и просто се погрижи да събере останалите на сушата войници и да ги подготви за поход, преди Октавиан да се досети какво става.

26.

В края на адриатическото лято вятърът беше по-предсказуем, отколкото във всеки друг сезон — сутрин духаше от запад, а около пладне идеше от северозапад, като набираше все повече сила с обръщането си към север.

Октавиан и Агрипа не бяха пропуснали знаците на предстоящата битка, макар че нито един съгледвач не съобщи за товаренето на платната, водата и храната на транспортните кораби. Ако знаеха и това, те щяха да предприемат контрамерки и да осуетят бягството. При създаването се положение просто прие, че противникът се е уморил да стои на едно място и най-сетне е решил да заложи всичко и да се помъчи да разбие Агрипа по море.

— Стратегията на Антоний е проста — каза Агрипа на Октавиан в командирската шатра. — Ще трябва да пробие моята линия в северния край и да принуди корабите да отстъпят на юг или надалеч от твоя лагер на сушата и моята база в Комарския залив. Сухопътната му армия ще атакува твоя лагер и морската база, при това с добри изгледи за успех. Моята стратегия е също толкова проста. Трябва да му попреча да огъне строя. Който спечели надпреварата на северния фланг, печели и битката.

— В такъв случай вятърът е по-скоро на наша страна, отколкото на негова — рече Октавиан, който едва стоеше на едно място от възмущение.

— Да. На моя страна е и размерът, Цезаре. Чудовищните пентери на Антоний са твърде бавни. Той е великанът Антей, а ние — като Херкулес, същинско джудже в сравнение с него — ухили се Агрипа. — Антоний явно е забравил, че Херкулес вдигнал Антей от майка му Гея. Е, Антей няма да може да черпи сили от земята в една морска битка.

— Дай ми да командвам южния фланг — каза Октавиан. — Отказвам да остана на сушата и всички да ме наричат страхливец. Ако съм достатъчно далеч от центъра на сражението, няма да попреча на тактиката ти, дори и да направя някоя неволна грешка. Колко

легионери смяташ да използваш, Агрипа? Като се има предвид, че в случай на успех Антоний ще нападне лагера и пристанището ни?

— Трийсет и пет хиляди. Всеки кораб ще има харпакс, за да може да придърпа онези чудовища отдалеч, както и колкото се може повече подвижни мостове. Имаме предимството, че войниците ни са обучени като морски пехотинци — а Антоний така и не си направи този труд за своите. Цезаре, няма смисъл да стоиш на южния край. По-добре ела като втори командващ на борда на моята либурна. Надявам се, че няма да се противопоставяш на заповедите ми.

— О, благодаря за комплимента! Кога ще бъде сражението?

— По всичко личи, че утре. Ще бъдем готови.

На втория ден на септември Марк Антоний изведе корабите си от Амбракия, разделени на шест ескадри, като лично водеше най-северната от тях. Десният му (северен) фланг се състоеше от три от шестте ескадри, във всяка от които имаше по петдесет и пет масивни пентери. Втори командващ му бе Попликола. Агрипа беше подредил корабите си по-далеч от брега, отколкото очакваше Антоний, затова му се наложи да гребе повече, отколкото му се искаше. Към средата на сутринта той достигна нужното разстояние и даде почивка на гребците. Битката можеше да започне едва по пладне, когато вятърът започваше да се променя и да духа от север-северозапад.

Клеопатра с транспортните кораби използва предимството от разстоянието и се придвижи в устието на залива, сякаш за да послужи като резерва. Тя се надяваше, че поради неочаквано голямото разстояние от брега Агрипа няма да забележи, че на корабите са натоварени войници.

Вятърът започна да се променя. И двете страни наблегнаха на веслата и загребаха отчаяно на север. Корабите в северния край се разтеглиха в линия, в която между тежките пентери на Антоний имаше по-големи интервали, отколкото между либурните на Агрипа.

Надпреварата беше оспорвана. Нито една от страните не успяваше да накара другата да обърне по посока на вятъра. Вместо това между двете крайни ескадри се завърза сражение. „Антония“ и флагманският кораб на Агрипа „Божественият Юлий“ започнаха първи и само миг по-късно шест пъргави либурни се бяха вкопчили в

„Антония“ и го влачеха към себе си. Когато намери време да се огледа, Антоний откри, че десет от корабите му също са в беда, нападнати от либурни. Някои горяха. Нямаше значение, че не могат да бъдат пробити и потопени — огънят можеше да се справи с тях. Войниците от подобните на прилепала либурни започнаха да се изсипват на палубата на „Антония“. Антоний реши да изостави кораба. Видя, че Клеопатра и транспортните съдове са се измъкнали от залива и плават с вдигнати платна на юг, подпомагани от свежия северозападен вятър. Той скочи в катера и полетя с пълна скорост покрай либурните.

Никой на борда на „Божествения Юлий“ не забеляза катера, който се бе отдалечил на половин миля, когато „Антония“ се предаде. Луций Гелий Попликола и другите две ескадри от десния фланг на Антоний се предадоха без бой, а Марк Лурий, който командваше центъра, обърна корабите си и загреба обратно към залива. Южният край бе под командването на Гай Сосий, който последва примера на Лурий.

Това беше пълно поражение, не битка, а посмешище. В нея участваха над седемстотин кораба, но от тях се бяха сражавали по-малко от двадесет.

Всъщност станалото беше толкова невъобразимо, че Агрипа и Октавиан бяха убедени, че това е някакъв трик и че на другия ден срещу тях ще бъде използвана друга тактика. Затова корабите на Агрипа останаха в бойна готовност през цялата нощ и изгубиха всички шансове да настигнат Клеопатра и четиридесетте хиляди римски войници.

Когато на следващия ден не последва нищо хитроумно, Агрипа се върна в Комарския залив и заедно с Октавиан отиде да види пленниците.

От Попликола научиха шокиращата истина — Антоний дезертирал от поста си и последвал бягащата Клеопатра.

— Всичко е заради онази жена! — врещеше Попликола. — Антоний изобщо нямаше намерение да се бие! Веднага след превземането на „Антония“ той скочи в катера и се втурна да настигне Клеопатра.

— Невъзможно! — възкликна Октавиан.

— Казвам ти, видях го с очите си! И тогава си казах — защо да предавам на гибел войниците и екипажа? Да се предадем ми се видя

по-почтено. Надявам се да имаш предвид тази проява на здрав разум.

— Ще я напиша на паметника ти — сърдечно обеща Октавиан и се обърна към германците. — Искам да бъде екзекутиран незабавно. Погрижете се.

Единствено Сосий избягна тази участ. Арунций се застъпи за него и Октавиан го послуша.

Оказа се, че Канидий се беше опитал да убеди сухопътната армия да атакува лагера на Октавиан, но никой, освен него не бе пожелал да се бие. Войниците не искаха също така да напуснат лагера и да потеглят на изток. Канидий изчезна, докато представителите на легионите уговаряха примирието. Октавиан изпрати чуждестранните войници по домовете им и намери земя в Гърция и Македония за римляните.

— Няма да позволя на нито един от вас да замърсява Италия с разказите си — каза той на техните представители. — Политиката ми е политика на снизходителност, но вие никога няма да се приберете в родината си. Научете се да обичате Изтока като господаря си Антоний.

Накараха Гай Сосий да положи клетвата за вярност и го предупредиха никога да не противоречи на „официалната“ версия на Октавиан за битката при Акциум.

— Оставям те жив при едно условие — мълчание от този момент до погребалната ти кладя. И не забравяй, че мога да я запала, когато реша.

— Имам нужда от разходка — каза Октавиан на Агрипа два нундина след Акциум. — Освен това искам компания, така че не си търси извинения. Разчистването върви по график, така че тук няма нужда от теб.

— Ти си винаги преди всеки и всичко, Цезаре. Къде искаш да се разходим?

— Където и да е, само че по-далеч. Пфу! Вонята на лайна, пикня и толкова много мъже е направо непоносима. Поне да имаше и малко привкус на кръв, но няма. Безкръвната битка при Акциум!

— Тогава нека първо да пояздим на север, докато се отдалечим достатъчно от Амбракия, за да можем да дишаме.

— Чудесна идея!

Яздиха два часа и оставиха зад себе си набраздения от вълнички Комарски залив. Когато навсякъде около тях се виждаше вече само гора, Агрипа спря край един поток, който проблясваше на шарената сянка. Водата се спускаше по скалите и се разбиваше на пяна, от покритите с мъх брегове се носеше сладката миризма на пръст.

— Ето тук — каза Агрипа.

— Но тук не става за разходки.

— Знам, но я виж онези две чудни скали ето там. Можем да седнем един срещу друг и да поговорим. Да поговорим, не да вървим. Нали това искаш всъщност!

— Безстрашният Агрипа! — разсмя се Октавиан и седна. — Прав си, както винаги. Тук е спокойно, уединено, предразполага към размисъл. Единственият шум е от потока, но и той е като мелодия.

— Взех мях разрежено вино. От фалернското, което така ти харесва.

— Верният Агрипа! — Октавиан отпи и подаде мяха на приятеля си. — Идеално е!

— Изплюй какво те мъчи, Цезаре.

— Поне в последно време нямам пристъпи на астма. — Той въздъхна и опъна крака. — Безкръвната битка при Акциум — участваха десет вражески кораба от общо четиристотин, като само два бяха подпалени и потопени. Най-много стотина загинали, ако има и толкова. И заради това обложих жителите на Рим и Италия с двайсет и пет процента, че дори в момента събираме предварително данъка за догодина! Ще ме проклинат и може би дори ще ме разкъсат на парчета, когато им кажа, че парите им са отишли за битка, която всъщност не се е състояла. Дори не мога да им покажа Марк Антоний или Клеопатра! Откраднаха ми победата, отплаваха. А аз като пълен глупак надцених Антоний и останах тук да го побежда, вместо да хукна да го гоня.

— Стига, Цезаре, всичко е свършено. Познавам те — ще успееш да превърнеш Акциум в триумф.

— Тормозя се дни наред и искам да споделя идеите си с теб, защото ще ми отговориш честно. — Той взе няколко камъчета и започна да ги подрежда на скалата. — Не виждам друга възможност, освен да раздуем Акциум в нещо достойно за Омиров химн. Двата флота се сблъскали като титани от северния край до южния, заради това загинали Попликола, Лурий и останалите. Само Сосий оцелял.

Нека Арунций си мисли, че застъпничеството му го е спасило — ти вече знаеш как стоят нещата. Антоний се сражавал геройски на борда на „Антония“ и бил на път да победи в своя край, когато с периферното си зрение забелязал как Клеопатра предателски напуска битката — и него самия. Все още бил тъй упоен, че внезапно изпаднал в паника, скочил в катера и полетял след нея като пес след разгонена кучка. Много от адмиралите му го видели как я гони с викове — гласът на Октавиан мина във фалцет: — „Клеопатра, не ме изоставяй! Моля те, не ме изоставяй!“. Навсякъде във водата се носели трупове, морето почервенияло от кръв, копия и стрели разпенвали водата, но катерът с Марк Антоний преминал през клането по дирите на Клеопатра. След това адмиралите му изгубили кураж. И ти, несравними Агрипа, си смазал враговете.

— Дотук добре — каза Агрипа и надигна отново мяха. — А по-нататък?

— Антоний настига кораба на Клеопатра и се качва на борда. Извинявай, че минавам в сегашно време — винаги ми е по-лесно, когато съшивам нещо, истината за което никога няма да стане известна — каза майсторът на бродериите. — Внезапно обаче идва на себе си, спомня си катастрофата, която напуснал като последния страхливец... ще го науча аз него, да ме обвинява в страхливост при Филипи! Сега е негов ред — спомня си катастрофата, от която избягал, вие от мъка, покрива глава с плаща си и три дни седи на палубата, без да помръдне. Клеопатра му дава противоотрови, умолява го да слезе долу в покоите ѝ, но той не помръдва, напълно съсипан от страхливостта си. *Хиляди* жертви, при това по негова вина!

— Прилича ми на боклучавите епически поеми, които си купуват момичетата — обади се Агрипа.

— Нали? Обаче готов ли си да се обзаложиш, че Рим и Италия няма да се хванат на тази?

— Не съм чак толкова глупав. Ще се хванат, дори ще си купят луксозното издание. Ако и Меценат добави няколко цветисти изрази, то ще се превърне в шедьовър.

— Определено би трябвало да намали негодуванието срещу мен заради войната. Хората обичат да виждат за какво са отишли парите им.

— Доста чувствителна тема, Цезаре. Как смяташ да върнеш дълговете си? Клеопатра е победена и нямаш извинения да оставиш данъка. И същевременно докато тя е жива, ти няма да намериш покой. Тя ще се въоръжи и ще направи нов опит, независимо дали Антоний е с нея или не. Желанието ѝ е така нареченият син на Божествения Юлий да управлява света, а не Антоний. Така че — какво става с парите?

— На първо време ще изстискам царете клиенти на Антоний, докато не почервенеят и очите им не изскочат. В краен случай ще нападна Египет.

Агрипа хвърли поглед към слънцето между клоните на дърветата и се изправи.

— Време е да се връщаме, Цезаре. Тъмното ще ни свари. Ако се вярва на Атик, а той би трябвало да е наясно, тези гори са пълни с мечки и вълци.

Около триста от бойните кораби на Антоний останаха невредими, макар че всички транспортни съдове бяха изчезнали с Клеопатра. Отначало Октавиан смяташе да ги изгори, беше се влюбил в малките смъртоносни либурни и вече бе убеден, че бъдещето принадлежи на тях. Времето на масивните квинквереми бе минало. После реши да запази шейсет от чудовищата като мярка срещу растящото в западната част на Нашето море пиратство. Изпрати ги във Форум Юлии, колонията — пристанище от ветерани на Цезар на границата между Лигурия и провинция Галия. Останалите бяха изкарани на суша в Амбракия и изгорени. Наложиха се да изгорят и огромния брой тарани, които носеха. Най-внушителните бяха запазени, за да украсят една колона пред храма на Божествения Юлий на Форума, а останалите — разпратени из цяла Италия, за да напомнят на данъкоплатците, че заплахата е била истинска.

Агрипа трябваше да се върне в Италия и да се заеме с настаняването на ветераните, които на стари години винаги ставаха агресивни след победа. Сенатът също бе пратен в Рим и замина с благодарност. Пътуването през морето означаваше неудобства дори за онези, които участваха в Антониевия анти-Сенат. Снизхождението бе характерният за деня белег на политиката. След езекутирането на

адмиралите безспорният владетел на Рим обяви, че само още трима ще бъдат обезглавени — Канидий, както и Децим Турулий и Касий Пармензис, които бяха последните двама живи убийци на Божествения Юлий.

Самият Октавиан смяташе да продължи с легионите по суша към Египет и по пътя да привика царете клиенти. Това обаче не стана. От Рим долетя тревожната новина, че синът на Лепид Марк крои планове да свали победителя от Акциум. След като подкара легионите на изток под командването на Статилий Таурус, Октавиан се пребори със зимните ветрове на Адриатика и се върна в Италия. Прекосяването ѝ бе най-лошото след онова паметно пътуване непосредствено след убийството на Божествения Юлий, но сега поне астмата беше престанала да го измъчва, така че той се чувстваше сравнително добре.

От Брундизиум продължи по Апиевия път в двуколка, теглена от четири галопиращи мулета, отби по Латинския път при Теанум Сидицидум, за да избегне сеещите треска Помптински блата. Стигна града за един нундин само за да открие, че напразно е бил целия път. Гай Меценат се бе справил със ситуацията по-рано и от пристигането на Агрипа. Марк Лепид и съпругата му Сервилия Вация се бяха самоубили.

— Ама че странно — каза Октавиан на Меценат и Агрипа. — Сервилия Вация навремето беше сгодена за мен.

Верни на себе си, ветераните бяха неспокойни и се бунтуваха. Октавиан се справи с тях, като излезе безстрашно сред огромните лагери около Капуа, облечен с тога и лавров венец на главата. Усмиваше се, махаше с ръце, на висок глас хвалеше доблестта и верността им пред всички, които можеха да го чуят, като междувременно намери подходящите хора и успя да се спазари с тях. Тъй като представителите на легионите винаги бяха най-незадоволителните войници, колкото мързеливи, толкова и алчни, с тях можеше да говори за пари и земя.

— След седем-осем години освободените ветерани няма да получават земя, така че бъдете благодарни, че всички вие днес ще получите добри парцели — рече им той. — Учредявам нова военна хазна, отделна от хазната под храма на Сатурн в Рим. Сенатът ще вкарва пари в нея с лихва от десет процента. Войниците също ще влагат средства. В този момент секретарите ми изчисляват колко пари

ще са нужни, за да бъде тя платежоспособна, дори докато плаща пенсии. Самите пенсии ще бъдат щедри и към тях ще има допълнителна сума, която ще зависи от служебното досие на войника. За земя обаче не може да става и дума.

— Майната му на бъдещето — с типичната си простащина се обади Торнаций, който бе главният в групата. — Ние сме тук за земя и за големи парични премии — и то *веднага*, Цезаре.

— Знам за какво сте тук, но нямам възможност да изпълня исканията ви, докато не стигна до Египет и не победи Царицата на зверовете. Именно там е плячката, която може да ви осигури онова, което желаете — сърдечно каза Октавиан и вдигна ръка. — Не, Торнаций, не! Няма смисъл да спориш, още по-малко — да се държиш агресивно. В момента и Рим, и аз нямаме нито една сестерция за вас. Докато сте в лагера, ще имате храна и удобен подслон, но започнете ли да предизвиквате неприятности, ще бъдете обвинени в предателство. *Чакайте!* Търпение! Ще си получите наградите, но не сега.

— Това не е достатъчно — каза Торнаций.

— Трябва да бъде. Издадох укази до всеки град и градче в Кампания, че ако войници направят опит да ги разграбят, Сенатът и римският народ позволява срещу тях да бъдат използвани всякакви мерки. Никой няма да търпи разбунтували се войници и се съмнявам, че ти, Торнаций, имаш достатъчно влияние сред всичките ми легионери, за да поведеш всеобщо въстание.

— Блъфираш — промърмори Торнаций.

— Не блъфирам. Точно в този момент мои укази пътуват към всеки лагер около Капуа. С тях обяснявам на хората затрудненото си положение и ги моля за търпение. Като цяло повечето от войниците имат здрав разум. И ще ме разберат.

Торнаций и колегите му се свиха и си затряяха, след като осъзнаха, че повечето от войниците са готови да изчакат двете години, за които ги молеше Октавиан.

— Записа ли имената им? — попита той Агрипа.

— Разбира се, Цезаре. Ще изчезнат тихомълком.

— Надявах се, че ще можеш да останеш — каза Ливия Друзила на съпруга си.

— Не мога, мила моя, и дума не може да става. Не мога да позволя на Клеопатра да започне да се въоръжава. Въпреки че Сенатът отново е тук, няма опасност за метеж. Щом войниците в Капуа си дадат сметка, че никога повече няма да видят представителите си, ще започнат да се държат, както подобава. А и Агрипа ще се отбива редовно там, така че никой амбициозен сенатор няма да успее да събере армия.

— Хората започват да свикват ти да стоиш начело на Рим — усмихнато рече тя. — Дори чувам някои да казват, че носиш късмет на града и че си успял въпреки всичко да ги опазиш — от Секст Помпей, а сега и от Клеопатра. Почти никой не споменава Антоний.

— Нямам представа къде се намира той. Не е в Александрия при онази жена.

Загадката се реши няколко дни по-късно, когато от Киренайка пристигна писмо от Гай Корнелий Гал.

Щом пристигнах в Киренайка, Пинарий предаде флота и четирите си легиона — пишеше Гал. — Беше получил заповед от Антоний да тръгне на изток през Либия към Паретоний, но явно не му е харесало да подражава на Катон Утикенски и да измине стотици мили покрай пустинния бряг. Затова си останал на мястото. Когато ми показа заповедта на Антоний, разбрах защо не е потеглил. Антоний иска една последна битка, с него още не е свършено. Повиках транспортни кораби и когато пристигнат, ще натоваря легионите и ще продължа към Александрия, ескортиран от флота на Пинарий. Това обаче няма да стане преди пролетта и преди да съм получил вест от теб. А, забравих да спомена, че самият Антоний смятал да се срещне с Пинарий и войските му в Паретоний.

— Типичен поет — изсумтя Агрипа. — Много думи без капка логика.

— Как е Атика? — смени темата Октавиан.

— Зле, откакто татко ѝ сложи край на живота си. Странна работа. Държи се повече като негова вдовица, отколкото като дъщеря. Не яде, пие прекалено много, не обръща внимание на малката Випсания, сякаш не харесва детето. Наредил съм да я следят, защото не искам да си пререже китките в банята. Парите ѝ ще станат мои. Опитах се да я убедя да ги припише на Випсания — винаги може да се намери изключение според закона за унаследяването от жени — но тя отказа. Ако обаче се случи нещо с нея, ще прехвърля състоянието на Випсания.

Така Октавия се сдоби с още едно дете. Атика взе отрова и умря в агония три дни след разговора между Агрипа и Октавиан. Верен на думата си, Агрипа прехвърли всички нейни средства на името на детето, което направи Випсания изключително добра партия за брак.

Октавиан откри у самия себе си любов към децата. Макар да не можеше да се мери с чувството на Октавия, неговото също бе силно и покровителствено. Когато Антил се опита да избяга и беше върнат, не получи наказание. Всеки път, когато Октавиан бе у дома за вечеря, цялата детска участваше в угощението. Заедно с Випсания децата ставаха дванадесет — Октавия определено не преувеличаваше, когато каза на брат си, че се нуждае от втори чифт майчински ръце.

За Ливия Друзила настана време да реши кое дете за кое ще се ожени. Тя хвана Октавиан натясно и го принуди да слуша.

— Разбира се, Антил и Юл ще трябва да си намерят жени някъде другаде — каза тя с онази компетентна и категорична физиономия, която казваше на Октавиан, че всякакви спорове са излишни. — Тиберий може да се ожени за Випсания. Състоянието ѝ е огромно, а и той я харесва.

— А Друз?

— За Тонила. И те се харесват един друг. — Тя прочисти гърлото си и го изгледа сериозно. — Марцел трябва да се ожени за Юлия.

Октавиан се намръщи.

— Но те са първи братовчеди, Ливия Друзила. Божественият Юлий не одобряваше браковете между първи братовчеди.

— Твоята дъщеря, Цезаре, е некоронована царица. Който и да се ожени за нея, ако не е член на фамилията, ще представлява заплаха за

теб. Онзи, който се ожени за дъщерята на Цезар, ще бъде твой наследник.

— Права си, както винаги. — Той въздъхна. — Добре тогава, да бъдат Марцел и Юлия.

— При Антония нещата са ясни — Луций Ахенобарб. Не че аз бих избрала точно тази двойка, но тя се намираще под опеката на баща си при сключването на годежа, а ти обеща да го почетеш.

— А Марция, дъщерята на Атия? — Октавиан все още не понасяше мисълта за нея и за предателството на майка си.

— Това оставям на теб.

— В такъв случай нека се ожени за някой неизвестен, за предпочитане от провинциите. Може дори да не е римски гражданин. В края на краищата, Антоний омъжи своя дъщеря за такъв — Питодор Тралски. Остава Марцела.

— Мислех си за Агрипа.

— Агрипа ли? Та той почти може да ѝ бъде баща!

— Знам това, глупачето ми! Но тя е влюбена в него, не си ли забелязал? Луни, въздишки, цял ден съзерцава бюста му, който си купи на пазара.

— Това няма да продължи дълго. Агрипа не става за младо момиче.

— Да, бе! Тя е тъмна, Атика бе кестенява, тя е гальовна, Атика беше чепата, тя е прекрасна, Атика бе... така де, най-обикновена. Освен това така Агрипа ще влезе сред първите фамилии на Рим, където му е мястото. Как иначе би могъл да попадне там?

Знаеше, че е победен.

— Добре, скъпа. Марцела ще се омъжи за Агрипа. Но не и преди да навърши осемнайсет, което означава, че разполага с една година да ѝ мине влюбването. Ако стане така, бракът няма да се състои, така че засега да не споменаваме нищо за него. Ясно ли е?

— Напълно — измърка тя.

Парите не достигаха, но Октавиан беше сигурен, че ще успее да изцеди известни суми от царете клиенти. Отплава за Ефес и стигна там през май, точно когато пристигнаха легионите и кавалерията.

Всички царе клиенти бяха тук, дори и Ирод, от когото струеше обаяние и добродетелност.

— Знаех си, че ще победиш, Цезаре, и точно затова не се поддадох на придумванията и тормоза на Марк Антоний — каза той.

Беше станал по-тлъст и приличаше на жаба повече от всеки друг път.

Октавиан го изгледа развеселен.

— Никой не може да отрече, че ти сече пипето — рече той. — Предполагам, искаш награди?

— Разбира се, но не такива, от които Рим да няма полза.

— Да ги чуя.

— Балсамовите градини на Йерихон, находищата на битум от Асфалтовото езеро, Галилея, Идумея, двата бряга на Йордан и крайбрежието на Вашето море от Елевтер до Газа.

— С други думи, цяла Южна Сирия.

— Да. Но пък ще си получаващ данъка най-редовно, а синовете и внуците ми ще бъдат пратени в Рим да се образоват като римляни. Никой цар клиент не е по-лоялен от мен, Цезаре.

— Нито пък по-хитър. Добре, Ироде, съгласен съм с условията ти.

Архелай Сисен, чиято подкрепа за Антоний се провали и така и не излезе наяве, запази Кападокия и получи Киликия Трахия, част от дареното на Клеопатра. Аминт си запази Галатия, но Пафлагония се присъедини към римската провинция Витиния, а Писидия и Ликаония отидоха към провинция Азия. Полемон Понтийски, който успешно пазеше източните граници от мидийци и парти, също запази царството си, в което влезе и Армения Парва.

Никой от останалите не изкара такъв късмет, а някои изгубиха и главите си. Цяла Сирия до границите с Юдея беше превърната в провинция, но Тир и Сидон останаха свободни под прякото наблюдение на Рим, като се задължаваха да плащат данък. Малх Набатейски изгуби битума, но нищо повече. В замяна на тази снизходителност от страна на Октавиан той трябваше да държи под око египетския флот в Арабския залив и да вземе мерки при евентуални необичайни действия в района.

Кипър бе присъединен към Сирия, Киренайка — към Гърция, Македония и Крит. Владенията на Клеопатра се свиха в рамките на

самия Египет.

През юни Октавиан и Статилий Таурус натовариха армията на транспортни кораби и потеглиха към Пелузиум, входа към Египет. Южният вятър тази година закъсня, така че пътуването беше леко. Корнелий Гал трябваше да наближи Александрия откъм Киренайка. Всичко беше готово за окончателното поражение на Клеопатра, Царицата на зверовете.

Антоний и Клеопатра отплаваха заедно към Паретоний. Марк Антоний още не беше слязъл от „Цезарион“, когато на борда се качи Касий Пармензис и му съобщи, че натъпканите в транспортните кораби войници изпиват водата по-бързо, отколкото бяха първоначалните преценки. Налагаше се целият флот да спре в Паретоний, за да попълни запасите си.

Настроението на Антоний беше по-добро, отколкото бе очаквала Клеопатра. Нямаше и следа от онази сива меланхолия, в която бе изпаднал през последните месеци при Акциум, нито пък мислите му бяха заети с поражението.

— Само почакай, любов моя — каза ѝ жизнерадостно той, докато потегляха от Паретоний. Бъчвите бяха пълни с вода, а търбусите на войниците — с хляб. — Само почакай. Пинарий не може да е много далеч. Щом пристигне Луций Цина, двамата с него ще продължим към Александрия. По море. Пинарий има достатъчно транспортни кораби, за да превози двайсет и четири хиляди души, както и добър флот в добавка към александрийския.

Той я целуна страстно по устата и изчезна, обречен да виси в Паретоний, докато на хоризонта не се появи подкреплението.

Оставаха само двеста мили до Александрия и Цезарион — как само ѝ липсваха! Все още не всичко е изгубено, повтаряше си тя, все още можем да спечелим войната. Вярно, сега виждаше, че Антоний не е роден адмирал, но беше сигурна, че на суша той има шанс да победи. Ще отидат при Пелузиум и ще разгромят Октавиан там, на египетската граница. Заедно с римските войници и египетската ѝ армия те щяха да командват сто хиляди души — повече от достатъчно да смажат Октавиан, който нямаше представа какъв е теренът. Биха могли да разделят войската му на две и да я победят поотделно...

Само че как да потисне броженията сред жителите на Александрия? Макар да бяха по-кротки през последните години, тя знаеше колко избухливи бяха и се боеше от бунт, ако царицата им се промъкне в пристанището като бита жена, съпроводждана не от

египетския си флот, а от бягаща римска армия. Затова преди да се появи градът, тя извика капитаните и легатите на Антоний и им даде стегнати заповеди, като възлагаше всичките си надежди на факта, че новината за Акциум все още не е стигнала до Александрия.

Украсени и накичени, транспортните кораби влязоха в Голямото пристанище под звуците на победни химни. Мнимите победители се завръщаха. Клеопатра обаче нямаше намерение да рискува. Корабите хвърлиха котва далеч от брега и войниците останаха на борда, докато не бъде издигнат лагер край хиподрума. Тя самата обиколи с „Цезарион“ цялото пристанище, застанала високо на носа в позлатени одежди със скъпоценни камъни. С възторжени викове александрийците се стекоха да я гледат. Краката ѝ се подкосиха от облекчение — беше успяла да ги заблуди.

Когато доближи Царското пристанище, видя Цезарион и Аполодор да я чакат на кея.

О, той беше *пораснал*! По-висок от баща си, широкоплещест, слаб, но с добре оформени мускули. Гъстата му коса не бе потъмняла, макар че издълженото му лице с високи скули бе изгубило всяка следа от момчешките очертания. Сякаш гледаше живия Гай Юлий Цезар! Обичта я докара в състояние почти на религиозен транс. Коленете ѝ затрепериха тъй силно, че краката ѝ не можеха да я държат сами. Погледът ѝ се замъгли от внезапно появилите се сълзи. Подкрепяна от Хармия и Ирас, Клеопатра успя някак да се спусне по трапа и да го прегърне.

— Цезарион, Цезарион! — възкликна тя през отделните хлипания. — Синко, не мога да ти опиша колко се радвам да те видя!

— Изгубила си — рече той.

Дъхът ѝ замря.

— Откъде знаеш?

— Изписано е върху теб, мамо. Ако беше спечелила, защо няма нито един боен кораб и защо онези съдове са пълни с римски войници. Освен това, къде е Марк Антоний?

— Оставих го с Луций Цина в Паретоний — отвърна тя, като го хвана подръка и го принуди да тръгне до нея. — Остана да чака

Пинарий да пристигне от Киренайка с останалия флот и още четири легиона. Канидий остана в Амбракия. Останалите дезертираха.

Той не отговори нищо, а просто я съпроводи до големия дворец, където я предаде на Хармия и Ирас.

— Изкъпи се и почини, мамо. Ще се срещнем на късна вечеря.

Тя се изкъпа, но набързо. Нямаше да може да почива, макар че късната вечеря беше добре дошла — така имаше време да направи необходимото. Само Аполодор и дворцовите евнуси бяха посветени в тайната, която трябваше да бъде опазена на всяка цена от Цезарион — той никога не би я одобрил. Тълкувателят, Писарят, Командирът на Нощната стража, Счетоводителят, Главният съдия и всички техни роднини, заемащи постове в службите им, бяха намерени и екзекутирани. Водачи на банди изчезнаха от вертепите на Ракотис, последваха ги демагозите на агората. Тя имаше готова версия за Цезарион, когато забележи, че всички бюрократи са нови и започне да задава въпроси. Предишните ги бил обхванал патриотичен порив и отишли да служат в египетската войска. Естествено, той нямаше да ѝ повярва нито за миг, но тъй като не притежаваше такова безсърдение, за да си представи истината, щеше да предположи, че са избягали, за да се спасят от римската окупация.

Вечерята беше великолепна. Готвачите бяха толкова въодушевени, колкото и останалите жители на Александрия. Дори и да се питаха защо по-голямата част от храната бе върната недокосната в кухните, никой не ги осветли по въпроса.

След убийствата Клеопатра се чувстваше по-добре и си възвърна самообладанието. Можеше да разказва за Ефес, Атина и Акциум, без да се опитва да прикрива собственото си безразсъдство. Аполодор, Ха'ем и Созиген също слушаха и бяха по-развълнувани от Цезарион, чиято физиономия си остана безстрастна. Той остаря с десет години от ужасната новина, помисли си Созиген, а въпреки това не обвинява никого.

— Римските приятели и легатите на Антоний не отстъпваха пред мен — каза тя. — И докато те не можели да приемат, че съм жена, аз си мислех, че причината за неприязънта им е в това, че съм чужденка. Каква грешка само! Било е заради пола. Не биха се примирили да ги

командва жена, независимо колко високо е положението ѝ. Затова не престанаха да говорят на Антоний да ме върне обратно в Египет. А аз отказвах да си тръгна, тъй като не разбирах причината.

— Е, това вече е минало и няма значение — въздъхна Цезарион.
— Какво смяташ да правиш сега?

— Ти какво би направил? — внезапно се заинтересува тя.

— Бих пратил Созиген при Октавиан и бих се опитал да сключа мир. Бих му предложил колкото злато иска, за да ни остави нашето ъгълче от Тяхното море. Бих му дал заложници като гаранция и бих позволил на Рим редовно да праща инспектори, които да се уверят, че не се въоръжаваме тайно.

— Октавиан няма да ни остави на мира, можеш да бъдеш напълно сигурен.

— Какво смята Антоний?

— Да се прегрупира и да продължи да се бори.

— Мамо, това е безсмислено! — възкликна младежът. — Антоний вече не е в разцвета на силите си, а аз нямам опит, за да командвам вместо него. Ако това за пола ти е вярно, римските войници в Александрия никога не биха те последвали. Созиген трябва да тръгне с делегация към Рим или където се намира Октавиан и да се опита да сключи мир. Колкото по-скоро, толкова по-добре.

— Да изчакаме, докато Антоний се върне от Паретоний — примоли се тя и постави длан върху ръката на Цезарион. — Тогава ще решим.

Той стана, клатейки глава.

— Трябва да се действа веднага, мамо.

Тя каза „не“.

Становището на сина ѝ беше повече от красноречиво и отвори възприятията и ума ѝ за онова, което трябваше да разбере още преди да замине за Ефес. Цялата ѝ енергия и мисли бяха отишли в планове за бъдещето му, за онова негово блестящо, тържествуващо, славно бъдеще като цар на царете и владетел на света. Сега за първи път тя осъзна, че той не желае нищо такова, че наистина е бил сериозен онези няколко пъти, когато се опита да ѝ каже това. Жаждата за бляскаво бъдеще беше само нейна, а тя си бе въобразила, че никой не би могъл да се противопостави на тази съблазън, най-малко един младеж с божествен произход, царско потекло и ум на гений. Военните

упражнения показваха, че той не е страхливец, така че не опасенията за собствената му кожа го спираха. На Цезарион му липсваше амбиция. А без нея той никога нямаше да стане цар на царете по друг начин, освен само по име. Не му достигаше тръпката. Египет и Александрия му бяха достатъчни, не желаше нищо друго.

„Цезарионе, Цезарионе! Как можеш да постъпиш така с мен? Как можеш да обърнеш гръб на властта? Какво е сбъркано в съчетанието на моята кръв с кръвта на Цезар? Двама от най-амбициозните хора на този свят са създали храбро, но нежно, силно, но лишено от амбиции дете. Всичко е било напразно и дори не мога да намеря утеха от мисълта да заменя първородния си син с Александър Хелиос или Птолемей Филадельф. И двамата са лишени не от амбиция, а от достатъчно интелигентност. Посредствени деца. Именно Цезарион кара Нил да се издига до Лактите на изобилието година след година, именно Цезарион е Хор и Озирис. А той не желае своята съдба. Той, който не е посредствен, мечтае за посредственост. Каква ирония. Не, каква трагедия!“

— Когато казвах, че е дете, което не може да се разглези, не разбирах какво значи това — каза тя на Ха'ем, след като мълчаливата вечеря приключи и пребледнелите Аполодор и Созиген бяха изчезнали.

— Но сега разбираш — с нежен глас рече старецът.

— Да. Цезарион не се стреми към нищо, защото не желае нищо. Ако Амон-Ра го беше поставил в тялото на египетски мелез и му бе отредил да пече хляб или да мете улиците, той щеше да приеме участта си с радост и благодарност, щастлив, че печели достатъчно, за да се нахрани, да живее в мъничка къща в Ракотис, да се ожени и да има деца. Ако някой проникателен хлебар или уличен надзирател видеше достойнствата му и го повишеше мъничко, той щеше да изпадне във възторг, но не заради себе си, а заради децата си.

— Вече виждаш истината.

— А ти, Ха'ем? Видя ли характера и природата на Цезарион онзи път, когато лицето ти стана пепеляво и отказа да споделиш видението си?

— Нещо такова, дъще на Ра. Нещо такова.

Антоний се върна в Александрия един месец по-късно, малко преди жителите на града да научат за поражението при Аксиум. Никой не демонстрираше по улиците, никой не организира тълпата да тръгне към Царския квартал. Хората само плачеха и ридаеха, макар някои да имаха синове, племенници и братовчеди, които бяха служили на египетските кораби. Клеопатра обнародва едикт, в който се обясняваше, че малцина от тях са пожертвани за доброто на мнозинството останали. Ако Октавиан пожелаеше да ги продаде в робство, тя бе готова да ги купи, ако пък Октавиан ги освободеше, тя щеше да ги прибере у дома колкото се може по-скоро.

През този месец тя очакваше Антоний и се притесняваше за него както никога досега. Любовта бе нахлула в сърцето ѝ, а това означаваше страх, съмнения, постоянни тревоги. Добре ли е той? В какво настроение е? Какво става при Паретоний?

Отговор на тези въпроси Клеопатра получи от Луций Цина. Антоний отказа да иде в двореца. Той се спусна през борда на кораба си на плиткото и излезе на един мъничък плаж до Царското пристанище. Не бе разговарял с никого, откакто бяха напуснали Паретоний, обясни Цина.

— Право ви казвам, госпожо, никога не съм го виждал толкова отчаян.

— Какво се е случило?

Научи, че Пинарий се предал на Корнелий Гал в Киренайка. Това бил ужасен удар за Антоний, но последвал и друг, още по-лош. Гал потеглил за Александрия със собствените си четири легиона и четирите на Пинарий. Имал много транспортни кораби и два флота — неговия и на Пинарий. Така че към Александрия приближавали осем легиона и два флота. Антоний искаше да остане в Паретоний и да посрещне Гал там, но...

— Е, сама разбираш защо не би могъл да го стори, твое величество — обясни Цина.

— Не е имал време да доведе войските от Александрия. Затова сега е убеден, че е трябвало да остави легионите си в Паретоний. Но той би трябвало да бъде пророк, за да вземе това решение!

— Всички се опитахме да му го кажем, госпожо, но той не поиска да ни послуша.

— Трябва да ида при него. Обърни се към Аполодор и му кажи да те настави. — Клеопатра потупа Цина по ръката и тръгна към заливчето, където можеше да се види прегърбената фигура на Марк Антоний, седнал с ръце около коленете и подпрял брадичка в дланите си. Безнадежден. Сам.

Всяка поличба е против нас, помисли си тя. Наметалото се развяваше буйно около нея. Денят бе облачен, вятърът — далеч постуден от обичайния зимен александрийски бриз. Пронизваше до кости. Сивите вълни на Голямото пристанище се увенчаха с бяла пяна, гъстите ниски облаци се носеха от север на юг. В Александрия щеше да вали.

Той вонеше на пот, но, слава на боговете, не и на вино. Брадичката и бузите му бяха покрити с остра дълга четина, косата му бе разпиляна на дълги сплъстени кичури. Никой римлянин не носеше брада или дълга коса, освен при траур или някакво друго голямо нещастие. Марк Антоний беше в траур.

Тя приклекна до него, като трепереше.

— Антоний? Погледни ме, Антоний! *Погледни ме!*

В отговор той покри глава с плаща си и го дръпна надолу, за да скрие лицето си.

— Антоний, любов моя, говори ми!

Но той не каза нищо, нито разкри лицето си.

Мина може би повече от час. Накрая започна да вали — силен и неотслабващ порой, който ги измокри до кости. Едва тогава той проговори — но тя остана с чувството, че го прави само за да се отърве от нея.

— Виждаш ли малкия нос ей там, оттатък Акро?

— Да, любов моя, разбира се, че го виждам. Нос Сотер.

— Построй ми къща на него само с една стая, тя ще ми бъде достатъчна. Без прислуга. Не искам да се виждам нито с мъже, нито с жени, включително и с теб.

— Искаш да постъпиш като Тимон атинянина ли?

— Да. Новият Марк Антоний мрази и мъжете, и жените, точно като Тимон атинянина. Едностайната къща ще бъде моят Тимониум и никой не бива да приближава до нея. Чуваш ли ме? Никой! Нито ти, нито Цезарион, нито децата ми.

— Ще умреш от студ, преди да я построят — рече тя, довольна, че вали дъжд — скриваше сълзите ѝ.

— Още една причина да побързаш. А сега си върви, Клеопатра! Върви си и ме остави на мира!

— Моля те, нека поне ти пратя храна и нещо за пиене!

— Недей. Нищо не искам.

Цезарион очакваше с такова нетърпение новините, че отказа да излезе от стаята ѝ. Наложил се Клеопатра да свали мокрите си дрехи зад параван и да говори с него, докато Хармия и Ирас разтриваха премръзналото ѝ тяло с груби ленени кесии, за да я стоплят.

— Кажи ми, мамо! — не преставаше да повтаря гласът му. Чуваше се как крачи нервно напред-назад. — Каква е истината? Кажи ми, кажи!

— Истината е, че се е превърнал в Тимон атинянина — за десети път отговори тя. — Трябва да му построя едностайна къща в края на нос Сотер. Смята да я нарече Тимониум. — Клеопатра се показва зад паравана. — И не, не иска да се вижда нито с теб, нито с мен, не иска храна и вино, не желае дори слуга. — Отново се разплака. — Цезарионе, какво да правя? Войниците му ще научат, че се е върнал, но какво ще си помислят, щом не отива при тях? Щом не иска да ги поведе?

Той избърса сълзите ѝ и я прегърна успокояващо.

— Тихо, мамо, тихо! Няма смисъл да плачеш. Толкова зле ли беше, докато ви нямаше? Знам, че е искал да се самоубие при оттеглянето от Фрааспа и е опитал да се удави във вино. Но не си ми казвала какъв е бил по време на разправииите в командирската шатра. Говореше само за приятелите и легатите му, а това е друго. Разкажи ми за теб и Антоний. Колкото можеш по-честно. Вече не съм момче.

Думите му я изтръгнаха от мъката ѝ и тя го погледна изумена.

— Цезарионе! Да не искаш да кажеш, че си имал жени?

Той се разсмя.

— Да не би да предпочиташ да са били мъже?

— Мъжете са били достатъчно добри за Александър Велики, но в това отношение римляните са много странни. Баща ти би се радвал, ако любовниците ти са жени, можеш да си сигурен.

— Тогава няма от какво да се оплаква. Хайде, седни. — Той я настани в един стол и седна с кръстосани крака пред нея. — Разказвай.

— Той беше с мен от началото до края, синко. Никога не е имало по-верен съпруг от него. О, как само го тормозеха! Ден след ден, без нито миг почивка. Да ме прати в Египет, нямало да търпят жена в командирската шатра, била съм чужденка — хиляди и хиляди причини да не бъда с него. А аз постъпвах като глупачка, Цезарионе. Като последната глупачка. Съпротивлявах се, отказвах да си тръгна. И аз го тормозех. Те просто *не могат* да бъдат командвани от жена. Но Антоний ме защитаваше, нито веднъж не отстъпи. Накрая, когато дори Канидий се обърна против мен, той пак отказа да ме отпрати.

— Този отказ от вяност ли е бил... или от любов?

— Мисля, че от двете. — Протегна ръце и трескаво хвана неговите. — Но това не беше най-лошото, Цезарионе. Аз... аз... аз не го обичах, и той го знаеше. Това беше най-голямата му мъка. Отнасях се с него като с боклук! Заповядвах му, унижавах го пред легатите, които не го познаваха добре и бидейки римляни, го гледаха с презрение, защото ме оставяше да се държа така с него — аз, някаква *си жена*! Карах го да коленичи в краката ми пред тях, щраках с пръсти, за да го повикам, измъквах го от събрания, за да ме заведе на пикник. Нищо чудно, че ме мразеха! Но не и той.

— Кога разбра, че го обичаш, мамо?

— В Акциум, докато царете и легатите му масово дезертираха и след няколкото незначителни поражения по суша. Сякаш люспи паднаха от очите ми, не бих могла да го опиша иначе. Погледнах надолу към главата му и видях, че е посивял почти за една нощ. Изведнъж започна да ме боли за него и с него, сякаш бяхме станали едно цяло. И... люспите паднаха. За един миг. Да, сега знам, че любовта е пълзяла бавно към сърцето ми, но тогава ми дойде като гръм. После нещата се развиха тъй бързо, че няхах време да му покажа колко дълбоко го обичам. — Тя изплака тихо. — И може би никога няма да имам тази възможност.

Цезарион я свали от стола, прегърна я и започна да гали гърба ѝ, сякаш бе малко дете.

— Ще дойде, мамо. Ще му мине, ще имаш възможност да му покажеш.

— Как така си станал толкова мъдър, синко?

— Мъдър? Аз? Не, не съм мъдър. Просто мога да виждам. Пред моите очи няма люспи. И никога не е имало. А сега си лягай, мамо. Моя най-мила, най-скъпа мамо. Ще му построя къщата за един ден.

Цезарион спази обещанието си. Малкият Тимониум на Марк Антоний беше издигнат само за един ден. Някакъв непознат на Антоний мъж му извика от разстояние, че храната и напитките ще бъдат оставяни пред вратата му, след което си отиде.

Разбира се, гладът и жаждата щяха да дойдат, макар че той почти не ги усещаше, когато бутна вратата и спря да огледа затворническата си килия. Защото стаята беше точно това. Не можеше да излезе оттук преди да победи духовните си терзания, а когато влезе, Антоний нямаше представа колко време ще му отнеме това.

Виждаше грешките си като озарени с ярка светлина, но въпреки това трябваше да разгледа в ума си всяка отделна стъпка.

Горката глупава Клеопатра! Вкопчи се в него като в спасител, когато всеки от неговия свят със сигурност е виждал, че Марк Антоний не би могъл да спаси никого. Щом не можеше да спаси себе си, какви са шансовете да спаси другите?

Цезар — истинският Цезар, а не онова момче позьор в Рим — винаги е знаел това, разбира се. Защо иначе беше подминал Антоний, след като всички други смятаха, че той ще бъде негов наследник? Всичко започна тогава, с отхвърляне от Цезар. Реакцията му беше предсказуема — той щеше да иде на изток да се бие с партите, да свърши онова, което Цезар не бе доживял да направи. Да спечели безсмъртие като равен на Цезар.

Но планът на Антоний се провали, подкопан от собствените му недостатъци. Някак си му се струваше, че винаги има достатъчно време за гуляи, и той гуляеше. А време не бе имало. Не и при положение че противно на всичко, Октавиан се справяше добре в Италия. Октавиан, винаги Октавиан! Взирайки се в неизмазаните стени на своя Тимониум, Антоний най-сетне разбра защо плановете му се бяха провалили. Трябваше да игнорира Октавиан и да се посвети на партската си кампания, вместо да дебне наследника на Цезар. Пропиля цели години! *Пропиля!* Интриги, целящи рухването на Октавиан, сезон след сезон окуражаване на Секст Помпей в безполезните му кроежи.

Не беше останал в Гърция, за да я пази. Ако Октавиан успееше да победи Секст, присъствието му нямаше да попречи на това. И в крайна сметка не попречи. Октавиан го бе изпреварил, беше победил въпреки него. А в същото време годините минаваха и партите набираха сила.

Грешки, една след друга, вечно грешки! Делий го беше подвел, Моназес го беше подвел. И Клеопатра. Да, Клеопатра...

Защо бе отишъл в Атина, вместо да остане в Сирия онази пролет, когато нахлуха партите? Страхуваше се от Октавиан повече, отколкото от истинския, естествения враг. Застраши собствените си позиции в Рим, започна да разяжда основата на силата и духа си. И сега, единайсет години след Филипи, му беше останал единствено срамът.

Как да погледне Канидий в очите? Или Цезарион? Или все още живите си римски приятели? Толкова много мъртви, и то заради него! Ахенобарб, Попликола, Лурий... Мъже като Полион и Вентидий, принудени да се оттеглят заради грешките му... Как би могъл отново да погледне в очите Полион?

Дълго живя с тези мисли, крачейки напред-назад по пода от отъпкана пръст, като се сещаше да яде и пие само когато започваше да залита от изтощение и да се пита що за зъбата твар дъвче корема му. Срам, какъв срам! Той, обектът на толкова възхищение и обич, беше подвел всички, беше се разсипал от усилия да крои заговори и да предизвика упадъка на Октавиан, макар че това нито му бе работа, нито най-добрата стратегия. Срам, какъв срам!

Едва когато необичайно студената зима най-сетне отмина, той се успокои достатъчно, за да може да мисли за Клеопатра.

Но какво толкова имаше за мислене? Горката глупава Клеопатра! Перчеща се в командирската му шатра, имитираща поведението на посивелите римски офицери на бойното поле, смятаща се за равна на тях по храброст само защото плащаше сметката.

И всичко това заради Цезарион, царя на царете, Цезар в ново тяло, кръв от кръвта ѝ. Но как можеше да ѝ се противопостави, когато единственото му желание бе да ѝ достави удоволствие? Нима нещо друго, освен любовта му към Клеопатра го беше накарало да се заеме с това безумно начинание — да покори Рим? В мислите му тя бе изместила партската кампания след оттеглянето му от Фрааспа.

„Тя сгреши, аз бях прав. Трябваше първо да смажа партите и едва след това да се насоча към Рим. Това беше най-добрата алтернатива, но

тя така и не успя да я види. Обичам я! Колко много грешим, когато излагаме целите си на изпитание! Аз отстъпих пред нея, а не биваше да го правя. Оставих я да се държи като царица с приятелите и колегите ми, когато трябваше да конфискувам военната ѝ каса и да я изпратя в Александрия. Но така и не намерих нужната сила, а това също бе срамно и унизително. Тя ме използваше, защото аз ѝ позволявах. Горката глупава Клеопатра! А колко ли по-нещастен и глупав е Марк Антоний?“

Когато дойде март и времето в Александрия се оправи, Антоний отвори вратата на своя Тимониум.

Избръснат, с късо подстригана коса — толкова бе побеляла! — той се появи без предупреждение в двореца, като гръмогласно викаше Клеопатра и големия ѝ син.

— Антоний, Антоний! — изписка тя и покри лицето му с целувки. — О, вече мога да се почувствам отново жива!

— Зажаднял съм за теб — прошепна той в ухото ѝ, после я отстрани нежно, за да прегърне изгарящия от радост Цезарион. — Няма да повтарям това, което сигурно всички ти казват, момче, но ти ме караш да се чувствам отново млад, както когато задникът ме болеше от носа на Цезаровия ботуш. Сега съм одъртял, а ти си пораснал.

— Но не достатъчно, за да мога да ти стана старши легат — обаче същото се отнася за Курион и Антил. И двамата са в Александрия, чакаха да излезеш от Тимониевата си черупка.

— Синът на Курион? И моят първороден! Богове, та те също вече са мъже!

Цезарион грейна.

— Всички ще се срещнем на чудна вечеря утре, не по-рано. Най-напред двамата с мама имате нужда да останете сами.

След най-прекрасните любовни часове Клеопатра лежеше до спящия Антоний като мъничко насекомо, опитващо се да обгърне ствола на дърво, както си помисли иронично. Пламнала от любов към него, тя изля себе си в думи, без да спести нищо, погълната от невъобразимите чувства, които бе изпитала за първи път в прегръдките на Цезар. Но това беше предателска мисъл, така че тя я отхвърли и се

отдаде с цялото си сърце на Антоний, за да го убеди, че много обича именно него, а не Цезар.

Той й бе казал всичко и беше готов, като преди всичко искаше да я убеди, че не е пиан, че тялото му е във форма, а умът — бистър.

— Чаках небето да се срути — самичък, бездеен, напълно пречупен — завърши той. — И тази сутрин се събудих излекуван. Не знам защо, нито как. Просто се събудих с мисълта, че макар вече да не сме в състояние да спечелим тази война, можем поне да накараме Октавиан да се изпоти за парите си. Казваш, че легионите са още на моя страна и че твоята войска е разположена на лагер край Пелузийския ръкав на Нил. Е, когато Октавиан пристигне, ние ще го посрещнем.

Хармонията помежду им не продължи дълго. Външният свят се намеси и я разруши.

Най-лошите новини донесе Канидий. Беше изминал сам по суша разстоянието от Епир до Хелеспонта, след това се бе прехвърлил във Витиния, прекосил цяла Кападокия и минал Аман, без да го разпознаят. Дори последната част от пътя през Сирия и Юдея минала без премеждия. Той също бе остарял — бяла коса, избледнели сини очи — но верността му към Антоний бе непокътната, а вече можеше да изтърпи и присъствието на Клеопатра.

— Акциум е раздут до най-колосалната морска битка, водена някога — каза той на вечерята, на която присъстваха младите Курион, Антил и Цезарион. — Много хиляди от твоите римски войници загинали, знаеше ли го? Толкова много, че само шепа попаднали в плен. Ти обаче си се сражавал дори след като „Антония“ пламнала. После си видял как царицата побягва към Египет, скочил си в катера и си се втурнал като обезумял след нея, изоставяйки хората си. Наложило ти се да минеш през стотици умиращи римски войници, без да обръщаш внимание на молбите им да останеш, обхванат единствено от желанието да настигнеш Клеопатра. След като си успял, тя те издърпала на борда на кораба, ти си започнал да виеш като пронизано куче, седнал си на палубата, покрил си главата си и три дни си отказвал да помръднеш. Наложило се царицата да ти отнеме меч и кинжала, до такава степен не си бил на себе си от мъка и чувство за

вина, че си изоставил своите хора. Рим и Италия вече са абсолютно убедени, че в най-добрия случай ти си роб на Клеопатра. И най-верните ти поддръжници те изоставиха. Дори и Полион, макар че той няма да се сражава срещу теб.

— Октавиан в Рим ли е? — попита Цезарион, нарушавайки изпълнената с ужас тишина.

— Бил е, но за кратко. В момента пътува с още легиони и кораби към онези, които вече го чакат в Ефес. Чух, че щял да разполага с трийсет легиона, макар че кавалерията му си е от седемнайсет хиляди, колкото е имал винаги. Изглежда ще отплава към Антиохия, а може би и към Пелузиум. Северозападните ветрове няма да духат, но южнякът много закъснява през последните години.

— Кога ще пристигне според теб? — спокойно попита Антоний.

— В Египет — може би през юни. Твърди се, че нямало да прекосява Делтата по море. Смята да продължи по суша от Пелузиум към Мемфис и да подходи към Александрия от юг.

— Към Мемфис ли? Странно — обади се Цезарион.

Канидий сви рамене.

— Предполагам, че иска напълно да изолира Александрия и да не ѝ позволи да събира подкрепления. Разумна стратегия, макар и предпазлива.

— На мен ми се вижда погрешна — не отстъпваше Цезарион. — Агрипа ли е нейният автор?

— Не мисля, че Агрипа изобщо участва в кампанията. Статилий Таурис е вторият командващ, а Корнелий Гал ще настъпи от Киренайка.

— Клеши — обади се Курион, демонстрирайки знанията си.

Антоний и Канидий скриха усмивките си, Цезарион погледна раздражено! Стига бе! Клеши! Колко проникателно от страна на Курион.

Антоний вече беше дошъл на себе си и от плещите на Клеопатра падна огромен товар, но тя така и не успя да призове някогашния си дух и енергия. Бучката в гърлото ѝ продължаваше да расте по малко, стъпалата и глезените ѝ се подуваха, не ѝ достигаше въздух и от време на време получаваше пристъпи на объркване. За всичко това

Хапд'ефан'е обвиняваше гушата, но не знаеше как да я лекува. Можеше единствено да ѝ препоръча да ляга с вдигнати крака, когато получише отток — а това обикновено ставаше след като тя се заседяваше твърде дълго зад бюрото си.

Отмъстителността и арогантността ѝ им бяха спечелили двама непримирими врагове на сирийската граница — Ирод и Малх, а Корнелий Гал блокираше Египет от запад. Нямаше накъде да се обърне, за да потърси съюзници. Към царския двор на партите замина пратеничество с много дарове и обещания за подкрепа при следващото нахлуване в Сирия. Какво обаче можеше да стори с Артавазд Мидийски? Мощта му неотклонно растеше и той лека-полека навлизаше в Партска Мидия, използвайки размириците в царския двор. Артавазд Арменски, който бе доведен в Александрия и показан на триумфалния парад на Антоний, още бе зад решетките. Клеопатра го ексекутира и прати главата му в Мидия, като заръча на пратениците да уверят царя, че малката му дъщеря Йотапа си остава сгодена за Александър Хелиос и че Египет разчита на Мидия да удържа римляните по арменските граници. Изпрати и злато в подкрепа на тази политика.

Времето напредваше, докладите съобщаваха, че Октавиан продължава да напредва, и Клеопатра трескаво измисляше все по-чудати планове. През април заповяда пренасянето на малък флот от бързи бойни кораби през пясъците от Пелузиум до Хероонполис в края на Арабския залив. Основната ѝ грижа бе безопасността на Цезарион и тя не виждаше друга възможност, освен да го изпрати до Малабарския бряг на Индия или до големия остров с форма на круша под него, Тапробан. Каквото и да се случеше, Цезарион трябваше да бъде изпратен някъде, докато пораснеше окончателно. Чак като зрял мъж той можеше да се върне и да разбие Октавиан. Но малко след като флотът се установи в Хероонполис, Малх Набатейски се нахвърли отгоре му и изгори всички кораби до ватерлинията. Клеопатра пренесе друг флот до Арабския залив, но този път прати корабите до Береника, където Малх не можеше да ги достигне. Заедно с флота заминаха и петдесет от най-верните ѝ слуги със заповед да чакат пристигането на фараон Цезар, след което да отплават за Индия.

Тъй като бе невъзможно да съживи Обществото на несравнимите веселяци, Клеопатра се спря на идеята да основе Общество на приятелите в смъртта. Целта бе в общи линии същата — да се гуляе, да се яде и пие, но и да се забрави за няколко часа участието, която стремително се спускаше към тях. Все пак Приятелите в смъртта отговаряха на името си и така и не станаха бурни и безотговорни наследници на Несравнимите веселяци. Техните забавления бяха кухи, изкуствени, френетични.

Антоний беше винаги трезвен, въпреки че пиеше вино — но без да прекалява, тъй като предпочиташе да прекарва повече време с легионите си и да ги тренира, докато не постигнаха върхова форма. Цезарион, Курион и Антил бяха винаги с него в тези му занимания, но не изгаряха особено от желание да бъдат Приятели в смъртта. На тяхната възраст те отказваха да повярват, че тя е възможна, всеки друг можеше да умре, но не и те.

В началото на май от Сирия пристигна новина, която съсипа Антоний. На път за Атина той беше спрял на Самос и бе попаднал на сто истински римски гладиатори, които беше наел да се бият на игрите в чест на победата му над Октавиан. Беше им дал пари и два кораба, но Акциум провали всичките му планове. Когато научили за поражението на Антоний, гладиаторите решили да заминат за Египет и да се сражават за него там, този път като *истински* войници. Стигнали до Антиохия, където новият губернатор на Октавиан Тит Дидий ги задържал. После пристигнал Месала Корвин с първите Октавианови легиони и заповядал всички да бъдат разпънати на кръст — жестока и бавна смърт, запазена единствено за роби и пирати. Това беше начинът на Корвин да покаже, че всички гладиатори, които се бият за Марк Антоний, са роби — макар че тези бяха свободни мъже.

Поради някаква абсолютно неразбираема за Клеопатра причина тази тъжна история подейства на Антоний така, както не бе успял нито Акциум, нито Паретоний. Няколко дни той плака неутешимо, а след като и последният пристъп на мъка отмина, сякаш изгуби цялата си енергия и дух. Дойде меланхолията, скрита под маската на огромен ентусиазъм и интерес към Обществото приятелите в смъртта — вече трескаво се включваше в гуляите им и се напиваше до безсъзнание. Легионите бяха занемарени, египетската армия — напълно забравена,

а когато Цезарион му напомняше, че трябва да се вземе в ръце и да стегне войската, Антоний не му обръщаше внимание.

Точно в този момент жреците и номарсите на Нил от Елефантина до Мемфис — разделени от цели хиляда мили — дойдоха при фараон Клеопатра и ѝ предложиха да се бият до смъртта и на последния египтянин. Нека цял Египет се вдигне в защита на фараона! — извикаха те, паднали на колене и притиснали лица върху златния под на залата за аудиенции.

Тя остана непреклонна и твърдо отказваше, докато не потеглиха обратно към областите си, обхванати от отчаяние и напълно убедени, че римското господство ще означава край за Египет. Преди това обаче видяха сълзите ѝ. Не! — изплака тя, няма да позволи Египет да се превърне в кървава баня заради двама фараони, в чиито вени дори не тече египетска кръв.

— Това е безсмислена жертва, която не мога да приема — каза тя, хлипайки.

— Мамо, нямаше право да им отказваш без мен — каза ѝ Цезарион, щом научи. — И аз щях да отговоря същото, но като не поиска мнението ми, ти ме лиши от титлите ми. Защо си мислиш, че така ми спестяваш болката? Не е вярно. Как да управлявам, както се полага, щом ти непрекъснато ме защитаваш? Моите рамене са по-широки от твоите.

Освен че се опитваше да развесели Антоний, да го измъкне от мрачното му настроение и да държи под око тримата младежи, Клеопатра бе много заета със завършването на гробницата ѝ, чийто строеж започна с възкачването ѝ на престола на седемнадесетгодишна възраст, както повеляваше традицията. Гробницата се намираше в Сема, голям участък в Царския квартал, където бяха погребани всички Птолемеи и където лежеше самият Александър Велики в своя прозрачен кристален саркофаг. Един от двамата ѝ братя — съпрузи лежеше тук (беше го убила, за да сложи Цезарион на трона). Другият се беше удавил и остана под водите на Пелузийски Нил. Всеки Птолемей имаше своя собствена гробница, също като различните Береники, Арсинои и Клеопатри, които бяха управлявали страната. Нито една от тях не беше гигантска постройка, макар че формата ѝ

подобаваше на фараон — централна зала за саркофага, каноите и статуите — пазители и три други помещения, пълни с храна, напитки, мебели и изящна тръстикова лодка за плаване по Реката на нощта.

Гробницата на Клеопатра трябваше да приюти и Антоний, поради което беше два пъти по-голяма от останалите. Нейната част бе построена. Майсторите работеха трескаво, за да завършат неговата половина. Изработена от тъмnochервен нубийски гранит, тя беше полирана като огледало и имаше правоъгълна форма. Външните ѝ стени не бяха украсени, като се изключат картушите. Две масивни бронзови порти, покрити със свещени символи, затваряха гробните камери и ги отделяха от преддверието, от което се стигаше до две странични врати. Една тръба за говорене минаваше през дебелата пет стъпки мазилка до лявото крило на външните врати.

Докато двамата с Антоний не бъдеха балсамирани напълно вътре, високо в предната стена щеше да остане отвор, до който щеше да се стига по върбово скеле. Хората и предметите щяха да влизат вътре с помощта на лебедка и голяма кошница. Самото балсамиране продължаваше деветдесет дни, така че между смъртта и запечатването на гробницата имаше пълни три месеца. Жреците балсаматори щяха да влизат и излизат със своите инструменти и остриите парливи соли, добивани от езеро Тритонида на границата с римската провинция Африка. Самите жреци се настаняваха в специална малка сграда заедно с инструментите си.

Погребалната зала на Антоний беше свързана с нейната с врата. И двете зали бяха прекрасни, украсени със стенописи, злато, скъпоценни камъни и всичко, което би потрябвало на фараона и съпруга ѝ в Царството на мъртвите. Имаха книги за четене, изображения на сцени от живота им, на които да се усмихнат, присъстваха всички египетски богове, както и чудесен стенопис на Нил. Храната, мебелите, напитките и лодката вече бяха по местата си. Клеопатра знаеше, че не остава много време.

В помещенията на Антоний се намираха бюрото му и курулното му кресло от слонова кост, най-добрите му доспехи, различни тоги и туники, масички от цитрусово дърво върху крака от слонова кост, инкрустирани със злато. Тук бяха миниатюрните храмове с восъчни изображения на всичките му предшественици, стигнали до длъжността претор, както и един от любимите му бюстове на самия

него, поставен върху херма. Гръцкият скулптор го бе изобразил с шлем от глава на лъв, чиито предни лапи бяха завързани на гърдите му, а двете червени очи свирепо горяха над челото му. Липсваха единствено изкусно изработените доспехи и обшитата с пурпур тога — всичко, от което се нуждаеше преди края.

Естествено, Цезарион виждаше какво става и несъмнено знаеше много добре, че Клеопатра и Антоний скоро ще умрат. Но не казваше нищо, и не се опитваше да я разубеди. Само най-глупавият фараон не би взел предвид смъртта. Приготовленията не означаваха, че майка му и вторият му баща замислят самоубийство, а само че са готови да се преселят в Царството на мъртвите както подобава, независимо дали смъртта им ще бъде причинена от нападението на Октавиан, или ще настъпи след четиридесет години. Собствената му гробница се строеше в момента, както и трябваше. Майка му бе поръчала да я издигнат до гробницата на Александър Велики, но той я беше преместил в един затънтен ъгъл.

Част от него тръпнеше в очакване на битки, докато друга се тормозеше за съдбата на хората, които можеха да останат без фараон. Достатъчно голям, за да си спомня глада и чумата в годините между смъртта на баща му и раждането на близнаците, той имаше силно развито чувство за отговорност и знаеше, че трябва да продължи да живее, независимо от това какво ще се случи с майка му и съпруга ѝ. Сигурен беше, че животът му ще бъде пощаден, ако проведе умело преговорите, и бе готов да даде на Октавиан каквото и съкровище да пожелае. Живият фараон бе далеч по-важен за Египет от задръстените с разни ценности тунели. Идеите и мнението му за Октавиан си бяха лично негови и никога не ги беше споделял с Клеопатра, която нямаше да ги приеме и щеше да го погледне с лошо око. Защото Цезарион разбираше дилемата на Октавиан и не можеше да го обвинява за действията му. Мамо, мамо! Толкова много високомерие, толкова много амбиции! Тя бе предизвикала мощта на Рим и сега Рим пристигаше. За Египет щеше да настъпи нова ера — ера, която той трябваше да контролира. Нищо в поведението на Октавиан не го показваше като тиранин. Цезарион предчувстваше, че той бе човек с мисия, който ще спаси Рим от враговете му и ще осигури на хората сигурност и просперитет. За постигането на тези свои цели той щеше да направи каквото трябва, но не повече. Октавиан беше разумен

човек, с когото можеше да се разговаря. Той можеше и да бъде накаран да види смисъл в един стабилен Египет със стабилен владетел, който никога няма да представлява опасност. Египет, приятел и съюзник на римския народ, неговото най-вярно клиентско царство.

На двадесет и третия ден на юни Цезарион навърши седемнадесет. Клеопатра искаше да организира голямо празненство по този случай, но той не искаше и да чуе.

— Нещо съвсем скромно, мамо. Семейството, Аполодор, Ха'ем, Созиген — твърдо каза той. — Никакви Приятели в смъртта, ако обичаш! Опитай да разубедиш и Антоний.

Въпреки очакванията ѝ задачата не се оказа от трудните. Марк Антоний западаше все повече и повече.

— Щом момчето иска такова празненство, тъй да бъде. — Червеникавокафявите му очи проблеснаха — нещо рядко в последно време. — Честно казано, скъпа ми съпруго, напоследък съм повече Смърт, отколкото Приятел. — Въздъхна. — Октавиан скоро ще стигне Пелузиум. След месец, може би мъничко повече.

— Армията ми не устоя — през зъби рече тя.

— Стига, Клеопатра, би ли могло да бъде иначе? Селяни без земя и неколцина престарели римски центуриони от времето на Авъл Габиний — и аз бих искал те да пожертват живота си толкова, колкото и Октавиан. Честно казано, радвам се, че не са се сражавали. — Той я погледна накриво. — И още повече се радвам, че Октавиан просто ги е пуснал да си вървят. Държи се по-скоро като турист, отколкото като завоевател.

— Какво може да го спре? — горчиво попита тя.

— Нищо, и това е неоспорим факт. Мисля, че трябва незабавно да пратим посланик при него и да помолим за мир.

Само до вчера тя би му се нахвърлила, но вече беше късно. На рождения ден на сина си Клеопатра разбра, че Цезарион не желае земята му да се просмуче с кръвта на неговите поданици. Той би се задоволил с един последен отпор на римските легиони в лагера при хиподрума, но само защото войниците жадуваха за битка. В Акциум тя им беше отказана и затова я искаха тук. Без значение дали ще победят или ще изгубят — важна бе възможността да се бият.

Да, всичко се свеждаше до желанието на Цезарион, а то беше мир на всяка цена. Тъй да бъде. Мир на всяка цена.

— Кого да пратим при Октавиан? — попита тя.

— Мислех си за Антил — отвърна Антоний.

— *Антил*? Та той е дете!

— Именно. Освен това Октавиан го познава добре. Не мога да се сетя за по-добър пратеник.

— Аз също — след кратък размисъл призна тя. — Това обаче означава, че трябва да напишеш писмо. Антил не е достатъчно умен, за да води преговори.

— Знам. Да, ще напиша писмото. — Той протегна крака и прокара ръка през косата си, вече повече бяла, отколкото сива. — Скъпо мое момиче, толкова съм уморен! Просто искам всичко да свърши.

Бучката се надигна в гърлото ѝ и тя преглътна.

— И аз, любов моя, живот мой. Толкова съжалявам, че те измъчих така, но не разбирах... не, не, трябва да престана да се извинявам! Трябва да поема вината си открито, без да се дърпам, без да се извинявам. Ако си бях останала в Египет, нещата може би щяха да се развият по съвсем друг начин. — Тя притисна чело в неговото. Бяха прекалено близо, за да види очите му. — Не те обичах достатъчно и затова сега страдам — ужасно страдам! Обичам те, Марк Антоний. Обичам те повече от живота, няма да мога да живея без теб. Искам само да бродя завинаги с теб в Царството на мъртвите. Заедно ще бъдем в смъртта, както не бяхме в живота, защото там има мир, доволство и чуден покой. — Тя вдигна глава. — Вярваш ли в това?

— Вярвам. — Малките му бели зъби проблеснаха. — Затова е по-добре да си египтянин, отколкото римлянин. Римляните не вярват в живота след смъртта и затова не се страхуват да умрат. Смъртта е просто вечен сън, така гледаше Цезар на нея. А също и Катон, Помпей Велики и останалите. Е, докато те спят, аз ще вървя в Царството на мъртвите с теб. Завинаги.

Октавиане,

Убеден съм, че не желаш смъртта на още римляни, а съдейки по начина, по който се отнесе с войската на

съпругата ми, явно не желаш смъртта и на враговете.

Предполагам, че когато най-големият ми син пристигне при теб, вече ще си в Мемфис. Пращам сина си, защото знам, че по този начин писмото ще пристигне на твоето бюро, а не на бюрото на някой легат. Момчето желае да изпълни тази задача и аз с радост му я възлагам.

Октавиане, нека престанем с този фарс. Признавам с готовност, че аз съм агресор във войната помежду ни, ако това изобщо може да се нарече война. В нея Марк Антоний не блесна особено ярко, това поне е сигурно, и сега иска всичко да свърши.

Ако позволиш на Клеопатра да управлява страната си като фараон и царица, аз ще падна върху меча си. Добър край за една патетична борба. Прати отговора си по момчето ми. Ще чакам три нундина. Ако дотогава не го получа, ще приема, че ми отказваш.

Трите нундина минаха, но отговор нямаше. Антоний се тревожеше, че Антил не се връща, но реши, че Октавиан е решил да го задържи до окончателната си победа, а след това... как се постъпваше със синовете на обявените извън закона? Обичайната практика бе прогонване от Рим, но Антил бе живял при Октавия години наред. Брат й не би прогонил някого от нейната детска. Нито пък щеше да му откаже достатъчно голям доход, за да живее като всеки Антоний.

— Наистина ли си мислеше, че Октавиан ще приеме онова, което си му предложил? — попита Клеопатра. Тя не беше видяла писмото, нито бе настоявала да го прочете. Новата Клеопатра разбираше, че мъжките работи са само за мъже.

— Предполагам, че не — сви рамене Антоний. — Искан ми се Антил да се беше свързал с мен.

„Как да му кажа, че момчето е мъртво?“ — попита се тя. Октавиан не би се съгласил на никакви условия, той се нуждаеше от съкровището на Птолемиите. Дали знаеше къде да го търси? Не, разбира се, че не. Кое то нямаше да го спре да изкопае в пясъците на Египет повече дупки, отколкото бяха звездите в небето. А Антил? Неудобство, ако остане жив. Шестнайсетгодишните младежи са като

живак и са надарени с коварство. Октавиан не би рискувал да го остави жив, за да избяга и да съобщи на баща си разположението на врага. Да, Антил беше мъртъв. Имаше ли значение дали щеше да каже на баща му, или щеше да го запази за себе си. Не. Тогава защо да стоварва още един товар мъка на раменете му, вече тъй огънати, тъй... чупливи? Не можеше да се сети за подходящо определение.

Вместо това заговори за един друг младеж — Цезарион.

— Антоний, разполагаме може би с три нундина, преди Октавиан да стигне Александрия. Предполагам, че в някой момент ще дадеш сражение край града, нали?

Той сви рамене.

— Войниците го желаят, значи ще има сражение.

— Цезарион не бива да участва.

— За да не бъде убит ли?

— Да. Октавиан няма да ми позволи да управлявам Египет, а още по-малко на Цезарион. Трябва да го изпратя в Индия или Тапробан, преди Октавиан да е тръгнал по петите му. В Береника имам петдесетима доверени души и малък бърз флот. Ха'ем даде на слугите ми достатъчно злато, за да осигури на Цезарион добър живот в края на пътуването му. Когато порасне, ще може да се върне.

Той я изгледа внимателно, сключил вежди. Цезарион, винаги Цезарион! Все пак тя беше права. Ако останеше тук, Октавиан щеше да го преследва и ще го убие. Просто щеше да му се наложи. Не можеше да пощади живота на противник, който приличаше толкова много на Цезар.

— Какво искаш от мен?

— Подкрепата ти, за да го убедя. Той няма да иска да замине.

— Няма да иска, но трябва да го направи. Да, ще те подкрепя.

Останаха силно изненадани, когато Цезарион се съгласи веднага.

— Разбирам ви напълно — каза им той. — Един от нас трябва да живее, но нито един няма да бъде оставен жив. Ако се спотайвам в Индия десет години, Октавиан ще остави Египет намира. Като провинция, а не като клиентско царство. Но ако народът на Нил знае, че фараонът му е жив, ще ме посрещне с радост, когато се върна. — Очите му се напълниха със сълзи. — Мамо, мамо, никога повече няма

да те видя! Трябва да замина, а не мога. Ти ще вървиш в триумфа на Октавиан, а после ще умреш от ръцете на удушвача. Трябва да те оставя, а не мога!

— Можеш, Цезарионе — твърдо рече Антоний и го потупа по ръката. — Не се съмнявам, че обичаш майка си, но не се съмнявам и в обичта ти към народа. Замини в Индия и стой там, докато не дойде време да се върнеш. Моля те!

— Да, ще ида. Това е разумното решение. — Цезарион им се усмихна с усмивката на Цезар и излезе.

— Не мога да повярвам — рече Клеопатра, като докосваше подутината. — Наистина ли каза, че ще замине?

— Да, наистина.

— Това трябва да стане още утре.

Така и стана — на следващия ден Цезарион потегли, предрешен като някакъв банкер или чиновник средна ръка, съпроводен от двама слуги. И тримата язدهа добри камили.

Клеопатра стоеше на бойниците на Царския квартал и гледаше, размахваше червен шал и се усмихваше лъчезарно, докато синът ѝ изчезна по пътя към Мемфис. Антоний остана в двореца с обяснението, че го мъчи главоболие.

Канидий го откри там и спря на прага. Марк Антоний се беше опънал в цял ръст по дължината на кушетката и бе закрил с ръка очите си.

— Антоний?

Антоний свали крака на земята и седна, като примигваше.

— Зле ли ти е? — попита Канидий.

— Боли ме главата, но не е от вино. Животът ми тежи.

— Октавиан няма да преговаря.

— Знаем това, откакто царицата му изпрати скиптъра и короната си в Пелузиум. Как ми се иска градчето да беше си останало бездейно като армията! Толкова добри египтяни умряха... как изобщо са си помислили да се съпротивляват на римска обсада?

— Октавиан не би могъл да си позволи обсада и затова е атакувал. — Канидий погледна озадачено Антоний. — Не помниш ли? Не ти е добре!

— Да, да, спомням си! — Антоний се разсмя дрезгаво. — Просто прекалено много неща са ми в главата, това е. Сега той е в Мемфис, нали?

— Беше в Мемфис. Сега напредва по Канопиевия ръкав.

— Какво казва синът ми за него?

— Синът ти ли?

— Антил!

— Антоний, от един месец не сме чували нищо за Антил.

— Не сме ли? Странно! Октавиан сигурно го е задържал.

— Да, предполагам, че точно това е станало — внимателно рече Канидий.

— Октавиан е изпратил писма по слуга, нали?

— Да — обади се Клеопатра от прага. Влезе и седна срещу Антоний, като енергично даваше знаци с очи на Канидий.

— Как се казва пратеникът.

— Тирс, скъпи.

— Опресни паметта ми, Клеопатра — каза Антоний, явно много объркан. — Какво пише в писмата на Октавиан?

Канидий се свлече в един стол и зяпна невярващо.

— С публичното ми заповядва да сложа оръжие и да се предам, а в личното обяснява, че щял да намери приемливо за всички страни решение — каза с равен глас Клеопатра.

— О, да! Разбира се, точно така беше... А... не трябваше ли да направя нещо за теб? Нещо във връзка с командира на гарнизона в Пелузиум?

— Той изпрати семейството си на сигурно място в Александрия и аз заповядах да ги арестуват. Защо *неговото* семейство да не сподели страданията на Пелузиум? Но тогава Цезарион — тя млъкна и закърши ръце, — Цезарион каза, че съм твърде гневна, за да раздавам правосъдие, и ги предаде на теб.

— О! О. И аз раздадох ли правосъдие?

— Освободи ги. Нямах правосъдие.

Канидий слушаше разговора им и се чувстваше така, сякаш са го ударили с алебарда. Всичко това беше отдавна минало! Богове, Антоний е... наполовина луд! Паметта му я няма. Как сега Канидий щеше да обсъжда бойните планове с един безпаметен старец? Той

беше напълно съсипан! Разбит на хиляди парченца. Негоден за командир.

— Какво искаш, Канидий? — попита го Антоний.

— Октавиан е почти тук, Антоний. На хиподрума имам седем легиона, жадуващи за бой. Ще се бием ли?

Антоний скочи и за миг се превърна от оглупял старец в генерал — енергичен, буден, нащрек.

— Да! Разбира се, че ще се бием — каза той и нададе рев. — Карти! Трябват ми карти! Къде са Цина, Турулий и Касий?

— Чакат, Антоний. Чакат с нетърпение да се бият.

Клеопатра изпрати посетителя до вратата.

— Откога е така? — попита Канидий.

— Откакто се върна от Фрааспа преди... колко, четири години ли станаха?

— Богове! Как не съм забелязал?

— Защото се случва на пристъпи, обикновено когато е отпуснат или го мъчи главоболие. Цезарион замина днес и денят е лош за Антоний. Но ти недей да се безпокоиш, Канидий. Вече започва да му минава. Утре ще е същият, какъвто е бил при Филипи.

Клеопатра не говореше просто така. Антоний атакува, когато конният авангард на Октавиан стигна предградията на Каноп, където се намираше хиподрумът. Това беше старият Антоний, пълен с енергия и плам, неспособен на грешки. Кавалерията беше разгромена. Седемте легиона се хвърлиха в боя, пеейки военните химни в чест на Херкулес Непобедимия, бога покровител на Антониите и на войната.

Антоний се върна в Александрия по здрач, все още облечен в доспехите си и Клеопатра го посрещна възторжено.

— Антоний, Антоний, думите са слаби, за да те опишат! — извика тя и го обсипа с целувки. — Цезарион! Как ми се иска Цезарион да можеше да те види сега!

Горката госпожа, още не беше научила. Когато Канидий, Цина, Децим Турулий и останалите се завърнаха, потънали в пот и кръв също като Антоний, тя изтича към тях с такава широка усмивка, че Цина намери поведението ѝ за отвратително.

— Не беше голямо сражение — опита се да й каже Антоний, когато тя се втурна в поредния пристъп на радост. — Запази си енергията за голямата битка, която тепърва предстои.

Но тя не искаше да го чуе. Целият град ликуваше, сякаш беше спечелена голяма победа, и Клеопатра бе изцяло погълната от идеята за всеобщо пиршество на следващия ден в гимназиона — армията щеше да бъде там, тя щеше да награди най-храбрите войници, легатите щяха да бъдат настанени в златен павилион върху неимоверно дебели възглавници, центурионите — на по-малки, плюшени...

— И двамата са луди — каза Цина на Канидий. — Луди!

Антоний се опита да я укроти, но тя бе убедена, че с тази мъничка победа войната е спечелена и приключила, че царството й е в безопасност, че Октавиан вече не ги застрашава. Всички легати бяха професионални воители и гледаха с ужас как Антоний, безсилен, се предава на безумната радост на Клеопатра и пропилява остатък от енергията си в опити да я убеди, че седем легиона никога не биха могли да се поберат в гимназиона.

Тя ограничи пиршеството само за наградените войници, макар че присъстваха и повече от четиристотин центуриони, военните трибуни, младшите легати и всички александрийци, които успяха да си намерят място. Трябваше да се настанят и пленниците — Клеопатра настоя те да бъдат оковани във вериги на място, където жителите на града да могат да ги осмиват и да ги замерят с гнили зеленчуци. Това отврати легионите от нея. Неримска, варварска постъпка. Кръвна обида за всеки един римлянин.

Тя не послуша и съветите за наградите, които настояваше да раздаде. Вместо с простия венец за храброст от дъбови клонки един мъж, който беше спасил живота на свои другари и бе удържал позицията си до края на битката, бе награден със златен шлем и броня. Връчи му ги една дребна жена с леко изпъкнали очи и безлична външност, която го *целуна*!

— Къде ми е дъбовият венец! Дай си ми дъбовия венец! — настояваше страшно обиденият войник.

— *Дъбов венец ли?* — Тя звънко се засмя. — Мило момче, нима предпочиташ някакъв глупав дъбов венец пред златен шлем? Бъди разумен!

Мъжът захвърли златните доспехи към тълпата и незабавно отиде при армията на Октавиан. Той бе толкова вбесен, че щеше да я убие, ако беше останал. Армията на Антоний не беше римска, а някаква сбирщина от танцьорки и евнуси.

— Клеопатра, Клеопатра, кога ще се научиш? — с болка попита Антоний вечерта, след като нелепата церемония бе завършила и доволните александрийци се разотидоха по домовете си.

— Какво искаш да кажеш?

— Посрами ме пред хората ми!

— *Посрамах те?* — Тя се надигна и се приготви за битка. — Как така съм те посрамила?

— Не е твоя работа да водиш военно празненство, да се бъркаш в отколешни римски традиции и да награждаваш войниците със злато вместо с дъбови клонки. Нито да оковаваш римски войници в окови. Знаеш ли какво ми казаха пленниците, когато ги поканих да постъпят в легионите ми? Казаха, че предпочитат да умрат. Да умрат!

— О, щом това е желанието им, ще го изпълня!

— Нищо няма да правиш. За последен път ти казвам, госпожо, не си пъхай носа в мъжките работи! — изрева разтреперан Антоний. — Превърна ме в сводник, търсещ клиенти пред храма на Венера Еруцина!

Яростта ѝ изчезна за миг. С увиснала челюст и насълзени очи тя се взря в него, искрено втрещена.

— Аз... помислих, че ще ти хареса — прошепна тя. — Помислих, че ще засия позициите ти пред войниците, пред центурионите и трибуните, щом видят какви големи награди ще получат, като спечелим войната. А не сме ли я спечелили? Нали това беше победа?

— Да, но съвсем малка. В името на Юпитер, жено, запази си златните шлемове и брони за египетските войници! Римските биха предпочели венци от трева.

И двамата се разделиха, за да се наплачат, но по различни причини.

На сутринта се целунаха и сдобриха. Нямаха време да се сърдят един на друг.

— Ако се закълна в баща си Амон-Ра, че няма да се намесвам във военните ти работи, Марк, ще се согласиш ли да се биеш в онова решително сражение? — попита тя с хлътнали от недоспиване очи.

Той успя някак да се усмихне, привлече я към себе си и вдъхна уханието на кожата ѝ — онзи лек цветен аромат на йерихонски балсам.

— Да, любов моя, ще изляза на последната си битка.

Тя се стегна и се отдръпна назад, за да го погледне.

— Последна битка ли?

— Да, последна. Утре призори. — Пое дъх и я погледна твърдо. — Няма да се върна, Клеопатра. Каквото и да се случи, няма да се върна. Може и да победим, но това ще бъде само сражение. Октавиан вече спечели войната. Смятам да умра на бойното поле колкото се може по-достойно. Така римският му враг ще изчезне и ти ще можеш да преговаряш с Октавиан, без да се съобразяваш с мен. Аз съм проблемът му, не ти — ти си чуждестранен враг, с когото той може да се справи просто, както би направил всеки римлянин. Може да изиска да вървиш на триумфа му, но няма да те екзекутира, нито ще убие децата ти от мен. Не вярвам да те остави да управляваш Египет, но след триумфа ще те остави да живееш в някоя италианска крепост като Норба или Презенте. С всички удобства. И там ще можеш да дочакаш завръщането на Цезарион.

Цветът изчезна от лицето ѝ и се концентрира само в огромните ѝ златни очи.

— Антоний, не! — прошепна тя.

— Антоний, да. Това искам, Клеопатра. Можеш да вземеш тялото ми, той ще ти го даде. Не е отмъстителен човек — всичко, което върши, е експедитивно, рационално и внимателно премислено. Не ме лишавай от възможността да умра достойно, любов моя, моля те!

Сълзите бяха горещи и пареха бузите ѝ, докато се стичаха към ъгълчетата на устните.

— Няма да те лиша от достойна смърт, любими. Само една последна нощ в живите ти ръце, нищо повече не желая.

Той я целуна и отиде на хиподрума при войската си.

Без цел, сякаш мъртва отвътре, тя прекоси двореца и излезе в засадените с палми градини на Сема, следвана както винаги от Хармия и Ирас. Тя не я попитаха нищо, нямаше смисъл да го правят, след като видяха лицето ѝ. Антоний щеше да умре в битката, Цезарион замина за

Индия, а фараонът бързо приближаваше онзи смътен хоризонт, който разделяше живия Нил от Царството на мъртвите.

При гробницата си Клеопатра извика работниците, които все още довършваха половината на Антоний, и им заповяда всичко да бъде готово до утре по залез. После постоя в малкото преддверие зад бронзовите врати, като дълго се взира в тях, и се обърна да огледа най-външната от собствените ѝ камери, в която имаше прекрасно легло и баня, ъгъл за личните ѝ телесни нужди, маса с два стола, бюро с най-фини листа папирус, тръстикови писци, мастилница и стол. Всичко, което можеше да потрябва на един фараон в отвъдния свят. Но да се използва и в този, помисли си тя.

Това я измъчваше — безсилието ѝ пред смъртта на Антоний и решението на Октавиан за нея и за децата ѝ. Трябваше да се скрие! Да се крие, докато не разбере решението на Октавиан. Ако той я откриеше и заловеше, щеше да я затвори и децата ѝ вероятно ще бъдат незабавно убити. Антоний настояваше, че Октавиан е милостив, но за Клеопатра той бе василискът, смъртоносният гуцер. Несъмнено тя му трябваше жива за неговия триумф, следователно една мъртва Царица на зверовете никак нямаше да му хареса. Но ако отнемеше живота си сега, децата ѝ несъмнено щяха да страдат. Не, не би могла да умре, докато не се погрижи за безопасността на децата си. Цезарион все още не бе стигнал пристанището на Арабския залив, щеше да мине още нундин, преди да отплава. Колкото до децата на Антоний — тя беше тяхна майка, свързваше ги неразривната, вечна връзка между една жена и децата ѝ.

Идеята ѝ хрумна, щом погледът ѝ спря на леглото. Защо да не се скрие в гробницата си? Наистина, вътре можеше да се влезе през отвора, но преди Октавиан да даде тази заповед на хората си, Клеопатра щеше да закрепчи в тръбата, че ако някой опита да се вмъкне вътре, тя ще се отрови. А това щеше да бъде смърт, която Октавиан никога не би ѝ простил. Всичките му врагове щяха да кажат, че не друг, а *той* я е отровил. Трябваше по някакъв начин да остане жива и свободна да действа, докато не получи клетвата му, че децата ѝ ще живеят добре и независими от Рим. Ако Господарят на Рим ѝ откажеше, тя щеше да се отрови толкова демонстративно и шокиращо, че завинаги щеше да унищожи политическия му авторитет.

— Ще остана тук — рече тя на Хармия и Ирас. — Оставете един кинжал на онази маса и втори край тръбата за говорене, после незабавно идете при Хапд'ефан'е. Кажете му, че искам фиала чист аконит. Октавиан никога не ще вземе в плен Клеопатра жива.

Хармия и Ирас изтълкуваха заповедта погрешно — те помислиха, че господарката им иска да умре — какъв ужас само! — едва ли не на мига. Така изтълкува намеренията ѝ и шокираният Аполодор, когато двете плачещи жени влязоха в двореца.

— Къде е царицата?

— В гробницата си — изхлипа Ирас и забърза да намери Хапд'ефан'е.

— Искан да умре преди Октавиан да стигне Александрия! — успя да каже Хармия през пороите сълзи.

— Но... Антоний! — възкликна съсипаният Аполодор.

— Антоний възнамерява да умре в утрешното сражение.

— Дъщерята на Ра мъртва ли ще бъде тогава?

— Не знам! Може би, сигурно... не знам! — И Хармия забърза да намери прясна храна за господарката си.

Час по-късно, когато целият дворец знаеше, че фараонът скоро ще умре, появата ѝ в трапезарията изуми Ха'ем, Аполодор и Созиген.

— Твое величество, чухме... — започна Созиген.

— Нямам намерение да умирам днес — отвърна развеселената Клеопатра.

— Моля те, твое величество, помисли отново! — примоли се Ха'ем.

— Какво, нямаш ли видения за смъртта ми, сине на Птах? Бъди спокоен! Не бива да се боим от смъртта. Никой не знае това по-добре от теб.

— А господарят Антоний? Ще му кажеш ли?

— Не, господа, няма да му кажа. Той е все още римлянин и не разбира. Искан последната ни нощ заедно да бъде свършена.

Последната си нощ Антоний и Клеопатра прекараха прегърнати, спокойни, преизпълнени с любов, а боговете напускаха Александрия. Те известиха заминаването си с лек трепет, с въздишка, с невъобразим стон, който заглъхна подобно на гръм някъде безкрайно далеч.

— Серапис и александрийските богове се оттеглят с нас, мили ми Антоний — прошепна тя в шията му.

— Това е просто земетресение — отвърна полусъннено той.

— Не, боговете отказват да останат в една римска Александрия.

Той заспа, но Клеопатра не можа. Стаята беше слабо осветена от лампите и тя се повдигна на лакът и дълго го гледа. Изпълни се цялата с образа на любимото му лице, на почти сребристите му къдри, прекрасно контрастиращи на възчервената му кожа, костите му бяха изпъкнали, защото беше отслабнал. „Антоний, какво ли не ти причиних. И нищо от това не беше нито добро, нито мило, нито съчувствено! Тази нощ беше тъй мирна, че съм изцяло погълната от твоята милост — ти никога не ми отвърна със същото. Преди се питах защо е тъй, но сега знам, че любовта ти към мен е била достатъчно голяма, за да ми простиш каквото и да било, всичко. А в отговор аз мога единствено да направя вечността на смъртта нещо недостижимо за човешките възприятия, златна идилия в царството на Амон-Ра“.

След това явно беше задрямала, защото го видя чак когато той стана — смътен черен силует на фона на просветляващото небе. Клеопатра гледаше как слугата му помага да сложи доспехите си — подплатена с вата туника върху алената препаска през слабините, алената кожена дреха върху туниката, изчистените линии на бронята, полата и ръкавите от червени кожени ивици, здраво завързаните възкъси ботуши с метални лъвове на езиците. Той се ухили широко, сложи металния шлем под мишница и отметна аления си плащ назад, за да падне свободно от раменете му.

— Хайде, съпруго — рече той. — Махни ми за сбогом.

Тя извади най-фината си кърпичка, напои я с парфюма си, пъкна я в бронята му и излезе с него на чистия прохладен въздух, кънтящ от песни на птици.

Канидий, Цина, Децим Турулий и Касий Пармензис вече го чакаха. Антоний стъпи на столчето, за да достигне седлото, смушка в ребрата пьстросивия си държавен кон и се впусна в галоп към намиращия се на пет мили оттук хиподром. Беше последният ден на юли.

Веднага щом той изчезна от поглед, Клеопатра влезе в гробницата си, следвана от Хармия и Ирас. Трите действаха в унисон и свалиха тежките резета на двойната бронзова врата, които само

прочутият таран на Антоний можеше да разбие. Тя откри, че прясната храна е в изобилие, имаше пълни кошници смокини, маслини, фурми и малки хлебчета, опечени по специална рецепта, която позволяваше да останат меки дни наред. Не че очакваше да остане вътре толкова дълго.

Най-лошото щеше да бъде довечера, щом пристигнеше тялото на Антоний. Той щеше да бъде отнесен направо в неговата гробна камера, за да изтърпи безмълвно ужасяващите манипулации на балсаматорите. Но първо тя трябваше да види мъртвото му лице — Амон-Ра и всички други богове, нека да изглежда спокойно, не изкривено от болка! Нека животът го напусне бързо!

— Радвам се, че отворът пропуска достатъчно въздух — обади се треперееща Хармия. — Колко е мрачно!

— Запали още лампи, глупачке — отвърна практичната Ирас.

Антоний и генералите му препускаха към Каноп и се усмихваха, предвкушвайки предстоящата битка. Районът бе заселен от много години, по традиция от богати чуждестранни търговци. Домовете им не бяха пръснати между гробниците като тези в западната част на града, където се намиреше некрополът. Тук имаше градини, насаждения, каменни жилища с басейни и фонтани, горички от черен дъб и палми. В по-нежелания от богатите район отатък хиподрума, в посока към ниските дюни край морето, се простираше римският лагер — две мили подредени в прави редици палатки, оградени с ров, вал и палисада.

Добре! — помисли си Антоний, щом приближиха, войниците вече бяха излезли и чакаха построени навън. Между предните им редици и редиците на Октавиан имаше половин миля разстояние. Орлите проблясваха, развяваха се пъстроцветните знамена на кохортите, алено знаме се издигаше до държавния кон на Октавиан, той чакаше, заобиколен от военачалниците си. „Как обичам този момент! — помисли си Антоний, докато минаваше пред войниците и кавалерията с обичайното й суетене и тропот по фланговете. — Обичам леко зловещата атмосфера, лицата на войниците, потенциала на натрупаната мощ“.

Само за миг всичко това свърши. Знаменосецът му вдигна пръта със знамето, наклони го и тръгна към армията на Октавиан. Носачите на орлите и знаменосците на кохортите направиха същото. Войниците ги последваха, като молеха за пощада, обърнали мечовете си с дръжките напред и завързали бели кърпи на копията.

Антоний нямаше представа колко време беше останал върху нервния си танцуващ кон. Когато съзнанието му се проясни и той погледна настрани към пълководците си, тях ги нямаше. Бяха изчезнали някъде. С резки, вдървени движения на марионетка Антоний обърна коня си и препусна в галоп към Александрия. Сълзи течаха по бузите му и отлитаха под напора на вятъра.

— Клеопатра, Клеопатра! — извика той в мига, в който влезе в двореца. Захвърленият му шлем издрънча по стълбите. — Клеопатра!

Дойде Аполодор, после Ха'ем и накрая Созиген. Клеопатра обаче не се виждаше никаква.

— Къде е тя? Къде е жена ми?

— Какво стана? — пискливо попита Аполодор.

— Войската ми дезертира, флотът сигурно е направил същото — отсечено рече той. — Къде е царицата?

— В гробницата си — отвърна Аполодор. Ето! Казаха го.

Лицето му посивя и той се олюля.

— Мъртва?

— Да. Изглежда не мислеше, че ще те види отново жив.

— И нямаше да ме види, ако армията се беше сражавала. — Той сви рамене, развърза връзките на наметалото си и го остави да се свлече на яркочервена купчина върху пода. — Е, няма значение. — Разкопча ремъците на бронята и върху мрамора се чу дрънчене на метал. Мечът му бе изваден от ножницата — меч на благородник с дръжка от слонова кост с глава на орел на края. — Помогни ми да сваля кожената дреха — нареди той на Аполодор. — Хайде, човече, не искам да ме наръгаш! Просто ми помогни да остана по туника.

Ха'ем пристъпи вместо него напред, развърза ремъците и свали дрехата.

Тримата старци стояха вцепенени и гледаха как Антоний опира върха на гладиуса в диафрагмата си и опипва с пръсти къде свършва

гръдният му кош. Доволен, той пое шумно въздух и натисна с цялата си сила. Едва тогава тримата се втурнаха към него, а той се свлече на пода, като охкаше, примигваше и се мръщеше не от болка, а от гняв.

— Мътните го взели! — Устните му бяха опънати назад и оголваха зъбите му. — Не улучих сърцето. Трябваше да е там...

— Можем ли да направим нещо? — попита плачещият Созиген.

— Като за начало престанете да дрънкате. Мечът е в черния или в белия дроб. Ще мине време, докато умра. — Той изстена. — Богове, как боли! Хак ми е... Царицата... отнесете ме при нея.

— Остани тук, докато умреш, Марк Антоний — замоли го Ха'ем.

— Не, искам да я гледам, докато умра. Отнесете ме при нея.

Първо се качиха двама балсаматори заедно с инструментите си, но останаха от другата страна. Двама други положиха Антоний в застланата с червени одеяла кошница. Жреците долу издигнаха кошницата и когато тя стигна отвора, я издърпаха по специално приготвените греди. После я спуснаха от другата страна с помощта на първите двама балсаматори.

Клеопатра очакваше да види Антоний безжизнен, отлично подготвен за смъртта и без видими рани.

— Клеопатра! — ахна той. — Казаха ми, че си мъртва!

— Любов моя, любов моя! Още си жив!

— Не е ли подигравка? — Опита се да се засмее, но от гърлото му се разнесе клокочене. — Мамка му! Гърдите ми са пълни с кръв.

— Поставете го на леглото ми — нареди тя на жреците и се засуети около тях, докато не го положиха, както подобава. Алената туника не издаваше кръвта като белите одеяла, върху които лежеше, но през своите тридесет и девет години тя бе виждала премного кръв и не се ужасяваше от нея. Докато жреците хирурзи не смъкнаха туниката с намерението да превържат по-стегнато раната, за да спрат кръвотечението. Щом видя прекрасното му тяло, разкъсано от дългата тънка рана под ребрата, Клеопатра стисна зъби, за да потисне вика на протест, първия бодej на мъката. Той щеше да умре... е, тя го очакваше. Но не беше подготвена за това тук. Болката в очите му, внезапната агония, която го накара да се опъне като лък, докато жреците се мъчеха да го превържат. Ръката му смазваше пръстите ѝ, почти трошеше костите, но тя знаеше, че докосването му дава сили, и търпеше.

След като го настаниха колкото бе възможно по-удобно, тя придърпа един стол до леглото, седна и му заговори тихо и нежно. Изпълненият му с наслада поглед нито за миг не се откъсна от лицето ѝ. Минута след минута, час след час, тя му помагаше да пресече Реката, както се изрази той, дълбоко в себе си все още римлянин.

— Наистина ли ще вървиш с мен в Царството на мъртвите?

— Много скоро, любов моя.

— Как ще те намеря?

— Аз ще те намеря. Просто седни на някое прекрасно място и чакай.

— По-добра участ от вечния сън.

— Да. Ще бъдем заедно.

— Цезар също е бог. Ще трябва ли да те споделям с него?

— Не, Цезар е от римските богове. Той няма да бъде там.

Мина много време, преди Антоний да събере смелост да ѝ разкаже за случилото се на хиподрума.

— Войниците ми дезертираха, Клеопатра. До последния човек.

— Значи не е имало битка.

— Не. Паднах на меча си.

— По-добре твоя, отколкото този на Октавиан.

— И аз така си помислих. Но е тъй отегчително! Бавно, тъй бавно.

— Скоро всичко ще свърши, любов моя. Казах ли ти, че те обичам? Казах ли ти колко много те обичам?

— Да, и най-сетне ти вярвам.

Преходът от живот към смърт бе тъй неуловим, че тя не осъзна какво се е случило, докато не се наведе да погледне отблизо очите му и не видя, че зениците му са огромни и покрити с тънка златна патина. Марк Антоний го нямаше. Тя държеше в ръцете си просто обвивка, онази част, която той бе изоставил.

Писък изпълни гробницата. Нейният писък. Виеше като животно, скубеше кичури от косата си, разкъса дрехата си, докато не оголи гърдите си и ги раздра с нокти, плачеше и се удряше, напълно обезумяла.

Когато решиха, че може сериозно да се нарани, Хармия и Ирас извикаха балсаматорите и насила наляха в гърлото на Клеопатра сироп от мак. Едва след като бе упоена и се вцепени, жреците успяха да

пренесат тялото на Марк Антоний в гробната му камера и да започнат балсамирането.

Беше тъмно. На Антоний му трябваха единайсет часа, за да умре, но когато това стана, той отново беше старият Антоний, великият Антоний. В смъртта най-сетне бе намерил себе си.

28.

Цезарион продължи спокойно по пътя за Мемфис, макар че двамата възрастни македонски слуги го увещаваха да вземе корабчето до Леонтополис на Пелузийския ръкав. Така според тях щяха да избегнат риска да се натъкнат на армията на Октавиан, а и пътят до Нил бил по-къс.

— Ама че глупости, Праксис! — разсмя се младежът. — Най-късият път до Нил е пътят до Мемфис.

— Само когато по него не се движи римска армия, сине на Ра.

— И стига си ме наричал така! Аз съм Парменед от Александрия, младши banker, тръгнал да инспектира сметките на Царската банка в Коптос.

„Жалко, че мама настоя да взема тези двама пазачи“ — помисли си Цезарион, макар че в крайна сметка това нямаше особено значение. Той знаеше точно къде отива и какво ще направи. На първо място, няма да изостави мама — що за син би постъпил по подобен начин? Навремето са били свързани с връв, през която в него е влизала нейната кръв, докато е лежал в нежната топла течност, която тя му бе осигурила. И дори след прерязването ѝ връвта си оставаше — невидима, но способна да се разтегли през целия свят. Разбира се, тя си мислеше, че когато го изпрати в една толкова далечна страна, той нямаше да може да разбере нито обичаите, нито езика ѝ. Той обаче мислеше за нея, когато потегли с пълното съзнание, че ще иде другаде и ще направи нещо съвсем различно.

На оживеното разклонение за Шедия Цезарион жизнерадостно се сбогува със своите спътници, обърна камилата и препусна в галоп по пътя към Мемфис.

— Бррр, бррр! — подканваше той животното и притискаше здраво крака в предната част на седлото, за да не падне. Походката на камилата беше необичайна — и двата ѝ крака от едната страна се изнасяха едновременно напред и тя се люлееше като в кораб при странично вълнение.

— Трябва да го настигнем — въздъхна Праксис.

— Бррр! Бррр! — и двамата мъже се втурнаха да догонят бързо отдалечаващия се Цезарион.

Няколко мили по-нататък, тъкмо когато пазачите го настигаха, той видя армията на Октавиан. Дръпна юздите на камилата и тя премина в равнин, след което отби от пътя. Никой не му обърна внимание. Войниците и офицерите бяха погълнати от маршовите си песни — знаеха, че дългият хиляда мили преход е към края си и ги очаква хубав лагер — добра храна, александрийски момичета, които ще се отдадат доброволно или насилно, и несъмнено много мънички златни статуетки за награда.

*Раз-два, раз-два,
блъскаме Антониевата врата!
Раз-два, раз-два,
ще наричаме Антоний по гъза!
Раз-два, раз-два,
ще го хванем и накрай света!
Раз-два, раз-два,
Антоний, срещай своята съдба!
Цезар! Цезар!
За всяка жена мъж, за всеки мъж жена!
Александрия!
Александрия!
Александрия!*

Омаяният Цезарион забеляза, че войниците променят ритъма на думите, за да го поддържат в такт с марша си — леви — десни, леви — десни. Докато напредваше бавно напред, той осъзна, че всяка кохорта си има своя песен и че някои войници с добри гласове и повечко дарба измислят нови думи и ги изпяват между хоровите изпълнения. Беше виждал армията на Антоний в Египет и Антиохия, но неговите войници нямали подобни маршови песни. Може би защото не бяха на марш. Песните го караха да се размърда, дори когато думите не бяха особено ласкателни към майка му, която като че ли беше основната им тема. Вещица, брантия, свиня, пинтия, курва на жреците, царица на лъжите.

А! Ето го и аленото генералско знаме, носено на дълъг прът от мъж, наметнат с лъвска кожа. Когато генералът опъваше шатрата си, знамето се забиваше до нея. Октавиан, най-сетне! Подобно на останалите легати, той вървеше пеш, облечен доста неугледно в кафява кожена ризница. Златната коса щеше да го издаде, ако го нямаше аленото знаме. Толкова е... *дребен!* Най-много пет и половина стъпки, помисли си изуменият Цезарион. Слаб, загорял, с красиво лице, без обаче да е женствен. Малките му грозни ръце се движеха в ритъм с този път не мръсната песен на кохортата отпред.

— Цезар Октавиан! — извика той и свали качулката си. — Цезар Октавиан, идвам да преговарям!

Октавиан се закова на място и половината армия зад него спря. Онези отпред продължиха, докато един младши легат не препусна да ги спре.

В един безумен момент Октавиан наистина си помисли, че е видял Божествения Юлий такъв, какъвто би трябвало да изглежда, ако можеше да се материализира като някой гръцки бог. После изуменият му поглед се спря върху светлокафявата вълна на дрехите, върху младежките черти на Божествения Юлий и той разбра, че това е Цезарион. Синът на Клеопатра от божествения му баща. Птолемей XV Цезар Египетски.

Двама по-възрастни мъже на камили приближаваха стремително. Октавиан рязко се обърна към Статилий Таурус.

— Хванете ги... и сложи качулката на момчето, Таурус! Веднага!

Докато войниците сваляха товарите от отдавна свикналите с тежести рамене и отделни групи се отправяха към намиращото се наблизо езеро Мареотида за вода, тиловаците набързо издигнаха командирската шатра на Октавиан. Нямаше начин да изключи военачалниците от предстоящия разговор или поне от началото му. Месала Корвин и Статилий Таурус бяха зърнали златистата глава, манифестацията на Божествения Юлий — или може би на духа му?

— Отведи другите двама и ги убий незабавно, после се върни тук — каза той на Таурус. — Никой не бива да говори с тях, така че се погрижи лично, ясно ли е?

Трима мъже съпровождаха Октавиан по негов избор, а не заради военните си умения — те просто нямаха такива. Единият бе благородник, а другите двама — освободени роби. Гай Прокулей беше

полубрат на зетя на Меценат Варон Мурена, прочут с ерудицията и приятния си характер. Гай Юлий Тирс и Гай Юлий Епафродит бяха роби на Октавиан и му бяха служили толкова добре, че след освобождаването им той не само ги бе взел на служба при себе си, но и ги направи свои довереници. За човек като Октавиан компанията само на типични военни като старшите му легати в продължение на месеци би била влудяваща, затова той бе взел Прокулей, Тирс и Епафродит. Всички военачалници от Сабин до Калвин и Корвин знаеха, че главнокомандващият е ексцентричен, така че не се обиждаха и не се чувстваха изолирани, когато Октавиан дори по време на кампанията предпочиташе да вечеря самичък — тоест с Прокулей, Тирс и Епафродит.

По редица причини на Октавиан му трябваше известно време, докато отмине шокът от срещата. На първо място, той беше открил съкровището на Птолемеите, следвайки буквално описанието на божествения си баща. Направи го с двамата си освободени роби, никой римски благородник нямаше да види какво се крие в стотиците малки помещения от двете страни на плетеницата тунели, които започваха от светилището на Птах. До тях се стигаше, като се докосваше определен картуш, после трябваше да се спуснат в непрогледния мрак на земните недра. След като няколко часа бе бродил като пуснат в Елисейските полета роб, Октавиан бе събрал своите „мулета“ — египтяни, чиито очи бяха завързани, докато не навлязоха дълбоко в тунелите — и се зае да изнесе онова, което по негова преценка беше най-належащо, за да изправи Рим на крака — предимно злато и няколко блока лазулит, планински кристал и алабастър, за да има с какво скулпторите да украсят храмовете и обществените места в Рим. Когато излязоха навън, личната му кохорта уби египтяните и пое обоза, който в момента пътуваше към Пелузиум, а оттам — към дома. Войниците може би се досещаха за съдържанието на сандъците заради тежестта им, но никой нямаше да посмее да счупи печатите със сфинкс и да ги отвори.

Падналият от раменете му товар при вида на надхвърлящото въображението му съкровище го изпълни с толкова радост и безгрижие, че легатите му се зачудиха какво толкова имаше в Мемфис, че да го промени до такава степен. Октавиан пееше, подсвиркваше си, почти подскачаше от радост, когато войската потегли по пътя към

Александрия, леговището на Царицата на зверовете. Разбира се, след време щяха да се сетят какво се бе случило в Мемфис, но дотогава всички (и цялото злато) щяха да бъдат в Рим, завинаги пропуснали момента да скрият по нещо малко в гънките на тогите си.

Така че когато Цезарион го извика на по-малко от петнадесет мили от хиподрума и околностите на Александрия, Октавиан все още не беше доизмислил стратегията си. Да, златото пътуваше към Рим, но какво щеше да прави с Египет и царското семейство? С Марк Антоний? Как най-добре да опази съкровището на Птолемеите? Колко хора знаеха как се стига до него? На кои потенциални съюзници беше разказала Клеопатра за богатството, от царя на партите до Артавазд Арменски? Мътните го взели момчето, да се появи така неочаквано! И то право пред армията!

Когато Статилий Таурус се върна, Октавиан кимна отсечено.

— Доведи го, Тит. Лично.

Той влезе с все още покрита глава, но веднага смъкна робата и остана по простата си кожена туника за езда. Колко е висок! По-висок от Божествения Юлий. Замаяни, пълководците на Октавиан поеха дъх едновременно.

— Какво правиш тук, цар Птолемеи? — попита Октавиан от курулното си кресло, в което се бе настанил. Нямаше да има ръкостискания и дружески приветствия. Никакви лицемерия.

— Дойдох да преговарям.

— Майка ти ли те прати?

Младежът се разсмя, разкривайки още по-голяма прилика с Божествения Юлий.

— Разбира се, че не! Тя си мисли, че съм на път за Береника, откъдето ще отплавам за Индия.

— По-добре да я беше послушал.

— Не. Не мога да я оставя. Не бих могъл да я оставя сама срещу теб.

— Тя си има Марк Антоний.

— Ако съм го разбрал правилно, той скоро ще бъде мъртъв.

Октавиан се протегна и се прозя, докато очите му не се напълниха със сълзи.

— Добре, цар Птолемеи, ще преговарям с теб. Но само на четири очи. Господа легати, свободни сте. Не забравяйте клетвата, която

положихте към мен. Не искам никой друг да научава за случващото се, нито да го обсъждате помежду си. Ясен ли съм?

Статилий Таурус кимна и излезе с останалите.

— Седни, Цезарионе.

Прокулей, Тирс и Епафродит застанаха край шатрата, без да бъдат забелязани от двамата участници в драмата, като едва дишаха от ужас.

Цезарион седна, единствено синьо-зелените му очи издаваха, че не е истинският Божествен Юлий.

— Смяташ, че можеш да постигнеш нещо, което Клеопатра не може. Какво е то?

— Като начало, спокойна атмосфера. Ти не ме мразиш — а и как би могъл, щом никога не сме се срещали? Искам да ти предложа мир, който ще бъде от полза и за теб, и за Египет.

— Да чуя подробностите.

— Майка ми ще се оттегли в Мемфис или Тива. Децата ѝ от Марк Антоний ще заминат с нея. Аз ще управлявам в Александрия като цар и фараон. Като най-верният от клиентелата на Гай Юлий Цезар, Сина на Божествения. Ще ти дам всичкото злато, което поискаш, а също и зърно, за да изхранваш Италия.

— Защо смяташ, че твоето управление ще бъде по-мъдро от това на майка ти?

— Защото съм кръвен син на Гай Юлий Цезар. Вече започнах да поправам грешките, допуснати от многото поколения Птолемеи — въведох безплатна дажба зърно за бедните, дадох граждански права на всички жители на Александрия и смятам да въведа демократични избори.

— Хмм. Много цезарско, Цезарионе.

— Открих негови книжа, които описват плановете му за Александрия и Египет, за да ги извади от хилядолетната стагнация в страната. Видях, че идеите му са добри, че сме затънали в безжалостното тресавище от привилегии за висшата класа.

— О, говориш съвсем като него!

— Благодаря.

— Вярно е, имаме общ божествен баща, но ти далеч повече приличаш на него — рече Октавиан.

— Майка ми все това повтаря. Антоний също.

— Никога ли не си се замислял какво означава това, Цезарионе? Младежът го погледна неразбиращо.

— Не. Какво би могло да означава, освен че е реалност?

— *Реалност*. С една дума, точно това е проблемът.

— Проблем?

— Да. — Октавиан въздъхна и сви кривите си пръсти. — Ако не беше външният ти вид, цар Птолемей, щях на драго сърце да се съглася да преговарям с теб. Но както стоят нещата, нямам избор. Длъжен съм да те убия.

Цезарион ахна, понечи да стане, но после се отпусна на мястото си.

— Искаш да кажеш, че ще вървя на триумфа ти и след това ще бъда удушен? Но защо? Какво прави смъртта ми така необходима? Между другото, какво прави необходима и смъртта на майка ми?

— Разбра ме погрешно, сине на Цезар. Ти никога няма да вървиш на триумфа ми. Всъщност не бих позволил да доближиш и на хиляда мили до Рим. Никой ли не ти го е казал?

— Кое? — излезе от търпение Цезарион. — Спри да си играеш с мен, Цезар Октавиан!

— Приликата ти с Божествения Юлий представлява опасност за мен.

— Аз? Опасен заради някаква си *прилика*? Та това е безумно!

— Може да е всичко друго, но не и безумно. Изслушай ме и ще те осветля... колко странно, че майка ти така и не го е направила! Може би си е мислела, че ако разбереш, ще я изхвърлиш моментално от Капитолия. Не, сядай и слушай! Говоря честно за Клеопатра не за да те дразня, а защото тя е мой непримирим враг. Мило мое момче, трябваше да се боря със зъби и нокти, за да установя надмощието си в Рим. *Цели четиринайсет години!* Започнах, когато бях на осемнайсет, като осиновен римски син на божествения си баща. Поех наследството си и се придържах към него, макар мнозина да ми се противопоставяха, в това число и Марк Антоний. Сега съм на трийсет и две и — след като ти бъдеш мъртъв — най-сетне в безопасност. Аз нямах младост като твоята. Бях болнав и слаб. Мъжете ми се подиграваха. Отчаяно се стремях да изглеждам като Божествения Юлий — упражнявах усмивката му, носех високи ботуши, за да изглеждам по-висок, копирах изказа и реториката му. Докато накрая

земният образ на Божествения Юлий избледня от паметта и хората решиха, че той сигурно е изглеждал като мен. Започваш ли да разбираш, Цезарионе?

— Не. Съчувствам ти за несгодите, братовчеде, но така и не разбирам какво общо има външният ми вид с това.

— Външният вид е основното, около което се въртеше кариерата ми. Ти не си римлянин и не си отгледан като такъв. Ти си чужденец. — Октавиан се наведе напред, очите му блестяха ярко. — Нека ти обясня защо ние, римляните, известни като прагматични и разумни хора, обожествихме Гай Юлий Цезар. Нещо крайно нетипично за римляни. Хората го *обичаха*! За много генерали се казва, че войниците им били готови да умрат за тях, но за Гай Юлий Цезар би умрял цял Рим, цяла Италия. Когато той вървеше по Форума, по уличките на Рим или на някой друг италиански град, той се държеше с хората като с равни — шегуваше се с тях, изслушваше дребните им болки, опитваше се да им помогне. Роден и израснал в копторите на Субура, той се движеше из простолудието като един от тях — говореше жаргона им, спеше с жените им, целуваше миризливите им бебета и плачеше, когато мъките им го трогваха — а това се случваше често. И когато онези надуты отявлени сноби и алчни за богатство изроди го убиха, народът на Рим и Италия не можа да понесе загубата му. Той го превърна в бог, не Сенатът! Всъщност Сенатът — воден от Марк Антоний! — се опита по всякакъв начин да смаже култа към Цезар. Безуспешно. Клиентите му бяха цял легион и аз ги наследих заедно с неговото богатство.

Октавиан се изправи, заобиколи бюрото си, застана пред объркания младеж и го погледна отгоре.

— Достатъчно е народът на Рим и Италия да хвърлят един поглед върху теб, Птолемей Цезар, и ще забравят всичко друго. Ще се влюбят безумно в теб и ще ликуват. А аз? Аз ще бъда забравен за една нощ. И всичко, което извърших през тези четиринайсет години, ще бъде забравено. Подлизурският Сенат ще започне да се умилква около теб, ще те направят римски гражданин и вероятно още на следващия ден ще те изберат за консул. Ти ще владееш не само Египет и Изтока, но и Рим, при това като какъвто си пожелаеш — от пожизнен диктатор до цар. Самият Божествен Юлий започна да размива отколешните ни традиции, после ние, триумвирите, ги размихме още повече, а след като напълно се справих с конкуренцията на Антоний, аз съм вече

безспорният Господар на Рим. Разбира се, ако нито Рим, нито Италия не видят теб. За Рим най-сетне е настъпил подходящият момент да прегърне автокрацията. Ако те видят в Рим, хората ще те приемат. Но ти ще управляваш така, както те е научила майка ти — като цар, седящ на Капитолий и раздаваш правосъдие, досущ като Минос пред портите на Хадес. Ти не виждаш нищо лошо в това въпреки всичките ти либерални програми за реформи в Александрия и Египет. А моето управление ще бъде невидимо. Аз няма да нося диадема или тиара, за да демонстрирам положението си, нито ще позволя на скъпата си съпруга да се прави на царица. Ще продължим да живеем в сегашната си къща и ще оставим Рим да си мисли, че го управляваме демократично. Ето защо трябва да умреш. За да остане Рим римски.

Емоциите се гонеха по лицето на Цезарион — изумление, мъка, замисленост, гняв, тъга, разбиране. Но той не беше объркан, нито озадачен.

— Разбирам — бавно рече той. — Наистина разбирам и не мога да те виня.

— Е, ти си истинският син на Божествения Юлий и от онова, което съм чувал, си наследил не само външния вид, но и блестящия му ум. Съжалявам, че никога няма да разбера дали си наследил и военния му гений, но разполагам с много добри пълководци и не се боя от царя на партите, с когото възнамерявам да склуча мир, а не да нападам. Един от крайгълните камъни на властта ми ще бъде мирът. Войната е най-разорителната човешка дейност, тя поглъща и живот, и пари, затова няма да позволя римските легиони да диктуват на Рим или на онзи, който го управлява.

Цезарион почувства, че Октавиан вече говори само за да отложи екзекуцията.

„Мамо! Защо не си ми казала? Нима не знаеше онова, което току-що ми каза истинският римски син на Цезар? Антоний със сигурност го е знаел, но той беше твоя марионетка. Не защото го упояваше, или защото понякога прекаляваше с виното, а защото те обичаше. Трябваше да ми кажеш. Но пък може и да не си го разбирала, а Антоний е бил твърде зает да се покаже достоен за любовта ти, за да сметне това за важно...“

Цезарион затвори очи, заповяда си да *мисли*, да насочи могъщия си ум към положението си. Съществува ли поне най-малка възможност

да избяга? Безнадеждно беше, усещаше го с цялото си същество. Въздъхна. Не, най-много щеше да създаде трудности на Октавиан да го убие, ако се втурнеше навън от шатрата с викове, че е син на Цезар — нищо чудно, че Таурус го зяпаше така! Но дали това би искал баща му от своя неримски син? Или щеше да пожелае той да се жертва? Знаеше отговора и отново въздъхна. Октавиан бе истинският син на Цезар по неговата собствена воля и завещание, не се споменавахе нито дума за другия му син в Египет. А Цезар в живота беше ценил най-много своята *dignitas*. *Dignitas*! Най-римското от всички римски качества, личните достижения, дела и сила на човек. Дори в последните си мигове Цезар беше запазил своята *dignitas* непокътната. Вместо да се съпротивлява, той бе използвал един свободен миг, за да покрие с тога лицето си и друг — за да падне на колене. За да не могат Брут, Касий и останалите да видят изражението на лицето му или да зърнат гениталиите му.

„Да — реши Цезарион. — Аз също ще запазя своята *dignitas*! Ще умра като господар на себе си, с покрито лице и гениталии. Ще бъда достоен за баща си“.

— Кога ще умра? — със спокоен глас попита той.

— Сега, в тази шатра. Ще трябва да го сторя лично, не мога да се доверя на никого. Съжалявам, ако липсата ми на опит направи смъртта ти болезнена.

— Баща ми е казал „Нека да бъде бърза“. Стига да не забравяш това, Цезар Октавиан, ще бъда доволен.

— Не мога да те обезглавя. — Октавиан беше много блед, ноздрите му се бяха разширили, той се мъчеше да овладее устата си. Успя да се усмихне криво. — Нямам нито силата, нито подходящо оръжие. Нито пък желая да виждам лицето ти. Тирс, подай ми онази кърпа и въжето.

— Тогава как? — попита Цезарион, който вече се бе изправил.

— С удар на меч под ребрата нагоре към сърцето. Не се опитвай да бягаш. Това няма да промени участието ти.

— Това ми е ясно. Ще има повече публика, но ще бъде много по-противно. Въпреки това ще избягам, освен ако не се съгласиш с условията ми.

— Да ги чуя.

— Ще бъдеш добър с майка ми.

- Ще бъда.
- И с малките ми братя и сестра ми?
- Косъм няма да падне от главите им.
- Заклеваш ли се?
- Заклевам се.
- Тогава съм готов.

Октавиан метна кърпата на главата на Цезарион и завърза импровизираната качулка на шията му. Тирс му подаде меч. Октавиан провери острието. Беше остро като бръснач. Погледна отъпкания под на шатрата, намръщи се и кимна на пребледнелия като платно Епафродит.

— Помогни ми, Дитус.

Хвана Цезарион за ръката.

— Върви с нас — каза той и погледна бялата кърпа. — Колко си храбър! Дишането ти е тихо и спокойно.

От качулката се чуха думи, които спокойно би могъл да произнесе и Марк Антоний.

— Стига си дрънкал и действай, Октавиане!

На четири крачки от тях имаше яркочервен персийски килим. Епафродит и Октавиан отведоха Цезарион при него. Не можеше да се бави повече. Действай, Октавиане, действай! Опря меча и го натисна напред и нагоре с едно бързо движение и сила, каквато не подозираше, че има. Цезарион изстена и рухна на колене. Октавиан го последва, като продължаваше да държи дръжката от слонова кост, без да може да я пусне.

— Мъртъв ли е? — попита той и погледна нагоре. — Не, не! Не откривай лицето му, каквото и да правиш!

— Артерията на врата му не пулсира, Цезаре — отвърна Тирс.

— Значи съм се справил. Увийте го в килима.

— Пусни меча, Цезаре.

Тръпка премина през него, пръстите му се отпуснаха и най-сетне се отделиха от дръжката.

— Помогни ми да стана.

Тирс бе увил тялото в килима, но то беше толкова дълго, че краката се подаваха навън. Големи стъпала, също като на Цезар.

Октавиан рухна в най-близкия стол, преви се надве и скри глава между коленете си.

— Не исках да го правя!

— Трябваше да го направиш — каза Прокулей. — А сега какво?

— Извикайте шестима тиловащи с лопати. Могат да изкопаят гроба направо тук.

— Вътре в шатрата? — с изумление и погнуса попита Тирс.

— Защо не? Размърдай се, Дитус! Не искам да прекараме нощта тук, а не мога да издам заповеди, докато момчето не бъде заровено. Има ли пръстен?

Тирс затършува в килима и го намери.

Октавиан го взе — добре, добре, ръката му не трепереше — и впери поглед в него. Върху пръстена имаше изобразен уреус — изправена кобра с разперена качулка. Камъкът беше изумруд, а около него имаше някакви йероглифи. Птица, око със сълза, няколко вълнисти линии, друга птица. Добре, ще свърши работа. Ако се наложеше да доказва съдбата на Цезарион, това ще свърши работа. Прибра пръстена в кесията си.

Час по-късно легионите и конницата отново бяха на път, макар че не изминаха голямо разстояние. Октавиан реши да се установи на лагер за няколко дни и да заблуди Клеопатра, че синът ѝ е избягал и пътува за Индия. Зад тях на мястото, където се бе издигала шатрата, имаше участък гладка, грижливо отъпкана пръст. Отдолу, на дълбочина шест лакти, лежеше тялото на Птолемей XV Цезар, фараон на Египет и цар на Александрия, увит в пропит от кръвта му килим.

„Каквото повикало, такова се обадило — помисли си Октавиан вечерта в същата шатра, но на различно място, без да се притеснява ни най-малко от победата на Антоний срещу авангарда. Онази жена вече беше легенда и част от легендата гласеше, че е била отнесена тайно при Цезар, увита в килим. Според самия Цезар всъщност била евтина рогозка, но историците вече я превръщаха във великолепен килим. Сега всичките ѝ надежди и мечти завършваха отново в килим. — И аз най-сетне мога да се успокоя. Най-голямата заплаха за мен изчезна завинаги. Все пак умря добре, признавам му го“.

След пълната победа в последния ден на юли, когато армията на Антоний се предаде, Октавиан реши да не влиза в Александрия като завоевател начело на безкрайните си легиони и кавалерия. Не, по-добре щеше да бъде да влезе в града на Клеопатра тихо, без да се натрапва. Само той, Прокулей, Тирс и Епафродит — разбира се, и с германските стражи. Нямаше смисъл само заради анонимността да рискува да бъде изненадан от кинжала на някой убиец.

Остави старшите си легати на хиподрума да преброят войниците на Антоний и да приведат поне донякъде в ред целия този хаос. Забеляза, че жителите на Александрия не се опитват да бягат. Това означаваше, че са се примирили с присъствието на Рим и ще се вслушат в глашатаята му, когато те обявят съдбата на Египет. Беше получил вест от Корнелий Гал, който също не беше далеч, и му бе заръчал корабите да подминат двете пристанища на града и да хвърлят котва край пътищата при хиподрума.

— Колко е красиво! — обади се Епафродит, докато четиримата приближаваха Портата на Слънцето малко след изгрева на календите — първия ден на секстилий.

Наистина беше красиво — Портата на Слънцето в източния край на Канопиевия булевард представляваше два масивни пилона, свързани с напречна греди — четвъртито и типично египетско като всичко видяно в Мемфис. Цветовете бяха поразителни под лъчите на изгряващото слънце — всяка сутрин чисто белият камък се превръщаше в злато.

Публий Канидий ги чакаше в средата на невероятно широката улица зад портата, яхнал червеникавокафяв кон. Октавиан спря до него.

— Ново бягство ли си замислил, Канидий?

— Не, Цезаре, приключих с бягствата. Предавам се с една молба. Да почетеш храбростта ми, като ме дариш с бърза смърт. В края на краищата, можех да падна върху меча си.

Спокойните сиви очи се спряха замислено върху пълководеца на Антоний.

— Обезглавяване, но без бичуване. Става ли?

— Да. Ще остана ли римски гражданин?

— Боя се, че не. Има още някои сенатори за сплашване.

— Тъй да бъде. — Канидий смушка коня си. — Отивам да се предам на Таурус.

— Чакай! — рязко извика Октавиан. — Марк Антоний... къде е той!

— Мъртъв е.

Мъката заля Октавиан по-силно и внезапно, отколкото беше очаквал. Той спря дребния си кремав държавен кон и заплака горчиво, докато германците зяпаха ококорено Канопиевия булевард, а на тримата му спътници им се искаше да бъдат някъде другаде.

— Бяхме братовчеди, не трябваше да се стига дотук. — Октавиан избърса очи с къпата на Прокулей. — Марк Антоний, беден глупчо!

Украсената стена на Царския квартал отделяше Канопиевия булевард от бъркотията дворци и сгради. Портите се намираха недалеч от онзи край, който свършваше в скалистото рамо на Акро-театъра, който навремето е бил и крепост. Никой не ги охраняваше, бяха широко отворени и всеки можеше да влезе.

— Ще ни трябва водач в този лабиринт — рече Октавиан и спря, за да разгледа великолепието наоколо.

Сякаш за да изпълни желанието му, между два малки мраморни двореца в дорийски стил се появи възрастен мъж и тръгна към тях с дълъг златен жезъл в лявата си ръка. Той беше много висок и красив, облечен в плисирана ленена роба с пурпурен цвят и широк златен колан със скъпоценни камъни. В същия стил бяха широката огърлица на врата му и гривните на голите му жилави ръце. Главата му бе непокрита, само една широка златотъкана пурпурна лента стягаше дългите му сиви букли.

— Време е да слизаме от конете — каза Октавиан и скочи върху покритата с полиран мрамор земя. — Арминий, пази портите. Ако ми потрябваш, ще пратя Тирс. Не вярвай на никого другото.

— Цезар Октавиан — каза новодошлият и се поклони ниско.

— Достатъчно е само Цезар. Единствено враговете ми добавят и Октавиан. Кой си ти?

— Аполодор, главният дворецов управител.

— О, добре. Заведи ме при царицата.

— Боя се, че това е невъзможно, господарю.

— Защо? Да не би да е избягала? — попита той и стисна юмруци. — Мътните да я вземат тази жена! Искam всичко най-сетне да

свърши!

— Не, господарю, тук е, но в гробницата си.

— Мъртва? Мъртва? Не може да е мъртва, не искам да е мъртва!

— Не, господарю. В гробницата си е, но жива.

— Заведи ме там.

Аполодор се обърна и тръгна сред объркващия лабиринт от постройки, следван от Октавиан и приятелите му. Не след дълго се озоваха пред още една от високите стени с ярки двуизмерни рисунки и любопитната писменост — йероглифи, както му бяха обяснили в Мемфис. Всеки символ означаваше дума, но за него те бяха напълно неразбираеми.

— След малко ще влезем в Сема — рече Аполодор и поспря. — Тук са погребани членовете на Птолемеевата династия и Александър Велики. Гробницата на царицата е край стената към морето, ето там. — Той посочи една четвъртита постройка от червен камък.

Октавиан погледна огромните бронзови врати, скелето, скрипеца, кошницата.

— Е, поне няма да е трудно да я изкараме навън — рече той. — Прокулей, Тирс, влезте през онзи отвор в горната част на скелето.

— Ако направиш това, господарю, тя ще чуе и ще умре, преди хората ти да стигнат до нея — обади се Аполодор.

— Богове! Искам да говоря с нея, трябва ми жива!

— Има тръба — ето там, до вратата. Надуй я и нейно величество ще разбере, че някой отвън иска да говори с нея.

Октавиан я наду.

— Да? — попита нечий глас, който сякаш достигаше много отдалеч.

— Аз съм Цезар и искам да говоря с теб. Отвори вратата и излез.

— Не, не! — изписка гласът. — Няма да разговарям с Октавиан! С всеки друг — да, но не и с Октавиан! Няма да изляза навън, а ако се опитате да влезете, ще се самоубия!

Октавиан направи знак на Аполодор, който изглеждаше напълно изтощен.

— Кажи на нейно величайшо досадничество, че с мен е Гай Прокулей, и я питай дали е готова да разговаря с него.

— Прокулей? — разнесе се тънкият ясен глас. — Да, ще говоря с Прокулей. На смъртното си легло Антоний ми каза, че мога да се

доверя на Прокулей. Нека говори.

— Няма да разпознае гласовете ни през това нещо — прошепна Октавиан на приятеля си.

Но тя явно долавяше разликата. След като я остави да говори с Прокулей, Октавиан се опита да се поеме нещата в свои ръце, но тя го разпозна и млъкна. Не искаше да говори и с Тирс или Епафродит.

— Направо не мога да повярвам! — извика Октавиан и се обърна към Аполодор. — Донеси вино, вода, храна, столове и маса. Щом се налага да придумам нейно величайшо досадничество да излезе от крепостта си, поне да имаме малко удобства.

За нещастния Прокулей обаче нямаше удобства. Тръбата беше твърде високо в стената, за да говори седнал, макар че няколко часа по-късно Аполодор се появи с висок стол — Октавиан подозираше, че е изработен специално за случая, което и обясняваше забавянето му. Прокулей трябваше да убеди Клеопатра, че е в безопасност, че Октавиан няма намерение да я убива и че децата ѝ са добре. Именно мисълта за децата ѝ я тормозеше най-много — не само тяхната безопасност, но и съдбата им. Нямало да излезе, докато Октавиан не се съгласи да направи единия владетел на Александрия, а другия — на Тива. Прокулей спореше, заплашваше, увещаваеше, молеше, убеждаваше, отново спореше, ласкаеше, пазареше се, но без резултат.

— Защо е този фарс? — попита Тирс, когато се стъмни и от двореца дойдоха слуги с факли, за да осветят района. — Трябва да знае, че не можеш да ѝ обещаеш каквото иска! И защо не говори направо с теб? Знае много добре, че си тук!

— Защото се страхува, че ако говори направо с мен, никой друг няма да чуе какво сме си казали. Това е начинът да документиращ думите си — знае, че Прокулей е учен и писател.

— Нали можем да влезем през отвора през нощта?

— Не, още не е достатъчно уморена. Искам да се изтощи и бдителността ѝ да се притъпи. Едва тогава ще можем да влезем.

— В момента, Цезаре, основният ти проблем съм аз — рече Прокулей. — Страшно съм изморен, мислите ми се разбъркват. Готов съм да направя всичко за теб, но тялото ми не издържа.

В този момент пристигна Гай Корнелий Гал — свеж, с будни живи очи. На Октавиан му хрумна идея.

— Питай нейно величайшо досадничество дали е склонна да разговаря с друг, не по-малко изтъкнат писател — каза той. — Кажи й, че не се чувстваш добре или че те пращам някъде — каквото и да е!

— Да, ще говоря с Гал — каза гласът, вече не така силен след изминалите дванадесет часа.

Разговорът не спря, докато слънцето не изгря отново, после продължи и на сутринта — цяло денонощие. За щастие малкото светилище пред портата ги пазеше от лятното слънце.

Гласът й бе станал много слаб и вече звучеше така, сякаш не й оставаше много енергия. Октавиан обаче имаше за сестра не друг, а Октавия, и много добре знаеше на какво е способна една жена в името на децата си.

Накрая, много след пладне, той кимна.

— Прокулей, продължи нататък. Това ще я събуди и ще насочи вниманието й към тръбата. Гал, вземи двамата либертини и влез в гробницата през онзи отвор. Искам да го направите абсолютно безшумно — никакви дрънчащи макари, никакво скърцане, никакви странни шепоти. Успее ли да се самоубие, ще ви натикам носовете в лайна и няма да пускам.

Корнелий Гал беше като котка, много тих и ловък. Когато и тримата застанаха на отвора, той предпочете да се спусне направо по въжето. На слабата светлина на факлите видя Клеопатра и двете й спътници скупчени около тръбата. Царицата беше насочила цялото си внимание върху Прокулей и пламенно жестикулираше, докато говореше. Едната прислужница я поддържаше от дясната й страна, другата стоеше отляво на нея. Гал беше бърз като светкавица. Въпреки това тя нададе писък и се хвърли към кинжала на масата до нея. Мъжът с лекота го изтръгна от пръстите й, въпреки че двете изтощени прислужници го деряха и удряха. В следващия миг дойдоха Тирс и Епафродит и трите жени най-сетне бяха укротени.

Тридесет и осем годишен мъж в отлично здраве, Гал остави жените на вниманието на другите двама, вдигна тежките бронзови резета и отвори вратите. Слънчевите лъчи проникнаха вътре. Той примигна, временно заслепен.

Когато жените бяха буквално изнесени навън, Октавиан беше изчезнал. Нямахте намерение да се изправя срещу Царицата на зверовете нито сега, нито в близките дни.

Гал я отнесе на ръце в покоите ѝ. Двамата освободени роби носеха Хармия и Ирас. Старшият легат и „нов римлянин“ бе шокиран от вида на Клеопатра на светло — корави от засъхналата кръв дрехи, оголени гърди, покрити с дълбоки драскотини, сплъстена коса и кървящ скалп.

— Има ли си лекар? — попита той Аполодор.

— Да, господарю.

— Тогава го извикай незабавно. Цезар иска царицата ти жива и здрава, икономе.

— Ще ни бъде ли позволено да се грижим за нея?

— Какво каза Цезар?

— Не се осмелих да попитам.

— Тирс, иди и разбери — нареди Гал.

Отговорът пристигна незабавно — царица Клеопатра не бива да излиза от покоите си, но да ѝ се осигури всичко необходимо и да бъде пускан всеки, от когото има нужда.

Клеопатра лежеше на кушетката, широко отворила огромните си пусти очи. Във вида ѝ нямаше нищо царствено.

Гал се наведе над нея.

— Клеопатра, чуваш ли ме?

— Да — изграчи тя.

— Някой да ѝ даде малко вино! — веднага заповяда той и я изчака да изпие една глътка. — Клеопатра, имам съобщение за теб от Цезар. Можеш да се движиш свободно в покоите си, да ядеш каквото пожелаеш, да държиш ножове за рязане на плодове и месо, да се виждаш с когото поискаш. Но ако отнемеш живота си, децата ти ще бъдат незабавно убити. Разбираш ли?

— Да, разбирам. Кажи на Цезар, че няма да се опитвам да се самоубия. Трябва да живея заради децата си. — Тя се надигна на лакът, когато в стаята влезе египетски жрец с бръсната глава, следван от двама послушници. — Мога ли да ги видя?

— Не, не можеш.

Тя се отпусна назад и покри очи с грациозната си ръка.

— Но те са още живи, нали?

— Имаш думата ми, както и думата на Прокулей.

— Ако жените искат да управляват като суверени, те никога не трябва да се омъжват и да раждат деца — каза Октавиан на четиримата си другари по време на вечерята. — Много рядко може да се намери жена, наистина способна да превъзмогне майчината любов. Дори Клеопатра, която сигурно е убила стотици — в това число брат и сестра — може да бъде контролирана с най-проста заплаха за децата ѝ. Един цар на царете е в състояние да убие децата си, но не и царицата на царете.

— Каква е целта ти, Цезаре? Защо не я остави да сложи край на живота си? — попита Гал, докато част от ума му съчиняваше ода. — Или искаш да върви на триумфа ти?

— Последната, която искам на триумфа си, е Клеопатра! Не си ли представяш сантименталните ни баби и лели покрай парада, гледащи тази нещастна, мършава, жалка дребна жена? Тя, заплаха за Рим? Тя — вещица, прелъстителка, курва? Скъпи ми Гал, те ще плачат за нея, а няма да я мразят. Ще се излеят кофи, реки, океани сълзи. Не, тя ще умре тук, в Александрия.

— Но тогава защо не още сега? — попита Прокулей.

— Защото първо трябва да я пречупя, Гай. Трябва да стане жертва на една нова форма на война — войната на нерви. Ще заигравам с чувствата ѝ, с тревогата ѝ за децата, ще я карам да пълзи като охлюв по острието на нож.

— Продължавам да не разбирам — рече Прокулей със сбърчено чело.

— Всичко е свързано с начина на смъртта ѝ. Накрая цял свят трябва да остане с впечатление, че сама е решила да сложи край на живота си, а не по моя подбуда. Трябва да изляза от всичко това чист, като благородния римлянин, който се е отнесъл добре с нея, дал ѝ е пълна свобода в двореца ѝ, нито веднъж не я е заплашил със смърт. Ако вземе отрова, аз ще бъда обвинен. Ако се прободее, аз ще бъда обвинен. Смъртта ѝ трябва да бъде толкова египетска, че никой да не заподозре, че аз имам пръст в нея.

— Не си я виждал — обади се Гал и посегна към някакво месо със странни, вкусни подправки.

— Не съм и нямам намерение. Засега. Първо трябва да я пречупя.

— Тази страна ми харесва — каза Гал, наслаждавайки се на тръпчивия вкус в устата си.

— Тогава имам чудесна новина за теб, Гал. Оставям те тук да управляваш от мое име.

— Цезаре! Наистина ли? — радостно възкликна поетът. — Египет няма ли да стане провинция под властта на Сената и народа?

— Не, това не бива да става. Не искам някой крадлив проконсул или пропретор, пратен тук с благословията на Сената — отвърна Октавиан, докато дъвчеше нещо, което смяташе за египетски еквивалент на целина. — Египет ще ми принадлежи лично, както Агрипа на практика е собственик на Сицилия. Дребна награда за победата ми над Изтока.

— Сенатът ще те послуша ли?

— По-добре да го направи.

Четиримата се взираха в него, сякаш го виждаха в нова светлина. Това не беше човекът, който се бе борил отчаяно години наред срещу Секст Помпей и бе заложил всичко на склонността на сънародниците си да му се закълнат във вярност. Това беше Цезар, Синът на Божествения, който един ден сам щеше да стане бог, неоспорим господар на света. Твърд, хладнокръвен, безпристрастен, далновиден, който не обичаше властта заради самата власт, неуморен закрилник на Рим.

— Какво да правим сега? — попита Епафродит.

— Ще се настаните в големия коридор пред покоите на царицата и ще водите списък на всички, които влизат при нея. Никой не бива да ѝ води децата. Нека се поизмъчи няколко нундина.

— Не трябва ли да се прибиращ в Рим колкото се може по-скоро? — попита Гал, който изгаряше от нетърпение да бъде оставен на спокойствие в тази прекрасна страна.

— Няма да мръдна оттук, докато не постигна целта си. — Октавиан стана. — Вън е още светло. Искam да разгледам гробницата.

— Много е хубаво, но в двореца има по-ценни неща — отбеляза Прокулей, докато минаваха през стаите, водещи към гробната камера на Клеопатра. — Мислиш ли, че го е направила нарочно, за да ѝ оставим вещите за отвъдния свят, в който вярват?

— Може би. — Октавиан огледа гробната камера и самия саркофаг, изработен от цяло парче алабастр, оформен като царицата от кръста нагоре и богато изрисуван.

От вратата в дъното на помещението се разнасяше противна миризма. Октавиан влезе в камерата на Антоний и замръзна с разширени от ужас очи. Нещо, наподобяващо Антоний, лежеше на една дълга маса. Тялото му бе погребано под някакви соли, а лицето все още се виждаше, тъй като мозъкът на Антоний трябваше да бъде изваден на малки парченца през носа, след което черепната кухина трябваше да се напълни с миро, канела и парченца тамян.

Октавиан се задави. Балсаматорите вдигнаха за момент очи към него, след което продължиха работата си.

— Мумифицират Антоний! — рече той. — Доколкото знам, цялата работа отнема около три месеца. Едва след това махат солите и го увиват в бинтове. Отвратително неримско! Това обижда Сената много повече, отколкото Александрия.

— И Клеопатра ли ще поиска същото?

— О, разбира се.

— И ти ще разрешиш това противно нещо да продължи?

— Защо не? — безразлично отвърна Октавиан и се обърна да излезе.

— Значи затова е отворът в стената. За да могат балсаматорите да влизат и излизат. Щом като всичко приключи — и за двамата — ще залостят вратите и ще зазидат отвора — каза Гал, който вървеше най-отпред.

— Да. Искам и двамата да бъдат обработени така. По този начин ще принадлежат на стария Египет и няма да се превърнат в лемури и да преследват Рим.

Дните се точеха, Клеопатра отказваше да отстъпи и на Корнелий Гал изведнъж му хрумна защо Октавиан не иска да види царицата — защото се страхуваше от нея. Неуморната му пропагандна кампания срещу Царицата на зверовете бе завладяла дори него. Той не знаеше дали магьосническите ѝ сили няма да го покорят, ако се изправи лице в лице срещу нея.

В един момент тя беше започнала да се мори с глад, но Октавиан я накара да спре, като заплаши, че ще убие децата ѝ. Стар номер, но свърши работа. Клеопатра започна отново да се храни. Безпощадната война на нерви и воля продължаваше и никой от враждуващите не даваше признаци, че се уморява.

Непреклонността на Октавиан обаче въздействаше на Клеопатра по-силно, отколкото тя предполагаше. Ако можеше да погледне на положението си отстрани, тя щеше да види, че Октавиан не би посмял да убие децата ѝ, които бяха съвсем невръстни. Може би я заслепяваше убеждението, че Цезарион е успял да избяга. Каквато и да беше причината, тя продължаваше да бъде убедена, че децата ѝ са в опасност.

Когато секстилий клонеше към края си и наближи септември, който заплашваше с равноденствените си ветрове, Октавиан отиде при Клеопатра в покоите ѝ.

Царицата лежеше апатично на кушетката. Драскотините, синините и другите следи от оплакването на Антоний бяха заздравели. Когато той влезе, тя отвори очи, погледна го и извърна глава.

— Вън — кратко заповяда Октавиан на Хармия и Ирас.

— Да, вън — рече Клеопатра.

Той придърпа един стол до кушетката и седна, като оглеждаше помещението. Видя няколко бюста на Божествения Юлий и един великолепен бюст на Цезарион, направен малко преди да умре — изображението беше повече на мъж, отколкото на младеж.

— Същински Цезар, нали? — попита тя, като проследи погледа му.

— Да, досущ като него.

— По-добре да стои в тази част на света, по-далеч от Рим — каза тя с мелодичен глас. — Баща му винаги смяташе, че съдбата му е в Египет. Аз бях онази, която пожела да разшири хоризонтите му, без изобщо да подозирам, че той няма желание за империя. Той никога няма да представлява опасност за теб, Октавиане — ще бъде щастлив да управлява Египет като твой цар клиент. Най-добрият начин да осигуриш интересите си тук е да го поставиш на двата трона и да забраниш на римляни да влизат в страната. Той ще ти осигурява

всичко, което пожелаеш — злато, зърно, данък, папирус, лен. — Клеопатра въздъхна и се протегна мъничко. — Не е нужно никой в Рим да научава, че Цезарион съществува.

Погледът му се премести от бюста върху лицето ѝ.

„Бях забравила колко прекрасни очи има! — помисли си тя. — Сиви, чак сребристи, изпълнени със светлина и украсени с гъсти и дълги мигли като кристал. Защо никога не издават мислите му? Също като лицето му. Приятно лице, напомня на Цезар, но не е така ъгловато, с някак по-потайни кости отдолу. И за разлика от Цезар този ще запази златната си коса“.

— Цезарион е мъртъв. — Повтори: — Цезарион е мъртъв.

Тя не отговори. Погледът ѝ срещна неговия и се закова на място, неподвижен като застояло езерце, покрито със зеленикавокафява слуз, цветът изчезна за миг от лицето ѝ от линията на косата до шията, оставяйки прекрасната ѝ кожа сивкавобяла.

— Дойде при мен докато напредвах към Александрия от Мемфис, яхнал камила и с двама по-възрастни спътници. Главата му беше пълна с идеи как ще ме убеди да пощадя теб и двойното царство. Толкова млад! Толкова заблуден относно човешката почтеност! Толкова сигурен, че може да ме убеди. Каза ми, че си го изпратила да замине, че би трябвало да отплава от Береника в Индия. И тъй като вече бях намерил съкровището на Птолемеите — да, госпожо, Цезар те предаде и ми каза как да го открия, преди да умре — нямаше нужда да го измъчвам, за да научавам местоположението му. Не че щеше да ми каже, независимо от мъченията. Много доблестен младеж, личеше му отдалеч. Само че не можех да му позволя да живее. Един Цезар е достатъчен и този Цезар съм аз. Убих го със собствените си ръце и го погребях край пътя в необозначен гроб. — Той завъртя ножа. — Тялото му е увито в килим. — Бръкна в кесията на колана си и ѝ подаде нещо. — Пръстенът му, но не е за теб. Сега ми принадлежи.

— Убил си *син* на Цезар?

— Със съжаление, но да. Беше ми братовчед, убих роднина. Но съм готов да живея с кошмарите.

Тялото ѝ се разтресе и загърчи.

— Удоволствие ли ти доставя да гледаш каква болка ми причиняваш, като ми казваш тези неща? Или всичко е политика?

— Политика, естествено. Жива, ти си проклето неудобство за мен, Царице на зверовете. Щеше вече да си мъртва, само че не бива да излезе така, че имам нещо общо със смъртта ти — и това е трудното!

— Не ме ли искаш на триумфа ти?

— Богове, не! Ако приличаше на амазонка, с радост щях да те накарам да вървиш, но ти изглеждаш досущ като малтретирано и прегладняло коте.

— Какво стана с другите младежи? Антил? Курион?

— Убити, заедно с Канидий, Касий Пармензис и Децим Турулий. Пощадих Цина — той е никой.

Сълзите се стичаха по лицето ѝ.

— А децата на Антоний? — прошепна тя.

— Те са добре. Нищо не съм им сторил. Тъгуват за майка си, за баща си, за големия си брат. Казах им, че всички сте мъртви — нека се наплачат сега, докато подобава. — Погледът му се отмести към една статуя на Божествения Юлий Цезар, изобразен като египетски фараон — много чудновато изображение. — Знаеш ли, никак не ми харесва всичко това. Не ми доставя удоволствие да ти причинявам толкова много страдания. Но въпреки това го правя. Аз съм наследник на Цезар! И смятам да владея света на Нашето море от единия край до другия и от горе до долу. Не като цар или диктатор, а като прост сенатор, облечен с всички власти на народните трибуни. Справедливо! Римлянин ще управлява света така, както би трябвало да бъде управляван. Нужен е някой, който се наслаждава не на властта, а на работата.

— Властта е прерогатив на владетеля — каза тя. Не го беше разбрала.

— Глупости! Властта е като парите — просто средство. Вие, ориенталските аристократи, сте глупци. Никой от вас не харесва самата работа.

— Ще вземеш Египет.

— Естествено. Но не като пълна с римляни провинция. Трябва да се погрижа както подобава за съкровището на Птолемиите. След време египетският народ — и в Александрия, и в Делтата, и покрай Нил — ще започне да мисли за мен, както мисли за теб. И аз ще го управлявам по-добре от теб. Ти разсипа тази прекрасна страна с войните си и с личните си амбиции, похарчи маса пари за кораби и войници с

погрешното убеждение, че по-големият брой винаги побеждава. А в действителност побеждава работата. И организацията, би казал Божественият Юлий.

— Колко самодоволни сте вие, римляните! Ще убиеш ли децата ми?

— В никакъв случай! Тъкмо напротив, ще направя от тях римляни. Когато отплавам за Рим, те ще дойдат с мен. Сестра ми Октавия ще се грижи за тях. Най-милата и добрата от всички жени! Никога няма да простя на дръвника Антоний, че я нарани така.

— Махай се — рече тя и му обърна гръб.

Той се канеше да излезе, но тя заговори отново.

— Кажи ми, Октавиане, мога ли да изпратя някого навън за един плод?

— Не и ако го поръсиш с отрова — рязко отвърна той. — Ще наредя прислужниците ти да опитат всеки плод точно там, където аз им покажа. При най-малкото подозрение, че си умряла от отрова, обвиненията ще паднат върху мен. И недей да храниш грандиозни идеи! Опиташ ли се да направиш така, че сякаш аз съм те убил, ще удуша и трите ти останали деца. Говоря съвсем сериозно! Щом съм виновен за твоята смърт, какво значение ще има, ако убия и децата ти? — Помисли си малко и добави: — Те дори не са особено хубави.

— Няма да има отрова — рече тя. — Сетих се за един начин да умра, който ще те освободи от каквито и да било обвинения. На всички ще бъде ясно, че аз сама и по собствена воля съм избрала този път. Ще умра достойно, както подобава на един фараон на Египет.

— Тогава можеш да си поръчаш плода.

— И още нещо.

— Да?

— Ще го ям в гробницата си. След като всичко свърши, можеш да видиш как съм умряла. Настоявам обаче да позволиш на балсаматорите да завършат работата си върху Антоний и мен. После запечатай гробницата. Ако ти самият не си в Египет, това трябва да бъде сторено от заместника ти.

— Както желаете.

Бюстът на Цезарион изпълни очите ѝ. Нямаше вече сълзи, времето за тях бе отминало. „Мое прекрасно, прекрасно момче! Колко много бе син на баща си, и същевременно колко малко. Подлъга ме

толкова хитро, че изобщо не заподозрях намеренията ти. Да се довериш на *Октавиан*? Ти беше твърде наивен, за да видиш, че представляваш заплаха за него, в теб имаше твърде малко римска жилка. И сега лежиш в необозначен гроб, без гробница около теб, без лодка, с която да пътуваш по Реката на Нощта, без храна и питиета, без удобно легло. Макар че сигурно бих простила на *Октавиан* всичко, но не и килима. Тази долна дребна подигравка. Онова, което той не знае, е че отмъщението му ти осигури саркофаг, достатъчен да задържи за известно време твоя *Ка*“.

— Извикайте *Ха’ем* — каза тя, когато *Ирас* и *Хармия* се върнаха.

Той винаги беше изглеждал неподвластен на времето мъж без възраст, жрец на *Птах*, глава на ордена си, откъснат от светилището, за да служи на фараона. Напоследък обаче имаше вид по-скоро на мумия.

— Не е нужно да ти казвам, че *Цезарион* е мъртъв.

— Не, дъще на *Ра*. В онзи ден, през който ме попита за видението ми, разбрах, че той ще живее само до осемнайсетата си година.

— Увили са го и са го погребали покрай пътя за *Мемфис* на място, където би трябвало да има следи, че войската е спирала на лагер. Разбира се, сега ти ще се върнеш в светилището си заедно с каруци, носилки и натоварени магарета. Намери го, *Ха’ем*, и го скрий в мумията на някой бик. Няма да те задържат дълго, ако изобщо те задържат. Откарай го в *Мемфис* за скрито погребение. Тепърва ще биеш *Октавиан*. Когато отида в Царството на мъртвите, трябва да видя сина си в цялата му слава.

— Ще бъде направено — отвърна *Ха’ем*.

Хармия и *Ирас* ридаеха. *Клеопатра* ги остави да се наплачат, след което им махна да замълчат.

— Тихо! Времето приближава, искам да направите някои неща. Кажете на *Аполодор* да осигури кошница свещени смокини. *Цели*. Разбирате ли?

— Да, твое величество — прошепна *Ирас*.

— Какви одежди ще носиш? — попита *Хармия*.

— Двойната корона. Най-добрата ми огърлица, пояс и гривни. Плисираната бяла рокля и горнището с мъниста, което носех преди години за *Цезар*. Без обувки. Къна по ръцете и стъпалата. Дайте всичко това на жреците за деня, когато ще ме сложат в саркофага. Вече имат

парадните доспехи на любимия ми Антоний, които той носеше на коронацията на децата.

— Децата? — сети се Ирас. — Какво ще стане с тях?

— Ще заминат в Рим и ще живеят при Октавия. Не й завиждам.

Хармия се усмихна през сълзи.

— Особено когато става дума за Филадельф! Чудя се дали вече е успял да изрита Октавиан по кокалчетата?

— Най-вероятно.

— Ох, господарке! — възкликна Хармия. — Не трябваше да се стига до такъв край!

— И нямаше да се стигне, ако не се бях сблъскала с Октавиан. Кръвта на Гай Юлий Цезар е много силна. А сега ме оставете.

„В момент като този човек би трябвало да премисли целия си живот, но аз не искам да го правя — помисли си Клеопатра, докато обикаляше стаята, без да откъсва поглед от бюста на Цезарион. — Мога да мисля единствено за Цезарион, за рошавата му златна главица на гърдта ми, когато сучеше млякото ми с големи дълги глътки. За Цезарион, който си играе със своя дървен Троянски кон — знаеше името на всяка от петдесетте кукли в търбуха му. За Цезарион, твърдо решен да отстоява титлата си фараон. За Цезарион, вдигнал ръце нагоре към баща си. Цезарион, който се смее с Антоний. Винаги и завинаги за Цезарион.

Но все пак се радвам, че всичко свърши! Не мога повече да понасям броденето из тази долина на сълзите. Грешките, мъките, сътресенията, борбите. Вдовството. И за какво? Син, когото не разбирах, двама мъже, които не разбирах. Да, животът е долина на сълзи. Благодарна съм, че мога да се махна от нея по своя воля“.

Кошницата с маслини пристигна с бележка от Ха'ем, че всичко е направено според нарежданията ѝ, че Хор ще я посрещне, когато пристигне, и че самият Птах е осигурил средството.

Тя се изкъпа грижливо, облече съвсем проста дреха и влезе с Хармия и Ирас в гробницата си. Птиците приветстваха приближаващото утро, тихо появяваше нежният александрийски ветреца.

Целувка за Ирас, целувка за Хармия. Клеопатра свали робата си и остана гола.

Вдигна капака на кошницата и смокините се размърдаха. Огромна кралска кобра обикаляше в тесния си затвор. Ето! Сега! Клеопатра хвана змията точно под качулката, докато тя се издигаше от кошницата, и я приближи до гърдите си. Влечугото атакува, чу се тъп звук. Ударът беше толкова силен, че Клеопатра се олюля и изпусна змията. Тя незабавно запълзя да се скрие в един тъмен ъгъл, не след дълго успя да излезе през една тръба.

Хармия и Ирас останаха с Клеопатра, докато умираше — процес не много дълъг, но изпълнен с агония. Вцепеняване, конвулсии, неспокойна кома. След като всичко приключи, жените отнеха собствения си живот.

Балсаматорите излязоха от сенките, за да вземат тялото на фараона и да го опънат на голата маса. Ножът, с който направиха разреза в хълбока ѝ, беше от обсидиан. През отвора извадиха черния дроб, стомаха, белия дроб и червата. Всеки орган беше измит и напълнен с изсушени билки и подправки, с изключение на забранения тамян, след което — поставен в каноп сред смоли и соли. Мозъкът щеше да бъде изваден по-късно, след посещението на римския завоевател.

Когато той пристигна заедно с Прокулей и Корнелий Гал, тя беше покрита с купища соли, с изключение на гръдния кош и главата. Знаеха, че римляните искат да видят от какво е умряла.

— Богове, вижте колко големи са били зъбите! — обади се Октавиан и посочи дупките. После се обърна към главния балсаматор. — Къде е сърцето ѝ? Искам да го видя.

— Сърцето не е извадено, Велики, нито бъбреците — с нисък поклон отговори мъжът.

— Дори не прилича на човек.

Октавиан явно не се бе впечатлил особено, но Прокулей пребледня, измърмори някакво извинение и излезе.

— Телата се свиват, когато животът ги напусне — рече Гал. — Знам, че беше дребна, но сега съвсем прилича на дете.

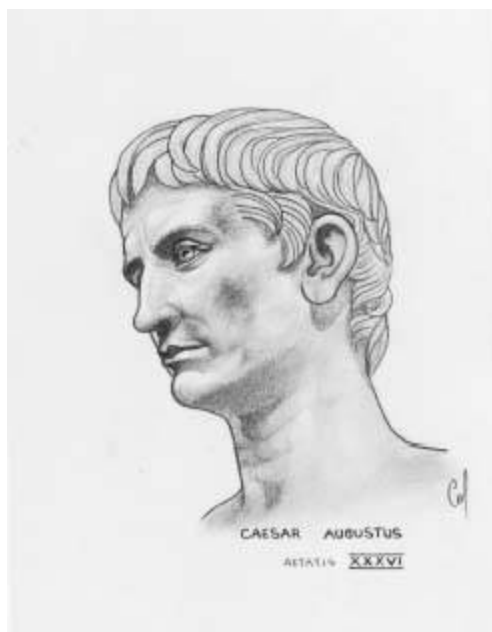
— Варварство! — каза Октавиан и излезе.

Той изпитваше огромно облекчение и задоволство от решението на дилемата — змия! Идеално! Прокулей и Гал видяха дупките от зъбите и ще потвърдят пред всички начина, по който е умряла

Клеопатра. Какво чудовище я е ухапало само! — помисли си той. Бих искал да го видя, за предпочитане с меч в ръка.

Късно вечерта, леко замаян — месецът беше мъчителен — Октавиан стоеше и чакаше прислужника да вдигне завивките, за да си легне. Под тях, в средата на леглото лежеше навита кобра, дълга седем стъпки и дебела колкото човешка ръка. Той изпищя.

VI МЕТАМОРФОЗА 29–27 Г. ПР.ХР.

Когато трите деца на Клеопатра заминаха за Рим под опеката на освободения роб Гай Юлий Адмет, те плаваха сами. Подобно на Божествения Юлий в края на египетската му кампания, Октавиан реши да обиколи Сирийска Азия и Анатолия, преди да се върне в Рим. Златото, което бе пратил в хазната, трябваше да се продаде и да се купи сребро за изсичане на денарии и сестерции — но в умерени количества. Последното, което искаше, бе да предизвика инфлация след толкова много години депресия.

Уморителна работа, мило мое момиче, но все пак мисля, че ще одобриш логиката ми, твоята е единственият ѝ съперник. Остави желанията си някъде, където няма да ги забравиш, запази ги за мен, когато се прибера. За жалост

няма да е за дълго. Ако искам да уредя Изтока както подобава, ще трябва да се връщам там и през следващите години.

Направо не мога да повярвам, че Царицата на зверовете е мъртва и се намира в гробницата си, където я превръщат в нещо като кукла, слепена от парченца пергамент. Също като онези от пътуващите театри, които народът така много обича. Видях няколко мумии в Мемфис, всички увити в бинтове. Жреците не бяха много радостни, когато им заповядах да ги разповият, но се подчиниха, тъй като мумиите не бяха на хора от най-висшата класа. Просто някакъв богат търговец, жена му и котката им. Не знам какво точно се стопява, мускулите или тлъстината. Във всеки случай, лицето остава изпито и хлътноло, както беше това на Атик. Вижда се, че е останка от човек, и може да се правят предположения за характера му, красотата и тъй нататък. Ще донеса няколко мумии в Рим и ще ги покажа на триумфа си заедно с неколцина жреци, за да може народът да види всеки етап на отвратителния процес. Царицата на зверовете си получи заслуженото, макар че мисълта за Антоний не ми дава покой. Несъмнено именно мумифицираният Марк Антоний предизвика такъв интерес сред нас, които бяхме в Египет. Според Прокулей Херодот е описал всичко това в творбата си, но тъй като е писал на гръцки, аз лично не съм го чел — не влиза в учебната програма.

Оставих Корнелий Гал да управлява Египет като префект. Той е толкова поласкан, че поетът у него изчезна — поне временно. Непрекъснато говори за експедициите, които иска да предприеме — на юг до Нубия и отвъд нея до Мерое — на запад във вечната пустиня. Освен това е убеден, че Африка е огромен остров и смята да я обиколи с египетските кораби, строени за пътуване до Индия. Нямам нищо против шеметните му есета за пътешествия, стига да го държат зает. По-добре да се занимава с това, отколкото да души около Мемфис в търсене на заровени съкровища.

За делата в страната ще се грижи екип от служители, които избрах лично.

Това писмо пристига при теб заедно с малките деца на Клеопатра — противно трио от миниатюрни Антонии с жилка Птолемей. Ще се нуждаят от сурова дисциплина, за която Октавия няма да бъде готова, но това не ме тревожи. Няколко месеца живот с Юл, Марцел и Тиберий ще ги укроти. След това ще видим. Смятам да омъжа Селена за някой цар клиент, когато порасне, момчетата обаче са сложен проблем. Искам да бъде изтрит всеки спомен за произхода им, така че кажи на Октавия, че занапред Александър Хелиос ще бъде известен като Гай Антоний, а Птолемей Филадельф — като Луций Антоний. Искрено се надявам момчетата да се окажат посредствени. Тъй като няма да конфискувам имотите на Антоний в Италия, Юл, Гай и Луций ще разполагат с приличен доход. За щастие толкова много от тях са осребрени или продадени, че те никога няма да станат толкова богати, че да представляват заплаха за мен.

Само трима от пълководците на Антоний бяха екзекутирани. Останалите са някои, внуци на отдавна мъртви величия. Простих им, при условие че положат клетва към мен в леко променен вид. Това обаче не означава, че имената им няма да попаднат в тайния ми списък. Определено всеки от тях трябва да бъде следен. Аз съм Цезар, но не Цезар.

Колкото до искането ти да получиш някои от дрехите и бижутата на Клеопатра, скъпа моя Ливия Друзила, всички те ще пристигнат в Рим, но за да бъдат показани на триумфа ми. След това двете с Октавия можете да изберете кои неща да ви купя, за да не ощета хазната. Времето на крадливите пръсти свърши.

Бъди здрава. Ще ти пиша отново от Сирия.

От Антиохия Октавиан отиде в Дамаск и прати посланик до цар Фраат в Селевкида на Тигър. Пратеникът беше претендент за партския трон на име Арзак и нямаше никакво желание да пъха главата си в пастта на лъва, но Октавиан бе непреклонен. Сирия беше пълна с римски легиони от единия край до другия и беше ясно, че царят на партите няма да се реши на някоя глупост като тази да посегне на посланик на римския завоевател.

В началото на зимата на онази година, в която умряха мечтите на Клеопатра, Октавиан се срещна с дузина партски благородници в Дамаск и сключи нов договор — всичко на изток от Ефрат да бъде за царството на партите, а западно от реката — на римляните. Армиите на двете империи никога не биваше да пресичат млечнобелите води на могъщата река.

— Чували сме, че си мъдър, Цезаре, и новият договор го потвърждава — рече главният партски пратеник.

Те се разхождаха из благоуханните градини, с които се славеше градът. Бяха доста странна двойка — Октавиан в обшита с пурпур тога, а Таксил — в плисирана пола и блуза, златни пръстени на шията и малка кръгла шапка без периферия, инкрустирана с океански перли върху накъдрената черна коса.

— Мъдростта означава преди всичко здрав разум — с усмивка рече Октавиан. — Кариерата ми беше толкова пъстра, че щеше да се провали десетки пъти, ако не бяха две неща — здравият ми разум и късметът.

— Толкова си млад! — възхити се Таксил. — Младостта ти очарова моя цар повече от всичко друго, свързано с теб.

— Навърших трийсет и три през септември — доста самодоволно отвърна Октавиан.

— Ще бъдеш начело на Рим още десетилетия напред.

— Определено. Надявам се, че мога да кажа същото за Фраат?

— Само между нас двамата, Цезаре — не. Дворът ври и кипи, откакто Пакор нахлу в Сирия. Предричам, че ще се сменят много партски царе, преди да настъпи краят на твоето управление.

— А те ще се придържат ли към този договор?

— Да, категорично. Той им развързва ръцете да се разправят с другите претенденти.

Армения беше западнала след битката при Акциум. Октавиан започна изтощителното пътуване нагоре по Ефрат към Артаксата с петнадесет легиона. Някои от войниците имаха чувството, че са обречени до края на живота си да изминават този маршрут. Този път обаче щеше да е за последно.

— Предадох отговорността за Армения на царя на партите, при условие че стои от своята част на Ефрат — каза Октавиан на Артавазд Мидийски. — Твоята част от света е неясна, защото се намира северно от изворите на Ефрат, но според договора границата в този район минава между Колхида на Евксинския Понт и езерото Матиане. Което означава, че Рим получава Карана и земите около Арарат. Връщам дъщеря ти Йотапа, царю, за да се омъжи за царя на партите. Твое задължение е да поддържаш мира в Армения и Мидия.

— И всичко това без загубата на нито един живот или крайник — рече Октавиан на Прокулей.

— Не беше нужно лично да ходиш в Армения, Цезаре.

— Така е, но ми се искаше да я разгледам. За в бъдеще ми се очертава да стоя в Рим и трябва да познавам всяка източна страна. Иначе някой жаден за слава генерал може да реши да ме преметне.

— Никой не би се осмелил, Цезаре. Какво ще правиш с царете клиенти, подкрепили Клеопатра?

— Със сигурност няма да искам пари от тях. Ако Антоний не се беше опитал да го стори, а те просто нямаха пари, нещата можеха да се развият по съвсем друг начин. Но назначенията на Антоний са отлични и не виждам смисъл да ги отменям само за да демонстрирам собствената си мощ.

— Цезар е загадка — каза Статилий Таурис на Прокулей.

— В какъв смисъл, Тит?

— Не се държи като завоевател.

— Не смятам, че се възприема като такъв. Той просто свързва парчетата от света, който да предаде на Сената и римския народ като едно завършено във всяко отношение цяло.

— Ха! — изсумтя Таурис. — Сенатът и римският народ, дрън-дрън! Той няма никакво намерение да пуска юздите. Не, стари

приятелю. Онова, което ме озадачава, е как смята да управлява — а определено трябва да управлява.

Октавиан беше консул за пети път, когато установи лагера си на Марсово поле и разположи в него двата си любими легиона — Двадесети и Двадесет и пети. Трябваше да остане тук, докато не отпразнува триумфите си. Те бяха общо три — за завоюването на Илирик, за победата при Акциум и за войната в Египет.

И макар че нито един не можеше да се сравнява с някои триумфи от миналото, и трите оставиха другите далеч назад, що се отнася до пропагандата. Карнавалните му Антонии представляваха тътрещи крака стари гладиатори, Клеопатрите му — гигантски германки, държащи Антониите с нашийници и каишки.

— Прекрасно, Цезаре! — каза Ливия Друзила, когато триумфът за Египет приключи и съпругът ѝ се прибра у дома след разточителното пиршество при храма на Юпитер.

— Да, и аз мисля така — самодоволно отвърна той.

— Разбира се, някои си спомняме Клеопатра от времето, когато беше в Рим, и останахме изумени колко много е пораснала.

— Да, изсмукала силата на Антоний и се ослонила.

— Какъв интересен глагол!

После дойде ред на работата, която Октавиан обичаше най-много. Той беше заминал от Египет като притежател на седемдесет легиона — астрономически брой хора, които можеха да бъдат разпуснати единствено благодарение на съкровището на Птолемиите. След сериозно обмисляне беше решил, че в бъдеще Рим ще се нуждае от не повече от двадесет и шест легиона. Никой от тях нямаше да бъде разположен в Италия или Отсамна Галия, което означаваше, че никой амбициозен сенатор с намерения да го измести нямаше да разполага с войници подръка. И най-сетне тези двадесет и шест легиона щяха да представляват постоянно действаща армия. Войниците щяха да служат шестнадесет години и щяха да бъдат на разположение още четири. Всеки от разпуснатите четиридесет и четири легиона бе разпръснат от единия до другия край на Mare Nostrum и войниците получиха земя,

конфискувана от градовете, които бяха подкрепили Антоний. Тези ветерани никога нямаше да живеят в Италия.

В самия Рим започнаха промените, които бе обещал Октавиан — да го превърне от кирпич в мрамор. Всеки храм беше преобоядисан, площадите и градините бяха благоустроени, а награбеното от Изтока отиде за украса на светилища, форуми, циркове и пазари. Прекрасни статуи и картини, прочута египетска мебел. Милиони свитъци бяха дарени на обществената библиотека.

Естествено, Сенатът гласува на Октавиан всякакви почести. Той прие една малка част от тях и никак не му хареса, когато настояха да го нарекат *dux* — водач. Имаше си тайни копнежи, но те не бяха крещящи — последното, което искаше, е да изглежда като някой деспот. Затова живееше както подобава на сенатор от неговия ранг, но никога не прекаляваше с разкоша. Знаеше, че не би могъл да управлява без съгласието на Сената и в същото време осъзнаваше, че трябва да му извади зъбите, без това да личи. Сенатът му помагаше да контролира хазната и армията — двете сили, от които нямаше намерение да се отказва, но те не му осигуряваха абсолютно никаква лична неприкосновеност. За целта му трябваша правомощията на народен трибун — и то не за една година или десетилетие, а до края на живота му. Затова трябваше да работи в тази насока, да си осигурява правомощията едно по едно, докато не се сдобие с най-важното — правото на вето. Той, най-немузикалният от всички хора на света, трябваше да запее омайна песен на сенаторите и така да ги прелъсти, че завинаги да останат в неговия плен.

Когато стана на осемнайсет, Марцела се омъжи за Марк Агрипа, който беше консул за втори път. Тя така и не бе разлюбила своя кисел и необщителен герой и встъпи в брака твърдо убедена, че ще успее да го спечели.

Детската на Октавия не се опразни въпреки напускането на двамата най-големи — Марцела и Марцел. Сега в нея бяха Юл, Тиберий и Марция, всичките на по четиринадесет, Селина, Селена, близнакът ѝ с ново име Гай Антоний и Друз, дванадесетгодишни, единадесетгодишните Антония и Юлия, деветгодишната Тонила,

седемгодишният новоизлюпен Луций Антоний и шестгодишната Випсания. Общо дванадесет деца.

— Мъчно ми е, че Марцел си отива, но той си има собствена къща и трябва да живее там — каза Октавия на Гай Фонтей. — Догодина ще постъпи в щаба на Агрипа.

— А какво ще стане с Випсания, след като Агрипа се ожени?

— Ще остане при мен. Мъдро решение, доколкото мога да преценя. Марцела не би искала някой да ѝ напомня за последните ѝ години в детската, а Випсания ще прави точно това. Освен това Тиберий щеше да провеси нос.

— Как се справят децата на Клеопатра? — попита Фонтей.

— Много по-добре!

— Значи на така наречените Гай и Луций Антоний най-сетне им е писнало да бъдат бити от Тиберий, Юл и Друз?

— След като си наложих да се направя на сляпа, да. Добър съвет от твоя страна, колкото и да не ми хареса отначало. Сега ми се налага единствено да убедя Гай Антоний да не преяжда — какъв лакомник е само!

— Такъв беше и баща му в много отношения. — Фонтей се облегна на една колона в новите пищни градини, които Ливия Друзила бе построила около старото езерце с шарани на Хортензий, и скръсти защитно ръце. Марк Антоний беше мъртъв, гробницата в Александрия — запечатана завинаги, и той вече бе твърдо решен да опита късмета си с Октавия, която имаше много години да оплаква последния си съпруг. Беше на четиридесет, времето ѝ да ражда деца сигурно бе отминало и в детската нямаше да има нови попълнения. Освен ако не се появяха внуци. Защо да не опита? Двамата бяха толкова добри приятели, че той вече не се страхуваше, че ще го отпрати заради паметта на Антоний.

„Какъв прекрасен мъж!“ — мислеше си тя, докато го гледаше. Чувствителната ѝ природа ѝ подсказваше, че е намислил нещо.

— Октавия... — започна той и млъкна.

— Да? — подкани го тя. — Давай, кажи!

— Трябва да знаеш колко много те обичам. Ще се омъжиш ли за мен?

Шокът разшири зениците и стегна тялото ѝ. Тя въздъхна и поклати глава.

— Благодаря ти за предложението, Гай Фонтей, а най-вече за любовта ти. Но не мога.

— Не ме ли обичаш?

— Напротив, обичам те. Чувството ме превзе малко по малко през годините, а ти беше много търпелив. Но не мога да се омъжа за теб, нито за някого другиго.

— Император Цезар — със свити устни произнесе той.

— Да, император Цезар. Той ме представи пред цял свят като олицетворение на съпругеската всеотдайност и майчинската любов. А си спомням много добре как реагира, когато майка ни излезе от правия път! Омъжа ли се отново, Рим ще се разочарова от мен.

— Тогава можем ли да бъдем любовници?

Тя се позамисли и пълните ѝ устни се изкривиха в усмивка.

— Ще го попитам, Гай, но знам, отговорът му ще бъде не.

— Въпреки това го попитай! — Той отиде да седне на ръба на езерцето, прекрасните му очи сияеха, устата му се усмихваше към нея. — Така ще имам отговор, Октавия, дори той да е не. Питай го — още сега!

Брат ѝ работеше в кабинета си — че кога е било другояче? Погледна я въпросително.

— Може ли да поговорим насаме, Цезаре?

— Разбира се. — Той махна на писарите да излязат. — Е?

— Получих предложение за брак.

Това предизвика недоволно намръщване.

— От кого?

— От Гай Фонтей.

— А! — Той сплете пръсти. — Добър човек, един от най-доверените ми поддръжници. Би ли искала да се омъжиш за него?

— Да, но само с твоето съгласие, братко.

— Не мога да дам съгласието си.

— *Защо?*

— Стига, Октавия, знаеш защо! Не защото бракът ще издигне него твърде високо, а защото ще принизи теб.

Раменете ѝ се отпуснаха, тя седна на един стол и сведе глава.

— Да, знам. Но ми е много трудно, Малки Гай.

Обръщението от детството напълни очите му със сълзи и той примигна, за да ги разсее.

— Как така трудно?

— Много ми се иска да съм омъжена. Дадох ти много години от живота си, Цезаре, без нито веднъж да се оплача или да очаквам награда. Позволих ти да ме издигнеш дотам, че да съм равна на весталките. Но все още не съм грохнала и си мисля, че съм заслужила някаква награда. — Вдигна глава. — Аз не съм като теб, Цезаре. Нямам желание да бъда над всички. Искам да усетя отново мъжка прегръдка. Искам да бъда желана и търсена в по-личен смисъл, не само от децата.

— Това е невъзможно — отвърна през зъби той.

— А да бъдем любовници? Много тихо и потайно, по най-дискретния начин. Дай ми поне това!

— Бих искал, Октавия, но ние живеем като в прозрачен басейн. Слугите говорят, агентите ми също. Не може да стане.

— Напротив, може! Слуховете за нас не спират нито за миг — твои любовници, мои любовници, Цял Рим говори! Мислиш ли, че вече не са нарочили Фонтей за мой любовник, щом прекарваме толкова много време заедно? Какво ще се промени, освен че една мъничка част от приказките ще се окажат верни? Това е стара, побеляла новина, Цезаре, едва ли ще си заслужава да се раздува наново.

Той я изслуша с неразгадаема физиономия и притворени очи, после вдигна клепачи и се усмихна с най-сладката усмивка на Малкия Гай.

— Добре, вземи Фонтей за любовник. Но никакви жестове или думи на обществени места. Лично на мен идеята не ми харесва, но пък ти не си падаш развратница. — Той се плесна по коленете. — Ще кажа на Ливия Друзила. Помощта ѝ ще бъде незаменима.

Октавия се сви.

— Цезаре, недей! Няма да одобри.

— Напротив, ще одобри. Ливия Друзила нито за миг не забравя, че си имаме една майка в семейството.

Краят на годината беше изпълнен с кризи, които нито Октавиан, нито Агрипа бяха предвидили. Както винаги, в основата на всичко

стоеше една от благородните фамилии — този път Лициний Крас. Родът беше стар колкото републиката и сегашният му лидер замисли толкова хитър опит да заграби властта, че не виждаше как би могъл да се провали. Но онова парвеню, онзи измамник Октавиан се справи блестящо с положението — напълно законно и с помощта на Сената, който Марк Лициний Крас смяташе, че контролира. Оказа се, че не е така.

Сестрата на Крас Лициния беше съпруга на Корнелий Гал и така поетът също се оказа замесен в събитията. Като губернатор на Египет, той се беше проявил като голям изследовател. Успехът му завъртя главата до такава степен, че той описа подвизите си върху стените на пирамиди, храмове на Изида и Хатор, както и на редица паметници в Александрия. Освен това навсякъде беше издигнал гигантски изображения на самия себе си — нещо забранено за всички римляни, чиито статуи задължително трябваше да бъдат най-много в естествен ръст. Дори Октавиан бе забелязал това. Новината за неговия приятел и поддръжник Гал не го изненада. Привикан в Рим да отговаря за действията си, Корнелий Гал се самоуби със съпругата си по време на процеса за измяна.

Октавиан никога не пропускаше да си вземе урок от подобни неща. От този момент нататък той назначаваше за управители на Египет само обикновени хора без знатен произход и се грижеше бившите консули да получават провинции без големи армии. Войската се поемаше от бивши претори, тъй като имаха желание да станат консули, вероятността да се държат разумно бе далеч по-висока. Триумфите щяха да станат достояние единствено на фамилията на Октавиан и на никоя друга.

— Хитро — рече Меценат. — Сенаторите тръгнаха като стадо овце — беее, беее.

— На новия Рим не бива да се позволява да издига амбициозни мъже така, че да се перчат пред конниците или обикновените хора. Нека си печелят военните лаври, но в служба на Сената и римския народ, а не за славата на собствените си фамилии — каза Октавиан. — Замислих как да кастрираме аристокрацията, без значение стара или нова. Нека живеят както им се харесва, но никога да не влизат в устата на хората. Ще им позволя пълни кореми, но не и слава.

— Трябва ти и друго име, освен Цезар. — Погледът на Меценат се бе спрял върху прекрасния бюст на Божествения Юлий, отмъкнат от двореца на Клеопатра. — Направи ми впечатление, че не се блазниш от титли като дук или принцепс. Император по-добре да се забрави, Син на Божествения вече не е нужно. Какво име да ти измислим?

— Ромул! — пламенно извика Октавиан. — Цезар Ромул!

— Невъзможно! — изкряха Меценат.

— Харесва ми Ромул!

— Можеш да харесваш каквото си искаш, Цезаре, но това е името на основателя на Рим — и неговия първи цар.

— Искам да се казвам Цезар Ромул!

И Октавиан се заинати като магаре въпреки увещанията на Меценат и Ливия Друзила. Накрая отидоха при Марк Агрипа, който по това време се намираше в Рим — беше консул от миналата година и щеше отново да стане такъв през следващата.

— Марк, кажи му, че не може да бъде Ромул!

— Ще се опитам, но не обещавам — рече Агрипа.

— Не разбирам защо е цялата шумотевица — намусено каза Октавиан, когато стана дума за това. — Трябва ми име, което да подхожда на положението ми, а не мога да се сетя за друго и наполовина добро като Ромул.

— А ще размислиш ли, ако някой ти предложи нещо по-добро?

— Разбира се! Не съм сляп, че да не си давам сметка за царския намек в името Ромул!

— Измисли нещо по-добро — каза Агрипа на Меценат.

В крайна сметка го измисли поетът Вергилий.

— Какво ще кажеш за Август? — деликатно попита Меценат.

Октавиан замига.

— Август ли?

— Да, Август. Означава най-възвишеният от възвишените, най-славният от славните, най-великият от великите. И никой не го е използвал за прякор. Абсолютно никой.

— Август — повтори името Октавиан, сякаш дегустираше вино.

— Август... Да, харесва ми. Добре тогава, да бъде Август.

На тринадесетия ден на януари, когато беше на тридесет и пет и консул за седми път, Октавиан свика Сената.

— Време е да се откажа от всичките си правомощия — каза той. — Опасността премина. Бедният, наивен Марк Антоний е мъртъв вече две и половина години, а заедно с него и Царицата на зверовете, която го поквари по най-долен начин. Дребните страхове след това също отшумяха и са нищо в сравнение с могъществото и славата на Рим. Аз бях верен и неуморен пазител на републиката. Затова днес, почитаеми сенатори, искам да ви уведомя, че се отказвам от всичките си провинции — зърнените острови, двете Испании, Талиите, Македония и Гърция, провинция Азия, Африка, Киренайка, Витиния и Сирия. Предавам ги на Сената и римския народ. Искам да запазя единствено своята *dignitas*, която води след себе си статута ми на бивш консул, на пръв сенатор и сегашната ми длъжност като почетен народен трибун.

Залата избухна в спонтанен рев. „Не, не!“ — раздаваха се оглушителни викове от всички страни.

— Не, велики Цезаре, не! — извиси се над шума гласът на Планк. — Продължи да управляваш Рим, умоляваме те!

— Да, да, да! — закрещяха всички.

Фарсът продължи няколко часа. Свитият Октавиан се мъчеше да протестира и да доказва, че вече не е необходим, докато Сенатът настояваше обратното. Накрая Планк, като видна фурнаджийска лопата, предложи да оставят въпроса така и да се съберат отново след три дни.

На шестнадесетия ден на януари Сенатът в лицето на Луций Мунаций Планк се обърна към най-яркия си представител.

— Цезаре, мъдрата ти ръка винаги ще е нужна — с най-мелодичния си глас рече Планк. — Затова те умоляваме да запазиш пълната си власт над всички римски провинции и да продължиш да служиш и занапред като старши консул. Твоята искрена загриженост за добруването на републиката не е останала незабелязана и всички ликуваме, че благодарение на твоите усилия тя получи нови сили и жизнеспособност.

Речта му продължи цял час и накрая гръмовният му глас отекна в цялата зала.

— В знак на специална благодарност от наша страна бихме желали да ти дадем името Цезар Август и да предложим закон никой

друг да не го ползва! Цезар Август, най-възвишеният от възвишените, най-храбрият сред храбрите! Цезар Август, най-великият мъж в историята на Римската република!

— Приемам.

Какво друго можеше да каже?

— Цезар Август! — изрева Агрипа и го прегърна. Пръв сред поддръжниците, пръв сред приятелите.

Август излезе от построената от Божествения Юлий Курия Хостилия обкръжен от тълпа сенатори, но рамо до рамо с Агрипа. Във фойето прегърна жена си и сестра си, след което отиде до началото на стълбите и вдигна двете си ръце към ликуващата тълпа.

Вече е имало един Ромул, помисли си той. Аз съм Август. Единственият.

РЕЧНИК

Caliga — Отворена легионерска обувка, по-здрава от сандала и завързвана около глезените. Дебелата кожена подметка се подковавала с метални кабари и по този начин кракът се издигал над земята и се предпазвал от камъчета и тръни. Тъй като обувката била открита, кракът не се спарвал и оставал здрав. В лошо време легионерът допълнително предпазвал краката си с дебели чорапи или заешки кожи.

Confarreatio — Най-старият и най-стриктен от трите вида римски брак. Вил е доста непопулярен поради две причини — не давал абсолютно никаква свобода на жената и на практика не допускал възможността за развод.

Contubernalis — Млад римлянин от благородно потекло, отбиващ задължителна едногодишна военна служба като помощник в щаба на военачалника. Тази служба била първа стъпка към политическа, а не към военна кариера.

Curator annonae — Магистрат, отговарящ за доставката на зърно.

Glans, glandes — Жълъд, снаряд със същата форма, изстрелван от прашка.

Hostis — Държавен враг. Обявеният за такъв бивал лишен от собственост и граждански права.

Imperium maius — Неограничена военна и административна власт, отстъпваща по мащабите си единствено на диктаторската, независимо дали в Рим или в някоя провинция. Първоначално се е давала рядко, но през последните години на републиката Сенатът я присъждал на доста видни политици.

Irrumator — Смъртна обида — мъж, правещ фелацио на колене.

Maiestas — „Малка“ измяна. „Голямата“ измяна (*perduellio*) се наказвала с изключително жестока смърт, докато *maiestas* можела да се размине с изгнание от Рим и конфискуване на цялото му имущество.

Medicus — Каламбур от *medius* (среден) и *medicus* (доктор), така наричали средния пръст, използван за ректално туширане.

Mos maiorum — Установени (и неписани) обичаи открай време.

Nefas — Нечестив.

Numen, numina — Собствено римските богове били безлични, безполови и представлявали по-скоро сили, отколкото същности. Те управлявали всичко, от отварянето и затварянето на вратата до дъжда и вятъра, войната и всеобщия просперитет. Няколко свързани с тях митове. Отношенията им с хората били напълно конкретни, откъдето е и римската традиция за сключване на договори между богове и хора.

Phalerae — Украсени сребърни или златни дискове, символи на воински заслуги, които се закрепвали в три редици върху скъп колан и се носели върху ризницата или бронята.

Praefectus fabrum — Човекът (обикновено цивилен), който набавя екипировката на римските легиони, от колчетата за шатрите до мулетата, ризниците, храната и облеклото. Най-често банкер по професия.

Pronuba — Главна шаферка.

Sui iuris — Контролиращ собствената си съдба и дела. Използва се за жени, които управляват своя собственост и пари.

Асфалтовото езеро — Мъртво море.

Върховен жрец — Главен жрец по време на царския период, длъжността върховен жрец (*Rex Sacrorum*) се заемала от самия цар. След установяването на републиката била въведена длъжността първожрец (*Pontifex maximus*), която отнемала функциите на предишната, без обаче да я премахва — решение в типично римски стил.

Гарум — Много търсена подправка от риба, доколкото знаем, вонята ѝ била нетърпима. Най-добрият гарум бил испанският.

Дуумвир — Един от двамата главни магистрати в римски град или муниципия.

Държавен кон — Кон, купуван от държавата през по-ранните периоди, макар римляните да не поддържали собствена кавалерия, знатните родове много държали на правото да притежават държавен кон.

Комиции — Народни събрания. Комициите могат да бъдат законодателни, които приемат закони и провеждат плебисцити, съдебни, разглеждащи дела, публични, занимаващи се с въпроси като

осиновяване и т.н., изборни, издигащи магистрати, и религиозни, на които се избират жреци и авгури (птицегадатели).

Лазерпициум — Вещество, добивано от северноафриканския храст силфиум. Използвало се е за облекчаване на стомаха след преяждане и било изключително скъпо.

Лари и пенати — Римски божества на дома или полето, на хамбарите и хранилищата — на всичко, осигуряващо сигурното и комфортно съществуване на едно семейство.

Латифундия — Голям участък земя, най-често обществен, даван под наем като пасища вместо за обработка. Латифундиите били основна причина Италия да не може да произвежда сама достатъчно зърно, тъй като лишавали малките собственици от земите им. Те увеличавали свободната работна ръка и окуражавали миграциите към градовете.

Лемури — Сенки, обитатели на Подземния свят.

Модий — Мярка за зърнени храни, равняваща се на около 6 кг и достатъчна за приготвянето на хляб за шест дни. Безплатната дажба в Рим била пет модия месечно, което се равнява на една гръцка медимна.

Опидум (oppidum) — Галска крепост, смятана от римляните за неописуемо грозна.

Померий — Свещената граница на Рим, маркирана от специални камъни и несъвпадаща със стената на Сервий, хълмовете Авентин и Капитолий попадали извън нея. Под Рим се разбирал само градът в рамките на померия, всичко извън него било римска територия.

Фасти — Списък на дни (в календара) или списък на консули.

Фламини — Римски жреци на определени божества. Има три главни фламини: *Dialis* (на Юпитер), *Quirinalis* (на Квирин) и *Marcialis* (на Марс). Фламинът и съпругата му били обвързани с многобройни забрани, особено жрецът и жрицата на Юпитер, забранявало им се да виждат мъртъвци, да докосват желязо, да имат възли или закопчалки по себе си и т.н. Фламините носели кръгло, подобно на пончо наметало (*laena*) и *арех* — плътно прилепващ островръх шлем, върху който се набучвал вълнен диск.

Югер (jugerum) — Мярка за площ, равняваща се на 0.623 акра или 0.252 хектара.

Издание:

Колийн Маккълору. Антоний и Клеопатра

Превод: Венцислав Божилов

Редактор: Евгения Мирева

Оформление на корицата: „Megachrom“ — Петър Христов

Компютърна обработка: Десислава Петкова

ИК „Бард“, 2008 г.

ISBN: 978-954-585-890-1

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.